

નિ.સી.ગો.ધી.૬ શ્રીઅનિરુદ્ધાચાર્ય-બ્રહ્મવાદ-વ્યવહાર

પુસ્તક ૧.

શ્રીકૃષ્ણ: ।

શ્રીહરિરાય-વાહ્મુક્તાવલી

(મૂળ સાથે ગુજરાતી અનુવાદ)

ભાગ ૧ લો

(કુલ ૬૨ પાન અન્વિતો સમૃદ્ધ)

અનુવાદક :

સુવિ
HAR

કેશવજીભ કાશીરામ શાસ્ત્રી

અનુવાદન : માંગરોલ (કાશિયાબા))

દાન : મીરાજગી-અમરનાથાદ

પ્રકાશક :

રતિલાલ મોહનલાલ દોશી

મ-સી-શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય ગુસ્તકાલય

નવિયાદ

પિ. ગા. ૧૯૬૩ મુદ્રણ ૨-૧-૪-૦ સીવગમાદ ૧૪૮

नि. लि. गोस्वामिश्रीमदनिरुद्धाचार्यचरणाः

गोस्वामिश्रीमदनिरुद्धाचार्यचरणाः-गोस्वामिश्रीमदनिरुद्धाचार्यचरणाः-गोस्वामिश्रीमदनिरुद्धाचार्यचरणाः

॥ श्रीबालकृष्णो विजयते ॥

अर्पणपत्रिका

अणिलभूभण्डाचार्यवर्य-श्रीमद्भगवद्भक्तनैयाननव-
तार-ललितभार्गाण्यभार्तण्ड-शुद्धाद्वैतप्रह्लावाहनिरूपक-श्रीम-
द्भक्तलभूभण्डाचार्यवशापतंस-नित्यलीलारथ-गोरनाभिवर्य-श्रीम-
न्मुरलीधरतनुज श्रीबालकृष्ण-श्रीमदनमोहनसेवैकपरायण
शुद्धाद्वैतकेमरी-शुद्धाद्वैतव्यसपति-शुद्धाद्वैतभूषण-शुद्धाद्वैत-
सहसांशु-वेदा-तविद्यालङ्कार-पण्डितभण्डसेनवर-पण्डिते-द्र-
सर्वतन्त्रवतन्त्र-वेदा-तसुधाकर-छत्याद्यनेक-उपपदाङ्कृत
नित्यलीलारथ गोरनाभिवर्य श्रीमदनिरुद्धाचार्य भण्डाचार्यना
गराक्षकभक्तभा

कोष्ठिणी पण्य निरुद्ध न होवा छता निजबाळोना उतकेट
प्रेमशी ललितहृदयभां सदैव निरुद्धता, प्रथम भाभिक चिद्धता,
अनेकआचार्यता, प्रभाष्यपुरःसर प्रमेयनी आविष्कारकता अने
नटपुस्तक्य वैष्णवजनता परनी अपरिमेय कृपाबुता, अने वगेरे
अनेक शुद्धाशी आश्रित धयेला अने नटपुस्तक्य वैष्णवो आ

श्रीहरिराय-वाङ्मुक्तावली

मप्रेम अर्पण करी दृढकृत्यतानो अनुभव करिये छिये.

अमे छिये

आपना अपरिमित नदणी

व्यवस्थापको-श्रीयुष्टिभार्गीय पुस्तकालय-नडियाद

नि. ली. गो. श्री ६ श्रीहरिरायचरणाः।

जन्मोत्सव.-भाष्यद वदि ५

ઉપોદ્ઘાત.

(લેખક:—ધીરજલાલ વ્રજદાસ, સાંકળીયા એડવોકેટ)

શ્રીહરિરાયજી શ્રીવિકૃલ્લેશ્વર પ્રભુચરણના દ્વિતીય પુત્ર શ્રીગોવિંદરાયજીના પુત્ર શ્રીકલ્યાણરાયજીના પુત્ર હતા. એમનું પ્રાકૃત્ય સંવત ૧૬૪૭ના ભાદરવા વદ પ ને દિને થયું હતું. એઓ ૧૨૦ વર્ષપર્યંત ભૂતલ ઉપર બિરાજ્યા હતા. એમને બ્રહ્મસબ્ધ આપનાર શ્રીગોકુલનાથજી હતા. જેમ ગુરૂ તેમ શિષ્ય બને, હ મેશાં ભગવદ્લીલાનાં અનુસંધાનમાં મસ્ત રહેતા. શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીસુખોદિનીજીનું સતત અવગાહન કરતા, અને સેવાના અનવરસનો સર્વ સમય તેમા જ વ્યતીત કરતા એ વાત પ્રસિદ્ધ છે. તેમ શ્રીહરિરાયજી પણ હંમેશાં પ્રભુની લીલાનું જ ચિંતન કરતા. 'શ્રીભાગવતપ્રતિપદમણિવન્દનાવાગુંભૂષિતામૃતિઃ' એ નામથી શ્રીગુસાંઈજીએ શ્રીસુખોદિનીજી તેમજ તેના પ્રણેતા શ્રીવલ્લભાચાર્યજીની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરી છે એમણે શ્રીસુખોદિનીજીનો અત્યંત ઉડો અભ્યાસ કર્યો હતો અને તેનું ફલ શ્રીટીપ્પણીજી દ્વારા આપાળને આપ્યું છે તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે શ્રીગુસાંઈજી જેવો ઉડો અભ્યાસ શ્રીસુખોદિનીજીનો અન્ય કોઈએ કર્યો નથી.

શ્રીગોકુલનાથજી શ્રીસુખોદિનીજીના વ્યાખ્યાતા તરીકે સંપ્રદાયમાં પ્રસિદ્ધ છે અને શ્રીહરિરાયજીએ તેો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવી દીધું છે કે ન ચ દષ્ટા સુવોદિની વૃથાતજ્જનમ મૂતલે.

આધુનિક વાચકોને પણ શ્રીસુબોધિનીનો અમરકાર તરત
 અનુભવમાં આવે છે અને જનારો તો નિશ્ચિત મત છે કે
 શ્રીસુબોધિનીજી જેવી ટીકા શ્રીભાગવતપર ખીજી એક પણ
 થઈ નથી અને વિદ્યાવર્તા માગવતે પરીક્ષા એ
 વાક્યાનુસાર શ્રીવલ્લભાચાર્યજીનું પાટિય અદિતીય દં
 વાક્યપતિની ભાગતમાં આ કંઈ આશ્ચર્ય નથી શ્રીમદ્ ભાગ
 વતમાં સ્થલે સ્થલે ભગવાનના સ્વરૂપ અને ઐશ્વર્યોદિ દં
 શુદ્ધોના પશ્ચિમ કરાવનાર એ ટીકા વાચકની ખાતરી કરી
 આપે છે કે ભાગવત સામાન્ય અથ નથી, પણ વેદકંપ
 વૃક્ષનું કંઈ છે, ભગવદ્ રૂપ છે. ને ભગવાનને પ્રાપ્ત કરવાને
 શ્રીભાગવતના અવગાદન નિવાય અન્ય કશાની અપેક્ષા નથી
 પ્રભુકૃપાથી મનઃ શ્રીસુબોધિનીજી પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે
 અને જે પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવો ખગ ભાગ્યવાન છે, તેઓએ
 તો એ ભગવત સ્વરૂપને અવશ્ય પેતાને ઘેર આનંદથી
 પધરાવવું જ જોઈએ જેમ ખાલક અજ્ઞાનથી અગ્નિનો સ્પર્શ
 કરે તોપણ તેના પર અગ્નિની અસર થાયજ, તેમ જે
 વૈષ્ણવના ઘેર શ્રીસુબોધિનીજી ગિરાજતા હોય તેના પર
 શ્રીવલ્લભાચાર્યજીની અને શ્રીકૃષ્ણની કૃપા અવશ્ય થાયજ.
 જેમ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના અને શ્રીકૃષ્ણના ચિત્તના દર્શન
 અને સ્પર્શ કરી જીજ્ઞાસન કૃતાર્થ થાય છે, તેમ તેથી વિશેષ
 શ્રીસુબોધિનીજીના દર્શન અને સ્પર્શથી કૃતાર્થ થાય જ,
 કારણકે ચિત્ર તો માત્ર આધિભૌતિક સ્વરૂપ છે, અને
 શ્રીસુબોધિનીજી તો વિચારપ્રધાન હોવાથી આધ્યાત્મિક

સ્વરૂપ છે પણ હવે તો માન દર્શન અને સ્પર્શથી સતોષ ન માનતા શ્રીમુખોધિનીજી સમજવાનો પ્રયત્ન વૈષ્ણવોએ કરવો જોઈએ તેને માટે સરલ ભાષાતરની અપેક્ષા છે, તે સિદ્ધ કરવાને માટે વૈષ્ણવોએ કટિબદ્ધ થવું જોઈએ

મુળઈ, સુરત અને અમદાવાદમાં એવા શ્રીમાન વૈષ્ણવો છે કે જેવો પ્રભુની અને વૈષ્ણવોની સેવા કરવાને ઉત્સુક છે, તેમને સારીરીતે મગજાવવામાં આવે કે સૌથી ઉત્તમ સેવા શ્રીમુખોધિનીજીનું શુદ્ધ સરલ ભાષાતર કરાવી તેને પ્રકટ કરી વૈષ્ણવોને ઘેર પધરાવી આપવામાં છે તો તેઓ ઉત્સાહથી એ કાર્ય કરેજ સપ્રદાયમાં ભાષાતર કરવાને યોગ્ય શ્રેણીઓટો અને શાસ્ત્રીઓ ધણા છે તેમને એ કાર્ય જોઈથી આપવામાં આવે તો સમગ્ર શ્રીમુખોધિનીનું ભાષાતર એક વર્ષમાં પ્રકટ થઈ શકે પણ ઉત્સાહવગર કોઈપણ સાડ કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી, અને ન જ દાગડા સુવોધિની વૃથા તજજન્મ મૂતલે એ શ્રીહરિરાયજીના વાકયા નુમાર વૈષ્ણવોનો જૂતલ ઉપર જન્મ વૃથા જાય છે

શ્રીહરિરાયજી મેવાનિષ્ઠ હતા એટલે એમનું ચિત્ત ભગવદ્લીલામાં સદા પડેવાયલું જ રહેતું એવા સેવાનિષ્ઠને જે અનુભવ થવા જોઈએ તે એમને થતા એવી ગાથા સપ્રદાયમાં છે શ્રીપુરપોત્તમજીએ શ્રીનાથજીને માતીની મોજડીઓ ઉપ્પકાળમાં ધનવેલી તેને લીધે શ્રીનાથજીને અમ થવાથી શ્રીહરિરાયજીને પોતે ખળર કંડો અને શ્રીહ-

રિશયજીએ નિજમદિરમા જઈ તાત તે કઢાવી નાખી
 વળી શ્રીહરિશયજીની કથાની શ્રોત્રી દેઘ ડોસીએ પોતે
 શ્રવણ કરેલી બીના કહી નમજાવવાથી શ્રીયુરુષોત્તયજીને
 અમૂક બાળતમા સશય નિવૃત્ત થઇ ગયો એ વાત પણ
 સપ્રદાયમા પ્રસિદ્ધ છે પણ શ્રીહરિશયજીને સપ્રદાય
 પગ મુખ્ય ઉપકાર તો એમના નાના નાના પ્રકરણ અર્થેને
 લીધે છે અમારા પરમ મિત્ર લગવચ્ચતણપ્રાપ્ત શ્રીમમલાલ
 ગણપતિરામ શાસ્ત્રી કહેતા કે 'પુષ્ટિમાર્ગનો અભ્યાસ
 શ્રીહરિશયજીના અન્વેષી શરૂ થવો જોઈએ', અમને પણ
 અનુભવથી એ વાત સત્ય લાગે છે શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીમુખો
 ધિનીમા કહે છે કે કેટલાક જીવો માન શરીર મુખ્ય માની
 જીવે છે, કેટલાએક કન્ડિયોને મુખ્ય માને છે અને
 કેટલાએક જાત કરણને મુખ્ય માને છે અન કરણને
 શ્રોતાવવા પ્રેમ છે, અને તે શ્રીવલ્લભાચાર્યજીના નિ અધ્યાન
 સપ્રદાયમા મુખ્ય સાધન છે શ્રુતિમા કહ્યું છે કે આત્માથી
 જ આત્માને જોળખી શકાય છે મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને
 અહંકાર આ માને પહોંચી શકતા નથી, અને આમ હોવાથી
 યોગશાસ્ત્ર ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવાનું કહે છે શ્રીવલ્લભ
 ભાચાર્ય આ સર્વ સ્વીકારે છે પણ આગળ જુદાં રીખવે
 છે કે શરીર કન્ડિય, મન બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર એ સર્વ
 નકામા નથી, પણ એ સર્વને ઉપયોગ પ્રભુના હાસલવધા
 કરવાનો છે એ વાત અસંખ્યતા પદ્મમિદસ્ય એ શ્લોક
 ના મુખોધિનીમા શ્રીમહાપ્રભુજીએ સ્પષ્ટ સમજાવી છે

ભકતના શરીર, ઇન્દ્રિય, અંતઃકરણ વગેરેને તદ્દન નિર્દોષ કરીને પ્રભુ કૃપા કરી ભક્તના શરીરને પોતાના તનુ તરીકે વરે છે, અને તે ભક્ત પ્રભુ સાથે સર્વ દામલોગ કરે છે, એ વાત શ્રુતિમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે જો દેહ, ઇન્દ્રિય, અંતઃકરણ વગેરે નકામાજ હોત. માત્ર બંધન કર્તા જ હોત તો કૃપાલુ પ્રભુ જીવની સૃષ્ટિ કરત જ શું કરવા? એ બાબત પણ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ શુભોદિનીમાં સ્પષ્ટ સમજાવી છે.

આ સર્વનું જ્ઞાન શ્રીહરિરાયજીને સંપૂર્ણરીતે હતું. એટલુંજ નહિ પણ એમને એ બાબતનો સંપૂર્ણ અનુભવ પણ હતો. અને પોતાના નાના નાના અંથોથી એ જ્ઞાન પ્રાપ્તિમાર્ગીય વૈષ્ણવોને, મન પર બહુ સહેલી રીતે ઠસે એવી રીતે આપ્યું છે પ્રભુનું સ્વરૂપ શું, રમનું સ્વરૂપ શું, સંયોગરસ શું, વિપ્રયોગ શું, ભક્તિ કેટલા પ્રકારની, મુક્તિ કેટલા પ્રકારની, સેવાનો વિધિ, બીજા લૌકિક વૈદિક માર્ગોથી પ્રાપ્તિમાર્ગનું તાત્ત્વ્ય વગેરે હબ્દરે બાબતો એટલી જીર્ણવટથી શ્રીહરિરાયજીએ સમજાવી છે કે પ્રભુએ જો એમને ભૂતલ ઉપર ન મોકલ્યા હોત તો પ્રાપ્તિમાર્ગનું સૌંદર્ય અને નિર્મળતા સામાન્ય ભકતજનો સમજી શકતજ નહિ તેમાં પણ પોતાના બ્રાતા શ્રીગોપેશ્વરજીના ગૃહભગ પ્રસંગે તેમના ઉપર જે શિક્ષાપત્રો એમણે લખ્યાં છે તે તો સર્વપ્રાપ્તિ માર્ગના સિદ્ધાંતોથી ભરપૂર છે. એટલું જ નહિ

પણ સંસારના હું ખચી સતત પીડિત જનોને આશિર્વાદ
 સમાન છે, હું ખમા દિદાસો આપે છે, ખરા પ્રભુસુખને
 ચખાડે છે સપ્રદાયનો મર્મ સમજાવે છે, અને આનંદમગ્ન
 કરે છે જ્યેમની સહસ્રીભાવના માનસી સેવામાં પ્રભુસંબંધના
 સિન્ન સિન્ન ભાવના અનુભવરૂપ છે, અને આમાન્ય ભક્તને
 સંસારમાથી ચિત્તને ખેંચી પ્રભુમાં કેમ લગાડવું તેના
 દ્રષ્ટાંતરૂપ છે અલૌકિકમન સિદ્ધો સર્વાર્થેશ્વર હરિજ્યેમને
 વિવેકધૈર્યાશ્રય માં અલૌકિક મનની મિદ્ધિની વાત શ્રીવલ્લભા
 આયે કહી છે, અલૌકિકસ્ય વાને હિ આય સિદ્ધ્યેન્મનોરથ
 જ્યેમ સેવા ફલમાં અલૌકિક ભાવના દાનની જેવાત કહી છે,
 ગોકુલે ગોપિકાના ચ સર્વેષા વ્રજવાસિનાં યત સુખ મમમૃત
 તન્મે મળવાત્ વિ વિધાસ્યતિ જ્યેમ નિરોધરૂપાશ્રમા જે
 સુખની તીવ્ર આતિ પ્રકટ કરી છે, જે સુખ શ્રીચરોદાશ,
 વયસ્યો, શ્રીગોપીજન અને ગાયો વગેરે મળવાસીઓ અનુ-
 ભવતા હતા તેનું કંઈક જ્ઞાન આ સહસ્રીભાવના કગાવે છે

જ્યેમ કહેવામાં આવે છે શ્રી હરિરાયજી પ્રમેયમાર્ગીય
 હતા અને શ્રીપુરુષોત્તમજી પ્રમાણુમાર્ગીય હતા જો કે
 આમાન્ય રીતે તે અલ્પ લાગે, પણ સુપ્રદાયના કોઈ પણ
 વિદ્વાનને એટલું તો સ્વીકારવું પડશે કે શ્રીપુરુષોત્તમજી
 જો પ્રમેયને છોડ્યું નથી, અને શ્રીહરિરાયજીએ પ્રમાણુનો
 ત્યાગ કર્યો નથી સીધા સરવ ભક્તોને શ્રીહરીરાયજી વરત
 આકર્ષણ કરે પણ જેને વિદ્યાનું શુભાન હોય તેમનું શુભાન

બુલાવી તેમનો મહ તોડી આ સંપ્રદાયનાં પ્રમાણ પ્રમેય
 સાધન અને ફેલને સમજાવવું એ કાર્ય શ્રીપુરુષોત્તમજીએ
 ઠરું છે તે અદ્વિતીય છે. એમના વેણુગીત ઉપર લખેલા
 બંને પ્રકાશ, ફેલપ્રકરણપરનો પ્રકાશ, તેમજ જમરગીત તેમજ
 રાજસ પ્રમેય પ્રકરણ ઉપર લખેલો પ્રકાશ કેઈ પણ વિરોધી
 વિદ્વાનનું માન મહાન કરી તેને પુષ્ટિમાર્ગને મારે માન ઉત્પન્ન
 કર્યા વિના નહિ રહેશે. કયા ક્ષમાસ્તે ગ્લોકઉપર શ્રીવિઠ્ઠેશ્વર
 જે સુંદર કારિકાઓ લખી છે, તેનો પ્રકાશ એટલો બધો
 ચિત્તાકર્ષક છે કે જેઓ પ્રમેયમાર્ગીય હોય તેમને પણ
 એમના પ્રમેયના ઉંઠા જ્ઞાન મારે માન ઉત્પન્ન થયા વિના
 રહે નહિ. એમના પ્રમાણવિષયક જ્ઞાન વિષે તો બે મત હોઈ
 શકેજ નહિ કેમકે અણુભાષ્યપરના પ્રકાશમાં જે પાંડિત્ય
 દ્યોતન થાય છે, તે અન્યત્ર જણાવું મુશ્કેલ છે, એટલુંજ
 નહિ પણ એમણે બાદરાયણસૂત્રના સર્વ ભાષ્યોની જેવી
 સમક્ષા કરી છે, તેવી ભારતવર્ષમાં કે ભૂતલપર બીજા
 કોઈએ કરી નથી. એમનો શ્રીસૂબોધિની પરનો પ્રકાશ
 એવો વિદ્વત્તા ભરેલો છે, અને એમના વાદ ગ્રંથો એવા
 પ્રમાણપુરસ્કાર છે, કે અન્ય સંપ્રદાયનો કોઈ પણ વિદ્વાન
 તે સર્વ વાંચ્યા પછી પુષ્ટિસંપ્રદાયની સામે આંગળી કરી
 શકે નહિ 'સર્વજ્ઞ, હૃદિ ઇશ્વરજ્ઞ, કૃતકૃત્ય' એવા શ્રીયોગિ-
 ગોપેશ્વરજીએ અણુભાષ્યપરના પ્રકાશપર નિમિત્તનામની અતિ
 વિસ્તૃત સુંદર ટીકા લખી છે, તેમાં દરેક ઉપનિષદનું

અર્થમાં શ્રીશંકરાચાર્યે ફેરફાર કર્યો છે તે શાંકરવેદાંતીઓ પોતે બાણ છે તેથી તેઓએ કહ્યું છે કે—

न स्तौमि तं व्यासमशेषमर्थं सम्यङ् न सुत्रैरपि यो बबन्ध ।
विनापि तैः संग्रथिताखिलार्थं तं शंकरं नौमि सुरेश्वरार्यम् ॥

વળી આધુનિક સમયના પ્રખર વિદ્વાન્ ડો० સર ભાંડારકર પોતાના Shaivism, Vaishnavism નામના ગ્રંથમાં ૨૫૪ કહે છે કે એકલા શ્રીવલ્લભાચાર્ય જ બ્રહ્મનું સ્વરૂપ પરિણામ માને છે, અને એજ બાલરાયણ વ્યાસનાં સૂત્રને બરાબર અનુમરીને અર્થ કરે છે. (૨) સામાન્યરીતે ભક્તિ અને શૃંગાર એકેકના વિરોધી ગણાય છે, તેનું અંકય શ્રીવલ્લભાચાર્યે જેવું સાધ્યું છે, તેવું અન્ય આચાર્ય સાધ્યું નથી. પ્રભુ માત્ર નિષ્પ્રકારક બ્રહ્મ કે સપ્રકારક આત્મા નથી, પણ રમરૂપ છે, શૃંગારરૂપ છે, અને સંયોગ અને વિપ્રયોગાત્મક પોતેજ છે એમ રાસપંચાધ્યાયીના શ્રીમુખોદિનીજીમાં, વેણુગીતમાં તેમ અન્યન ઘણે સ્થલે. તૈત્તિરીય ઉપનિષદ તેમ અન્ય ઉપનિષદોને આધારે, સિદ્ધ કર્યું છે. જો શ્રીવલ્લભાચાર્ય ન થયા હોત તો કામદેવ બેઠો બેઠો રહ્યા કરત, અને ભૂતલના સર્વ ધર્મો ઓઘડપંથી હોત, સૌંદર્યવિહીન અને કલાવિહીન હોત. વિપયાનંદ અને લજ્જનનંદનું તારતમ્ય મનુષ્યો સમજ્યાજ નહોત. (૩) કર્મમાર્ગનું પણ અર્થ સ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ જેવું સમજાવ્યું છે તેવું

ખીન કોઈ આચાર્યે સમજાવ્યું હાગતું નથી પણ તે
 નિત્ય છે, અને યજ્ઞની સામગ્રી તેમ ક્રિયાથી નિત્ય પણ
 માત્ર પ્રજ્ઞ થાય છે, એ સમજાવનાર શ્રીવલ્લભાચાર્યે છે
 તેમ શુદ્ધ અદૈત જ્ઞાન પણ એમણેજ મમજાવ્યું છે ઉત્પ
 ત્તિસ્થિતિવચ મર્વ અવસ્થામા જયત્ પ્રદ્યમ્બ છે, ખડ
 અદૈત શુ અખડ અદૈત શુ, તે સર્વ વિન્નારપૂર્વક વિવે
 ચન કૃતિ એમણે સ્પષ્ટ સમજાવ્યું છે (૪) વેદને યોગ
 સ્થાન આપી ભાગવતમાર્ગની ઉત્તમતા એમણેજ સિદ્ધ
 કરી છે (મુખોધિની ૭-૧-૨) કવિયુગમા વેદમાર્ગ નષ્ટ
 થયેલો હોવાથી માત્ર ભાગવતમાર્ગથીજ મોક્ષ છે, એમ
 પોતે દૃઢતાથી પ્રતિપાદન કર્યું છે એ માર્ગમા ઉચ્ચ નીચ
 કોઈ છેજ નહિ, આકાલ પણ ભગવાનને બળે તો તે
 ઉત્તમ વર્ણાશ્રમ ધર્મ તો બાલ શરીરને ઉદ્દેશાનેજ છે
 એવ ભગવાનનો અશ હોવાથી ભજવતેવા જ એવનો મુખ્ય
 ધર્મ છે, વર્ણાશ્રમધર્મ નથી, એમ નિશ્ચયપણે પોતે ૪૫૦
 વર્ષ પહેલા જણાવી હાથ હાથ લોલિત વૈદિક વાપિ કાપ
 રવાત્ તેષુ નાગ્યયાએ વાઙ્મયથી હાલના અજ્ઞાની પુષ્ટિમાર્ગી
 ચો ભડકે છે, પણ શ્રીવલ્લભાચાર્યને લેશમાત્ર પણ ભય તો યો
 નથી પ્રાદ્યુ વગેરે જાતિ નથી, પણ જેનામા ભાદ્રવ્યદેવતાનો
 પ્રવેશ હોય અને પ્રાદ્યુના ધર્મ શુદ્ધ મેતે પાળતો હોય
 પ્રદ્યતુ જ્ઞાન ધરાવતો હોય, તેજ પ્રાદ્યુ એ ઉપનિષદ
 અને મહાભારતમા વર્ણવેલું સત્ય શ્રીમુખોધિનીમા પોતે
 દૃઢતાથી જણાવી દીધું છે આજના યદ્યુત્તિવાળા, વેદનો

ઉચ્ચાર કરવાને પણ અયોગ્ય, અસાની પ્રાણભૂતને પોતે પ્રાણભૂત તરીકે સ્વીકારતા જ નથી. પણ હાલના સર્વે બ્રાહ્મણો માતૃપ્રાય છે એમ પોતે નિર્ણયમાં કહે છે. (૫) શ્રીશુદ્રનો વેદમાં ઉદ્ધાર જ નથી. વૈશ્યનાં શુદ્ધ કર્મ કરનાર કેટલેક જન્મે ક્ષત્રિય થાય, પછી કેટલેક જન્મે ક્ષત્રિયનાં શુદ્ધ કર્મો કરવાથી પ્રાણભૂત થાય, ત્યારે કેટલેક જન્મે ભોક્ષને યોગ્ય થાય, એ માનવધર્મશાસ્ત્ર શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી કયારનું નકામું થઈ ગયું છે, જીવો સ્વતઃ ભોક્ષને યોગ્ય હવે રહ્યા જ નથી, હવે તો શ્રીકૃષ્ણનાં શાશ્વતી જ ભોક્ષ છે. અને તે આ જ જન્મમાં શ્રી, વૈશ્ય, શુદ્ર અને ચાંડાલ ભક્તને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પ્રાણભૂતજન્મની અપેક્ષા જ નથી, ભગવાનની કથામાં જેને રસ નથી, તેનો પ્રાણભૂતજન્મ પણ નકામો છે, એમ પોતે સ્પષ્ટ આજ્ઞા કરી છે.

ये भक्ताः शास्त्ररहिताः स्त्रोशद्द्रष्टृनमन्धवः ।

तेषामुद्धारकः कृष्णः स्त्रीणामत्र विद्वेषनः ॥

નુ.મો.મિ.ની, ભા. ૧-૨-૧૦ તા

એ કારિકાથી શ્રીકૃષ્ણનું કૃપાનિધિપણું પોતે પુરવાર કર્યું છે, અને સ્ત્રીઓ અંતઃકરણપ્રધાન હોવાથી પ્રેમને માટે સર્વસ્વ અર્પણ કરવાને તત્પર હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગમાં તેમને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે. (૬) પુષ્ટિમાર્ગમાં દીનતા અને નિઃસાધનતા મુખ્ય છે. સ્ત્રીહૃદય આવશ્યક છે. પોતે શ્રીભાગવતના સારસ્વય રાસસ્ત્રીલાવપૂરિત વિગ્રહ છે,

પ્રતિદક્ષુ નિદુન્ગની લીલાના રગથી સુપૂરિત છે, એમના
 સાન્નિધ્યમાત્રથી-શ્રીમુખોષિનીના અવગાહન માત્રથી શ્રીકૃષ્ણ
 પર પ્રેમ થાય છે, અને ગીતામાં મન્મના વિગેરે મ્હોઠોમાં
 કહેલી કૃષ્ણપ્રાપ્તિ સહજ થઈ જાય છે, પ્રભુ ભક્તને વશ
 થઈ જાય છે, અને મુક્તિથી અધિક, મુક્તિથી યદુ થી
 સર્વ આશિષનું દાન પોતે કરે છે. (૭) જો શ્રીવદ્વક્ષાચાર્ય
 પ્રકટ થયા ન હોત તો પ્રભુના સાધાત્મ્યબંધમાં જીવો
 કદાપિ આવી શકત નહિ જે પ્રભુની જોકેક રૂપાટીમાં કદોટા
 બ્રહ્માંડો છે તે પ્રભુને મજવામીઓ અને ગોપિઓ કેવી રીતે
 ખેલાવે છે અને નચાવે છે, તેનાં જો મુંઢર પદો નીચે
 આપીએ છીએ:-

કોન મુકુત ઇન મજવામીનકો, વહન વિરંચિ શિવ શેષ;
 શ્રીકૃષ્ણિ જિનકે હેત, પ્રકટે માતુષ વેષ, ધ્રુવ
 જ્યોતિરુષ જગધામ જગત્પુર, જગત્પિતા જગદીશ;
 યોગ રૂપ જપ તપ વ્રત દુર્લભ સો ગૃહ ગોકુલ ધરા ૧
 જોકે ઉદર લોકત્રય જલધર, પય તત્વ ચૌખાન;
 જાલક બહે મૂલત મજપલના, યશુમતિ ભવન નિધાન. ૨
 એક એક રોમ વિરાટ કોટિસમ, અનંત કોટિ બ્રહ્મક;
 તાહિ હ્રદય લીયે માતયશોદા, અપને નિભ જુજદંડ. ૩
 રવિ શશિ કોટિકલા ભવલોચન, ત્રિવિધતિમિર જાજિભાત;
 અંજન દેત હેત મુતકે ચક્ષુ, લેકર કાજર માત ૪

િતિમિતિ ત્રિપદ કરી કરુણામય, ગતિ છલિ હીયો છે પતાર;
 દેહરી ઉલ્લાંધી શકત નહિ સો પ્રભુ, જોલત નંદબુકે દાર. ૫
 અનુદિન શ્રવત સુધારસ પંચમ, ચિંતામણિ શ્રીધેનુ;
 સો તજિ યશુમતિકો પય પીવત ભક્તનકો મુખ દેનુ. ૬
 વેદવેદાંત ઉપનિષદ્ પટરસ અર્પત ભુકતે ગાહિ;
 મો હરિ ગ્વાલળાલમંડલમે, હસિહસિ ભુકન ખાહિ. ૭
 કમલાનાયક વૈકુંઠદાયક, દુઃખ મુખ જિનકે હાથ;
 કાધે કમરી લકુટ નગ્ન પદ, વિહરત વન વન્છ સાથ. ૮
 કરણ હરણ પ્રભુ દાતા ભુકતા. વિન્ધંબર જગ બાનિ;
 તાહિ લગાઇ માખણુકી ચોરી, ગાંધ્યો નંદબુકી રાની. ૯
 બકી બકાસુર શકટ તૃણાવત અધાધેનુ વૃષભાષ;
 કંસ કેશીકો ચહ ગતિ હીની રાખ અરણુકી પાસ. ૧૦
 ભકતવત્સલ હરિ પતિત ઉદ્ધારણુ રહે સકલ ભરપુર;
 મારગ રોકિ પયો હરિ દારે પતિતશિરોમણિ સૂર. ૧૧

ધન્ય છે આવો અનુભવ કરનાર યશોદામાતાને ! ધન્ય
 છે આ અનુભવ કરનાર ગ્વાલળાલોને ! ધન્ય છે એ ગાયો
 અને વાસોને ! અરે, એ પ્રભુના સંબંધમાં આવેલી પૂતના,
 બકાસુર, શકટાસુર, તૃણાવત, અધાસુર, ધેનુકાસુર, વૃષભાષ,
 કંસ, કેશી, સર્વને ધન્ય છે !

બની સહજ ચહ લૂટ હરિકેલિ ગોપિનકે,
 સુપને ચહ કૃપા કમલા ન પાવે,
 નિગમ નિરધાર ત્રિપુરાદહ વિચાર રહ્યો,
 પય રહ્યો શેષ નહિ પાર પાવે.

૧

કિંનરી બહુર અરૂ બહુર ગંધર્વની,
 પનગની ચિતવન નહીં માંઝ પાવેં,
 દેત કર તાર વે લાલ ગોપાલસો,
 પકર વ્રજબાલ કપિ જ્યેાં નચાવેં. ૨

કોઈ કહે લલન પકગાવ મોહિ પાવડી,
 કોઈ કહે લાલ બલ લાડિલે,
 કોઈ કહે લલન ગહાવ મોહિ સોહની,
 કોઈ કહે લાલ ચઢ નાઈ સીદી. ૩

કોઈ કહે લલન કેળો મોર કેસે નચે,
 કોઈ કહે જમર કેસે શુભરે,
 કોઈ કહે પોર લગ દોર આઘો લાલ,
 સીઝ મોતિનકે હાર વારેં. ૪

જો કછુ કહે મજ વધૂ મોઈ સોઈ કરન,
 તોતરે બેન મોલન મુહાવેં,
 રાય પરત વસ્તુ જળ લાડી ન ઉઠે તમે,
 ચૂમ મુખ જનની ઉરસો લગાવે. ૫

બેન કહી લોની પુન ચાહિ રહત વદન હમ,
 સ્વલુજ ગિચ લે લે કસોલેં,
 મામ કે કામ મજબામ મળ મૂલ રહી,
 કહાન બતરામકે સંગ ડોલે. ૬

સૂર ગિરિધરન મધુચરિત્ર મધુપાનકે,
 ઓર અમૃત કછુ આન લાગે,

ઓર સુખ રંકકો કોન ઈછા કરે,
મુક્તિ હોં લોનમી ખારી લાગે.

૭

પરબ્રહ્મને દોરડેથી બાંધવાના અઘોરિક સામર્થ્યવાળાં શ્રીયશોદા માતાને, ‘કપિ’ની માફક નચાવનાર શ્રીગોપીજનને અને એ સર્વ લીલાનો અનુભવ અને દર્શન કરનાર શ્રીસૂર-દાસ જેવા લાઘ્યવાન ભક્તોને મુક્તિની શી પરી હોય !? મુક્તિમાં તો સર્વ ઈન્દ્રિયો નકામી થઈ જાય છે, દેખતી આંખને અંધકારમાં નાંખવા જેવી છે, એ વાત અક્ષરણમાં મ્લોકમાં વેણુગીતના સુખોધિનીમાં શ્રીવલ્લભાચાર્યજીએ જણાવી દીધી છે.

શ્રીવલ્લભાચાર્યના પુષ્ટિસંપ્રદાય અને શ્રીકૃષ્ણમૈતન્યના ગૌડસંપ્રદાય સિવાય અન્ય કોઈ આ સૌંદર્યનો અનુભવ ભૂતલ ઉપર કરી શક્યું નથી. એવું તત્ત્વજ્ઞાન તો વલ્લભ-સંપ્રદાયમાં જ છે. પ્રભુલીલાનો સાક્ષાત્કાર કરાવનાર પુષ્ટિ-સંપ્રદાય ભૂતલના ભૂષણરૂપ છે. (૮) શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી વેદની પ્રાચીન પ્રણાલિકાનો ઉપયોગ હવે રહ્યો નથી, યમ, દમ, નિતિક્ષા, ઉપરતિ વગેરે સાધવાને બુદ્ધો પ્રયત્ન કરવાની અપેક્ષા નથી. એમ પોતે સુ. ૧૦-૩-૮ માં પ્રતિપાદન કર્યું છે, અને વૈદિક ભકિતથી કૃષ્ણભકિતની વ્યવસ્થા તદ્દન બૂલી જ છે એ વાત ૧૦ ઉ.-૬-૩૨ માં નાગ્નજીતીના પ્રસંગમાં પોતે જણાવી દીધી છે હવે તો હૃદયને આંખોમાં-દષ્ટિમાં-લાવી જાદુર પ્રભુનાં દર્શન કરી તેનાં જ ભજનકીર્તન

સેવા સદા કરવાનાં છે એ વાત પોતે વેદસ્તુતિના મુખોધિ-
 નીમાં દૃઢતાથી પ્રતિપાદન કરી છે. (૬) ઠલિયુગમાં મન્યાસ
 પ્રભુના વિરહરસના અનુભવને માટે જ લઘુ શકાય, નહિ
 તો પતિત થવાય. આવા આવા કર્મના સારરૂપ, જ્ઞાનના
 સારરૂપ, બકિતના સારરૂપ, વેદના સારરૂપ, સર્વશાસ્ત્રોના
 સારરૂપ, ઉત્તમોત્તમ વિચારો શ્રીવલ્લભાચાર્યે પ્રકટ કર્યા
 છે, અને એ સર્વ વિચારોના સારરૂપ સ્વરૂપ ભગવાન
 કૃષ્ણને અમારાં હૃદયમાં સદાને માટે પધરાવ્યા છે. શ્રીવલ્લ-
 ભાચાર્ય પ્રકટ ન થયા હોત. પુષ્ટિમાર્ગ એમણે પ્રકટ ન
 કર્યો હોત, તો દૈવી જીવો જગતમાં અર્પણીની માદક આમ
 તેમ રખડત, કાંકાં મારત, અને ક્યાંયે વિશ્રામ ન મળ-
 વાથી હૃદય ન ઠરવાથી ઝૂરી ઝૂરીને મરત. દૈવીસૃષ્ટિ બંધ
 થઈ જાત. કૃષ્ણસેવારૂપ, કૃષ્ણકથારૂપ, કૃષ્ણકીર્તનરૂપ, કૃષ્ણ-
 ગુણગાનરૂપ પુષ્ટિ પ્રદાય પ્રકટ કરનાર આનંદનિધિ શ્રીવલ્લ-
 ભાચાર્ય ભૂતલ ઉપર ન પ્રકટયા હોત તો ભૂતલ ભાગ્યહીન
 રહેત. આ સર્વ શ્રીહરિધનચરણ સારી રીતે ભણતા હતા,
 અને એમણે 'હુંભાવ પુંભાવ'નો ત્યાગ કરી, શ્રીભાવનો
 અનુભવ કરી, દીનતા, નિઃસ્વાધનતા, રસરૂપ પ્રભુનાં સ્વરૂપ
 બકિતનાં સ્વરૂપ, મુકિતનાં સ્વરૂપ અને અન્ય પુષ્કળ વિષ-
 યો પર વિચુલ સાહિત્ય પ્રકટ કરી પુષ્ટિપ્રદાયને અને
 ભૂતલને ઉપકારગ્રસ્ત બનાવી મૂક્યું છે.

શ્રીકૃષ્ણાર્પણમ્નુ.

શ્રીકૃષ્ણ:૬

પ્રસ્તાવના

શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયના ઉપક્રમથી સમ્પ્રદાયના પરમ મર્મજ્ઞ શ્રીહરિરાય મહાપ્રભુજીએ રચેલા ગદ્યપદ્યાત્મક ફૂટકર ગ્રન્થોનો એક સર્વશ્રેષ્ઠ આજે વૈષ્ણવો સમક્ષ ગૂજરાતી અનુવાદ સાથે રજૂ કરવામાં આવે છે. શ્રીહરિરાયજીએ વૈષ્ણવ જનતા ઉપર અનુગ્રહ કરીને સદસ્રાવધિ અમૂલ્ય ગ્રન્થો સમ્પ્રદાયને ભેટ કર્યા છે. આમાંનો આડંબો ભાગ પણ અધ્યાપિષયન્ત પ્રમિદ્ધ થઈ નથી શક્યો. ચોકશ ગ્રન્થો ઉપરની આપશ્રીની ગદ્ય કે પદ્ય સ્વરૂપે ગિરાજતી ટીકાઓમાંની કેટલીક, શિક્ષાપત્રો, તેમજ ગૃહસ્થોગસરિતાગરમાં છપાયેલા ૧૧૪ ગ્રન્થો અને માસિકોમાં છપાયેલા ફૂટકર ગ્રન્થો સિવાય ઘણાંયે સાહિત્ય હજી અપ્રસિદ્ધ 'પડપૂ' છે. શ્રીપુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય નડિયાદના કારોબારી મંડળે એવો નિર્ણય કર્યો છે કે જેટલા મેળવી શકાય, તેટલા પાટી હસ્તલિખિત દશામાંના કે મુદ્રિત દશામાંના પ્રથમ

તો ફેટકર અન્થો મેળાથી મૂળ સંદિષ છેવટ પૂજારાત્રી
શબ્દાર્થભાત્ર સાથે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવા એ રીતે આ પ્રથમ
ભાગ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

સમપ્રદાયનો અર્જભૂત એવો એક પણ વિષય બાકી
નથી રહેતો, કે જેના ઉપર શ્રીહરિરાયજીએ પ્રકાશ ન પાડ્યો
હોય, આ સંદ્રંહમાં સ્વીકારવામાં આવેલા અન્થોથીજ
એ વસ્તુ સમગ્રી ચકારો. શ્રીહરિરાયજી મુખ્યત્વે પ્રમેયવાદી
છે; એટલે એમના પ્રમાણનું સ્વરૂપ સમજાવનારા અન્થોમાં
પણ અન્તે આપશ્રીનો એક પ્રમેય તરફજ વળેલો પ્રાપ્ત
થાય છે. પ્રમેય હરિરેવૈકઃ એ તો આપશ્રીનું પરમ તત્ત્વ છે,
એ અત્રતત્ર અત્યન્ત ફેટકર સ્વરૂપમાં શ્રીહરિરાયજીના પ્રત્યેક
અન્થગ્નનામાંથી તરી આવે છે.

અમે જે ક્રમે આ સંદ્રંહ તૈયાર કર્યો છે, તેમાં પણ
ઉપદેશાત્મક પ્રમાણપર અન્થો આરમ્ભમાં આપ્યા છે અને
તે પછી પ્રમેયપર અન્થો આપવામાં આવ્યા છે; જોકે એક-
તાલીમમા અન્વયી એ ક્રમ ચિહ્નિત ગણે છે અમને તો
આશ્ચર્ય એ થાય છે કે બિન્ન લિપ્ત પ્રકારના અધિકારીયોનાં
હિત પણ શ્રીહરિરાયજીના લક્ષ્યમાંથી સરી જવા નથી
પામ્યાં; અને તેથીજ દ્વિવિધ ભક્તિ અને દ્વિવિધ મુક્તિ
જેવા વિષયો પણ જોગ્યોથીજ જરાયે જતા નથી કર્યા. 'સ્વમા-
ર્ગિય શરણુ સમર્પણુ એવાદિ નિરૂપણુ' જેવા અન્થોમાં એકડે

એકથી માંડી બધી વસ્તુઓ પ્રમેય પર્યન્તની બતાવીને તે શ્રીહરિચાલુકે હદ્દ કરી નાખી છે. આપશ્રીનો સર્વ આમાન્ય બધાજ અધિકારીયો માટે એકજ ઉપદેશ છે કે:-

“મરિતમાર્ગસ્થિતેઃ ધીમદાચાર્યપદસંશ્રિતૈઃ ।

સેવ્યમાનં ભદ્રામાવૈનિરોધં સાધયેદ્ ધુમઃ ॥૧॥

(સ્વમા. સ્વ. રથા.)

બંધિતમાર્ગમાં સ્થિતિ કરી રહેલા, વળી શ્રીમહા-
પ્રભુજીના પદને આશ્રયે રહેલા, મહાનુભાવી બકતોયે સેવાના
નિરોધની સદૈવ સાધના કરવી.

આમાંથી આપણને ‘નિરોધની સાધના’ એ વસ્તુ નડશે,
કેમકે એમાં સાધનદશાનો ગન્ધ જણાય છે; વસ્તુસ્થિતિયે
એ સાધનદશા નથી; પ્રભુના પરમાનુગ્રહે શ્રીમદાચાર્યચર-
ત્રોના શરણુરૂપી પરમ ફક્તની પ્રાપ્તિ પછીના કમમાનનં
આમાં સૂગન છે. પ્રભુની કૃપા વિના માર્ગપ્રવેશજ શક્ય
નથી; શરણુધીજ પ્રભુનો ફલાત્મક અનુગ્રહ જીવને પ્રાપ્ત
છે. અધિકારભેદે કમિક સાધનો આમ છતાં નથી, એમ
કહી શકાય તેમ નથી.

ગૃહીત્વા નામચરણં ગત્વા સર્વં સમર્પ્ય ચ ।

સેવાસાધર્મકાસિદ્ધયૈ દેહાદીનાં તથા પુનઃ ॥૨॥

અન્યથાવિનિયોગાય ક્રિયતાં તનુચિત્તાજ્ઞા ।

તથા તુ માનસો સિચ્યેત સૈવાત્ર ફલમ્વિણી ॥૩॥

સમગ્રદાયમાંનું સમગ્ર કર્તવ્ય શ્રીહરિરાયજીએ 'સ્વ
 માર્ગીય શરણુ સમર્પણુ એવાદિ નિરૂપણુ" અન્ધની ઊપરની
 એ કારિકામાં દંડમાં આપી દીધું છે; નામશરણુ જેને
 આપણે શરણુદીક્ષા કહીએ છીએ, તે પ્રથમ કર્તવ્ય; સર્વ-
 સમર્પણુ કિંવા પ્રણામઅન્ધ એ દ્વિતીય કર્તવ્ય, અને
 પછી દલાત્મક માનસીની મિદિ માટે તનુજ અને વિતન
 એવા એ તૃતીય કર્તવ્ય. આ કર્તવ્યોમાંથી જાણ થતાં કશું
 સિદ્ધ ન થઈ શકે. પરંતુ આ બધામાં અનુબંધ એ પ્રધાન
 છે. શ્રીમહાપ્રભુજીની, તો સ્પષ્ટ આજ્ઞા છે કે- 'અનુબંધ
 પુષ્ટિમાત્રે' નિયામકા.

શ્રીહરિરાયજીએ સ્વમાર્ગ મર્યાદાનું નિરૂપણ કરતાં આ
 વિષય ઊપર બહુ સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. આપશ્રી આજ્ઞા
 કરે છે કે "આ માર્ગમાં ધર્મ તે ત્યાગસ્વરૂપે રૂંહેલો છે
 તેજ ધર્મ જ્યારે નિવૃત્તિને બદલે પ્રવૃત્તિમાં કંવાનો હોય
 ત્યારે તે પ્રભુના આશ્રયકરણરૂપે રૂંહેલો છે. આ માર્ગમાં
 રંગવા માનસી જાણવી. જે પૂજા છે તે પણ કર્મમાર્ગ
 કરતાં બુદ્ધાન્ત પ્રકારની જાણવી. આ માર્ગમાં પ્રભુની આજ્ઞાને
 બદોબર ઊઠાવવી, તેજ ધર્માનુદાન; અને પ્રભુએ શ્રીમહાપ્રભુજી
 સમક્ષ પ્રકટ થઈ 'મિદ્ધાન્ત રસસ્થ'માં જે આજ્ઞા કરી છે.
 તેજ પ્રમાણ. આ માર્ગમાં પ્રમેય વસ્તુ માત્ર પ્રભુજી છે,
 સ્વર્ગ વગેરે કાંઈ પ્રમેય નથી. વસ્તુસ્થિતિયે પ્રભુ મિવાય
 અન્ય કોઈની પ્રાપ્તિની આ માર્ગમાં જીવને ધન્યા નથી

એ પ્રમેયપ્રાપ્તિને માટે સાધન જે કંઈ હોય તે તે પ્રભુનો
 માર્ગ અને જે સાધન તેજ ફલ. આ માર્ગમાં સાધનપૂર્વેજ
 ફલ રહેલું છે. એ પછી સાધનરૂપેજ ફલપ્રાપ્તિ છે આ
 માર્ગમાં પ્રભુમેવામાં પ્રવૃત્તિ કરવી તેજ સાચો માર્ગ છે.
 અન્ય સર્વ પ્રવૃત્તિ એ ત્યાગ્ય છે સર્વ ફલ સમ્બન્ધી
 તેમજ ઇન્દ્રિય સમ્બન્ધી જે કંઈ કર્તાન્ય તે પ્રભુસેવા
 આતરજ. શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રણ્યે યુદ્ધભૂમિ જિપર અન્તુનને જે
 વાત કહી, તે જિપગ્ધી સ્પષ્ટ થયે કે મર્વશાસ્ત્રી ધર્મેના
 ઉપદેશ કરે ત્યારે પ્રભુએ સર્વધર્મેના ત્યાગનો ઉપદેશ કર્યો.
 આ વિરુદ્ધ ક્રિયા એજ આ માર્ગમાં ધર્મ, એટલે ઇન્દ્રિયા-
 દિકના સમગ્ર ધર્મેના ત્યાગપૂર્વક કેવળ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રણનું
 અનન્ય શરણુ એજ આ માર્ગમાં ધર્મ. જડું જોતાં આ
 માર્ગને ત્યાગ આપોઆપોજ ઇષ્ટ છે; કેમકે સેવા કરવામાં
 તદ્દલીન થયેલા ભકતને પોતાનાં દેહાદિકની પણ લેશમાત્ર
 અપેક્ષા રહેતી નથી. જ્યેજ સ્થલે પ્રભુના ધર્મેન્દ્રિય વિચાર
 આવ્યા કરતો હોવાથી આવા ભકતને મર્વત્ર ભગવાનજ
 રહેલા છે, તેવી સમજ સ્ફુરે છે. ઇન્દ્રિયોનો સમ્બન્ધ તેમજ
 અન્ય પદાર્થોના સમ્બન્ધ આ ભગવદ્બુદ્ધિથી નષ્ટ થઈ જાય
 છે. આ જગદાદિની સ્ફૂર્તિના વિષયની વાત કરતાં પણ
 તે જગદાદિનું વિસ્મરણજ આ ભકિતમાર્ગીજ મર્યાદામાં
 રહેલું છે.”

આવા ત્યાગાત્મક ધર્મેનોજ સમાશ્રય ભકિતમાર્ગીય
 જીવને કરણીય છે; સામાન્ય અધિકારથી માંડી ઉચ્ચાધિકાર

મૂઢી પહોંચવામાં આજ સક્રિય જીવિ ત્યાજ નિયામક છે. આપણે સંસારમાં પડ્યાં છીએ અને તેથી અનેક જાતનાં પ્રલોભનો આપણી સમક્ષ આવી આવેલાં છે. વિચારિત કરી દેવાનો પ્રયત્ન કરે છે; પરંતુ પ્રભુનાં અન્ય શરણ લેને પ્રાર્થ છે, એને મુશ્કેલી પડે નથી. આમ છતાં સામાન્ય અધિકારીઓને માટે શ્રીહરિસંપ્રદાયે અનેક રીતો લોકો સાવચેતી રાખવાનાં ઉપદેશ આપ્યાં છે. એને પ્રતિબંધક વસ્તુઓ છે, એનો અનેક રીતો આપે ઉલ્લેખ કર્યો છે. 'સ્વમાર્ગી'ય. શ. સમ. મે. નિરૂપણ' ગ્રંથમાં આપ આશ્ચર્ય કરે છે કે:-

“મન્વાધ્યૌ નૈવ કાર્યો નૈવાન્યત્ર સ્યતો વ્રજેતઃ ।
 પ્રાર્થના નૈવ કુપ્રાપિ કર્તવ્યા મન્યસ્યપિ ॥૧૮॥
 અભિધ્યાસૌ ન કર્તવ્યો વ્રહ્માત્મસ્ય તિવર્શનાત્ ।
 લૌકિકે વૈદિકે વાપિ કાર્યે સર્ગં વિવર્જયેત ॥૧૯॥
 યંચાકથન્નિત્કર્તવ્યં મારવસાત્ર માવનમઃ ।
 સર્વંત્ર મમતાં ત્યક્ત્વા સર્વં કાર્યં પ્રતાપયેત્ ॥૨૦॥
 લોભ ચ હ્રદયે નૈવ કુર્યાત્, પ્રાર્થં વિ નેચયેત્ ॥૨૦૧॥

પ્રભુ સિવાય અન્ય કોઈના પશુ આશ્રય ન કરવો, પોતાની જેને તો આશ્રય માટે કર્યાં પશુ ન જવું. બીજાની પાસે પ્રાર્થના ન કરવી; એ તો ઠીક પણ ખુદ પ્રભુ પાસે પણ પ્રાર્થના ન કરવી; કારણ કે તેથી પ્રભુમાં અભિધ્યાસ થવાનો

પ્રસન્ન બિભો થાય છે. રાવણના પુત્ર ઇન્દ્રજિતે બ્રહ્માસ્ત્રમંત્ર
 પ્રયોગથી એક ત તણાવતી હનુમાનજીને ઘાંધ્યા હતા: પરંતુ
 તેને સર્જી થઈ કે આ તાંતણે હનુમાનજી તોડી નાખશે તો?
 યસ, આટલાજ અવિશ્વાસથી પેલા તાંતણામાંથી બ્રહ્માસ્ત્રની
 શક્તિ હુત થઈ અને હનુમાનજી મુક્ત થઈ ગયા. આ
 ઉદાહરણ લઈ પ્રભુમાં કદી અવિશ્વાસ ન લાવવો. પ્રાર્થના
 કરવાથી અવિશ્વાસનો ભર્જ થાય છે. 'હિ પ્રભુ! ફલાણું
 આપો. યા કરો,' એટલી માગણીથી જીવને એટલું તો થયુંજ
 ને કે પ્રભુ આ આપવામાં કે કરવામાં ચોક્કસ નહીં હોય!
 અને માગ્યા પછી એ ન મળ્યું તો, પ્રભુમાં અવિશ્વાસ થાય
 ને? જે થવાનું હશે, તે તો પ્રભુના નિયમન મુજબ થશેજ;
 માગ્યે કાંઈ તેનામાં ફેરફાર થવાનો નથી. તો માગ્યે શું વળે!
 લૌકિક અને વૈદિક કર્મોમાંથી પણ સર્જને ફર કરવાની જરૂર
 છે; કારણ કે તેટલું પણ પ્રભુમાં અવિશ્વાસજનક થાય છે,
 એશક આપણે લોકોમાં રહ્યાં છિયે, તેથી લૌકિક વૈદિક કરવાં
 તો પડે છે; તે કરવામાં પણ એ આપણા ઊપર એક મોટા
 બોનરૂપ છે, એવી લાવના કરવી; બધામાંથી મારાપણું
 ઊઠાવી ભઈ કાર્ય કરવું તો તે લૌકિક-વૈદિક પ્રભુમાર્ગમાં
 નહતરૂપ ન થાય. અને લોભ તો કદાપિ ન કરવો; કેમકે
 તે આકાંક્ષા ઉત્પન્ન કરે છે અને તેથી પ્રભુ પાસે માગવાની
 ઇચ્છા થાય છે, જે અવિશ્વાસજનક છે; માટે જે કાંઈ
 પ્રભુકૃપાયે-પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ મળી રહે, તેનાથીજ
 સંતોષ માનવો.

આ માર્ગજ લાવાત્મક છે. ‘માર્ગસ્વરૂપ નિર્ણય’ માંજ શ્રીહરિસાયજીએ એ વસ્તુ સ્ફુટ સ્વરૂપે બતાવી છે. આ લાવ માત્ર લાવનારથી સિદ્ધ છે. આ લાવનાના ત્રણ પ્રકાર શ્રીહરિ-સાયજીએ નિર્દેશ્યા છે. આમાંથી પ્રથમ સ્વરૂપલાવના આ છે. ‘પ્રથમ’ દશાર્માં જે હોડાએ સ્વરૂપનો કંઈ પણ અનુભવ કર્યો નથી, સ્વરૂપનું માત્ર અવલોકન કર્યું છે, તેમણે યોગની માફક પ્રભુના સ્વરૂપનો વિચાર કરવો. આ સ્વરૂપલાવના કરતાંજ ભગવાનનો અનુભવ થાય છે, ત્યારે પ્રભુ સાક્ષાત્ અથવા તો નાદદ્વારા સમગ્ર લીલાંઓથી સમન્વિત થઈ જાતવના દૃઢવાકાશમાં પ્રકટ થાય છે.’ એ પછીની લાવના તે લીલાલાવના. ‘લીલાલાવનામાં ભકત સ્વયં લીલારૂપ બની જાય છે, એટલે કે લીલાની આ શક્તિથી દેહાદિકની સર્વ ક્રિયામાં, જ્ઞાનમાં, ત્રવં પદ્ધતિમાં અન્યથારૂપ પ્રતીતિ થતી હોય, તેમાં પણ પ્રભુનીજ લીલાનું જ્ઞાન થઈ જાય છે.’ આ પછી ત્રીજી તે લાવલાવના છે. આ ત્રીજા પ્રકારની લાવનામાં તાપકલેશ એ મુખ્ય વસ્તુ છે. જે તાપકલેશ ન થાય તો દેહાદિકની નૂતનતા સમ્ભવી શકતી નથી અને તેથી પૂર્ણવિયોગાત્મક કેવલ લાવાનુભવ થતો નથી. એમ કહાય માનો કે આ તીવ્ર વિયોગાગ્નિથી દેહાદિક બળી જશે તો લાવનો અનુભવ શી રીતે થઈ શકશે? પણ વિચારવામાં આવે તો સ્પષ્ટ માલૂમ પડશે કે તાપકલેશનો નિવારક વિયોગ પણ સ્વરૂપાત્મક હોવાથી એ વિયોગજ દેહાદિકનો સંરક્ષક બનશે; વસ્તુસ્થિતિએ તો તાપકલેશથી દેહશુદ્ધિ

થાય છે. એ રીતે દેહ શુદ્ધ થયા પછીજ અત્યાત્ લકતને અચાનક સ્વરૂપનો આવિષ્કાર વીજના ઝબકારાની માફક હૃદયમાં થઈ જાય છે. એથી વિશેષ જીવને બીજૂં શું ઈષ્ટ હોય ?

આવી જાતની કાટિ સર્વાત્મભાવથી પ્રાપ્ત છે. એ સર્વાત્મભાવનું વિવેચન કરતાં શ્રીહરિશયજી આજ્ઞા કરે છે કે:-

सर्वेषामिन्द्रियाणां हि देहादीनां तया पुनः ।

आत्मभावो भगवति सर्वमायः स कथ्यते ॥२॥

બધી ઇન્દ્રિયોનો તેમજ દેહાદિક સર્વનો ભગવાનમાં જે આત્મભાવ-અનન્યભાવ, તે સર્વાત્મભાવ.”

પોતાનો બીજમાં જે સમ્બન્ધ, તેનો જે વિચાર અને ‘આ અમારા ભગવાન’ એવી ‘જાતનું’ જે સમ્બન્ધીપણું તેની અસ્કૃતિ, તેનું નામ તે આત્મભાવ. આપણાં જે દેહ-ઇન્દ્રિયો, તે પ્રત્યેકની પ્રભુને વિશે લેશ પણ આકાંક્ષા ન હોવી જોઈએ. જે આકાંક્ષા રહે તો ઇન્દ્રિયો અને ઇન્દ્રિયોના વિષય એવી ઇન્દ્રિયોના ભાવની સ્થિતિ રૂઢેવાથી સર્વપણું ન થાય. આથી કરીનેજ સર્વાત્મભાવમાં દેહાદિકની સ્કૃરણા ન હોવી જોઈએ. ઇન્દ્રિયોના વિષયોના ત્યાગ વિશે પ્રભુની જે આજ્ઞા છે, તે એવા અતુલિત સર્વાત્મભાવની સિદ્ધિ કરાવવા માટેજ. જે હૃદયમાં કામ-વિષયની સ્થિતિ હોય તો તેવા

કામભાવથી-વિષયાપેક્ષા રહેલી હોવાથી સર્વાત્મભ
સિદ્ધ ન થાય. એકજ વસ્તુ આમાંથી તરી આવે છે
સકામતામા દ્વિધાભાવ છે, અને તેથી અનન્યતાનો અર્પ
જે સર્વાત્મભાવ, તે કદાપિ સિદ્ધ થતો નથી.

આમ પ્રભુપ્રાપ્તિમાં પણ સકામતા ત્યાજ્ય છે, તો ૫૯
લૌકિક દશામાં સકામતા ત્યાજ્ય હોય તેમાં શ્રી નવાઈ
અને તેથી શ્રીમહાયાર્યચરણોયે વિષયત્યાગનો સાર્વત્રિક
ઉપદેશ કર્યો છે. અલૌકિક કામથી પ્રભુપ્રાપ્તિ નથી થતી
એમ નથી, પણ તે પણ દ્વિધાભાવજનક હોવાથી ઉપયોગી
નથી; વસ્તુસ્થિતિયે કામભાવમાં પ્રવૃત્તિ છે અને સર્વાત્મ-
ભાવમાં નિવૃત્તિ છે.

આ બધી તો આમ અતિ ઉચ્ચ કોટિની વાતો છે,
ત્યાંસૂધી પહોંચવાના આ કાળના જીવોમાં અધિકાર છે કે
નહી, તે બધુજૂંજૂં છે તો મુરકેલીબરૂં માનું છું. બેશક
પ્રભુના અનુગ્રહથી એ બધુંજ શક્ય છે, પરંતુ તે મનુષ્ય-
બુદ્ધિથી સમજી શકાય, એવી વસ્તુ હોય તોય મારું માનવું
નથી. એટલેજ આધુનિક જીવોયે તો માર્ગમાંથી કેમ
ચલિત ન થવાય, તેવી સાવધાની રાખવાની આવશ્યકતા
છે. તે માટે આ સર્ગજીવમાં છપાયેલા હ.સર્ગ વિજ્ઞાન પ્રકાર,
કામાજ્ય દોષ વિવરણ, સ્વમાર્ગીય શરણ સમર્પણ સેવાદિ
નિરૂપણ, બહિર્મુખત્વ નિરૂપણ, બહિર્મુખત્વનિવૃત્તિ,
કથાશ્રવણબાધક નિર્ણય, સત્સર્ગ નિર્ણય, સ્વમાર્ગમર્યાદા

નિરૂપણ, શ્રીપુષ્ટિમાર્ગવલ્લભ, પુષ્ટિમાર્ગીય મર્મ નિરૂપણ, એ વગેરે ગ્રન્થોનેજ મારી રીતે હૃદયમા ઊતારી અધિકાર સિદ્ધ કરતા કરતા અને લૌકિક પ્રતિબંધોમાંથી બચવાને માટે અવિરત પ્રયત્નશીલ થતાં થતા આગળ વધવાનું છે. અધિકાર વિના આગળ વધવાનો પ્રયત્ન કરવાથી આ ભયાનક કાળમાં વિપરીત ફલ મળવનીજ ખ્હીક છે.

આ સદ્ગ્રંથમાં પ્રભુના રસાત્મક સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરનારા અનેક ગ્રન્થો નિરૂપાયેલા છે. રસશાસ્ત્રના શાસ્ત્રીય જ્ઞાન વિના એ પ્રક્રિયા સમજાય તેવીજ નથી, અને અધિકારને અભાવે કમસમજ માણસ તેમાંથી ઊલટૂંજ સમજી બેસે તેવી સ્થિતિ છે. આનંદ જ્ઞાન હું શક્ય તો નથીજ અને તેથીજ સદ્ગુણના અનન્ય શરણની અનિવાર્યતા રહી છે. ભગવન્માર્ગમાં પ્રેમપૂર્વક રહી મહાત્માવી વિદ્વાન આચાર્યોના ગ્રન્થોનું પરિચીલન કરતાં ઉત્તરોત્તર જે અધિકાર પ્રાપ્ત થતો આવે તે પ્રમાણે વર્તવાનું છે. શ્રીમહાપ્રભુજીએ તત્વાર્થધીપ નિબંધના સર્વનિર્ણય પ્રકરણમાં ભક્તિમાર્ગીય ✓ જીવોએ કરવાનાં ત્રણ અતિ આવશ્યક કાર્યોનો નિર્દેશ કર્યો છે અને તે આ છે:-

સ્વધર્માચરણં જ્ઞાત્યા વિધર્માન્નિ નિવર્તનમ્ ।

इन्द्रियाश्चविनिमोहः सर्वथा न त्यजेत् प्रयम ॥૨૩૮॥

શક્તિ પ્રમાણે અનાસક્તિપૂર્વક સ્વધર્મનું આચરણ, પરધર્મમાંથી તદ્દન નિવૃત્તિ અને ઈન્દ્રિયરૂપી ઘોડાઓ ઊપર

કાળે, આ ત્રણ વસ્તુનો કંદાપિ ત્યાગ કરવાનો નથી. આપ આગળ જઈ આજ્ઞા કરે છે કે ક્રીડા-ખેલના ઉદ્દેશથી પણ આ ત્રણેયમાં જરાયે શિથિલતા આવવા દેવી નહીં. શ્રીહરિ-સચ્છ તે ત્યાંસૂધીની આજ્ઞા કરે છે કે- કૌતુક ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તરફ જોવાય, પરાપ-કારાદિધર્મો ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તરફ ઘસડાય, તેનાથી સર્વનાશ થવાની પૂરી શક્યતા છે; માટે કોઈપણ સંયોગમાં ઇન્દ્રિયો જીપરનો કાપૂ, છોડવો નહીં. અન્તે એજ ઇંદ્ર કે:-

[શાર્દૂલવિકીરિત]

સેવાતત્પર, ઈ કથામિથ વર્તા, સત્સર્જને શોધતાં,
બ્યાપારો પર છોડતાં, પ્રભુ તણા ભાવે સસાવેશતા
ને હૈન્ને મિથતા કરી, અસત જે આલાપ, તેને ત્યજ્યે,
અત્યાતિ પ્રભુદર્શને જદ લહો, આચાર્યજકતામયે.

इति श्राम ।

તા. ૧-૩-૩૭

મીઠાખળી-અમદાવાદ

વૈષ્ણવચરણરમેશિલાખી,

કેશવરામ કા. રામી

શ્રી કૃષ્ણ

નિત્યસીત્તાસ્થ ગો.શ્રીદ્ અનિરૂદ્ધાચાર્યજીનું

જીવન ચરિત્ર.

જગતના ઇતિહાસમાં નોંધવા લાયક હજીએ ઘણાં એવાં કુટુંબો હશે કે જેમણે સદીઓ મુખી સમાજ અને ધાર્મિક, સામાજિક કે રાજનૈતિક પુષ્ટિ સંપ્રદાય કાર્યોમાં મોટામાં મોટો ફાળો આપ્યો છે. ઇતિહાસના ચિત્રપટ ઉપર તેમનાં ચિત્રો અંકિત થયાં છે. પણ ઇતિહાસ-કારો હજી મુખી તેમને ઓળખતા નથી. એવુંજ એક કુટુંબ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજીનું છે શ્રીવલ્લભવંશે ૪૫૦ વર્ષ મુખી. સતત ધાર્મિક આંદોલનોમાં રસ રેડયો છે; ધાર્મિક મન્દિરોને સજીવ બનાવ્યાં છે અને વ્યવહારિક-ધાર્મિક તત્ત્વો (practical religious principles) જમતને આપ્યાં છે.

શ્રી વલ્લભવંશે રજપુત રાજવંશોને પુણ્યતમ માર્ગે દોર્યા; મોગલ સલ્તનત સામે લડત ચલાવી, હિન્દુધર્મ પ્રત્યે માનની લાગણી પેદા કરી કાજીઓને ન્યાય તોળવાના આદર્શો

અર્થાત્ ગ્રાહણોને ઉપનીષદ્-જુની વિચાર પરંપરા અર્પીત
નવાં તત્ત્વો સમક્ષ માનની લાગણી ધરાવવા કર્યાં. સન્માર્ગના
રક્ષક વિદ્વાનોને નવી-સરખી, પણ જુનામાં જુની વિચાર
સરણી તે આછે એમ વિદ્વદ્ભિઃ સર્વથા આજ્યં તે હિ સન્માર્ગ-
રક્ષકાઃ એવો નીકરખણે ઢંઢેરો બહાર કર્યો અને તિજોરુ
હસ્તયુગલ પુરતો નિઘાય કહીને વિનંત્યા પણ ખરા.

સિકંદરલોદી અને કૃષ્ણદેવરાજ, અકબર અને મહારાજા
પ્રતાપ, તેમજ વીર ક્ષત્રણી દુર્ગાવતી, જહાંગીર અને મહા-
રાજા ભોધાલુ ઔરંગઝેબ ને શુદ્ધલખંડના નરકેસરી
અંપતશય અને છત્રસાલ, એ મર્વ ઉપર સમાન રીતે પ્રતી-
બાની છાપ પાડનાર જો કોઈ એકજ વંશ મફલ નીવડે
હોય તો માન એક શ્રી વજ્રભવંશજ છે. શ્રી વજ્રભવંશે
આચાર્ય તરીકે ૪૫૦ વર્ષના ઇતિહાસમાં દરેક રીતે મફ-
ળતા મેળવી છે.

આચાર્ય એટલે ધાર્મિક તત્ત્વોને મુખ્યવસ્થિતપણે
જનતાને સ્વીકારવા લાયક કરી આપે તે. જો સમયની
ફેરબદલીને અંગે ધાર્મિક તત્ત્વોના સ્વીકારમાં કે ધાર્મિક
વ્યવહારના આચરણમાં અણકચવા ઉભી થતી હોય અને
તેનું કારણ સામાજિક, રાજનીતિક કે ધાર્મિક અંગે તે હોય
પણ તેની સામે વ્યવસ્થિત રીતે જુએશ ડઠાવી તે સમયના
સમાજની જુદીમાં ઠસવી શકાય તે રીતે જુનામાં જુના
પણ નિત્ય-અપરિવર્તનીય તત્ત્વોનેજ નવી બાધમાં રજુ

કરીને પણ બાહેર કરી શકે, નહિ કે તે તે પરિસ્થિતિને શરણે થાય આત્મ નામજ્ઞ ક્રાન્તિ-revolution કે સુધારા-reformation શ્રી વલ્લભવશે અનેક વેળા તેવી ક્રાન્તિને અપનાવી છે, ઉપભવી પણ છે, પણ મૂલે કુઠારઃ જેવું કદીએ થવા દીધું નથી. એજ ક્રાન્તિકારનો અને ખરા સુધારકનો આદર્શ.

બીજી રીતે કહીએ તો જગતના ઇતિહાસમાં એવો એકેય વંશ નથી કે જેણે ચોતાના માહિત્યની સેવા ૪૫૦ વર્ષ મુધી અવિચ્છિન્નપણે કરી હોય.

જન્મ અને એવા પરમ પુનીત જગદ્વંશ શ્રી બાલ્યા જીવન વલ્લભાચાર્યજીના વંશમાં એ વંશની પ્રતાપિતા, પ્રગલ્ભતા, વિદ્વત્તા, દીર્ઘ-

દર્શિતા, કાર્ય-કારિનાને ઉજ્જવલ કીર્તિને વિશેષ દીપાવી શકે તેવું એક બાલક ભારતવર્ષના પશ્ચિમ છેડે ખેડા-શંખોદારમાં સં. ૧૯૪૭ ના ભાદ્રપદ શુકલ, ૧૨ (વામન દ્વાદશી, ને દિને, જે સમયે ભગવાન ત્રિવિક્રમે વામનરૂપે ત્રણ લોકને માપી લીધા, અને આસુરી મહત્વા-કાંક્ષાને પાતાલમાં ઢાલી દીધી હતી, તેજ સમયે બ્રાહ્મણ વંશમાં આચાર્ય રૂપે પ્રકટ થયેલા વામનજી-જેમ ભગવાન ત્રિવિક્રમ ભાગવતી પટીયસી રાજનીતિથી નિરુદ્ધ ન થતા રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા નષ્ટ કરી શક્યા-તેમ યયા નામા તથા ગુણઃ ઉક્તિને સાર્થક બનાવતા શ્રીમદ્ અનિરુદ્ધાચાર્યજી ગોસ્વામી શ્રી

શ્રીમુરલીધરજીને ત્યાં શ્રીરૂકિમણીજી માતૃશ્રીની કુખે પ્રકટયા.
બાળપણથીજ તેમની પ્રતાપિતા તરી આવતી હતી.

ચંડાપથીત અંકાર થયા, અને વિદ્યાધ્યનનો આરંભ
થયો. તેવાજ અરમામાં નટપુરના પ્રતાપી

નટપુરમાં ગો. શ્રીમજરત્નલાલજીને ત્યાં કોઈ
આત્મજ ન હોવાથી કોઈ પ્રતાપી ને
ભાવિ વિદ્વાન જેસ્વામી બાલકને ગોદ

લેવાનો વિચાર કરી ગયા હતા. મહારાજશ્રીની ઈચ્છા શ્રી
લાલમણીજીના વંશમાંથીજ ગોદ લેવાની હતી દષ્ટિ દેંકતા
ગો. શ્રીઅનિરૂદ્ધાચાર્યજીનું વરણ થયું. આત વર્ષના આ
બાળકને જોઈને નહીંઆદના ભેષિ આદિત્યરામે ભવિષ્ય
ભાખ્યું કે આ બાલક ભવિષ્યમાં મહા પ્રતાપી નીવડશે,
અને વંશજીવ જનતાના ભાગ્ય વિધાતા આ આત વર્ષના
ગોસ્વામી બાલક બન્યા.

નહીઆદના મંદીરમાં ગોદ લેવામાં આન્યા ને તિલક
કરવામાં આવ્યું.

ત્યારબાદ આપશ્રી નદીબાદ બીરબ્યા, ને ગુજ
રૂપાવત્રી આદિઅન્યોનું અધ્યયન કર્યું. વિદ્યાધ્યયનમાંથી
નવરા પડે ત્યારે શારીરિક બ્યાયામ પણ
વિદ્યાભ્યાસ ને લેતા મસ્ત-કુસ્તીનો આપને ધણો શોખ
બાલકીડા હતો. વગર પલોટાયેલા (unbroken)
ઘોડાને અંકુશમાં રાખવાની પણ

તાલીમ આપે સારી લીધી હતી, જેનું પ્રદર્શન દ્યોગને
દિવસે ઘણીય વાર મેદાનમાં થતું હતું.

પ્રાદ્યલે વિદ્યાધ્યયન સમયે અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી પણ જે ગુરુલક્ષિત સખવી જોઈએ તેનું સંપૂર્ણ પરિપાલન આપશ્રીએ કર્યું હતું. વિદ્યાધ્યયનમાં ઉપકારક વિદ્વાનો પૈકી પંડિત મધુસંપ્રસાદ શાસ્ત્રી, પંડિત શીવશંકરજી, શાસ્ત્રી હરિશંકરજી, મોહનલાલ શાસ્ત્રી, હર્ષભજી શાસ્ત્રી, ગુજરાતી ભાષાનો એકઠો ઘુંટાવનાર રણછોડદાસ બાપુજી શાહ, વિજયરામ શાસ્ત્રી તથા પ્રા. મગલાલ શાસ્ત્રી વિગેરેને બહુજ સારી રીતે સન્માનતા, એટલું જ નહિ પણ તેમનું મનસા સ્મરણ એવું મંગલાચરણમાં લખી ધતિર આપાયેને માર્ગદર્શક થતા.

આપને સાહિત્ય વાંચવાનો અને સંસ્કૃત ગ્રંથો વાંચવાનો એટલો જાણ શોખ હતો કે તેઓ જણાવતા કે “જો હું ચારેક કલાક વાંચું નહિ તો મને કંઈ ગમેજ નહિ.” જે સમયે કાઠ બરીની પેઠે અપૂર્ણ, નવન્યૂની પેઠે સ્વેચ્છાપૂર્ણ મંચૂત વાક્યોનો વરનાદ

સાહિત્ય વરનતો ત્યારે તે માંભળનાર જનના રસિકતા ચિત્ર લેખિત અવસ્થા અનભવતી. આપને સંસ્કૃત ભાષામાં મધ્ય ને પદ્ય (કાવ્યો)

લખવાનો ધણો શોખ હતો તેમના ‘શુદ્ધાદૈતમંજરી’, ‘પ્રમેય-સ્નાર્ણવ’ તથા ‘પૃષ્ઠિમાર્ગ લક્ષણાનિ ટીકા’ વિગેરે નાના મોટા ગ્રંથો આશરે ૪૦ હશે જેમ ધારવામાં આવે છે, જેમાં ઉપનિષદ્ ભાષ્યો જેવા વિદ્વત્તાપૂર્ણ ગ્રંથોનો પણ સમાવેશ થાય છે.

સોળ વર્ષની નાની વયથીજ આ કળા આપને
 વરી ચૂકી હતી. પ્રથમ વૈષ્ણવ પરિષદમાં આપને અત્યાનંદ
 લાગ લેવાની ફરજ પડી, કારણકે
 વક્રતૃત્યકળા આચાર્યોએ લાપસુ કરવાજ એકાએક
 એવું મનવ્ય રૂઢ થઈ ચૂક્યું હતું, પ્રો.

મમલાલ શાસ્ત્રી, શાસ્ત્રીજી જાદરીનાથ વિજેરે સંપ્રદાયના
 મર્મરૂંધ વિદ્વાનોની તથા હબરે આણસની મેઢની સમક્ષ
 જરાપણ શ્રેણ પામ્યા વિના “કેસરી” જેમ વાદળાંને અવાજ
 કરતાં સાંભળીને જઈ તેમ આ “શુદ્ધાર્દન કેસરી”એ
 હંમેશને માટે વાદમાર એવું પ્રવચન કર્યું, આપનો અભિમાન
 પણ બહુ ન હતો પણ પ્રતિભાસંપન્ન પુરુષને કંઈજ અગમ્ય
 નથી હોતું. પ્રો. મમલાલ શાસ્ત્રી એક બાલ આચાર્યની આ
 વાણી સાંભળીને આનંદ પામ્યા, અને શ્રીમદ્ અનિરૂદ્ધાચાર્ય
 તરફ માનની લાગણીથી બેઠા લામ્યા.

તેવામાંજ આપની ઈચ્છા પ્રો. મમલાલ પામે આણબાપ
 શીળવાની થઈ. આપના સુખાઈના વસવાટ દરમિયાન
 શ્રી મેદુલનાથજી, શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી,
 વિદ્વદ્ પરિચય પંડિત જલભદ્રશર્મા, પંડિત મુદ્રાના-
 અને ઉપપદ મદાન ચાર્યજી વિજેરે ઘણા વિદ્વાનોનો પરિચય
 થયો. ત્યારબાદ પટણા, કલકત્તા,
 સુખાઈ, આદિ ઘણાં સ્થળોએ વ્યાખ્યાનો કર્યા હતાં જેના
 પરિણામે આપ શુદ્ધાર્દનકેસરી-શુદ્ધાર્દનવાચસ્પતિ

—શુદ્ધાદિતસહસ્રાંશુ-વેદાન્તમુધારક-વેદાન્ત વિદ્યા-
લંકાર—પણ્ડિતમણ્ડલેશ્વર—પણ્ડિતેન્દ્ર—સર્વતન્ત્ર
સ્વતન્ત્ર આદિ મુવર્ણ પદક સહિત ઉપપદોથી અલં-
કૃત થયા હતા.

મુરતમાં લાલબાવાના ઉપનયન સંસ્કાર સમયે
શ્રીનજરનલાલજીએ છપ્પન લોગ કર્યો હતો. તે વખતે અનેક
ગોસ્વામીબાલકો, ખુદ પ્રથમ ગૃહ્યા તિલકાયિત
શ્રીગોવર્ધનલાલજી પધાર્યા હતા, ધીઅનિરૂદ્ધાચાર્યજી પણ
ઉપસ્થિત થયા હતા. તે વખતે સભામાં શ્રીગોવર્ધનલાલજી-
એજ સરાહના કરી હતી કે “શ્રી અનિરૂદ્ધલાલજી અમે તો
તિલકાયિત છીએ પણ ત્હમે તો “વિદ્યા તિલકાયિત” છો.

પોતાના બાલ આચાર્ય પ્રત્યે સંપૂર્ણ માનભરી લાગણી
દર્શાવવા નટપુરસ્થોએ મદ્રાસી વેવાઈને
પ્રથમલગ્ન આમન્ન્યા. વિવાહ ખેલ રચાયો. મહાજને
વ્યવસ્થાનું બીડું ઝડપ્યું. બાઉસાહેબ
દેનાઈના પૌત્ર શ્રીચુત્ ગિરિધરદાસ મંગળદાસ ઉર્ફે
તાતાસાહેબને સર્વસત્તા સોંપવામાં આવી. અને
શ્રીમહાલક્ષ્મી વહુજી સાથે સંવત ૧૯૬૪ના માર્ગશીર્ષ શુકલ
દશમીના રોજ લગ્ન થયું. લગ્ન સમારંભ એવો તો ઉજવાયો કે
આનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરનાર જો બાણ કે શ્રીહર્ષ હોત તો

મોટું કાવ્ય રચત, દુકેમાં આવું ઉત્સાહભર્યું લાભ ન મૂતો
 ન મનિવ્યતિ એ ઉક્તિનો અનુભવ તે સમયે થયોજ હશે.
 આ નવ પરિચિત યુગલ ઘણી રીતે સુખી હતું.

ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કર્યા પછી ધન અને વસ્તુનાં
 મોહપાશમાં એક બાવિ મહાનુ આચાર્ય
 માંપ્રદાયિકે કૃતાર્થ ન પડે માટે સ્વાધ્યાયપ્રવચનાભ્યાં
 પ્રવૃત્તિઓ ન પ્રમદિત્તવ્ય એ સંદેશ શરૂજનોએ
 પાઠંથો, અને સ્વીકાર્યો. દર એકાદશીએ
 પ્રવચનો આરંભાયાં. લલ્લુભાઈ પાદેજ વિગેરે વૈષ્ણવોની
 તલાક લઈ ચું. ૧૯૬૫માં શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય યુસ્તકાલયની
 સ્થાપના કરી. ધોમાધવતીથં શંકરાચાર્યજી સાથે ઉભ
 થયેલા વિવાહમાં બહેરમાં શાગ્રની ચેલેજ દેંકવાની પહેલ
 કરી હોય તો પહેલું નામ શ્રી અનિરૂદ્ધાચાર્યજીનુજ છે.

Man purposes and God disposes સાંપ્રદાયિક
 પ્રવૃત્તિઓની હોશ અને ઉમેદ ઉપર પડે
 ભામનગર પડ્યો. મનનો મનમાં તનનો તનમાંજ રહી
 ગાદીનચીન ગઈ. આ સમયે રા. બ. લલ્લુભાઈ જેવા
 સાચા સલાહકારો એ મહારાજશ્રીને મળ્યા
 હોત તો ભામનગરની જાનજમાંથી ખગિત મુક્ત ગ્હેત.

જામનગરની જન્મજામાં ફસાયા પછી ઘણું ગૌરવ
 સંપાદન કર્યું. પણ કેટલાક સમય સુધી
 નિષ્ક્રિયતા નિષ્ક્રિયતા પ્રાપ્ત થઇ. ફલતઃ કાવ્ય-
 અને સાહિત્યને ન્યાસંગ ઝોછો થયો; પણ
 વિદ્યાભ્યાસ ન્યાયમિમાંસા, શાંકરવેદાન્ત, જૈન અને
 બૌદ્ધદર્શનોનો સારો અભ્યાસ કર્યો જેના
 પરિણામે મહારાજશ્રીએ એક અદ્વિતીય શુદ્ધદૈત દર્શનીક
 વિદ્વાન્ તરીકે ખ્યાતિ મેળવી.

મહારાજશ્રીના જન્મદિવસે આશીર્વાદ આપવાને જામ-
 નગરના મહામહેપાધ્યાય શાસ્ત્રી
 ગોપાલતાપિની ભાષ્ય હાથીભાઈ પણ આવ્યા હતા.
 અને ત્યાં, 'શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રાકચુદયનાટક'-
 નારાયણોપનિષદભાષ્ય ની ભેટ આપી. તેજ દિવસે
 સભામાં નાટકના નામ ઉપર
 વિવેચનો કર્યા હતાં પણ 'નામ મોટું ને દર્શન મોટું'
 એવું આ પુસ્તક હોવાથી મહારાજશ્રીએ પોતાની કલમ
 ઉપાડી. ગોપાલતાપિની ભાષ્ય રચી, ત્વસિદ્ધાંત પ્રતિપાદન
 કરીને ઇતર સિદ્ધાંતનું સચોટ ખંડન કર્યું. શૈલી પહેલાંના
 ભાષ્યકારોની જેમ રાખેલી હોવાથી હિતિ સેત હિતિ કેવિત્તનાં
 વચનોથી પૂર્વજ્ઞો કરી સિદ્ધાંત પ્રતિપાદન કર્યો, સુદ્રણ
 પણ ઘઈ ચુક્યું; જેની પ્રતિ શાસ્ત્રીજીને પણ મળી ચુકી
 હતી. ત્યાર બાદ નારાયણોપનિષદમાળ્ય રચ્યું જે હજી વ
 અમુદ્રિત છે.

તેમનાં પ્રથમ વહુજી જે ઘણાં સેવાસિક તથા સાહિત્ય
 રમિક તથા પતિમુખ પરાયણ હતાં
 પ્રથમ વહુજીને લીલા પ્રવેશને
 બ્રહ્મવાદ મંદીર
 લીલાપ્રવિષ્ટ થયાં. દુઃખમાં દુઃખ ઉમેરાયું,
 પણ મહારાજશ્રી ઇશ્વરેચ્છાનેજ આધિન
 થયા. આપશ્રીની લાયજેરીમાં હસ્તલિખિત તથા મુદ્રિત
 ઘણાં ગુસ્તકો હતાં, તે સર્વને આપશ્રીનાં વહુજીના સ્મરણ
 ચિહ્ન તરીકે એ શ્રીમતીજીના જ નિવાસસ્થાનમાં બ્રહ્મવાદ
 મંદીર ખેાલી ત્યાં પધરાવ્યાં

કનિષ્ઠ શ્રાતા આદિ સંબંધીઓના સમભવવાથી આપ-
 શ્રીએ દ્વિતીય લગ્ન સં ૧૯૮૮ના કાર્તિક
 દ્વિતીય વિવાહ સુદી ૧૫ ના રોજ શ્રીમહાલક્ષ્મીવહુજી-
 અને ની સાથે કર્યું. તે વખતે નહીઆદના
 ઉપપદ પ્રદાન વંધ્યવાએ એક સભા બરી, જેમાં પરિ-
 છીત યુગલને પદસવવામાં આવ્યું અને આપશ્રીએ ગોપાલ-
 તાપિની ઉપનિષદ દ્વારા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રાચ્યુત્ય નાટકનું અંકન
 કરેલું હોવાથી મહારાજશ્રીને 'પષ્ટિતેદ્મ'ના ઉપપદ સાથે
 મુવર્ણપદક ઉપપદથી વિભૂષિત કર્યાં.

મુરવાયુરમાં મહાત્મા જાંધીજી દ્વારા અણુતોના મંદિર
 પ્રવેશ સંબંધે જ્યારે સત્યાગ્રહ
 સનાતનધર્મ પ્રવૃત્તિ તથા શરૂ કરાવ્યો ત્યારે આપશ્રીએ એ
 ઉપપદ પ્રદાન પ્રવૃત્તિ ધર્મવિધ્વંસક હોવાથી
 અક્રિય ફાળે આપવાનાજ હેતુથી

પોતાના શાસ્ત્રી હરિચંદરજીને યાદગ્યા હતા. નહીંઆદમાં વર્ણાશ્રમ સ્વરાજ્ય સંઘની શાખા સ્થાપી. દિવાન બહાદુર ચીમનલાલ મહેતા, શેઠ શ્રીશ્રીજીભાઈ તથા લાઉસાહેબ તાતાસાહેબ વિગેરેની સલાહથી જેડ જીલ્લા વર્ણાશ્રમ સ્વરાજ્ય સંઘનું અધિવેશન ભર્યું, જેમાં આપશ્રીનેજ અધ્યક્ષસ્થાન સોંપવામાં આવ્યું હતું.

દોડા સમય પછી પૂ. ગો. શ્રીજોડુલનાથજીનો અધ્યક્ષતાએ તથા આપની સ્વાગતાધ્યક્ષતાએ મુંબઈ પ્રાન્તીય સંમેલન ભરવામાં આવ્યું હતું તે સમયે શ્રીજોડુલનાથજી ઉપરાંત ગો. શ્રીવલ્લભલાલજી મહારાજ, ગો. શ્રીરણછોડલાલજી મહારાજ, શ્રીશંકરાચાર્ય ભારતીકૃષ્ણતીર્થજી, શ્રીજયેન્દ્રપુરીજી, શ્રીરામાનુજમતાનુચાર્ય શ્રીદેવનાથકાચાર્યજી પણ પધાર્યા હતા. શ્રી અનિરુદ્ધાચાર્યજીનું સ્વાગતનું અંતે ઉપસંહારનું સંસ્કૃત ભાષામાં લલિત વ્યાખ્યાન સાંભળીને મહારાજશ્રીના પાંડિત્યથી આકર્ષાઈ શ્રીશંકરાચાર્યજી શ્રી ભારતીકૃષ્ણતીર્થજીએ આપને કુંકુમ તિલક કરી, પુષ્પમાલા કંઠમાં આદોષી અને ‘સર્વતત્ત્વ સ્વતત્ત્વ’ના ઉપપદ્યો વિભૂષિત કર્યા. નોંધવા જેવી વસ્તુ એ છે કે શ્રીકૃષ્ણદેવરાજાની સલામાં શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીને સર્વ આચાર્ય સમક્ષ ‘મહાપ્રભુ’ ઉપપદ્યો વિભૂષિત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારપછી આ બીજોજ દાખલો છે કે સર્વ આચાર્યોની સમક્ષ આપશ્રીને ગ્રા પદવી અર્પણ કરવામાં આવી છે.

સંવત ૧૯૯૧માં શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયનો ૨૭૮
 પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલયનો મહોત્સવ ઉજવાયો, સાતેય
 ૨૭૮ મહોત્સવ દિવસનું પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારી
 વૈષ્ણવોને તથા જહાસગમન આવેલા વૈષ્ણવોને ઉપદેશનો
 લાભ આપ્યો હતો.

આપશ્રી અમ્ય લેનારને સારા આશયી, દદ નિશ્ચયી
 અને શ્રીજાલકૃષ્ણક આશયી હતા. મપ
 સ્વભાવ ને જોટલું જોડતા. ભગવદ્ગામનો જપ
 માફું જીવન સર્વા આલુજ રહેતો, સાહિત્ય વાંચવાનો
 જોટલો જપો ચોખ્ખો હતો કે પોતે ઘણીય
 વાર જાહેર કરતા કે જે 'દિવસે હું વાંચું નહિ તે દિવસ
 મ્હારે માટે દુર્દિન સમજાયો.' આપ નીતિજ. (Political)
 હતા ને કહેતા કે 'લોકોને Politics શીખવા માટે ઘણીય
 મહેનત પડે છે. પણ હું તો પૈસાના લોભે Politics
 શીખ્યો છું.' વાર્તાલાપમાં સ્વસંપ્રદાયનું જોખન કરતા. ચોચ
 રચણે વિવેકી અને મળતાવશ હતા. આપને ખોરાક બહુજ
 સાકો ને પહેરવેશ પણ તેવોજ હતો. અને આપશ્રી પૈસા
 કરતાં પ્રભુ સેવાને વધારે પ્રાધાન્યતા આપતા તથા શાસ્ત્ર
 મર્યાદાએ વહી પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા.

આપશ્રી જામનગર પધાર્યા કેણુ બાણુ હતું કે
 આચાર્યશ્રી હવે નહીઆદના વૈષ્ણવોથી
 સીલા પ્રવેશ આધિભૌતિક દષ્ટિએ હંમેશને અટે વિદ્ય

થાય છે. કેટલોક વખત માંદગી ભોગવ્યા બાદ એક નિઃસંતાન વિધવા વહુજીને મૂકીને સંવત ૧૯૯૨ના માગસર વદ ૭ ને દિવસે લીલાપ્રવેશ કર્યો સાંપ્રદાયિક લાવનાએ આધિદેવિક દ્વિતી આપણી વચ્ચે જ બીરાજે છે; પણ આપણા દેવદુર્લિ-
પાકને લીધે જ પ્રકટ દર્શન આપતા નથી.

પૂ. પા. મહારાજશ્રીએ વૈષ્ણવોના લાભાર્થે જે સંસ્કૃત ગ્રન્થો લખ્યા છે તેનું મુદ્રણ કરાવી શકાય તોજ આપણે તેમના પાંડિત્યની યોગ્ય ઠઠર તથા ચત્કચિત્ત સેવા કરી શક્યા છીએ એમ મનાય.

પુસ્તક કેમ છપાયું?

ન હિ કશ્ચિત્ સળમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યર્કમ્કૃત એ શ્રીમદ્-ભગવદ્ગીતાકારના સિદ્ધાન્તેજ અનુસરીને આ પ્રવૃત્તિ આરંભાયેલી છે એમ કહીએ તોપણ અતિશયોકિત નથીજ. સારા કર્મોમાં અને નિષ્કામ કર્મોમાં આ યોજના ધાય તો કર્મ બંધનમાંથી પણ મુક્ત થવાય એ પણ સિદ્ધાન્ત આ શ્રેય છપાવવામાં જળવાય છે.

શ્રીપુષ્ટિમાગીય પુસ્તકાલયના આદ્ય સંસ્થાપક અને વૈભવ્યેને તથા ઇતર જનવાને પોતાની વિદ્વત્તાથી આકર્ષી નહીઆદમાં અખંડ જયોત પ્રકટ કરી હોય તો શ્રીમદ્ અનિર્દેશાચાર્યજી મહારાજથીજ હતા. તેનો પ્રકાશ ફર મુખી સ્વપૂર્ણ પહેાંચે તે પહેલાં તો તે જયોત તદ્દન ખુઝાઈ ગઈ તે એટલે મુખી કે પોતાની પાછળ કોઈ પ્રજા પણ નથી. છેલ્લા દશકાથી નહીઆદમાં તેમનો પ્રવૃત્તિ પ્રશંસનીય હતી. આપશ્રીએ પોતાના જાહેર પ્રવચનમાં એમ જણાવેલું કે “શ્રીહરિરાયજીના શિક્ષાપત્રો, તથા તેમના નાના પણ તત્વ મન્યોના ઉપર ઘણું લખાણું જોઇએ” આ વિચારોનાં બી વાળ્યાં પણ તે અંકુરિત ન થયાં તેવાજ અરસામાં આપે નિત્યલીલા પ્રવેશ કર્યો. આપના નરકની નટપુરના પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોની પૂજ્ય જુદિને લીધે કંઈ સેવા શાય એ ઉમેદ હતી, પણ દ્રવ્ય સંકેતને લીધે તે વસ્તુને અમલમાં મૂકવાને હિંમત આલવી ન હતી.

ઉપકાર સ્મરણ

શ્રી હરિરાયજીના અન્થોને માટે ઉપરોક્ત . તમન્ના
 લ. માતરના પારેખ મંગળદાસ ખીમચંદને તથા ખેડાના શાસ્ત્રી
 શ્રીચુત્ર દગ્ગવલ્લભ શર્માને પણ હતી. પુસ્તકાલય દ્રવ્ય મળે
 તેનીજ રાહ ભેટ હતું. ચિન્તિત વિષયમાં તે બન્નેના
 અતુલ ઉત્સાહે અને સહાયે આ પ્રવૃત્તિને અતિશય વેગ
 આપ્યો છે. તે તેમની ઇચ્છા વિરુદ્ધ પણ જણાવવું પડે છે,
 કાર્યની શરૂઆત થઇ અનુવાદ કરવાને માટે પણ સેવાભાવનાની
 દ્રષ્ટિએ પેઢીગત વૈષ્ણવ માંગરોળ નિવાસી કેશવરામ
 શાસ્ત્રીએ સરળ અનુવાદ કરી આપવાને ખીડું ઝડપ્યું. દ્રવ્યને
 હિસાબગણી અમે ૩૦૦ પૃષ્ઠ આપવા માટે બહેર કયું
 હતું, પણ વૈષ્ણવોએ અણીને વખતે નીચે પ્રમાણે આર્થિક
 સહાય કરી કે જેના પરિણામે કંઈક વધુ પાનાં આપી
 શક્યા છીએ જેથી વૈષ્ણવો તે સર્વના ઋણી છે.

આર્થિક સહાય આપનારનાં નામ

- ૧ ગો. વા. જેકીશનદાસ દામોદરદાસ ગાંધી ૧૨૫-૦-૦
 નવસારી,ના સ્મરણાર્થે હા. જગમોહન-
 દાસ દામોદરદાસ ગાંધી.
- ૨ હરજીવનદાસ પુરષોત્તમદાસ ટ્રસ્ટના ૧૦૦-૦-૦
 ટ્રસ્ટીઓ લ. મોતીલાલ ગોર્વાહલાલ
 તથા લ. માણેકલાલ મણીલાલ અમદાવાદ

૩	ગો. વા. બાપુજીભાઈ વિઠ્ઠલદાસ ભિમરેઠ,ના સ્મરણાર્થે હા. પટેલ ચુનીલાલ ગોકળદાસ	૫૧-૦-૦
૪	લ. ચંદુલાલ ત્રીલોચનદાસ બાપુદીવાળા નહીઆદ.	૫૧-૦-૦
૫	ગો. વા. વિઠ્ઠલદાસ છગનલાલ ઘોડાના ફરદી ભ. મોહનલાલ લલ્લુભાઈ ઘોડા	૫૦-૦-૦
૬	લ. જમનાદાસ લલ્લુભાઈ દેસાઈ અમદાવાદ.	૨૫-૦-૦
૭	ઘોડાના એક વૈષ્ણવ	૨૫-૦-૦
૮	લ. ભાઈલાલભાઈ સાંકળચંદ નહીઆદ	૨૫-૦-૦
૯	લ. કેશવલાલ ગીરધરદાસ દાણી "	૨૫-૦-૦
૧૦	લ. મણીલાલ છગનલાલ શાહ. "	૨૫-૦-૦
૧૧	લ. વિઠ્ઠલદાસ મોતીચંદ માંગરોળ	૫-૦-૦
૧૨	લ. નાથાભાઈ હરિભાઈ ખરાંડી	૪-૦-૦
		<hr/>
		૫૧૧-૦-૦

સદરહુ શ્રદ્ધાના અનુવાદોમાં જે અનુવાદો છુટક માસિક વિગેરેમાં છપાયા હતા તે અનુવાદોને પણ એકત્રિત કર્યા છે. વળી બીજા સ્વતંત્ર અનુવાદો પણ આપ્યા છે. બીજા ભાગના સાહિત્ય માટે તૃતીયગૃહ પીઠાધીશ્વર ગો. શ્રીવૃજભૂષણલાલજીમહારાજ તથા શ્રીગદ્ગુલાલજી સંસ્થા-દાશ શ્રીચુત ધીરુભાઈ વિગેરેએ જે ગ્રાંથ ને ઉત્સાહ આપ્યો

છે; તે અત્યંત અવકારદાયક ને સ્તુત્ય છે. એ સર્વે
ગોસ્વામી મહારાજશ્રીઓ તથા વિદ્વાન્ બ્રહ્મચર્યો
તથા શાસ્ત્રીઓ, મંગળદાસ પારેખ, કમીટીના મેમ્બરો
તથા હરિશંકર શાસ્ત્રી વિગેરેનો સહૃદય આભાર માનું છું.

જેટલું સાહિત્ય અમારી પાસે એકત્રિત છે તે સર્વને
અનુવાદ આપતાં અન્યનું કંઈ બહુજ વધી જવાની ભીતિ
લાગવાથી તથા એક આમડું દ્રવ્યનું રોકાણ નહિ કરવાની
દુશ્ચાથી આ અન્ય ફક્ત ૫૫ અન્યનો અનુવાદ આપી
સમાપ્ત કર્યો છે. પણ જો આ અન્યના અનુવાદનો શિદ્ધ
આદર થશે તથા કોઇ ઉદાર ગૃહસ્થ સેવા ભાવનાએ દ્રવ્યમાં
સાહાય્ય કરશે તો બીજો ભાગ પણ બહાર પાડવામાં વ્યવ-
સ્થાપકો પાછી પાની નહીજ કરે એમ હું ખાત્રી આપું છું.

શ્રીધુત કેશવરામ શાસ્ત્રીએ અનુવાદ કરવાનું બીડું ઝડપ્યું
ન હોત તો દ્રવ્ય એકલ થી અમે આ અન્ય બહાર પાડી
શકત નહિ. તેમની અનંકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ફાજલ
સમય પાડીને પણ અનુવાદ ઉપરાંત મૂક સંગ્રાહન વિગેરે-
નું જે કાર્ય કર્યું છે તે સર્વને આધારેજ અમે ઝડપથીજ
કામ પતાવી શક્યા અત એવ વૈભવો તેમજ પુસ્તકાલયના
વ્યવસ્થાપકો તેમના ઋણી છે. પ્રભુ તેમને આવી નિષ્કામ
સેવા કરવાને વધુ અનુકુળતા પ્રાપ્ત કરી આપે અને તેમને
ત્રિવિધ દુઃખથી મુક્ત રાખે એ પ્રભુ પ્રતિ અભ્યર્થના.

અંતમાં જેમણે અમને કંઈપણ સાહાય્ય કરી છે તે સર્વનો આભાર માનવાની તક લઉં છું.

અન્યને બહાર પાડવામાં બહારના પ્રમાણે અમે કંઈક મોડા પડ્યા છીએ, તેનું કારણ પ્રેસ વિગેરેની અનિયમિતતા છે તે માટે હું કર યુગલ નોંડી વૈલ્લેની દાખા માગું છું. તે ઉપરાંત જે કંઈ ભૂલ માલુમ પડે તેને વાંચકો મુધારી લેશે અને જો અમને જણાવશે તો ખીજી આવૃત્તિમાં મુધારો કરવા પ્રયત્ન કરીશું. અંતમાં જે કંઈ સેવા આપ સર્વના ચરણમાં રજૂ કરું છું તે શ્રીબાલકૃષ્ણ પ્રભુની કૃપાથી છે અતઃ એવ એઓશ્રીના ચરણમાં શીર સુકાવી વિરમું છું.

ડા. સોલસવ,
મં. ૧૯૯૩

}

રતિલાલ મોહનલાલ દોશી
અન્ની,
શ્રીપુષ્પિમાગીધ પુસ્તકાલય,
વડોદરા.

· શ્રી કૃષ્ણઃ શરણં મમ । ધ્યોતુમાય નમઃ ।

પુષ્ટિમાર્ગીય સસ્તુ સાહિત્ય.

વૈશ્વવોને માટે સોનેરી તક !

લગભગ પડતર કિમ્મતે આશ્ચર્ય ખરીદો.

શ્રીમદ્દલસાચાર્યજી પ્રણીત

ત્રિવિધ નામાવલી.

બાલસોલા પ્રથમ ભાગ કિં. ૦-૨-૩

પ્રૌઢસોલા દ્વિતીય ભાગ કિં. ૦-૨-૦

રાજસીલા તૃતીય ભાગ કિં. ૦-૨-૦

પોરબેજ અલગ, પચીસ પુસ્તક ખરીદનારને પચીસ ટકા
કમીશન આપવામાં આવશે,

—: અનુવાદક અને પ્રકાશક :-

ચીમનલાલ કીશોરદાસ શાહ બી. એસ. મી.

બી. એ એલ. એલ. બી. શાકાપોડ; નડીઆદ.

(પૂ. પા. ગ્રા. માલિક તથા સામ્પ્રદાયિક વિદ્વાનો તથા યુજ્જરાનના
પ્રમિદ પત્રકારોના આભિપ્રાયથી પરિપૂર્ણ)

ધનિક વૈશ્વવ અનુષ્ઠાને પણ આ કાર્યમાં મદદ કરવા ખાસ
વિગ્રહિત છે, જે કોઈ અનુષ્ઠ પચીસ રૂપીઆની મદદ કરશે તો
કિમ્મતમાં ૦-૦-૬ ઘટાડી કેરામાં આવશે. પોતાના પૈસા કેટલાય
અન્યમાર્ગે વ્યય કરતા હશે, તો તેમને હાથ આ એક હિતમ તક
આવી પહોંચી છે. માટે તેનો લાભ લેવા બૂઝવું નહિ વધુ માટે
લખો યા મળે.

ચીમનલાલ કીશોરદાસ શાહ.

શાકાપોડ, નડીઆદ.

સામ્પ્રદાયિક પુસ્તકો અરીદ્યો ક્યાંથી ?

તેના માટે સર્વોત્તમ સ્થાન

એકઠ

શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય

નડીઆદ.

પુ. સંપ્રદાયિક, જુનાં તેમજ નવાં, સંસ્કૃત,
મજ વિ. સર્વ પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી મળશે.

મંત્રી

શ્રી પુષ્ટિમાર્ગીય પુસ્તકાલય; નડીઆદ

તા. કઃ...નામ સેવાના ભારિક વૈષ્ણવ જંધુજીએ લાવેલી
અંગે મદદ આપી પ્રકાશન કાર્ય હું મેં આ પ્રભાષીકપડે મદદ
કરી આપના નૈયાત છે.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ अनुक्रममणिका ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

प्रयोगांक	ग्रन्थ	पृष्ठ
१	मार्गस्वरूपनिर्णयः	१
२	स्वमार्गीयकर्तव्यनिरूपणम्	०
३	स्वमार्गीयसाधनरहस्यम्	१७
४	भक्तिमार्गं पुष्टिमार्गत्वनिश्चयः	१०
५	भक्तिर्द्विविध्यनिरूपणम्	२२
६	स्वमार्गीयभक्तिर्द्विविध्यविवेकः	२४
७	स्वमार्गीयमुक्तिर्द्विविध्यनिरूपणम्	२८
८	स्वमार्गीयमेवाफलरूपनिर्णयः	३०
९	पुष्टिमार्गीयस्वरूपनिरूपणम्	४०
१०	स्वमार्गीयस्वरूपस्थापनप्रकारः	४२
११	श्रीमन्प्रभोश्चिन्तनप्रकारः	४३
✓ १२	स्वमार्गीयशरणसमर्पणमेषादिनिरूपणम्	४५
✓ १३	पुष्टिपथमर्मनिरूपणम्	१०३
✓ १४	श्रीपुष्टिमार्गलक्षणानि	११०
१५	ब्रह्मसंबन्धवाक्यकठिनांशविवेचनम्	१४०
१६	अष्टाधरमन्त्रपूर्वपक्षनिरासः	१४५
✓ १७	स्वमार्गमर्गादानिरूपणम्	१४८

१८	स्वमार्गरहस्यनिरूपणम्	१५४
१९	मथुराष्टकनात्पर्यम्	१५७
२०	सर्वात्मभावनिरूपणम्	१६०
२१	निवेदनतात्पर्यार्थः	१६६
२२	स्वमार्गमूलनिरूपणम्	१७०
२३	मूलरूपसंज्ञानिराकरणम्	१७७
२४	श्रीमत्प्रभुप्राकट्यहेतुनिर्णयः	१८०
२५	श्रीगुरुपौनसम्यक्स्थाविर्भावनिर्णयः	१८३
२६	स्वमार्गीयभावनास्वरूपनिरूपणम्	१९२
२७	स्वरूपतारनम्यनिर्णयः	२०४
२८	अन्तरङ्गबहिरङ्गप्रपञ्चविवेकः	२१३
२९	भावसाधकवाचकनिरूपणम्	२१७
३०	श्रीकृष्णशब्दार्थनिरूपणम्	२२९
३१	श्रीमत्प्रभोः सर्वान्तरत्वनिरूपणम्	२३५
३२	श्रीमत्प्रभोः प्रादुर्भावप्रकारनिरूपणम्	२३८
३३	भगवत्प्रादुर्भावमिहान्तः	२४६
३४	प्रभुप्रादुर्भावविचारः	२५३
३५	प्रभुप्राकट्यविचारः	२७४
३६	श्रीमत्प्रभोर्वर्णननिरूपणम्	२८६

प्र.थ.क्र.	ग्रन्थ	पृष्ठ
३७	अष्टाक्षरमन्त्रार्थः	२०१
३८	गद्यार्थः	२०३
३९	पुष्टिमाधीयध्यानप्रकारचिवेचनम्	२०५
४०	जपसमये स्वरूपध्यानम्	३००
४१	स्वमार्गशरणलयनिर्णयः	३०६
४२	स्वमार्गीयसंन्याससर्वलक्षण्यनिरूपणम्	३१३
४३	जन्मवैफल्यनिरूपणाष्टकम्	३२१
✓ ४४	दुःसङ्गविज्ञानप्रकारनिरूपणम्	३३०
✓ ४५	कामाग्निदोषविवरणम्	३३०
४६	निरकामलीला	३८१
✓ ४७	बहिर्दुःखत्वनिरूपणम्	४१३
✓ ४८	बहिर्दुःखत्वनिवृत्तिः	४१७
४९	भगवत्प्रकृतिर्वर्णनम्	४२१
✓ ५०	कथाश्रवणयाधकनिर्णयः	४२३
✓ ५१	सत्सगनिर्णयः	४२८
५२	गवां स्वरूपवर्णनम्	४३७
५३	कार्पण्योक्तिः	४४७
५४	मदत्यागहेतुः	४६०
५५	मार्गशिक्षा	४६८

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥

શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ ॥

શ્રીમદાચાર્યચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

શ્રીહરિધનમહાપ્રભુચરણકમલેભ્યો નમઃ ॥

૧. અથ માર્ગસ્વરૂપનિર્ણયઃ । ૬

સ્વમાર્ગઃ સર્વથા જ્ઞેયઃ સર્વેભ્યોઽતિવિલક્ષણઃ ।

તત્સ્વરૂપં તુ દુર્લ્લેપ સ્વનામર્યેન સર્વથા ॥૧॥

ખીજી બધા માર્ગો કરતા અતિ લુક્ષણ પ્રકારનું જેનું લક્ષણ છે, તેવા આપણા પ્રધિમાર્ગ—શુદ્ધદૈત ભક્તિમાર્ગનું દરેક રીતે જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. (જેમ જેમ કારનો હોય કે હું મારા મામર્યાથી આ માર્ગના સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવી લઉંશ તે તે ભૂખભરેલું છે.) આ માર્ગના સ્વરૂપનું પોતાના મામર્યાથી દરેક રીતે જ્ઞાન મેળવવું તે અત્યંત મુશ્કેલ છે. ૧.

इति चिन्ताकृपायुक्तः कृष्णः श्वास्यं चकार ह ।

प्रकटं सर्वसामर्थ्यसहितं विधिवद् भुवि ॥२॥

—(જેવ પોતાના સામર્યાથી માર્ગજ્ઞાન મેળવી શકે તેમ નથી) તેવા પ્રકારની ચિન્તાને બીધે પરમકૃપાયુક્ત પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ-દ્રષ્ટે

આ પૃથ્વીના તન વિષ્ણુ ભક્ત પ્રજાના સામર્થ્યને ધરાવત પેતાના
મુખારવિન્દ (ના અવતાર રૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુ)ને મિથિ-
પરિવ્રાજક આપ્ત ૭

“રસો વૈ સ” ઇતિ શ્રુત્યા કૃષ્ણો ભાવાત્મકો મન ।

તથા તદામ્ય મન્તવ્ય મયતાનુભવનોઽનુગૈ ॥૨૧॥

“રસા વૈ સ । તે પ્રભુ કેવલ રાત્મક છે” એ શ્રુતિનારૂપ
મુખ્ય પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર ભાવાત્મક છે, તેજ પ્રભાણે શ્રીમદ્વા-
પ્રભુજીના અનુભાગી રાજા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના મુખારવિન્દ (ના
અવતારરૂપ ભગવાન શ્રીવલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુ) ને ભાવાત્મક માન્યો,
અર્થાત્ કે આપમીના ભક્તોને તેના આચાર્યશ્રીના ભાવાત્મક સ્વરૂપનો
અનુભવ થયેલો છે ૩

તેન ભાવાત્મકો માર્ગ સર્વોઽપિ પ્રકટીકૃત ॥

તે આ શ્રીમદ્વાપ્રભુએ આ ભાવાત્મક સમગ્ર ભક્તિમાર્ગને
પ્રકટ કર્યો છે- (આના રાગપવાળા ભક્તિમાર્ગનો પ્રકાર શ્રીમદ્વા-
પ્રભુજીનો છે. તે પૂર્વે ભક્તિમાર્ગ જૂલક હોય હતો પરંતુ તે
સ્પષ્ટ સ્વરૂપવાળો ભક્તિમાર્ગ જોઈએ, તેણે તે નહોતો હતો) -અર્થાત્
હતો તેને પ્રકટય આપ્ત. ૩૩.

મુન્યો હિ વ્રહ્મસમ્બન્ધ, સ ભાવાત્મક એવ હિ ॥૨૪॥

આ માર્ગના પ્રથમ પદના બ્રહ્મસમ્બન્ધ (સ્વરૂપેના જેને
પરમાત્મા, શ્રીમદ્ ભાગવતમા જેને ભગવાન અને શ્રુતિવેદમા જેને
બ્રહ્મ કહેવામાં આવે છે, તે પરમકૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પદબ્રહ્મ સાથેનો

સમ્બન્ધ (- આ માર્ગમા નામકરણ દીક્ષાદ્વારા શરણુનો અધિકાર
 થયા પછી માર્ગદીક્ષાના અગત્યના ગુરુદ્વાગ જે કરાવવામા આવે છે,
 તે શ્રવેદ્યાના દ્વારશૂન રૂડયા સમ્બન્ધ) તે બાનાત્મકજ ૪ (શા
 માટે બાનાત્મક ?) ૪

ભાવો વિવાહતો નાર્યાં યથા મ્પુરુષ્ય ભવેત્ ।
 તથા મમ પતિ કૃષ્ણ રતિ સમ્બન્ધતોઽત્ર હિ ॥૬॥

જે પ્રમાણે વિવાહ થના નારીને પોતાના પુરુષમા ભાવ
 થાય છે, તેજ પ્રમાણે અહીં તેના પ્રકારના સમ્બન્ધને લીધે શ્રી-
 કૃષ્ણચન્દ્રજી માના આત્મા ૩ -(હ તેનો દામ દ્ર) - એવો ભાવ
 બને છે ૫

યથા સ્મરતૃસમ્બન્ધે તમ્યા નિર્દુષ્ટતા તથા ।
 ભગવદ્ભાવસમ્બન્ધે દેહસ્વાત્મવતામિહ ॥૬॥

જે પ્રમાણે પોતાના ભગવાની સાથેના સમ્બન્ધમા પત્નીને
 નિર્દોષપણુ છે, તેજ પ્રમાણે પ્રજુ સાથેના ભાવાત્મક આ જીવ-
 સમ્બન્ધમા* દેહ-ધનાદિમા જેન અદ્વિતિય છે તેવા શ્રવેને (પણુ)
 નિર્દોષપણુ ૬ ૬

‘ જાણડાલી જેટાનપત્ની ’ત્યાદિના પ્રમુખોદિતમ્ ।

*અહીં મુલમા દેહસ્વા વગેરે પાદ ૪ કાનો હામા ન લેખ્યે, દેહ
 ધન આત્મામા મમતા રાખનારને પણ જીવસમ્બન્ધથી નિર્દોષપણુ
 પ્રાપ્ત થાય છે એવો અપેક્ષ આશય છે

पूर्वदોષસ્તદ્ નેવ સમ્બન્ધઃ પ્રતિવન્ધકઃ ॥૭૭॥

“આણાણી રાજરાણી જની હોય અને વગી રાજ્યે તેને માનીની કરી હોય; તેમ છતાં કોઈવાર રાજા તેનું અપમાન કરે એટલે કે કદાચ તેનો ત્યાગ પણ કરે નો તેથી તેના આણાણીપણા માધી શું જવાનું?” — એ પ્રશ્નક વડે શ્રીગદ્દામૃત્યુએ ખુલાસો કર્યો છે. આ રીતે પૂર્વ સ્થિતિમાં કોઈપણ દોષ દોષ તોપણ (રાજા જેમ આણાણીને પણ રાણી જનાવી શકે છે; આણાણી માથે સમ્બન્ધ ગળી શકે છે, તેમ) તે સમ્બન્ધમા — પ્રભુ સાથેના સમ્બન્ધમાં કોઈપણ પ્રતિબન્ધ સાવનાર થઈ શકતો નથી. ૭,

तस्या यवान्यसम्बन्धे तदनुच्छिद्यस्तजे ।

स्वस्त्वामिमुञ्जदानं च स्वदेहादन्ययोगतઃ ।

મહાન્ દોષસ્તથાત્રાપિ મન્તવ્ય મમવન્નનૈઃ ॥૮૬॥

તે સ્ત્રીને જે પ્રભાણી અન્ય કોઈ સાથે સમ્બન્ધ બાધતાં, પતિનું ઉચ્છિદ્ય ન ખાતાં, પોતાના આત્માને પોતાનું આધિનું દેતા

ખુલમાં અહીં સમ્બન્ધઃ એમ પ્રથમા વિગતિત છે; પ્રથમા કરતા મમમી વિગતિત હોવા વધુ સમ્બન્ધ છે; ક્યારે કોઈ સમ્બન્ધ બાધક હોઈ ન શકે. બાધકતા અર્થે એવી જગ્યા હોય તો તે પૂર્વદોષ હોઈ શકે.

અહીં મૂળમાં તસ્યાર્થ ધાન્યસમ્બન્ધે એવો પાઠ છે. તસ્ય નર-જાતિના સર્વનામની અન્ને જરૂર નથી, અહીં વાલ મારીની છે એટલે તસ્યાજ્જ નોંધ્યે. ભવં કોનું ? સ્ત્રીને પતિના આત્મસમ્બન્ધમા દોષ કિયો ? પતિને આવાના પદાર્થ પત્ની આધારિયે તો દોષ ચાલ:

અને પોતાના દેહથી અન્ય પુરુષનો (અયોગ્ય) યોગ થતા મહાન દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેજ પ્રમાણે આ સ્થિતિ પણ (અલગમગ્નન્ધ થયા પાઠ અન્ય કોઈ દેવ સાથે ગમ્ગન્ધ ગણતા, પ્રભુ-પ્રમાદી ન લેતા, પ્રભુને પોતાનું અર્ધું આધેજ-લોભવેલું સમર્પિત કરતા અને અવદેહથી અન્ય દેવની આગાધના ચાલુ ગણતા) મહાન દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવું ભગવદીશોયે જાણવું. ૮૬

यथा मग्गन्धिताभिः सारपयत्यात्मानमुत्तमम् ।

तथा सम्बन्धिभिः कृत्वा सर्ववस्तु समर्पयेत् ॥૧૨॥

જે પ્રમાણે વન્યે રૂંદેથી (દૂતી)પંચી સ્ત્રી પોતાના ઉત્તમ આત્માનું પતિને મગર્પણ કરે છે, તેજ પ્રમાણે મગ્ગન્ધી જન-દ્વારા ગન્ધી તૈયારી કરાવી ગન્ધી વસ્તુનું પ્રભુને મગર્પણ કરવું. ૮૬.

स्वानन्यतानुसम्बन्धाभावो बावक इष्यते ॥૧૦॥

પોતાનું પ્રભુમા જે અનન્યપણું, તે અનન્યપણાના મગ્ગન્ધની સ્થિતિજ ન હોય તો તે (આત્મમગર્પણાદિકમા) પ્રતિગન્ધક થઇ પડે છે. ૧૦.

यथा सम्बन्धिभिः साकं स्वपातिव्रत्यरक्षणम् ।

પણ તો યનો મેળ કેમ મેળાયો ? એટલેજ મગ્ગવ છે કે તત્સા ચયાન્યસમ્બન્ધે એવો પાઠ હોય. અન્યલોગત થી અન્યસમ્બન્ધ પુનરકત થાય છે, તેમ માનવાનું નથી. સમ્બન્ધ અને યોગ જુદી વસ્તુ છે. સમ્બન્ધ=પરપુરુષ સાથે વતયીતો કગ્ની યોગ=પરપુરુષ સાથે પનીતે વર્તન.

તથાત્ર બ્રહ્મસમ્બન્ધચિન્તન તાદૃશૈર્જનૈ ॥૧૮॥

જે પ્રમાણે મહા-રાધા પોની મલ્લી સ્ત્રી પોતાના પતિવ્રત -
પણાનું રક્ષણ કરે છે, તજ પ્રમાણે જીવે તદ્દલી જનોની સાથે સ્ત્રી
(તેઓની મદદથી) બ્રહ્મમંત્ર બંધો (તે દગા ન જાય તેનું ખામ
ધ્યા ॥ ૧૫ ॥) વિચાર કરી શકે ૧૧

અનન્તૈત્ર હિ મ્યેય યત્ર તત્સક્કસમ્બવ ।

તં દુર્ગાઃ સ્વદુર્ગો, તાત્ પરમૃશ્ય સર્વસેન્ ॥૧૯॥

આથી ત્યાજ રૂદેશ્વરે જે જ્યાં ત્યાં તાદૃશી બગવતીનોના
મુક્તિની મુખાનના દાયા આના તાદૃશી બગવતીનો કનિકાભા
દુર્ગા ॥ તેઓની બરોમર પરાક્ષા કરી પછી તેઓનો મત્તમ
કરના રૂદેશ્વર (શ્રીકૃષ્ણજીએ કુમ્ભનિધાનપ્રકાશિતપણ-મન્યમા
વચન અને બર્ચાદીવાન તાત્ત્વમ્મ વિગત છે, તેનું અર્થો અનુ-
મધા ॥ ૬૫ ॥) ૧૨

“અન મ્યેય હરિસ્થાન” ઇતિ પ્રમુવચ સ્ફુર્ત્ ॥

યતો ભાવ મુસરસ્વો, વર્ધનીદશ્ચ સર્વથા ॥૨૦॥

શ્રીમદ્દામરુજી (અક્ષિતર્ધિનીગા) - “આથી કરી જે પ્રમાણે
ચિત્ત દ્વિપત ન થાય ... તે નેને દગ્ધિગચાનના ધ્યાનમા
રૂદેશ્વર - એ મુદ્દ વચન છે, મુખ્યકે ત્રેક રીતે ભાવનું મરી નેને
રક્ષણ કરનાર છે અને નેને વધારતા જવાનો છે ૧૩

સત્તીજપાવો વચનૈર્વાવૃત્તિરહિતે સદા ।

પ્રેમાસત્તિવ્યસનતાં લભતે મજનક્રમાત્ ॥૧૪॥

(અકિતવર્ધિનીમા શીમદ્વાપ્રબુજ્યે) બીજાલાવ દદ કરવાનો કમ
ખતાથી વ્યમન દશા સુધીના જે કમ ખતાવ્યો છે. તેજ પ્રમાણે)
રનિરૂપી બીજા અકિત થયેલો લાવ દુન્યવી ધાધસાની જેમા અસર
નથી, તેવા વગનોયે ઋની ભાજનના ક્રમે પ્રેમ. આસકિત અને
વ્યમનની દશાને મેગમે છે ૧૪ (મામાન્ય વાચકોને આ વિષય
અમરવો ડોમ તો લખકરિ દયાગમલાઇનુ અકિતપોપણુ અર્થો વધુ
ઉપયોગી થઈ પડશે અથવા શાસ્ત્રીજી ચીમનલાવ દરિશાડકરે રમેય
પુષ્ટિમાર્ગોપરેગિકાના બીજા ભાગમા તો આ વિષય લખરનો પાઠ
તેના ક્રમ્તાયે ૧૫ ઉપયોગી થઈ પડશે)

તદર્થે સેવના પ્રોક્તા, સાપિ માતાત્મિકા પુત્ર ।

તત્માયફલરૂપોઽપિ પ્રમુર્ખાવાત્મકો મત ॥૧૫॥

તલ્લોભાપિ તથામૃતા મન્તવ્યા રસકોવિદૈ ॥૧૬॥

તે બીજાલાવને દદ કરવા માટેજ સેવા નિર્દેશવામા આવી
છે આ સેવા પશુ વાની લાવરૂપજ છે આ લાવાત્મક સેવાનો
દશરૂપે રૂહેલા જેવા પ્રબુ પશુ લાવાત્મકજ છે. તે પ્રબુની ભીસાને
પણુ ગમિકજનોયે -(૨૨શાસ્ત્રની મર્મદા ભણનારા ભક્તોયે)- તેવાજ
મહારની લાવરૂપ ભણવી ૧૫૩.

તસ્માદ્દેવ સ્વાચાર્યચરણૈરુપકાશિનમ્ ॥૧૬॥

ભાવાત્મકં હિ વેત્તવ્ય વિદ્વદ્ધિરિહ સર્વથા ।

યયા મૂઠ, વનો જાતે કાર્ય નાપિ તથા મવેત્ ॥૧૭॥

તેથી જીને આપણ આપણને જોઈ શીમકાપ્રભુને ને કાષ
પ્રકાશિત કથા છે, તેને અહીં છે- રીતે વિદ્યાને એ આપણને જોઈ
કાષ્ટ છે જે મગ હોય તેનું જ તે મુશ્કેલી છે: પત્ર મુદ્ર કાર્ય
પણ થય (મથમથી જ લાઈ હોય તે હવટ મુદ્રે બધું લાવડપણ
રૂઢી આ પ્રથમથી સદૃશીય તે બધું મુદ્રે રહેવાત) ૧૭

સ્વાચાર્યાન્નરુદ્ધનો માર્ગસ્તન્માપ્ય પુર્યોત્તમ ।

સર્વમતુષ્ણપાત્રાદ્યમિતિ મન્તવ્યમુત્તમે ॥૧૮॥

આપણા આ આપણ હો, એમને સિનારેનો માત્ર, એ ગામથી
મેળાતા પુષ્પોત્તમ એ બધું અર્થે ઉત્કૃષ્ટ લાવથી જાત્રા છે
એમ ઉત્તમ અધિકારીઓએ જાણ્યું ૧૮

સ્વાચાર્યશરણેનાંતરણેર્મગ્નક્રમે ।

પ્રતાવાનેવ વિજ્ઞેય સિદ્ધાન્તોઽત્ર વિચરણે ॥૧૯॥

એમને પોતાના આપણ શીમકાપ્રભુને ૨૦થી પ્રાપ્ત થય છે,
એમને લગત-માર્ગમા વચ્ચે થય છે (પણ એને પોતાના રી
મીકાર્યા છે) તેના વિચરણ ભગવદાધોયે અહીં આરોગ્ય નિદાન્ત
જાણી લેવાની જરૂર છે ૧૯

૨. સ્વમાર્ગાયકર્તવ્યનિરૂપણમ્ ॥

અથ શ્રીવલ્લભાચાર્યકૃપયા વિનિરૂપ્યતં ।

સન્માર્ગનિષ્ઠકર્તવ્યં સ્વસન્તોષાય સર્વથા ॥૧॥

હવે શ્રીમહા વલ્લભાચાર્યચરણની કૃપાએ કરી દરેક રીતે આપણને સન્તોષ થાય એ ખાતર સન્માર્ગમાં જેને નિષ્ઠા છે, તેવા જીવોને કર્તવ્ય સારી રીતે નિરૂપવામાં આવે છે. ૧.

સેવ્યઃ કૃષ્ણઃ સદાનન્દો મનતઃકલ્પદયાશ્રયઃ ।

તદ્વાવાન્મા તથામૃતઃ સર્વલોભાયુતઃ સદા ॥૨॥

મદાનન્દસ્વરૂપ (અર્થ-જડ, ચિત્-ચેતન અને આનન્દ-અનર્થામી- તે ત્રણે રૂપ), ભક્તના હૃદયને એકજ આસરારૂપ (અર્થવા તે માત્ર ભક્તનાજ હૃદય જેને આશ્રય-સ્થાનરૂપ = મનુ માત્ર ભક્તનાજ હૃદયમાં બિરાજે છે તેવા), વળી ભક્તોના ભાવરૂપ ભાવાત્મક ગરબ સીસાઓથી ભેદાયેલા એવા શ્રીકૃષ્ણગન્ધર્વ મદૈવ મેવન કન્ધૂં. ૨.

અનુરાગસ્ત્રિધા લોકે શ્રવણાદર્શનાત્તથા ।

X X X મત્તા

ત્રેકગા અનુરાગ ત્રણ પ્રકારે ઉત્પન્ન થાય છે:- ૧. શ્રવણ, ૨. દર્શન અને ૩. પ્રત્યક્ષ વાતચીતના પ્રસંગથી. (અહીં મૂળમાં ઉત્તરાર્ધ ત્રુટિત દ્વાય વેગ લાગે છે.) ૨૩.

તાસાં ય. સદ્ગો રાગઃ સ એવ મગવાનજ. ।

નન્દમ્ય મવનં જાતઃ સુસદ્વાનાય મૂતલે ।

તન્મ્વરૂપં તથા વતુ શ્રુતયોડીહ નેશતે ॥૪॥

યત્તોડિશ્વિત્તિર્વચસાં મનસા સ્તરૂપતા ।

કિશ્ચિદાચાર્યચરણપ્રસાદાક્ષિરૂપિતમ્ ॥૬॥

(અહીં તો લૌકિક ગિયતે નથી; અલૌકિક રિયતિ છે, નથી) તે શ્રીગોપીજનોનો જે સદ્ગત અનુગમ્ય હતો, તે અનુગમ્યપણ એવા અગ્રન્થા બગવાન જુલગ જિપર મુખ્યત્ દાન કરવા માટે નન્દના બગવનમાં પ્રકટ થયા. તે પ્રભુનું જે સ્વરૂપ, તેનું મધ્યર્થ વધુને કરવાને વેદ પણ અમર્થ નથી; કેમકે વાણી માત્ર બહારની વાત કરી શકે છે; મનજ માત્ર સદ્ગતતા ગોળવી શકે છે અહીં હ જે કાંઈ નિરૂપું છું, તે માત્ર શ્રીમદાચાર્યચરણની કૃપાથીજ. ૫.

અર્થ બુધ્ધ્યા સ્વબુદ્ધ્યૈવ મયા કિશ્ચિન્નિરૂપ્યતં ॥૬૩॥

મારી અક્ષય પ્રમાણેજ અર્થને મમજીને અહીં માનવડે કાંઈક નિરૂપવાનો થતો કંગાળા આવે છે. ૫૬

ગોપિકાનામેવ યો ભાવઃ સ યશોદાદ્વસંસ્થિતઃ ॥૬॥

યશોદાડપિ ચ તદ્ભાવરૂપૈવેતિ વિચુદ્ધતામ્ ।

નન્દસ્તરીયાસ્તદ્મૂમિસ્તદ્ગૃહં તદ્ધર્મ ચ યત્ ॥૭॥

તદુત્પવસ્તથા સર્વં તત્ર તદ્ભાવ એવ હિ ॥૭૩॥

જે ગોપી-જનોને જાણ, તે જાણે યજ્ઞોદ્ધાણના ખોળામાં
મિથિતિ કરી રહેના છે (=આત્મા પ્રભુજ ખોળામાં ખેલી રહ્યા છે)
મીયરોદાજ પણ તે બાવરૂપજ છે, એમ જાણો. જ્ઞાન-દરાયજ, તે
મજબૂમિ, તે ધર, તે ધન, તે જ-મોતસવ, તેમજ ત્યા જે કાષ્ટપણ
રહેલું, તે અગત્ય તે ગોપીજનોના બાવરૂપજ છે.

સોતિઽગુપ્તો વહિ સ્થાતુ ન શક્નોતીતિ મેલનમ્ ॥૮॥

પૂર્વરૂપેણ નૈવાસ્તિ, તતો મેદનિરૂપણમ્ ।

ઉત્પત્તિઃ કેવલસ્યેતિ સ્પષ્ટ નૈવ નિરૂપિતા ॥૯॥

તે બાવ આતિ ગ્રમ છે, ખદાઝ ગદી સકતોજ નથી આવી
મિથિતિ હોવાથી પૂરૂંપ સાથે તેનો મેગ નથી. એટલેજ અર્ધો
બાવનું પૃથકપણે નિરૂપણ છે. ઉત્પત્તિ માત્ર કેવળ બાવનીજ હોઈ
શકે; એ મારેજ એ બાવોત્પત્તિ અપદ્ધપણે રહેવામાં નથી આવી ૯.

અતો હિ ગોપિકાભાવ સામગ્રીસહિતસ્તથા ।

પ્રકટ સન્ન્યજે ચક્રે લીલાં સ્વાનન્દરૂપિણીમ્ ॥૧૦॥

આ મારેજ મર્વ સામગ્રી-પરિક્કથી મુક્ત એવા આ ગોપી-
જનોના બાવરૂપ થીકૃષ્ણગ-દ્રણે પ્રકટ થમને મજબૂમિમાં પોતાના
આતીકિક આનન્દરૂપે રહેલી લીલા કરી ૧૦.

અવતારચર્ચિત્રં યત્ પૂતનામારણાટિકમ્ ।

પ્રાદુર્ભૂય સ્વય કૃષ્ણ પુન સર્વ ચકાર હ ॥૧૧॥

પૂતનાને મારી નાખી, તેમજ ખીજા અસુરાદિકને મારી, તે

વગેરે જે અવતારવીધી તે શ્રીકૃષ્ણ-કૃત્યે પોતેજ પ્રકટ થતો બરી કરી ૧૧.

તદેવ રૂપિત સર્વ તત્ત્વ પ્રકરણોત્તમે ।

“ક્ષ્માશ્વિન્યૂતનાયન્ત્યા” ઇતિ સન્દર્ભમ્તથા ॥૧૨॥

દશમકન્ધના - ઉચ્ચત તામસ કૃષ્ણકમળના “ક્ષ્માશ્વિન્યૂતનાયન્ત્યા” - કોઈ પૂતના બની અને કૃષ્ણરૂપ બનેલી બીજી ગોપીને મતન પાત કમવવા કાગી” - એ વગેરે અન્યમન્દર્થે કરી તે સમગ્ર અવતારવ્યવસ્થા સ્થા કહેવામાં આવે છે. (૨૫૪ છે કે - આદી જે ગોપીઓએ વિરહદશામાં લગ્નમય બની કૃષ્ણલીલા કરી બતાવી, તે બાવાતમકર છે) ૧૨.

અનો દિ ભાવરૂપસ્વ લીલામાત્રસ્ય યુગ્મતે ।

યયા શ્રુત્વા ગુણદ્વારાઙ્ગુગવાનપિ રૂપ્યતે ॥૧૩॥

તથા ભાગવતેનાપિ સદૃશ તલિરૂપ્યતે ।

અવતીર્ણચરિત્રેણ વિભેદક્ષપનં તયો ॥૧૪॥

આચોજ કરીને એટલી બીધા, તે બધીજ જાણકાર હતી, એમ માનવુંજ થેન્ય છે વેદમાં એવા કેટલાયે પ્રમુખો છે, કે જે ગુણ ગદિત હોવા છતાં ગુણુરૂં નિદર્શન કરાવતી વખતે પ્રભુને નિર્ગુણ કહેતામાં આવ્યા હોય છે; તેજ પ્રમાણે આદી પણ કોઈ કોઈ એવો પ્રસન્ન હોય તેજ રીતે લાગવતણમાં પણ અવતાર-ચરિતથી જાણકાર અને બાવાતરિકરૂપ ચરિતનો બેદ આપવા સહજ જાણકારપણું નિરૂપતામાં આવ્યું છે. ૧૪.

તદપિ શ્રીમદાચાર્યકૃપયૈશ્વ વિનુધ્યતે ।

તસ્ય સૈવૈઃ કર્તૃત્વા માત્રમેવા હિ માનસી ॥૧૬॥

તે વાન પણ શ્રીમદાચાર્યચરણો ॥ કૃપા રહેજ નહીં તમા આવે
તેમ છે માટે તે શ્રીમદાચાર્યચરણોની સેવજ કરી જે ભાનાત્મક
શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની મેના છે, તે તા માત્ર માનસી છે ૧૫

સ માવો દુર્લભસ્તસ્ય કથ સેવા મવેદિહ ? —

— ઇતિ ચેત્તજ યુજ્યેત સમાધાનમિદ પુન ॥૧૬॥

તે ભાનાત્મક પ્રભુ તો દુર્લભ છે તેની મેના અહીં આ
લોકમા કવી રાતે થઈ શકે ? — આમ જો હોય તો ત્યા આ
સમાધાન થોગ્ય છે — ૧૬

માવો હિ સહજ સિદ્ધ સ્વામિનીષ્વર સર્વથા ।

તમ્ય ચાન્યસ્થિતસ્યાઞ કથ દ્વિયાગતિર્ભવેત્ ॥૧૭॥

સદજ એવો જે ભાવ તે તો માત્ર શ્રામિનીયોમાજ સિદ્ધ છે
આમ હતગમા (સ્વામિનીયોમા) રહેના તે ભારત આવવૂ આપણા
જેવાઓના હૃદયમા ક્યાથી થાય ? ૧૭

ન વા તથાવિધાન્યેષા શ્રોમ્યતા તેન વલ્પ્યતામ્ ।

અતસ્તાસા પ્રસાદેન કથચ્છિત્તુ મવેદપિ ॥૧૮॥

તે શ્રામિનીયોમા જેવા પ્રકારની થોગ્યતા છે, તેવી થોગ્યતા
ખીલઓમા હોઈ શકે તેમ નથી હા, માત્ર તે શ્રીશ્રામિનીયોમાની
કૃપા થાય તો કાઈક થાય ખરી ૧૮

દેરિવ નરસ્યામ્ય કઠિન તત્પ્રસાન્નમ્ ।

તમ્માત્કૃપાનિધિઃ કૃષ્ણઃ સ્વામ્યમાવિશ્વકાર હ ॥૧૨૯॥

પ્રભુની જે પ્રભાણે તે આગિનીયો કૃપા મેળવવા શક્તિમાન
મહા, તે પ્રભાણે આ આપણે માનવીયોને પ્રભુની પ્રત્યક્ષ કૃપા
મેળવતી મુશ્કેલ છે. તે ખાતરજ કૃપાના ભરકાર એવા શ્રીકૃષ્ણ-
ચન્દ્રણે પોતાના મુખારવિન્દના અવતારપ્રભુ શ્રીમદ્દાસા-
ધીશ્વરપ્રભને પ્રાર્થ્ય આપ્યું. ૧૯.

સ્વામિનીહૃદયસ્યમ્ય ભાવરૂપસ્ય ચન્મુક્તમ્ ।

ભાવાગ્નિરૂપ તઠાચ્ય સ ભાવો વિરહાત્મક ॥૨૦॥

સ્વામિનીયોના હૃદયમા રહેલા ભાવરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રણે
જે મુખ, તે ભાવાત્મક આગિરૂપ ભાણુવું અને તે ભાવાગ્નિ તે
વિન્દાય છે ૨૦.

તદ્દાનાય તદાત્મા સ્વસાન્નિધ્યફલભાવન ।

અમ્મત્રમ્ કથા શ્રીમદ્રાચાર્ય શિરસિ ન્યત ॥૨૧॥

તે વિન્દાત્મક ભાણુ દાન કરવા ભાવાત્મક, વળી પોતાના
માનિધ્યથી કથાભાવ કરનાર આપણા મહાપ્રભુ શ્રીમદ્દાસાધીશ્વરજી
કયારે આપણા મનને ઊપર જિગજે? ૨૧.

તન્નિવેદનમ્નસ્ય સન્નિધાનાદ મહેદસૌ ।

ભાવમ્તથાવિધો મુસ્યસેવાસાધનતાં ગત ॥૨૨॥

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા પ્રભુને આત્મનિવેદન કરાતા તેઓશ્રીના
માનિષ્યથી મુખ્ય મેવાના સાધનરૂપે રહેશે. તેવા પ્રકારનો ભાવ
ઉત્પન્ન થાય ખરી. ૨૨.

તત્તિસદ્ધિર્ગોચુલાધીશે સર્વંવસ્તુસમર્પણાત્ ।

તત્તિસધ્યતિ મ્વસર્વસ્વવિનિયોગેન સર્વથા ॥૨૩॥

તે ભાવની મિદ્ધિ સારાજ યાવ કે બ્યારે શ્રીગોકુલાધીશ પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રચંદ્રને મર્ષ વસ્તુનું સમર્પણ કરવામા આવે. તે સર્વ
વસ્તુનું સમર્પણ સારાજ નિદ્ધ યાવ કે બ્યારે દરેક રીતે આપણે
આપણા મર્ષવસ્તુ પ્રભુને નિવેદન કરી ચૂકીએ. ૨૩.

તદર્થ કાયિકી સેવા તનુવિત્તયુતોદિતા ॥૨૪॥

તે મારેજ તનુજ અને વિત્તજથી મુક્ત એવી કાયિકી ભગ-
વાતેના કહી છે. ૨૪.

एव तन्मानसः सर्वं कुर्वन् चिन्ताविवर्जितः ॥२५॥

સેવાપરસ્તથા કુર્વન્ વિયોગાનુષ્ઠવં હૃદા ।

સેવાનવસરે યદ્વદ્ ગોચારણગતે હરી ॥૨૬॥

સન્ન્યાસેન વિધેયા મ્યાદનુભૂતિઃ પરા પુનઃ ।

આત્મન્ટિકવિયોગસ્ય, પરા કાષ્ટા ફલસ્ય સા ॥૨૭॥

આ પ્રમાણે પ્રભુમાજ એનું ચિત્ત છે, તેવો જીવ ચિન્તાથી
તદન ગ્રહિત થાય, સેવામા તત્પર રહી હૃદયથી પ્રભુના વિરદનો

અનુભવ કરતો રૂઢ વ્યારે પ્રભુ જોવારૂઢા પધારા દોષ, સારે
તેની લાવના કડી સેવના અનરમગમા પ્રભુના તેવ પ્રકારના
વિગ્દનો અનુભવ સન્ન્યાસપૂર્વક કવો, અર્થાત્ દુનિયાના બંધન
કાર્યોમાથી ચિત્તને બિરાધી સર્ધ સેવાના અનરમગમા પ્રભુના આત્મ-
નિતકે વિગ્દનીજ લાવના કર્યા કરી, — આજ રૂવની પરમાપ્તિ,
છેવામા ઢેહી રોય છે. ૨૬.

एव विज्ञाय विधिना विहिताश सदाह्व ।

माश्रित्य बहुमाचार्याश्चिर तिष्ठेत्समाहितः ॥૨૭॥

આ પ્રમાણે સારી રીતે સમગ્રી વિધિપૂર્વક પ્રસાદી પદાર્થોથી
પોતાનું ભોજનાદિક કરી હરખેશા પ્રભુમા આદ્યમુક્ત રહી બરોબર
ધ્યાનપૂર્વક શ્રીમદાચાર્ય શ્રીવલ્લભાચાર્યનો આશ્રય કરી ચિત્તિ
કરી ૨૭

इति श्रीवल्लभाचार्यप्रसादेन निरूपितम् ।

सदा सन्नोपनः स्वान्ते स्थापनीय प्रयत्नन ॥૨૮॥

આ પ્રમાણે શ્રીમદાચાર્યઅમ્ભુ શ્રીવલ્લભાચાર્યની રૂપા વડે
આ મેં કર્યું છે. આને હરખેશા પ્રયત્નપૂર્વક પોતા ॥ હરખમા
જીવોને રધાપદ્. ૨૮.

૩. સ્વમાર્ગીયસાધનરહસ્યમ્ ॥

શ્રીમદાચાર્યમાર્ગોડયં નિઃસાધનફલાત્મકં ।

તત્ર તદ્વાવનં ભાવસાધનં તત્કૃપાવતામ્ ॥૧॥

આ શ્રીમદાચાર્યવચન શ્રીવલ્લભાચાર્યજીને માર્ગ ક્રોધપશુ
સાધન વિનાજ કલરૂપ છે. શ્રીમદાપ્રભુજીની જેના બિપર કૃપા છે,
તેવા જીવોને આ માર્ગમા શ્રીમદાપ્રભુજીનું ચિન્તન તે જ સાધના
સાધનરૂપે છે. ૧.

સ ભાવ. સહ્જરાહિન્યાન્ન ભવિષ્યતિ સર્વથા ।

સહ્જમ્ય સાધનં સર્વરાગાભાવો ગૃહાદિષુ ॥૨॥

તે ભાવ સહ્જ વિના કદાપિ થઈ શકશે નહીં. એ સહ્જનું
સાધન શુદ્ધ-સ્ત્રી-પુન-ધન વધેરેમા દુઃખમા સર્વ પ્રકારના રાગનો
અભાવ, એ છે. ૨.

રાગાભાવસ્તુ સતતં સેવયા તત્કૃપાવતામ્ ।

તત્કૃપાસાધનં સા તુ ભવેત્તત્તોષણેન હિ ॥૩॥

જેના બિપર શ્રીમદાપ્રભુજીની કૃપા છે, તેવા ભગવદીયોની
મતન મેવા વડે રાગનો અભાવ થાય છે. શ્રીમદાપ્રભુજીના અનુમદ્ધમાં
સાધનરૂપ એવી તે મેવા શ્રીમદાપ્રભુજી દુષ્ટ થવાથી મિદ્ થાય છે. ૩.

તત્કોપણ તુ તદ્ભક્તિભાસવર્ધનનો ભવેત્ ।

માવો હિ માર્ગસર્વસ્વં કર્તવ્યં તસ્ય રક્ષણમ્ ॥૪૥

શ્રીમદાપ્રભુજીના વૃષ્ટ યથાનો લાભ તેઓથી તરૂની બાકિના
બાવની જદિ થયી થાય હાવ એ બાકિભાગીના સર્વસ્વ-રૂપે
રૂહેલો છે તે બાવનું રક્ષણ કરવું. ૪.

સેવાપિ સૂતત ચિત્તે, મારનાત્મા તગ મવેત્ ॥૪૬॥

મિત્રમા અતત મેજ દેવ ત્યારે જીવ ભારનારૂપ જાને છે. ૪૬.

‘નિષેદનં તુ મ્મર્તન્યમિ’તિ યત્તમાધનં પરમ્ ॥૪૭॥

‘તાદૃશૈ’રિતિ વારધેન સક્લન્તનાપ્યપેતિત્ ।

સ એવ માધન મદ્દો મોક્ષોઽમ્મિન્માર્ગ એવ ન ॥૪૮॥

‘મમોક્તમે’તિ વારધેન, તદ્ભાવે વૃદ્ધામિત્યમ્ ॥૪૯॥

“દશેના આત્મનિષેદનનું સમરૂપે ક્યાં કરવું” એ જગતન
મન્યમા જે પગ માધન કરવું છે, ત્યાં ‘તે તાદૃશી વાતારીવાની
માથે મદી કરવું’, તેમ કરવું છે; તે વાક્યથી આ બાકિભાગીના
મદ્દગતી પણ જરૂર દહી છે. તેજ માધનાત્મક મૂલ્ય તે આપણા
આ માર્ગમાં મીટતરૂપે બોલીમાંના ‘ઉનમમ્મંતક પ્રભુના જનોના
સખ્ય-મિત્રતા માવ’, એ વાક્ય પ્રમાણે મોક્ષરૂપ છે; તે જાતવહીવનો
મદ્દ ન થયો તો બધુંજ ફોગદ છે. ૪૯.

નમ્માન્સર્વં પન્નિયજ્ય સત્ત્વદ્વેન મદ્દા હરિમ્ ॥૫૦॥

સેવયેદાન્તરેણાપિ ચાહ્યેન મનસા પુન ।

સ્વન ફલ હિ સત્સંગ્ વિદિત્વા વિદધીત હિ ॥૮॥

તેથી સર્વનો ત્યાગ કરી સત્સંગપૂર્વક મદદ અન્દરના અને બહારના એમ બન્ને પ્રકારના ચિત્તથી પ્રભુની સેવા કરી તે સત્સંગ માર્ગે કૃપા છે, તેમ જ્ઞાની મધૂ કરવું. ૮.

૪. ભક્તિમાર્ગે પુષ્ટિમાર્ગત્વનિશ્ચયઃ ।

પુષ્ટિમાર્ગઃ ફલ યત્ર મ્ય સાધનતા વ્રજેત્ ।

રાક્ષાત્પરોક્ષભેદેન સ દ્વિધા વિનિરૂપિત ॥૧॥

જ્યા કૃપા જાતેજ માધન થઈ રહે, તે પુષ્ટિમાર્ગ આ પુષ્ટિ-માર્ગ સાક્ષાત્કાત્મક અને પરોક્ષકાત્મક એમ બે પ્રકારનો રહેનારો આવે છે ૧

આવિર્ભાવદશાયાં હિ સાક્ષાત્ત્વેન નિગદ્યતે ।

અન્યથા તુ પરોક્ષત્વાત્તથૈવ હિ નિરૂપ્યતે ॥૨॥

પ્રભુ જ્યારે જૂતલ લેખ બિરાજતા હોય છે, ત્યારે જ પુષ્ટિ-માર્ગની પ્રિયતિ છે, તે સાક્ષાત્કાત્મક છે, પરંતુ જ્યારે પ્રભુ જૂતલ લેખર નથી બિરાજતા હોતા ત્યારે પરોક્ષકાત્મક છે (શ્રીકૃષ્ણ-વતા સમયનો અનુગ્રહ તે સાક્ષાત્ અને શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજી સ્વધામમાં પધાર્યા પછીનો અનુગ્રહ તે પરોક્ષકાત્મક. અત્યારે આ પાછળનો પરોક્ષકાત્મક પુષ્ટિમાર્ગ અગ્નિતત્ત્વ છે) ૨

માનાતિરિક્તમાર્ગત્વમેવ તત્ર વ્યવસ્થિતિઃ ॥૨૩॥

— આ માર્ગ પ્રમાણીથી પર છે, એમ દેવવંદ્યા નાણવી
(કેમકે તેમાં માત્ર અનુગ્રહ જીપરજ આધાર છે.) ૨૩.

— સંગ્રહ —

તત્રાય મશય —કૃષ્ણઃ ફલં સાક્ષાત્કૃતઃ સ્વયમ્ ॥૩॥

યાયાત્સાધનતાં નૂનં રસલીલાસુ સર્વશઃ ।

પરોક્ષે ભક્તિમાર્ગે હિ કયં સાધનના હરેઃ ॥૪॥

અનાવિર્ભૂતરૂપત્વાદ્દર્શનમ્યાપ્યભાવતઃ ।

તદભાવે કથં તસ્ય પુષ્ટિમાર્ગત્વમુચ્યતે ॥૫॥

અન્યથા સાધનૈઃ સિદ્ધૌ મર્યાદૈવ તથા મરેત્ ॥૬॥

— આમા આ પ્રકાગ્નો મંશય જિભો યાવ છે કે — વાઝ !

માક્ષાત્ ૬૫૩૫ થયેલા અણુ થ' જાતેજ બધી રમયીલાઓમા માધન
પણાતે પામે છે? (માનો કે સાક્ષાત્ લીલાઓમાં પ્રભુ પોતે માધનપ
ખને ખેરા પચ્છ) પરોક્ષ ભક્તિમાર્ગમા હરિનું સાધનપણુ કેવી રીતે
રાખ્ય હોય? શકે? કેમકે તેમા અણુના સ્વરૂપનો આવિર્ભાવ પણ નથી
હોતો કે અણુના દર્શન પણ નથી થતા; અને આવી ગિયતિ હોવાથી
એટલે અણુ હાજર ન હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગ પુષ્ટિમાર્ગ કમ કદી
સકાય? અણુની ગેરહાજરી હોવાથી જ્ઞે સાધન કરવામા આવે તો
પછી પુષ્ટિમાર્ગ જલ્લે કયા? આમ થતા તો તે મર્યાદામાર્ગ થઈ
ચૂક્યો! ૫૬.

સિદ્ધાન્તસ્તુ—હરિઃ સાક્ષાદ્રસાત્મા શ્રુતિસમ્મતઃ ॥૬॥

સોઽપિ શૃંગાર એવાન્તિ, સ ચાપિ દ્વિવિધો મંતઃ ॥૬૧॥

સિદ્ધાન્ત એ છે કે શ્રુતિયોગે જેને સમ્મતિ આપી છે, તેવા પ્રભુ સાક્ષાત્ રસાત્મક છે; તે પણ શૃંગારરસરૂપ. તે શૃંગાર-રસાત્મક પ્રભુના પણ બે પ્રકાર: ૧. સંયોગ અને ૨. વિપ્રયોગ. (સંયોગ અવતારદશામાં અને વિપ્રયોગ અવતારદશામાં તેમજ અનવતારદશામાં પણ.) ૬૩.

एवं सति हरेर्भक्तिमार्गे पुष्टचमिधे मतः ॥७॥

वियोगः साधनं यस्मात्स स्वरूपात्मको मतः ॥७१॥

આમ હોવાથી પુષ્ટિમાર્ગ 'એવું' જેનું નામ છે; તેવા ભક્તિ-માર્ગમાં પ્રભુનો વિયોગ-વિપ્રયોગ, એજ સાધન છે; ક્રમકે તે વિપ્રયોગ ભગવત્સ્વરૂપાત્મક કલો છે. (વિપ્રયોગાત્મક પણ પ્રભુજ છે.) ૭૩

तस्य साधनता हि स्वरूपे साधनं मतम् ॥८॥

अतोऽत्र पुष्टिमार्गत्वं निष्प्रत्यूहं विभाव्यताम् ॥८१॥

આ વિપ્રયોગનું જે સાધનપણું, તેજ સ્વરૂપવિષયક સાધન છે. આથીજ આ પુષ્ટિમાર્ગ છે, એમ નિઃમંદેહ બાણો. ૮૩.

૨ ૫. ભક્તિઢેવિધ્યનિરૂપણમ્ ।

ભક્તિર્દ્વિધા પદ્મમ્ભોજવત્નામ્બુતમેન્ત ।

પ્રથમા શીતલા ભક્તિર્યન પ્રમણસીર્તનાત્ ॥૧॥

તન્નૈવ મુખ્યસમ્યન્ધ સુલભો નારદાત્પિ ॥૨॥

વનપુષ્પમયની અને વનમ્મનની આમ બે પ્રકારની ભક્તિ છે પહેલી ભક્તિ શીતલ છે, કારણકે સજ ગરમ અને ધીરતંત્રી મુખ્ય મનમંથ છે (મુલ સમ્યન્ધ પાઠ સેતા - ને અધ્યાત્મિક ન તેવા ભક્તો । મુખથી અભિન છે ગાકનો સજ મુખ માતે છે) - આ નમિ ॥ ૧ વગેરે ભક્તિમા નુરાધ ૧૩

દ્વિતીયા દુર્લભા યમ્માત્પરામૃતસેવનાત્ ॥૩॥

તદનાવમાવનારૂપા વિરહાનુભવાન્મિકા ।

નાપમોમન્નિનોના ન સા દત્તા હરિણા સ્યત ॥૪॥

દિતીય વા ॥૨૭૪॥ ભાક્ત દુનભા ન મરજે નેમા પડતા અધરામૃતનુ મેરન છે તે પળના બાવની બારણકે દુદપી છે વગી વિરહના અનુભવરૂપ છે રસિયે જાને તે શીતજામીભક્તિનીયો આપેથી ૪

તદર્પ કરણ રૂપ્ણો ભાવાત્મા સ્વામ્યમુક્તમ્ ।

ભાવાગ્નિરૂપ જગતિ કૃપયાત્રિશ્વકાર સ ॥૫॥

શ્રીહ્લમાત્યાનાચાર્યાન્ વિશ્વોદ્ધારકને વત ॥૬॥

તે વિઠ્ઠાચાર્ય ૧ ૥ મુનિની ભક્તિ આપના મોટેજ પરમ
કામરૂપ ભાવાત્મક પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રચંદ્રે કૃપા વડે કરીને વિશ્વનો
દેહાગ્ર કૃપા ખાતર પોતાના દેહમ મુખારસ-દેહ્ય ભાવાત્મક
આગિ ૧૫ શીતલભાગ્યશીલ આ જગતમા અનિર્વાણ કર્યો ૪૩

દર્શયિત્વા સ્વવદન વચનામૃતચિન્દુષિ ॥૧॥

વેણુનાદેરિવ સ્વોયાન્પાપયિત્વાધરામૃતમ્ ।

મુસારવિન્દરૂપા તા ભક્તિ ભાવાત્મિકા ટટૌ ॥૬॥

પચનકૃપા અમૃતના બિન્દુઓગે કરી પોતાના મુખા નિન્દના
જનતાને દર્શન કરાવી પ્રભુને વેણુનાદ વડે જે પ્રમાણે સ્વકીય ગોપ
ગોપીજનેને અધરામૃતરૂપ પાન કરાવ્યું તે પ્રમાણે ફરી જીવોને
મુખાનિન્દરૂપ ભાવાત્મક ભક્તિના દાન કર્યો ૬

તથાવિધમ્વવદનભક્તિઠાનેન વાસિલાન્ ।

ઉવગોવાનન્નરગાન્ કૃતાર્યાન્ વિદધે હરિ ॥૭॥

તેમ પ્રકારના પોતાના રસનાવિન્દના અનગત શ્રીકૃષ્ણપ્રભુજની
ભક્તિના દાને કરી દગિભગવાન અતરૂપ સકલ દેવી જીવોને
કૃતાર્ય કર્યો ૭

एवविधस्वरूपान् श्रीनृक्षभात्यान् कृपानिधीन् ।

आश्रितोऽहं विनिश्चित्य ऐहिकं पारलौકिकं ॥८॥

આ ભોલ મનુષ્યી અને યજ્ઞલોક મનુષ્યી દરેક કાર્યમા પાદો
નિશ્ચય કરી આવા પ્રકારના કૃપાના માગત શ્રીવદમાનાયક્ય જોતો
મે આશ્રય કર્યો છે ૮

૬ સ્વમાર્ગીયભક્તિદ્વૈવિધ્યવિવેકઃ ।

અથ શ્રીકૃષ્ણવદનાચાર્યસશ્રિતચેતસા ।

નિરૂપ્યન્તે તન્માર્ગીયભક્તિદ્વૈવિધ્યમદ્ભુતમ્ ॥૧॥

શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના વદનાવતાઃ શ્રીમદ્દા પ્રભુજીને આશરે છે ત્રિ
જેનું એવો હું શ્રીમદ્દા પ્રભુજીના માર્ગમાં રૂટેની અદ્ભુત બે પ્રકાર
ભક્તિનું આદી નિરૂપણ કરૂં છું ૧

વેદસિદ્ધા સ્વતન્ત્રા ચ દ્વિધા ભક્તિ પ્રતીયતે ।

સૃષ્ટિવાક્યૈસ્તયા મંદબોધકૈ શ્રુતિમૂર્ધભિ ॥૨॥

સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ બતાવનારા વાક્યો આ બેદને બતાવ
ઉચ્ચતમ શ્રુતિવાક્યોથી વેદસિદ્ધ આ રીતે જ એની ૧ પ્રકાર
ભક્તિ છે ૨

૧. વેદસિદ્ધ ભક્તિ

માહાત્મ્યજ્ઞાનભાવામ્યા પ્રથમા પ્રતિપદ્યત ।

પુનર્યપ્રતિપાદ્યત્વાદુત્તમોક્ષોપયોગિની ॥૩॥

પહેલી વેદસિદ્ધ ભક્તિ પ્રભુના માહાત્મ્યજ્ઞાન અને ભ ૧ એ
ખ નેથી મિદ્ધ થાય છે વેદ એ પુરુષાર્થનું પ્રતિપાદન કરનાર
હોનાથી આ ભક્તિ મોક્ષ નામના ચતુર્થ પુરુષાર્થની મિદ્ધિ આપ-
વામાં ઉપયોગી છે ૩

આત્મપ્રિયતા તત્ર શોધ્યતે મેદ્વોધનાત્ ।

માહાત્મ્યજ્ઞાપનં ચાપિ સુષ્ટિકર્તૃત્વવોધનૈઃ ॥૪॥

તેમાં એવલાનો પથ્થલ હોવાને લીધે જોમ્મ વજન કરવામાં આવે છે, તે પ્રભુ આત્મા જોડલાગ વધાવા હોય છે. તેવી સમજ છે. પ્રભુએ સૃષ્ટિ વગેરેની રચના કરી છે, એ વગેરેના જ્ઞાનને લીધે પ્રભુના માહાત્મ્યનું તેમાં જ્ઞાન છે. ૪.

શબ્દાર્થોઽપિ તથૈવાત્ર પ્રકૃતિપ્રત્યયોદિતઃ ।

પ્રત્યયાર્થઃ પ્રેમ ચોક્તં સ્ત્રીનાથે તદ્વિધાનતઃ ॥૫॥

મનઃપ્રાપ્તોઃ પ્રકૃત્યર્થઃ સ્પષ્ટ ઇવ હિ સેવનમ્ ।

‘સાયુજ્યકામ્યયૈત્યુક્તંઃ પદં તત્સાધનં મતમ્ ॥૬॥

આદી ‘ભક્તિ’ શબ્દમાં મૂળ ધાતુ મજ્ઞ અને કિન્ પ્રત્યય ને અર્થ કહે છે, તેજ અર્થ છે. સ્ત્રીભાવમાં પ્રેમનું વિધાન હોવાથી આદી પ્રત્યય કિન્ નો અર્થ (જે ક્રિયાવાચક પ્રત્યય લાગ્યો છે તેનો અર્થ) પ્રેમ છે. મજ્ઞ ધાતુનો મૂળ અર્થ તો રપષ્ટ રીતે ‘નેવા કરવી’ તે છે. ‘જનન સાયુજ્યની કાવનાથી કરે છે,’ એવું શ્રીમદાપ્રભુજીએ ને કહ્યું છે, તે હંતુએ તે સંવા કરવી; એજ મોદામાં મોદું સાધન છે. ૬.

પ્રેમાપિ સાધનં કૃષ્ણપ્રાકટ્યૈક્યયોજનાત્ ॥૬૩॥

મોદુપ્લુગન્દ્રજના પ્રકટ થવામાં પ્રેમ પણ કારણરૂપ હોવાથી તે પ્રેમ સાધન છે. ૬૩.

૨. સ્વતન્ત્રભક્તિ

ઇતદ્વિવક્ષણા ચાન્યા તાદૃશલક્ષણભક્તિના ॥૭૦॥

અન્યથા નૈવ ભક્તિઃ સ્વાદૃતઃ સાત્ર નિરુપ્યતે ।

વેદેન બોધિતા સાપિ શ્રુતિરૂપાભિરેવ હિ ॥૮॥

કોપર જે વેદમિલ્લ ભક્તિ કહી, તેવાજ લક્ષણે। ધરાયતી હતા તેનાથી ભુદા પ્રકારની બીજી ભક્તિ છે. એવાં લક્ષણવાળી ન હોય તો ભક્તિજ ન થાય એ માટેજ તે બીજી સ્વતન્ત્ર ભક્તિનું નિરૂપણ અહીં કરવામાં આવે છે. આ ભક્તિનો પ્રકાર વેદેન જણાવ્યો છે અને શ્રુતિરૂપા ગોપાલનાઓએ તે કરી બતાવી છે. ૮.

મૃટ્ટિવાક્યૈરિવાપ્રાપિ માહાત્મ્ય પ્રતિપાદિતમ્ ।

‘મૈવં વિમોહર્હતી’ત્યાદિઃ સર્વંભાવનિરૂપકૈઃ ॥૯॥

‘ગતિસ્મિતે’ત્યાદિ વાક્યૈરભેદાદ્ભાવબોધનમ્ ॥૧૦॥

પ્રથમ ભક્તિમાં ઉપનિષદોમાં આવતા ‘પ્રભુએ સહિની રચના કરી’ નેવાં આલેખનાં વાક્યોની મારફત અહીં પણ આ સ્વતન્ત્ર ભક્તિમાં પ્રભુના માહાત્મ્યનું પ્રતિપાદન છે; વળી રામપદ્મઅભ્યાસીના પ્રથમ અધ્યાયમાં ગોપાલનાઓએ પ્રભુનાં, ઘેર ચાલ્યા જવાનાં કથનના જવાબમાં પૂર્ણ ભાવનું સૂચન કર્યું છે. જે મૈવં વિમોહર્હતિ (સા. ૧૦-૨૯-૩૧) તેમજ ગતિસ્મિત (મઃ. ૧૦-૨૮-૨૨) એ વચ્ચે વાક્યોમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે; એ મર્વ ભાવને જણાવનાર વાક્યોથી ગોપાલનાઓ જે અભિપ્રાય દર્શાવે છે, તેનાથી તેઓના ભાવનું બોધન છે. ૯.

માતોડ્યેવંવિષસ્તત્ર યજ્ઞાત્મસ્ફૂર્તિનાશનમ્ ॥૧૦॥

શબ્દાર્થોઽપિ તથાભૂતઃ સંનાપ્રેમસમાહૃતઃ ॥૧૦૩॥

અહીં આ બીજા પ્રકારમાં જેમાં આત્મસ્ફૂર્તિ —આત્માના અદ્વિતીય- ના તેવો પ્રથમ પ્રકારની સહિત જેવોજ કાવ રહેલો છે; પ્રથમ પ્રકારની માણસ મનુષ્યોના અને તિલ્કાપ્રેમ એવો રાજાથા' પણ રહેલો છે. ૧૦૩.

અન્ને સહિતનો તદ્વાવત

પરન્તુ માનસી સેવા સ્ત્રીભાવઃ પ્રેમશન્દિતઃ ॥૧૧॥

અસ્તિ તદ્વાવેજાત્યં સર્વભાવપ્રબોધનાત્ ।

અતઃ एवात्र सायुज्यसदृશं कामभोजनम् ॥૧૨॥

મોટો તદ્વાવત એ છે કે પ્રથમ પ્રકારમાં સેવા ક્રિયાત્મક (practical) છે, જ્યારે અહીં માનસી સેવા (theoretical-mental) છે. પ્રેમ શબ્દ ત્યાં સામાન્ય છે, જ્યારે અહીં પ્રકારમાં સ્ત્રીભાવે છે, (અહીંનું લજન ગોપાદ્વગના જેવું છે, જેમાં ભક્તમાં સ્ત્રીત્વ અને પ્રભુમાં પતિત્વની જાણના છે.) ત્યાં કાવ સામાન્ય છે, જ્યારે અહીં સર્વાભલાવ-ગોપાદ્વગના જેવો છે, આવીજ અહીં લજવાન સાથે મથેચ્છ લીલાનુભવ છે, તેને સાયુજ્યની સાથે મરખાવેત્ર છે. ૧૨

વૈવાસ્તિ સર્વભાવેનાથેદે તદ્વાવનમ્ ।

મ્વતન્વ્રતા ચ વિજ્ઞેયા વેદાનોપનતસ્તંથા ॥૧૩॥

ફલનપેક્ષતાનોઽપિ મન્તવ્યાતિવિવક્ષણેઃ ॥૧૩૩॥

મનાંતમસ્ય દોષાને ક્ષીયે અભેદ દોષાથી ભેદભાવન થઈ નથી. વેદમા આવી પ્રકારના સર્વાત્મસાધર્મ મૂચન હોવાથી આ ભક્તિ સ્વતન્ત્ર છે. અર્થી વળી કલની અપેક્ષા નથી (ત્યાં તે એટલું મહેલા પ્રકારમા તે સાધુન્યાયિક ચતુર્થ પુરુષાર્થ મોક્ષની દૃવ તરીકે અપેક્ષા રહેલી છે;) તેથી અતિ વિચક્ષણ એવ. વિદ્વાનોએ આને સ્વતન્ત્ર જાણવી. ૧૩૩.

દ્વૈવિધ્યમિદમેવાજ્ઞ ચરણામ્યવિભેદતઃ ॥૧૪॥

મક્તિભેદપ્રકથનાત્સર્વેત્ર વિનિરૂપિતમ્ ।

શ્રીમદાચાર્યદામાનાં હૃદયે ભાસતે પરમ્ ॥૧૫॥

પ્રથમ ભક્તિ અરજ્યભક્તિ છે, બ્યારે બીજી ભક્તિ મુખ્યમશની છે. આ બે ભેદે ભક્તિના ભેદ રહેવાથી મર્વત્ર ૨૦ આ બે પ્રકાર રહેલા છે, તે શ્રીમદાચાર્યમરણોના એવકેલા હૃદયમા જણાય છે. ૧૫.

સ્વમાર્ગીયમુક્તિદ્વૈવિધ્ય નિરૂપણમ્ ।

જીવાનાં કૃષ્ણસમ્બન્ધો મક્તિમાર્ગે વિમોચનમ્ ।

સ દ્વેષા જીવવિહિતો મગવદ્વિહિતસ્તથા ॥૧૬॥

હરેને શ્રી કૃષ્ણચન્દ્ર સાથે સમ્બન્ધ થાય તેવેજ ભક્તિ-માર્ગમા મોક્ષ રહે છે. તે મોક્ષ-ભક્તિમાર્ગીય મોક્ષ બે પ્રકારનો છે: ૧. અવરૂપિતી સામ્ય અને ૨. પ્રભુરૂપિતી સામ્ય. ૧.

ગોમસ્ય કૃષ્ણસમ્બન્ધે માર્ગોત્પત્તયા ક્રમાત્ ।

પ્રવેશઃ પરમાનન્દે, તદ્દિ સામુન્યશબ્દિતમ્ ॥૨॥

માર્ગમાં નિર્ણય રાખી ક્રમે કરી જીવને કૃષ્ણમયજ્ઞના યાત્રા
પરમાનન્દમાં જે પ્રવેશ તેજ આગળથી. ૨.

દૃષ્યપ્રવેશાયા મુક્તિઃ સા સધોમુનિતરુચ્યતે ।

ન તત્ર ચક્રતસહિતઃ કશ્ચિદ્દે સાધનક્રમઃ ॥૩॥

શ્રી કૃષ્ણચન્દ્રનો જીવના પ્રવેશ ચતુર્થી જે મોક્ષ તેજ
સધોમુક્તિના દેવતા છે. આ મધ્યમુક્તિમાં ભક્તને માનવ તરીકે
કહેવો મોક્ષ માધનક્રમ નથી હોતો. ૩.

અત્યન્નકૃપયા કૃષ્ણો વિદાતે સ્વપ્રમેયતઃ ।

તદૈવ નત્ર મવનિ મુક્તતાવેશનક્ષણે ॥૪॥

અન્નગૃહસ્થામુચ યયા પુણ્યપાપસ્યઃ ક્રમાત્ ।

રાસસ્થામુ તથાવેશાદગવન્મુસ્તતાસગાત્ ॥૫॥

પોતાના પ્રમેય-મળે કરી પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણચન્દ્ર અત્યન્ત કૃપાએ
કરી ભક્તમાં પ્રવેશ કરે છે, ત્યારેજ પ્રવેશ કમળાની પળે ત્યાં
મુક્ત-મુક્તપક્ષ્ ધાય છે. દાખલા તરીકે—

વેણુમાન યતા યજ્ઞ જે ગોપીજનો પોતાના ઘરમાથી બહાર
ન નીકળી શક્યા તેમને ક્રમે કરી પુણ્ય અને પાપનો દાવ થયો,
૪૨-જુ જેઓ શ્રી કૃષ્ણચન્દ્ર પામે પહોંચી ચયા તેવા રાસમાં રહેલા
ગોપીજનોને પ્રભુના આનેગપાત્રથી હાથમાનમાં મુક્તપક્ષ્ થયું. ૪-૫

અનનૈવ પ્રકારેણ જ્ઞાતવ્યા મોક્ષયોર્મિદા ।

જીવમ્ય મગલપ્રાપ્તિઃ પૂર્વા યગવતઃ યગ ॥૬॥

આજ પ્રકારે જન્મે મોક્ષનો બેઠ જન્મનો; આમાં પહેલા પ્રકાર તે જીવને પ્રજુની પ્રાપ્તિ થવી તે મોક્ષ, તેજ સાયુજ્ય અને જેમાં પ્રજુનો જીવમાં પ્રવેગ થયો તે પર મોક્ષ-તેજ સદ્યોમુક્તિ. ૬.

અતઃ એવામ્મદાચાર્યૈસ્કૃત સાન્ન્યાસનિર્ણયે ।

‘બહિઃપ્રકટઃ સ્વાત્મે’ત્યાદિના મુક્તિલક્ષણમ્ ॥૭॥

આથીજ ધીમદરમદાચાર્યપયોચિ સન્ન્યાસનિર્ણયમાં “ બહિઃપ્રકટ સ્વાત્મા જે આત્મા બહાર પ્રકટ હોય અને તે અગ્નિની પ્રાકટ બધારે પ્રવેશ કરે, ત્યારે મક્કલ જન્મ નામ પામી જાય છે,” એ વગેરે સ્તોત્રે કરી મુક્તિ-મોક્ષનું લક્ષણ બાધ્યું છે- (તેજ આ સદ્યોમુક્તિ). ૭

૮. સ્વમાર્ગીયસેવાફલરૂપનિર્ણયઃ ।

અથ શ્રીવૃદ્ધમાચાર્યમાર્ગસર્વસ્વત્પિણી ।

સેવા સસાધના સર્વા રૂપ્યનં સનિદર્શના ॥૧॥

હવે શ્રી વૃદ્ધમાચાર્યજીના માર્ગમાં સર્વસ્વ-૩૫ એવી માર્ગ સેવા સાધન માયે અને સ્વરૂપ માયે કહેવામાં આવે છે: ૧.

ચેતસ્તત્પ્રવર્ણ સેવા માનમી ફલરૂપિણી ।

પ્રોક્તા નિરોધરૂપા સા મનસ્યેવ દશયતે ॥૨॥

પ્રભુમા ચિત્તને પરીતી દેવું તેનું નામ મેવા (ત્રણે પ્રકારની સેવામા જે જેથી 'માનમી' તે કવરૂપ છે નિરોધ સ્વરૂપે શહેવામા આવેલી તે માનમી મેવા) તે મા. નજવામીયોમાજ દેખાય છે ૨.

પ્રમેયબલમસ્તેષુ નિરોધ પ્રમુણા કૃત ।

તત્ત્વરૂપ તુ ભાવેનાનુભાવમ્તુ તદાત્મન ॥૩॥

પ્રમેય-બલને લીધે ઉત્પન્ન થયેલો એવો જે નિરોધ તે પ્રભુએ તે પ્રજાસીયોમા મુખ્યો તે નિરોધનું મુખ્ય બાધી તેનો અનુભવ જે બાવાત્મક હાય તેનેજ. ૩.

માવમ્તુ વિપ્રયોગેણ તાપક્લેશૈર્નિચારણમ્ ।

તદોદ્ભવ પ્રમોમ્તઞ્જ હૃદયે મ્યાદ્રસાત્મન ॥૪॥

નિન્દ કરી તાપકલેશથી (પ્રભુથી જ વિપ્રયોગ પડ્યો છે, પ્રભુ ક્યારે મળે, એ વગરની તાકાવેલીથી પ્રભુસમ્બન્ધી) વિચાર મુ-વામા આવે તે બાપ આવી બાવાત્મક સ્થિતિ બ્યારે થાય સારે મ્યાત્મા પ્રભુનો ભગ્તના હૃદયમા આવિર્ભાવ થાય ૪.

વાદ્યાસ્ફૂર્તી વિયોગેન રસે હૃદયદેશમે ।

રમાત્મકપ્રમોમ્તઞ્જ પ્રાદુર્ભાવ મ્વતો ભવેત્ ॥૫॥

વિન્દે કરી બાજ પ્રાર્થપણ પદ્યોની શ્રુતિમા ન થતા વિપ્રયોગ-મ હૃદયમા પ્રકટે સારે મ્યાત્મા પ્રભુનો મેળે લા પ્રાદુર્ભાવ થાય ૫

તેનૈવ પ્રભુના સર્વલીલાનુભવતો હૃદિ ।

રસાત્મકસ્વરૂપસ્ય સ્થિતિસ્ત્રૈકાલિકી ભવેત્ ॥૧૧॥

તેજ પ્રભુ હૃદયમાં સકલ લીલાઓ અનુભવ કરાવે એટલે
ગાત્રમકમ્પપ્રભુની હૃદયમાં સ્થિતિ મર્વકાળમાં રહે. ૬.

एवमेव स्थितिज्ञेया स्वामिनीहृदयेषु हि ।

सेवाम्मदाचार्यवर्ये 'नमामो'त्यत्र रूपिता ॥७॥

આવાજ પ્રકારની સ્થિતિ શ્રીસ્વામિનીગે-પ્રભુગુનાઓના હૃદ-
યોમાં જાણવી. શ્રીમદ્દાપ્રભુજીએ 'નમમિ હૃદયે જ્ઞેયે (ગુ. ૧૦-૧-૧ કારિકા)
હૃદયગ્રંથી શેષનારાયણ જીવ લીલાગ્રંથી ક્ષીરસાગરમાં રૂપન ગ્રંથા
અને સદાજી લીલાઓ-રૂપી લક્ષ્મીથી સેવાના કલાનિધિ પ્રભુને નમન
કરું છું'-ત્યા તેજ આવાત્મક સ્થિતિ કરી છે. ૭.

स्वतन्त्रभक्तान्तं वाच्या येष्वेव भगवत्स्थितिः ।

एवमेव हि तद्वक्तेः स्वातन्त्र्यं नान्यथा भवेत् ॥८॥

यतो न हि प्रभोस्तत्र बहिः प्रकट्य मित्यने ॥८॥

જેઓમાં આવા પ્રકારની પ્રભુસ્થિતિ હોય છે, તેને સ્વતંત્ર
ભક્તો કહેવા. આજ રીતે તે ભક્તિ પણ સ્વતંત્ર; બીજી રીતે તે
સ્વતંત્ર ન થઈ શકે; કેમકે આ પ્રકારની ભક્તિમાં પ્રભુ હૃદયમાં
જ પ્રકટે; બહાર પ્રાકટ્ય નજ દોાય. ૮.

स्वतन्त्रा भक्तिरधुना वनमधीप्त्वेन दृश्यते ॥२॥

રાસમ્યાહુ તથાન્યત્ર સ્થાપિતા સ્વમુલ્લામ્બુજે ।

તદાશ્રયક્તા નૃણા તત્કૃપાતો ભવિષ્યતિ ॥૧૦॥

યતો ધગવતા પ્રોક્ત તાન્પ્રત્યેવ સમર્પણમ્ ॥૧૦૨॥

તે નાતન્ત્રલક્ષિત શ્રીમદ્ભાગવતમા ગણતીનાના મન્મદનાઓમાજ
કેખાય છે, તેમ છતર અંગે પણ છે તે રાતન્ત્ર લક્ષિત પ્રભુના
મુખારવિન્દના અવતાર શ્રીમદાપ્રભુશ્યા પ્રભુએ સ્થાપી છે શ્રીમદા
પ્રભુએ આશરે જયેલા ભગવદીયોને શ્રીમદાપ્રભુશ્યા કૃપાથી થાય,
અને તેના આશરે આવેના હોયોને ઉદ્દેશીનેજ પ્રભુએ મમર્પણી
આચાર કરી છે ૧૦૧

શ્રીમત્ગમોસ્તુ તદ્દાનમાચાર્યેભ્યો ન સશય ॥૧૧॥

અન્વેષુ તત્કૃપાતસ્તુ ભવિષ્યતિ ન સશય ॥૧૧૨॥

શ્રીગુમાહજીને જે ભાવપ્રાપ્તિ-સ્વતન્ત્ર લક્ષિત થઈ તે અમ
દાચાર્ય ૧૫ શ્રીમદ્ભાગવતમા પ્રભુદાગ થઈ, તેમા કશો શંક નથી.
ખીનાઓમા શ્રીગુમાહજીની કૃપાથી તે પ્રાપ્તિ થશે, તેમા કશી
સંકા નથી ૧૧૧.

કૃપા હિ માર્ગચ્ચૈવ નિશ્ચિતા મવતિ ધ્રુવમ્ ॥૧૨॥

તત્રાદાવધિકારત્વાત્પ્રથમ યત્સમર્પણમ્ ।

તદાચાર્યેભ્ય ણ્વોક્તમગસ્તદ્દ્વારક મયેન્ ॥૧૩॥

આપણા બિપર કૃપા નક્કી નિશ્ચિત થઈ ત્યારે સમજડી કે ન્યારે
આપણી માર્ગમા રુચિ થાય તેના આગળમા અધિકાર પ્રાપ્ત કરવા

માટે જે આત્માસમર્પણ-અર્ચન-અન્ન-ધ્યાન થાય છે, તે શ્રીમદ્દામરુચી
દ્વારાજ કરવું તેમ કરેવામાં આવ્યું છે; કેમકે શ્રીમદ્દાચાર્યચરણદ્વારા
થાય તેજ ફળી. ૧૩.

અતઃસ્તેભ્યસ્તદ્વિધાય પ્રેમસેવાં પ્રસાધયેત ।

તસ્યાધિકારરૂપત્વાદાધિકારિકરૂપિણી ॥૧૪॥

તનુવિક્તયુક્તા સેવા સમર્પણફલાદિ મા ॥૧૪૧॥

માટે શ્રીમદ્દાચાર્યવચન શ્રીમદ્દામરુચીદ્વારા આત્મસમર્પણ દ્વારા
કષ્ટ પ્રેમસેવાની મિદ્ધિ કરવી. તેવા જીવને અધિકાર પ્રાપ્ત થતા
અધિકારને અનુરૂપ એવી તનુજન-વિક્તય મેવાથી યુક્ત માનની સેવા,
તે સમર્પણને અન્તે પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૪૧.

સમર્પણ તુ ક્ષતિ વિનિયોગેન સાર્થકમ્ ॥૧૫॥

વિનિયોગાદ્ભવેદેવ પ્રેમાસક્ત્યાદિ ચાલિલમ્ ।

કૃપાવિશેષાદ્ વ્યસન વ્રણન્તે વિમ્મૃતે ચવેન્ ॥૧૫૧॥

મર્મ પરિગુણ વિનિયોગથી સમર્પણ સાર્થક થાય છે, ખામ
કૃપા થતા પ્રવચન-જગત્ત્વ વિનિયોગ થતા વ્યસન-દશા પ્રાપ્ત
થાય છે. ૧૫.

અયમેવ નિરોધો હિ માનસી સેવનાપિ વા ।

આમતેલ્યમનાદૌ તુ કારણત્વં હિ મમ્યતે ॥૧૬॥

આજ નિરોધ અથવા આજ માનની સેવા. વ્યસન પગે
દશામા આસક્તિ એ કારણરૂપ છે; (અથમ અર્થ, મદ્દી પ્રેમ અને

ત્યાગીના પ્રભુ સુખદાન દેના મમતા થાય અને ફરી
મમર્ષણુદં ફલ મળે ત્યાગી વચ્ચેના સમયમા મમદ્વંદનાઓને
તાપ-કેસર કહેવામા આવ્યો છે. ૨૧.

આવિર્ભાવો हि वास्येऽपि स्नेष्टरूपस्य, तेन हि ।

સરાંભિરગ્રે માન્યામિર્જાભિઃ સુખસમ્પદઃ ॥૨૨॥

પોતાને દષ્ટ એવા રૂપનો આવિર્ભાવ ભાસ્વરૂપમા થઈ સહે
છે; તેથીજ દષ્ટે પછી થસતી મમત લીધાઓથી મુખનો સમજાવ છે ૨૨.

‘યન્ધંક્રનંત્યાદિમિત્સુ તદેવ વિનિરૂપિતન્ ।

અગ્રે ક્રમેણ સર્વોઽપિ નિરોધઃ સુનિરૂપિત ॥૨૩॥

‘ધર્મદ્વન્’-(ભા. ૧૦-૭ મે) ધર્મરે પ્રમુખે કરી તેજ ધ્યાન
માર્ગ રીતે નિરૂપામા આવી છે. આગળ જતા ક્રમે કરી મમત
નિરોધનું પણ નિરૂપણ કરવામા આવ્યું છે ૨૩

નિરોધેઽપિ ન ચાસ્તિઘ્નતામા મુક્તિર્નિરૂપિતા ।

અન્તર્ગૃહ્યતાનાં તુ તથા દેહવિચારણમ્ ॥૨૪॥

પ્રતિવચ્છાતઃ સ્વતો નેતિ સ્થાપયિત્વેતિ ઓદિતમ્ (?) ॥૨૪૩॥

નિરોધ છતાં રમણ કાન્તે નેઓ વિશે પ્રભુની ઇચ્છા હતી તેવા
ગોપાલનાઓને મોક્ષ આપ્યો. તેમ કહેવામા આવ્યું છે વેળુનાદ
થયે ને ગોપાલનાઓ ધનમાથી બદાર ન તીકણી રૂક્યાં તેઓમાનાં
બધાજ મોક્ષ નથી પામ્યા; તેઓના દેહ ટકી રવા તે પ્રભુઈચ્છાથીજ,
નેઓની ઇચ્છાથી નહીં. ૨૪

મુક્તિસ્તુ પ્રમુખા સ્વમ્વિનિત્વસરયોજન સ્વત ॥૨૫॥

સમ્યોગ્નાપુમવાર્થ દિ તતો નિપ્વાસન કષિત ।

અનુભૂ તવા તીલાસ્તસ્વરૂપે વ્યવર્થિત ॥૨૬॥

અણુ ને ગયામનો અનુભા કગવના માટે જાતે પોતામા
પ્રમે ન આવે જોડી દધુ પછી કોઈના પોતામાથી બહાર મળી
લીનાઓનો અનુભવ કરી પોતા ॥ ૨૬૫મા વ્યવથા કરી દેવી
તેનૂ નામ મુક્તિ (- સાયુજ્ય મુક્તિ) ૨૬

જગત્તિસ્તતો િતા પ્રમોખસદિ મ્થિતિ ।

યાવહીકા કૃતિર્નિ ગર્ભૂરપનિયોજનપ્ ॥૨૭॥

કમાતમક શક્તિ તે જા મુક્તિ કરવા જુદાજ પ્રકારની છે,
તે જો કે અણુ પોતે જા ત ॥ હવેમા મ્થિતિ કરી રૂંડે વળી જોડલી
લી ॥ મો કરી હાથ તે પછી ગંભી જાકતના હવેમા જોડી દે ૨૭

માત્પ્યન્તિયો વિયોગેઽય સર્વ વિનિરપિત ।

અત્તજ્ઞ તુ નદુષા સેનાયમપિ સર્વયા ॥૨૮॥

દાત્રાધ્યમત પ્રોરત દાને વાચ્ય ઇતિ સ્ફુટમ્ ।

જાનમનનવહે સ્તુ પ્રાદુભાગદિનિશ્ચિતમ્ ॥૨૯॥

આ અત્યન્ત વિપ્રોયન છે અથો વિરૂપણ ૭ જાણે જાણે
સેનામા ૫ ૭ આ ૨ ૬ ૧ આ માટે ૧ ૬ ૧-અમપંચથી મિદ્ કરી
૨ કાળ તેનૂ અથ છે દાન મિદ્ કરવામા વિપ્રોય ૧ ૧ ૭૭ છે આ

દાન-સમર્પણ પ્રભુના મુખારવિન્દ્ય મંડ આલિદેવેક અગ્નિપ્રકાશના
પ્રાકાશથી નાડી થઈ છે. ૨૮

તદાશ્રય. સદ્ગા કર્ય સર્વનાથેન સર્વથા ।

મવિવ્યનિ તદેવાન્મરિશ્વામમયુનાં ગુણાન્ ॥૩૦॥

સમ્પૂર્ણ બાસ્થી દરેક જીને ત શ્રીમદાપ્રબુડનો મદૈર આશ્રય
કરવો ને શ્રીમદાપ્રબુડના આત્મરિશ્વાસસજીના મનુષ્યાને નેથી
આશ્રય સિદ્ધ થશે ૩૦.

દુષ્પ્રસાદ્યમત સર્વ, તથાચ્છ કૃપા મવેન્ ।

મુર્તિરેવ ફલં તમ્ય સાયુજ્યમિતિનિશ્ચય ॥૩૧॥

આથી મર્વ માત્ર કૃપાથીજ આથી મકાલ તેમ છે હવે જો
તેવા પ્રકાશી કૃપા ન થાય તો તેના મનુષ્યને આયુજ્ય મુક્તિ એજ
કમ મળે, એમ ચોક્કસ જાણૂ. ૩૧

સાયુજ્યમસ્રે નૈવ કિન્તુ તત્પુરુષોત્તમે ।

મક્ષિમાર્ગફલંધ્વનન્મદમ ફલ્મીયંતે ॥૩૨॥

આ સાયુજ્ય (માનમાર્ગીયોની જેમ) અક્ષરપ્રભા તથી,
પરન્તુ શ્રીપુરુષોત્તમમા થાય છે બક્ષિમાર્ગીય નબ ફલોમા આ
મધ્યમ પ્રકારનૂ ફળ કહેવાય છે. ૩૨.

‘સાયુજ્યકામ્યયે’ત્યાદિ નિવન્ધેઽપિ નિરૂપેતમ્ ।

મદ્નેર્દુર્લભના પ્રોક્તા ‘દુર્લભે’નિ ન સોચ્યન્તે ॥૩૩॥

નનુવ કામગ્રા (ત-નિ-) એ વાક્યમા ત-વર્થનીપનિમન્ધમા
આ વાત બતાવી છે. તેમજ 'દુર્ગમા (ત-નિ-) એ વાક્યમા ત્યાજ
બક્તિની દુર્બળતા કહી છે, તેની વાત અહીં કરનો નથી. ૩૩.

તસ્માત્કૃપાતારતમ્યાન્ફલમુક્તમનેકવા ।

ફલઘ્યાધિકારી હિ યોગ્યગેહાદિક પુન. ॥૩૪॥

ભક્તિમાર્ગીય સેવાયા સાધારણકૃપાફલમ્ ।

ફલત્રયેઽપિ નેવાન્તિ કાલાત્કનિયમ્યના ॥૩૫॥

તેથી અનુમદના બેઠી અનેક પ્રકારનું ફળ ફલેવાય છે. બન્ને
' પનો અધિકાર અને યોગ્ય ગૃહ-ગાર વગેરે હોવા, એ બક્તિમા-
ર્ગીય સેવાના સાધારણ અનુમદથી મળતા ફલ છે. પ્રમુ ત્રણેય ફલ
આપે, તેમાં કિયું પ્રથમ આપે, કિયું પછીથી આપે, એવો નિયમ
નથી. (ફલ.અક્ષે ગમે તેવા પ્રકારનું ફળ ગમે તે મળ્યે આપે છે.) ૩૫.

एव विज्ञाय च फलं फलसेवाश्रितैर्मनैः ।

ફલદાચાર્યચરણૌ શરણીત્રિયતાં સદા ॥૩૬॥

આ પ્રમાણે ફલ વિશે વિશેષ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવી ફલ અને
મેવાને આશરે ગયેલા છલોયે ફલને દેવાવાળા એવા શીમદાઆપ-
ચરણોનો સદૈવ આમરો રહનો. ૩૬.

૧૦. સ્વમાર્ગીયસ્વરૂપસ્થાપનપ્રકારઃ ।

સમાનોય સય દદાન્મૂર્તિ સર્ગદ્ગોષ્ઠનામ્ ।
 કૃષ્ણમય ચાલકૈશોરાવસ્થાપના વિગ્રોપન ॥૧॥
 ચાલ્યમ્થૈકાકિનોમન્યા સદ્વિતીયામયાપિ ચા ।
 યતો મૂલચરિત્ર હિ ચલ્યકૈશોરયોઃ કૃતન્ ॥૨॥
 આપયિન્વા તુ વિભિરુપચ્ચામૃતજગત્રિભિઃ ।
 કાઢેન ચ તત પથ્યચ્ચન્દનનાનુલેપનમ્ ॥૩॥
 પુનઃસ્થાપન઼ેનાપિ આપયિન્વા તદુક્તન્મ્ ।
 સમ્પ્રોક્ત્ય સૂક્ષ્મવશ્ત્રેણ મ્યાપયેદામનોપરિ ॥૪॥

મયસગિત્ર આપયક જ તેમજ કિશોરાવસ્થા નુ છે, તેથી કાઢી
 ચન્દનની આમ કરી આપ્ય અને કિશોર અવસ્થામા કુદલી અને
 આપયકચાલી એક અથવા તે કિશોરની મદિત એરી બીજી,
 બીજી આપયકા મુકાશિન મૂર્તિ અને અનુલેપ કરી લાવી, પછી
 વિધિ મુજબ શરૂમે કરી ચર્યામૃત જત વગેરેથી આન કરે વડે
 એ પછી ચન્દનનો લેપ કરે. ૩મી મન્મ જન વડે આન કરાવી
 તે આ કીજી વચ્ચે પ્રોક્ત કરી (નોંધ) આસનજીપર મ્યાપવી ૧૪.

પ્રાર્થયિન્વા નિજાચાર્યાન્ ધ્યાત્વા તદ્દહ્નગમ્નિનમ્ ।
 ભાવાત્મક પ્રયો રૂપ મર્વલોભાયુત મગ ॥૫॥

લક્ષ્મીસંસ્કારમંત્રે-યં તાપસ્વેશયુગાત્મના ।

વદ્ધ્યાન્મલિ તથામૃતઃ પઠેચ તદનન્તરમ્ ॥૬॥

‘અવ્યાદનોઽદિગ્નમણિમા’નિત્યાદિન્યાસપૂર્વમ્ ।

વિભાવ્ય સ્વામિનીઃસાં પ્રત્યક્ષે સ્થાપિતાઙ્ગુલિઃ ॥૭॥

શ્રીમદ્વાચાર્યચરણેની પ્રાર્થના કરી, તેઓના હૃદયમાં શૂંકેલ, સકલ લીલાઓથી યુક્ત એવું પ્રભુદં દળરો વક્ષીયોથી સેવાયેલ બાવાતમક જે ૩૫ નેનું સદૈવ તાપકયેશયુક્ત હૃદયે ધ્યાન ધરી અને એ દાથ બેડો ડાબા રહી ત્યારણાં બા. ૧-૬-૨૨ થી, એ રક્ષાના સ્તોત્રોથી કર-માર્ગાદિપૂર્વક ત્રેકે દરેક આંગ્રીમાં આંગુલિ મૂકી તેજ પ્રભાણે શ્રામિનીજની રક્ષાની પળ વાવના કંપી, પાડે કંવો ૫-૧૧

રક્ષામિષેણ વિહિતં મામાત્મસ્થાપનં પ્રથમૌ ।

સ્વાચાર્યસંશ્રિતૈસ્તદ્વસ્મૃતાંવિધિ હરિગિનિઃ ॥૮॥

પોતાના આત્માપને આશ્રયે રૂંદેલા બન્તોથી આ રક્ષાને પદાને પ્રભુમા બાવાતમક વ્યવસ્તી સ્થાપના કયવચ્ચમાં આવે છે, તેજ રીતે મર્તિમાં પળ પ્રભુની ગિનિ થાય છે. ૮.

રૂદ્રમેવોક્તમાચાર્યૈર્ભક્તિમાર્ગપ્રસ્તારતઃ ।

‘તત્ર ચ ગિનિ’મિત્યાદિ, મ માવાત્મા હરિઃ સ્મૃતઃ ॥૯॥

બદ્ધિમાર્ગના પ્રકારે કરી નિત્યાર્થનિગન્ધ-ચરંનિર્નંય પ્રક-
ગ્રંથમાં મર્તિનિગમક જે વિધાન સ્પષ્ટ છે, તેમાં જ્ઞાન તપ ચ

સ્થિતિ (સ-નિ-સર્જન)-ને રૂં તેમા સ્થિતિ કરી રૂંડે ।
 હોય છે, એમ શ્રીમદ્દા પ્રબુજને કહ્યું છે, તે આગ તે દરિયાવાન
 બાવામંડ કવિ છે. ૬

પટિત્વા તુ ત્રિરાવૃત્ત્યા શૃંગાર રચયેત્તદા ।
 ચત્રૈરામરણૈર્ગાપિ પ્રેમ્ણા સૌન્દર્યસૃજકઃ ॥૧૦॥
 ભાસ્વીર્યે વર્ણૈર્નિષિદાસન તત્ર પાવયેત્ ।
 તદુત્તરીયવસ્ત્રાણિ તતસ્તામુપવેશયેત્ ॥૧૧॥
 'તદ્દર્શનૈ'તિતત્રત્યં પશ્યુગ્મમુદ્ગર્યં ચ ॥૧૨॥

ગ્રન્થના ઉપગના રમામ્નોત્રનો પાઠ કરી પ્રેમપૂર્વક સૌન્દર્યને
 ખીલાવનાર્થે વસ્ત્રો અને આભરણોથી પ્રભુને ચૂસ્યા કરવો, વસ્ત્રો
 નિહાવી વિધિપૂર્વક આમ્ના તેમા કરવું અને પછી ઉત્તરીય-
 પિછોડી પગે પછો ધગવી 'તદ્દર્શન' એ શ્લોકનો પાઠ કરી ત્યા
 ૨૧૨૫ને પદ્યગવ્ય. ૧૧૩.

તત સન્ગ્રીકૃતે સમ્યગોદનવ્યજનાત્રિકે ॥૧૨॥
 ભાવયિત્વા તુ તત્રન્યસ્વામિનીવિહિતાર્ચનમ્ ।
 હૃદિ કૃત્વા નિગાધાર્યાન્ ટૈવ્યવાનેકનન્ધરઃ ॥૧૩॥
 મ્વય સમર્પયેત્ કામમાચાર્યદ્વારક મન ॥૧૪॥

ત્યાપછી નારી રીતે તેમા કરેલા બાન-શાક-પદ્મનાદિકેમ
 ત્યાજ નિગમતા સ્વામિનીનું અર્ચન કરતા હોય તેવી ભાવના
 કરી હૃદયમા આપણા આચાર્ય શ્રીમદ્દા પ્રબુજને રાખી રીત અને
 એકતાન કવે આચાર્યદ્વાર આતેજ આત્મમર્મણુ પ્રભુને કહ્યું. ૧૧૩

તામ્બુલમુત્તમં દદ્યાદાત્રમ્ય પ્રોઞ્છ્ય ચાનનમ્ ॥૧૩॥

તત ઉત્થાય ચ કરૌ સંયોજ્ય વિધિવત્પટેત્ ।

કૃષ્ણાશ્રયામિધં સ્તોત્રં પ્રણમેદ્વન્દવદ્ ભુવિ ॥૧૫॥

તે પછી આશ્રમન કરાવી મુખ પોંછી ઉત્તમ પ્રકારનું નાગર-
વેસનું પાન ધરાવવું. પછી જિભા થઈ બે હાથ ભેડી મીઠુભણામય
સ્તોત્રનો વિધિમુજબ પાઠ કરવો અને પૃથ્વી જીપર દણ્ડવ-
ત્પ્રણામ કરવા. ૧૫.

અદમ્ભઃ સર્વથાપેત્સારહિતઃ કટ્ટણાપરઃ ।

વિચાર્યં વરણં શ્રીમદ્વાચાર્યપદસંશ્રયઃ ॥૧૬॥

ત્વસંવક્રાય શુદ્ધાય સતતં પ્રયતાત્મને ।

પ્રયચ્છેત્તત્સ્વરૂપં તુ ફલરૂપતયા પુનઃ ॥૧૭॥

દમ્ભરહિત, સર્વથા કેળવણી ભતના બદલાની આશા વિનાના,
કટ્ટણામય અને શ્રીમદાચાર્યજીના આશ્રપવાળા તેવાજને ભક્તિમાર્ગપિ
વરણનો વિચાર કરી હમ્બેશાં ભેડે આત્મા નિયમમાં છે, તેવા
શુદ્ધ પોતાના સેવકને હક્કરૂપે તે સ્વસ્થ પધરાવી આપવું. ૧૭.
(ગોસ્વામિબાળકાએ ક્રિયા વિધિએ પોતાના સેવકને વિધિસ્વસ્થ
પધરાવી આપવું. તેનું આમાં સ્વયં દેખાય છે.)

ભક્તિમાર્ગસ્થિતૈઃ શ્રીમદ્વાચાર્યપદસંશ્રિતૈઃ ।

સેવ્યમાનં સદ્વાચાર્યવૈનિરોધં સાધયેદ્ધ્રુવમ્ ॥૧૮॥

ભક્તિમાર્ગમાં સ્થિતિ કરી રૂદેશ, વળી શ્રીમદામ્રમુજના
પન્ને આશ્રમે રૂદેશા મદાનુભાવી ભક્તોએ સેવતા નિરોધની હમ્બેશ
નહી સંધના કરવી. ૧૮.

११. श्रीमत्प्रभोश्चिन्तनप्रकारः ॥

अथ श्रीवृद्धभाचार्यचरणारविप्रसादनः ।

प्रमाणमेव्यरूपस्य चिन्तने गतिरुच्यते ॥१॥

श्रीभट्टवल्लभाचार्यऽनां अष्टश्लोकांशानी कृपायां आपन्ना भार्गवा
सेव्यश्च प्रभुना चिन्तननी रीति ऋषेयाणां आवे ॐ. १.

विपिने विपिने वृक्षज्जाडिषु विशेषतः ।

पश्चिमन्तो विरहे विवला गोपयालिका ॥२॥

विस्तस्तप्तना शुष्करसमा रमनायिका ।

विकीर्णकेशा सट्टेषा नाथ नाथेति वादिनी ॥३॥

चटपदयुगा दुःस्मान्नुहुर्मीलितलोचना ।

लसत्तन्मपदाम्भोजचिह्नदशनकावता ॥४॥

दृष्टदायाम्निविशिष्य निःस्वामप्रणायुरा ।

धरणीपतिताऽन्यन्तविरहाकुलचेतना ॥५॥

हृदि प्रादुर्भूताकटगतगोमुलनायका ।

नाथोत्थास्य मागेवे मुहुर्विलसत्वादिनी ॥६॥

विचाररहिता चित्चिन्ताकुलितमानसा ।

मनोमूढावात्मप्रियप्राकट्यकांक्षिणी ॥७॥

समन्तलीयानुमतिरुतिस्वप्रियभावुका ।

પ્રભુના આપ-આમિત-આમિનીજી, રસનાવિકા તેનું હૃદયે.
આત્મ ૩૦૫ ૨-૬૩.

તદેવ હૃદયસ્થાયી તદ્ભાવઃ કૃષ્ણ સ્વરૂપિ ॥૧૦॥

લીલાસહસ્રવલિત સામગ્રીસહિતસ્તથા ।

ભાવનીય સદાનન્દ સદાનન્દાટિલાલિત ॥૧૧॥

તે એક આમિનીજીનાજી હૃદયમાં સ્થાયી ભાવાત્મક પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણ છે. તે દલગે લીલાઓથી યુક્ત તેમજ લીલાની સામગ્રી
વાળા સદાનન્દ૩૫ નન્દ વગેરેથી સદા લાડ થકેના પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ-
અન્દજીની ભાવના કરવી ૧૦-૧૧

इदमेवोक्तमाचार्ये सिद्धान्तस्य निरूपणे ।

‘आत्मानन्दसमुद्रस्य कृष्णमेवे’ति यदुच ॥११॥

‘સિદ્ધાન્ત મુક્તાવલી’ના આજ વાત “આત્માનન્દસમુદ્રસ્ય
કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયેત્ (સિ-મુ-૧૬) આત્માનન્દ૩૫ સમુદ્રમાં રહેલા
શ્રીકૃષ્ણઅન્દજીનીજી ભાવના કરવી, ત્યાં શ્રીમદામાત્મગોષ્ઠીએ
આજી કરી છે ૧૦

तदाशयन्तु विवृत कृपयैव प्रभोर्यया ।

अवगत्य जना सर्वे चिन्तयन्तु हरिं मदा ॥१२॥

તે વાક્યોનો અર્થ પ્રભુની કૃપાથી મે કલ્પી છે. બાને બાની
સકલ મનુષ્યોએ સદૈવ હૃદયગગનન ચિન્તાન કરૂં ૧૩

૧૨. સ્વમાર્ગીયશરણસમર્પણસેવાદિ- નિરૂપણમ્ ।

(અનુરાધ-વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી.)

(જે માર્ગમા જે યત્નો અગીકાર થયો હોય તે એ તે માર્ગનું અવગ્રહ અવસ્થા જાણવું જોઈએ, એટલા માટે જે જીવોને અગીકાર પુષ્ટિભક્તિમાર્ગના થયેલો છે, તેમજ પોતાના પુષ્ટિભક્તિ માર્ગના શરણ એટલે જ, અમર્પણ અને સેવા એનું અવગ્રહ શુ વગેરે જાણવું જોઈએ. એ જાણનારા માટે શ્રીદરશાયણએ સ્વમાર્ગીય-શરણસમર્પણસેવાદિનિરૂપણ નામનો એક અથ પ્રકટ કરેલો છે. એ અથના અંતગતનવમી રામાર્ચવિષય ॥ મર્વ મંદ્રો દળી જાય છે)

અથ સ્વર્ગીયભોવાય સૃક્ષ્મરતિયા વિનાર્ય ચ ।

સ્વમાર્ગીયપ્રવાનોડય સર્વોડપિ દિ નિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે જોનો અગીકાર પુષ્ટિભક્તિમાર્ગના થયેલો છે એના નિમ્ન જીવોનો પેશ થવા માટે, સદ્ધમ રીતે વિચાર કરીને આ અમાર્ગનો શરૂ પ્રકાર અષ્ટ ક્રમાંક આપે છે ૧.

ગૃહીત્વા નામશરણ ગત્વા સર્વ સમર્પ્ય ચ ॥

સેવાસાંપંવનાસિદ્ધયે વેદાદિના તથા પુન ॥૨॥

અન્યત્રાદિનિયોગાય ક્રિયતા તનુવિત્તત્રા ॥

તથા તુ માનમી મિપ્યેત્ મૈત્રાત્ ફલરૂપિણી ॥૩॥

માનમી સેવા નણ પ્રકારે થાય છે, તેથી તેના અધિકારી પણ પ્રકારના છે ઉત્તમ^૧, મધ્યમ અને નણ અધિકારીના ભેદથી માણસી સેવાના એ નવ પ્રકારો છે તે નણ પ્રકારો માનમી સેવામાં આવી જતા હોવાથી ૬૧૩૫ છે, એટલા માટેજ તે તે પ્રકારો કહ્યા છે ૨ સેવામાં ૫૪ ૬૫ છે ૪

સેવા તુ સા સમાનત્વાત્ સૈવાન્તે ન વિલક્ષણા ॥
 ફલનાત પ્રકારાણા પશ્ચાદ્ ભાવિતયોચ્યંતે ॥૧॥

સેવા તો માણસી એક મગ્ગીજ છે માટે, ૬૧૩૫ થયા પછી પણ તેનીજ ગહેવાની, વિલક્ષણ થશે નહિ. જે સેવા નિરતર કરવામાં આવી હોય તેજ સેવા પ્રમુખી કપાથી ૬૧૩૫ બને છે, એટલે સેવામાં કાંઈ તકાવત પડ્યા નથી એટલા માટે સેવાના બધા પ્રકારો ૬૧૩૫ ૪, ૬૫ ૫૫ પ્રકારો ૬૧૩૫ માણસી સિદ્ધ થયા પછી થાય ૫ ૧

યાદશ વરણ તાદગ્રપ્રકારાપન્નસવના ॥
 માનસી ફલરૂપંતિ તાગ્તમ્યેન ચોચ્યંતે ॥૨॥

૧ ઉત્તમ અધિકારી મીનજયુદ્ધીજ છે મધ્યમ અધિકારી ને - જે માર્ગની રીતિને અનુમગીને ભાગ્યપૂર્વક સેવા કરના છે કનિષ્ઠ અધિકારી પોતાના આર્થ માટે ભાગ વિના માર્ગની ગદિ પ્રમાણે સેવા કરનારા ૬

૨ આ સંવિગ્ન જાળમાં માટે મિદ્ધાન મુક્તાવરી અને સેવા ૬૧૩૬ સેવા મીન માટે વચના જોડે છે

મનુષ્યે જેવું ૧૮૬ કહ્યું તેવું તમે પ્રકાશ જેવા પ્રકાશ થાય છે, એમલે ૫ પ્રભુએ કૃપા કરીને જેવા ઉત્તમ, અધ્યત્મ અથવા કનિષ્ઠ અધિગતુ દાદા કહ્યું હોય તેવીજ સેવા તે જીવ કરી ૨ છ તેજ મેં પત્રીથી ૨૧૦૫ માનમી થાય કે, માટે દુષ્ટ ૫ માનગી સેવા અને તે પહેલાની સેવા એ બન્ને તરફના આથે કટોરપ છે, એટલે કે અધિકાર પ્રમાણે જે સેવા કલગપ માનમી અને સાથે એ સેવા વિનશ્ચ છે એજ અમળવુ પહેલાની સેવાજ કલગપ માનમી થઈ જાય સારવળી મેવાના ૨૧૦૫ દેશી મક્ક જાય કે જોમ ભારતી છે ૬

तं प्रशाराम्बु दिक्षेया क्रय्यान् सेवाङ्गमिश्रम् ॥

अनौकिर्कं हि सामर्थ्यं सायुज्यं पुरपोत्तमम् ॥५॥

वैकुण्ठादिषु सेवाया शरीरमधिकारदृत् ॥७३॥

સેવાના મેં ૧ પ્રકારે ૧ એવાકલ નામના મીમાલગતુ જે પ્રકટ કરેલા અથમી સમજી હેવા સેવાના ૧૫ ૨૫ છે એ તો લોકમા પ્રાપ્ત પણ અથલે ન જોવામા આવે તેવું અપીકિત અદ્યત્મ મામર્ય, ખીન્નુ ૨૫ સાયુજ્ય છે. શીપુરગોતમી આથે તે ૨૧૦૫ વોડાતુ ને, કુલોતમમા લીન થવુ તે પણ સાયુજ્ય ૨ ૨૬ આદિ ના ૧મા ૧૫ સરીર મળે તેથી ૫૫ મળી આ ૧૫૦ મળે ૬ મે ૧૧૦૫ અધિકાર વૈકુન્થ દેહ મળવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છ ૭૩

एतावानेव मार्गेऽस्मिन् सूक्ष्मं सिद्धान्तमद्वयम् ॥८॥

૧ આ માગીમાજ આ પાદના ૮માથેનો સ્વાભાવિકવેશવરરૂપ નિરૂપણનિર્ગત અન્ય જીવો

આ પુષ્ટિમાર્ગમાં હલમ મંત્રદ કરવામાં આવે તો અટગોજ
મિહાનોનો મંત્રદ છે. ૮

શરણે જવાનો પ્રકાર

જ્ય ત્યાજે મ-જે લાય છે. ત્યારે પ્રભુ તેનો અંગીકાર પુષ્ટિ-
ભક્તિમાર્ગમાં કરે છે. માટે પદેવાં પ્રબને શરણે જવું લોઈએ. પ્રભુ
પાન ગીનામાં આના રહે છે, નહીં.

‘સર્વ ધર્મનો પરિત્યાગ કરીને મારે એકને શરણે
આવ.’ આ શરણે ને મંત્રદાયમાં શ્રીવંચમકુવના બાપકના મુખા-
વિંદની શ્રીદાસ: શરણ મમ એ અદાદાનું મદન કરવું જોઈ છે.
એનો પ્રકાર શ્રીદાસનાજ પદો સ્તોત્ર વધારે છે.

તત્રાત્રો શરણ યાત: કિ કુર્યાન્નિતિ નોચ્યતે ॥

શ્રીમદાચાર્યમાર્ગીયગુરુણાં શરણં ગત: ॥૧॥

સ્વામિન્વેન હૃદિ સ્વ તુ સંવચ્ચેન ધાવયેત્ ॥

લૌકિકં વૈદિકં વાપિ વિદધ્યાદ્ ભક્તિહિદયે ॥૧૦॥

તેમાં પદેના જેની સમજાવતિ મિદ થયેલી છે, એટલે કે જે
જે પ્રબને મળે થયેલો છે. તેને મં કરવું જોઈએ તે કરેવામાં
આવે છે. શરણે મળેલો પ્રભુ મળેલો કે એ શ્રીમદ્દાસજીના
મંત્રના નામ-દાન રહે. એટલે તેમ જીમદ પ્રજા આપ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગના આસ્વાદ છે. આપનો મંત્ર તે પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છે. એ

૧ તત્ત્વજ્ઞાન વર્ણવત્ય કાલેક દાનં પ્રત્યક્ષ ।

મિત્ર.

માર્ગના શુરુ શ્રીમદ્દામણુજીનાજ પરમા પ્રકટ થયેના મહાનુભાવી
શ્રીમેન્દ્રાગિનારકો છે, મારે યગ્ગયાથી અને માર્ગ પાંદોને અનુમ
તીને તેમ ॥ ૬ ગ પ્રજુને ગગ્ગે ગય ને નાગે ગયેના ગ્ગેરાય

શાનો ગયા પડી શુ શુ કરતુ તે જખાવે છે -

કિ ૧૦ ૨ ૧ પ્રમાણે રાગે ગયા પાની અને પ્રજુએ ગાને
લંધા પડી પોતાના ગામી માતીક, નાય મર્-દ-અલતા શ્રીદરિજ
છે, અને હુ એમનો સેવક છુ, તમ છુ, એવી જારના કરવી
જોમ્મએ ભક્તિ એમને મેવા સેવાની મિદિ મારે લોકના વ્યવહારના
કાર્યો કરના અને વેદમા મના પર્જામના નૈમિષિક ધર્મો પમ
આનંદ ૬-૧૦

શુ ન કરતુ ?

શુ કરત જોએ, તે તે જખાવે ૬ દરે શુ શુ ન કરતુ તે
જખાવે ૬ -

નાન્યમાર્ગાશ્રયો નૈવ દેશાતરમમાશ્રય ॥

નૈવ તીર્થાશ્રયો નૈવામિમલે કર્તૃતાશ્રય ॥૧૧॥

બીજા માર્ગનો આશ્રય નગ કરવા પ્રજુ ૯ થા ન જિગજના
હોય તેના દેશનો આશ્રય ન કરવો દામનો ધમ એજ છે કે ત્યા
પોતાના ત્યાની હોય ત્યાજ રહેવુ જોએ મારે પ્રગટ ગદરો પ્રજુ
જ્યા દસ ન ન આજ્યા હોય, તે ગેગનો ગગરો પાજ આશ્રય કરવો
નદિ એમને ભગવ નને છોડીને તીર્થમાજ નેનાથી માફ નેરાજ

યશે એમ માનીને તીર્થનો આશ્રય કરવો નહિ. વળી અભિમાનથી હુંજ કર્તા છું, જે કરું છું ને હુંજ કરું છું એમ ન માનવું. વૈદિક, તાંત્રિક માંત્રિક મંત્રો ઉપર પોતાનો બધો આધાર રાખવો નહિ. મંત્રોથી પ્રભુ મને મળશે એમ ધારીને ને મંત્રોનો આશ્રય કરવો નહિ તેમજ યજ્ઞયાગાદિક કર્મ કરીશ તોજ પ્રભુ મળશે માનીને બીજાં કર્મોનો આશ્રય ન કરવો. ૧૧.

ઉપર એમ કહેવામાં આવ્યું કે સર્વ ધર્મનો ત્યાગ કરવો. કોઈનો આશ્રય કરવો નહિ, એમ કરવાથી તો દોષ જાગે, કેમ કે જ્યારે સર્વનો ત્યાગ થાય ત્યારે દોષ લાગ્યા વિના કેમ રહે ? એ મંત્રાય ગ્રામ થતાં આપમી આજા કરે છે.

આર પુરુષાર્થો

नैव मंत्रसमाधारो न च कर्मादिकाश्रयः ॥

सर्वदोषनिवृत्त्यर्थं धर्मन्वेन हनै दृशिः ॥ १२ ॥

અધા દોષોની નિવૃત્તિ થઈ જવા માટે પ્રભુની સેવા, પ્રભુનું સ્મરણ કરવું. પ્રભુમાજ ધર્મની દૃષ્ટિ કરવી. ઉપર બતાવેલા દોષનો નાશ થવા માટે ધર્મસ્વરૂપ પ્રભુ શ્રીહરિજ છે એમ મમનવું, શ્રીહરિ વિના બીજા કોઈ આશ્રય નથી, બીજા કોઈ ધર્મ નથી, એમ મન-વવું. બીજા ધર્મો ઉપરથી આસક્તિ બિડી જાય તો પણ સર્વ દોષો આત્યા જાય. મુખ્ય ધર્મરૂપ પ્રભુજ છે, એમ દૃઢ થઈ ગયા પછી બીજાનો આશ્રય વગેરે છોડવાથી કોઈ પણ દોષ જાગે નહિ. દોષની નિવૃત્તિ થવા માટે શ્રીહરિને ધર્મસ્વરૂપ જોવા એટલે કૃતાર્થ છે. ૧૨

પ્રજ્ઞા આ- પુરુષાર્થના ધર્મરૂપ પુરુષની સ્થિતિના માટે
 દિવસ રાત્રી દરે, અર્થાત્ પુરુષાર્થ પણ શ્રીકૃષ્ણે જ, તે આપણી
 ખતારે છે પુરુષાર્થ આ પ્રાપ્તિના કે ધર્મ, અર્થ, કામ (ને મોક્ષ
 ધર્મરૂપ પ્રજ્ઞા કે, તે ઉપના અર્થ-લોકથી ચિદ્રથ્યુ દ્વે અર્થ
 -પ જે ખીન્ને પુરુષાર્થ જ, ને પણ શ્રીકૃષ્ણ-રૂપ, એમ બાકી
 કરે કે —

સ્વેનાંદેશાંગ દૈન્યેનાર્થસ્વભાવનમ્ ॥

સ્વકામપૂર્ણાર્થાય પૂર્ણાનન્દસ્વવેદનમ્ ॥૧૩॥

‘આજુ પોનાની દૈન્યાર્થ જ મર્થ કાંગે’ એ શિલ્પ દર મારે
 ને વિવેક વિવેક, ધર્મ અને આચન એ પ્રાપ્ત ન થયા હોય તો
 દીનતાથી જોમ મમજનું ~ પ્રભુ અર્થકે છે અર્થ નાનને ખીન્ને
 પુરુષાર્થ પણ માગ પ્રજ્ઞા કે જોમ સમજતું ‘ભાતો પામે પ્રજ્ઞને
 પ્રસન્ન કરવનું કાઈ પણ માધન દામ તો લે માન દીનતાજ છે,’
 જોમ શ્રીમદ્વાપ્તુજી શ્રીમુખેશ્વરીના આ આચાર કરે છે વિવેક, ધર્મ,
 નમિત્ત વજેરેથી રહિત અને પાપ કરવામાં આત્મકત થયેલા એવા મા
 શ્રીકૃષ્ણજ સંભરૂપ છે એટલે સર્વેશ દુષ્ટ એવા જનને, ખજ વિના
 ખીન્ન પણ મા જો લે ?

‘ખીન્ને પુરુષાર્થ કામ કે, માટે તે પુરુષાર્થ પ પણ પ્રભુ કે,
 જોમ નાસા કરે છે —

દરકે જનને પુષ્પની અને અનર્થક દૈન્ય મર્થ અને
 સુખ મેમ મલે -ખને તે કાચમ દર નટ લેવો જાનદનો મદાવો
 કેરી રીતે ન વર સકે એવી કામના દરેકના મનમ થાય જ,

અને તે માટે છવ્ઠ અનેક પ્રયાનો કરે છે પણ તે બધા નકામા છે. પોતાની એ કામના સરળ કરવા માટે પૃથ્વી આનન્દરૂપ શ્રીહરિજી અમર્ય છે, એમ જાણવું જોઈએ. જે પોતે આનન્દથી પૂર્ણ હોય તેજ આનન્દ મેળવવા માટે ચત્તી કામનાઓ પૂરી થઈ પ્રભુ વિના ખીજું કોઈ જાણીનન્દ નથી એમ જાણીને, તેજ બધી કામના પૂરશે એમ નિશ્ચય કરીને કામરૂપ પુરુષાર્થ પણ શ્રીહરિજી છે એમ જાણવું ૧૩

મોક્ષરૂપ પણ પામું ? એમ આજ્ઞા કરે છે—

ન સાધનૈર્ધૈવન્મોક્ષો દરિગ્ તદાન્મયઃ ॥૧૩૩॥

આધતો કરવાગી મોક્ષ થતો નથી કેમકે મીહરિજી મોક્ષરૂપ છે. તે મીહરિજીના દામ ચઢ જઈએ તો મોક્ષજ મળી જશે એમ મગ્ન સંપુ. જ્યારે એ દશાવુ પ્રભુ કૃપા કરીને પોતાના દાસ તરીકે છવ્વો અંગીકાર કરે, ત્યારે જગવદીવપણું પ્રાપ્ત થઈ જાય. તે પ્રાપ્ત થતા મોક્ષ મળીજી જશે એમ સમજવું. મહાનન્દ શ્રીકૃષ્ણના દાસાનુદારી અનુચરો મોક્ષની આકાંક્ષા કદાચિ ગણવાજ નથી. સારારી ક પ્રભુના દાસ થવું એજ મોક્ષ છે. અને મોક્ષરૂપ પુરુષાર્થ પ્રભુ છે એમ જાણવું તેજ અર્થ જ્ઞાન છે ૧૩૩

સાધન પણ શ્રીકૃષ્ણ

દેશ વગેરે સાધનો અને આર પ્રકારના ચુસ્તારો પણ મીહરિજીજી છે એમ શ્રીહરિજીજી આજ્ઞા કરે છે—

તદોપનાયા સંપન્ના મુક્ત્યર્થેનૈવ ચિન્તનમ્ ॥૧૩૪॥

અનંત નિરાકાર મોક્ષતઃ કૃષ્ણસેવકઃ ॥૧૩૫॥

દેશાધિસાવન રૂબા પુસ્તકાવલોકન ॥૧૬॥

દેશ પગે માધનરૂપ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ ૧૧ મા અને બારમી સ્તોત્રથી મિદ્ધ કર્તુ છે જીમ્મ માર્ગનો આશ્રય ન કરવો એ આપખાએ ૧૧-મા સ્તોત્રમાં કહ્યું છે. તથી એમ મિદ્ધ થાય છે કે કયિમન મદાદોનપુકત છે, અને તેના દોષ માર્ગને લાગે છે મારે તેમા ઉપનન થોડા જીમ્મ દોષસાગી માર્ગ કરતા આ નિર્મ પ્રમુની નિર્મિત મકોમાર્ગમા રહુ એ નિષેધ કરવાનકાક છે એ હુપગ્યા એમજ મમજતુ કે બાકાત મના પ્રમુનુ રાજુ લગામા દાગ માધ નથી કરો, કમ કે એ કાનરૂપ નામન શ્રીદર્શિ થાય છે જીમ્મ દેરનો આશ્રય ન કરવો એમ કહવાથી દેશરૂપ પણ પ્રમુજ છે અને નધુ શ્રીદર્શિ કર છે એમ કહેવાથી નો પણ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ મિદ્ધ થાય કે તીર્થનો આશ્રય ન કરવો એથી માખીન થયુ કે, દ વડય માધન પ્રમુજ છે, મટે તેનો આશ્રય કરવો મતનો બધા ન મખવો એમ કહેવાથી મતરૂપ માધ પણ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ મિદ્ધ થયુ જીમ્મ કર્મોનો આશ્રય ન કરવો પણ પ્રમુની એવ ને કમ છે એમ માનતુ એમ કહવાથી કર્મરૂપ માધન પણ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ નામીન થાય કે એ પ્રમાણે ૧૧-૧૨ સ્તોત્રમાંથી એ ન્દમ્મ નીકરો છે કે, દેશ, કાન દમ્મ, કર્મ ના અને કર્મ એ છે માધનો * દોષવાળા થઈ મરેના છે, ૫-૭

* માધનો છે પ્રકારના છે, દેશ, કાન, દમ્મ, કર્મ, મન્ન કર્મ, એ છે માધનો બ્યારે શુદ્ધ હોય તોજ મોક્ષ મિદ્ધ થય છે આ સમયમા દેશ પણ દોષવાળો છે, તેમજ મમય વોરે ૫-૭ રૂદ્ધ છે, મારે ભક્તિનામનોજ આશ્રય કરવો, તેનો આશ્રય કરવાથી એ પ્રમુજ માધન રૂપ બની જાય છે પ્રમુ નિર્દોષ છે, એટલે એ માધનો પણ નિર્મિત થાય છે

અકિતમાર્ગ નિર્દોષ પ્રભુનો નિર્દોષ માર્ગ દોવાયી તે માર્ગનો આશ્રય કરતા, એ છ માધનરૂપ શ્રીકૃષ્ણજ છે એવો દૃઢ નિશ્ચય થતાં સર્વ દોષો દૂર થઈ જાય છે. નેમજ આ પુરુષાર્થરૂપ શ્રીકૃષ્ણજ છે, એ પ્રમાણે પ્રયામપૂર્વક નિરતર મનમા ઝમરણ કરવું કે મારા સર્વ માધનરૂપ અને મારા મર્વ પુરુષાર્થરૂપ સદાનંદ શ્રીકૃષ્ણજ છે. ૧૪-૧૫

કેમ બચશે ?

હવે બાધક વાંટથી પી ઝીને જાય, એ આપશ્રી આપણા કો છે —

एव मनमि सतत चिन्तनीय प्रयत्नतः ॥

प्रायश्चित्ताग्निं मनिर्य कार्या शरण भजेत् ॥ ૧૬ ॥

उपस्थितेषु दोषेषु सर्वेष्वथ विशेषतः ॥

सुशम्येष्वप्यशम्येषु हरेर्गतिमथ ममेत् ॥ ૧૭ ॥

પ્રભુનું શરણુ મદલું કર્યા પછી પ્રાયશ્ચિત્ત વગેરેમાં પુદ્ધિ મળ્યાની નહિ મનનથી કે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથીજ હું પવિત્ર થઈશ, એવી ભાવના શરણે ચલાવવી ગમ્યાની નહિ. મર્વ દોષો પળા પ્રમાણમાં પણ પ્રાપ્ત થયા હોય અને તે દૂર કરી શકાય તેવા ન પણ હોય, તો પણ ‘મારું’ શરણુ ॥૧ શ્રીહરિજ છે’ એમ રમરણ કરવું. એથી એમ નિશ્ચય કરવો કે પ્રભુનું શરણ લીધા પછી પણ જો નાના કે મોટા દોષ પડે, તો તેને હું દૂરથી મારે પ્રાયશ્ચિત્તો ન આવડતા, પ્રાયશ્ચિત્તથીજ મારા દોષ દૂર થશે એમ ન માનવા, પ્રભુને હું શરણે છું, મર્વ દોષથી ગદિત એવા માર્ગમાં પ્રભુએ મારો

અંગીકાર કર્યો છે, એમ અરજીમાં તાત્પર્ય. ટીપ્પણપ્રભુજીએ એટલા
મોટા આગા કરી છે કે “અમકલ હો અવતાર મારી પેરે રાક્ય
દો, પણ મર્યા પ્રમુખ માડ” મળ્યું છે” એ ચુકું દિ. ૧૧-૧૭

બાધક શું છે ?

સરખ મિદ્ધ થયા પછી નુરુ કમ્પુ તે મુરમમાં લખાવીને,
દેવે બાધક થા’ પડ નેવા કાવોની સચના છે છે —

અન્યાયો નેવ કાર્યો નૈવાન્યત્ર મ્મતો મ્મન્તુ ॥

પ્રાર્થના નૈવ કુત્રાપિ કર્તવ્યા મમવત્પિ ॥૧૮॥

અન્યાય એટલે પોતાના અગ્રી પ્રજુવિના બીજાકોનતો આશય
કરવો તે એવો અન્યાય કંઈ નહીં કરવો અર્થાત્ પોતાના
પ્રમુ વિના બીજા કોઈને આશય કરાવિ ન કરે. ટીપ્પણપ્રમુજી
પણ આગા કરે છે કે, અન્યાય કદાપિ કરવો નહિ, કેમકે તે
સર્વથા બાળ કરનારો છે. મીઠુ સાદા પણ આગા કરે છે કે -
અન્ય દેવતાઓના મંત્રોનો મધ પલ્લુ મળે તે બાધા કરે છે,
અર્થાત્ મધુ કષાલે છે પોતે પોત ॥ પ્રમુખી બીજે અથગે જવ
નહિ, પણ પોતાના અગ્રી નિરાજતા નહોતે ત્યાં જવ નહિ જેન
તરી પોતાની છંદા મુજબ રચે છે પણ પોત ના પાનિતુ શ્રદ ઠાડી
બીજે રથગે જતી નથી, તેમ પોતાના અગ્રીતુ શ્રદ ઊડીને બીજે રથગે
પોતાની છંદા પ્રમાણે જવું નહિ, તેમજ બીજે કેમણે જડને
પ્રાર્થના કરી નહિ કે જવણુ મુકેલી આવી પડે તો બીજાની પામે
તે મુકેલી હુ કરવા માટે પ્રાર્થના કરી નહિ જ્યારે તો શું

પણ પ્રભુ પામેજે પ્રાર્થના કરવી નહિ. પ્રભુ સર્વ વ્યાપક છે. અન્તર્યામી છે, નો આપણા મનની વાત શું નથી જાણતા ? આપણા દુખો શું નથી સમજતા ? પ્રભુ જણે જાણે છે, સમજે પણ છે, તો આપણા દુખો પોનેજ દુઃ કરશે, એમ માનીને પણ પ્રભુ પામે પ્રાર્થના કરવી નહિ પણ એ કરણના નિધિએ આપણને ઉત્તમોત્તમ કૃપ આપવાનો સંકલ્પ કર્યો હોય, અને એ પ્રભુ દુઃખો દધને આપણી પરીક્ષા પણ કરતા હોય, અને એ વખતે ધીરજ ન રાખતા જીવજીવિતો દાઢ પ્રાર્થના કરીને દ્રવ્ય, ઘરખાર જેવી તુલ્ય વસ્તુ માગી લઈએ તો પ્રભુ તો તે પણ આપજેજ, પણ તેથી ઉત્તમોત્તમ કૃપ મળવાનો લાભ જનો રહેજે. અને એટલાજ ફળથી એ જીવ પોતાને કેનાર્થ માને છે એમ માનને આધારણ કૃપ તત્તજ પ્રભુ આપજે અને મુખ્ય ભજનાનંદનું દાન કરશે નહિ; માટે પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરવી નહિ, પોતાના સ્વામી અન્તર્યામી છે, મર્વ જાણે છે, એ વાતમા મટેલ હોય નોજ પ્રાર્થના થઈ શકે અને એ વાત એકસ રીતે જીવિમા દદ થઈ હોય કે પ્રભુ સર્વ સગર્થ છે ને દોષપણુ દિવમે પ્રાર્થના કરવાની હિચાજ ન થાય. શી મહાકબીજ પણ એજ આજ્ઞા કરે છે. ૧૮.

પ્રમથા અતિશય ન ગ્ભો, ને હિપરેકે ૩—

અવિશ્વાસો ન કર્તવ્યો બ્રહ્માત્મ્ય નિર્દશનાત્ ॥

લૌકિકે વૈદિકે વાપિ કાર્યે મહં વિવર્તયેન્ ॥૧૯॥

પોતાના સ્વામીમા દોષ દિવમ અવિશ્વાસ ન લાવવો. રાવણના પુત્ર હન્ડવિતે દનુમાનજીને આધવા મટે બ્રહ્માએ મોકલ્યું, અને તેને

માન આવી દંતુમાનડ બળિયા હતા બધાના પત્ની રાક્ષસો મે
 દક્ષાસ્ત્રની ઉપર દંતુમાનડને મખત રીતે બાધા માટે મોટા દોડા રસ્તે
 બધેના દંતુમિતે સિચાર ક્યો મખ ગલમો દક્ષાસ્ત્રના બળને
 કાઈ પધાલ ન આન્યો, અને તેના ઉપર દોડા ગાંધી બેઠા ।
 હવે મક્ષાસ્ત્રનું મગ ગાંધી ગયું અને હવે રીબુ સ્ત્રી નુમાડો
 પણ કાંઈ કરી શકશે નહિ આ દક્ષાસ્ત્રી એ મ સમજવું કે મમે
 તેમ થાય નો પણ આ રખા રીબુ ઉપર અસ્થિત નાનો નાન ને
 જે મે ૬ તે સાક કરે કે, એમ દંદ નિદ્ય મખલો લૈકિક અને
 વૈદિક કાર્યોમાં અસ્થિત રાખી નહિ રીબુ કાંઈ કરીને મો
 મગ મગશે, ના કે નામ ન થમે એવી પણ રીબુ રખા નહિ
 તેમજ રીબુ કાંઈ કરીને મગ મગશે એવી પણ રીબુ રખા નહિ
 રાખી રી ૧૬.

સૌકિક વૈદિક

સૌકિક વૈદિક કાંઈ કરી મુદ્ધિથી કરવા, તે જગ્યાએ ૬ -

મમાસ્ત્રચિવત્યે મારવત્ત્ર મારમ્ ॥

સર્વત્ર મમતા ત્યસ્ત્વા સર્વ વાર્ય પ્રસાધેન્ ॥૨૦॥

સૌકિક વૈદિક નહિ કરવા પડે તો તે કરવા, પણ મા
 કે ની વખતે તેમા આમકન થતું નહિ જેમ મખૂર થમે તેવા કીમતી
 માલ હાં જતો તેમ પણ તે માન અધે તેના જેમ મખૂર નથી,
 તે તો માન તેને જાન્ય સુજે કે, તેમ ને જાતો પ્રસાધ મળી
 જવા બધે થમે મગલનો હાલ કંવો જેમ મખૂર થાને ઉપ જા
 બોખમા મમતા-માગપલ-માત્રી જે નો દુખી થાય તેમ ને સૌકિક

વેદિક કાર્યોમાં મમતા નાખતી નહિ. અને એવી રીતે એ કાપે. હીક
 હીક સાધી લેતા જેમ મજૂરને પોતાના માથેનો બોલને ડેકાણે પાડતા
 વિના એ. પણ નથી તમ એ કાર્યકેષ ગોળે બગાડ સાધીને
 મનોમ માનવો, પોતે અવગ ગલીને કાર્ગ કરુ ૨૦

લોભ ન દુઃખે નેન કુર્યાત્, પ્રાપ્ત હિ સેચયેત્ ॥૨૦૩॥

લેલ્યમા ભોલ ન કવો દ્રવ્યો લાભ થવાથી તેની પ્રાપ્તિ
 માટે અનેક પ્રયત્નો કરતા પડે છે, અનેક અશ્વત્થિઓમાં ભેડાતુ ભેડાએ
 છે, અને તેથી પ્રભની સેવાથી વિમુખ થત પડે છે, માટે ભોલ કરી
 કરવો નહિ જે આવી મને તેમા મતોય માનવો પ્રભુએ જોઈતું
 આપ્યું હોય તેમા મતોય માનીને તે ધનનો વિનિયોગ પ્રભની
 મનામાં કરવો અથવા તો પ્રભન મેરામાં ભોલ ન કવો. એમ
 - પરતપર પર્ણ પુરપોત્તમ ઉત્તમ પદાર્થના લોકતા છે, માટે
 એમની સેવા માટે જે પદાર્થો આવશ્ય- હોય, તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ
 ભદ્ર આવીને આગીમાં કરવાવા, તેમા દ્રવ્યની કાંકમ કે લોભ
 કરવો નહિ પણ તે સ્વચ્છાથી જે મળ્યું હોય તેનાથી પ્રભુની
 મના નહી ૨૦૩

શરણમ્યાપિ યે ધમાસ્તતિહૌ શરણ ઇમેન્ ॥૨૦૪॥

તિરુકૃષ્ણેડપિ મદા શ્રીકૃષ્ણાશ્રયણેપકે ॥

તદગ્રન્થેમ્મોડગન્યાપિ પ્રયત્નાદ્ દ્વિતિ ભાવયેન્ ॥૨૦૫॥

૨૦૪ ॥ જે ધર્મો હોય તે મિદ્ધ થતા જનને જવુ ઉપર જે
 ધર્મો જતા જાતા જાવ્યા છે તે શરણે ગયેલા જનેના ધર્મો છે

૧૦જો મના પત્રી ૭૫ નુ કનુ એ તેમા દર્શાવ્યુ ૭ રાજે મયા
 પહેના કે ૧૬ ધર્મે નિદ્ધ થા નોમએ, અને તે મિદ્ધ થયા પત્રી
 નાં ૧૬ શ્રીકૃષ્ણ ૧૧ આથવનુ પોત્તન કનુ રિવેકે
 એવ શ્રીદરિ પોતા ૧૬ આ મજમ કનુ ૧૦મ વાલુવુ તે,
 'મયા ૭૦ મહત્ત કનુ' તે ૨૨, એ જાને શ્રીકૃષ્ણો ૬
 આથવ થાના વિત્ત કાગળ ૬ શ્રીકૃષ્ણ ૧૧ આથવનુ નિરત
 પેપા કનુ રિવેકે અને ધર્મ ૬ એ વિવેક અને ધર્મનુ, શ્રીકૃષ્ણ
 અને તેમના આથવનુ ૨૨૨ નિરે ધર્મપ્રમત્ત આ થા મનજનુ.
 પ્રમાણ કનોને રિવેકે ધર્મ અને આથવ ૧૬ આથવ આથવ કનુ ૨૧ ૨૨

ઇવમાશ્રિતપર્મોઽય યથેવેન નિરુપિત ॥

આ શ્રત્ય વહવાજાયાંનુ કુષ્ઠેવ કૃષ્ણમાશ્રયેત્ ૧૨૩૧

ઉપર પ્રમાણે વિશેષ ધર્મ અને શ્રીકૃષ્ણો માથા જોને મિદ્ધ
 થા મરયા ૧૬ તે ૧૬ ધર્મે મહાપત્રી જાના થા આથ ૧૦ મહાધોજ
 રતે કહેનામા જાને તો શ્રીકૃષ્ણો આથવ કરીને મહેના જાને
 આ મુખ્ય ધર્મ ૬, તે એ કે કે ધર્મદાપ્રમુદનો આથવ કરીને
 મરજો જાને, જાનુ મરયાને ૧૬ ધર્મે ઉપર પ્રમાણે જાનીને
 શ્રીકૃષ્ણો આથવ કનુ નોમએ ૨૩

* ૨૨જે મયા પહેના મો નિથવ કનુ તે શ્રીકૃષ્ણપત્ર
 સ્વમાર્ગદારણદ્વનિર્ગત નામ ૧૧ આથવ ૧૦માવે ૬ 'મનિયુગમા મદ
 પ્રદિ ભક્તિમાર્ગ આર્તિ માર્ગ' ૭૨ના પોતાના આધનથી સિદ્ધ
 થતા નથી એ ભક્તિ આદિ માર્ગ મનિયુગમા પ્રમુદ થા કરે તોજ
 મિદ્ધ થાય, માટે પ્રમુદને ૭૨જે જાનુ નોમએ એમ નિમાધનવલુ
 અને દીનતા એ ધર્મે મિદ્ધ થાય ત્યાં ૭ જે જાનુ

શરણે ગયા પછી શું કરવું ?

શ્રીકૃષ્ણનો અશ્રય કર્યા પછી શું કરવું, તે આપશ્રી તમનેના પંડિત સોદગા જણાવે છે -

અતઃ પર ક્રમેણૈવ જીવઃ કૃતસમર્પણઃ ॥

તત્સાધનાય સતતં કિં કુર્વાન્નિતિ ચોચ્યતે ॥૨૪॥

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે શરણધર્મ સિદ્ધ થયા પછી એ સમર્પણ કરવું. એવો પ્રભુમંથ થાય અને તે મર્ગ પ્રભુને મમર્ષ અને અદંતામમતા છોડી ને તે મમર્ષણ કહેવાય. તે મમર્ષણ કર્યા પછી, સમર્પણના માધન માટે, મમર્ષણ માર્ગક થવા માટે શું કરવું જોઈએ, તે કહેવામા આવે છે. ૨૪

અભ્યસનધર્મી ગો અધિકાર મળે છે, ને જણાવે છે.-

અભ્યસનધર્મ-સંસ્કાર

સેવાસંસ્કારરૂપત્વાદ્વિદ્ય્યાત્ સેવનાં સદા ॥

અભ્યસનધર્મ-સંસ્કાર ॥૨૫॥

આદ્યજ્ઞાના બાલકને વેદિક કર્મો કરવાનો અને વેદ ભણવાનો અધિકાર જ્યારે તેને આયત્રીમંત્રનો ઉપદેશ કરીને યજ્ઞોપવીત (જનોપ) સરકાર કરવામા આવે છે ત્યારે મળે છે. આયત્રીમંત્રથી યજ્ઞોપવીત સરકાર થયા પછી તે આદ્યજ્ઞ બાલક વેદિક કર્મો કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે. એજ દષ્ટાંત પ્રમાણે એવો જ્યારે અભ્યસનધર્મ થાય છે,

ત્યાર તે છત્ર સેનાનો અધિનાગી બને છે. શ્રીકૃષ્ણમુખદ્વારા પ્રહ્લનો મંજી થયો એ એક મંત્રકાર છે. એ મંત્રકાર અનોકિલ છે, અને તે યથા પછીજ એવા કવનો અધિકાર મળી મકે છે, મારે એવાના મંત્રકારપ્ર પ્રહ્લમંજી યથા પછી નિન્તર સેવા કરવી. આયત્રીમં-
ત્રનો ઉપદેશ થયા પછી, મનોપરીત ધ્યાન્ય કર્યા પછી, ને પ્રાપ્ત્ય
પ્રાપ્તે અર્ચાદિ ન કરે તો જેમ પ્રાપ્ત્યપણામાથી દુગી નય ન,
તેમ પ્રહ્લમંજી યથા પછી એવા ન કરે તો વૈષ્ણવપણું નહીં નહીં,
માટે પ્રહ્લમંજીપ્ર મંત્રકાર યથા પછી એવા અવધ્ય કરી દુગી,
દેહમાં, દેહની માથે મંજી થયેલો છે, માટે એ મર્વનો વિનિર્મલ
નિર્મલ મંજીમાળ કરવો. ૪૫.

મર્વદોષવિમુક્તવં સ્વામિન્નપિ વિભવયેત્ ॥

સર્વથા સર્વદેવાપિ ન શાશ્વાદમર્ષિતમ્ ॥૨૬॥

તદ્મક્ષણે ભવેદેવાગ્રહમશ્વન્ધિવસ્તુત્ ॥

મર્વજ્ઞ દ્રવ્યમશ્વન્ધિમાવનાનાદા એવ હિ ॥૨૭॥

શ્રીમદાપ્રભુજી મિહાતગદ્ય અથવા આના કહે છે કે - પ્રહ્લ-
મંજી દેવાથી મર્વ દેવો દુગી આવા નય છે. મર્વ દેવોના છત્ર
અને દેવના મર્વ દેવો નાશ પામે છે, ફગીથી શામતા નથી, એ
આના પ્રમાણે પોતાનામા પણ એવી ભાવના કરવી કે, હું મર્વ
દેવથી મુક્ત થઈ મર્યો છું. હવે પોમે પ્રભાવથીજ ફટ છે, પરંતુ
શ્રીગીતાદ્વા દેવા પ્રમાણે પ્રભુ દેવગદિત અને મર્વ દેવથી,
તેમનો મંજી યથા પછી કાષ્ટપણ મર્વે પ્રભુને સમર્પા વિનાની
પરંતુ પોતાના ઉપયોગમા કદાપિ લેવી નહિ એવનો મર્વ એજ છે

૨ પોતાના સ્વામીની આરાધી પોતા ॥ સ્વામીના ઉપયોગમા આવી
 ગયા પછી જે કાંઈ મળી જાય તેજ ઉપયોગમા લેવું જોઈએ.
 તેવીજ રીતે પ્રભુને સમર્પણ પછી પ્રમાદી અજ્ઞ જોવું અસમર્પિત
 પદાર્થનું જે જાણ કરવામા આવે તો જ્ઞાતમળધરી ભાવનાનો
 નાશ થાય, પ્રભુને જે વસ્તુ ન સમર્પણેલી હોય તે વસ્તુ જ્ઞાતમળધ
 વિનાની ગણાય છે પોતાને જ્ઞાતમળધ થયો છે, અને પોતે જ્ઞાતસ-
 ણધ વિનાની વસ્તુને ઉપયોગમા લે, તો જ્ઞાતમળધની જે ભાવના
 છે કે, હું દોષથી નિતિ થયો છું, એ ભાવનાનો નાશ થઈ જાય
 મતલબ કે દોષવાળો તે જીવ થાય માટે મર્યાદા કોઈપણ સમયે
 અસમર્પિત અમ લેવું નહિ. ૨૬-૨૭

જ્યારે પ્રભુને સમર્પણું એની મુક્તિ-પ્રાર્થના મમજલ આપે છે -

લૌકિક વૈદિક વાપિ કુર્યાન્ સર્વં સમર્પિતમ્ ॥

નત સર્વેઽુ કાર્યેષુ કુર્યાંઽાદૌ સમર્પણમ્ ॥૨૮॥

લોકના વ્યવહારના કાર્યોમા જે વસ્તુ વાપરવાની હોય, વિવા-
 દાદિક કાર્યોમા, સાતિભોજન વગેરે કાર્યોમા જે વસ્તુ વાપરવાની
 હોય તે બધી વસ્તુ પ્રભુને સમર્પણ કરીને પછી ને વસ્તુનો ઉપયોગ
 કરવો. વેદના મત વગેરે કાર્યોમા પણ પહેલાં પ્રભુને સમર્પણ પછીજ
 જોઈતી વસ્તુઓ ઉપયોગમા લેવી, એટલા માટેજ મર્ષ કાર્યમા
 પહેલાં પ્રભુને સમર્પણ અવશ્ય કરવું જોઈએ. જ દૈવિક
 વૈદિક કાર્યોમા વિષ્ણુને નિવેદન કરવા અગાથી બીજા દેવતાઓનું
 પૂજન કરવું એમ ધર્મપુરાણમા કેવું છે. શ્રીમદ્ભાગવતમા તે મિદ્ધાત
 પ્રકટ છે, વળી જે વસ્તુ જેવી રીતે સમર્પણ કરવાને યોગ્ય હોય તે
 વસ્તુ તેવી રીતે સમર્પણી, જેમ વજ્ર વગેરે તે વિશે વધારે ખુલાસો
 આગળ આપવામા આવે ૨૮

યથા રૂપર્થે વાચ્ય યતયા તત્તત્તરચેત ॥

યજ્ઞાદિપુ વિવાહાદૌ પ્રદર્શ્ય નિસ્તિલં હ્રેઃ ॥૨૯॥

મૃદ્ધીચૈવ તદાદેશં પશ્ચાત્ કાર્યાણિ સાધયેન્ ॥૨૯૩॥

યતયાગાદિકમા અને વિવાહાદિકમા મર્મ પદાર્થો પ્રભુ મમક
ધરવા, અને પ્રભુની આજ્ઞા લીધા પછી યતયાગાદિક અને વિવાહ
દિક કાર્યો માટેની એવા એકનો ધર્મ એજ છે કે પોતાના રત્નામીને
દેખાડ્યા વિના અને તેની આજ્ઞા થયા વિના કાઈ પણ કાર્ય
અતઃ રીતે કરવું નહિ એજ પ્રમાણે અહીં પણ પ્રભુને નિવે ન
કર્ષો વિના નાકપાત્ર લૌકિક વૈદિક કાર્યો રચના રીતે ન કરવા,
પરંતુ સર્વ નિવેદન કરીને આપની આજ્ઞા મેળવીનેજ નર્મ કામ
કરવું એ સેરકનો મુખ્ય ધર્મ છે. ૨૯૩.

એને જે પદાર્થનો ઉપયોગ કર્યો હોય, તે પદાર્થ પ્રભુને
મમર્થવો નહિ એમ આપથી આજ્ઞા કરે ૫ —

ન મ્વાર્ધંબુક્ત ઘૃષ્ણાય સમર્પ્યેર્મિનિશ્ચય ॥૩૦॥

અર્ધંબુક્ત એટલે જે પદાર્થ આપના મન્મા હોય, જેમ કે
પક્ષ્મ, વસ્ત્ર વગેરે, તેમાંથી થોડો ભાગ પોતાના વપરાસમા વધિયો
ાય તો, તે વધિયો—ગાફી વધિયો અર્ધંબુક્ત પદાર્થ મદાનદ
ીકૃષ્ણને કદાપિ મમર્થવો નહિ એમ નિશ્ચય કરવામા આપ્યો કે,
સિદ્ધાપ્રમુખ આજ્ઞા કરે છે કે—દેવના દેવ શ્રીહરિકુન્જને અર્ધંબુક્ત
કાપિ મમર્થવું નહિ. આ ઉપરથી અર્ધંબુક્ત પ્રભુને મર્યાદી
વિગિરિયજીએ ના અહીં તેમા મુખ્ય કાગળ પણ મદનમા ભરી
મા છે ૩૦

આ ન્યેને એવો સમ્યક થાય છે—પહેલા કહ્યું કે પ્રભુને સમર્પણ વિના કાંઈ પણ વેળુ નહિ પ્રભુને ન મમર્પણેવી વસ્તુ સગ દેવી, ત્યારે પૂછમાં જે વસ્તુ આવશે તે પ્રભુને સમર્પણેજ, પ્રભુને સમર્પણ વિના પોતાના ઉપયોગમાં આની જગ્યા જાત્રી નેવો પદાર્થ પ્રભુને મમર્પણનો વખતજ ન આવવો જોઈએ. ત્યારે વખતજ નહિ આવે તો પછી એમ કહેવાની શી જરૂર છે કે અર્ધભુક્ત વસ્તુ પ્રભુને નજર ધરવી ? પૈષણના ઘરમાં દરેક પદાર્થ પ્રભુને નિવેદન કર્યા પછીજ ખીજા કાર્યોમાં વપરાય છે પહેલા વપરાતોજ નથી. પહેલા વપરાય તો અર્ધભુક્ત થયેવો કહેવાય, અને તે પ્રભુને ન ધરવો એમ કહેવું પણ યોગ્ય કહેવાય, પરંતુ પ્રભુને સમર્પણ વિના કાંઈ લેણુંજ નહિ એમ પહેલા કહ્યું છે, તેથી પ્રભુને નિવેદન કર્યા વિના લેણુંવો કાંઈ લેતાજ નથી, તો પછી તેમના ઘરમાં અર્ધભુક્ત કાંઈ વસ્તુ થરેજ નહિ, અને નહિ થાય તો પછી તે પ્રભુને ન ધરવી એમ શા માટે કહેવું ? જે વસ્તુ અર્ધભુક્ત થવાની નજર હોય તે પ્રભુને ન ધરવી એમ કહેવાની શી જરૂર છે ? અર્ધભુક્ત વસ્તુ થવાની હોય તો ન ધરવી એમ કહેવું જોઈએ. પણ અર્ધભુક્ત થવાનીજ ન હોય તો તેની ના પાડવાની કાંઈ જરૂરજ નથી આ મંગલ મામ થતા મનાધાન કરે છે —

ન સામિભોગ સપ્રાસો હ્યમમર્પિતવર્જનાત્ ॥
 તથાપિ માનસં પૂર્વમાદાય ચ સમર્પણમ્ ॥૩૧॥
 અમુક્તમગ્યતો બ્રહ્મસન્નિધિ વિભ્રમાન્ પુરા ॥
 ગૃહ્ણોયાદ્વશિષ્ટં તુ પ્રમવેડપિ સમર્પયેત્ ॥૩૨॥

જો ૨ અર્ધભુક્તા પ થઈ ન હોવાથી તેના મરખંભુનો નિત્ય
કળ્યાની શી જરૂર છે, એ સદા પ્રાપ્ત થાય છે, તોપણ એ-
ગીતે બાળીકાથી જેતા અર્ધભુક્તા પદાર્થ મળી પણ મટે છે જેમ
નેહ વૈષ્ણવ પ્રહમબળને ઘેરો છે એવો મધ ભગવદીય,
પાંચાગ ચોને બધું પ્રભુને પ્રહમબળ સતી વધતે સમર્પણ કરી
દીડ છે, એવું સનગા લાવીને પહેલા ઉપયોગમાં નહિ લીધેલાં પણ
પાર્થ ઉનાવળથી, પ્રાપ્તિથી એ પોતાના ઉપયોગમાં લઈ લે અને
બાળી પાંચા એ પ્રભુને સમર્પણ તૈયાર થાય તો તે ન મરખંભો
જેમ નદ્ય છે શ્રીમદ્દાપ્રભુજી જે અર્ધભુક્તો નિરપે કરે છે, તે
ઉપર કદલી રીત પ્રગટે થયેના નામભુક્તો કહે છે જગુત
અસમર્પિત પદાર્થ ન લેવો, જેમ કહેવાથી મધ પદાર્થ પ્રભુના મરખં
નિના લેવાયજ નહિ આ લેવાય તો અર્ધભુક્ત ઉપયોગમાં લીધા
પછી બચેલા પદાર્થ પણ ગળાયજ નહિ, તે પછી તે પ્રભુને સમર્પણ
નહિ, તેવો પ્રશ્ન ન ઉદ્ભવ, પણ મધ વૈષ્ણવ જેમ સનગા
માત્રી બેસે ૨ એ પદના બધું પ્રભુને સમર્પણ છે, હવે પ્રભુને સમ
ર્પણની શી જરૂર છે, એવી પ્રાપ્તિ તે વૈષ્ણવો થાય અને મધ
પદાર્થનો પોને ઉપયોગ કરે અને બાકી વધેલો જે ભગવદીય મા
વાપરે તો તે વાપરે નહિ એમ શ્રીમદ્દાપ્રભુજી હે આત્માનું સ્વેદ
હિંદુ નદ્ય છે, તેથીજ અસમર્પિત અને અર્ધભુક્ત એક નો કોઈ
કર્મને તેનો નિરોધ કયો ૮ ૩૦-૩

શ્રીમદ્દાપ્રભુજી પ્રથમા અનમર્પિત નવું વર્ણવી અને અર્ધ
ભુક્ત પદાર્થ પ્રભુને ન સમર્પણો જેમ જે અસર છે, તેનું કિં ૩૬મ
શ્રીમદ્દાપ્રભુજી જતાવે છે -

તદગ્ને ચર્જિતં મેદેનાર્થમુક્તમર્ષણન્ ॥

અસમર્પિતવસ્તુનામત્ર સામાન્યનુચ્યતે ॥૩૩॥

મુક્તંત્યનેનાત્ર મોગ્યો વસ્તુમોગ્યો નિરૂપ્યતે ॥

સ ચોપયોગરૂપો હિ તસ્માદ્મેદો વિશુદ્ધતામ્ ॥૩૪॥

મિદ્ધાતરુદગ્ન્ય અથગા આગમર્પિતં વસ્તુ વર્જવી એમ સામાન્ય રીતે આપ્યા કરી છે, એટલે કે એવા વર્જવી, કેવી રીતે વર્જવી, કેમ કાર્યમાં વર્જવી, એ ન્પષ્ટ નથી, માટે અર્ધભુક્ત પદાર્થ પ્રભુને ન અમર્પવો એમ બીછ વાર આપ્યા કરી, એવા અર્ધ એટલે અર્ધ પ્રમાણમાં ભુક્ત એટલે બોગવેલી વસ્તુ, તે અર્ધભુક્ત કહેવાય છે. બોગ કરના હાયક વસ્તુનો બોગ પ્રભુને લે વસ્તુ સમર્પ્યા વિના કરવો નહિ, એનો પશુ આદય છે બોગ એટલે ઉપયોગ, મતલબ કે જે વસ્તુનો મોને ઉપયોગ કર્યો હોય તે વસ્તુ પ્રભુને સમર્પવી નહિ, તેમજ જે વસ્તુ પ્રભુને અમર્પાયેલી નથી, તેનો ઉપયોગ મોને પણ કરવો નહિ, એવી રીતના બેદનો ન્પષ્ટ આશ રહેવાથી જાણાર્થ મદિદ્ધ મિત થશે, એમ જાણવું. ૩૩-૩૪.

પ્રભુને નિવેદન કર્યા પછી તે પદાર્થ મેતાના ઉપયોગમા કેટલાક લેતા નથી, તેનું કારણ જાણાવે છે:—

નિવેદિતપદાર્થાનાં પ્રહ્ણં માર્ગમંદત. ॥

પૂજામાર્ગનિષેધાનામજ્ઞાનવત્સરો મતઃ ॥૩૫॥

પ્રભુને નિવેદન કરેલા પદાર્થોનું પ્રહ્ણ કરવું, કારણ કે આ સેવામાર્ગ પૂજામાર્ગથી જુદો છે. સેવામાર્ગમા પરાત્પર પૂર્ણ પ્રત્યો-

તમની સેવા છે, માટે નિવેદન કરેલા પદ્ધતિ પોતાના ઉપયોગમાં લઇ શકાય છે. પૂજામાર્ગમાં એ પુરોહિતમના અસની, અવતારોની, કલાઓની પૂજા કરવામાં આવે છે, માટે તેમાં નૈવેદ્ય લઇ શકાય નથી. સેવામાર્ગ અને પૂજામાર્ગ એવી રીતે બુદ્ધ હોવાથી પૂજા-માર્ગની રીતિ સેવામાર્ગમાં આવી શકે નહિ. દષ્ટાન્ત:- પૂજામાર્ગમાં એવું લખ્યું છે :- 'આરી પામે મરેલા રીવાનો ઉપયોગ બીજા કામમાં કરેલા નહિ' એમ ભગવાન આજ્ઞા કરે છે, તે સેવામાં પૂજામાર્ગ માટેની છે, પણ તે સેવામાર્ગમાં લાગુ પડી શકે નહિ. માત્ર પ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે નિવેદન કર્યા પછી તે ઉપયોગમાં ન લેવું એમ જો કહ્યું છે, તે પૂજામાર્ગ માટે છે એમ સમજવું, સેવામાર્ગમાં પ્રભુને સર્વ નિવેદન કરવામાં આવે છે, 'પુત્ર', 'શુદ્ધ', 'પ્રાણ', 'ચેત્ત' પ્રભુને નિવેદવું.' વળી 'જો આ લોકમાં બહુ ૭૪ હોય, પોતાને અત્યંત પ્રિય હોય, તે સર્વ પ્રભુને અર્પણ કરવું.' વગેરે વાક્યોથી સર્વ અર્પણ કર્યા પછી પોતાના ઉપયોગમાં તે લઇ શકાય છે, માટે સેવામાર્ગમાં પૂજામાર્ગની રીતિ અપીડા રાખી નથી. ૩૫.

ઈર્વ જન્માવધિ નૃણાં ભાવનાતો ભવિષ્યતિ ॥

સર્વજ્ઞ બ્રહ્મામૃત્યો ગદ્ગતાતોઽન્યજન્મેન્નિવ ॥૬૬॥

જન્મપર્યન્ત એવી ભાવના થવાથી મનુષ્યોને સર્વ સ્થલે બ્રહ્મસમૃદ્ધિ થશે. જેમ ગંગાથી બીજા જલમાના દોષો દૂર થાય છે, અર્થાત્ તે જલ ગંગાનું થાય છે, તેમ ઉપર કલા પ્રમાણેની ભાવના કર્યાથી મનુષ્યોને સર્વ સ્થલે બ્રહ્મનો સમૃદ્ધિ થશે, એટલે નિર્દોષપણ પ્રાપ્ત થશે સર્વ રીતે તે દોષગદિત જાગશે ૩૬.

ચિન્તા નિવેદિભિર્નૈવ નયસ્ત્ને નિમ્પિતાઃ ॥

તત્ત એવાવગત્યેહ કાર્યા ઇતિ વિનિશ્ચયઃ ॥૩૭॥

નયસ્ત્ને અન્યમા જોવા જોના પ્રકારની ચિન્તાઓ શ્રીમદાપ્રભુ-
છજો નિરૂપણ કરેલી છે, તે નયસ્ત્ને અન્યથી સમજીને કદાપિ તે
ચિન્તાઓ વૈષ્ણવોએ કરવી નહિ એવા નિશ્ચય છે. જે જે ચિન્તાઓ
થાત તે ન કરવી. ૩૭.

તતો હિ જાતસંસ્કારઃ સર્વચિન્તાવિરજિતઃ ॥

માશિવત્ તત્કૃતિ પદ્યન્ સુખ સેવાપરો ભવેત્ ॥૩૮॥

જો પ્રમાણે બ્રહ્મગમ્યઅંધ૩૫ મંત્રાઃ યથા પછી સર્વ ચિન્તા-
ઓથી રહિત થઈને માક્ષીની ખેડે ભગવાનની કૃપાને જોતાં જોવા
સુખથી એવામા તત્પર થવું. ૩૮.

એવા કેમ કરવી ?

ઉપર પ્રમાણે શબ્દ અને અર્પણનું વિવેચન કરીને હવે
નેવાવિધિનું નિરૂપણ આપશી કે જે છે:-

મેવાવિધિઃ સમગ્રોઽપિ ક્રમેણૈવ વિલિખ્યતે ॥

પ્રકારાન્તમતઃ પૂર્વ મૂર્તૌ સેવા વિધીયતે ॥૩૯॥

મગમદ સેવાવિધિ પણ અનુક્રમે લખવામા આવે છે. એવાને
અંગે જે જે કંઈ કરવાનું છે, તે સર્વ લખાય છે. પહેલા ઉત્તમ

પ્રકારે હી મૂલે નિઃ સેવા ડ હી એમ ડ'ગમા આવે છે હાલત્વદપની
ઉત્તમ પ્રકારથી સેવા કરી જોતો એ એમજ આસપાસ આવે છે ૨૮

મૃતો નગરતો જ્ઞાન માર્ગારવેશ્વરો મનમ્ ॥

| મત્તિમાર્ગપ્રત્યેષ જ્ઞાનમ્તુ તત્તમત્ત ॥૪૦॥

મતિમા ભગવાન નાન મામ્તુ ભગવાન મતિમા પ્રેરે પ્રે
છે તેથી થાય કે એમ એક વત છે અર્થાત્ મતિમા મામ્તુ
આવેશ થાય છે એ આવેશ સાકાર આવેશ કે પ્રકેશનિ મમા
છે ત્યારે સામા મતિમા ભગવાનો મામ્તુ આવેશ થયેરો હોયથી
મતિમા ભગવાનુ જ્ઞાન થાય છે એમ કરી મામ્તુ કે મામ્તુ
મામ્તુ ॥ દૃષ્ટિએ તે માનસાનુ થી ભક્તિમાર્ગ ॥ ૪૦ ॥ પ્રમલે ન
મૂર્તિ પ્રમુખપ્રકાર ક મતિ ભુદી ક અને તેમા ભગવાનો ભુદી
આવે થાય છે એમ માનસાનુ નથી મમાત્તુ મતિ આવે છે
તે પ્રમુખપ્રકાર એમ ભગવાનુ ૭ ૪૦

પૂજામાર્ગે મવેન્મન્ત્રવિધાનાત્ પૂજ્યસેવનમ્ ॥

વિરાધા મત્તિમાર્ગેડ્ય પુજ્યોત્તમરુપિણ ॥૪૧॥

મનિમ્પર્શેન તામ્રાત્મિમોવર્ણમેદ તત્તમ ॥

જાસ્તન દુત મર્વ મામ્તુ દુતે દુત મવર્ ॥૪૨॥

પૂજામાર્ગમા મત્તિમાર્ગમા પૂજ્ય તામ્રાત્મિમાર્ગમા મવર્ ૫ ૧
વેદમા જે જે દેસાએ માટેના જે જે મમા ૭ થા ૪૬ તે ન
મતિમાર્ગ તે તે દેસાએ નુ પૂજ્ય પૂજામાર્ગમા કરવા આવે ,
પૂજામાર્ગ કરવા મતિમાર્ગમા નિર્કેર ગા છે મતિ મામ્તુ ૧૨

પુ. પોતામ-૨૩૩૫ થાય છે. જેમ પારસમણિના સંગથી લોખંડ વગેરે
ધાતુ સુવર્ણરૂપ બની આવે છે, તેમજ મૂર્તિ પણ સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ-
૨૩૩૫ થાય છે. એ કારણથીજ ભક્તિમાર્ગમા સેવા મુખ્યત્વે કરીને
ભાવ વડેજ થાય છે, અને એ ભાવ વડે એ ગ્રંથમા જે કાંઈ સેવા
ક્રમોમા આપેલી હોય તે માતાત્ મીઠુભણીજ સેવા થઈ, એમ
જાણવું. ૪૧-૪૨

સેવા એ રીતે થાય

મેનાના જે પ્રકારે આપત્રી ગણવે કે -

મેના તુ તસ્ય િવિરા ત્યાગાત્યાગવિભેદતઃ ॥

અન્યામેડપિ તથાત્વં હિ વ્યાપૃત્તેસ્ત્યાગત. પુરા ॥૪૩॥

ગણુની મેના જે પ્રકારની કે. એક મેના તો મર્વનો ત્યાગ
કરીને થઈ શકે છે અને બીજી મેના સર્વનો ત્યાગ કર્યા વિના થઈ
મોકે છે, માટે ત્યાગ અને અત્યાગ એવા બેદથી સેવા એ પ્રકારની
છે. વ્યાપૃત્તિ એટલે ગૃહગ્રંથધર્માનુમારે સર્વ પ્રવૃત્તિ કરવી તે. એ
વ્યાપૃત્તિનો ત્યાગ કર્યા પહેલાં અત્યાગ દશામા પણ ત્યાગ કરવાપણું
નો છેવટ, તે આગળ મોક્ષમા ગ્રંથ છે. ૪૩.

વ્યાપૃત્તાવપિ ચ મોક્ષો માનસસ્ત્યાગ ઉત્તમ ॥

અન્યામપક્ષે માર્હસ્ત્યમનુકૂલં હિ સાધનં ॥૪૪॥

ગૃહે સ્થિત્વા સેવતાર્ય મ્વધર્મેણૈવ મર્વયા ॥

કુષ્ણં મજેત્રનોડર્મસંગ્ગાહીનયોનિના ॥૪૫॥

આપણે શુદ્ધ-૫ શ્રમમાં પણ નિવૃત્તિ હોય એટલે કે શુદ્ધ-૫ સ્તરીની પ્રવૃત્તિ આજ દાય તે પણ મનથી મર્યાદા ત્યાગ કરવો એ દિનમ છે. આપણે છતાં પણ તેમાં આશ્ચર્ય ન ગણતા પ્રભુમાં મન લેતાં જેનું તે મનથી મરે ત્યામ કહેવાય કે અને તે કરવો ઉત્તમ કે મર્યાદા ત્યાગ ન કરવો દોષ તે જ્યાં શુદ્ધ-૫ શ્રમ ન જનના

આનંદન નેષ્ટએ. એટલે કે મેવાદિન માનનોમા સ્ત્રીપુરુષિક જાનકન દોરા નેષ્ટએ શુદ્ધતા રહીને મેવા કરતા માટે મર્યાદા ત્યાગ નિવૃત્તિ શ્રીકૃષ્ણનું ભજન કરવું ને ત્યામ કરે તો નિવૃત્તિમાં એનો જન્મ થાય છે, આટલું શુદ્ધતા રહીને પેતાના ધર્મ તરફ નિવૃત્તિ શ્રીકૃષ્ણમેવા કરી ૪૪-૪૫

અનમૃતોં યથાલ્લઘ્નદ્રેચ્ચ સમ્પૂર્ણયદ્દમ્ ॥

પૂર્વે મ્યાન મન્દિરાદિ તથા મિહાસનાન્તિ ચ ॥૪૬॥

ભગવાનની મર્તિમાં વશાપોગા પાપ મરેના કરવો વડે શ્રીકૃષ્ણનું પૂજન કરવું શ્રીમદ્દાપ્રભુજી નિગદ્યમાં મળતા કરે છે કે મર્યાદા અને નેષ્ટમાં દિવ્યાગ-પદાર્થો મળી આવ્યા હોય તે વડે શ્રીકૃષ્ણનું ભક્તિપૂર્વક પૂજન કરવું અર્થાત્ ભક્તિમાર્ગની મર્યાદા પ્રમાણે જે પદાર્થો મળી આવે તે પદાર્થો વડે ભગવાનની પ્રતિમામાં નિગદ્યના મીલનનું પૂજન કરવું, ૧૬

પૂજનમાં ચક્રો મેવાના પ્રમાણ સાથે મેવાનિ ૬૬ ૬ -

સમ્પાદ્ય ભોમમામર્ષો હરિમુત્તાપ્ય મધન ॥

પ્રાનરાશ્ચ સર્વાપિ સેવા પૂજા વિગેયતામ્ ॥૪૭॥

પહેલા તો યથાન એટલે મર્યાદા-અર્થાત્ અને મિદામન-આદિ મપાદન કરીને અને જોય ધરવાની આગમી પણ ત્યામ કરીને

સાધ્યામાંથી શ્રીદાસને જગાડવા યુદ્ધારી મંદિરપાસ કરીને પ્રભુને
મિરાજવાનું મંદિર, અને મિંદામન પણ સ્વચ્છ રીતે તૈયાર રાખવું
બે.૩ ધરવાની આમચી પણ તૈયાર રાખવી. પછી પ્રભુને જગાડવા.
પ્રભુને સ્થાનામાંથી જગાડીને મવાઈથી સાવકાસ પર્વત બધી મેવા
કરે. પ્રાન કાળથી મેવાનો અને પૂજનો જે કમ છે, તે પ્રમાણે કરે.
આપશ્રીએ તો પ્રતઃપલ્લભા પ્રાગંભા મેવાનો કમ કરી રીતે છે, તે
માન મંદોપમા ઝડચાલના બાજુ તરીકે જાણીને, એમ આગા
કરી કે સેવાપૂજના તે કમ પ્રમાણે મેવાપૂજ કરે. ૪૭.

મેરામા અને પૂજનામાં જો બેઠ છે, તે આપશ્રીએ પ્રથમ
જાળાઓ છે તો પાગ અને તેનું કરીને વિશેષ અપદીકરણ કરે છે:-

✓ સેવાયાં લૌકિકી યુક્તિમ્તયા સંસો નિયામક ॥
પૂજાયાં તુ શિનિઃ સ્નેહવિરુદ્ધ ઇતિ નિશ્ચયઃ ॥૪૮॥

મેવા કન્યામા લૌકિક યુક્તિ જાણુની જોઈએ. જેમ કાઈ
લૌકિક બાપક સપારમા ત્યારે બેઠે છે, ત્યારે તેની માતા પુત્રસ્નેહને
લીધે તે બાપકને માટે આગળથીજ તૈયાર કરી રાખેલા ખાવાના
પદાર્થો આવે છે, તેમ પ્રભુમા ખાવજાવ રાખીને પ્રભુને જગાડવા
પડેલા ભોગરમગથી એદભાવથી મિલ કરી રાખવી. એ સેવા કર-
વામા લૌકિક યુક્તિ અને એદ મુખ્ય છે. એ સેવામા એદજ મર્વે નિયમો
કરે આપે છે. જેમ માતા પુત્રને એદથી સાક લગવે છે, પાળે છે,
પોષે છે, તેમ તેજ જાવથી પ્રભુની મેવા કરવી. પૂજ કરવામા
આવે છે, ત્યારે તેમાં મુખ્ય શાસ્ત્રના વિધિને માનવામાં આવે છે.
માત્રમાં કંઈ જલથી પ્રભુને આન કરાવવાનું જીવ્યું છે, માટે મને

તેથી સીલ-કાલી સ્વરૂપા પપુ પ્રભુને ૦૫ જલથીજ મ્ના ૧ રા-
વણ, એમ પૂજનમાર્ગમા છે ત્યાં વિધિને એટલે શાસ્ત્રમા જે નષ્ટે
છે, તેને મુખ્ય મનનામા આવે છે, એટલે વિધિ એહથી વિરદ્ધ છે
કે એહયુક્ત છે, એમ વિચાર કરવામા જાનવેલ નથી રહેલથી
વિરદ્ધ વિધિન મુખ્ય નિશ્ચય માનીને ભગવાનની પૂજા પૂજનમાર્ગેય
હો ૧ મે ૬ ૪૮

ગુરુ નેના હોય ૧

ગુરુ મ્ના ૧૦૩૧ જોઇએ, તેના મળધમા મ્ના પ્રમુ ૭એ વિન
ધમા જેની રીતે આજ્ઞા કરી છે તેથી રીતે શ્રીદક્ષિણેય પશુ આદિ
આજ્ઞા કરે છે —

શુદ્ધ ચત્તિમાર્ગેય કૃષ્ણસવાપરાયણ ॥

ત્રીભાગવતતત્ત્વજ્ઞો દમ્ભાન્નિરહિતો નર ॥૫૨॥

ગુરુ ભક્તિમાર્ગને આમરના ૯ જોઇએ, જ્યાં શ્રીકૃષ્ણની
સેવામા પગથળ જોઇએ, તેમજ શ્રીભાગવતના તત્ત્વો ગાળનામ
અને દમ્ભ-ડોમ કનો પગેરથી નિર્મલ એના ન તે ગુરુ
કહેવાય ૪૯

હવે જ ૧૧૨૧૧ ગુરુ ૧ મળે તો ૨૫ ૨૦૬ ને ૫૫ થી
જાણાવે છે —

॥ તદમાત્ર તથામૃતોપદેશોઽત્ર નિગમત ॥૪૨॥ ૫૧

ઉપર જણાવેલા સદ્ગુરુ ન હોય તો તેવા સદ્ગુરુએ જે ઉપ-
દેશ કરેલો હોય તે પ્રમાણે ચાલવાથી સર્વ કાર્ય મિદ્ધ થશેજ.
અર્થાત્ ઉપર જેમનું વ્યવસ્થા વર્ણન કરવામા આવ્યું છે તેવા ગુરુના
અભાવમાં એવા ગુરુએ જે ઉપદેશ આપેલો હોય તેજ નિયમરૂપ
છે એમ માનવું. નિયમમા રાખનાર ગુરુ ન હોય તો તેમના ઉપ-
દેશને નિયમક તરીકે માનવો.

અથાપુનિઠ્ઠીશાંનામતગામૃત્તોર્જિવિ ॥૧૦॥

ઉપદેશસ્તથામૂનગુરોસ્વિ કલિવ્યતિ ॥

યદિ દુઃસહ્નદોષેણ નાન્યથા ચેદ્ભવેન્મતિઃ ॥૧૧॥

હવે જે આધુનિક તીર્થરૂપ ગુરુઓ ઉપર જણાવેલા ગુરુ
જેવા નથી, તો પણ તેઓ જે ઉપદેશ આપે છે, તે તો પડેલા
વર્ણવેલા સદ્ગુરુએજ કરેલો ઉપદેશ આપે છે, માટે હાથના ગુરુઓ
તેવા ન હોવા છતાં પણ તેમની પામેથી જે ઉપદેશ લેવામાં આવે
તો તે ઉપદેશ, જે દુર્ભંગરૂપી હોયથી જુદાં જાણિત થઈ નહિ હોય
તો, પડેલા બનાવેલા મુખ્ય સદ્ગુરુના ઉપદેશની જેવજ રહેશે. જે
ખરાબ પ્રતિભાની ભંગિયો જુદાં દુષ્ટ થઈ દશે, તો તે ઉપદેશ
દુષિત થશે નહિ ગુરુ ગમે તેવા હોય પણ તેઓ જે ઉપદેશ આપે
જે, તે ઉપદેશને પ્રગટ કરનારા ગુરુ એવા હોય તેજ નિયમરૂપ નેહાએ,
આને દુર્ભંગથી ગણવું નેહાએ. ૧૦-૧૧.

તેવાયામર્ગિ મન્નાદમુગ્ધોક્તઃ પતો વિધિઃ ॥

મ છત્ત મર્ગમા નાન્યઃ કલ્પિતઃ કલ્પમાયક ॥૧૨॥

મરા રિત પમુ જેયો રિતિ તરા નુરજે રૂપો દેય તેજ
 રિતિ મગજવો હરજ બળાવેના નક્ષબો જેના ભંચ તેરા અમરો
 મરાતી જે પ્રણાનિમ જી હોય તેજ માણે નાનુ (શીનાહા) ૧૭
 હજે શીરુસાદુએ શીરોકુવદાય એ, શીરગિમદ ૧, ૨, ૩, ૪
 આનુભવીઓએ મેવા ની રીતે યરી જોયો એ યાધે મધા
 પ્રદ કેરીને જે આસા કેરી કાય તે। સિધિ પ સજીતો અનમ પ
 ખરા વિધિ તેજ હ પીતે તથી ખીને યી દેના રૂલા વિ
 યરી મપતા તથી પોતાતી જાની વાયન હોય દિ ના ૨૧
 રીતે મેરામા પલ લેવો પ્રાદ હોયો કે (તેથી) મિત
 થાય તિ ૧૭

મુદ્દેગાર મપ્રેમ કૃષ્ણમૃનાવરજિ ॥

વચ્ચરામરણવાપિ નથોપદરણરપિ ॥૬૨॥

મયા સ્વરૂપમોન્નયે સ્વમોગેષક મયત્ ॥૭૩॥

હિંદુ ન થય તેમજા માટે પ્રેમગદત શીકૃષ્ણ ॥ ૩૫ ૫૨
 ગાયકારો ધગારા વચ્ચ તથા આજરણ ને મિદાગત પીછામ
 આધી પ્રાનો રહ્યાસ્વા નજ જ હોય અદિની રત પપી
 યરી ય પ્રણા ૨૧.૫ ૧ મ રા તેનાના ના ૧૧ મરી થા
 પ્રણા ૧૧.૫ ૧ નુદગાને નિ ખીતે ત્યાથી પાછુ દસાન મા
 થાય નાદિ ૫૦૬

મતો દિ મયના પ્રાક્તા સેવમ્પ્રવણ દે ॥૭૪॥

લીલાવિશિષ્ટરૂપ દિ તદર્થ સવનોન્નમ ॥

જન માધવના પ્રાક્તા તનુવિત્તમોન્ન ॥૭૫॥

શ્રીહર્ષિના લીનાયુક્ત રસપ્રભા ચિત્તનું પરોણાવું, તેનું નામ
 એવા છે, એમ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલીમાં કહ્યું છે તેથી પ્રભુની સુદૃઢતાથી
 પોતાનું મન પ્રભુમાં જડે તેની ગતિ સુંગાર કરવા. એવાનો ઉદ્યમ
 તેને માટેજ છે એવા એવી રીતે કરી જોઈએ કે પ્રભુમાં મન
 પરોવાયેલું જડે તેની રૂપ એવાના માધન તરીકે, દેહથી અને
 દ્રવ્યથી કરવામાં આવતી એવાને માનવામાં આવે છે, તનુભવિત્ત્વ
 સેવા માનસી કરવુંપણ સેવનું સાધન છે, એમ સિદ્ધાન્તમુક્તાવલી
 પ્રથમા શ્રીરહાપ્રભુએ કવિ ૨. ૫૮-૫૫

एवमन्नादियस्त्रनामुपयोगे प्रसाधिते ॥

भार्यादीनामानुमूल्ये तै सेवामेव कारयेत् ॥६६॥

એ પ્રમાણે આન્ન વગેરે વસ્તુનો પ્રભુમાં ઉપયોગ સિદ્ધ કરી
 પતાવતા સ્ત્રી વગેરે જો એવાને અનુકૂળ હોય તો તેઓ પાસેજ
 એમાં કરાવવા. શ્રીગુરુદેવ શ્રીનાથજીની પ્રાર્થના કરે છે કે—‘હ
 રૂપાયવાચન, અમારા ધનવેના પદાર્થનો ભોગ આપે કરવાજ
 જોઈએ. જો નહિ કરે તો પુષ્ટિમાર્ગીય મર્પદા નષ્ટ થઈ જશે’
 આન્ન વગેરે વસ્તુનો એવી રીતે જ્યારે પ્રભુમાંજ ઉપયોગ સિદ્ધ
 થયે, તો સ્ત્રી વગેરે પણ જો અનુકૂળ હોય તો તેમની પાસે પણ
 પ્રભુની એવાજ કરાવવી ૫૬

मय कुर्यादुदामीनतया नृपा पुन म्रियन्ते ॥

अपकीर्तिभयात् कृष्णसेवावैगुण्यसम्भवात् ॥६७॥

૧. અસ્તદીયપદાર્થનો ભોગ કર્યાન્યથા દિ. ૧ અન્યથા માર્ગમર્પદા
 નશ્વરભયોત્તર ॥ (જન્મરત્ન)

સ્વકૃત્તન્નહાસન્ન-ધ વિભાવ્ય હૃદિ મર્વથા ॥

તન્વોષ્ણ પ્રકૃર્વિનિ રુણદેહવદાનુ ॥૧૮॥

આર્થ આદિની ચિતિ જો ઉભીનપણાને નહીં દેખ
તો પોતે મેરા કાંઈ જોઈએ સ્ત્રીપર આદિ મેરા નથી ઉભીન
ને નો પોતાના મેરા કાંઈ, કેમકે ઉદામીન ચરેવાએને અપદ
કરીને મેવામા જોવાથી મેવા કાંઈમા અપદ ને છે, આ મેરા
અપદ ન અપદ રહે નો અપદમની દાનિ થવથી ચનારી અપદીની
અપ પણ થાય ૫ માટે ને સેવાથી ચિત્તુ અપદને મેમે તેને નેવે
ફાંતે દેવા દેને પોતે મેરા કાંઈ પદવા કાંઈના ઉદા ૧૫ માટે
અપદ ધીન સ્ત્રી આપે પદુ લઈ રાકાય છે એવે ૧ આર્થ
આદિ મેવાથી ઉદામીન થાય તે મેમે ત્યાં ન કાંઈ પણ
પોતાના કાંઈ, કેમકે ત્યાં કાંઈથી મેવામા કાંઈથી થાય તે
અપદાર્થના અપદથી ત્યાં ન કાંઈ અપદાર્થનો જો અપદ હેવાનો
સેવામા પદુ અપદના મેટલે જિનુ મન રહે, માટે તેને નુ પોતા
કરવુ રાગી દેવામાની મેટે કાંઈ રહેને કાંઈ થકે તેનુ પોતા
કરવુ આ આદિ મેવા ન કરે તેથી કાંઈ તો થાય, પદુ તે
મેવામા કાંઈ દેવામા નથી કાંઈ અને પોતે અપદમન મેવા કાંઈ
એવો અપદમા વિચાર કરી નવવા તેનુ પોતા ૫ ૧ ૧૫-૧૮

યદ્યામુરા કૃષ્ણમેવા વર્તુ ન દદનિ મ્વન ॥

તદા તેષા પરિત્યાગ વર્તેય ર્ણિ નિશ્ચય ॥૧૯॥

જો તે આપુ કાંઈ અને પોતાને કૃષ્ણમેવા ન કરવા દે,
તો તેનો પરિત્યાગ વર્તેય ર્ણિ નિશ્ચય ૬ આ આદિ ના ૫

લાવવાળા હોય, પોતે સેવા કરે નહિ અને આપણને સેવા કરવા
 દે પણ નહિ, તો તેના અમુરનો ત્યાગજ કરવો, એ મિદ્ધાંત છે. ૫૬.

भक्तिमार्गे न वमन्त्यमर्क्तं सह सर्वथा ॥

अंगीकृत्यापि च स्मार्तवर्जन भक्तिमार्गिभिः ॥६०॥

ભક્તિમાર્ગમાં એવો નિયમ છે કે, જોયો ભક્ત ન હોય
 તેઓ સાથે કદાપિ ભક્તોએ વ્યવહાર નહિ. શ્રીકાર કરીને પણ
 અતિમા કહેલા ધર્મનો ત્યાગ ભક્તિમાર્ગિય જનોએ કરવો; કારણ
 કે ધર્મશાસ્ત્રથી પણ ભક્તિશાસ્ત્ર જ્યવદ્ છે એવી મર્યાદા છે,
 મન્યાસ્પીકૃત શાસ્ત્રથી પણ ભક્તિશાસ્ત્ર જ્યવદ્ હોવાથી ભક્તિ-
 માર્ગમાં જોનો અંગીકાર થયેલો છે, તેઓએ અમાન ધર્મો ત્યજવા. ૬૦.

नर्मशास्त्राजु चलयद् भक्तिशाम्भिमितिस्थितिः ॥

नित्त हर्गै प्रतिष्ठाप्य वृत्तियत्न च कारयेन् ॥६१॥

सर्वथा वृत्त्यमावे तु यामं सेवापरो भवेत् ॥

यत्ने महजतामिदृચै कृष्णमाग्रतो भवेत् ॥६२॥

ચિત્ત શ્રીહરિમાં સંખીને શ્રુતિ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરાવવો,
 પોતાનો તો વ્યાપારગતિક ઉદ્યમ આવી રહ્યો હોય, તો તેને માટે
 પોતે પ્રયાગ ન કરના જીલ પામે તે ચલ કરાવવો; અને પોતાનું
 ચિત્ત શ્રીહરિમાં સંખલું. જો જતિ મુદ્ધે દોષજ નહિ, તો એક
 ગદ્ય સુધી મેળાપગણુ થતો ગદ્યુ. એટલે કે જીલ મમપમા
 ગતિ (મેળગાર) માટે ઉદ્યમ કરવો. જો શ્રુતિ મદજમાજ મિદ્ધ

યતી દાપ નો માત્ર શ્રીકૃષ્ણ આગમિ નાપદ્મને નેતુ લેખે
 લો પડી રૂપિ માટે થોડો પત્ર પચામ કૃષ્ણ પ્રેમપ નદિ ૬૧-૧

વિમુખતા

હયર્થમપિ ચત્તનં ચાતવૈમુગ્યમારણે ॥

શ્રીભાગવતપાઠ ચ વિદ્યાજિવનેન હિ ॥૬૩॥

શ્રીદગ્ધિ સેવા માટે પ્રથમ કગ્તા જેટલો અથવા શ્રીદગ્ધિ
 વિમુખ થવાયુ તેથી વૈમુખ્ય દોષ ઉત્પન્ન થયો અને તેના નિરા
 ના માટે નિયમપૂર્વક શ્રીમદ્ભાગવતનો પાઠ કરવો ૬૦

નિત્તક્ષોભશ્ચૈમુગ્યાપાદાય પરપ સત્તેન ॥

માનયેદપિ કૃષ્ણોત્તમિન્યેયોત્તમાહમિદયે ॥૬૪॥

ચિત્ત ખગમણી બિચારી શ્રીદગ્ધિ વિમુખ થ જરાય છે,
 નેથી પણ વૈમુખ્ય દોષ લાગે છે તેનો નાશ કરવા માટે જો કાર્મ
 આપત્તિ આવી પડે તે મદન કરી કેમ મોટું પચા કરી નક
 કોષના તપશ્થી કામ લાડા દિ કરાયા ગાયે નો પત્ર ને મદા
 ૫૦ ૧ કોમ ખગમ પુરોહિત નિલો દાપ અથવા અપમાન મો
 મેતુ દોષ, કામ કુલ પ્રકરે કપડે આપો દોષ ન થો કોલી દોષ
 અથવા મોટો દોષ ૫ આપ્યો દોષ, રૂપિ-આત્મી રાજ મારી-પાત્રી

૧ કિન્તોદશમવિતોદસદિ પ્રલબ્ધાડમૃતિપદ્મ ॥ કાલિત ઘડિવદા
 વા વૃત્ત વા પરિદાપિત ॥ નિવિત્તો મુક્તિનો રાડદે-કૃષ્ણ પ્રલબ્ધ ॥
 રાજકામ અપમાન આપનામમુદ્રેત્ ॥

દીધી હોય, કોઈ થુંકતું હોય, મ્હા કરી મથું હોય, મૂંઝાંઝી એવી
ગીતે મથું પ્રકારે હેરાન કરેા હોય તેા પણ દુઃખમા આવી પડેલા
અને કસ્યાણની કન્ઠાવાળા માણસે પોતા વડે પોતાનો ઉદ્ધાર કરવો
એમ શીમ્હલાગચામા ઉદ્ધવ પ્રત્યે ભગવદ્વાક્ય છે. માટે પ્રભુના
એ વાક્યને દિસાઈની સિદ્ધિ માટે અવશ્ય માનવું. પ્રભુએ કહ્યું
જે મ્હાં દે 'અલુન', માગે ભગત તારા પામતો નથી.' ૧૪.

વૈરાગ્યં પરિતોષં ચ લીલાખત્વાગ ભાવયેત્ ॥

જન્મનોઽધ્યાન્તિમત્વં વૈ કૃતાર્યન્વં ચ ચિન્તયેત્ ॥૬૧॥

ગોખ ન ગદે માટે વૈરાગ્ય અને મંતોષની ભાવના કરવી,
કાંઈ કે કાંઈ અને લોભ પ્રભુની પ્રાપ્તિની આટે આપનાર એ
મહાત્મા પડાશે છે. તેને દૂર કરવા માટે વૈરાગ્ય અને મંતોષની ભાવના
કરવી વળી મારો જ્ઞા છે:વો જન્મ છે એમ જાણવું, તેમજ પ્રભુ
મારે માથે નિરાજે છે માટે હું કૃતાર્ય છું એમ પણ સ્મરણ કરવું.
અભ્યર્ચન કરવાથી મર્વ હોયો દૂર થઈ જાય છે, મારો છે:વો
જન્મ છે, દલગે વર્ષના નિમોચ પછી પ્રભુનો સંજોષ થયો, માટે
હું કૃતાર્ય છું એમ દરતાથી માનવું. ૧૫.

સેવાવિચાર

एव निश्चिन्य चित्तेन निगपेक्षो ददांगः ॥

મિથરાન્તઃક્રમણ કૃન્વા વિશ્વામં પિતૃવદ્ભર્ગે ॥૬૧॥

૧. કૌન્તેય પ્રવિચ્યમીદિ ન મે મન્નઃ પ્રણયતિ ॥ (મંતા)

સેવયેત્તત્પરો મૂત્વા યુત્તયા લૌકિકયા પુરા ॥

દેશકાલૌ વિચાર્યૈવમવશ્યા ચ પ્રમોરપિ ॥૬૭॥

ઉપર કલા પ્રમાણે ચિત્ત વડે નિરાય કરીને આ લોક અને
પાસોકની અપેક્ષા નખ્યા વિના અંત જગત્ત્રિય કરીને શ્રીદગ્ધિ
માતાપિતાવત્ નિશ્વાસ ગમ્યો. જેમ માતાપિતામા આપકને એવો
વિશ્વાસ હોય છે કે તે માટે જુઝ નહિ કરે, તેમ પ્રભુમા પણ
નિશ્વાસ રાખવો કે એ માટે માન્ય કરશે એવો દૃઢ વિશ્વાસ
ગમીને તાપર ઘસને પડેલા લૌકિક યુક્તિ વડે મેરા કરી લૌકિક
યુક્તિ એટલે કે પ્રભુને આપમાવર્ગી મેવવા અથવા તેમ જોક પાત્ર
મતા. ત્રી જેમ પતિની સેવા કરે છે, તેમ પ્રભુની સેવા કરવી.
દેશમાયનો પણ વિચાર કરવો જેવો દેશ દેશ, જેવો મમમ દેશ,
શીતમાય, ઉષ્ણકાલ કે ગમે તે તોય તેનો પણ મેવમા વિચાર
કરવો અને પ્રભુની અવધાનો વિચાર કરવો જે અવધાનુ
ગરુડ દેશ તે અવધાને અનુદા મેરા કરી અવધારકા કે
મિત્રોગમ્યા એના વિચાર કરીને તત્તત્તત્ત મેરા કરી ૬૮-૬૭.

તદયં ગર્ભવચન વૃત્તિસા ચ પન્થિગંજંત્ ॥

ફળે સમર્પયેન્નૈવ સ્મિદ્દ ક્ષાપિ પ્રયત્નત ॥૬૮॥

સેવા માટે વ્યર્થ વચન કહેવું નહિ; એટલે જોલણ નહિ એ
અખરતાદોષ છે એ દોષ મોટામા મોટો છે. મારી કૃતિથીજ આ
પ્રધુ' બને છે, એમ પણ માનવું નહિ જે જીવકૃતિથીજ મિદ્ધ થતું
હોય તેનો પરિવાગ કરવો. જેમ કે 'સાધનાપતિથી પ્રભુ દર્શાવે
પ્રસન્ન થતા નથી,' એમ શ્રીમુખોમિનિષ્ઠમા કરું કે, તેમજ

બહુલ કલેશ કરીને પ્રથમથી જે મેળવ્યું હોય તે પ્રભુને સમર્પવું નહિ, જે મેળવના સેવાથી વિમુખ થઈને ધણેજ કલેશ પ્રાપ્ત કરીને પ્રયામ કરવો. પડતો હોય તે પ્રભુને સમર્પવું જોઈએ નહિ, ભગવાન કહે છે કે:—‘ભક્તો યેતુ’ પશુ ગ્રેમ વડે મને જે ધરે છે, તે મને ધણું મળ પડે છે. અપ્રકૃત દેહ, અંત મને ધણું ધરે તે તેથી મને મનોભય થતો નથી; જોઈએ કે ભક્તિ વિના જે મને ધણું પશુ ધરાય છે, તે મને મનોભય આપવા પરતું નથી.’ ૬૮.

કુપ્તં લોકે તથા ગમ્ય ગધિરં નિતચિન્તિતમ્ ॥

તદ્દૈ સમર્પયેદ્ વક્ત્ર્યા વચ્ચિગ્મચ્ચિ સર્વથા ॥૬૯॥

લોકમાં જે બહુ કષ્ટ દોષ, બોલો જેને બહુ દુઃખતા હોય, અને પોતે ધણા અમયથી ચિન્તમાં ચિંતારી રાખેલી હોય તે વસ્તુ પ્રભુને ભક્તિથી અર્પવી. જે વસ્તુ સર્વથા મેળામંજીથીજ દોષી જોઈએ, બીજું નહિ, જે ખામ પ્યાનમાં રાખવું. ‘જે કષ્ટ દોષ, દત્ત (આપેતું) દોષ, કુલ (દોષેતું) દોષ, ભપેતું હોય, જે આગતું દોષ, જે પોતાને પ્રિય દોષ, તે મને અર્પવું; મને આપવાથી ને અનન્યથા થાય રું.’ એમ શ્રીભાગવાન કહે છે. ૬૯.

વશાનમગં મેવા મહિમંઽપિ નુસ્તગત્ ॥

કાયાં ધૃદિઃ કુષ્ણકર્ણે વચ્ચઽક્ષાઽભિરિન્દ્રે ॥૭૦॥

તેમજ તમારે બીનગની મેળનો અમય ન દોષ તારે બદગની મેળ પાત્ર મુખ્ય મેળની પેટે કરવી. પ્રભુનાં શીખરેન્દ્ર અને બીજાં જિહ્વાવનનાં વલ્લોવું ક્ષણપણ કરવું—આદિ મેળ પશુ મુખ્ય મેળા-કપાલ ગળીને કરવી. ૭૦.

કાલે કાલદ્યે કાલત્રયે કુર્તિત સેવનમ્ ॥

સ્વપર્મમાનરેદ્દહં નિત્ય નૈમિત્તિકં તથા ॥૭૧॥

એક વેળાએ, બે વેળાએ અથવા તો ત્રણ વેળાએ પ્રભુમેવા કંપી જેટલી વાર પ્રભુની મેવા જાને તેટલી વાર કરવી. અર્ધર્ધનું આચરણ કરવું નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મ પણ સ્વધર્મનું અગ દોવાથી કરવું, નિત્યકર્મ સંધ્યાવંદન પછે છે. નૈમિત્તિક કર્મ કાઠ-પણ નિમિત્તને લીધે કરવામાં આવે છે, જેમ કે પોતાને ત્યાં પ્રગતો જન્મ થાય તો તેને અંગે જે જાતકર્મ અર્થે ગણાડે કરવાના છે તે કરવા નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મો એ જન્મ મુખ્ય છે; સ્વધર્મનું અંગ દોવાથી તેનું આચરણ પણ કરવું. ૭૧

નિવૃત્તિપ્રત્યેષૈર વિધર્માદિનિ નિશ્ચય ॥

ધર્મમિદ્ધાવપિ પુનર્વૈદીકૃચ્છાન્ કૃષ્ણવર્મન. ॥૭૨॥

જોનાના ધર્મથી જે નિવૃત્તિ ધર્મ, જે કાર્યથી પોતાના ધર્મને બાધ નહો, ને ધર્મથી આચરણનું નિવૃત્તિ ગણવી, એવો નિશ્ચય છે. વૈષ્ણવોના મુખ્ય ધર્મ બચાવેલા છે, મેવામાં જે પ્રતિ-જાનનામના ધર્મ હોય તે વિધર્મ કહેવાય જે વિધર્મને આપ-સથી ત્યજ દેવો, એમ નિશ્ચય છે કદાચ તેના ધર્મથી ધર્મની મિથિ થાય તો પણ મુખ્ય ભગવદ્ધર્મ છે, તેથી ભગવદ્ધર્મનું સર્વ ધર્મથી વિદિ-તાણું છે. એ ભગવદ્ધર્મનું આચરણ કરતાં સર્વ ધર્મો નિષ્કલ્પ જાય છે. તેમ મદમા જલસેવન કરવાથી આપા વૃક્ષને પુષ્ટિ થાય છે, તેમ સર્વ ધર્મનું મગ જે ભગવદ્ધર્મ, તેનું આચરણ કરવાથી સર્વ ધર્મોની રૂદ્ધિ થાય છે; માટેય ધર્મથી શ્રેષ્ઠ ભગવત્સેવા છે ૭૨.

इन्द्रियाश्चविनिग्राह कर्तव्य सर्वथा मत ॥
 परोपकारधर्माणां त्रैविध्यं न विभावयेत् ॥७३॥

કદિગતપી વોડા મલજ બનનુ દોષ છે, માટે તેનો મારી
 પે નિગ્રહ અર્થા કવો એવો મન ડ મનનજ કે પોતે ઇન્દ્રિયોને
 વગ થયુ નહિ પણ ઇન્દ્રિયોને પાનાને ઝાઝીન ગખરી, શ્રીમદ્દા
 પ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે - 'નિગ્રાહો આવેશ જેના ચિત્તમા
 થયો છે, તેના પુરુષમા પ્રભુનો આવેશ યનો નથી' વગી કહ્યું છે
 કે - 'દશ્ય ધ્વનિ વાસનાઓ કલોન્દ્રિયને વર થઇને માર્યો જાય
 કે, પતંગિયો ફીરતુ ડપ કોને નેરદ્રિયથી માર્યો જાય કે,
 ભમગમો મુગધ માટે નામિન્દ્રિયને વરા થઇને મરે છે, મીન-
 માછના કુલના ઝાઝી માડીમાગથી મરે જ, જે પ્રમાણે એક
 એક ઇન્દ્રિયની ગફલતથી ઉપરના એકએક પ્રાણીઓ મરે છે, તો
 જે માણસ પાને ઇન્દ્રિયોને ગફલતમા નહીં કે અને એનો નિગ્રહ
 કરે નહિ તેની શી દશા થાય ?' તેમજ પરાપકારના જે ધર્મો
 જવા કે દૂરા ધર્મશાળા, મદામન રંગે ભગવત્સેવાડપ ધર્મ પાસે
 દુર્નંદ છે, કાગલ કે એ પરાપકારના ધર્મનુ ફન માનવગ છે,
 એ નરનુ મુખ તો ત્યામુધી પુણ્ય દાય છે, ત્યામુધીજ મન
 ન, પડીથી આ મોકમા આનંદ પડે છે ભગવાન મીઠીતાજીમા
 ગારા કરે કે - 'તે પુણ્યથી લોભે ત્રિમાસ એના નરમાકને
 બોગવતિને પુણ્ય ખૂટી જતા મૃત્યુનોકમા પ્રવેગે છે.' તો એના નામ
 નત દેગ આપનાગ પરાપકાર આદિ ધર્મો અસિનાશી અને એકમા
 એક દેગ આપનાગ ભગવત્સેવાડપ ધર્મ પાસે દુર્નંદ દોષજ, એમ
 નું આશય - ' ૭૩

કરવો કોઈનિમિત્તને લઈને પણ ન કરવો, એટલે કે મોઢાં માર્યા માટે
 શ્રીભાગવતનો પાઠ ન કરો. પોતાના પ્રયત્નથી, પોતેજ નિરંતર
 શ્રીભાગવતનો પાઠ કરવો આજ આના શ્રીમદ્દાપ્રબુજ એ નિવ-
 ધમા કરી .

નિસકમાડા

અર્ધમેનાર્નિર્મિતેન સ્વપ્રયત્નેન મર્ચયા ॥

મેવાન્તર્ગનૂનાક્ષગ્સ્યચત્તિ ધ્યાન્યેન્ ॥૭૮॥

અવામ પણ અન્તર્ગત અને પૂજની પણ અગત્ય રાખ
 ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ધારણ કરવી મંગલકાંદિ મુદ્રાઓ મેવામા પણ
 આવશ્યક છે અને પૂજનાર્થમા ને અગત્ય છે, માટે તે અત્યંત
 ધ્યાન કરવા લુપ્તીકાંડની માળા પણ ધારણ કરી તેમજ નિનક
 પણ ભગવન્નિહ હોવાથી અવશ્ય ધારણ કરવું શ્રીમદ્દાપ્રબુજ
 નિમમમા ૨૧ વિષયપદાને રિમેય વિરતાગ્ધૂરક આત્મા કરે કે —
 ' ૧૫, ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ગોપીચંદનથીજ મુગ્ધ કરી એ
 પૂજનું અગ છે તેમજ લુપ્તીકાંડની માળા અને નિનક પણ
 ધારણ કરવ, કેમકે ને પેાખનના નિહતપ ૪. '

લુપ્તીના સ્વેદના પ્રકારમા શ્રીમદ્દાપ્રબુજ આના કે છે ૫,
 'જાંખ, ચક્ર આદિ મુદ્રાઓ ધારણ કર્યા વિના જે પુઠા પૂજ કરે
 છે, તેને કરેલું પૂજન નિષ્ફળ થાય છે અને શીદ જે પણ પ્રમદા
 થતા નથી.' લુપ્તીકાંડમાળા એ ધારણ ન કરે તો તેને માટે વચન
 છે કે — ' જે લોકે લુપ્તીકાંડમાળા ધારણ કરના નથી, તે નવાશી

જામ અને પાપયુદ્ધિઓ (શ્રીહરિના) કાષ્ઠરૂપી આસિથી મગાને
 ૧૦થી પાઠા કૃતા નથી આના અનેક વચનોથી સિદ્ધ થાય છે
 તુલસી ૧ ભાષા મજોપરીતની પેઠે ધારણ કરવી

તિન આ પ્રમાણે ગુ - દહની મગ્ધી લીગીથી મગ ।
 ચિ. ॥ આમો જેવુ તિન લનામ્મા કાગુ ઇતીમા મગસ આ
 આમોસાગુ તિન કાગુ વામ ॥ પાડા જેવુ તિન ભુગ ઉપર
 કાગુ બીજ તિન । ગિસ ॥ આકાર જે । ૩ ૭૮

જ્યેતી મ્રગ

चित्रात्तुष्णीमाला चारा तिलकभार च ॥

प्रेषणया मननैराज्ज्ञानिन्नमासेत् ॥७०॥

उत्सवश्च ५ व्याख्यानां प्रमाणम् ॥

तन्मेष्यत्सुतसवत्यन रिक्ता सुयथा मतम् ॥८०॥

એકાદશી આદિ નવ રૂપુ. મન પ્રમાણેન કનક દશમીના
 રે. ૧. આવે એવી ની એકાદશી મન કનુ એવ ૧ દશમ પપ-
 પચાસ. પડી કુપ તા મે. પત પખ રો વરે તો તે એકાદશી
 વિસ તા ૧. ચાલુ હા તીરે વિસે નલ માનુ એ પ્રમાણે
 ચેલવમત પ્રમાણે એકાદશી આદિ નવો કનક જ-માદી નીનુ નવ
 રૂપુ ૧૧ ૧૧૧૧૧૧ ૬ મપ માનીને કનુ આજે નલ જકુમાનુ
 નાજ્ય થયુ છે, અજ મહાઅનલ-સાગી દિ. ૧૬, એમ
 માણી ૧૧ કનુ ગા મ ચાલ્ય વખતે દોષ નોજ તે વિષે વ્રત
 કનુ આજે વખતે ૨ તમ હેય અંતે પડી આજ દોષ નો તે

તિથિ ન માનતા ખી) તિથિ કેતમ ના વિશે પ્રમાણે મધ્ય
 નવમી, ચૈત્રિયવર્ષી અને વામદેવ મીને દિવસે ઉત્તમ માનીને
 નત નુ અને જન્માષ્ટમીની પેટે મૃત્યુ વચ્ચન રીજ તિથિ પ્રદાન
 કરવી. જીમ પલ જન્મદિ. આદિ દિવસો પગ ઉત્તમો
 તરીકે જાણા, જેના શ્રીમદ્વાપ્તમુદ્ગો પ્રાપ્ત્ય-મદોત્સવ, શ્રીગુણ
 મુદ્ગો પ્રાપ્ત્યદિ એ જના દિવસો ઉત્તમ તરીકે માનવા. ૧૪-૮૦

નિર્ણયોઽપિ તથા સાર્યો જયન્તીઘનવલ્લ હિ ॥

જન્ય કુર્વન્ ગૃહસ્થમ્તુ કૃતાર્ય મ્યાન મદાય ॥૮૧॥

૧. તિથિ પગ સુદાસન ૧૫ મધ્ય રીજ રવી એ નિના ખીમ
 ઉત્તમો શનિપુષ્કિમા આદિમા ૧૫મજુતા એટલી ૬ ૭ તનો નિષાધ
 જયન્તીનતરત ન થાય જન્માષ્ટમી ૧૧ ઉત્તમોમા જેમ ઉપા
 તિથિ માનવામા આવ છે, તમ તે ઉત્તમમા નથી એ ઉત્તમોમા
 કાષક વેગાએ નક્ષત્ર મુખ્ય છે, મધ્ય-મુખ્ય છે, તિથિ પગ
 કેન્યવિત + ૫૫ ૬

એ પ્રમાણે ઉપર કલા પ્રમાણે આ ૧૫ કા ૧૧ શુદ્ધ
 તથા થાય છે એમા કશી મધ્ય નથી ૮૧

અલ્પવાગી-નાનમદ્વ-સન્યાસીના ધર્મો

સમ્ભવે સાધનાના મ્યાદ્વનમ્થપ્રવચારિણો ॥

યન્નેમ્યાગાત્મકો માર્ગસ્તીશાષ્નવિશેષણ ॥૮૨॥

ગૃહસ્થાશ્રમીનો ધર્મ ઉપર કેન્દ્રો, હવે બ્રહ્મચારી, વાન-
 પ્રસ્થ અને સંન્યાસીનો ધર્મ જતાવે છે. ગૃહસ્થાશ્રમ પંડીનો
 આશ્રમ તે વાનપ્રસ્થ આશ્રમ જે ગૃહસ્થાશ્રમ પહેલાં તે બ્રહ્મચર્યા-
 શ્રમ છે, એ જાને આશ્રમવાળાઓને માધનો મળતા હોય તે
 ઉપર જતાવેલો મેવાગાર્ગ તેઓને માટે અનુકૂળ છે, એટલે કે
 સાધનોનો મંજૂર હોય તે બ્રહ્મચારી અને વાનપ્રસ્થ સેવા કરવી
 જોઈએ તેથી આશ્રમ મંન્યન્ન શ્રમ છે. મન્યાન્નાશ્રમમાં રહેનારા
 મન્યામીનો માર્ગ ત્યાગરૂપ છે. મર્ગ છોડીને એકલા જ રહેવું એવો
 ત્યાગરૂપ માર્ગ સંન્યાસીનો છે તે માર્ગમાં મુખ્ય તીર્થાટન છે;
 અર્થાત્ મર્ગનો ત્યાગ કરીને તીર્થની યાત્રા કરવી, એ મંન્યાસીનો
 મુખ્ય ત્યાગરૂપ માર્ગ છે ૮૭

મંન્યામીના બીજા પ્રયોગનું નામ —

મૃત્યન્ન મદ્ગમ્હિતો નિમ્યપર્ગટસ્મયા ॥
 તદ્દિનાત્પ્રતિગ્રાહી નિર્લજ્જો નામ કીર્તયેત્ ॥૮૭॥

મંન્યામીએ મૃત્યુની ગીતે રહેવું જોઈએ. કોઈને વગર ન થતા
 ને જાણી જાણીને રહેવું, મંગથી રહિત થવું કોઈનો સંગ ન
 કરવો અને આગમિત ન ગણવી નિમ્ય પર્ગટન કરવું. એકને એક
 કેકાણે રહેવું નહિ, પણ દેશદેશ ફરતા ફરવું. જે દિવસે જોઈવું
 અન્ન જોઈએ, તે દિવસે નેટલું જ અન્ન લેવું, એક દિવસ આલે
 નેટલું જ અન્ન પ્રાપ્ત કરવું, મધ્યે વધારે અન્ન ગણવું નહિ.
 ગોઠની પણ યાત્રા—૨૦મ સંખ્યા વિના ભગવાનના મંત્રોનું
 પ્રીતન કરવું. - ૩

પર્યન્ત ગુહ્યાનિ ચ રે. શાન્તઃ કૃષ્ણપરાયણઃ ॥

અન્યગ્રચિત્ત કૃષ્ણૈકપ્રાદુર્ભાવપ્રયોજન ॥૮૪॥

શ્રીહરિની ગુપ્ત લીલાના મર્ચન દર્શન કરવા, તથા ત્યા પ્રભુનાં ગુહ્ય મય ચરિતો જોવા સર્વ ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ ગમીને શાન્ત થઈને રહેવું ક્રોધ વગેરે ન કરવાં. શ્રીકૃષ્ણમાજ તત્કાલ થઈ રહેવું. ચિત્તને આકૃષ્ટવ્યાકૃષ્ટ થવા દેવું નહિ. મિથ્યગિત થવ. અર્થા પળુ એજ લાવો જોઈએ કે શ્રીકૃષ્ણનું આકૃષ્ટ એ જાણી થાય ? મનમાં તેજ પ્રયોજન હોવું જોઈએ ને પ્રભુ પ્રકટ થય એ પ્રમાણે યોતાનો અથ દેહ પડે ત્યાંબુધી વિગ્રહાણુ પતિએ કનુ યોતાનો દેહ પડે ત્યાંબુધી જ્ઞાનવાણા સંન્યાસીએ ઉપર કયા પ્રમાણે વર્તવું. ૮૪.

મર્ચ આશ્રમ માટે ગોકળીએ ધર્મ જનને છે -

ઘૃષ્ણાદેહમપાત યતિ. કુર્ષાદ્વિચલણ. ॥

વિશેષાદિ દોષાણા મમ્ભવે મક્લાશ્રમે ॥૮૫॥

ચિત્તનો વિલેપ થયાથી જો દોષ ઉત્પન્ન થયાનો મનન થતો હોય તો દરેક આશ્રમમાં ઉપર કલઃ પ્રમાણે તીર્થાર્પણ કરવું. નિત્ત મિથર ન રહેવાથી આ દોષ લાગશે એમ જો જાણાય તો ઉપર જે તીર્થાર્પણ મંન્યાસી માટે કહ્યું છે, તેજ તીર્થાર્પણ જીવ પળુ જાણવારી, શુદ્ધ અને વાનપ્રસ્થ જતો માટે પણ સમજવું. એટલે કે મંન્યાસી માટે જનાવેયો તીર્થાર્પણનો પ્રકાર ચિત્ત વિલેપ થામે અને દોષ લાગે તો જીવ પળુ આશ્રમવાસીએ બદલુ કરવો. ૮૫.

ત્રી આદિ બે પ્રતિકૂળ હોય, તો શુદ્ધાદિકનો ત્યાગ જીવે
રીને કરવામા આવે છે. સંન્યાસીએ ત્યાગ કેવી રીતે કરવો, તેનું
પર્ણન હિત કરી ગયા અને સ્ત્રી, પુત્ર આદિ બે સેવામાં વિદ્ય
કરતા હોય, મેવાને અનુકૂળ ન હોય તો તેના ત્યાગનો પ્રકાર જીવે
જે, તે ત્યાગ કેવી રીતે કરવો અને ત્યાગ કર્યા પછી શું કરવું, તે
પ્રકાર નીચેના શ્લોકોમા આપણી જાણાવે છે:-

શુદ્ધત્યાગ કથારે ?

અનેનૈય પ્રક્લેશ તીર્ણપર્યટનં મનમ્ ॥

ભાયાન્નિશ્રાન્નિદૃશ્યે સુ નિન્નસ્થાગો તિષ્ઠીયતે ॥૮૬॥

ત્યજ્ત્વા સ્વમયનં ગત્વા યજ્ઞ ભાગવતા મનાઃ ॥

હરિસ્થાને તર્કયાશ્ચ કૃષ્ણસેવાક્રમ્યાપ્રિયાઃ ॥૮૭॥

કૃષ્ણાર્થી સર્વથા ત્યજ્ત્વા ગૃહં મજનવાયકમ્ ॥

તૈઃ સહૈવ વસેત્ કૃષ્ણસેવાકૃતિકન્યાદિભિઃ ॥૮૮॥

મેવાધી પ્રતિકૂળ ભાયાદિકનો ત્યાગ કરીને, અર્થાત્ પોતાના
મગનો ત્યાગ કરીને, જે રથને ભગવદીય જનો રહેતા હોય તેવા
હરિના સ્થાનમા જઈને, શીટૂખ્ખની મેવા અને કથા જેને અત્યન્ત
પ્રિય છે તેવા ભગવદીયો બધાં હોય તે સ્થાનમાં જઈને શીટૂખ્ખરૂપ
પ્રેમાનન્દનગા ધવું, તથા ભગવદીયો બધાં હોય તેવા ભગવ-મંદિ-
ગમાં રૂટીને માથે શીટૂખ્ખરૂપ અર્થની અગિયારાવાળા ધવું. મેવાનો
જાણ કરનારા શુદ્ધનો તો મર્ચ્યા ત્યાગ કરીને તેવા ભગવદીયો સાથે
શીટૂખ્ખની રહેતા રાખનાર પુરુષે ભગવતમાં બાધ કરનારા પડે

તો મનથા ત્યાગજી ડ-વો અને તપા લગવદીયોની માથેજ રહ્યું
માથે મર્યાને શ્રીકૃષ્ણની મેઠા થા અ દિગા તત્ત ૧૭ ચતુ ૮૬ ૮૭ ૮૮

દુ મહાદુષ્ટદમ્બાન્નમગ્ન-યમ્યાન્મના ॥

યતે યમાધનમ્નિષ્વન્ માવધાનવયા હૃતૌ ॥૮૯॥

‘મગ મોટા તથી જે તિમુ ૧ કાપ નેનાનો મગ, ‘પ્ર
નત્ત, ત મોટુ પાટરુ, આગમ વિનાયુ, મગીનુ મોટુ વગરે દુષ્ટ
રખા ‘પ્ર આ ૧-૧સાદી નાં નેનુ જાના આ જધાના સપાધથી
ભાનાગા થ ૧ ન’તુ, એ મધા સેનામા જાદક હે વાથી તેના
મગથી જીતા નવુ એજ તનુથી માધા ૫૫ માથેજ રાખા
ઓ આજન તપો શ્રીદત્તિમા ત ૧૭ ધર્મને જેનુ ૮૯

તત્ત સવાવયાસત્ત્વા મર્વયા પ્રાપ્તિસ્તમા ॥

મૈજાન્ન સમ્પિન્નિ વાપા હાદવાધકમન્નવ ॥૯૦॥

તની ગીતે સેા નો યામા અ મન્નિ થયમી ઉત્તમ પ્ર મ
થાય એરી ગીતે સેનામા ૨૧ કયામા ૧૧ ત ૩૫ થવાયો ઉત્તમ
રીતે ભગવત્પ્રાપ્તિ થાય ત્થી જે હે ૫૫ આરોજ જાધ થવાનો
મજાવ હોત તો એમતમા ક હારિ ન નવુ એકાતમા મેવાથી
ચિત્તની અગ્નિગતા વગેરે થાયનો એકાતમા ગિધિ ૧૭ ૨૨ ૨૩

રક્ષત્વ હરેગ્વ સ્વસદ્ગેડપિ ચ યામ્યન્નિ ॥

અથવા કેવલ શાન્ત શ્રીભાગવતમાદરાન્ ॥૯૧॥

શ્રીહરિ રક્ષણહાર છે, માટે એકાંતમાં ન રહેતાં બીજે રમસે
જો જાય અને ત્યાં બીજનો સંગ થતાં પણ શ્રીહરિનું રક્ષણહારપણું
તો પ્રાપ્ત થશે. એકાંતમાં જાય લાગવાથી બીજનો સંગ કરે અને
બીજના સંગથી જો કોઈ બીજને રંગ લાગે તો શ્રીહરિ તેથી રક્ષણ
કરશે, એટલે કોઈપણ પ્રકારનો જાય રાખવો નહિ અને ભગવત્સેવા-
પરામણ થકેને રહેવું.

જો ઉપર કહેલા ધર્મો ન બની શકે તો માત્ર શ્રીભાગવત
શાસ્ત્રનું આદ્યપૂર્વક ત્રણે કાલમાં સેવન કરવું. જેમ પ્રજાનાં સ્વ-
રૂપની મેવા દરવામાં આવે છે, તેમ ધણાજ મતથી શ્રીભાગવતની
મેવા કરવી. શ્રીભગવાનની સેવા જે પ્રકારની છે: એક સ્વરૂપસેવા
અને બીજી નામસેવા. સ્વરૂપસેવા ઉપરના મ્લોકોમાં વર્ણવી છે. નામ-
સેવાનું સ્વરૂપ આ મ્લોકોમાં જણાવ્યું છે. એ પ્રમાણે સ્વરૂપસેવાની
પહેલ ધણાજ પ્રમાણથી નામસેવા ત્રણે કાલમાં કરવી. તથા કથામૃત
એ ગોપિકાગીતના શીશુગોધિનીશ્રીમાં શ્રીમદ્વાયલુચ્છએ એજ આતા
કરી છે કે શ્રીભાગવત ભગવાનનાં સ્વરૂપનો પરિચય કરાવે છે,
માટે તેની મેવા તે ભગવત્સેવાજ સમજવી.

ઉપર જણાવેલા ત્રણ ઉપાયોમાંથી એક પણ ઉપાયનું અવધન-
બન ન થઈ શકે તેમ હોય તો છેવટે એક છેલ્લો ઉપાય સચવે છે:-

ત્રિકાલં સંવયંદ્રૂપસંવામદતિયન્નનઃ ॥

પ્રકારત્રિનયામાર્થે પ્રાપ્તિર્નિ નોચ્યતે ॥૨૨॥

ત્રણે પ્રકારેનો જો અભાવ હોય તો પ્રપત્તિ-પ્રસન્ન જનું એ
પણ એક પ્રકાર છે. ઉપર ત્રણ પ્રકારો કલાઃ એક મુદમાં રહીને

તો મેવ શા ત્યાગજ દનો અને તેના ભગવદ્વયોના માથેજ રહેવું
માથે રહીને શ્રીકૃષ્ણની ને ॥- શા આદિમા ૮૮૩ થવું ૧૩ ૮૭ ૮૮.

दुःसहगदुष्टस्यन्नपश्यन् रमन्त्या मना ॥

शन ममाधनमिच्छेन् मावधाननया हनै ॥८९॥

મગ એટલે ત્રિશી જે તિમુત ને નેવતો મગ, દુ
તલ, તે મગનુ પહેરતુ, અન-મ વિનાનું, ગગીનુ ગગેતુ વગર દુ
સ્ત્રા દુષ્ટ અત-મસાદી ને નેતુ અન્ના, ના ગધાના મગધથી
મગના ધ. ૧. નું, એ ગધા સેનામા ગાધક દાવાથી તેના
મગથી જાતા નેવુ. એનું હતુથી માધો ૧૧ માધેન રાખવા
અને આદ્યનપલે શ્રીદર્શિમા ત ૧૨ ચપ્તે ને ૧૮

ततः सेवाकथासमूहानि सर्वथा प्राप्तिरुत्तमा ॥

नैकान्तं सम्प्राप्तिं वाचां ह्यष्टाध्यात्मस्य ॥९०॥

તરી રીતે સેવ નીચે કથામાં આપ્યામાં થયેલી હિતમ પ્રાપ્તિ થાય તેની રીતે સેવામાં રાતે કથામાં આપેલ પ્રેમ થયેલી હિતમ રીતે ભગવતપ્રાપ્તિ થાય વળી જો હૃદયમાં આરોગ્ય જાણ થયેલી મળવ હોય તો એમનામાં કન્યા ની નેત્રુ એકાતમાં મહેસારી નિતની અગ્નિવત્તા વગેરે થાય તો એકાતમાં ગિણિ નજી = રી ૬૦

रक्षकत्वं हरेरेव भवसङ्गेऽपि च याम्यानि ॥

अथवा केवलं शास्त्रं श्रीभागवतमादरान् ॥९१॥

શ્રીહરિ રક્ષાદાર છે, માટે એકાતમા ન રહેતા બીજે રક્ષક
 નો ભય અને ત્યા બીજનો સગ થતા પણ શ્રીહરિનું રક્ષાદારપણું
 તો પ્રાપ્ત થશે એકાતમા ભય વાગનાથી બીજનો સગ કરે અને
 બીજના સગથી જો છે બીજને ગ્રહ લાગે તો શ્રીહરિ તેથી રક્ષણ
 કરશે, કેમ કે છે પણ પ્રજાના ભય રાખવો નહિ અને ભગવત્સેના
 પામવા થકને ગ્રહેવું

જો ઉપગ્રહના ધર્મો ન મળે ગ્રહ તો માન શ્રીભાગવત
 સામ્યનું આલંબીય ત્રણે કાલમા સેવન કરવું જેમ પ્રજાના રવ
 વપતી મેના પ્રવામા આવે છે તેમ ધર્માગ્ર મતથી શ્રીભાગવતની
 મેના પ્રવી શ્રીભગવાની રોના મે પકાડી છે એક રવરૂપસેવા
 ગો બીજ નામના ઉપસેના ઉપગ્રહ પ્રલોકમા વર્ણવી છે. નામ
 સેનાનું ગ્રહ આ પ્રોગ્રમા જણાવ્યું છે એ પ્રમાણ રવરૂપસેનાની
 વર્ણન પ્રમાણથી નામસેના ત્રણે માસમા રી તવ વધાર્યું
 તે ગોપિકાગીતમાં શ્રીમુખોધિનીજીમા શ્રીમદ્દાપ્રભુજીએ ગોવ આસા
 કરી ક ક શ્રીભાગવત ભગવાનના ગ્રહપો પરિચર કરાવે છે,
 માટે તેની મવા તે ભગવત્સેના જ મમજની

ઉપગ્રહ જણાવેના ત્રણ ઉપાયામાંથી એક પડે ઉપાયનું અવન
 બા ન થાય શરૂ તેમ હોય તો છેવટે એક છેલ્લો ઉપાય સચવે છે -

ત્રિકાલ સવયેદ્રૂપસવાવટતિયત્ન ॥

પ્રજાગતિતયાભાવ પ્રાપ્તિર્ગપિ ચાચ્યત ॥૯૦॥

ત્રણે પ્રકારેના જો અમાર હોય તો પ્રપત્તિ-ગ જો જવું એ
 પા એક પ્રકાર છે ઉપર ત્રણ પ્રકારો કલા એક શુદ્ધ રહીને

પ્રભુએવા કરી તે, ખીજે પ્રગર કૃષ્ણસેવા કથના તત્પર એવા
ભગવદીયો' માથે મીને પ્રભુની ટલેવ કવી એ છે; ત્રીજો પ્રકાર
મીમદભાગ્યનો પાઠ છે. એ ત્રીજો અભાર હોય તે ઇચ્છી પ્રકાર
પ્રભુના મગ્ધે જવાનો છે ૬૦

પુનઃ પ્રવચ્ચ

મહાત્માને યત્ન પૂજાપ્રગટો જાયને પુનઃ ॥

તત્ત્વત્ત્વતા સ્થિત્યા કૃતાર્થસ્વ મદા સ્થિતૌ ॥૧૬॥

મોટા ધ્યાનોમા જે દેખાણે પુનઃપ્રગટો પ્રવાદ છે, તે ધ્યયે
તેમાજ પનાયજી યજ્ઞને સ્થિતિ કન્ધાગા આવે તે કૃતાર્થ'પણ' છે.
મીમદાપ્રભુજી નિમંત્રમા આગા કરે છે :- 'જગન્નાથજીમા, શ્રી-
વિદ્યાનાથજીમા, મીમંજીમા, વ્યંદેશ જીવ જી આદિમા ભ્યા
પૂજાનો પ્રવાદ ચાલી ન્હો હોય, ત્યા પૂજામા તત્પર થઈને 'હેતુ' ૬૩

નન્વય મક્તિમાર્ગોયજ્ઞાદ મેદો ન વિચને ॥

અષ્ણસેવાત્તપરન્વાત્ સર્વથા દેહયોગત ॥૧૭॥

ઉપર જણાવેમા માર્ગમા, જે ધ્યયે પૂજાનો પ્રવાદ સ્વી
મ્હો છે, તે માર્ગમા જે કય છે તે કય ભક્તિમાર્ગના કય મગ
જુદુ' નથી, કારણ કે, તે દેખાણે કૃષ્ણસેવામા તત્પરતા લેવીજ છે,
મને સર્વથા દેહનો મોગ કૃષ્ણસેવામા થાય છે, તેથી ભક્તિમાર્ગના
કયથી તે માર્ગનું કય જુદુ' નથી. ૬૪.

તે પણ તે માર્ગમા ભક્તિમાર્ગના જે ધર્મો છે, તેથી બિનદા
ધર્મો છે, કારણ કે એ દેખાણે (પૂજામાર્ગમા) પ્રીતિની દગા

નથી. લક્ષિતમાર્ગમાં રહેલ અને પ્રીતિ છે, પણ તે દૃઢ નથી, માટે તે માર્ગમાં કેટલાક લગ્નતા ધર્મો પણ છે.

તથાપિ માર્ગવૈધર્મ્યં પ્રૌવેરદ્વિતોઽન્ન હિ ॥

ચિરકાલં સેવિનાપિ મૂર્તિર્વૈવૈદ્યસમ્ભવે ॥૯૫॥

તદોપદર્શનાદાગ્નિ ત્યજને તદનામ્હાત્ ॥

સ્થાનાન્તરગતૌ નૈવ ફલં બ્રહ્માસ્તદર્શનાત્ ॥૯૬॥

પૂજામાર્ગમાં થતી કામ મુધી જે મૂર્તિની સેવા કરેલી હોય તે મૂર્તિ, જે ચિત્તમાં થોડી પણ વ્યગ્રતા, આકુષ્ણવાકુષ્ણપણું આવે અને તેને લઇને દોષ દેખાય તો તત્કાલ ત્યાગ કરે છે; કેમકે તે સ્થાયે થોડો પણ આગ્રહ નથી. પૂજામાર્ગમાં ધણીકાણે મુધી એક મૂર્તિની સેવા કરી. ક્રાંત વખતે ચિત્ત વ્યગ્ર થઈ મુધું, અને તે ચિત્ત સ્થિર ન રહેવારૂપ દોષ દેખાવાથી એ મૂર્તિ સેવકને ત્યાગ દે છે, કેમકે તેનો આગ્રહ નથી, તેમ ધણી બીજા સ્થાનમાં પણ જાય તો પણ કાંઈ રૂપ પ્રાપ્ત નહિજ થાય; કારણ કે એક દેકાગે વિશ્વાસ ન રહી તો બીજે દેકાએ ક્યાંથી રહેશે! એમાં દર્શનરૂપ અભાવ છે. એ દર્શનનુરૂપ પહેલાં મનજન્મ છે. ૯૫-૯૬.

અતો ન માર્ગસ્યોત્કર્ષો મક્તિમાર્ગસ્ય સમ્ભવ ॥

ન બુદ્ધિમાંનત્ર યતેત્ અન્યથા તુ મ દત્તમઃ ॥૯૭॥

હવે જાણાવેલા કારણથી જે પૂજામાર્ગનો ઉત્કર્ષ સિદ્ધ થતો નથી. એ લક્ષિતમાર્ગનો સંભવ હોય, લક્ષિતમાર્ગમાં રહી

નહીં હોય તો શુદ્ધિમાન પુરુષ પૂજનમાર્ગમાં થવા ન ક્ષમ્યો જો
 ક્ષતિમાર્ગમાં રહી રાખે એમ ન હોય તો પૂજનમાર્ગજ
 ઉત્તમ છે ૮૭

ઉપર પ્રમાણે મેનામાન્ય નથી આજી રીતે હવે મંથનો
 ઉપમતા કરનારો છે ૩૩ -

एव समाश्रये वसन्त्यद्या मर्ममर्पणे ॥
 सवायामपि ऋणस्य मक्षेपेण निरूपित ॥२८॥

એવી રીતે આશ્રય મિલે થયા પછીના ધર્મ પ્રથમ મધ-
 આત્મનિવેદન થયા પછીના ધર્મ અને શ્રીકૃષ્ણને માટે ધર્મ છે
 તે મક્ષેપથી નિરૂપણ થયાં છે આશ્રયવર્મ એટલે સર્વો ગયેનાનો
 ધર્મ, મર્મ મગર્પણ થયાં પછીનો ધર્મ એ મેનાધર્મ એ તબુ
 ધર્મનું આ પ્રથમા નિરૂપણ કરનાર આ ૩૩ છે

श्रीमदाचार्यचरणशरणंस्तु मदुक्तिमि ॥
 अनुवादकरपाभिर्ज्ञान्ना मर्न विधीयताम् ॥२९॥

આ માટે કથન તે શ્રીમદાચાર્યજીની વા ૧ નિમમ માદિ
 પ્રથમા ને છે તેના અનુવાદ છે શ્રીમદાચાર્યજીની વા ૧ મા
 મારી વા ૧ મા મનાયેલી છે તે વા ૧ વડે, બહુ જાણીને શ્રીમદા
 પ્રભુજીના અગ્રણ્યવિદ્યાશબ્દો આવેના જીવોને તે પ્રમાણે ૩૩, ૬૬

ममुक्तिनिजमार्गबोधतु
 शरणगतान्विलजीवमद्भुत ॥

નિસ્તાયિતસ્માસ્તૈક્યુ

ક્રમયતુ મે મયિ વલ્લમ પ્રમુ સ ॥૧૦૦॥

મમદાનરૂપે મે મમ મનો જે મમાર્ગનો બોધ, તેથી સતુષ્ઠ થયે ॥ મને જગ્ગે આવેના સર્વ જીવોના સમુદ્ધતી સેવાયેવા મને નિઃસ્વાર્થ એવી જે કરુણા, તે કપ જે એક રમ, તેથીજ મુક્ત મેના જે શીતલજન માગ ઉદર કૃપા કરે ૧૦૦

૧૩. પુષ્ટિપથમર્મનિરૂપણમ્ ॥

(ગાનુના--વસતસમ હરિકૃપા શાસ્ત્રી)

પુષ્ટિમાર્ગીય વેળે જાણતો જાહે દહ ધીવલ્લમણીશહો એ પદનો પ્રતિજ્ઞિ પાઠ કરે છે અને ‘પુષ્ટિમાર્ગના મર્મ’ એ ધોળનો પથ પાઠ રે છે, પગુ એના મન પ્રકટકર્તા કોણ છે, તે વિશે પ્રશ્નિતજ માદિતી એવામા આપશે એક ભગવદીય તરફથી શ્રી હનિરાય પ્રમુખશીત ‘પુષ્ટિમાર્ગમર્મવિહણ’ એ મર્મ મળે, ત્યારેજ તે અન્ય પ્રકટગ્નિના અને શ્રીકૃષ્ણપ્રજુનો તેનેજ અનુસરીને પદ મચાવેનો નિશ્ચય થશે શ્રીકૃષ્ણરિંગાણુ માન મર્મની મંખ્યા આને તેના નાગજ સ્વયે છે, ધોળમા પણ પાથર તેમજ છે, એ હુણી પ આને ધોળ માન ગાહેજ સતોર માગવે પડતો દતો ને માલ ગાનુમરી સિન ભગવદીયના મુખથી એ પદ દા બાસ

અર્ચુ' અવળુ કરવાનો પ્રથમ પ્રાપ્ત થતો હતો, તથાપિ શ્રીહરિના
પ્રભુચરણને મન અન્ધ ઉપવન્ધ થયા પછી જે મનોપ થાય છે,
તે આ ભૂતનીયજ છે

અથ શ્રીશ્રીમદ્વાચાર્યકૃપયા વગ્યા મયા ॥

માર્ગમર્માણિ રૂપ્યન્તે ચત કૃષ્ણો વશો ભવેત્ ॥૧॥

ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ એવી શ્રીશ્રીમદ્વાચાર્ય શ્રીસત્તામીશ્વરની
કૃપા વડે માર્ગના-પુષ્ટિમાર્ગના-મર્ગોના—મદ-ય નિરૂપણ કરવામાં
આવે છે, જે નિરૂપણ કરવાથી આપ્તાત્ મહાનંદ પ્રાપ્ત થતા થાય છે.

આદૌ દુઃખો નિજાચાર્યચરણાન્નુસ્થાપ્યઃ ॥

પુષ્ટિમાર્ગફલ નૈવ લ્ભ્યને દાનમન્નરા ॥૨॥

તદાનાર્થં હિ મર્ષેષામાચાર્યપ્રકટીકૃતિ ॥

અન સાધનનિષ્ઠાં હિ મર્વાનુત્તમ્ય સર્વતઃ ॥૩॥

સ્વાચાર્યચરણામ્પોત માર્ગયા દારણ દ્વિ ॥

॥ તથાપિ સાધનકૃતિરપાષણિદ્વિચ્ચિદ્રયે ॥૪॥

મર્મ ૧—‘અનરો નક દદ શ્રીલક્ષ્મણીસદા.’

પ્રથમ મર્મ જે છે, તેથી શ્રીમદ્વાચાર્ય ચરણના
આશ્રય કરવો. સર્વથી મહત્તમ શ્રીમદ્વાચાર્યચરણાન્નુસ્થાપનો આશ્રય
કરવાનું દારણ શુ, એમ આકાશ થતા આજ્ઞા કરે છે કે, પુષ્ટિ-
માર્ગનું કય પ્રભુના આપ્તા પિના મગનું નામ, અર્થાત્-વર્ષ
વગેરે કય જેમ થત કરવાની મળી સહે છે, તેમ પુષ્ટિમાર્ગના કય

ધામપત્તવરૂપમા રહેલા અમદ આનંદનો સેવાદર્શી અનુભવ કરવે।
 તે, ત્યારે પ્રભુ દાન કરે સારેજ મળે છે. અમુક કાર્ય કરવાથી
 મળતું નથી; માટે તે ક્ષણ સર્વ દેવી જીવાને દાન કરવાને શ્રીમદા-
 પ્રભુજીને પ્રભુજી જતલ ઉપર પ્રગટ કર્યો છે, એ હેતુથી પ્રુદિમા-
 ગીત ૪૯ કૃપા કરીને આપે છે, ત્યારેજ મળે છે, એ કારણથી,
 ખીજા સાધનોમાં રહેલી ગર્વ નિષ્ઠાને, આસક્તિને ચોતરફથી કાઢી
 નાખીને, લેગ પળ તં નિરાંતો અંકુર ન રહે તેમ તેનો મર્વાંજ
 ત્યાગ કરીને શ્રીમદાચાર્ય-ચરણારવિંદની હૃદયમાં બાવના કરે.
 મુક્ત મોક્ષમા 'સાધનનિષ્ઠા' શબ્દ છે, તેનો અર્થ એ જણાય છે
 કે સાધનોમા નિષ્ઠા એટલે એ સાધન કરવાથી અને ઉચ્ચેત્તમ
 ફલની પ્રાપ્તિ થશે અથવા મારું કરવાનું થશે, એવી નિષ્ઠા-બાવના
 ત્યજ દેવી, એથી કોઈ સાધનોનો ત્યાગ કરવાનો નથી. તેજ વાતને
 પોતે અર્થ મોક્ષથી અપટ કરે છે. તે એકદમ સાધનો ઉપર
 નિષ્ઠા છોડીને આવેજ સાધનોને પણ એ વિશંકલિ આપે તે
 પાખંડી મજામજ; માટે પાખંડીમા ન અપવા માટે કાષ્ઠપુણ નિષ્ઠા-
 બાવના રાખ્યા પિતા બધા સાધનો પણ કરે જવા. એટ માત્ર
 શ્રીમદાચાર્ય-ચરણારવિંદમાં રાખવી. ૨-૩-૪.

ગર્મ ૩-‘માનસી રીતરી મુચ્ચમેજ વ્યમન.’

િતીય કૃષ્ણસંવેવ માનસી ફલરૂપિણી ॥

યતોઽન્યનિરપેક્ષસ્ય કિં દેયં પ્રમુળાપિ હિ ॥૧॥

સર્વમાત્રેન સા કૃષ્ણસ્વરૂપાનન્દદાયિની ॥

તથા નિસ્ત્રો ભવતિ હૃદયે રમરૂપતઃ ॥૨॥

બીજું નમં શ્રીકૃષ્ણમેવા છે તનુજ અને વિરાજ સેવા પડી
 માનમી મેવા પ્રાપ્ત થાય છે. નેજા આદિ સમજવી. માનમી મેવા કય
 રૂપા છે પ્રેમ, આત્મક્રિયા અને વ્યયન એ ત્રણ અવસ્થાઓ છે અતિનિહતના
 મેધનસપ્રતિ આલકને જોવો પ્રેમ છે, તેવો પ્રેમ પ્રભુપ્રાપ્ત થાય
 ત્યારે તનુજ નવા થાય. તનુજ મેવા અને પ્રેમ અવસ્થા એ જગત્પર છે,
 અને એકજ અવસ્થામાં હોય છે. તેમજ ચન્દ્ર અને ચક્રોપક્ષી જેવી આત્મ-
 ક્રિયા પ્રભુ પ્રેમને યાવ ત્યારે થતો વિનિયોગ પોતાના પેમના ન્યાયપ
 પ્રભુની મેવામાં થાય છે, અને તેનેજ તનુજ મેવા પ્રભુ માની લે
 છે, ત્યારે પ્રેમ અને આત્મક્રિયા, તનુજ અને વિરાજ બિંદુ થાય
 છે, ત્યારે એ ભજવવાનો કાળી અપેક્ષા રહેતી નથી ન સાવજીવ ન
 જ એ અતુ ક્ષોડી પ્રમાણે તે મર્યાદી નિરપેક્ષ અને છે, ત્યારે તેને
 કાળી અપેક્ષા રહેતી નથી, ત્યારે પ્રભુએ અને ગુ' આપવું જોઈએ?
 એજ યજ્ઞરૂપ માનમી મેવાજ પ્રભુએ આપવી જોઈએ તે કયરૂપ
 માનમી મેવા અને વ્યયનાવસ્થા ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારે પ્રત-
 રૂપા જેવો મર્માત્મભાવ પણ અનુભવાય છે, અને તે વડે માનમી
 મેવા કૃપા તેજ મેવા ભગવાત્કૃપના આનંદનું કાલ કરે છે-પ્રભુ
 કૃપાવસ્થાનું પાન કરાવે છે; તેથીજ તેવી માનમી મેવા અવીરકે
 શૃંગાઃપ્રમાત્મા પ્રભુને હૃદયમાં રાક્ષી રાખે છે, અને પ્રભુ પણ તે
 માનમી મેવાને આત્મિક અનીન ભક્તના હૃદયમાં રાખે છે
 બિંદુ છે. ૫-૬.

મર્મ ૩-‘લોક-વૈદિકત્વાગ દારણ મોર્ષાસકો’

તૃતીયં લોકત્વેદમ્વન્યાગેન શરણગતિઃ ॥

શરણમ્થમ્મુદારો યત્ કૃષ્ણો નિરુપિનઃ ॥૭॥

एवं स्थिते स्वमात्रैककारणे चिन्तया युतः ॥

कृष्णः स्वरूपमेव म्वं ददात्यन्यानपेक्षणात् ॥८॥

‘ગીબુ’ મમ’ વીકિક અને પૈન્કિનો ત્યામ કરીને પ્રભુને શરણે જવું એજ છે. સર્વવર્માન ઘરિત્યજ્ઞ એ શ્રીમખની આજાને અનુસરીને લીકિકૈવંદિકને તિવાજનિ આપીને એટલે તેમની નિષ્ઠા-ભાવનાનો ત્યામ કરીને પ્રભુને શરણે જવું; કાગળ કે પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ પોતાના શરણમાં ગદેનાનાએના ઉદ્ધારક છે, એમ શ્રીમદ્દાપ્રભુજીએ કારણસ્થ-સમુદ્ધાર પૂર્ણ વિજ્ઞાપ્યાચ્છે એ સ્લોકથી શ્રીકૃષ્ણાશ્રયપ્રથમા નિરૂપણ હતું છે, તેથી સદાનાંદ પ્રભુ સગ્ધ્યાગતવત્મા છે, એટલે સગ્ધ્યાગતવેદ્યા શ્રવેના ઉદ્ધાર કરે છે જ. એ પ્રમાણે જ્યારે જ્ય માત્ર પ્રભુનુંજ અથવા પ્રભુના ગગ્ધ્યાગતનુંજ સગ્ધ્યાગત કરે છે, ત્યારે પ્રભુને ચિંતા થાય છે કે આ જીવને શું દાન કરવું? શરણાગત ભક્ત નો માત્ર પોતાનુંજ શરણ પકડી ગયો છે, તેથી તેને ખીન્ન કોઈ પદાર્થની ઇચ્છા નથી એમ સ્પષ્ટજ થાય છે, તેમાં પણ પ્રભુ અપાર કરજાના સમુદ્ર છે, તેથી તેને પોતાના સદાનાંદમય, કૌટિ-કંદર્પલાવણમય, અલૌકિક માધુર્યેકભાજન અવરૂપનું દાન કરે છે, એવા પરમ દયાળુ છે. ૭-૮.

મમ-૪ ‘દીનતા’

મતુર્ય દીનતા મર્તમાપનાભાવબોધતઃ ॥

પરમાર્તિપ્રકાશન કૃષ્ણઃ કૌમલમાનમઃ ॥૯॥

મક્તદુઃસ્વામહઃ શીઘ્ર સ્વરૂપં પ્રાપ્યેન્ પુનઃ ॥

અપારકરણાસિન્યુર્દુઃસ્તિનારા દુપેક્ષતે ॥૧૦॥

અનુચિત મર્મ દીનતા જે વધાર સર્વ સાધનોથી હુ નિતિ હું.
 એ એવા એક માધન કર્યા નથી, કે જેને વાંચી પ્રભુ મને દુઃખ દાન
 કરે, એની ગીત સાંભળી તન્દ્રી પોતાની નિ સાધનના નુકસાને ત્યારે
 દીનતા પ્રાપ્ત થાય જે નજરનાઓએ પ્રભુના અંતરમાં પડી પ્રભુને
 પ્રાપ્ત કરવાને અનેક પ્રયાનો કર્યા, પ્રભુલેવાનું અનુકરણ કર્યું,
 પણ જ્યારે એકે પ્રવાસ પ્રભુપરવણના મંથોગ જેવો આનંદભર્યો
 થયો નહિ, ત્યારે નિ સાધનતાની મૂર્તિ થઈ અને ગદગદપ દેવ
 પ્રાપ્ત થયું, ત્યારે પ્રભુ પ્રકટ થયા ત્યારે હવે પ્રભુપ્રાપ્તિ માટે
 આત્મિક આર્તિ પ્રકટ થાય જે, પ્રભુ ન મળ્યાથી જ્યારે તે આત્મિક
 પીડાય છે, ત્યારે પ્રભુ પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરાવે છે; કેમ
 આપનું અંત દરજ્જા અત્યંત નેત્રનું નુકસાન છે, અને તેમા પાનું ભક્તના
 દુ ખોને તો કદીમહીમકતા નથી. ભક્તોના દુ ખોને જ્યારે મદન કરવાનું
 માનવ્યું પ્રભુમાં નથી, કેમકે આત્મિક મેમવ અત કરવામા છે, તેથી
 જ્યારે જ્યારે ભક્તને આર્તિ થાય છે, ત્યારે પોતે સ્વરૂપનું દાન કરે છે.
 કેમકે પોતે અપાક કરવાના મિત્રુ-આગર છે, તો એક મિત્રુકરણ
 ભક્ત ઉપર કરવાથી કાંઈ નહિ થશે નહિ, માટે જ દુ ખિત ભક્તોની
 ઉત્ક્રાંતિ-મેદકારી પ્રભુ સ્વીકારતા નથી. ૯-૧૦.

સર્વ ૫ 'નાવડ' સંધ

પદ્મ સુષ્ણગ્રીવાયા ખાવન સ્તિ સર્વેયા ॥

નદ્માવેન પ્રમુ પ્રાપ્તો માત્રાત્મા નદમેદત. ॥૧૧॥

* આ વિગત ઉપર વધારે વિગતમા હવે તો સુષ્ણગ્રીવા
 રજુ સુષ્ણગ્રીવા મતાવાં દેવમેદકે હરિભોજનભક્ત

ન હિ લીલા વિચારે તુ સ્વરૂપાદિતિરિચ્યતે ॥
 સ્વસર્વધર્મરૂપત્વાત્ પ્રમોર્ષદો ન યુન્યતે ॥૧૨॥
 તથાધ્યાવિષ્કૃતે રૂપે મેદ્યુદ્ધિર્નિજેચ્છયા ॥
 લોકદ્વદ્વા તથા સૂર્યે કિરણેષુદિતે સતિ ॥૧૩॥
 ધર્મધર્મિપ્રતીતિર્હિ પ્રાકટ્યે રૂપલીભયોઃ ॥
 મન્તઃસ્થિતૌ તુ લીલૈવ સ્વરૂપમિતિ નિશ્ચયઃ ॥૧૪॥
 ગુણગાનં તથાચાર્યેરાસત્તિવશનો દરૌ ॥
 જાતા તન્મયતા ક્તોદામયતૈવ નિરૂપિતા ॥૧૫॥
 લીલા સ્વરૂપતો નૈવ મિન્ના કિરણમુર્યવત્ ॥
 પ્રતીતિમાત્રનો મેદઃ સ્વરૂપેણ ન વસ્તુનઃ ॥૧૬॥
 ઘટ્ટ્વઃ પ્રવિશાનિ પ્રીતો લીલાયા દ્વદ્ગસ્થિતૌ ॥
 તદાન્મા મર્ત્ત્તઃ સ્વીયસ્વરૂપમિતિ નિશ્ચયઃ ॥૧૭॥

પંચમ મમ ભાવોદ્યોત્ય છે. સદાનંદ પ્રજુની નિલ નદય
 લીલાની નિરંતર હૃદયમાં ભાવના કરવી, એ પાત્રમું મમ છે. એ
 લીલાની ભાવના ક્યાંથી પ્રજુ પ્રાપ્ત થાય છે, અથવા પ્રસન્ન થાય
 છે, કેમકે પોતેજ તે ભાવરૂપ છે. ત્યારે તે ભાવ હૃદયમાં આવે
 ત્યારે તે ભાગ્યવત્ત્વ પખ્ત હૃદયમાં પધ્ધત્ત્વ, એમાં આસયર્ ગુ' ૧
 પળા પ્રજુથી પ્રજુની લીલા પખ્ત જુદી નથી. લીલા પખ્ત ૨૩૫૪
 છે, એથી પખ્ત એ લીલાની ભાવના ક્યાંથી તે લીલાત્મક અને
 લીલાઆત્મક પ્રજુ હૃદયમાં નિગળે એ અર્થ આત્મનં મુપદ છે.

ભ્યારે લીલાના સ્વરૂપનો સ્થિતિ ધરીએ છીએ, ત્યારે લીલા પ્રભુના
 સ્વરૂપથી જુદી પાડી મકાલી નથી પ્રભુ જુદા અને નેમની લીલા
 જુદી એવા બેભાવનો અગત્ય મળતું નથી. જો પ્રભુમા બેદ દાય
 નો તેમની લીલામા પણ બેદ દાય. તેમ તો બની ગઈ નહિ
 પ્રભુ પણ જુદા જુદા હોય, પ્રભુ તે એવો છે. પણ તેમના ધર્મો
 ના છે. તે ધર્મો પણ ભગવાત્સ્વરૂપથી જુદા નથી, પણ પ્રભુસ્વરૂપ
 છે પોતાના મર્યાદાથી પણ પ્રભુના હોવાથી જુદા જુદા ધર્મોનો
 લઈને પ્રભુસ્વરૂપમાં બેદની રૂપના કંઈ થાય નથી. સ્વમર્યાદા-
 રૂપ પ્રભુના હોવાથી તેમા બેદ મલશે એ કીક નથી, પરંતુ
 પ્રભુ પોતાનાજ સ્વરૂપો પ્રકટ કરે છે, તેમા જે બેદબુદ્ધિ બાજુ
 છે, જેમકે આ સ્વરૂપ જુદું, તે બેદ, પ્રભુની દેખીતી જાણાય
 છે તેમા દષ્ટાન્તરેમ મૂર્ખ હોય પામે તે વખતે તેના કિંમતિયા.
 અને મૂર્ખમા બેદબુદ્ધિ થોની દૃષ્ટિમા થાય કે મૂર્ખ જો
 છે ત્યારે તે જુદો અને તેના કિંમતિયા જુદા એમ ભાવેલી દૃષ્ટિ
 દેખાય છે, એવી મને લાગે. પ્રભુ પોતાનું સ્વરૂપ અને તે સ્વરૂપથી
 કરવાની રીત પ્રકટ કરે છે, ત્યારે પ્રભુના ને લીલામાં
 ધર્મો અને તે લીલાસુકતા ધર્મસ્વરૂપ એમ બેદબુદ્ધિ થાય કે; જેમ
 શ્રીનવગીતપ્રવચના પ્રકટ સ્વરૂપમા જાણવીઆની મૂર્તિ મુખ્યતઃ
 થાય છે અને ગીતોદ્ધેનુંના સ્વરૂપમા મુખ્યતઃ ગમ્યનીનાની મૂર્તિ
 થાય છે, અને તેથી જાને સ્વરૂપમા બેદભાવ થાય છે. આ મૂર્ખ
 ભગવાને ને ને સ્વરૂપથી તેવી તેવી કિંમતિયા લીલાઓ પ્રકટ
 કરેલી દાય, ત્યારે તેવી રીતઓના આધારે ને ને સ્વરૂપમા બેદ-
 ભાવ મળે. કે. જીતારેદે સ્વભાવે એ સિદ્ધાંત એવમ્પ્રકાર
 પામે છે. આ બેદભાવ ભગવાને તે સ્વરૂપ અને તેની રીત પ્રકટ
 થાય છે ત્યારે જાણાય છે. જેમ મૂર્ખ હોય પામે છે ત્યારે તેમા

અને તેના કિન્નેશા દુદાપણું જાહેર છે, ઉદ્ધ. પામેના નથી દેતો.
 ત્યારે તો કિન્નેશા અને સ્વર્ગ જુદા છે એવું જ્ઞાન ચતુર્થ નથી,
 તેવીજ રીતે જ્યારે સદાનંદ પ્રભુ-પોતાની મદનદમય લીલા અને
 પોતે—પ્રકટ થાય છે ત્યારે તે લીલા અને તે સ્વરૂપમા બેદ-
 ભાવ જામે છે જ્યારે પોતે અંતરૂપમણુ કરે છે, ત્યારે તો લીલા
 સ્વરૂપાત્મકજ અભ્યાસ જે એવો નિમિષ છે જ્યારે લીલા સ્વરૂપની
 બીજા કહે જે, ત્યાર તો જોના સ્વરૂપથી અલગ બામતી નથી. તે
 હમને લીલાજ સ્વરૂપ છે એમ નિમિષ મિદાત થાય છે. શ્રીવેદ-
 ગીતની અમામિના શુકદેવજી કહે છે કે “શ્રીવેદ-સાવનવિદાર્ગ પ્રભુની
 એવા પ્રકારની લીલાઓનું પરમપર વર્ણન કરનારા વ્રજભક્તો
 તન્મયતાને પ્રાપ્ત થયા” શ્રીમદ્દાસાર્થજી આ શ્લોકના શ્રીકૃષ્ણોદિની
 જગા તન્મયતા મળદનો એવો અર્થ પ્રકટ કરે છે ન, તન્મયતાને
 પ્રાપ્ત થયા એટલે “શ્રીના-પ-લીલારૂપ યા મયા” અમદન-થા કે
 નાનાન-થામાં પ્રભુનીવાનુંજ દર્શન કરતા કરતા, કીડો જેમ અમર-
 રૂપ થઈ જાય છે, તેમ પ્રભુનીવારૂપ થઈ ગયા. એવીજ પ્રભુની
 લીલા પ્રભુના સ્વરૂપથી ચંદી થઈ જિલ્લ નથી જ. જેમ સૂર્યના
 કિન્નેશા સ્વર્ગથી જુદા નથી, તેમ માન તે લીલા જ્યારે બદાત પ્રકટ
 દર્શિએ ચરૂ થાય છે, ત્યારેજ તેમા બેદ જાણાય છે, વરુત-સ્વરૂપથી
 તે જિલ્લ નથીજ. દર્શન કરતી વેળાએ બ્રમસાનનું રૂપ અને
 તેથી પ્રકટ થતી અનન્ય લીલાઓમા તારતમ્ય જાણાય છે, પરંતુ
 વરુત બ્રમસાનનું રૂપ તેજ લીલા અને લીલા તેજ પ્રભુનું
 સ્વરૂપ એવો નિર્દોષ છે એ દેવુથોજી દેવ પ્રભુનો લીલા દરમ્યા

૧. લેખિકા મદદના ચા દુસરનવરિજા । શરિદત્તા તિપી નેવ
 દોસાત્તસુવર્ણ મ્યુ ॥ હેતુર્મન । = શ્રીકૃષ્ણ દર વજા ।

તત્પ્રવિષ્ટતયા નૈવ સ્વરૂપ મિચ્યતે તત ॥

અતોઽન્ત સ્થિતકૃષ્ણામ્તા સતત હૃદિ યાવયેત્ ॥૨૦॥

છટ્ટું મર્મ મળતું રીનો ભાવ છે તે પણ વિગ્રહી મળતું
દરીનો જે ભાવ તેનું રમણ કરવું એ છટ્ટું મર્મ છે દા તાપ
રમણ પ્રથમ ક્ષતિ વગાસિ મહામુજ એમ સત્ત ઉચ્ચારણ કરતા મળવનાઓના
નિમૂળભાવનું રમણ કે તા મરતા ભારતી પ્રાપ્તિ થશે, હૃદયમાં
પ્રભલીનાની નિ તર ભારતના પણ મળવનાઓના ભાવનું રમણ
કર્ષણીય થશે એથીજ પ્રભુની પણ મપ્રાપ્તિ-સમ્યક્ પ્રકારે પ્રાપ્તિ
થશે, પ્રિયોગથી મયાગ થશે આ રૂન પ્રાપ્ત કરવા માટે નજબ
કળી રી વિગ્રહાનુયાયુ ચિન્તન મે, વિગ્રહાનુયાય પ્રાપ્ત થતા
પ્રેશભાવનું વિગ્રેય મળવ કરે પ્રભુની લીનાથી પ્રભુનું સ્વરૂપ
જુદુ નથી, જેથી ત્યા મનનો પ્રવેશ થતો નથી. જ્યારે મળતું
રીના ભાવમાં પ્રભુની સામા મનનો પ્રવેશ થાય છે, ત્યારે તેથી
સ્વરૂપનો ભેદ થતો નથી, નજબનોના હૃદયમાં પ્રભુનીના નિમૂળ
ઉત્થાને ઈ લીનાથી સ્વરૂપ વિભ નથી, માટેજ સ્વરૂપમાં મન
પ્રવેશ કરવું નથી, પણ નીનામાં પ્રવેશ કરે છે, અને લીલામાં મન
પ્રવિષ્ટ થવાથી સ્વરૂપનો ભેદ રહેતો નથી એટલા માટે જેમનામાં
નજબન વિગ્રાને છે, એવા નજબનોની નિમૂળ ભાવના કરવી

ઉદા. ૧૧ મોક ઉપર મનન મના આ આસય પ્રગટ થાય
મીલનિગમચરણ પદેના ભગવતીલાની ભારતના હૃદવાની આણ
કરે છે પત્રી એમ આણ કહે છે કે - નજબનોના ભાવનું મળ-
વન કરવું, તેથી લીલાની ભાવ ॥ અથવા તે સરોમભાવ વિદ
થશે નીલા અને સ્વરૂપ મોરજ છે, જેથી મન સ્વરૂપમાં પ્રવેશ ન

પ્રભુના સ્મરણથી જે આર્તિ થાય છે, તેને ગુણોજ બાબે ડે-
 દર કહે છે; અથવા તો ગુણો પ્રભુનું સ્મરણ કરાવીને વિગ્લાવર્યામા
 થતી અમલ પીડાને છાત કહે છે. ભગવાન પોતે આનન્દમય છે.
 એમની લીલા આનન્દમય છે, અને ગુણો, ધર્મો પણ આનન્દ-
 મયજ છે તો તે ગુણોનું ગાન કરવાથી, તે ગુણોનું અરૂપ ભણ-
 વાથી આનન્દ પ્રાપ્ત થાય, એમા કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. ૨૧-૨૨-૨૩.

મર્મ ૮ 'કૃષ્ણનામ સ્મરે'

અદમં નામમાહોમ્યમ્પૂર્તિ સર્વાશતો દશે ॥

તદન્યમાધનેષ્વરુષ્વદ્ધિ સ્ફુરતિ ચેત્તદા ॥૨૪॥

આમું મમં શીઠરિના નામોના માહાત્મ્યની સ્ફૂર્તિ થવી
 એ છે. અન્તરિમિષ્ણાદિ મહાકુહોનો ઘેર પાતકપાંકગાથી ઉદાર કરનાર
 ભગવન્તામજ છે. એવી નામની મહત્તા સર્વાંશે સ્પુરે. નામ સિવા-
 મના બીજાં આધનોમા આપ બુદ્ધિ થાય. નામ જેવા ચિંતામણિ
 પામે બીજાં આધનો તુચ્છ બામે. નામ પણ ભગવદ્ગુણ છે. પ્રભુ
 નામ અને ડપ, એ બન્ને સ્વરૂપે પ્રકટે છે. નામ પણ સ્વરૂપાત્મક
 હોવાથી તેની મહત્તા પ્રમુખરૂપથી ન્દન હોય નહિ. ૨૪.

મર્મ ૯ 'વલ ન આત્મ રે'

નવમ વાક્યમાત્રેકનિષ્ઠતા ત્વચિવારણાન્ ॥

યતો વાસ્યપ્રવૃત્તન્તુ માધને વાપ્યમાધયન્ ॥૨૫॥

વિષરીત ચ વિટધમ્નૃણી નિષ્ઠંશ્ચ સર્વદા ॥

સ્વતો ભગવતા નુન કૃનાર્થાનિયતં જન ॥૨૬॥

નવમું મર્મ લગવડાકર, માત્રમા નિષ્ઠા એ છે. કાંઈ પણ પ્રકાર
 એ વિચાર કર્યા વિના પ્રભુની જે કાંઈ આજ્ઞા થાય તેમા તત્પર
 થવું; અને તેવી વિપરીતતા જણાતી હોય તો પણ 'પ્રભુ જે હરે
 છે તે માટે સારા માટેજ હરે છે,' એવા દૃઢ વિશ્વાસથી તેમની
 આજ્ઞાને આધીન બની જવું. એમ ઘવાયો, પ્રભુના વાક્યને અનુ-
 મરણ માત્રથી આપનો ન જાની શકે, અથવા કાંઈ વિપરીત બની
 જાય, નહિ તે કામ કરી સકાયજ નહિ, અને માત્ર મદા મૈત્ર
 યિતિજ થાય તોપણ ભગવાન પોતે તે જાનને કૃતાર્થ હરે જે.
 પ્રામીની આજ્ઞાનું અર્થમે અવગ્રહન કરવું એ એવકનો મુખ્ય
 ધર્મ છે. એ મુખ્ય ધર્મને પકડી રાખતા કદાચિત ખીન મીન
 દેહધર્મોને તિજાજિ આપવી પડે તો તેથી કાંઈ ફલલાભિ ધરાવી
 નથી સાધ્યો ન જો, વિપરીત ફલદુર્લભ કાર્ય થા જાય, અથવા
 તો માત્ર નરુતું કામ પણ ન કરી ગણાય તો પણ ભગવાન તો
 નિમમ કૃતાર્થ કરવાનાજ, એમા કાંઈ પણ મંદુલ્ય નથી. દશાન
 તરીકે ૮૪ વેષ્યવની વાર્તામાં વાગ્યે મીઠુભુદામ એવનની વાર્તા.
 માત્ર મીઠુભુદાધીશ્વરની આજ્ઞા માત્રને આધીન થઈને ૩ દિવસ સુધી
 એકજ ટુકાણે એમને એમ ઊભા રહ્યા હતા. ૨૫

સર્ગ ૧૦ 'કૃતિ-જવન-વિશ્લેષ મલ ચિત્ત ધાર્મ'

ભગવદીય જ્ઞાન તત્ત્વજ્ઞે અનુચરે,

ગા એવે હં દ અદ કવ્ય નામં,

દુષ્ટિદમ્ભે દરા પ્રમ વદ વિષ વદે

મદા ચિત્તમે મીઠુવિદેગ રમે ॥

દશમ મર્મ વિખાતા મગત્યસિલા નનિ ॥
 તન્મમ્બન્ધિયપિ પુન કૃતે રૂપે તથાવિધે ॥૨૭॥
 યાદશો યત્ત હિ પ્રોક્ત કૃષ્ણમ્નત્ત હિ તાદૃશ ॥
 તદોયાસ્તત્મમા જ્ઞેયા પ્રતીતા અપિ ચાન્યથા ॥૨૮॥
 ચત્વરોતિ હરિ કૃષ્ણ મ્લકીયેષુ કૃષાપર ॥
 તથા તદોયા સ્વીયેષુ યત્ત કુર્વતિ કૃષાત્ત ॥૨૯॥
 તત્માધ્વિતિ ચ મન્તય યથા વિન્નો કૃતૌ મુત ॥
 ણ્તાનિ દશ મમાજિ વૈતિ ય સર્વથા જન ॥૩૦॥
 શ્રોમતાચાર્યકૃપયા ભક્તિમાર્ગે મહામતિ ॥
 તન્મ માર્ગેશ્વર દૃષ્ણો વશો મવતિ નત્સળાત્ ॥૩૧॥

હમમુ મમ વિશ્વામ ડ અખિયના અતર્પામી ન્યાતમા એ ।
 વાગવાનમા આખડ વિશ્વામ ગખવો, એ દશમ મર્મ છે, જેવો
 વિશ્વામ તેવા પ્રકાર જાગવદીયેમા છે, તેવે જ વિશ્વામ રખવો,
 અથવા તે પ્રબંધેજ તેવુ રૂપ થયુ છે, મારે જાગવદીયેમા તેવોજ
 વિશ્વામ ગખવો અથવા નો તેવુ લીધેક રૂપ જોવામા આવે તો
 રૂપ જાગવદીયેમા જાગવદીય વિશ્વાસ રખવો જે મ્યને જેવા રૂપ
 રૂપ છે તે નગરે તેવાજ જાગવદીયે ડ રાધવા તો જે મ્યને જેવા
 માનો મ્વા જે ને ન્યે મીઠુમ્મુજ નેમા થાય ડ એમ મમમમુ
 જે જાગવદીયે જુગી ગીને જાગુ દા રૂપ તોપણ તેઓ જાગવદીય
 દોરાગી જાગવદીય જાગવા મા જાગવા જાગુ તરીકેના જે

લક્ષણો હોના વેદ્યો તે આપણાથી જોઈ ન સકાય અને ખીન
 યેટલાક વિષરીત વક્ષણો જોવામાં આવે તો પણ તેમને વ્યાખ્યાનો
 મળે એવો હોવાથી અગ્રપાત્રમકળ મમજવા દેવાપરાયણ સદાનંદ
 નંદનંદન પોતાના વિજ જનો માટે જે કાંઈ કરે છે તે સાદુંજ
 કરે છે એમ માનવું. જેમ મામાપનાં દરેક કાર્ય પુત્રતા દિતને
 મારેજ દોષ છે અને માન્યાપના દરેક કાર્યો પોતાનાજ દિતને
 અર્થે છે એમ માનવાની પુત્રતા પણ જગ છે, તેમ જીવોએ પણ
 એમજ માનવું કે પ્રભુનો સંપર્ક ધગવનાર મહાન્યાયી ભગવદીયા
 જે કાંઈ કરે છે તે મારજ કરે છે, મારે મર્વથી પદેલા ભગવતી
 યોગા વિશ્વામ રાખવો; તેમના દોષ ન જોવા. એમના દરેક કાર્યોમાં
 ઉત્તમતા જોવી. એમ કયાંથીજ નવથ, અદ્યમ વતેરે મર્મે નિદ્ય થશે.

આ અધ્યે એટલું ગદ્ય નમજવાનું કે મર્મની મહત્તાનો જે
 કમ મોહશિયાળાએ બતાવ્યો છે, તે મળે ઉતરતો છે. અર્થાત્
 પહેલું મર્મ સર્વથી એક અને સ્વાત્મક છે અને ત્યારે ખીણું મર્મ
 નિદ્ય થાય ત્યાજજ તે પણ નિદ્ય થાય. ખીણું મર્મ ત્રીણું નિદ્ય
 થયા પછી, ત્રીણું મોથા પછી, એમ ઉતરતાન કાર્ય-કારણમાન
 છે. એ ઉપરથી પહેલું મર્મ પદેવા નિદ્ય થાય અને ખીણું તે
 પછી અને ત્રીણું તેથી અનંતર. એમ કમ ન જોતા, પ્રથમ દરજી
 મર્મ-વિશ્વાત્-અને ભગવદીયાના ભગવદ્ગુણ અને પછી અનુક્રમે
 નવમું, આઠમું, સાતમું વતેરે નિદ્ય થાય એમ અવધાનુ, ૨૭-૩૧.

શીલગિમમચ્ચ અન્યને ઉપસંદાઝ કરનાં રૂપમુતિ વધુવે છે

વિજ્ઞાયેનાનિ મર્માણિ શ્રીમદાધાર્યસેવકે ॥

મક્તિમાર્ગે સ્થિતિ કાર્યા મર્વશતિવિચક્ષણે ॥૨૭॥

આ દસ મર્મને જે જે જન સર્વાંશ સમજે છે, તે શ્રીમદાપ્રભુજીની કૃપાથી ભક્તિમાર્ગમાં મદાયુદ્ધિમાન થાય છે, ભક્તિમાર્ગમાં તેની યુદ્ધિ સારી પેડે પ્રવર્તે છે અને તેને માર્ગના ઈશ્વર-માલીક શ્રીકૃષ્ણ તત્કાલ વશ થાય છે. શ્રીમદાપ્રભુજીના કૃપાપાત્ર સેવકો અત્યંત નિયંત્રણ હોય છે, તેઓએ આ દસ મર્મો સમજીને, અનુભવીને ભક્તિમાર્ગમાં ગિચાંત કરવી. ૩૭.

૧૪. શ્રીપુષ્ટિમાર્ગલક્ષણાનિ (સટીકાનિ) ॥

ટીકાકાર-જો. શ્રી ૬ અનિરૂદ્ધાચાર્યજી મહારાજ.

મંગલાચરણ

શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રપાદાબ્જે લખ્યે પ્રીત્યા ત્વનન્યયા ॥

પ્રણમામિ કૃપાપૂર્ણે મનોમિલિંદમોદ્દે ॥૧॥

અનેકૈર્મિત્રૈર્યો હૃદયનહલધ્વાન્તનિકરો
ન નપ્તો જીવાનાં बहुजननकारी हृदतरः ॥

મુદા તૂર્ણ ચૂર્ણં તમપિ વિદ્યુર્વંહઃવરા
 નુમન્નાનાચાર્યાન્ વિબુધવસન્ધ્યાન્ પ્રણયત. ॥૨॥
 શ્રીઃ પગપાદપાયોજે સતત લગ્નમાનમમ્ ।
 નિનમત્કૃષાપૂર્ણં હરિરાયં નમામિ તન્ ॥૩॥
 તુલ્મીકાષ્ઠમાલ્યાયિઃ સર્વંદા મૂર્ષિનાન્ નમન્ ।
 હરિનામાક્ષરમુત્તાન્ નમામિ ભગવત્પગન્ ॥૪॥

મૂઢન્—મર્વમાધનરારિત્ય કલ્પાસો યત્ર સાવનમ્ ॥
 ફલ વા સાવન યત્ર પુષ્ટિમાર્ગે સ વ્યયતે ॥૧॥

મૂઢન્—જે માર્ગેના લૌકિક તથા અલૌકિક અને મહાત્મ અથવા
 નિષ્કામ સર્વે આધનોનો આભાવજ પૂર્વ—આતન્દ—૨૧૩૫ શ્રીકૃષ્ણ
 ચન્દની પ્રાપ્તિમા આધનરૂપ છે, અર્થાત્ પ્રભુ પ્રાપ્તિમા દૈન્યજ આધન
 રૂ, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છે.

વિવેચન—૨૧૩૬—લૌકિક તથા વૈદિક આધન કદાચ ન હો,
 તથાપિ દૈન્ય પશ્ય માદન છે, તેથી પ્રભુ નિ આધનલાથી મને જે
 અર્થોત નિ આધનતાનુ કમ જયતાન્ છે એમ વાદિ કદા ગમ્ય.

ઉત્તર—જે કમરૂપ ભગવાન તેજ કમરૂપિમા રાધનરૂપ છે
 અર્થાત્ માત્ર ભગવત્પૂજનના લાભ પદેવા ભગવાન્જ આધન છે.
 ૫૫૫ ભગવદ—વ્યતિગ્નિ પ્રર્થ જીવન પદાર્થના આધનભુક્ષી
 પ્રહાર કમરૂપા આવણું નથી નેથી તે જગદા સ્વી નદિ

શંકા—પુર્ણ ધાતુનો અર્થ જ્ઞાડા થવું તેવો છે ને તેને તિ પ્રત્યય લાવમા થાય છે, તો પુષ્ટિ શબ્દનો અર્થ પુષ્ટ થવું થશે. ત્યારે પુષ્ટિભાગનો અર્થ જ્ઞાડા થવાનો માર્ગ થશે પણ પુષ્ટિ શબ્દથી ભગવદનુગ્રહજન્ય ભક્તિ કેમ કહેા છે ?

ઉત્તર—શ્રીમદ્ ભાગવતમા ભગવદ્દયાનાવતાર શ્રીમદ્વ્યાસચરણે ન્યુટ પ્રત્યયાન્ત ઉર્ધ્વ ધાતુનો અર્થ ભગવદનુગ્રહ કહેા છે.

“વૌષણ તદનુગ્રહ ” શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામા પણ શ્રીકૃષ્ણગુરુદ્ધરે મી મુખધીજ આચાર્ય કરે છે કે “તેષામેવાનુકર્ણ્ય” તેમા જે અનુકર્ણ્યા કહેા છે તેજ પુષ્ટિ અને ઉત્તર મીમાસાના ત્રીજા અધ્યાયમા પણ કહેા છે. “વિશેષાનુગ્રહ” એ સૂત્રમા રપષ્ટ રીતે ભગવદનુગ્રહનું જ અને ભગવત કૃપાનું જ પ્રતિપાદન કરેલું છે અને તેજ સૂત્રના ભાષ્યના પ્રકાશમા પણ શ્રીપુષ્પોગતજીએ આચાર્ય કરી છે કે આ અનુગ્રહજ પુષ્ટિશબ્દ વડે કહેવાય છે. અર્થાત્ ભગવદનુગ્રહ તેજ પુષ્ટિ. અને શ્રુતિ પણ કહે છે, “નાવમાત્માપ્રવચ્ચનેન” આ શ્રુતિથી જે જીવના ઉપર ભગવત કૃપા થાય, ભગવદનુગ્રહ થાય, આ મારો દાસ છે એમ જીવનો ભગવાત્ અંગીકાર કરે, તેજ ભગવતપ્રાપ્તિ કરી શકે ■ આ પ્રમાણે શ્રુતિ-ગીતા-સૂત્ર-શ્રીમદ્ભાગવતાદિના વાક્યોથી નિશ્ચય થાય છે કે પુષ્ટિનો અર્થ ખાવું પીવું ને પુષ્ટ થવું તેવો નથી, પણ ભગવદનુગ્રહ, ભગવતકૃપાજ છે. તે કૃપાયુક્ત જે ભક્તિમાર્ગ તે પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે માટેજ શ્રીમદ્વૈશ્ણવ નગાર્યાજીએ પણ ભાષ્યમા આચાર્ય કરી છે કે “કૃતિસાધ્ય સાધનં જ્ઞાનમર્તિરુપ દ્વાલેજ ચોચ્યતે તામ્યાવિહિતામ્યાં મુક્તિર્મર્યાદા; તદ્વિહિતામપિ સ્વરુપરૂપેન સ્વપ્રાપ્તિ પુષ્ટિરુચ્યતે” જીવને માટે ચાગ્યે જ્ઞાન અને

કરે છે કે “અનન્યાચિત્યન્તો મા યે જના પર્યુપાસતે । તેવા નિત્યા
 મિયુજાના યોગક્ષેમં વદામ્યહમ્” કેવલ માઝંજ (મહાવ્યતિગિત દેવની
 બાનના છોડી) અગ્નિ દરનાર માગ અનુગ્રહથી જેણે ભક્તિ મેળ-
 વેલી છે એવા ભક્તો જે મારીજ સેવા કરે છે. તેવા ભક્તોનું
 યોગ (આ લોકમા સેવા માટે ધનધાન્ય વસ્ત્ર ઇત્યાદિ) તથા ક્ષેમ
 (આત્મન્ત મેમોડપ મોક્ષ) હું નાધી આપું છું. એ પ્રમાણે
 ગીતા-વાક્યથી માગ સિવાય ખીણું કોઇ પણ સાધન ભક્તના
 ઇચ્છનાથને મિલક કની શકનાર નથી તેમજ શ્રીમદ્વાચાર્યશ્રી
 ભાષ્યમા કહ્યું છે કે ભગવાન જીવનો અગીકાર મયાદ્ય અને પુષ્ટિ
 એમ બે બેદ વડે કરે છે. જે માર્ગમા વચ-આદિ સાધનોનો ઉપ-
 દેશ કરવામા આવે છે તે મર્થમા માર્ગ કહેવાય છે પુષ્ટિમાર્ગમા તો
 પ્રભુવ્યનિરિહન કોઇ પણ પદાર્થની અપેક્ષાજ નથી ખીણું દેશ,
 કાળ, દ્રવ્ય, કર્તા, કર્મ, મન એ છ પદાર્થ શુદ્ધ હોય ત્યાંજ
 મર્યાની સિદ્ધિ થાય છે. તે કર્મના ઉપભોગ માટે પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત
 થાય છે, પણ આત્મ મુખસાધ્ય સ્થિતિ ભજન કરનારને નિર્વિધિ
 પ્રભુપ્રાપ્તિ થાય છે. માટે કહ્યું છે કે મદાનંદ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ
 શ્રીકૃષ્ણને એક પણ નમસ્કાર કર્યો હોય તો તે નમસ્કાર નિર્વિધિ
 પૂર્ણ થયેલા દશ અશ્વમેધની સમાન છે. દશ અશ્વમેધ કરનારને
 પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત થાય છે. પણ કૃષ્ણ-પ્રણામીને પુનર્જન્મ પ્રાપ્ત
 થતોજ નથી. માટેજ શ્રીમદ્વાચાર્યશ્રી નિગમેમા આચાર્ય કહ્યું
 છે કે એવું બોધું પણ નથી તથા એવું સાબળ્યું પણ નથી -
 કૃષ્ણાત્મને પુન મંસા પ્રાપ્ત થયો હોય. માટે અનન્યાત્રથી
 ભક્તોના વિદ્વા શ્રીકૃષ્ણ દૂર કરે છે માટે પ્રભુજન્મ-વ્યતિગિત
 નાધન નહિ કરનારને વિદ્વાનો અભાવ જે માર્ગમા છે તેજ પુષ્ટિ-
 વાસ્તિમાર્ગ કહેવાય છે ૨.

મૂલમ્—યજ્ઞગૌકરણેનૈવ યોગ્યતાદિવિચારણમ્ ॥

અવિહમ્ પ્રપુરુષ પુષ્ટિમાર્ગં સ કચ્ચતે ॥૩॥

જે માર્ગમા પ્રભુ ત્યાગે ભક્તનુ પરણુ (અગીકાર) કરે છે ત્યારે જ તોને વિં. યોગ્યતા કે ક નદિ તે વિરે વિચાર કરતા નથી. અને પગલુ કરવામા રિયણ કરતા નથી, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભાગિમાર્ગ કે :

મૂલમ્—સ્વરૂપમાત્રપરતા તાત્પર્યજ્ઞાનપૂર્વકમ્ ॥

વર્મનિષ્ઠા યજ્ઞ નૈવ પુષ્ટિમાર્ગં સ કચ્ચતે ॥૪॥

જે માર્ગમા શુદ્ધિ રમ્ભનિ પુરણ ઇતિહાસમા પ્રતિપાદન કરેલા ધર્મેનુ તાત્પર્ય જાગવાનમા વાળીને જમજસાક્ષારકાન્મા અતમકશ્વત ધર્મેનો ત્યાગ કરી મેન પ્રભુગણને વિરોધ મે તાન ચિત્તધી રહેતુ, તે શુદ્ધપુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે.

શાહા—શાહો ધર્મનિષ્ઠાનો ઉદ્દેશ કરે કે પબ ધર્મનિષ્ઠાનો ત્યાગ કરતો તેમ છિપદેગ કરતા નથી. મનુષ્યુતિમા કશુ કે કે નો આપણે ધર્મનુ નસણુ કરીએ તો ગ્રાવ કરાયેમે ધર્મ આપન ગણણુ કરે છે, અને નો આપણે ધર્મને દાબીએ તો તે દબાયેનો ધર્મ આપણો દબે છે તેથી જોમ મિદ થાય છે કે ધર્મનિ ડામાજ એવ સમાયેલું છે ત્યારે ધર્મનિજા જે માર્ગમા નથી તે પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાનો રીય તો તે માર્ગ મસાઅ મ કહેવાય ?

ઉત્તર—વર્મય વિરોધ ભાગ મુકવામા આવે કે પરન્તુ પુષ્ટિ-પથમા તો ત્યાગ ધર્મેનુ તાત્પર્ય પ્રખમાજ જાગી મન, વાગી

અને દેહ વડે શ્રીકૃષ્ણ-ચરણ સેવના શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન ગીતામાં આગા કરે છે કે, “સર્વધર્માપરિત્યજ્ય મામેક શરણ વ્રજ । સત ધર્મના ત્યાગ કરીને (શરણમાર્ગમાં વિરાધી ધર્મનો ત્યાગ કરી) મારજ શરણે આવ” એ સ્થલે ભક્તોનું ભગવાનને અધીનપણ સૂચવ્યું છે, પણ ધર્માધીનપણ કલું નથી વળી શ્રીભાગવતમાં પ્રભુ પોતેજ આશા કરે છે કે તે ભક્તો માગ સિનાય કાઢે પણ જાણતા નથી, અને હું પણ તે ભક્તો સિનાય કાઢે પણ જાણતો નથી

વળી શુભાતીત માર્ગમાં નિચ્છનારા ભક્તોનું કાનકર્મ-અવશા વાધીનપણ નથી એ વિષે શ્રીવલ્લભપ્રભુ નિબંધમાં આશા કરે છે કે કૃષ્ણના અનુમદરૂપ પ્રુષ્ટિ કાન કર્મ-અભાવનો પણ બાધ કરે છે એટલે જે માર્ગમાં કાન કર્મ-અભાવનો પણ બાધ કરે તે ભગવદનુમદ છે, ભગવતકૃપા હ તેજ શુદ્ધ પ્રુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે તેથી નિર્ગુણ માત્રમાં વિચરનાર ભક્તોની નિષ્ઠા હજિ સિનાય બીજા કાંઈ પણ પદાર્થમાં હોતી નથી તેથી, ધર્મનિષ્ઠા કમાયો હોય ૧૩ ૧ ૪

મૂત્રમ્—યમ પ્રમુકતૌ નૈવ ગુણદોષવિચારણમ્ ॥

તત્કૃનાવુત્તમ-વક્તા પુષ્ટિમાર્ગ સ મચ્યતે ॥૧॥

જે માર્ગમાં પૂર્ણ પુરોષોત્તમની આત્મ, રસન કરવું, ભોજન કરવું તથા પાનાદિ ક્રિયા લૌકિકના ગુણ દેખાવથી તે લીનામાં હીનબુદ્ધિ નથી, અને કાલીય-દમનાદિ તથા ચિરિરાજ-ધાન્યુદિ લીનામાં અન્ધ બીલાગી હિતમ બુદ્ધિ નથી પરંતુ પ્રમુદ્ધત સર્વ

પોતાની ઉચ્ચ જાણના આરંભ, તેજ ગુણ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ
કહેવાય છે. ૫

મૂલમ્—ન લોકવેદસાપેક્ષ્ય મર્વથા યત્ર વર્તેતે ॥

સાપેક્ષતા સ્વામિમુખે પુષ્ટિમાર્ગ સ કન્યતે ॥૬॥

જે માર્ગમા સ્વામિમુખને ઇચ્છનાર ભક્તોને મુનિ કે વેદ
(કર્મકાંદ)ની અપેક્ષા નથી, બપોરે ભગવાન જે ભક્ત પણ અનુમદ
કરે છે, તે ભક્તોની ભાવના અને વેદમા નિષ્ઠા નેતી નથી, પણ
કેવળ પ્રભુના મુખનીજ અપેક્ષા છે, તે ગુણ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છે ૬.

મૂલમ્—વરણે દર્શયતે યત્ર હેતુર્નાશુરપિ સ્વત ॥

વરણ ચ નિજેચ્છાત પુષ્ટિમાર્ગ મ કન્યતે ॥૭॥

જે માર્ગમા પ્રભુ જે જીવો આગ્રહ કરે છે, તે વખતમા
તે જીવના માધનનું જગ પાત્ર કાઢ્યું નથી, પણ પ્રભુ પોતાની
ઇચ્છાથીજ જીવોનો પોતાના હાથપણથી આગ્રહ કરે છે, તે
ખાખત 'સામ્યાત્મા પ્રવચતે' આ મુનિથી નવદ થય છે, તેજ
ગુણ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે ૭

મૂલમ્—પદ્ય સ્વતંત્રતા મત્તેરાવિર્માદાનપેશણાન્ ॥

પૂર્વાનુભવરૂપત્વે પુષ્ટિમાર્ગ સ કન્યતે ॥૮॥

જે માર્ગમા વિશ્વેશ્વરસ્થામા પ્રભુસાક્ષ્યની અપેક્ષા મિત્રમ
સ્વરૂપાનન્દ રૂપ આજ્ઞામા ભગવદ્મુખગાનાદિ ભક્તિનીજ સ્વતંત્રતા
છે, સ્વરૂપાવિર્ભાવ સજથી નસતી નિસકુલ અપેક્ષાજ નથી પ્રેમથી

કરતા અવશ્ય-કીર્તનાદિનેજ સર્વ લીલાના મુખનો અનુભવ કરા-
વનાવણ છે, મર્્યાદા તૃષ્ણાધીન છે, ને પુષ્ટિ ભક્તિ સ્વતંત્ર છે; પુષ્ટિ
સંપદથી કેઈ મ્યથે ભગવદ્-અનુગ્રહ કહેવાય છે ને કેઈ મ્યથે પુષ્ટિ
સંપદથી અનુગ્રહનિત ભક્તિ કહેવાય છે તે શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગ છે ૮

મૂલમ્—લોગંવંઽભયાભાવો યત્ર માવાતિરેક્ત ॥

સર્વંભાવકતાસ્ફુર્તિ પુષ્ટિમાર્ગ મ કથ્યતે ॥૨॥

જે માર્ગમા પ્રભુને વિષે પ્રેમાધિક્ષ થવાથી સ્ત્રી પુત્ર ઇત્યાદિ
લીલિકથી અને “વાગ્ગજીવમગ્નિરોજ જુહવાત્” કવિત પદ્ય-ન્ત અગ્નિ-
દોષ હોમતુ, “શદ્દર્શ સપ્તમપાસીત” પ્રતિદિન સંખ્યા કરવી.
ઈત્યાદિ પૈદિકે કર્મથી પણ મિલકુલ ભય રહેતું નથી, બ્યારે
ભગવદ્ભાવ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યાર કાંઈ કર્મ સ્વભાવ આદિનુ બંધ
તેની આગમ આવતુજ નથી, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય
છે શ્રીમદ્ભાગવતમા પણ કહ્યું છે કે, નારાયણ-પરાયણ ભગવદ્-
બક્તને કેઈનાથી કરતા નથી તથા સ્વર્ગ, મોક્ષ અને નરકમા પણ
દુઃખ દષ્ટિરાળા હોય છે ૬

મૂળમ્—સમ્બન્ધ સાધન યત્ર કલ સમ્બન્ધ ઇવ હિ ॥

સોઽપિ કૃષ્ણેચ્છયા જાતઃ પુષ્ટિમાર્ગઃ સકથ્યતે ॥૧૦॥

જે માર્ગમા ભગવાનની સાથે દેહથી ઉત્પન્ન થયેલ મંબધ
તથા બારથી ઉત્પન્ન થયેલ સંબધ તે દરિને વિષે સર્વ દન્ડિયના
મંબધાત્મક કૃત્તને વિષે ગાધન છે અને ને સંબધ પણ પ્રભુની
ધંમ્ભાધીન થાય છે. તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે.

છે એવા અમે। આપને ખોળીએ છીએ, તેથી શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિ-
માર્ગ કહેવાય છે. ૧૦

મૂલમ્—મજને યત્ર સેલ્યસ્ય નોપકારકૃતિ ક્વચિત્ ॥

વોષણ માવમાત્રસ્ય પુષ્ટિમાર્ગઃ સ કચ્યતે ॥૧૩॥

જે માર્ગમા સેલ્ય ગીૃધ્ણની મેનામા પ્રબુદ્ધ ઉપકારની
અપેક્ષા રાખનામા આનતી નથી, પણ શીલગિજ સેવકના હૃદય-
ગ્રિયત બાવની શદ્ધિ કરે છે, તે શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે. ૧૩.

મૂલમ્—મજનમ્યાપવાટો ન ક્રિયતે ફલદાનત ॥

પ્રમુળા યત્ર તદ્દાવાત્ પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્યતે ॥૧૪॥

જે માર્ગમા પ્રમુ બજનનું ફલ આપતા હોવાથી બજનનો નિષેધ
કરતા નથી, કાળુ કે ભક્તનો દગિને વિશે દદ મેદ હોય છે,
તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે. ૧૪

મૂલમ્—યત્ર વા સુમ્મસમ્બન્ધો વિયોગે સગમાદપિ ॥

સર્વલીલાનુમત પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્યતે ॥૧૫॥

જે માર્ગમા ભવપદ-વિપ્રયોગ-અવરથામા ભવવશીલાના સ્મરણ
માન્યજ હૃદય વિશે સગમ લીલાનો અનુભવ થવાથી સયોગાવસ્થા
કરતા વખતે મુખ વિપ્રયોગાવસ્થામા છે, કાળુ સયોગાવસ્થામા
અર્થાત્ પ્રમુના મદારકારની દશામા પ્રમુ જે લીલા કરે છે, તેજ
લીલાનો અનુભવ ભક્તને થાય છે, પણ વિપ્રયોગ-અવસ્થામા તે

લક્ષ્મણ ચિત્ત પ્રબુધાજ તથા । હારાથી પ્રબુધ કરી તમામ
લીલાનો અનુભવ થાય છે તેજ ગદ્ય પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય ૯: ૧૫

મૂલમ્—ફલે ચ સાધને ચૈવ મવત્ર વિપરીતતા ॥

ફલભાવ સાધન સ પુષ્ટિમાર્ગ સ વ્યવર્તે ॥૧૬॥

જે માગ મા સાધન અને કનડી વિપરીતતા છે, તેજ શુદ્ધ
પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે, જેમકે સાધનના જાવને રૂપણ છે વૃત્ત-
મુદ્રા પાત્રના નાના ભગવાનની પ્રબુ-વિચર પ્રેમનીજ પ્રાર્થના
કરે છે

‘અહ હૈ તવ પાદૈકમૂઢાસાનુદાસો મવિતામ્મિ મૂય ।

મન મ્મરેતામુષતે ગુણાસ્ત ગુણીત વાક વર્મ કરોતુ કાય ॥

‘હ લક્ષ્મણા હુ ને રંગ ૧ ॥૭, ૬ પ્ર ૧ હુ ફરી પન
આપના અશ્વરૂપિણી દામનો દામ યાહિ મારે મન આપના
ગુણોતુ અરુણ કરે માઠી વારી આપના ગુણોતુ ગુણ કો માઠી
કાયા આપની મેરા કરે પરમ પુરવાર્થરૂપ પગ કવરૂપ ગીર્ધા ॥
ગાક્ષાતકોર યમા ભા. હૈમવર્ધ-વિચર પ્રેમની યાચન કરાથી પ્રબુ
પ્રેમપ્રાપ્તિના સાધનરૂપ ભગવાન યમા તમારે મધા નો મધુ
વિપરીતતા, અપહ થાય ૬ ૧૬

મૂલમ્—પદ્માત્મા સદા યત્ર તત્સમ્પન્નિહુતાવપિ ॥

દૈન્યોદ્વેષાય સતત પુષ્ટિમાર્ગ સ વ્યવર્તે ॥૧૭॥

જે માગ મા દમ્બેશા ભા. નાનાનો અનુ. ન થતા હોય હતા
નિ. નો દન્ય ભગવાન નહીં નો અભિમાનો અપક ન થાય

એટલા માટે આન્ય વીધાનો અનુભવ ન હોવાથી તાપ રહે ને, તે શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગ કહેવાય છે ૧૭.

મૂલમ્—આવિમણિ ન સાપેક્ષ દૈન્ય યત્ર હિ સાધનમ્ ॥
ફલ વિયોગજ દૈન્ય પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્યતે ॥૧૮॥

જે માગના ખર્ચા મઠે પણ સાધનની અપેક્ષા વિનાય જીવને દૈન્ય પ્રગટ થાય છે, તે પ્રભુના આવિભોવનું કારણ છે, તે દૈન્ય સાધન જે જાગરદારિર્ભાવ થયા જાદ વિયોગથી જે દૈન્ય માય છે ને ફલરૂપ જે તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય છે તાત્પર્ય કે પ્રભુ-પ્રાપ્તિ પહેલા જે દૈન્ય છે તે દૈન્ય સાધન છે, અને પ્રભુના પ્રાપ્તિ અનંતર જે દૈન્ય છે તે ફલરૂપ છે ૧૮.

મૂલમ્—સમગ્તવિષયત્યાગ સર્વભાવેન યત્ર વે ॥
સમર્પણ ચ દેહાદે પુષ્ટિમાર્ગ સ કચ્યતે ॥૧૯॥

જે માર્ગમાં સર્વભાવે મઠન કીડિક વિષયોનો ત્યાગ, પ્રભુને સર્વભાવે દેહાદિકનું અમરપણ રહેવા છે, તેજ શુદ્ધ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ કહેવાય ૧૯

રા કા —શ્રીમદ્દત્તભાગ્યાય જી મન્યામનિર્ણય નામના પ્રથમા અધ્યાય કહે છે “જોન્દિલો ગોપિકા પ્રીતિ શુરવ સાધન વ તત્” ગોપિકાઓ પુષ્ટિમાર્ગના શુર છે અને તે કામી દત્તા ત્યારે અમરતા નિયયોનો ત્યાગ આ માર્ગમાં ૧૫૮ છે એમ તમે કેમ કહે છે ?

ઉત્તર—ગોપીજનો કામી હતા કે નહિ તેનો નિશ્ચય તે
ગોપીજનોના શ્રીગુણના વચનોથી કયો થોડ્યું કે, શ્રીમદ્ભાગવ-
તમાં શ્રીગોપીજનો ૩૫૧ શ્રીગુણથીજ આગળ કરે છે

‘મિત્રં વિમોહૃતિ ભવાન્ ગદિતુ નૃસસં
સત્યમ્ય સર્વવિષયોસ્તર પાદમૂલમ્’

મત્તા, મજા દુરવગ્રહ મા ત્યાગામાન્
દેવો યયાદિપુત્રો મન્નં મુમુક્ષુ ॥’

‘હે વિમો’ હે સમર્થ’ મનં એકાન્ગ દન્તિપોતા વિરથોનો
સારી રીતે એટલે કરીથી ઉદ્ધ ન થય પામે તેની રીતે ત્યાગ
કરી અમોએ આપતું ચતુર્ભુજી ગાથ કયું છે, માટે આપે
આના નિર્દય વચન બોલ્યા થોડ્યું નથી”

આ વાક્યમાં વિષય લેજ પણ દેખાતો નથી બીજો અર્થ
પણ ગોપીજનોએ કયું છે

“આદુશ્વ નં નદિત્રનામ પટારવિઠ
ગોગેશ્વરેદંદિ વિચિત્રમગાધવોયે ॥

મમારકુપતિતોત્તરણાવલમ્બ

ગેહજુપામપિ મનમ્પુદ્યાન્સટા ન ॥”

‘હે નરિનનાભ’ શ્રીગોપીજનોએ કન્યોને વિશે નિરંતર કયો
વાક્ય અસારણી કયો પડેના છવોને બહાર નીકળ્યા માટે

ટેકારપ આપણું ચ-પ્લાન્ડિંગ ગૃહને સેવા કરતા એવા પણ
આમારા મનમાં મદા ઉદય પામે.” આ જગ્યાએ જિલકુલ કામની
માથના નથી, પણ કામનારાક ભગવદ્ગીતાની માગણી છે.

તેમજ આવી સંકા કરતા પહેલાં શ્રીમદ્ભાગવત દશમ સ્કં-
ધનો ૨૨ એ. અધ્યાય બેવો કે બક્ષિસિદ્ધિમણિ શ્રીશુકદેવજી રી
આગા કરે છે. શ્રીશુકદેવજી કરે છે:

“નિઘ્નગીઢિત વ્રમવધુમિરિદં ચ વિષ્ણોઃ

શ્રદ્ધાન્વિતોઽનુશ્રુણુયાદય વર્ણયેષ્ઠઃ ॥

મત્તિ પરં મગવનિ પ્રતિલભ્ય કામં

હ્રદ્યોગમાશ્વપહ્નિત્યચિરેણ ધીરઃ” ॥

“શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની ગોપિકા સાથે કરેલી લીલાને જે મદાપૂર્વક
અવળું કરે કિંવા ગાન કરે, તે અણુને વિશે પરા બક્ષિતને પ્રાપ્ત કરીને
હૃદયના રાગરૂપી કામનો જલદી નાશ કરશે.” જે શુકદેવજી ગોપિકા-
એને કામી માનતા હોત તે રાસપંચામ્બાલીના અવળું-કીર્તનથી
કામની નિવૃત્તિ અને હિતમોચન પણ બક્ષિતની પ્રાપ્તિ કેમ માનત ?
શ્રીરાહભગવદ્ગીતાના પણ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર અણુનને ૨૫૪ આગા
કરે છે

“તસ્માત્ત્વમિદ્રિયાણ્યાદૌ નિયમ્ય મરતર્થમ ॥

પાપ્માનં પ્રજહિ દ્યૌનં જ્ઞાનવિજ્ઞાનનાશનમ્ ॥”

‘હે ભરતુસોગમ અર્ણવ’ ! આપણા હેતુ માટે દર્શિયેને પ્રથમ નિયમમાં લાગીને મર્વ પાતના મુવબૂન મમો તુ અવસ્થા દશ” આ હેતુ માટે શ્રીમુક્તિવાચાર્થ શ્રીમુક્તિવિદિયા આપણા જે છે કે, ‘વિષયવિષયવિષય વિષયવેશ મુદ્દત” જે હવેનું ચિત્ત વિષયવિષય છે, તેથી ૫૧૫૫ મુદ્દતમ સર્વ પાતનમીન શ્રીહરિનો આવેશ મર્વયા મુદ્દત છે

શ્રીને ૨૫ : શ્રીમુક્તિવિદિયા ૨૫ / કન્યુ છે

‘કામાદાનમ્મદિચિત્તે ભવિર્જોન્મસ્યત કમિ’ ‘૦પામુધી મામ્મદિ મેષો શિચિત્ત યત્તા નથી ત્યામુધી ભક્તિ હિતમ થીજી થી’

આ મર્વ વિગદ આપણા પ્યાતમાં સદ્દ શ્રીમુક્તિવેશ પાત કામમ્મ ૨૧૫ વિન ૦મા આજ્ઞા કરે :

“દોષેષુ પ્રથમ કામો વિવિચ્ય વિનિરુપ્યતે ॥

યમ્મિન્નુત્પદ્યને તમ્ય નાશકઃ સવેશા મન ॥૧॥

વિષયાવેશહેતુત્વાત્ વિશેષોત્પતિરારણમ્ ॥

ગ્જોગુણમમુત્વન્ના ન્ન પ્રક્ષેપકો મુખે” ॥૨॥

‘મન દોષમાં મન પ્રથમ છે એ માટે જે હવેના હિતમ થાય છે, તે હવેના સવેશ નાશ કરે હ વિષયવેશનું કારણ કામ છે એ કામ રજોગુણથી ઉત્પન્ન કરેના દોષથી નેમા પ્રકટ થાય છે, તેના મુખમાં મુખ ન આવે છે’

તેમજ મન્થાનનિર્ણયમા આચાર્યશ્રી આજ્ઞા કરે છે

‘વિષધાક્ષતદેહાના નાવંશ સર્વથા હરે ’

‘જે છવોના દેહ વિભાક્ષત થયેના હાંપ છે, તે છવોના
પેઠેમા કદાપિ પણ શ્રીહરિનો આવેશ થતોજ નથી તો જેની
આગળ શ્રીહરિ પગતપગ પુરુષોત્તમ મનુષ્ય શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર સાક્ષાત્-પ્રત્યક્ષ
હીના રે છે, નમ્બા પ્રે છે તેમા કામ-સંભાના કહેવી તેનાથો
નિર્નયસ્વ અન્ય શુ હોય શરૂ ? તે જોષીજનો માટે શ્રદ્ધાજી પોતેજ
આજ્ઞા કરે છે

‘ ન સ્વિયો વ્રજમુન્દર્ય પુન તા યુતય કિલ્લ ॥

નાહ શિવશ્ચ શેષશ્ચ શ્રીશ્ચ તામિ સમા ક્વચિત્ ॥૧॥

ષટ્વિર્પસહસ્રાણિ મયા તપ્ત તપ પુરા ॥

તથાપિ ન મયા ગ્રાસાન્નાસા ચૈ પાદેજેનવ ’ ॥૨॥

‘હે પુન હે નાગદ ! મનુષ્ય હરીગો-ગોપિકાઓ તે સ્ત્રીઓ નથી,
પણ તે શ્રુતિઓ છે અને હું તથા મહાદેવજી તથા શેષજી તથા
હઠમીજી કામપણ વખત તઓની ખરોબર નથી મે પૂર્વે સાદગ્ય
માં સુધી તપ કર્યું હતું, પરંતુ તે ગેરિકાઓની અરજીજ
મને થયો ન હતી, આે ઉદ્દતજી પણ તે ગોપિકાઓને માટે
આાડી રીતે પ્રદ ॥

‘ વન્દે નન્દવનસ્ત્રીણા પાદરેણુમખીક્ષણશ્ચ ॥

યાસા હરિક્ષોદગીત પુનાતિ ભુવનત્રયમ્ ॥’

તે નજસીઓને હ વા ૧૨ ના ૧ કઃ છુ. ક જે ન ર્ચન
તાનુ હરિજીર્તાન ત્રગુ છુનને પવિત કરે કે
તેમજ શ્રીકૃષ્ણ પોને ગોપિકાઓ માટે આપા કો છ

“ તા નાવિદન્મયનુસંગવદ્-
ધિય સ્વમાત્માનમન્તયેદમ્ ॥
યથા સમાધો મુનયોઽસ્થિતોયે
નય પ્રવિષ્ટા દ્વ નામરૂપે ॥ ”

“જેમ અમરમા પ્રવેશ કરતી નદીઓ પોતાના નામ, રૂપને
જાણતી નથી, અને જેમ અમાધિમા મનિઓ પેતાના નામને તથા
રૂપને જાણતા નથી, તેવીજ રીતે પ્રેમ વડે કરીને માગમા ભેટી
ગણિ બધાયેલી છે, તેથી તે ગોપિકાઓ માગ વિષય હનુ માફ
પણ જાણતીજ નથી” તો આના પામ પવિત પ્રેમાત્મિકા ભક્તિ ની
પરાકાષ્ઠા પ્રાપ્ત કરનાર ગોપીજનોમા કામનો લેશ પણ કલ્પનો એ
મદાનુ અરોગ્ય છે માટે પુષ્ટિમાર્ગમા સમગ્ર વિષયનો ભાગ કરી,
તે યોગ્યજ છે ૧૯

મૂલમ્—ત્રિપગત્વેન તત્ત્યાગ સ્વસ્મિન્નિવૃત્તતામ્ષત્રે ॥
યત્ર વૈ સર્વભાવેન પુષ્ટિમાર્ગં મ વ્યવતે ॥૨૦॥

જે માર્ગમા વિષયોનો વિત્યાગ વડે કરીને નર્વ જાણેથી ભગ
સ્વામા બેવે કે, મગના પૂર્વક વિશ્વ-સેવક કૃપાથી તે બધ
પ્રાપ્ત થાય પ્રપચ-મહાપાતી તમામ પદાર્થ બહાર છે તે શ્રુતિ
અગા કરે હ

“સ પ્તાવાનાસ ॥ યતો વા ઇમાનિ મૂતાનિ જાયન્તે ”

ઇત્યાદિ શ્રુતિઓ તથા “તત્તુચ્ચમન્વયન” જન્માદયસ્ય ચત શાસ્ત્ર-
ચોનિત્વાત્” ઇત્યાદિ બ્રહ્મસૂત્રોર્થા પણ પ્રપચનુ અભિન્ન નિમિત્તો-
પાત્રાન કાગ્ણુ બ્રહ્મ હોવાર્થા, પ્રપચ ભગવદ્ગુણ હોવાર્થા પ્રપચનર્તી
પદાર્થોનો ત્યાગ થઇ શકના નથી

‘જ્ઞાકી ન રમતે । સ દ્વિતીયમૈચ્છત્’ ‘एकोऽहं बहु स्याम्’
‘જીઢાર્થમાત્મન રૂઢ ત્રિજગત્કૃત તે । સ્વામ્ય તુ તત્ર કુધિયોઽપર
ઉંશ કુપુ ’ ‘જીઢાવાળદમિદ જગન્’

એમથી કી । ચા રાફ નહિ તેથી તે પ્રભુએ બીજાની ઇચ્છા
કરી એમ કુ બહુ થાહિ, નથી આત્મા ॥ એટલે પગલે પગ પુરધોત્તમની
કીડા ખાટે આ જગત કંઈ છે, તે જગતને જે મમતારૂપ ગણે
છે તે પુરુષો દુષ્ટ મુદ્દિનાશ છે તથા વળી બીજી જગ્યાએ કંઈનુ
હ કે આ જગત પ્રભુની કીડા ખાટે છે, ઇત્યાદિ શ્રુતિ-શ્રુતિર્થા
સિદ્ધ થાય છે & હ કે પોતે પ્રપચરૂપ થઈ પોતે કીડા કરે છે અને
તેજ શીવજ્ઞનામાય નિબધના આચાર કરે છે કે “સ્વનામવિભેદન
જગત્કીડતિ યા યત ” અને વળી ‘પ્રપચો ભગવન્વાર્યસ્તદ્ગુણે મય્યામભવત્’
રૂપ નામના બે વડે કરીને જે જગતરૂપે થયેલ છે અને પ્ર-
નામના બે વડે જે કીડા કરે છે તથા બીજે સ્થળે કહેલ છે પ્રપચ
ભગવત્વાય છે, અને પ્રભુ તે પ્રપચરૂપે પોતાની રક્તિ વડે થયેલ
છે ના ન પ્રપચિત્ પદાર્થનુ ભગવદીધાને કરીને પ્રદાન કરવુ
કાગ્ય મત નડે જગત્કાળી જાના કાગ્યેના પદાર્થો હિતમ છે
ઈન્દ્રિયમ્ પરાગર્થા” આ શ્રુતિર્થા ભગવદ્ભાન-ભાનિત પદાર્થોનુ

કિતમત ૨૫૪ કહેલું છે એટલા માટે ભગવદનુબ્રહ્મ-યુગ્મ વેણેની
નેત્ર વા ૧૧ ઇલાદિ ઇન્દ્રિયો ભગવતમધી વિષયોનું ચેતન એ છે
ને જાગત અગનીના અગ્નિથી ૨૫૪ જણાશે

“ મ વૈ મન કૃષ્ણપદારવિદ્યોર્વૈચાસિ વૈકુણ્ઠગુણાનુવર્ણનં ॥
કરૌં હેર્મદિરમાર્જનાદિષુ શ્રુતિ ચકારાચ્યુતસત્કથોદયે ॥૧॥
મુકુન્દલિંગાલયદર્શને દ્વશૌ તદ્મૂલ્યમાનસ્પર્શેઽક્લસગમ્ ॥
ધ્રાણ ચ તત્પાદમ્બરાંજસૌરભં શ્રીમદ્દુલ્ખ્યા રસના તદર્પિતે ॥૨॥
પાદૌ હૃદે ક્ષેત્રપદાનુસર્પણે શિરો દ્વર્પીકશપદાભિવદને ॥

(ભા ૮ અ ૪)

પ્રથમ ભક્ત ગત અમરીષ એ પેતાના મનો શ્રીકૃષ્ણઅર્ચના
પદારવિદ્યાના ગમેનું હતું ને ધાખી ॥ વૈ ૬ અમવાનના ગુણના
ન્યાજ વિનિયોગ કરેલો હતો, તથા દાસનો પ્રભુના મંદિરની
માર્ગને ઇલાદિ ક્રિયામાં વિનિયોગ એવું હતો

ગતોના પ્રભુગુણના દર્શનમાં વિનિયોગ કરેલો હતો પ્રભુ-
ભક્ત ॥ ગાતો ૨૫૪ અવામાં પેતાના અગનો વિનિયોગ કરેલો
હતો, નામિતોના પ્રભુ-અર્ચનાદિની શ્રદ્ધામાં વિનિયોગ એલો
હતો, અમવાનો ભગવદ્ભક્તિ જગતમાં વિનિયોગ એસા હતો
ગતકેલો હૃદીકેશના અગત વિના વદા એવામાં વિનિયોગ
કેલો હતો

પરંતુ જીવને જ્યાં ૩૫૫ જાથ ન રહ્યો તેથી અકલતા મન
નોજ ત્યાગ એવો તેજ હૃદયિન ૭ કાગળ ‘ एकस्वैव समास
इतिवाक्यम् ’ માગ અમરૂપ જીવને અવિદ્યાથી ૧૫૫ છે તે

અવિદ્યા મરણગ્રસ્ત છે. તેનો યાત્રથી નાશ થઈ શકે છે; મારે
લાભ માત્ર આશંકા મમતાનોજ થઈ શકે છે.

જે માર્ગમા ભગવત્સ્મૃતિનો વિષય હોય છે, તે શુદ્ધ
પુષ્ટિમર્ગિનમાર્ગ કહેવાય છે ૨૦

મૂલમ્—एवविषैर्विशेषेण प्रकारस्तु सदाश्रितै ॥

હદિ કૃત્વા નિજાચાર્યાન્ પુષ્ટિમાર્ગો હિ બુધ્યતામ્ ॥૨૧॥

મર્વેના હૃદિના અવલોકન-મકંદનોજ આશ્રય કરનાર શક્તોએ
હૃદયાન્ધકાર નાશ કરવામા નિપુણ શ્રી અગ્નિરવરૂપ શ્રીવલ્લભપ્રભુને
કે વમા ગાપીને આવા પ્રકારેએ વિશેષ પુષ્ટિમાર્ગને જાણવો

અર્થાત્ પુષ્ટિમાર્ગ રિશે. જાણના ઇન્ત્ર હોય તો આત્માપ-
શ્રીના બાહ્ય સુબોધિન્યાદિ ગ્રંથો જાણવા

જેની દેવમા ઉત્તમ ભક્તિ છે અને જેની દેવના ભક્તિ છે
તેરીજ શુરમા પાળ દદ ભક્તિ છે, તેવા મહાત્માને આ કહેવાયેલા
અર્થો પ્રકાર મે છે. (૧)

ચેતાના નાશકના સ્વપત આત્માપ માલગીશમા હિરકંદારાગા
માયાવાદપા અધિકારનો નાશ કરનાર શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યસત્સુ
માગ પગ કૃપા કરે (૨)

શ્રીમદ્દક્ષિણાચાર્યના કૃપાજલથી હું મેઘનાથી પાળ રાખી રાકાયા
નયા, તેથી માગ હૃદયમા જે રહ્યું છે, તેનો પ્રકાશ જાણવાગ
કર્મ મે કર્યો છે (૩) ૨૧.

મમજાતસ્તુ ય. કલેશ. સ શાશ્વેત્સ્પર્શનાદિભિઃ ।

મર્ષાત્મકાવમમ્મૂતસ્તૈર્મવેદ દ્વિગુણમ્તથા ॥૮॥

કામથી ઉત્પન્ન થનારો જે કલેશ છે, તે ઘણું પરતુના સ્પર્શ
વગેરેથી ટાળી શકાય છે, બ્યારે આ મર્ષાત્મકાવથી ઉત્પન્ન થનારો
કલેશ સ્પર્શ વગેરેથી બચવો થઈ જાય છે ૮.

વિરહે ભાવનાસ્પર્શઃ કલેશકૃદ્ધિકરો યત્ ।

લીલોદયે તાપમાવાદ દ્વિગુણ સોઽનુભૂયતે ॥૯॥

વિરહમાં પ્રભુમમ્મન્ધો થોડો વિચાર આવવો, તે પાત્ર
કલેશને કષ્ટાગ્નાયો થઈ પડે છે; પરતુ બ્યારે પ્રભુની લીલાઓનો
અનુભવ થવા માડે છે, એટલે તાપ તો રૂસેવોજ છે, તેથી કલેશ
બચતો અનુભવાય છે. ૯

અતો વિલક્ષણમ્લેશાદાનન્દોઽપિ તથાવિષઃ ।

કામાર્તિનઃ પરં કૃષ્ણમાયુન્યં નિત્યયોગયુક્ત ॥૧૦॥

પુરુષોત્તમમમ્મન્ધો હ્યન્તર્ગૃહ્યતામ્વિહ ॥૧૦૩॥

એથીજ આ જુદીજ જાતના કલેશથી જે આનન્દ ઉત્પન્ન
થવાનો તે પાત્ર જુદીજ જાતનો. કામથી ઉત્પન્ન થયેલા કલેશથી
પ્રભુનું સાયુજ્ય થાય છે, એટલે કે જે પ્રભુએ વેલ્લટાદ થવા પાત્ર
પુત્રાદિકના વિધિથી જે ગોપાસનાઓ પર પદાર ન નીકળી શકી
અને દેહલાગ કરે, તે ગોપાસનાઓના નિત્યમાયુજ્યભાગકે પ્રભુ-
મમ્મન્ધ થયો, તેવા પ્રકારનો નિત્યમાયુજ્યભાગકે પ્રભુમમ્મન્ધ
થાય. ૧૦૩

સર્વાત્મભાવક્લેશેન સંયોગેન કૃતાર્થિતા ।

ક્લેશ એવ હિ સંયોગાધિકાનન્દાનુમૃતિતઃ ॥૧૧૩॥

સર્વાત્મભાવથી ઉત્પન્ન થનારો ક્લેશ, જેમા છે, તેવા સંયોગથી જીવ કૃતાર્થ થઈ જાય છે; ત્યારે પણ સંયોગના અધિક આનન્દનો અનુભવ થતા થાય છે તો ક્લેશજ. ૧૧૩.

યથા પ્રાકૃતદેહેષુ નિયતા કામસંસ્યિતિઃ ।

તથાડલૌકિકદેહેષુ સર્વભાવપ્રતિષ્ઠિતિઃ ॥૧૧૪॥

જે પ્રમાણે લૌકિક સ્ત્રીપુરુષોમા કામ (છન્દિયોના વિષયો) ની સ્થિતિ ચોક્કસજ હોય છે, તેજ પ્રમાણે લોકાતીત દેહધારીઓમા મર્વાત્મભાવની સ્થિતિ રૂઢેથી છે. ૧૧૪.

અતઃ એવ નિરુપ્યન્તે નિષ્કામાન્તે વ્રજમ્થિતાઃ ॥૧૧૫॥

તાદૃશૈર્ભગવત્લોલા સર્વથૈવ હિ યુજ્યતે ।

તસ્માદેવ હિ સમ્પન્નઃ સર્વોડ્યર્થો વિચારણે ॥૧૧૬॥

આથી કરીનેજ વ્રજની અન્દર રૂઢેલાં ગોપીજનોમા મર્વાત્મભાવની સ્થિતિ રૂઢેથી હાવાથી તેઓ નિષ્કામ હતા. (કામ માત્ર લૌકિક જીવોમાજ હોય શકે, અલૌકિકમાં નહીં.) તેમા સર્વાત્મભાવગુકન નિષ્કામ જીવો આથે પ્રભુની લીલા દરેક રીતે યુક્ત થઈ શકે છે. તેથી કરીનેજ આ સમ્બન્ધમા જે કંઈ અર્થો વિચાર કર્યો. તેનાથી મર્વાત્મભાવ-વિષયક જે કંઈ ખુવાસો જોઈતો હતો, તે પ્રાપ્ત થયો છે. ૧૪.

શ્રીમાદિલ્લણ. તપેભાવેત-કેન્દ્રભેદત. ।

મેયોગવિપયોગ્યામ્યાં તદ્દાન્ત્રોડિય મિચ્યતે ૧૨૬૧

અન્નેથી હિતવત થત ગ ક્ષેત્રના તકાવતે લીધે મળતો સકાર, કે મળતેભાવ એ કામથી તદ્દન જુદા પ્રકારનો, જે તેજ નીચે કામ એ અર્થોભાત્મક છે અને અર્થભાવ વિષયોભાત્મક છે, તેથી મળતેભાવના પદ્ધતિએ થનારો આનન્દ પણ જુદાજ પ્રકારનો છે ૧૫.

ઇતદેવોક્તમાનાયૈઃ ફલં સર્વં મમર્ષભે ।

‘તાપકરેદાનન્દ’ન્ત્ય ગદ્યોડિય વિવેચિત ૥૨૬૨

શ્રીમદ્દામ્બુછન્દઃ અ.૨૨ વ.૧૧ ને ઉદેશી ‘તાપ-કરેદા-અનન્દ’ના અર્થપદ્ધતિ મર્ષ ક્રમ મમર્ષભાવ દિવસમાં નિરેન્દ્ર છે, તે અર્થ-જે અર્થે મર્ષોભાવવિષયક અપામિ મેં રૂપે છે. ૧૧.

તદ્દામદ્દામદામોક્તયા તદૌપિ મતમંદાયાઃ ।

દ્વિત્યમન્વન્ધવાદ્યાર્થવિઠ્ઠિપ્તન્તુ ચર્મનિ ૥૨૬૩

શ્રીમદ્દામ્બુછન્દઃ જ્ઞાનાનુદામન. ૧૭ તામ આ ઉદેશના ૧૫૧થી અર્થોર્થો મહત્ થતે દ્વિત્યમન્વન્ધવાદ્યાર્થ અર્થને જ ન મેળવી આપકીના રૂપોર્થે ન મળેના વિષય થતે રૂપે. ૧૭

૧૬. અષ્ટાક્ષરશરણમન્ત્રપૂર્વપક્ષનિરાસઃ ।

પૂર્વપક્ષ

અષ્ટાક્ષરમહામન્ત્રઃ શરણકપ્રકાશકઃ ।

તન્ત્રસિદ્ધઃ કથં પુદ્ગિમાર્ગે સાધનમિષ્યતે ॥૧॥

માત્ર એક શબ્દનેજ પ્રકાશાવનારો તન્ત્ર શાસ્ત્રોમાં સિદ્ધ થયેલો એવો ‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ એ અષ્ટાક્ષર મહામન્ત્ર પુદ્ગિ-માર્ગમાં સાધનરૂપ ટેલી રીતે ગ્રહી શકે? ૧.

વિમૃતિવાન્નિન્મત્સ્માલ સિદ્ધિઃ પૌરુષોત્તમી ।

મક્તિહંમી પ્રપદ્યેત, વિરોધઃ સ્પષ્ટ એવં હિ ॥૨॥

વિમૃતિનો બોધ કરનારા તે મન્ત્રથી ભક્તિહંમમાં જેવા પ્રધાનની પુરુષોત્તમ-પ્રાપ્તિ શ્લેષમાં આવી છે, તેવી મળી શકે તેમ નથી. નીચે મુજબનો વિરોધ સ્પષ્ટ છે:— ૨.

ઉપાસનાદ્યગમ્યન્વ તન્નોક્તં પુરુષોત્તમે ।

નિ સાધનન્વમદ્ભુઃ સ્યાદ્ મક્તિમાર્ગસ્ય સર્વથા ॥૩॥

ભક્તિહંમમાં શ્રીગુભાષણે પ્રભુ શ્રીપુરુષોત્તમ, ઉપાસના વગેરેથી પ્રાપ્ત કરી શકાતા નથી, એમ સ્પષ્ટ કહ્યું છે; અને આ મન્ત્રથી પ્રભુ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, એમ જો શ્લેષમાં આવે તો સર્વ-આધનથી ગ્રહિત છે, છતાં આ મન્ત્રથી સાધન આ માર્ગમાં હોય તો તેની નિઃઆધનતા ખળિત થાય છે. ૩.

અનુગ્રહેઠ્ઠાપન્વમપેયાદ્ ભગદ્દત્તઃ ।

एवं कृतं पूर्वपक्षे सिद्धान्तस्तत्र चाच्यते ॥४॥

પ્રભુનો પ્રેમ તો માન પ્રભુના અનુગ્રહથીજ મિદ્ધ કરી શકાય તેમ છે, તે જાત આ રીતે દાવ તાળી દમ્બ હટકી બાધ છે. આવા પ્રશ્નોના પૂર્વપક્ષ છે. તેના મતપ્રધાન માટે સિદ્ધાન્તનો નિર્દેશ દેવ વામાં આવે છે:— ૪.

સિદ્ધાન્ત

પુષ્ટિમાર્ગમ્બોરામ્યાદય દિ પુનરુદયત્ ૧

મન્ત્રાનુગ્રહમૂલત્વાદ્ વરણાત્મા તત્તો મત્ ॥૫॥

પુષ્ટિમાર્ગના પદ્ય પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના મખારવિન્દાવતઃ પ્રામદામ્બુજદ્વાર આ મન્ત્ર ફરીવાર પ્રકાશિત થયો છે. આ મન્ત્ર મૂળ પ્રભુનો અનુગ્રહ દેવાથીજ આ મન્ત્ર વગ્ધા (પ્રભુએ આપણે) પુષ્ટિમાર્ગમાં સ્વીકાર કર્યો છે, તે)ના આત્માપે ફેરવે છે. ૫

તમ્ય માધનતાયા દિ નાપેયાદેતુના વૃત્તં ।

વિમૃષિમાગ્રવાચ્યત્વં ચાત્તં એવં ન ગુજ્યતે ॥૬॥

અત્તં એવાત્તં ન પ્રોક્તં તમ્યં કાર્ત્ત્વદુપાસના ॥૬૩॥

આ મન્ત્ર સાધનરૂપ અને, તેથી વગ્ધા આ માર્ગમાં હેતુરૂપ છે, આ વાતને કરી બાધ આવે તેમ નથી આ કારણેજ આ મન્ત્ર માન વિનિષ્કરત્વે છે, એમ ને કહેવાય છે, તે તદ્દન અપુત્ત છે. અને તેથીજ આ માર્ગમાં આ મન્ત્રને અંગે એક ઉપાસનાનો વિધિ જ્ઞાતવામાં આવ્યો નથી. ૬૩.

યથા હિ ઋષભાદિના મિન્નત્વ માર્ગમંદત ।

તથૈવ વક્તૃભેદેન મન્ત્રભેદો નિરૂપિત ॥૭૩॥

જુદા જુદા માર્ગોમા જેમ ઋષભાદિ નવધા બહિતની પણ મિન્નતા રાખી છે, તેમ આ મન્ત્રના પદ્ધતિના બેદે કરીને મન્ત્રના માર્ગમા બેદ રહશે કે ૭૩.

સ્તોત્રે કૃષ્ણાશ્વયે ચોક્તમિતિ શ્રીવલ્લભોઽવધીન્ ॥૮॥

યથા શુકમુક્ત પ્રાપ્ત પીયૂષદ્રવતોન્યતે ।

શ્રીભાગવતશાસ્ત્રમ્ય, તથાત્રાપિ વિદ્યુવ્યતામ્ ॥૯॥

આ મ. નં. ૮-૧૩૫ જુદા શ્રીમદ્વાક્યજુલ્યે 'આ વલ્લભે કલ્પ' એ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણના મોત્રમા વિવેચ્ય છે ભાગવતશાસ્ત્રના વક્તા અધિકારભેદ અનેક હતા, પરંતુ ભાગવતની અમૃતરસાત્મકતા જે થઈ, તે તો શ્રીશુકેનજના મુખમાથી તે રસજળો ફૂટ્યા માડયા એટલેજ, તેજ પ્રમાણે આ મન્ત્ર એ પૂર્વે જયે અનેક વક્તાઓએ કહ્યો હોય ના જ્યારે શ્રીમદ્વાક્યજુલ્યે જુદે કલ્પો, ત્યારેજ આના માધ્યમે માર્ગ ૧૮ થઈ જુલ્યા મળતો છે

શ્રીમત્પ્રભુનિરપ્પ્યુસ્તમાત એવ દયાશુભિ ।

'યદુરત તાત્પર્યે'રિત્યાદિવચનામૃતમ્ ॥૧૦॥

આ માટેજ પરમ દયાળુ શ્રી ગુણાજુલ્યે મહુગતાચરણમા 'શ્રી પિતાજીએ શ્રી કૃષ્ણ દારણ મમ એમ જે નિર્દેશ્ય છે, તેનાથીજ આ લોકમા અને ૫ લોક-નિયમક વાતોમા નિમિન્નતા છે', એવા વચનાનુદ્ધર કર્યા છે ૧૦

૧૭. સ્વમાર્ગમર્યાદાનિરૂપણમ્ ॥

અતિમાર્ગમ્ મર્યાદા વિપરીતા વિશેષતઃ ।

વિજેયા સર્વથા વિજ્ઞેઃ પૂર્વધર્મવિનાશનમ્ ॥૧॥

બુદ્ધિગાળી પુરુષોએ દરેક રીતે અતિમાર્ગની મર્યાદા પાળી માર્ગો કરતાં આરા કંઈને બહારી છે, તેમ જાણવું. આથી આ પૂર્વધર્મની મર્યાદાથી તેને બંધ નહીં છે. ૧.

= ધર્મમ્યાદાત્મકો જૈવઃ પ્રવૃત્તો શુભ મતઃ ।

મેત્રા ચ માનસો જૈવા પૂજા કર્મવિલક્ષણા ॥૨॥

આ માર્ગમાં ધર્મ તે ત્યાગસ્વરૂપે રૂપે છે, તેમ જાણવું. તે ધર્મ ત્યારે નિશ્ચિતને બદલે સ્વર્ગમાં કરવાનો હોય ત્યારે તે પ્રભુના આશ્રયરૂપે રૂપે છે. આ માર્ગમાં જેવા માનસી જાણી અને જે જીવ છે, તે ધર્મમાં કરના જુદાજ પ્રાણી જાણી ૨.

ધર્માદિકરણ યજ્ઞ તદાભાષિત્વાત્મનમ્ ।

પ્રમાણ મગવદ્વાવયૈમાવિર્ભ્યોદિત દિ ચત્ ॥૩॥

આ માર્ગમાં પ્રભુની આજ્ઞાને બદલે ગ્રહારી સેવી, તેમ ધર્મ વગેરેનું અનુદાન; અને પ્રમાણ તરીકે પ્રભુને શ્રીમદ્દામરુજ મગલ પ્રકટ થઈને જે આજ્ઞા કરી તેમ. ૩.

પ્રમેયો હરિર્મિત્ર, ન સ્વર્ગાદિકમુચ્યતે ।

માધન મગવન્માર્ગ, જલ માનમેત્તિ હિ ॥૪॥

આ માર્ગમાં પ્રમેયસ્તુ મના પ્રયુજ છે; અર્થ વગેરે ૨૬
પ્રમેય નથી (પ્રભુ સિવાય અન્ય કોઈની આ માર્ગના હવને હમ્મ
નથી.) એ પ્રમેયપ્રાપ્તિને માટે સાધન પ્રભુનો માર્ગ છે; અને ૩૫
અને માધન એકજ (માધન અને ૩૫ની આ માર્ગમાં અનુન્યતા
છે) ૧.

ફલ પ્રયમતો દેયમુક્તિ માધનં ફલમ્ ।

સંવાદવૃત્તિસ્ત્યાગો હિ પ્રવૃત્તેર્દૂરવર્તિતા ॥૫॥

આ માર્ગમાં ૩૫ એ સાધન પર્વેષ્ટ રૂડેઈ આપ્ત. એ
પાંડી સાધનકેવળ ૨૫પ્રાપ્તિ છે. આ માર્ગમાં પ્રભુમેવામાં પ્રવૃત્તિ
૨૫થી, તેજ આમાં ત્યાગકે; અન્ય મર્થ પ્રવૃત્તિ આ માર્ગથી દબાવે
ગાઈ ૬૨ છે ૫.

ત્રેહિવ નામિત્ત કૃષ્ણસેવાયે ચ તર્પન્દિગમ્ ।

વિરદ્યત્તળે ધર્મઃ કૃષ્ણોક્તિવિવોધનઃ ॥૬॥

મર્થ ૨૬ અમ્મની તેમજ હન્દિય સમ્મની જે કામ કર્મ
તે ૨૬સેવા આત્મ છે. (કૃષ્ણમેવા નિવાય ૨૬-હન્દિયનો અન્ય
૨૬થી ૫મ કિયોગ નથી, એ આ વાચનના આરથ છે.) શ્રીકૃષ્ણ-
અન્દ્યે ગુરુપ્રિય પર અર્જુનને જે વાત કહી, તે ૬૫૨થી ૨૫૭
યોગે ૬ (અમ્મ ૨૬ની ૨૬કાર કહે. ત્યાં પ્રભુના ઉપદેશો બધા
ધર્મનો ત્યાગ આ) વિરદ્ય કૃતિ તેજ આ માર્ગમાં મર્થ છે. ૬.

પુનરેવાન્નિનયાનાદ્ મગરાન્ અયમુક્તવાન્ ।

યેનંવ કૃષ્ણમસ્વન્તો ધર્મ મોઽન્ન નિસ્પ્યન્તે ॥૭॥

સુદૃઢમિ લિપતઃ અર્જુનને ઉપદેશવાને બહાને પ્રભુએ આજ
વાત જનાવી છે એટલુંજ મમજો કે જેનાથી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર સાથે
નમસ્કાર થાય, તેનેજ આ માર્ગમા ધર્મ કલો છે. ૩

| વાસન્ત્વે મક્તિમાર્ગે હિ તદ્દર્મેણ વિધિર્મતઃ ।

ત્યાગોઽપિ સફલઃ સોઽપિ યથા ભગવદિક્ષિત્ ॥૮॥

અક્તિમાર્ગ દામપણમા રૂઢેલો છે. ને દામધર્મથી અગ્નિ-
માર્ગીય વિધિવિધાન છે. જે અગ્નિમાર્ગીય ત્યાગ છે, તે પણ માર્ગ
છે ને ત્યાગ જે પ્રભુએ આપ્યો જનાવ્યા છે, તેમા પ્રકાશનો છે. ૮

| વસ્તુન મયમેવામ્ય માર્ગમ્ય ત્યાગ ડપ્યનં ।

સેવાકૃતૌ સ્વદેહાદિનિરપેક્ષસ્વમાદરાત્ ॥૯॥

અહીં જેના આ માર્ગને ત્યાગ આપે(આપજ દેહ છે, કંપો
મેલા કંવામા આદરપરક પોનાના દેહાદિકીની મંડકને ભેદ પણ
અપેક્ષા નથી ૯

જ્ઞાનમાર્ગપરિત્યાગ શન્યન્તાત્મ નિરર્થકઃ ।

મક્તિમાર્ગપરિત્યાગો મર્વ ભગવદર્થકમ્ ॥૧૦॥

જ્ઞાનમાર્ગમા જે ત્યાગ રૂઢેલા તે મને માર્ગ છે, તે નક્કી
ન દોષથી નકામો છે; જ્યાં અગ્નિમાર્ગીય ત્યાગમા તે બધુંજ
પ્રભુ માર્ગ છે ૧૦

પન્માનન્દમગ્યન્નિવ મજરા મયથા મનમ્ ।

ઉપકારોઽપિ સસિધ્યેદેહાતીતા મહાનમૌ ॥૧૧॥

જે કાંઈ પણ પગ્ગાન-દાત્રીક પ્રભુના સમ્બન્ધનું થાય, તેની દરેક ગીતે સફલતાજ છે; અને દેહાદિકે સર્વ ભગવદર્થ થતા તે મર્વની કુનકૃતતા પણ નિહ થાય છે. ૧૧.

सर्वत्र भगवदबुद्धिर्भगवद्विभवभावनात् ।

इन्द्रियाणां तयान्यस्य सम्बन्धस्य विनाशनम् ॥૧૨॥

અધીજ ગ્યસે પશુના ધર્મોનોજ વિચાર આપ્યા કરતો હોવાથી આવા જકતને મર્વત્ર ભગવાનજ રૂહેલા છે, તેથી સમજ ગુરૂ છે. હૈંદ્રયોનો સમ્બન્ધ તેમજ અન્ય પદાર્થોનો સમ્બન્ધ આ ભગવદ્-બુદ્ધિથી નષ્ટ થઇ જાય છે. (ગૌડિક સમ્બન્ધોજ રૂહેતા નથી.) ૧૨.

प्रपञ्चस्फूर्तिसम्बन्धेऽप्येव तद्विष्णुनिर्मना ।

तदर्थं भगवद्धર્મા सर्वे सर्वप्रकारतः ॥૧૩॥

શ્રીભાગવતનો જોયા સ્વાચાર્યવિરૂનેશ્વિ ।

અન્યથા ન મર્વેત્સ્ફર્તિસ્તદ્ધર્માણાં હિ સંસ્મૃતૌ ॥૧૪॥

આ જગદાદિની ગુર્તિના વિષયની વાત કરતાં પણ તે જગ-દાદિનું વિન્મરણજ આ લાદિનગાર્થિય ત્યાગમા રૂહેલું છે. તે ખાતરજ દરેક પ્રકારે પ્રભુના જે સર્વ ધર્મો છે, તે શીભામવતજ-માથી શ્રીકૃષ્ણેધિનીજદ્વારા જાણી લેવા; કારણકે પ્રભુના ધર્મોનું જ્ઞાન ન હોય તો જગદાદિમા પ્રભુના ધર્મોની ગુર્તિ થઈ ન શકે. ૧૪.

स्नानुनावेन ममारं नाशयिष्या तु सर्वथा ।

ज्ञापयित्वा ह्यર્ધમાન્ भावं दत्त्वा तयाविषम् ॥૧૫॥

प्रकारमपि विज्ञाप्य भक्तैः सर्वैस्त्वतो बलान् ।

प्रपञ्चस्फूर्तिर्नाहिते विस्मृतिस्वार्थान्धकम् ॥१६॥

શ્રીભાગવતમેવાત્ર સર્વેષાં હિ ગતિર્મતા ॥૧૬॥

શ્રીમદ્ ભાગવતજ મર્મ ભક્તોની ખગ્ગ ગતિ છે. તે શું શું કરે છે ? પોતાના ભરેલા મદાન અનુભવોથી દરેક રીતે ભક્તના સંભાગને (અદનતા-અમતા જુદિથી જે દુઃખથી પદાર્થોમાં આમલિ રહેલી હોય છે, તેનો) નાશ કરે છે; પ્રજુના ધર્મોના બોધ કરે છે, ભગવદ્-ભાવથી ભગ્પૂર જેવા ભાવનું દાન કરે છે; પોતાના અવથી ભક્તિના અમત્ર પ્રકાશનું જ્ઞાન આપે છે અને પ્રપચ્ચ=જગદાદિની જે સ્ફૂર્તિ, તેમાં તેના વિસ્મરગાત્રપ રૂપ અર્થને મિદ્ધ કરે છે. ૧૬૬.

જ્ઞાતં તત્કલદં, તત્ર હેતુસ્તદ્ગુરસંશ્રયઃ ॥૧૭॥

તત્ર હેતુ કૃપા તેષાં, તત્ર સાન્નિધ્યમિચ્છતે ।

સાન્નિધ્યે તત્ર સમ્બન્ધઃ, સ તુ સંવાકૃતૌ ભવેત્ ॥૧૮॥

૧. આ શ્રીમદ્ ભાગવતસાન્નિધ્યનું જે જ્ઞાન થયું, તે ૧૬૬માં થાય છે. પાંચુ આ જ્ઞાનમાં ગુરસંશ્રયોના આશ્રય હેતુરૂપ છે. શ્રી-ગુરસંશ્રયોના આશ્રય ક્યારે થાય કે જ્યારે તેઓની ભક્તિ ઊપર રૂપા થાય. શ્રીગુરસંશ્રયોની કૃપા માટે જેઓની પામે રહેવું જોઈએ, પામે રહીને પણ ગુર-શિષ્યના મન્ગલે રહેવું જોઈએ. આ ગુર-શિષ્ય મન્ગલ લોકેજ સમ્યક કે જ્યારે ગુરસંશ્રયોની મેદા કવ્યામાં આવે. ૧૮.

સેવા તદિજ્ઞિતકૃતઃ સર્વથા તત્ર સિધ્યતિ ।

દાસધર્મેણ સેવાયાં વિધિર્નહિ નિયામકઃ ॥૧૯॥

સેવા ત્યારેજ સિદ્ધ થાય, જ્યારે શુરદેવ જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે કરવામાં આવે. અનુક વિધિથી સેવા કરવી તેવું નથી. આ તો દાસધર્મ છે. એટલે જે પ્રમાણે આજ્ઞા તેજ પ્રમાણે કરવાં રહે છે; એમાં કંઈ શાસ્ત્રીક વિધિ નિયામક નથી. ૧૯.

યથાકચક્ષિત્કરસ્વામિસન્તોષોત્પાદનં હિતમ્ ।

તર્પિમસ્તુષ્ટે ફલં સર્વં સિદ્ધમંથ ન સંશયઃ ॥૨૦॥

કેાઈપણ રીતે પોતાના શુરદેવ જે રીતે પ્રસન્ન રહે, તેવું કરવામાં આવે તેજ હિતમ્ છે. શુર જે પ્રસન્ન થયા તો સકલ ક્ષય સિદ્ધજ અનર્થ; એમાં કોઈ જાનની સંશય ન લાગવી. (અણુ શુરસે થાય તો શુર બન્યાવે; પરન્તુ જો શુર શુરસે થાય તો પ્રભુએ છેદા રૂદે, એ વસ્તુ જમનૂની છે -દરી દષ્ટે ગુહ્યતા, શુરો દષ્ટે ન ક્યત- એ પ્રાચીનકાળથી અભિદ્ધ વાત છે.) ૨૦.

તત્સમાત્રવમાર્ગમર્યાદા વિજ્ઞાય જ તદાશ્ચિનૈઃ ।

તત્ર મર્ગે સ્થિતિઃ કાર્યા ત્યજ્યથા અશ્યતં ચતઃ ॥૨૧॥

તેમાં અક્ષિતમાર્ગને જોવાયે પોતાના જાતની મર્યાદાઓને સારી રીતે જાણી અક્ષિતમાર્ગમાં ગિયતિ કરવી. જો ને પ્રમાણે ન કરવાના આવે તો અક્ષિતમાર્ગથી બદલવાનો વખત આવે. ૨૧.

૧૮. સ્વમાર્ગરહસ્યનિરૂપણમ્ ॥

‘રમો વૈ સ’ ઇતિ શ્રુત્યા રમરૂપો નિરૂપિત ।
 મ મન્નન્ય સ્વશાસ્ત્રેણ યથા સિદ્ધસ્તથા પુન ॥૧૮॥
 દિવા પૂર્વેન્તુ સમ્યોગો વિરહશ્ચ તથોત્તર ॥૧૯॥

‘પ્રભુ પ્રમાત્મ’ એ ઉપનિષદ-ગાયત્રી જણાયા પ્રમાણે પ્રભુ પ્રવચન અર્થ છે તેમ પ્રવચન આપ્યા પાછા મુજબ જે પ્રમાણે સિદ્ધ થાય, તે પ્રમાણ પ્રીતિ થી હવે જે મને પ્રમાણે પ્રવચન તે સમ્યોગ અને જીને પ્રિયોગ ૧૩

ત્રિયાપ્રધાનસમ્યોગે રસોદ્બોધાય રૂપિતા ॥૨૦॥
 ભાવાસ્તથાશ્ચોર્યુક્તસ્વરૂપમપિ તાદૃશમ્ ।
 ભાવાત્મક તુ, તત્પ્રાપ્તિર્ભાવપ્રાપ્તિર્ન ચેતરત્ ॥૨૧॥

ક્રિયા જેમા મુખ્યત્વે રૂપ છે, તેના મર્યાદાત્મક સૂત્રો રસમા અને જાગૃતિ કેવી માટે જાવો રૂપ છે તેજ પ્રમાણે પ્રિયોગાત્મક સૂત્રોગાયત્રી જે અર્થ છે, તે તેજ જ ભાવત્મક છે (ભાવ વિના રસનિષ્પત્તિ નથી) આ પ્રિયોગાત્મક ગાયત્રી પ્રાપ્તિ એટલે નામજ ભાવપ્રાપ્તિ, જીવન કારણ નથી ૩

સ ભાવ સર્વથા પૂર્વદેહ મ્બેનાનિવર્ત્ય ચ ।
 વિદધ્યાન્નૂતન દેહ સર્વસામર્થ્યસમ્યુત્તમ ॥૨૨॥
 નિષ્પ્રત્યૂહ યથા તસ્ય વિયોગાનુમત્તો ભવેત્ ॥૨૩॥

તે બાવ પ્રથમના સરીરને પોતાને સ્વરૂપેજ રાખીને તેને જે પ્રમાણે કોઈપણ જાતની મંજૂરણ પિના પ્રજાના વિરુદ્ધને અનુભવ થાય તેવા પ્રકારના સમગ્ર આમર્થ્યવાળા નવાજ સરીરમાં ફેરવી નામે છે. ૪૩.

સ ણ્વ ક્ષાન્દિતઃ સર્વમન્યં રોધઃ પ્રમુખિયૈઃ ॥૧॥

વિરોધસ્તમ્ય મતનં પ્રવચ્ચસ્મરણેન હિ ।

તદ્ભાવો નિરોધૈસ્ત્રીલયા મુળગાનજઃ ॥૬॥

આ વિશેષાનુભવને વાચક જે રિયનિ, તેનેજ સીમદાપ્રમુદ્ધને નિરોધ એવી અગ્રા અર્થા છે. સતત પ્રવચ્ચ(જમદાદિ)નું સ્મરણ કરવામાં આવે તો આ નિરોધને બધા આવે. (કુનિયાદારીમાં સ્મા પન્થા ફેરવાયજે એ નિરોધ સિદ્ધ થાયજ નહીં.) આવા પ્રકારનો બાદ ત્યારેજ ઉત્પન્ન ન થાય કે જ્યાં નિરોધપૂર્વક પ્રજાની સીમા-જાના અમરણપૂર્વક પ્રજાના મુલ્યનું જ ન કરવામાં આવે. ૬.

દૈન્યમાપતયૈવ સ્યાન્નુભા ભાવમ્ભૂતિઃ ।

પ્રચ્ચાદિદુર્લભો ભાવઃ કયં સામ્યો હિ તારશઃ ॥૭॥

ઇતિ વિન્તાપાપયુક્તઃકાર પ્રાદુરાનનમ્ ।

તદાપ્રવાદિહ પ્રાયઃ સર્વેષાં તાપમ્ભવઃ ॥૮॥

જો કોઈ સીમતાની બાવના કરવામાં આવે ~ જો સર્વેજ સીમતાની જાણ કરવામાં આવે તો તેજ પ્રકારના જાણની પ્રતિ થાય. આવઃ પ્રકારનો આવ તો જ્યાંજ જોડેને પણ પ્રમુદ્ધીથી પ્રાપ્ત થાય તેજ છે. તે મામાન્વ મનુષ્યોને સિદ્ધ રૂપે રીતે થાય,

તેથી ચિન્તાવાળા પગપાળુ પ્રભુને પોતાના સુખારવિન્દ ॥ અવ-
તાગુપ શ્રીમદ્દાપ્રબુજન પ્રકટ કર્યા તે શ્રીમદ્દાપ્રબુજને આગરે
જનાથી જાણે ભાગે મધ્યાને વિપ્રયોગાત્મક તાપકેશનો જન્મ થાય
(ક્રમિક તાપકેશ મિત્રાય ભાવપ્રાપ્તિ સમ્યક નથી) ૮

નાપેન સર્વથા સર્વપરિત્યાગો મવિવ્યતિ ।
મનિત્યકનેઽસ્થિતે નૂન પ્રાજ્ઞામ્મન ભવત્ ॥૨॥

જો નના પ્રકારનો તાપકેશ થાય તોજ મરે રીતે દુન્યવી
સર્વ પદાર્થોનો ત્યાગ થાય અને મરે દુન્યવી પદાર્થોનો ત્યાગ થય
ત્યારેજ પ્રપગ્ય દુનિયાનું મન જુદી રીતે ૮

તદસ્મૃતો તદામત્તિ સર્વેય મવિવ્યતિ ।
આસત્તો વ્યમને જાને પર કિમનશિશ્યને ॥૧૦॥

કેવે જો દુન્યવી પદાર્થોનું નિમ્મલ મિલ્લ થકે કે તત્તલ
પ્રભુમા આમત્તિ હરેક પ્રકારે થાય અને આમત્તિ થતા વ્યમન
થકે ચૂકે તો પાત્રી માત્રી થતી ૧ ૧૦

નાધિકા સૈવ સતત ન દુર્લભતમા રતિ ।
અતો વિષેય સુધિયા શ્રીમદ્દાચાર્યમત્રય ॥૧૧॥

પ્રભુમા પ્રેમ મુખેન નથી પગ દુન્યવી પદાર્થોનું મુખે
જેલ ભાગે બાધ કરનારે ૮ માટેજ પુદ્ધિશાલી પુરને શ્રીમદ-
પ્રમુખ સમગ્ર મન ૧૧

તસ્માત્ત્વં એ મનુજૈરનન્વૈ. સાધનોઞ્જિતૈ ।

સર્વંદા સર્વયાવૈન સેવનોયસ્તદાધિતૈ ॥૧૨॥

તેથી શીખદાપ્રભુજીને શરણે આવેલા અનન્ન અને નિઃપ્રાધન
જીવોએ દમોશ રામપ્રભાવપૂર્વકે શીખદાપ્રભુજીના રાગજીનેજ સિદ્ધ
કર્તૃ (અથવા રાગરૂપ પ્રભુનું સેવન કરતું) ૧૨

૧૯. મધુરાષ્ટકતાત્પર્યમ્ ॥

સ્વરૂપગુણભેદેન ત્રિવિધ ગાત્રમુચ્યતે ।

સ્વરૂપ તુ રસાનન્દસ્તથા લીલાસમન્વિતઃ ॥૧॥

સ્વરૂપગાત્ર અને ગુણગાત્ર એના ભેદે ગાત્રને પ્રકારનું કહેવાય
છે પ્રભુની લીલાઓથી ગુપ્ત રમાત્મક જે આનન્દ, તે સ્વરૂપ. ૧.

ગુણાસ્તુ મગવદ્દર્શાં સ્વરૂપોત્કર્ષહેતવ ।

તૈ પરીક્ષે હિ ગીયન્તે સ્વામ્નાહેતુતયાત્મનઃ ॥૨॥

ગુણો એ તો પ્રભુના કર્મ છે અને બાહ્ય જે સ્વરૂપ કહેવામાં
આવ્યું, તેની અદત્તાના કાન્ધરૂપે કહેવા છે જ્યારે પોતાની પ્રભુમાં
આગળ કાન્ધરૂપે એ ગુણોનું અને પ્રભુની પરોક્ષતામાજ્ઞ
યાય છે. ૨.

અસ્તુ પં તુ નદાનન્દ્યત્યેનાયવેન્દ્યા ।

તત્તલ્લોગધ્યન્વેન માધુર્યેણ વિભાવ્યતે ॥૨૥॥

તે ૨૪૫વી તે। પ્રભુના આનન્દાત્મેકે ૨૪૫વા એકે એકે
અર્થે કરી પ્રભુની તે તે સીધો નો સમાશ્રય કરતા જતા મધુરતા જે
કરી બાવના કરવામાં આવે છે ૩.

નિદપ્યે તં; સમાનેતુ યદા ય્યાતુ ન શયતે ।

તદા તેનૈર રૂપેણ વિદ્યે તાપમંત્યુનૈ ॥૪॥

નિરૂપણં રસપ્રાપ્ત માધુર્યેણૈવ જાયતે ।

તથ્યાનુભવેષ્વત્વાદ રૂપેણ કલ્પન્ન ॥૫॥

નિદપ્ય નિદપ્ય અને નિદ્રા, એ જાગતાં નિદ્રાનું દોષ છે.
દશે જ્યાં એનાં એ અર્થોમાં જાતેનું નિદ્રાનું માથે રહી નથી
સાગતું ત્યારે તેજ કહે તાપકેશ્વરી પ્રાપ્ત એવા કહે તે મધુરતા જે કરી
અમનું નિદ્રાનું વિદ્યા જાય છે. એ એ જાત અનુભવથી જાતે
અમાલ તેવો છે. એટલે જ ૧ ૨૪૬માંથી અનિદ્રાનું કોઈપણ મોં
નિદ્રાની સંકેત નથી ૫

અન. મમ્ભૂય ત્તા મર્મં ધ્યાનુનૂતરસાન્નદશ્વ ।

વિયોગમાયૈ સ્વં માયૈ કર્ણેવાન્તિ હર્ષિ તથા ॥૬॥

એટલે એ જાતે સીધાંએ અટક થઈને વિદ્યેનાન્દ આપે છે
કરી જેને અનુભવેના અનન્દ જાતે તેજ પ્રભુનું જાતે
કરી મારે છે ૭

તત્તલ્લોજાન્તરક્ષત્વાઃ સ્મૃત્વા સ્મૃત્વા તદ્વક્તુઃ ।

મતો માધુર્યરૂપેણ રૂપયન્તિ પરસ્પરમ્ ॥૭૭॥

અને તેથી દરી તે તે લીલાઓમાં રૂઢેશાં ઓપાડનાઓ તે તે અડગનું સ્મરણ કરી તે તે અડગને મધુરતાના સ્વરૂપમાં પરસ્પર વર્ણવે છે. ૭

एकाक्षरं तथैवान्या वदन् नयनं परा ।

एवमग्रेऽपि विज्ञेयं सम्पूर्णे मधुराष्टके ॥૮॥

એક ઓપાડનાએ પ્રભુના અધરનું વર્ણન કર્યું તે બીજાએ મુખનું વર્ણન કર્યું તે ત્રીજાએ નેત્રનું વર્ણન કર્યું. આમ સંપૂર્ણ મધુરાષ્ટકમાં આમળના ગ્વાંકમાંના તે તે અડગનું પણ જણાવ્યું. ૮.

एतदेवास्मदाचार्यैरतिगुप्तं निरूपितम् ।

तद्भावभावनं सिद्ध्येदेतद्मन्थार्थभावनात् ॥૯॥

આજ આતિ ગુપ્ત વાન આપણા શ્રીમદ્ભગવાદીશ્વર પ્રભુએ બતાવી છે. આ મધુરાષ્ટક મન્થના અર્થની ભાવના કરવાથી પ્રભુના તે ભાવની ભાવના મિદ્ધ થઈ રહે. ૯.

तद्बोधोऽपि निजाचार्यकृपया प्रभुकारितः ।

तादृशैर्ज्ञापितો वापि भवेज्જैવાન્યथा क्वचित् ॥૧૦॥

તે અર્થનો બોધ પ્રભુનો કરાવ્યો શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા ૬૫ વડે થાય કે ભગવદ્ગીતા જણાવે ત્યારે થાય; એ વિના અન્ય કોઈપણ રીતે ક્યાંય પણ ન થાય. ૧૦.

૨૦. સર્વાત્મભાવનિરૂપણમ્ ॥

કૃષ્ણમ્ય રૂપયા કિંચિદ્વૃદયાગતયા મયા ।
સર્વાત્મભાવશબ્દાર્થઃ કશ્ચનાત્ર વિવિચ્યતે ॥૧॥

હૃદયમાં આવી રહેલી પ્રભુરૂપા વડે સર્વાત્મભાવ, એ શબ્દનો યોગ્ય અર્થ માગી વડે અહીં વિવેચવામાં આવે છે. ૧.

મર્વેષામિન્દ્રિયાણાં હિ દેહાદીનાં તથા પુન ।
આત્મભાવો ભગવતિ સર્વમાત્ર સ કલ્યતે ॥૨॥

અહીં ઇન્દ્રિયોનો તેમજ દેહાદિક મર્વનો ભગવાનમાં જે આત્મભાવઃઅનન્યભાવ, તેને સર્વભાવ કહેવામાં આવે છે. ૨.

આત્મભાવશ્ચ સર્વથ સ્વસમ્બન્ધવિનારણમ્ ।
સ્વસ્ય સમ્બન્ધનાસ્ફર્તિરસ્માક ભગવાનિતિ ॥૩॥

પેનાનો ખીનમાં જે સમ્બન્ધ, તેનો જે વિચાર અને 'આ અમાન ભગવાન' એવી ભાવના જે મમ-ધીપણ તેની અસ્ફર્તિ (અસ્પૃશ્યતિયે ૨૧-૫૨એકનોજ અભાવ) તેનું નામ આત્મભાવ. ૩.

દેહેન્દ્રિયાણાં પ્રત્યેકમાકાક્ષારહિતા હૃતૌ ।
આકાક્ષાયાં તુ વિષયે ભાવમત્ત્વાન્ન સર્વતા ॥૪॥

આપણાં જે દેહ-ઇન્દ્રિયા, તે પ્રત્યેકની પ્રભુને વિશે લેશ પણ આકાક્ષા ન હોવી જોઈએ (અંક તેટલો દ્વિધાભાવ આપ્યો.) હવે

એ આકાંક્ષા રહે તો ઇન્દ્રિયો અને ઇન્દ્રિયોના વિષય એવી ઇન્દ્રિયોના બાંધની ગિચાઈ રહેવાથી સર્વપણું ન થાય. ૪.

અતઃ एष हि तद्भावं देहाद्यन्तर्गतित्युच्यते ।

મફૂર્યા તત્રાપિ ને માર્ગે મવેત્પોપાદિહેતુકઃ ॥૧॥

આથી કર્મનેજ સર્વાત્મભાવમા દેહાદિકની સ્તુરણા ન હોવી જોઈએ, તેમ રહેવામા આવે છે. હવે એ સ્તુરણા ચમા કરતી હોય તો તેને ઇન્દ્રિયોના પોપણાદિક (તે તેના વિષયની સમ્પૂર્તિ) ના કાંચુકપ રહેતો દ્રેતજ્ઞાનવાળો બાવ થાય. ૫.

तथैव विषयत्यागः सर्वनासाधनाय हि ।

કામભાવે કામફલે ભાવતો નહિ સર્વતા ॥૬॥

સર્વપણાને મિદ્ધ કરવા માટેજ ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ છે. કામ-વિષય હોય તો કામનું ફળ થાય અને તેના કામભાવથી (તેમા વિષમાપેક્ષા રહેલી છે, તેથી ગિચાઈથી) સર્વપણું સિદ્ધ ન થાય. ૬.

‘अहं भगवतः सर्वं’ इति सर्वात्मभावनम् ।

‘પ્રમુર્મમે’તિ ભાવો હિ કામભાવો યતો મતઃ ॥૭॥

સર્વાત્મભાવનો અર્થ એ કે- ‘હું સમગ્ર પ્રજુનો છું.’ તેથી જગદ્રે કામભાવ એ કે- ‘પ્રજુ મારા છે.’ (રહેલામા ઇન્દ્રિયોના વિષયોનો ત્યાગ છે, નિસ્વાર્થતા છે, ક્યારે પાછલામાં વિષય-સમ્પૂર્તિની ઇચ્છા રહેલી છે.) ૭.

૨૬. નિવેદનતાત્પર્યાર્થઃ ॥

अथ निवेदनवाक्यार्थस्तु-नृचादावेव जीवाः स्वतो भगवता
सृष्ट्यर्थं मित्राः कृताः; तेषां तत्प्रभृति भगवता सह भगवदंशानां
विप्रयोगोऽस्त्येव, न परं तावत्कलेशः, सम्बन्धाभावात्; सम्बन्धस्तु
प्रपञ्चासक्तिनिवृत्त्या भवति, सा तु यावदेहसम्बन्धमहन्ताममतयो-
विद्याकार्ययोः सत्तत्त्व भवितुं शक्नोति, अतो यत्राहन्तामनयोर्भाव-

૧. અક્ષરાંશદેવા દ્વિવિધાઃ । કેવલમયાદાયા સ્થિતાઃ સાધન-
પરાસ્તેષાં મુક્તિરેવ ફલં, ચે ચ મયાંટાપુષ્ટાવદ્ગીઠતામ્નેષાં સર્વમાધન-
ત્યાગપૂર્વકદારણાગતૌ પ્રિયમાણસેવનાયાં સેવાફલેક્તફલસિદ્ધઃ ।
અન્યેષાં નાસુરાણાં પ્રવૃત્તિજન્યાનાં સત્સારનિશ્ચયેનાન્ધન્તમ પ્રવેશરૂપા
મુક્તિઃ, ન હિ તેષાં ભગવન્પ્રાપ્તિસમ્બન્ધગન્ધાંડવિ, 'મામપ્રાપ્ત્યેવ
કૌન્તેય' ઇત્યાદિવચનાત્ ॥ તત્પુસ્તકમ્થ ટિપ્પણમ્ ।

૧. અક્ષરબ્રહ્મના અંગો દેવ અંશો ને પ્રકાશના છે. તેમ ના
એકે તો કેવલ મયાંદામાજ ગહેલા છે; નેએ બંદ વંદેશમા વચ્ચેલા
માધનો કરીને ગોક્ષત્રય કલને પ્રાપ્ત હો છે નેએને મોક્ષજ ૪૧
મયે છે, અધિક નહિ. નેએનો મયાંદાપુષ્ટમા અંગીકાર રહેલા
છે, નેએ તો મયાંદાનાં મર્ગ માધનોને તિથાનસિ આપીને પ્રભુને
શરણે જાય છે; અથવા તો મયાંદાનાર્ગના સાધનોજ તેવા જીવને
છોડીને આત્મા જાય છે; શરણે ગયા પછી તે જીવે પ્રભુની મેવ
કરે છે અને મેવા કરતાં કરતા ગમમય પ્રભુ મયે અનેક અંગીકાર

કન્નં ચવિધ્યનીતિ પુનઃ નમ્યન્ધસિદ્ધિઃ, તથા પુનર્દેહાદેઃ પાવેન મુક્તિઃ
 કાર્યક્ષમત્વમિવ ભગવત્કાર્યોપયોગિત્વં ભવતીત્યલમુક્તયા ॥

इति श्रीहर्दिदासोदितो निवेदनतात्पर्यायः ॥

ભાવાર્થ-આત્મનિવેદનનો વાક્યાર્થ આ પ્રમાણે છે: વાક્યાર્થ
 એટલે નિવેદનમાં તમારો જે રહ્યો કે આકર્ષણ ગ્રહણ કે, તે સર્વજ્ઞ
 રહ્યો, તેનો ભાવાર્થ, એ જ નિવેદનનો વાક્યાર્થ એને શ્રીહરિધન-
 ચંદ્રગુપ્તાએ કહ્યો છે;

एकोऽहं बहु रदा, एक ही न रहते, मैं द्वितीयमै रहतू ओ श्रुत-
 गा कह्यो आधात्रे प्रथम तो प्रभुये सृष्टि ज्येवानी हुआ करी. हमलू
 बरवा भाटे सृष्टि ज्ये छं ज्ये छपनिपट कहें छे. हमलू केम जनी
 शके? सर्वत्र ऐक्य भगवान् छे. भगवान् भगवान् साथे हमलू केम
 करे? ज्ये म के यता श्रुति कहें छे के प्रभु पोते हमलू कवा भहु-
 क्ये थाय छ सृष्टि ज्येवा भाटे पोतानाभायी ज्ये अनेक जगज्जगति
 प्रकट करे छे. ज्येवा स्वयंवर होवायी भूषित कवाणी प्रभु ज्ये
 हुआ करे छे, त्याग ते ज्येवो पोतानाभायी लुप्त करे छे. ज्येवा
 ज्येवा

આનંદમય ભોગો ભોગવે છે, જો સેનાદત્ત અંશમાં કહેલા ક્યની
 તેઓને પ્રાપ્તિ થાય ન જોઓ પ્રકૃતિ-માયામાંથી ઉત્પન્ન થયેલા છે,
 તેવા આશુરોને તો મસાત્મા ભગવાનો નિશ્ચય થયેલો હોવાથી તે
 લોકોને અધઃતમ નામના મહાનન્કમાં પ્રવેશ કરવારૂપ મુક્તિ
 મમે છે તે લોકોને પ્રભુની પ્રાપ્તિના મંબધનો ગન્ધ પાણી નથી,
 કેમકે પ્રભુ જ શ્રીકૃષ્ણે ગીતામાં આજ્ઞા કરે છે કે 'હે અર્જુન, તે
 આશુર જ્યેવો મને પ્રાપ્ત કર્યા વિનાજ અધમ ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે.
 તેઓને આશુર ચેતિમાં જ હું પટકું છું.'

જાગૃત્વ રૂપ હોય જુદા થાય છે, ત્યારથી પ્રજા તો એ વિખર
 પડે છે, પ્રજાનો વિયોગ પ્રમ થાય છે. લુપ્ત પડ્યા ત્યાંથી પ્રજા
 સંબંધ દુટકો અને વિયોગજીવનો લાગ્યો નથી વિખર થાય તો
 પણ તેઓને તાપ લગ નથી થતો વિયોગ દય તો લાપડસેન થયો
 જોઈએ, પાત્ર વિયોગ છતાં, દલ્લ રાજાના વિયોગ છતાં હવેને
 દેશ પણ પ્રજાને મળીને મળે તાપ કે સેન કે રાજા નથી મળ
 નું કે કોઈ એ જ - પ્રજાનો મળાઈ નથી રહ્યો નથી વિખર
 પડ્યા ત્યાંથી પ્રજા કેના તાપ રાજા, રાજા દુટકો રહે
 પ્રજાના વિયોગને જોઈને થયો જોઈતો તાપલસ થઈ થાય છે -
 પણ પ્રજાનો રાજા થયો જ નથી તો તેઓને પ્રજાનો વિયોગ
 સાબરી આવે અને પ્રજાની પ્રાપ્તિ મટે આર્તિ હૃદયે મનસગી
 મળાઈ જાય નથી, ત્યાં પ્રજા પ્રમાણ મારે નાથ ને નાથ
 મળાઈ જાય

વિયોગ પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રજાનો મળાઈ કે ન થાય
 એ પ્રજાના ઉત્તરમાં આવ્યા આના કે છે કે પ્રમાણ નામે
 આગમિ દુટક થયા પછી પ્રજાનો સંબંધ થાય કે પ્રમાણ થય -
 મુદ્દી આર્તિકતા થાય પછી ન. ત્યાંથી પ્રજાનો સંબંધ
 નથી મારે તાપ કે પ્રજાનો મળાઈ જાય

પ્રપચમાં એટલે લોકમ રહ્યો આર્તિકતા દુટક થયા ન
 આડી કામે છે એક તો આર્તિકતા અને આર્તિકતા એ જોઈ
 માતા આર્તિકતા એટલે અજાન - નાનગી મારે તાપ હૃદયે છે
 મનમ જગત પ્રજાને ખેંચાતું - આન છે પ્રજાના મન પદાર્થ
 પ્રજાને ખેંચાના મન છે, તે બધા પ્રજાના છે, પ્રજાના તે
 મળાઈ, હતા મળાઈ - થયે. વિદ્યો એને મળાઈ

માની લે છે, અને દુખી થાય છે, ત્યારે ત્યાગુધી અનિદ્રાએ
 ઉત્પન્ન કરેલી એ લૌકિક અદ્વંતા અને મમતાઉપ પિશાચિનીઓ
 જેઠેલો છે, ત્યાગુધી લૌકિકમાંથી જીવની આસક્તિ દૂર થવાની
 નથી. ત્યાગે ત્યારે અદ્વંતા અને મમતાને બાધ થશે ત્યારે ત્યારે
 પ્રપંચમા રહીને આસક્તિ દૂર થશે, અને કરાને પ્રભુનો મળામ થશે.
 તાત્પર્ય આ છે: માયાની એ પુત્રીઓ, એક વિદ્યા અને બીજી અ-
 વિદ્યા. અવિદ્યામા કમાઈને જીવ પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી જઈને લૌકિક-
 કમા આ તા મમતા બાંધે છે પ્રભુએ અદ્વંતા મમતાનું મૂલ કારણ
 જે માયા. તેના જીવવાનું મન્ત્ર માંત્રન જતાવું છે. ગીતામા શ્રી-
 મયે આગા કરે છે કે, મામેષ ચે પ્રપચન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે—મને
 જે રાજો આવે છે, તે એ માયાને તરી જાય છે. પ્રભુને રાજો
 જવાયા એ માયાનો જય થાય છે. માયાનો જય થવાથી અવિદ્યા
 મટેલી નથી. આવધા દૂર થતા તેની એ પુત્રીઓ અદ્વંતા મમતા
 પવાયન કરી જાય છે. અર્થાત્ જે જે પદાર્થોને 'માનો તારા'
 માનવામાં આવતા તે સર્વ પદાર્થો પ્રભુને મોટી દેખે, પ્રભુના જ
 માનીને, પોતાને પામું 'હું' એમ સ્વતન્ત્ર ન માનતા' પ્રભુનો હાસ
 છું, એમ જાણીને ભગવત્સેવામા પ્રવૃત્તિ થાય છે. એથી પ્રભુનો
 મળામ દૂરીને સિદ્ધ થઈ ગયો એમ મનજી સેવું. ત્યારે પ્રભુનો
 મળામ થયો, ત્યારે મેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો. જેમ કાચી
 માટીના થડાને પકાવ્યા પછી જસ લઈ આવવા વગેરે કાર્યમા
 ભેડી શકાય છે તેમ પ્રભુનો સંબંધ સિદ્ધ થયા પછી જ દેહ,
 ઇન્દ્રિય વગેરેના પાક થાય છે. એ પાકે તાપક્રવેશરૂપ વિયોગામિતી
 થાય છે, પહલા મળામ થતાજ 'હું' પ્રભુથી દળરો વર્ષથી વિખૂટો
 પડ્યો છું' આવું લાન ત્યાગે થાય છે. ત્યારે પ્રભુને મળવા માટે
 અત્યંત આર્તિ થાય છે, તે આર્તિ વિયોગરૂપ મહાગ્નિમા પરિભ્રમ

પામે છે, અને તે અનૌકિક અગ્નિ વડે કૌકિક દેહ, દન્ડિય વગેરે
 વધારે પા છે, શુદ્ધ પાને છે, ત્યારે તે દેહ, દન્ડિય વગેરે પ્રભુના
 કાર્યોમા ઉપયોગી થાય છે આથી વધારે મ મનીએ ? એટલે જ
 પામ કે

(૫ ભ સુ ૫ ૬ અંક ૮-૯)

૨૨. સ્વમાર્ગમૂલનિરૂપણમ્ ॥

અથ શ્રીકૃષ્ણાવતરનપદામ્ભાનપ્રસાદતઃ ॥

પ્રમુખરૂપવિષયે વિચિત્રન નિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે શ્રીકૃષ્ણઅવતરના મુખાવેશના અનાન પ શ્રીમદશાસ્ત્ર-
 અંગણેના અરબુકમલની કૃપાથી પ્રભુના એ પના વિષયમા કાર્તિક
 અર્દ્ધ કહેવમા આવે છે ૧

‘સો વૈ સ’ इति श्रुत्या सरसाम्बनयोदितम् ॥

तत्र कृष्णे भक्तिं कार्यां ब्रह्मवादेन सर्वथा ॥૨॥

“સો વૈ સ” - ત પ્રભુ અમર ૨, એ ઉપનિષદ-વાક્ય
 અનુસાર પ્રભુને સ્વરૂપે ગુણાત્મક દેહગમા ગાંધારી, તેવા પ્રકારે ॥
 શ્રીકૃષ્ણઅવતરમા બ્રહ્મવાદવા સિદ્ધાન્ત અનુસાર દૈવ ગતિ પુદ્ધિ
 કરી ૨

બ્રહ્મવાદે હિ ભગવાનાનંદાકાર ઉચ્યતે ॥

તન્માત્રમુલ્કપાદાદિ સર્વં તસ્ય નિરૂપ્યતે ॥૩॥

બ્રહ્મવાદમા ભગવાનને આનંદાકાર કહેવામા આવે છે તે
પ્રબુના મુખ-ચંદ્ર વગેરે સર્વ આનંદરૂપ કહેવામા આવે છે ૩

કૌતિકદર્પગવણ્યરૂપ નાનદ પ્વદિ ॥

દેશ્યાધિગુણા મર્વં તદરૂપા નૈવ સશય ॥૪॥

૩૧ । કામદેવોના લાભથી એકત્ર મળેલ રૂપ આનંદમા જ
રહેલ છે અર્થાત્ વગેરે બધા ભગવદ્ગુણો આનંદાત્મક જ છે,
એમા માત્ર પણ સશય નથી ૪

તથાવિધાકૃતિ બ્રહ્માત્મકત્વ જગત સ્મૃતમ્ ॥

મુલ્યો હિ જગદાકારો બ્રહ્માકારો નિરૂપિત ॥૫॥

અકુટચાચાકૃતીના વાચારમણતોચ્યતે ॥

આનંદો હિ બ્રહ્મવાદે સર્વત્રાકારબોધક ॥૬॥

તેન આનંદાકાર બ્રહ્મવસ્તુપાત્મક રૂપ જગતનું છે મુખ્ય
એવો જગદ્ગુણ આકાર બ્રહ્માકાર કહેવામા આયો છે, થકો, ૧૪
૧ વગેરે આકૃતિના નામ એ વાણીના આરંભ થયો, તેટલા પૂરતા
જ છે બ્રહ્મવાદમા ન્યા ન્યા આનંદ શબ્દનો પ્રયોગ છે, ત્યા ત્યા
તે આકાન્તો મોઢક છે ૫-૬

ન કિંચિદીદૃશ વસ્તુ નિરાકાર તુ ચન્દ્રવેત્ ॥

માકારબ્રહ્મરૂપત્વાક્ત્યાકોણ સાકૃતિ ॥૭॥

યોગ એમ બે પ્રકારનો છે. સયોગ રતની માફકજ વિપ્રયોગ રસ
શૃંગારમગ્ધ છે, એવો નિશ્ચય છે. ૧૧.

દ્યાનેવ વિમેદો હિ મતન્યમ્તત્સ્વરૂપયો ॥
ત્રિયાત્મકમ્તુ સંયોગો લોકવેદનિરૂપિત ॥૧૨॥
વિપ્રયોગસ્તુ ભાવાત્મા કેવલાનુભવૈરુત્ક ॥૧૨૩॥

શૃંગારમગ્ધનાં આ બે અવસ્થાઓ આટલોજ ભેદ બતાવેલાં—
મયોગ રમ ક્રિયાત્મક છે અને તે યોગ અને વેદમા ક્ષેત્રમા
આવેલો છે; જ્યારે વિપ્રયોગ રસ ભાવાત્મક છે અને કેવલ અનુભવ-
પૂર્ણ જોઈ શકાય તેવો છે (અનુભવાય તેવો છે). ૧૨૩.

ભાવાત્મકસ્વરૂપસ્ય ભાવાત્માનો ઋજુશિતા: ॥૧૩॥
સદા તદેકમહિતામ્તદરૂપા ન હિ સશય. ॥
તસ્ય સર્વેવ સામગ્રી મતવ્યા હિ તથાવિદ્યા ॥૧૪॥

ભાવાત્મકસ્વરૂપ પ્રભુના પ્રજામા રહેલા ભાવાત્મક યાત્રાપદાર્થો
દમ્ભેશા તે એકજ ભાવથી યુક્ત છે, અને તેઓ ભગવદ્સ્વરૂપ-ભાવ-
રૂપ છે, તેમા મધ જાનની શંકા નથી. આપણીની બધીજ મામમી
બાહ્ય છે તેમ જાણવું. ૧૪.

કટાચિન્મૂલનીટાયાઃ કર્તુ પ્રાકટ્યમીશિતુ ॥
શ્રુતિપ્લ્વનિકુમોષુ તન્મલપ્રાપ્તેન્નિદયા ॥૧૫॥
સ્વદત્તવરસાફલ્યવિવાનાય વિરોપન ॥
સ્વભાવાત્મવનનનાઃ પ્રથમ પ્રકટીકૃતા ॥૧૬॥

યહ વ્યયઃ તેજ રીને આ દેહ ભીનિક દેવાધી કોઠ સમયે અદો
પરમા અમર ઉપના દર્શન થહ વ્યયઃ જોમ નાજો. ૨૦.

લીલાં કૃત્વા પ્રમાણાદિફલપ્રકરણાવિ ॥

નિરોધેન તથાઽવિદ્યાં સર્વાં વિનિવાયં ચ ॥૨૧॥

સ્નાનટ પૂર્ણિત્વૈવ શરીરમનઆદિષુ ॥

શુનયોઽગ્નિકુમારાશ્ચ નિર્દોષાન્દરૂપિણઃ ॥૨૨॥

દૃષ્ટાસ્તેષાં તતો માયં કેવલં વિરહાત્મકમ્ ॥

આત્મ્યંતિકવિયોગાહ્યં મુક્ત્યાપિ ફલમૂર્ધનમ્ ॥૨૩॥

પલં દત્વા ભવરૂપા બ્રનસ્થાઃ સ્વસ્થિતાઃ કૃતાઃ ॥

અત્રૂરનયને પ્રોક્તા અન્યથાભાવમાપિતાઃ ॥૨૪॥

મિઢ વિઢિત્વા ભગવાન્ તત્પ્રાકટ્યપ્રયોજનમ્ ॥

‘પ્રાયઃ પ્રાણા’મિતિ ન્સેકે તાસ્ત્રાયેવ હનુદિતાઃ ॥૨૫॥

તામસ પ્રમાણ પ્રકરણથી માટી તામસ હ્રસ્વપ્રકરણ સુધીની
(અ. ૪ થી ૩૫ સુધીની) કથામાં લીધા કરી, નિરોધે કરી પામ
પરવાળો અવિદ્યાને દાખી, શરીર મન વગેરેમાં નિજ આનન્દની
પૂ-બી કરે. શુનિશ્ચ અગ્નિકુમારોને પ્રભુએ નિર્દોષ આનન્દરૂપ કયાં.
૧૫૨૫થી તેઓને કેવલ આવરૂપ આત્મ્યંતિક વિયોગ નામનું
નિરૂપણ અને મુક્તિ કરવાયે જે ૫૦ ૩૫ તેઓને વટાવી નાનું હિતમ
૨૫ આપી જાવામઃ જેવાં તે પ્રજાસાધેને પોતાના નિરૂપ કરી
લીધા. અનુકૂળ પ્રભુને પદપાવવા આત્મ્યા સારે જે જોપાડનાઓની
પાત કરેવા મા આવી છે, તેઓને પ્રભુએ તેઓના પ્રકટચર કરામ

સિદ્ધ થયેલાં જ્ઞાની કમટા લાવને પમાડ્યાં. "પ્રાચ: પ્રાણાન્
(મા ૧૦)" એ પ્રયોગમા તેવા પ્રકારના જોખીજતોની વાત
ફરેવામા આવી છે. ૨૧-૨૫.

શ્રુતયોઽગ્નિકુમારાસ્તુ સ્વાત્મરૂપ મનસ્થિતા: ॥
આત્મ્યનિકૃત્યવિરહફલવાનસ્થા કૃતા: ॥૨૬॥
અંતર્ગૃહગતા: સ્વસ્મિન્ ક્રિયારૂપેણવંશિના: ॥
તેષાં સ્વાક્ષરેસ્વસ્માન્નિષ્કાશ્ય રમણ પુન: ॥૨૭॥
પ્રવંશનિવ્યસંધ્યોગરૂપેણેવ વ્યવસ્થિતિ: ॥૨૭૩॥

શ્રુતિ૩૫ અગ્નિકુમારા. જે જે પ્રભુ૩૫ વચ્ચની આંદર રૂરેવા
દતા, તેઓને આત્મન્ત પોતાના વિપ્રયોગ૩૫ કલના અધિકારો કરે-
વામા આત્મા. તેમા જે પોતુનાદ થતા ચર બદાર ન નીકળી મકપા,
તેઓનો ક્રિયારૂપે પ્રભુપે પોતામા પ્રવેગ કરાવ્યો: અનુકૂળ મંથોગ
મળના તે અન્તર્ગૃહગતાને પોતામાથી બહાર પધારવી તેઓની સાથે
રમણ કરે. આ પ્રવેશ થતા નિત્ય મંથોગરૂપેજ ગમવુ છે, તેમ
જાણવું. ૨૬-૨૭૩

માત્રસ્તુ તેનૈવ રૂપેણેતિ ત્રિષુધ્યાતાન્ ॥૨૮॥
ઉભયો- સાકૃતિત્વ હિ મંતવ્યં બ્રહ્મવાદિભિ: ॥૨૮૩॥

જ્ઞાનાત્મક તો તેજ ૩પે એમ જાણે. આ જ્ઞાને પ્રકારના
(પ્રવેશ થતા નિત્ય મંથોગરૂપ અન્તર્ગૃહગતા અને જ્ઞાનાત્મક શ્રુતિ-
૩પા)ને બ્રહ્મવાદીઓએ સાકાર માન્યાં ૨૮૩.

સર્વધારો લોકને પ્રપિતા. ઊરગોત્તમઃ ॥૨૨॥

તદાધારો ડક્ષરસ્તસ્ય પ્રપંચસ્તદ્વૈતૈઃ પુનઃ ॥

જીવેન્દ્રશરતો જ્ઞેયસ્તદ્વૈતૈઃ પરઃ પુમાન્ ॥૩૦॥

લોક અને વેદમા પ્રસિદ્ધ એવા જે ઊરગોત્તમ એ સર્વના
આધારરૂપ છે. તે પ્રભુનો આધાર અક્ષરરૂપ છે. અક્ષરરૂપનો
આધાર પ્રપંચ (=જગત) તેજ જગતમા રહેલા જીવોએ અક્ષરથી
પર એવા પરપુરુષને બાબુવો. ૩૦.

તતઃ શ્રીગોપીકાન્તંદુગૂઢભાવઃ પરો હરિઃ ॥

શ્રીમદાચાર્યકૃપયા વિજેયઃ કૃષ્ણ એવ હિ ॥૩૧॥

શ્રીમદાચાર્યઃશ્રીગોપીકાન્ત કૃપાએ કરી શ્રીગોપીજનોના સમદના
ગૂઢભાવરૂપ હરિ શ્રીકૃષ્ણને તે પર પુરુષ કંતાએ પર બાબુવા. ૩૧.

૨૩. મૂલરૂપસંશયનિરાકરણમ્ ॥

સદા શ્રુતીનાં કૃપયા મૂલરૂપપ્રદર્શકઃ ।

રસાત્મકસ્વરૂપાત્મગોપીજનસમન્વિતઃ ॥૨॥

તથાભૂતવ્રજશ્રીમદ્ગોવર્ધનવિલાસકૃત્ ॥

યથા હ્યગ્નિસુતાન્સર્વાન્કૃપયા કોસલેન્દ્રતઃ ॥૨॥

અનુગૃહ્ય સ્વરૂપાત્મમક્તાવેશ વિધાય ચ ॥

તદા તદ્વરૂપતાપક્તોર્મૂલ્લીલાપરાયણઃ ॥૩॥

યથા વા પૂર્વરૂપેઽપિ સ્વયમાવિદ્ય સર્વતઃ ॥

મૂલરૂપેણ કૃતવૉલીલાન્તદ્વત્સ્વય હરિ ॥૪॥

તથા શ્રુતિષુ નર્વાંસુ ભાવાત્મા સ્વીયરૂપતામ્ ॥

સમ્પાદ્ય મૂલરૂપેણ રમતે તાદૃશીષુ વૈ ॥૫॥

જે પ્રમાણે સદૈવ અનુમદ થકે શ્રુતિયોના મૂલરૂપને જતાવનાર
સ્વરૂપસ્વરૂપવાળા ગોપાડ્ગનાઓથી યુક્ત, તેવાજ અકાંડના આત્મક
સ્વરૂપવાળા બ્રહ્મ અને શ્રીગિરિગણ - તેમા કોઈ કાંઈના મૂલસીવા
કાંઈના પ્રભુએ રામચન્દ્રદ્વારા અનુમદથી સર્વ અગ્નિકુમારોને
નનાજી સ્વરૂપાત્મક લક્ષ્મીને આવેશ તેમા કરી અમન રૂપ સાચવ્યા
અથવા તે પ્રથમના સ્વરૂપમા ચારેયમૂલ્યો આપશ્રીએ મૂલરૂપે વહી
લીલાઓ કરી. તેજ પ્રમાણે ભાવાત્મા પ્રભુ પદ્મજ સમગ્ર શ્રુતિ-
યોમા જે તાના રૂપને પધરાવી - તદ્વરૂપ કરી તેની તદ્વરૂપ શ્રુતિ-
રૂપાઓમા રમણ કરી રહ્યા ૬ ૧-૫

આશ્રયત્વ તથાભાવે પ્રપોસ્તત્ર તથાત્ર હિ ॥

ઉમયોર્માવિરૂપત્વ મન્તવ્ય વ્રહ્મવાદિભિ ॥૬॥

અગ્નિકુમારોના વિષયમા આશ્રય મુખ્ય રૂપે રૂહેતો છે, તેજ
રીતે આ શ્રુતિરૂપાઓના વિષયમા અમણમા પ્રભુ અને ગોપાડ્ગનાઓ
ભાવાત્મક છે, તેમ બ્રહ્મસાગીનોએ જાણવું ૬

मुख्यશક્તિસ્વરૂપ તુ સ્ત્રીભાવો હરિરુચ્યતે ॥
તત્ર સ્ત્ર્યંશઃ પરા શક્તિર્ભાવાંશઃ કૃષ્ણશબ્દિતઃ ॥૭॥

મુખ્ય શક્તિના સ્વરૂપે રહેલા સ્ત્રીભાવ તે પણ પ્રભુજી કહ્યા છે, તેમાં સ્ત્રી -અંશ છે, તે પર શક્તિ અને ભાવ-અંશ છે, તે કૃષ્ણ. ૭.

यथा हि सर्वभावात्मा कृष्णः सापि च तादृशी ॥
विशिष्टस्यैव सर्वेषां कृष्णस्य हृदयेस्थितः ॥८॥
द्वयोर्मिलितयोर्वाच्यं मन्मथत्वमभेदतઃ ॥
द्वિપત્તવાદसस्यालम्बने द्वैविध्यमुच्यते ॥૯॥

જેવો રીતે પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજી સર્વભાવરૂપ છે, તેજ રીતે તે શક્તિ પણ સર્વભાવરૂપ છે. બધાં ગોપાકૃમન-આદી સુકૃત શ્રીકૃષ્ણ-ચન્દ્રજી હૃદયમાં બિરાજે છે, ત્યાં શક્તિ અને પ્રભુ એકરૂપ થતાં અભેદ કરી કામદેવપણું છે; માત્ર રસ દ્વિલ હોવાથી રસના આલમ્બનમાં દિવિધતા કહેવામાં આવે છે. ૮-૯.

एवं हि संशयः सर्वदंष्टतव्यः प्रभुसंश्रितैः ॥
विशिष्टे गोकुलाधीशरूपे सर्वत्र सर्वथा ॥१०॥

આ પ્રમાણે પ્રભુને આશરે આવેલા ભગવદીયોએ બધે રથજી બધી રીતે ખામ પ્રકારના શ્રીગોકુલાધીશસ્વરૂપમાં થતા સર્વ સંદેહને દૂર કરવા ૧૦.

૨૪. શ્રીમત્પ્રભુપ્રાકટ્યહેતુનિર્ણયઃ ॥

મત્તિમાર્ગે યગતત પ્રાકટ્ય ફલધુન્યતે ॥

શરમાનન્દરૂપત્વાત્તત્ત્વિર્ભવન તથા ॥૧॥

અભિમાર્ગમા પ્રભુન પ્રકટ થતું, તેજ દેવ દેવતા છે પ્રભુ
પન્મા ૧૦ ૫ દોવાથી (અને પ્રાનન્દ એજ પન્મ કલ દોરથી)
પ્રભુન પ્રકટ થતું, તે દેવતા ૬ ૧

તત્ત્વ હતુર્ભવતુ ત્વ, સ્વપતિનયન દરે ॥

અવતારોડિપિ મન્માના દુગાવેર હર્મત ॥૨॥

પ્રભુન પ્રાકટ્ય મન્માના હેતુ લાગતુ દુખ દોષ છે પ્રભુના
આપ, ક્રોધ અને ભોગવડ એ ત્રણે ક્રોધના પન્મ પ્રભુનો અન્યાર
અને ની તકનીકને આખાની દોષ છે ૨

‘મવદુ સ્વપિનાશાયે’ત્યત્રોક્ત પ્રભુનિમ્લયા ॥૩॥

આ વાત શ્રીવદાપ્રભુએ ‘મવદુ સ્વપિનાશાય ~પ્રભુ મન્માના
દેવોના નામ માટે પ્રકટ થાય છે,’ ને પ્રમ્ત્યમા કોઈ સ્થળે
તેની વાત શ્રી છે

મદાન્યવિહિત હ ત્વ મક્તાનામિદ નાયતે ॥૪॥

તટામુરવિનાશાયાવતરત્યન્મમા દરિ ॥૫॥

આને લાગેને કાઈ અન્ય અમુકાનિશ્ચા ઉત્પત્તિ થયે

હું ખતો પ્રસન્ન ગાપડે છે, ત્યારે તેવા અસુરાનો સહાર ક્યાને
માટે પ્રભુ તરત પ્રકટ થાય છે રહે

કામેન યત્ર તદ્દદુ સ્વસ્વરૂપિણ્ય મતમ્ ॥૪॥

આવિર્ભાવો ભવેત્તત્ હરે પૂર્ણરસાત્મનઃ ॥૪૩॥

કામે કરી જ્યા તેવા પ્રકાગ્નુ હું ખ પ્રભુના સ્વરૂપને ગામ
ક્યાના નિયમમાં હોય છે, ત્યા તેવા પૂર્ણ રસધન પ્રભુના પ્રાકટ થાય છે ૪૩

યત્રૈવ સત્ત્વગ્નેશ્વરો સ તત્ર સ્વયં હરિ ॥૫॥

મૂલરૂપેણ કરણસ્તત્ત્વં પ્રકટો ભવેત્ ॥૫૩॥

જ્યા સદજ્ઞ ગેહને અગ્નિ હું ખ થોડું હોય છે, ત્યા કર-
ણા ॥ માગર પ્રભુ પશ્ચિમ મૂળ સ્વરૂપે પ્રકટ થાય છે ૫૩

યથા બ્રહ્માર્ચનયા દેવકીવસુદેવયો ॥૬॥

કામ્યથા શ્રુતિરૂપાણા સહજસ્નેહતો હ્યમૂત્ ॥

અતો ભક્તગત દુ સ પ્રાકટ્યે હેતુરુચ્યતે ॥૭॥

—કામના તરીકે બ્રહ્માણ-પૃથ્વી દેવતાઓ વગેરેને જાણ પ્રભુની
પ્રાર્થના કરી, એટલે પ્રભુને શ્રીદેવ્યા-સુદેવને ત્યા પ્રાકટ થ લીધું;
ત્યારે શ્રુતિરૂપા ગોપાલનાઓની કામનાએ કરી સદજ્ઞ ગેહને લીધે
પ્રભુ પ્રકટ થયા, માટેજ લક્ષ્મણે રૂઢેલા હું ખનેજ પ્રભુના પ્રકટ
થવામાં હેતુ કહેવામાં આવે છે ૭

દુ સ્વ તુ વિરહોઽવ જાયતે નાન્યથા પુનઃ ।
વિરહોઽપિ તદા દુ સ્વેતુર્હૃદિ યદિ સ્ફુરેત્ ॥૮॥

દુ ખ છે, તે પ્રજુના વિરહ કરીને થાય છે, ખીજી રીતે નહીં;
વિરહ પણ દુ ખના કારણથી જ થાય છે જ્યારે તેની રક્તિ
હૃદયમાં થાય (હૃદયમાં વિરહ વ્યાપી ન જાય ત્યારથી દુ ખનો
જાનુમત નથી જાયનો) ૮

તત્સ્ફૂર્તિમ્તેન ભગવન્મસ્મન્ધૌ ઢિવિધૌ મતઃ ।
દેહમાવધિમેદેન, તન્નાયો હરિણા સ્મૃત ॥૯॥

નિહની સ્ફૂર્તિ થાય, તેથી કરીને દેહ અને જાનના ભેદે કરી
પ્રજુ માથેનો સમ્બન્ધ એ પ્રકારનો હોય છે તેમાનો જે દૈદિક છે,
તેની વાત પ્રજુએ 'ધમ'ગ્યાનિ અને માધુઓના રક્ષણ માટે અવનાર
'ધમ'ગ્યાનિ તેની રીતે (ગીતાજીમાં) કહી છે ૯

અવતારો દ્વિતીય મ્યાત્પગેશાધ્યક્ષયોરપિ ।

યથા વત્યા સ્ત્રિયા આવસમ્બન્ધો, નહિ દેહન ॥૧૦॥

ખીજો જાપને કીધે ખાતા છે, જે પ્રજુ પરાક્ષ રક્તિને અત્ર
બધાવે અમથા પ્રત્યક્ષ રક્તિને પણ અનુલયાવે, ઉદાહરણ તરીકે પતિ
સાથેનો અને જાનજનિત સમ્બન્ધ હોય છે, નહીં કે દેહજનિત
(ગોપાલના સાથેનો સમ્બન્ધ એ જાનજનિત છે. ત્યાં નિપ્રયોગ એ
પરાક્ષ અને અપ્રયોગ એ પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે) ૧૦.

સ જાયતે નિરપધિ સ્વમર્મસ્વનિષેદનાન્ ॥૧૦૩॥

આ અગાપ અને અચાર બાદ અમુને નિજ સર્વસ્વ સમ
પણ કઠોરથી કિંતવ્ય થાય છે ૧૦૬

યથા વ્ય્યા સ્વતર્વશ્વ નિવેશ ચ નિનામહાત્ ॥૧૧॥

શૂદ્ધાંતિ તદગત યાવ પરોક્ષે તાપસ્વિનમ્ ।

તથાજાપિ રક્ષર્કેવ નિવેશ સ્વાગ્રહાદપિ ॥૧૨॥

ઝરીકૃત્ય ચ તદ્ભાવ પરોક્ષે તાપસ્વિનમ્ ।

તરયાનુભવત કૃષ્ણપ્રાવૃટ્થ કૃદયે મતમ્ ॥૧૩॥

જે અમાણે કન્ધા પાતાના આગ્રહ કરી પતિદેવને પોતાના
મનુષ્યન સમપણ કરી પનાક્ષમા પાતાના વચનના તાપ-કસેરાકથી-
બાધનો નવીકાર કરે છે, તેજ અમાણે આદર્શ પોતાના આગ્રહથી પણ
પોતાના સર્વસ્વ અમુને સમર્પણ કરી પરોક્ષમાં વિઅયોમાત્મક તાપ-
કસેરાકથી અભુતિપયક બાધનો નવીકાર કરે બકાના અતુલવે કરી
વાકાન પોતાના કૃદવશા શ્રીકૃષ્ણમન્દર પ્રાકટ્ય થાય છે (ખાને
મકાનના મરકાંચમાં આગ દુખ એજ અમુ પ્રાકટ્યવ અસલ છે) ૧૩

૨૫. શ્રીપુરુષોત્તમસ્વરૂપાવિર્ભાવનિર્ણયઃ ॥

અથ સ્વાધ્યાર્યચરણાવલમ્બનવલ્લાન્મવા ।

પુરુષોત્તમ પાવિર્ભાવે વિશ્વિન્નિરૂપ્યતે ॥૧॥

હવે શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે ॥ આશ્રયના બળે કુળે શ્રીપુરોત્તમના
સ્તુતિના આધારનાં નિપાયા હ આશક મ્હ હ -- ૧

રમાત્મક શ્રુતિશિરમિદ્ધ મ પુરુષોત્તમ ।

રમ શૃંગાર એવાસ્તિ નાટ્યસિદ્ધાન્તસમ્મત ॥૨॥

વેદ-વેદાન્તથી સિદ્ધ થયેના તે શ્રીપુરુષોત્તમ પ્રભુ રમાત્મક છે
(રસો કે સ - તે પ્રભુ સ્તુતિ છે, એ વગેરે બૃહદા ષષ્ઠ ઉપનિષદના
વિના વાક્યો આદી ગમાજ છે) નાટ્યશાસ્ત્રના સિદ્ધાન્તે તેને અમ્ભતિ
આપે છે, તેવા રસ ને માત્ર શૃંગારમ્મ હ ૧

અન્યેષુ રસતા નૈવ મન્યન્તે ધરતાઢય ।

શૃંગારરસસમ્બન્ધવાદન્યેઽપિ સ્યુ રસાં રિતિ ॥૩॥

શૃંગારરસના મમ્મન્વન નીચે જ બીજા રસો રમ છે, ગાની
સ્થિતિને કીધે ભગત વગેરે નાટ્યશાસ્ત્રના આચાર્યો બીજા રસોમા
માથુ રસાભ માનતાજ નથી ૨

યથેષોપકૃતિ સર્વા મહતા સ્વર્ગનિર્મિતા ।

શૃંગારસ્ય તથા કાર્યે રસા એવોપયોગિન ॥૪॥

મમ્મદ પુરુષો ॥ શૃંગારના સર્વ સાધન જે પ્રાણે સોનાનાજ
બનાવેના હોય છે, તેજ પ્રમાણે શૃંગારમ્મના માર્ગના બીજા રસો
ઉપયોગી છે ૪

સ એવ શ્રુતિવાચકવાચ્યતાવરત સ્ફુટ ।

સાકાર સદ્વિદાનન્દો વિમુક્તાસ્તિધર્મધુક ॥૫॥

રૂપવાનસ્થિલાવારોઽનન્તશક્તિઃ સ્વભાવતઃ ।
અપ્રાકૃતનિજાનન્દરૂપદેહેન્દ્રિયાદિકઃ ॥૬॥

શ્રુતિના સમગ્ર વાક્યોની એકવાક્યતાના બળે કરી શુદ્ધ એવા તેજ રસાત્મક પ્રભુ સાકાર છે, સત્-ચિત્-આનન્દસ્વરૂપ છે, સર્વ વિરહ ધર્મો (આલુધી આલુ, મહાનથી મહાન, વગેરે) ના આશ્રય રૂપ, રૂપવાળા, સર્વના આધારરૂપ, અનન્ત શક્તિવાળા, સ્વભાવે કરી અસીકિત એવા પોતાના આનન્દરૂપ દેહ-દન્દ્રિય-વગેરે વાળા છે. ૫-૬.

સ શાસ્ત્રે દ્વિવિધઃ પ્રોક્તઃ સંયોગો વિરહસ્તથા ।

• રસે ગથા તારતમ્યં સંયોગાદ્વિરહે તથા ॥૭॥

તત્સ્વરૂપેઽપિ મન્તવ્યં મત્તાનુમતઃ સ્ફુટમ્ ॥૭૩॥

તે ગ્રંથને શાસ્ત્રમાં સંયોગ અને વિપ્રયોગ એમ બે પ્રકારનો કલ્પો છે. રસમાં સંયોગ શૂદ્ધાર્થો વિપ્રયોગ શૂદ્ધાર્થનો ભ્રમ ભેદ છે, તેજ પ્રમાણે રસાત્મક પ્રભુના સ્વરૂપમાં પણ ભક્તોનો એ પ્રકારનો અનુભવ દેવાથી શુદ્ધ રીતે ભેદ જાણવો. ૭૩.

પૂર્વાઽસ્થિલમ્પ શાસ્ત્રીયક્રિયાધારમ્તથોત્તરઃ ॥૮॥

ભાવાત્મા ભાવરૂપૈકક્રિયામાત્રાશ્રયઃ સ્મૃતઃ ॥૮૩॥

સંયોગ શૂદ્ધાર્થને જે પ્રમાણે સમગ્ર રસાત્મની ક્રિયાઓના આધારરૂપે રહેલો છે, તેજ પ્રમાણે વિપ્રયોગ એ ભાવાત્મક છે, તેમજ એકરૂપ મમમ ક્રિયાઓના આશ્રયરૂપે રહેલો છે. ૮૩.

લોકવેદ પ્રસિદ્ધો હિ પૂર્વમ્તત્માત્તથા મતઃ ॥૯॥

શ્રુતિસિદ્ધાસ્તિત્રસવમાધારો જગત્કૃતિ ।

ચતુર્વ્યૂહાદિસહિત સર્વાશ્યમયો હરિ ॥૧૦॥

ઉત્તમે ગદ્ભાવત્વાદ ધ્વનૈકદશ્યમ્યિત ।

ગતુભૂતિપ્રમાણેસ્વેયો માનાન્તગતિગ ॥૧૧॥

અનન્તકોટિલીલાનામાપ્રયો નિત્યનૂતન ॥૧૨॥

જે પ્રમાણે પૂર્વ ગર્યાગમુગ્ધાગમ લોક અને લગ્ના પ્રમિદ
કે, તેથીજ અર્યાગમુગ્ધાગમકે ૧૭ શ્રુતિમા મિદ ગમમ અપા
ધર્મેના આધારે, જગત્તેજુ ગર્વ ઈ નરા નાનુદેવ-નુકર્ષણ-
મનુષ્ય-આનરક એ નવરચનાગા સમમ આશ્ચર્યોના ધામગપ
એના છે, ત્યાર વિરયોગ મુગ્ધાગતમકે પ્રમુખારના ગૃહપાલને લીધે
માત્ર ભક્તોનાજ હૃદયમા ધિનિ કરી રૂદના, માત્ર આનુભવગ
એકજ પ્રમાણથી જાણી શકાય તેના, અન્ય પ્રમ પમ પ્રમાણથી
જાણી ન શકાય તેના, આન્ત કગડો લીનાગો ॥ આગ્રમગપ અને
નિત્યના એના છે ૧૧૩

પ્રવૃત્ત સર્વરૂપેણ પ્રાદુર્ભાવો હોમંત ॥૧૨॥

ઘવવસ્થા તત્ત રચિતા શ્રીમદાચાર્યપણ્ડિતે ॥૧૨૩॥

આ ૧ પ્રમલીનામા મમમગરૂપે પ્રબુત્ર પ્રાકટય થક છે શ્રીમદ
આર્ચારોધિ તે વિષયમા ખુલાગો આપ્યો છે — ૧૦૩

ગેવત્રેદ્ગમિદ્ધમ્નુ ન્યૂત્યુત્તો હરિમ્નશા ॥૧૩॥

વસુંદવગૃહે જાતો વાક્યમત્યત્વમિદ્ધયે ॥૧૩૩॥

લોક આ વેળા પ્રમિદ એના પ્રબુ ન્યૂત્યુત્તને પૂર્વ જગમમા

આપેલા વાક્યને સત્ય કરવાને માટે મારે વ્યથ સાથે વાસુદેવજીના
ધરમાં પ્રકટયા. ૧૩૩.

દ્યુત્ત્રયસ્ય તત્રાસ્તિ કાર્યં, તદ્વિ નિરૂપિતમ્ ॥૧૪॥

તત્રાત ણ્વ દ્યુતાનામાવિર્ભાવોઽપિ રૂપિતઃ ॥૧૪૩॥

પણ વ્યુત્ત્રય કાર્ય મળ્યા છે અને તે ત્યાં ત્યાં જતાવાય છે.
તે તે યજ્ઞે આ માટેજ જુદા જુદા વ્યવસ્થા પ્રકટય પણ કહેવાય
છે. ૧૪૩.

વાસુદેવસ્ય કાર્યં તુ મજેઽપ્યસ્તિ ન સંશયઃ ॥૧૫॥

પૂતનાદિમહાદૈત્યમુક્તિદાનાનિરૂપ્યન્તે ॥૧૫૩॥

વાસુદેવ વ્યવસ્થા કાર્ય મળ્યા છે, તેમાં સંશય નથી. પૂતના
વગેરે મહાન દૈત્યાદિનો વધ કરી તેઓને મુક્તિ આપવાના કાર્યથી
વાસુદેવવ્યવસ્થા આધારકતા છે. ૧૫૩.

અગ્રે રાજન્યદૈત્યાંશમારણ યન્નિરૂપિતમ્ ॥૧૬॥

તત્સત્કર્ણરૂપેણ ભૂભારહરણ મનમ્ ॥૧૬૩॥

આગળ રાજન્ય પ્રકરણમાં દૈત્યાશયમાં કંસાદિ રાજાઓનો જો
વધ કરવામાં આવ્યાનું કહેવામાં આવ્યું છે, તે બુભારહરણ મન-
પૂર્ણ વ્યવસ્થા માર્ગે છે. ૧૬૩.

અંતો હિ વાસુદેવાસ્યઃ શુદ્ધમત્તવાન્મકઃ પઃ ॥૧૭॥

આવિર્ભાવાય કૃષ્ણસ્ય પ્રાદુર્ગમીદિતીયન્તે ॥૧૭૩॥

આથી શુદ્ધ સત્ત્વરૂપાત્મક પર પ્રભુ વાનુદેવ નામે શ્રી કૃષ્ણ-
ચંદ્રના પ્રાકટ્યને માટે પ્રકટ થયેલા, એમ કહેવાય છે ૧૭૩.

ખાવાત્મા તુ ભવત્યેવ શુદ્ધે સત્ત્વે સ્વયં પ્રમુઃ ॥૧૮॥

इति बोधयितुं वामुदेवोत्पत्तिर्निरूपिता ।

तमादाय शुकेनोक्त'मुत्पन्न' इति सिद्धवन् ॥१९॥

'ખાવાત્માત્મક શુદ્ધ પ્રભુ તા પોને શુદ્ધ સત્ત્વ ગુણમાં રૂદેશા
છે,' તેવી જાણવા વાનુદેવ વ્યૂદની ઉત્પત્તિ કહી છે. આ વાત
પ્રમાણમાં ગાંધીનેજ સિદ્ધ બાબતી પેટે શુકદેવણ્યે (ભાગ-૧૦-૫-૧ મા)
'આત્મનઃ ઉત્પન્ન થયો' એમ કહ્યું છે. ૧૯.

स्तन्योन्पात्तिश्च तैर्नैव न प्रमोहांवन्पत. ।

इयमेव मलत्पत्तिः शुद्धे सत्त्वे न्यनिर्हरः ॥२०॥

માતાશને ધાવણ ઉત્પન્ન થયું, તે વાનુદેવ વ્યૂદ ઉત્પન્ન થયા
તે માટેજ. ભાવાત્મક દોષથી પ્રભુને માટે ધાવણ-ઉત્પત્તિ ન હોય.
શુદ્ધ મત્તવગુણમાં પ્રભુની જે ગિયિનિ થય તેજ આ ઉત્પત્તિ. ૨૦.

आविर्भावे तदेवात्र मन्त्रार्थैरुपवर्णितम् ।

अन्यथा भावरूपस्य क्व वाच्योत्पत्तिश्चिन्दिता ॥२१॥

પ્રભુનું પ્રાકટ્ય થયું તે વાતનો શ્રીમદાપ્રભુણ્યે તેજ રીતે
ખુલાસો કર્યો છે. આમ ન હોય તો ભાવરૂપ પ્રભુ 'ઉત્પન્ન થયા,'
એમ જે કહેવામાં આવે, તે કેવી રીતે થોડાં થાય ? ૨૧

अन 'आत्मन उत्पन्न' इति नन्दमनिरतदा ।

યુજ્યંતે નાન્યથા સાક્ષાદુત્પન્ને મતિવર્ણનમ્ ॥૨૨॥
 કથં ચ વિવૃતાવસ્મદાચાર્યાણાં હિ યુજ્યંતે ॥૨૨૩॥

આથીજ (પાચમા અધ્યાયના આનંદભા) 'પુનઃ ઉત્પન્ન થયો,'
 એવી નિવેદનાયુક્તે સુદ્ધિ યુક્ત થાય છે, 'મને આમ ન હોય તો
 શ્રીમદ્વાચાર્યશ્રેણે શ્રીમુખોદિનીશ્રીમા 'પુનઃ પ્રભુજ ઉત્પન્ન થયા,'
 તે વાતનો પુનામો આપ્યો છે, તે કમ મંગત થાય ? ૨૨૩.

વાસુદેવસ્તુ મક્તાનામન્તરરૂપમૂર્તિમાન ॥૨૩॥

તમાલો સ્વાશ્રયીકૃત્ય ભાવાત્મા વ્યક્તતા ગત ॥૨૩૩॥

બાકો ॥ અન્ન મંદની મૂર્તિ ૧૧૧ ભાવાત્મક વાસુદેવ તેજ પ્રથમ
 વ્યક્તો પ્રથમ આશ્રય શ્રી વ્યક્ત થયા ૨૨૩

અતઃ ઉત્સર્ગીતૈષુ સોડજનત્વેન કીર્તિત ॥૨૪॥

વિવૃત્ત ચ તથા તામિજ્ઞાંતમિત્યસ્મદોદ્ધરૈ ॥૨૪૩॥

આથીજ ગોપાંગનાઓને જન્મોત્સવને પ્રસન્નને મંગલારીતો
 ગાયા, તેમા પ્રભુને અજન = અજ્ઞાના કહ્યા છે (જુઓ ભાગ ૧-
 ૫-૧૦ - તા બાશિષ સિદ્ધત્યોડજનમુચ્ચય - આશીર્વાદ
 દેતી અજ્ઞાના એના પ્રભુના વિષયમા ગાવા લાગી) શ્રીમદ્વા-
 પ્રભુએ શ્રીમુખોદિનીમા ૨૫૪ કહ્યું છે કે- 'ગોપાંગનાઓ તે વાન
 જાળી મચેલી & આ બાળક અજ્ઞાના છે ' ૨૪૩

અતઃ ઉત્તમાચાર્યેર્માયયા મદ સૂર્યયા ॥૨૫॥

નન્દગેહે મૂર્ચ્છા સ જાત પુન્યોત્તમ ॥૨૫૩॥

શ્રીમદાપ્રભુજીએ તેજ વાત સ્વી છે કે - પ્રકારિત યોગમાયાએ
કેવી નયડપ પુરોષોત્તમ પ્રભુ નન્દના ધરમા પ્રકટના ૨૫૩૬.

एतस्यैव प्रभोः पूर्वरूपम्यानकृदुन्तुभेः ॥२६॥
गृहेऽदतारश्वाद्यो हि गन्तुर्गेहं समागतः ॥
स एव गतिसिद्धयर्थं बभूव प्राट्टतः शिशुः ॥२७॥
यशोगेन्सङ्गलितमूलप्रतिकृतित्वन. ॥२७१॥

આજ પૂર્વરૂપવાળા પ્રભુનો પહેલો વચુરેવજના ધરમા ધરેયો
અવતાર નન્દના ધરમા આગ્યો. ગતિની મિદ્ધે કરના તેજ પ્રભુ
વચુરેવ સમક્ષ મજાદાજના જોગામા લાડ લડવાની મૂલ્યવરપાત્રક
સ્થિતિની જરૂર હોવાથી એક સામાન્ય જાળકડપે થઇ ગયા ૨૭૧.

गमनानन्तरं तत्र भावरूपेण योजनम् ॥२८॥
अन एव हि संध्योगवियोगानुभवो मतः ॥२८३॥

પ્રભુ પ્રજામા પધાર્યા પડી એ ૨૮૩ બાવાત્રકજ રૂપ.
આથી કેળે પ્રથમ મધ્યોગ અને વિપ્રયોગનો અનુભવ થયો ૨૮૩.

केनलस्तु ततः पश्चात्पूर्वस्मिन् मयुरां गते ॥२९॥
वासुदेवोऽपि तत्रास्ति सर्वमेकीमवत्तदा ।
ज्ञानिनामपि भक्तानां मोहमुत्पादयन्त्यनः ॥३०॥

કેવળા પિપ્રયોગાત્રક ગિયતિ પછીયા થઇ તે પૂર્વે પ્રભુ મયુ-
રામાં પધાર્યા ત્યારે ત્યા વાચુરેવ વ્યક પ્રથમથીજ હતા; તે જન્ને

સ્વરૂપ એકરૂપ થઇ ગયાં. આ-જ આ સ્વરૂપ મહાન શાંતી ભક્તાન
મોહ અપભવે છે. ૩૦.

एवं सर्वं चरित्राणां सन्निवेशोऽपि सेतस्यति ।

अतो भावात्मनो लीला क्वचिदेव निरूपिता ॥३१॥

આજ જીતે જો ખુલાસો કરવામાં આવે તો પ્રભુનાં બધાં
અરિત્રોનાં ચિત્રમાં મેળ થશે. ભાવાત્મક સ્વરૂપની ક્ષીણતા તો કોઈ
કોઈ વાતનાં નિરૂપાયેલી છે (ત્યારે અવતારક્ષીતા તો અનેક
રચેલી છે.) ૩૧.

यद्यङ्गनेत्यादिपद्येष्वेवा भावात्मिका मता ।

एवं विज्ञेयमखिलं श्रीमदाचार्यसंश्रितैः ॥३२॥

‘ યદ્યદ્ગંગા (ભા. ૧૦- -) જે પ્રમદ્યુ વગેરેમાં પ્રભુની
ભાવનાત્મક ક્ષીણતા નિરૂપણ છે. આ પ્રમાણે શ્રીમદાચાર્યશ્રીના
આશ્રિત વૈષ્ણવોએ સઘળું સમાધાન બહુવું. ૩૨.

जीवाशक्यं सर्वथैव यद्यप्येतन्निरूपितम् ।

तत्प्रसादप्रभावेण हरिदासेन रूपितम् ॥३३॥

દેવે જીતે જીવ કદાપિ ન નિરૂપી શકે તેવી ભક્તની આ વાત
જે અહીં કહેવામાં છે, તે આ હરિદાસે શ્રીમદાપ્રભુજીની કૃપાના
પ્રભાવ પડેલ કહી છે. ૩૩.

इति कृष्णस्वरूपस्यायिर्मांशोऽत्र विवेचनः ।

विज्ञाय तं तदीयास्तन्निरुद्धाः सम्भवन्तु हि ॥३४॥

પ્રાસવરાણા પ્રભાવિર્ભાવમભિકાક્ષમાળાના શ્રુત્યાદિરૂપવ્રજ-
 સ્થાનામેવ । તતોऽનુભૂતે મગવતિ સાક્ષાન્નાદદ્વારા વા લીલા-
 સહિતે હૃદિ પ્રધિષ્ટે તદ્વિપ્રયોગેણ પ્રાગનુભૂતલોભાવના દ્વીતીયા ।
 સા ચ રિન્નિત્સ્વામ્યદેતુ । લીલાવેશે ક્ષણમાત્ર તદભેદેનાનન્દાનુ-
 ભવાત્ । સ્વરૂપભાવનાયા તુ સ્વરૂપાનુભવાવિર્ભાવઃ । યથા 'નન્દ-
 સ્વાત્મજ ઉત્પન્ન' इति । યથા વા લીલાદિભાવનાં વિહાય સમૂય
 ગુણગાને 'જયતિ તેઽધિકમિ'ત્યાદિના મ્વરૂપાવિર્ભૂતયે તદ્ભાવનયા કૃતે
 સ્વરૂપાવિર્ભાવઃ । 'તાસામાવિરભૂ'દિતિ ।

સ્વરૂપભાવના—પ્રથમ દશામા ને સોડાએ ૨૩૫નો ૬૬-
 પાણી અનુભવ કયો નથી, ૨૩૫નું માત્ર મવજી કુરુ છે કે ૨૩૫
 આગ પ્રકાશનું છે, પરંતુ અનુભવ નથી, એવા સોડાએ યોગની
 ગાંઠક નજીના ૨૩૫નું । ચિન્તન કયુ યોગમાં અને આ ચિન્તનમાં
 કેટલો ૬૬ છે કે—યોગી સોડામાં પ્રભુદર્શન થવાથી ને તાપ-
 કયેશ ને, એ તે હોતો નથી અને આ ભક્તો ભક્તિમાર્ગે હોવાથી
 તાપમેશ મહિત ભગવાનનું ચિન્તન કરે છે, એ તદ્વાત છે આ
 દુષ્ટાન્તમાં આઘ મહિત છે બીજું દુષ્ટાન્ત શ્રુતિપ્રમાણથી જોતો છે,
 ને પ્રાન્તિએને વચ્ચે મહિત કે 'હું' તમાગે માથે રમજી કરીગ
 ત્યાંથી આગળી પ્રાન્તિ મહિત પરંતુ તેઓએ ૨૩૫ના આગ
 ખોલી ભાગના ગ્રી, તેમ આપડે કયી (જુઓ 'માર્ગકુરિત'
 ૨૩૫ના ૨૧ પરંતુ ૨૩૫ભાવના કયાની વત લખી છે કે કમાર
 ભગવાન તમાગ આગળ પ્રકે અને તેમની માથે -મજી ૨૩૫)
 આવી રીતે ૨૩૫ભાવ । ૬૬ના ભગવાનનો અનુભવ થયે
 ૧૫૭ ભગવાન માક્ષા ૧ અથવા નાદારા વીવા મહિત ૬૬૫મા

પ્રવેશ કરે છે

આ અડપનાનાથી ભગવાન હૃદયમાં પ્રવેશ કરે એટલે તે
તે પ્રથમ લીલાઓનો અનુભવ કર્યો હોય તે તે લીલાઓની ભાવના
થાય છે. ત્યારે લીલા-ભાવનાથી લીલાનો અનુભવ થય ત્યારે હૃદ-
યમાં સ્વચ્છતા આવી જાય છે પ્રભુ અને લીલા જુદા નથી, હૃદય
આનન્દમય છે, તેથી લીલાવેશથી ઈશ્વર માત્ર આનન્દનો અનુભવ
થાય છે; પરંતુ સ્વચ્છતાનામાં અડપનોજ આવિર્ભાવ થાય છે, જેમ
નિઃશયજીને ત્યાં સ્વચ્છ પ્રકટ થયું ત્યારે સ્વપના અનુભવનો આવિ
ર્ભાવ થયો હતો તાપ્તમા તરીકે જોષીજનોએ પણ સ્વપનો આવિર્ભાવ
કરવાને સર્વ લીલા વિગેરે ભાવનાઓ કાઢી એકલા થઈ 'જગતિ
તેઽધિકમ્' ગાયું અને અડપનો આવિર્ભાવ થયો અને 'તાસામવિશ્વમ્'
વિગેરે. આ સ્વચ્છને આવિર્ભાવ કરવાની રીત હ-ભગ્ના સખી છે.

લીલાભાવનાયા તુ તદ્રૂપાપસિ । યથા 'ત્રીદામધ્યો જાતઃ' ઇતિ ।
અતદર્થમ્તુ, તદાસત્કથા દેહાદિષુ સર્વત્ર ક્રિયાસુ જ્ઞાનષુ પદાર્થવ્ય-
પિણેતુ ચાન્યેષામન્યથાત્વેન પ્રતીતાવપિ તા પ્રમુલીલામેવ આસક્તિ-
ભ્રમન્યાયેન સર્વત્ર પ્રતિયન્તીતિ તદાત્મકત્વમ્ । યથા વા લોકેઽપિ
'પરવ્યમનિતી નારી વ્યગ્રાપિ મૂલ્કમંણિ, તદેવામ્બાદ્યન્ત્યાન્તં પરસદ્-
રમાયન'મિતિ તેન તત્તિક્રિયાભાવનાયાં ક્રિયાત્મકત્વમુક્તમ્ । યથા વા
વ્રતસ્ત્રીણામેવ 'વા દોહને વહન' ઇત્યત્રોદિતમ્ ।

લીલાભાવના—લીલાભાવનામાં લીલારૂપ જાની જગત તે
લીલાભાવનાથી જોષીજનો પણ કોડામય જાની રમ્યા હતા એટલે કે
લીલાની આગકિતથી દેહાદિમાં સર્વ ક્રિયા, જ્ઞાનમાં, સર્વ પદાર્થમાં

પ્રીતિઓનો અન્યાર્થ પ્રતીતિ રહી હોય તમા પણ પ્રભુની જ
 લીલાનું જાણે. આગકિત-અનન્યાયની ચર્ચ જાય છે, લીલાતમા જની
 જાય છે જેમ ભોકમા પર-પુરુષવ્યવસ્થાની સ્ત્રી શૃદ્ધકર્મમા વ્યવસ્થા
 પરપુરુષમગના રમનેજ આવ્યાદે છે; તેમા જેમ કિયાની લાવનાથી
 તે કિયાકપ જની જાય છે, તેમજ પ્રભુલીલારૂપ લાવનાથી લીલારૂપ
 જની જાય છે. પ્રભુલીલાસ્વાદ મળી જાય એમા નવાઈ શું ?

भावभाजनं तु, भावो हि भावयति । नवनीतया रसपरवशं चेत
 उत्पादयति, स्ववासनया वासितं वा करोतीति । भाव प्रेमाख्यो गुढः ।
 येन तत्स्वरूपं तल्लोलायां प्रवृत्तिः । येन वा स्वरूप(लीलादि)-
 संयन्धिसुखानुभवः सर्वोपि, सुधान्नरसानुभव इव । स भावः स्वविषयं
 स्वरूप लीलां वा प्राप्य तदानन्दं शीतल नलमिवानुभूय किञ्चिच्छून्यतो
 भवन् देहेन्द्रियादिक द्वाप्यति, तदभावं देहादिनूतनताभावेन पूर्ण-
 वियोगात्मककैवल्यभावानुभवो न भवति । यथा संयोगतारतम्येन
 तत्सुखानुभूतितारतम्यम्, तथा तापनारतम्येन केवलभावानुभव-
 तारतम्यम् । तापश्च स्वास्थ्यलेशेषि ह्रसति । भगवत्संयन्धि तु
 सकलं ज्ञानगुणादि तापहारकम् । यथा भगवति प्रविष्टानां मुक्तानां
 सदा तत्संयन्धिनाम् । एवं संयोगानुभवः । तथा सदा तद्विज्ञानां तद-
 सत्त्वानामेव वियोगात्मककैवल्यभावानुभवः ॥

*જેમ ગરુડના વગરમા પડેવો ફરીથી આવતો નથી તે પ્રમાણે
 આગકિતના વગરમા પડેલો પણ પાડો ઉપર આવતો નથી. પ્રભુના
 અભિ-પ્રમા ફરીથી એ જાણતો નથી, પણ જ્ઞાન-રમય સામવાદ છે.

ભાવભાવના--ભાવ ભાવના કહેવે તે આ ભવ નવીનતા
 થીજ ચિત્તને અપરજ્ઞ બનાવી દે છે આ ભાવ ચિત્તને સ્વાસનાથી
 વાસિત-વામનાવાળું કરે છે આ ભાવ એ પ્રેમરૂપી ગૂઢ ભાવ છે.
 આ ભાવથીજ પ્રભુના સ્વરૂપમા અને પ્રભુની લીનામા પ્રવૃત્તિ થાય
 છે આ ભાવથીજ સ્વરૂપ અને લીના સબધી સુખોનો સર્વ અનુ
 ભવ થાય છે, જેમ બૃષ્ણમા અન્નરસનો અનુભવ થાય તેમ ભાવ
 ભાવનાથી લીલા અને સ્વરૂપના સુખોનો અનુભવ થાય તે ભાવ
 સ્વવિચારક એટલે જેને ભાવભાવન કરવાનું હોય તે સ્વરૂપને અને
 તે લીનાને પ્રાપ્ત કરી તેના આનન્દને શીતન જનની મારફત અનુ
 ભવીને કિંચિત્ શાન્ત થાય છે પરંતુ (તુરત) દેહન્દ્રિયાદિકને તો
 તપાવે છે જે આવી રીતે તાપ-ક્રોધ ના થાય તો દેહાદિની વૃત્ત
 નતા થાય નહિ અને પૂર્ણ વિશેષાત્મક કેવલ ભાવાનુભવ ના થાય,
 (કેવલ ભાવનો અનુભવ એજ પરમ ક્વ છે એ ધ્યાનમા રાખવું)
 જેમ સંયોગના તારતમ્યથી ત સંયોગરસના સુખનો અનુભવ કર-
 વામા તારતમ્ય આવે છે, તેની રીતે તાપમા (વધધટ) તારતમ્ય થવાથી
 કેવલ ભાવાનુભવમા પણ તારતમ્ય થઈ જાય છે (તાપક્રોધ આ
 ભાવભાવનમા મુખ્ય કારણ છે) તાપક્રોધમા તો જગ પણ અવ્યથતા
 થાય તો તાપક્રોધ કમી થઈ જાય, કાગલુ કે ભગવાન સંગથી ના !
 શુદ્ધ વિશેરે મન તાપક્રોધ છે જુઓને, ભગવાનમા જેઓનો પ્રવેશ
 છે તે મુક્તોને કા નિરહતાપ કે ૨ ને ભગવત્સબધી એટલે મદ્ય
 ભગવાનની સાન્નિધ્યમા ગ્હેનાગને કયા વિશેષરમાનુભાવ થાય
 છે ૨ ગાવી રીતે મયોગમવાગને નિયોગમનો અનુભવ થતો
 નથી, માટે ધ્યાનમા ગમવું કે ભગવાનના (લિન્ન) સાન્નિધ્ય ગહિત
 થયેવાનેજ વિશેષાત્મક કેવલ ભાવાનુભવ થાય છે

ननु वियोगाग्निना तीरेण देहादिदाहे तदभाव कथं सर्वाशेन तदनु-
भव इति चेत् । न, वियोगस्यापि स्वरूपात्मकत्वेन तेनैव तद्रक्षणात् ।

आ तीन वियोगाग्निथी देहादिथी देहादिगुणी ज्ये तो भावने
अनुभव ही रीते करीशु ? ज्येरी श का कश्चो नहि, कागलु ३
वियोग पल्लु २५३ पात्मके हावाथी ते वियोगसद्वारा (तभाग)
देह न ५४५ यथे

प्रकारस्तु पूर्वदेहान् स्वनापेन शुद्धान् विधाय तत्स्थित मगदि
दूरीकृत्य वह्निसन्ध्येन काष्ठमिव तेजोमय विधाय, यथा वियोगा-
ग्निनाशो न भवति तदात्मकत्वात्, मूर्तिवदधिष्ठानत्वेन तन्निर्माय
तत्र भावात्मा बहिः प्रकट्यमानाकारः संवलीलाविशिष्टः प्रविश-
तीति । म च विरहात्मा तु हेनैवानुभूयते । यथा ब्रह्मानन्द आत्म-
नैव, स्वर्गो देहाभ्यासेन, भजनानन्दोऽलौकिकदेहेन्द्रियाद्यैरपि । लोके-
पि नेन्द्रियान्तरविषय फलमिन्द्रियान्तरैर्गृह्यते । तथा च विरहस्तदे-
वानुभूतो भवति केवलो यदास्वरूपलोलाज्ञानगुणस्वाम्यादि-
प्रतिबन्धराप्रतिषेधः कर्तव्यः तापात्मको भावो भवति । स एव च कृष्णारय,
पुष्टिर्भासः, चतन्यभस्तिर्वा । यत्र भावातिरिक्ताविज्ञैरपेक्ष्यम् । तस्य
च सिद्धौ न प्रकारान्तर्भावे, किन्तु भावनेव । 'भावो भावनया सिद्धः
साधनं भिनि यास्यात् ।

तापदेयेगथी देहादि—याप ४ पूर देहने-आ नोकि
देहने २५५ ५३ गुह करी देहभागेदेहा भगादिने ६७ करी ज्ये

અમિના સબધથી કાઢે તેજોમય જની જાય હ તેમ તેજોમય
 બનાવી દઈ, સિયોગામિથી તે દેહનો નાગ ન થાય તેમ તેને તેજોમય
 બનાવે કે વિયોગામિ પણ અવપાત્મક છે, તેથી દેહનાશ થનો નથી
 આ પ્રમાણે દેહને શુદ્ધ તેજોમય બનાવ્યા બાદ મુતિ મા જેમ પ્રભુ
 ન્યા હસ્ત ત્યા હસ્તકે પદ હોય ત્યા પદકે આવિર્ભાવ પામે
 છે, મુતિને અધિષ્ઠાન ધ્યાન-કરી ત્યા જેમ આપ પ્રક્ટે છે નેમ
 આ ભક્તમાં પણ અધિષ્ઠાન બનાવી આપ મદાગ પ્રક્ટેના હોય
 એવા સુમાન આકારવાળા ભારાત્મક સર્વોપનાવિરિષ્ઠ પ્રભુ પ્રવેશ
 કરે કે, અર્થાત્ બદાગ પ્રક્ટ થયા હોય અને જેવો આકાર હોય
 તેવા આમાગથીજ પ્રભુ આ ભક્તમાં પ્રવેશ કરે કે આ પ્રવિષ્ઠ વિર-
 હાત્મા પ્રભુ મહત્ દુષ્ટે અનુભવાય છે (ભક્તને તો તેમની સાથે
 મર્વેન્દ્રિય સ્સભોગની તીવ્રેષ્ટ થઈ જાય છે) સર્વન દેહાનુભવ કર
 વામાં આજ ન્યવચ્છા છે જે દેહ જે પ્રમરે અનુભવ કરવાને યોગ્ય
 હોય છે, તે દેહ તે પ્રમરે અનુભવ થઈ જુઓ, અહ્યાનન્દ આત્માથી
 અનુભવાય કે, રમ્ય દેહાધ્યાસથી અનુભવાય છે, ભજનાનન્દ તો
 અનોક્તિક દેહેન્દ્રિયો વિગેરેથીજ અનુભવાય છે, લોકમાં પણ અન્ય
 દેન્દ્રિયોથી અનુભવાતુ થય અન્ય દેન્દ્રિયોથી કયા પ્રદર થાય છે ?
 આગણ ઈન્દ્રિયારે તાપ-ક્ષેષને * પ્રતિમન્થ કરનાગ પ્રક્ટ, નીના,
 નાન, ગુણ રના રથ વિગેરે જે હરકતરૂપ ન આવે ત્યારેજ તાપ-
 ક્ષેષ કાવ થાય અને કેવન વિદાનુભવ થાય, (ભાવભાવન થાય)
 આ ભાવનેજ અમે મીકૃષ્ણારથ મ્હીએ છીએ, અથવા પુષ્ટિભક્તિના

* સન્ન્યાસનિર્ણયમાં નિન્દાગિને યાન-ગુણ બાધક કહ્યા છે
 અને દયાતુ પ્રભુ આ વિરહી ભક્તના વિરોધમાં આનંદ નથી તેના
 વિગ્દને યોગે છે

નામથી ઝેણ મીઝે ઝેઝે, અથવા અતઃ લોકો તરીકે પ્રસિદ્ધ છે,
 નવા પેલસ ભાવ વિના કોઈની અપેક્ષા નથી આ—પુષ્ટિ-
 ભક્તિની મિદ્ધિમા કોઈ બીજો પ્રકાર નથી, પરંતુ ભાવનાજ સાધ.
 ૭ ભા. ભા. ૧૧ વડજ સિદ્ધ થાય છે, અન્ય સાધનની તેન
 • અપેક્ષા નથી ?

તમ્યાદ્યેય રીતિ । આદૌગુરત્વેન સ્વામિનીસમાશ્રય । તત્રૈવ ભાવ
 સિદ્ધ ।

આ ભાવ શી રીતે ઝેણવી શકાય—આ આ ભા
 ગર તનીમ્મ શ્રીગ્યામિનીજનો સમાશ્રય કરવો, કાગળ કે આ ભાવ
 તેમનાગજ સિદ્ધ થયો ?

તાસામિત ચ સ્વત્વ તદ્વત્ત એવ ચ પ્રાપ્યત રૂતિ । ટાન ન ચ
 સાક્ષાત્, વિન્તુ ભાવનાદ્વારૈવ ।

પ્રભુએ જેમ શ્રીગ્યામિનીજનો સ્વાત્-ર સ્વરૂપદાન-અને તદુ-
 પોગી ભાવનું દાન થ્યું તેમ પ્રભુજ સ્વય-સ્વરૂપ અને ભાવ
 આપણને દાન કરે તેજ પ્રાપ્ત થાય દાન પણ સાક્ષાત્ નહિ પણ
 વાતન દ્વારાજ આપે ?

૧ માધનવાદીઓએ હવે પછીના મનું શબ્દો સ્વરૂપમા લેના
 કે જેથી પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય રૂપ અને આધિક્યુમ મા વિગેરે
 અંગે માધનમદાયના ચરિતા વાની માધનગ્યામિમાન આ પુ
 દાન તે તે માધનનો મદ બિનરે.

૨ માથા માવનયા મિદ્ધ માધન નાચન્દિયત

भावનાપૂર્વે તા સ્વસર્વસ્વવિરહત્તાં વહિરૂપા સ્વમનાસિ
 સમાનીય તાસ્વપિ યસ્તાગાત્મકો ભાવો અમરગીતાદૌ પ્રોક્તોયત્ર સર્વ-
 નૈરપેક્ષ્યમ્, ત હૃદિ નિધાય સ્વાશ્યહેતુનિર્મિલ પ્રમુસવન્ન્યપિ
 પરિત્યજ્ય કેવલ ત ભાવમેવ ભાવયતિ, ન સ્વરૂપમ્, ન વા લીલામ્,
 ન વા ગુણાન્, તદા તેન ભાવેન તાપાત્મકેન શોષણમ્ । તત્તત્તનૈદ
 નવપલ્લવતા । યથા ધમન્તે ધર્મેજૈવ વૃક્ષાણામ્ । તતો ભાવસ્ય નરય
 તમ્મિન્ નર્વાનદેહે ચિરતયા સ્થિતિ ।

ભાવના કેમ કરવી--પ્રથમ તો આમન-શ્રીગીર્ણના-
 રક્ષાના-તે દયા તપેના રક્ષિત-શ્રી-ગીર્ણનાને મનમાં ધા બુ
 કરના અને તે શ્રીગીર્ણનાને હૃદયમાં મિલનમાન તાપાત્મક
 ભાવ છે તેને હૃદયમાં સ્થાપવો કે જે ભાવ-તાપાત્મક છે અને તેનું
 નિરૂપણ ભગવાનનાદિમાં કર્યું છે જે ભાવને રક્ષણ (માધ
 તરીકે) અપેક્ષા નથી, તે ભાવને હૃદયમાં ધી ધીરૂપે ધરાવવા પ્રમુ
 મ નથી શક્ય, જ્ઞાન વિગ્રહેને ત્યજીને કેવલ તે સિદ્ધિ વનુજ ભાવ ।
 કરવું, પ્રમુખા વિગ્રહને તાપકનેશ કરવો આ વખતે આપની ભાવના
 કરની નહિ પછીવાની ભાવના કરવી શકિ, શુભો ગાવા નહિ
 પાવું જવન તે સિદ્ધિ વનુજ ભાવ । કે આ તાપાત્મક ભાવથી
 ગોષ્ઠિ થશે પુનઃ ધમન્તે ધર્મમાં જોમ નસ પલત, જે છે તેમ નવ
 પલવતા થશે ત્યાર બાદ તે ભાવના તે નરીન દેહમાં ચિયગતા
 પામશે (પુ । આ ભાવ કરી નહ કરે)

તત્તત્તનૈદ વૈચિત્ર્યમ્, વિકૃત્વમસ્વાશ્ય ચ તદ્વિધમ્ । યથા

૧ શ્રીગીર્ણ કે આ ગવ તાપકનેશમાં-નિરૂપણ-તાપક છે

महामनुद्गनिमानस्य मञ्जनोन्मज्जने, तथा विरहभावरसमिन्धुमन-
म्यापि विक्रान्तमन्वास्थे । तन्त्रानिविगाडवियोगे कृष्णास्ये
आनन्दमात्रकरपादनुसोदरादिरूपवह्नौ प्रवेशः । तन्मन्द्रपूना ।
तन् कदाचिन् तन्प्रकटीकरणं तद्भक्तिदानार्थम् । लोके तद्रूपेणैव
तद्दानं संभवति । अथवा, भक्त्यात्मकत्वात् सर्वत्र भाववन् हृदय-
देशेषु तदेवाम्य प्रविष्टमस्ति, नदाभ्रयेणैव तद्भावनासिद्धिः । इयं
भावना मुख्यफलासिमाधनम् । मुख्यफलं तु वियोगात्मकस्वरूप-
प्राप्तिः । 'मयि ते ते तु चाप्यहमिति तत् स्वस्य तद्रूपनामस्य च लीला-
विशिष्टस्य स्वस्मिन् प्रवेशः । यथा वह्निः काष्ठे, काष्ठं वा वह्नौ
तथा भावरूपेण भगवन्मासु स्थितिः, नामां च भावात्मना भावति
स्थितिः । तथा च भावरूपेणैव प्रोक्तवन् मननं ययामुत्त स्थितिः ।
लीलाश्रयौ भगवद्दृष्टये नदास्यं वा । एतस्य फलस्य साधनं तत्ताप-
सावभावना, नष्टं च सर्वव्याग, तस्य च समर्पणम्, तेन कृत-
पुण्यपुञ्जानां समर्पितत्वं सर्ववन्तनामाचार्यचरणाश्रितानां फल-
मुत्तमादगदीनां सिद्धिप्रेमभावानां परित्यक्ताग्निरन्वास्थेहेतुना-
मेव मा निःशून्योत्पत्तिविक्रान्तिरूपेण ।

इति श्रीश्रीमानुदान्(श्रीहृन्दिन्)विगर्वन् भावनात्रयम् ।

[विरह साव स्थितिः यथा पत्नीनी स्थिति-आ भाव स्थि-
यथा पतिर तेषा विविचिता यथा उ, ते ने प्रशन्ती उ विविचिता
अने अन्तराध्य. जेम् अन्तराध्य. इनेम् अन्तराध्य. प्रशन्ती अन्तराध्य.]

महासमुद्रनिमग्नस्य मञ्जनोन्मज्जनं, तथा विरहभावरससिन्धुमग्न-
स्यापि विकल्तत्वमस्वास्थ्ये । ततश्चातिविगादविद्योने कृष्णास्थे
आनन्दमात्रकरपादमुखोदरादिरूपबह्नौ प्रवेशः । ततस्तद्रूपता ।
ततः कदाचिन् तत्प्रकटीकरणं तद्भक्तिदानार्थम् । लेके तद्रूपेणैव
तद्दानं संभवति । अथवा, भक्त्यात्मकत्वात् सर्वत्र भाववत् हृदय-
देशेषु तदेगम्य प्रविष्टमस्मिन्, तदाश्रयेणैव तद्भावनसिद्धिः । इयं
भावना मुख्यफलसिद्धयर्थम् । मुख्यफलं तु त्रियोगात्मकस्वरूप-
प्राप्तिः । 'मयि ते तेषु चाप्यहमिति तत्स्वस्य तद्रूपता तस्य च लीला-
विशिष्टस्य स्वस्मिन् प्रवेशः' । यथा वह्निः काष्ठे, काष्ठं वा वह्नौ
तथा भावरूपेण भगवन्स्तासु स्थितिः, तासां च भावात्मना भगवनि
स्थितिः । तथा च भावरूपेणैतत्प्रोतपटवन् सततं ययासुखं स्थितिः ।
लीलास्रष्टौ भगवद्भूदृश्ये तदास्थ्ये वा । एतस्य फलस्य साधनं तत्ताप-
भावभावना, न च सर्वत्यागः, तस्य च समर्पणम्, तेन फल-
पुण्यपुञ्जानां समर्पितस्वसर्ववस्तूनामाचार्यचरणाश्रितानां फल-
मुखमागमगदीनां सिद्धिप्रेमभावानां परित्यक्तास्त्रिदशस्थितहेतूना-
मेव मा स्थित्यतीत्यलमधिरुनिरूपणेन ।

इति श्रीरामानुजम(धीहरिदाम)विरचितं भावनाप्रथम् ।

विदुः साव स्थितं यथा पृथ्वी स्थिति-आ भाव स्थि-
यथा पाद तेषा विविक्ता यथा उ, ते ने प्रकटनी उ. विविक्ता,
अने अत्रात्रय. नेम यदाभयुदाभां इत्येवमेव भयुनी प्रदोभां भयान

ઉ-મનજન થાય છે, તેમ વિરદ ભાવડી રસ સેનુમા હૂમેના આ
 રમિક મહત્ત્વે નિરવતા અને અગાધ સદ્ગત થઈ જાય છે,
 'અર્થાત્ આ બંધને પ્રભુ વિના જગા પળ જેન નજ પડે, વિદન
 બની જાય આમ કેળા અતિવિચાર વિચેતનથી શીઘ્રમુખ્ય આનન્દ-
 માન-ક્રોધાદ-ભુષોદગાદિરૂપ (આધિદૈવિક અગ્નિમા આ બંધનો
 પ્રવેશ થાય છે, અને આનન્દ-માન-ક્રોધાદિરૂપ) આ બંધ મની
 જાય છે, પુન કલ્પિત આ અગ્નિમાર્થ પ્રકટ કરી તેને બંધિત
 માન કરી (તેની આથે રમણ કરે છે) શાકમા પણ તે રૂપ વડે
 તે દાન આથી રકાય છે (આ તે બંધને આનન્દમય આ.મ.પ
 અગ્નિમા પ્રવેશવાની પાત થઈ, દવે બંધના હૃદયદેગમા તે કૃષ્ણા
 પ્રવેશ કરવાની પ્રક્રિયા દર્શાવે છે) અથવા તે શીઘ્રમુખ્ય બંધના
 ભક છે, તેથી ભાવડે મર્વત વાવવાળા હૃદયદેગમા શ્રીકૃષ્ણારૂપ
 રહેલું છે, તેમના આશ્રયથી (શ્રીકૃષ્ણારૂપ-મામદાચાર્યઅનુના
 આશ્રયથી) તેની ભાવનાની મિદિ થાય છે. આ ભાવનાથીજ
 મુખ્ય જન મળે છે. આ ભાવના શ્રીમદાચાર્યચરણાચાર્યોદ-
 લવા-લાવનાજ-સાધન છે, અને મુખ્ય ફક્ત નિયોગભક
 વ્યવસ્થાની પ્રાપ્તિ છે 'હું બંધમા છું' નાને બંધ મગમા છે' એ
 ભાવદશક્ય ભાવડેના મુખ્ય છે, બંધની ભાવદશક્ય રચે
 છે, તે બીનાવિમિષ્ટ શ્રીકૃષ્ણારૂપ બંધમા પ્રવેશ કરે છે. જેમ વર્ત
 કાદમા પ્રવેશ કરે છે, અથવા કાલ વદિમા પ્રવેશ કરે છે તેમ
 ભાવડેજ ભાવદશકી ને બંધોમા મોખીજનોના-અંશિત અને
 તેમની ભાવદશકે ભાવદાનમા નિયત, અર્થાત્ ભાવડેજ પ-
 વર કપડાના વાળાતાણા મારક મદા જોતમેન થઈ થયામુખ

૧ વિદ્યાર્થ નથા સ્વાસ્થ્ય પ્રવૃત્તિ પ્રાપ્ત ન દિ

સ્થિતિ કરે ઠ આ સ્થિતિ લીલાચરિત્રા કે ભગવદ્દેશ્યમા દે શ્રી
કૃષ્ણાચ્યમા પણ થાય છે (હવે આ મર્ સદ્ભાવો સાગરા એ
ચયો કે-) આપું ઉત્તમ દેવ પ્રાપ્ત કરું હોય તો તેનું સાધન
પ્રભુના તાપની ભાવના, અને પ્રભુના તાપની ભાવભાવના કરવા
માટે સાધન મર્ ત્યાગ છે એટલે ગુણગાન. જ્ઞાનસ્વરૂપસાનિધ્યાદિ
મર્ નિગદતાપમા જે બાધક પાછળ જણાવ્યા, તેમવર્તનો ત્યાગ કરવો,
અને સર્ ત્યાગમા સાધન સમર્પણ છે, અર્થાત્ સમર્પણ સાધન છે,
અર્થાત્ સમર્પણ કરી તાપકરણમા બાધકનો ત્યાગ કરી કેવલ તાપ-
પૂર્વક ભાવભાવન કરે તો તો પૂર્વોક્ત દેશ્ય મર્, માટે સમજવું
જોઈએ કે જેમણે મહાન પુણ્યનો પુણ સપાદન કર્યો છે, સર્ વરણ
પ્રભુના ચરણમા સોપા દીધી છે, જેમણે શ્રીમદ્દેશ્યચરણનો દદાશ્રય
કર્યો છે, જેમના ભાગ્ય દેવોન્મુખ થયા છે, જેમને પ્રેમભાવ મિદ્ધ
છે, જેમની ચ્વગ્રતા ફરી મધ છે એટલું નહિ પણ ચ્વગ્રતા થવામા
દેવગુણ જ્ઞાનગુણ પણ ત્વજ્ઞ થયા છે, એવા પગમ ભાગ્યશાહીને
આ ૧૧ (ભાવભાવના) નિદ્ધ થાય છે વધારે કહેવાની શી જરૂર છે ?

સાગંશી—મહાન પુણ્ય હોય તો બ્રહ્મસંબધ-સમર્પણ-
થાય, સમર્પણ દ્વારાજ શ્રીમદ્દાપ્રભુજનો આશ્રય થાય,
આશ્રયધીજ આપણાં ભાગ્ય દેસાધિકારી અને, પ્રેમ સિદ્ધ
થાય અને (વરદાત્મક તાપ ચતા વચમાં તાપને બગાડનાર
હેતુઓને પણ શ્રીમદ્દાપ્રભુજ દૂર કરી આપું ભાવભાવન-
રૂપી ઉત્તમ દેશ્ય આપે છે. માટે શ્રીમદ્દાપ્રભુજનોજ દેશ્ય
આશ્રય કરવો, સાધનબંધનો મદ તજવો, દીન બનવું;
દીનતાધીજ પ્રભુ પ્રસન્ન થશે.

२७. स्वरूपतारतम्यनिर्णयः ॥

હાવના પેપ્લોને શ્રીહમૈનજીના સ્વરૂપ સાથે સળ ૫

अथ श्रीमदाचार्यप्रतिष्ठापितवैष्णवजननिष्ठस्य तत्तु—
 प्रतिष्ठापितवैष्णवजननिष्ठस्य भगवत्स्वरूपसेवयो तारतम्यमरित
 न वा इति विचार्यते । तत्र श्रीमत्प्रमुचरणप्रादुभावकाले तु सेवाया
 'गङ्गाया च विशेषेण प्रवाहाभेदबुद्धये' इति वाक्योक्तन्यायेन
 तादृशाधिकारिणा तत्र साक्षात्स्वरूपानुभवो जात इति सर्वसम्मत-
 मेव । श्रद्धानीलनकाळे नृत्प्रतिष्ठापितस्वरूपे तत्तुल्यप्रतिष्ठापित-
 स्वरूपे चेन्नानीलनाना कथा रीत्या सम्बन्ध इति भवति विचार ।

લેખકોને તમા શ્રીમદ્વાનુશ્રી પદ્યોના અનુ
 દાનના પ્રાથમિક પેઢીના તમા દિગ્ગેશ્વર રાધાના કથા પદ્ય
 દ્વારા કે જે નહિ કે જેના સિવાય કરાવે છે આ સિવાય કે તમા
 પેઢીના આનંદના રાખાને કે શ્રીમદ્વાનુશ્રી પ્રાદુર્ભાવ કાળે તેના
 સનામાં તમે તે સંધિકાનીઓને તેને રાધાના મરામત આદર્શ આનં
 દના થશે કે અને તે રાજ સર્વન મમન કે જેમ જગાડાનું
 આધિદેવકે સ્વરૂપ મુક્તિ કે જેના થાય તેને તે રાધાના પ્રસાદના
 કે જેવી અભેદ મુક્તિ કે જેના થાય તેને તે રાધાના પ્રસાદના
 મગાડાના પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય કે જેના જેના અનુભવ સ્વરૂપના
 મગાડાના પ્રત્યક્ષ દર્શન જાગ્રતોને શ્રીમદ્વાનુશ્રીના પ્રમેય જાતથી
 થયા, પદ્યના આ દ્વારના પેઢીને તે શ્રીમદ્વાનુશ્રીને પદ્યના
 સ્વરૂપના આ તેમના વચનને પદ્યના સ્વરૂપના કે જેના મન
 કે જેના સિવાય આ રાધાના આપે કે

તત્ર 'પ્રત્યક્ષા ન સર્વેષામિત્યસ્ય વિષ્ટૌ શ્રોતપ્રમુચરણેહકમ્ ।
 'યેષાં ન પ્રત્યક્ષ' તેષામપિ યા દેવતારૂપા સામ્તીતિ તત્સમ્બન્ધાનુ-
 ભાવેનૈવ સર્વત્ર તજ્જલે પ્રાકાશ્ય પ્રકૃષ્ટકામનાવિષયત્વં થદ્વા-
 યિશેપૂર્વકન્નાનાદિચ્યવ્યવહારો ભવતીત્યર્થઃ, 'ઇતિ દૃષ્ટાન્તન્યાયેન-
 'દાનોન્તનાનામપિ તત્પ્રતિષ્ઠાપિતમ્બશ્વપમ્ય તદુક્તમાર્ગમયાંદયા તથા-
 જ્ઞાનપૂર્વકમચ્છિદ્રસેવયા દેહાન્તે અનુગ્રહચલેન અલૌકિકે દેહે જાતે
 પુરપોત્તમાવિભાવયોગ્યતાયાં જાતાયાં તત્ર તદાવિભાવો ભવતિ ।
 તદા પ્રેમાસક્તિચ્યસનક્રમેણ મ્વાધિકારાનુરૂપેણ સ્વમાર્ગીય સેવા-
 ફલ ભવતિ । અત્રત્યઃ ક્રમોઽગ્રે વિવેચ્ય' ।

દાસના વૈશ્ણવોને શ્રી હામરજીના ગ્રંથપત્રો પ્રત્યક્ષ અનુભવ
 હોનો હોય તો તેને માટે શ્રી ગુમાસ્ત્રીએ એક ઉપાય દર્શાવ્યો છે.
 જેમ ગંગાજીની પ્રત્યક્ષ મૂર્તિ મર્યાદે દેખાતી નથી; પરંતુ આ
 ગંગાજીના પ્રસાદમાજ્ઞ શ્રીમતી ગંગાજી મૂર્તિમતી મિગાજે છે, તેથી
 આ જગત પશુ તેમના મજબૂતી મર્યાદી હિતક છે અને આમાજ
 મને પ્રત્યક્ષ દર્શન થશે એવી શ્રદ્ધાપૂર્વક જે નર્વ વ્યવહાર ગંગા-
 જીમાં કરે તો ખરેખર ગંગાજીના પ્રત્યક્ષ દર્શન થાયજ. તેમ શ્રી-
 મદાગ્રમુજીના દર્શાવેલા પ્રેમાગ્રહ પ્રમાણે જે જ્ઞાનપૂર્વક ભગવત્સવ-
 પને ગમજીને-અછિદ્ર મેરા કરે તો દેહાન્તે અનુભવના બસથી અધી-
 કિક મેવાપયોગી દેહ જતી જાય અને પુનર્ગોત્તમના સાક્ષાદ દર્શન
 પણ થાયજ. તે જખતે પ્રેમ, આત્મક્રિયા અને વ્યમનના ક્રમે મેવાક્રમ
 રચમિકાનુભાર થાય છે. (જે વગર ગ્રંથ થય.) પરંતુ પ્રાદુર્ભાવ
 આ ક્રમથી થાય તેનો વિચાર આમાજ કનીગં.

સ્વમાર્ગીયસેવાસ્વરૂપજ્ઞાનાભાવે તુ શ્રદ્ધાપૂર્વક તથા મંત્રયા
કેવલક્રિયયા પ્રપન્થામક્તિનિવૃત્ત્યમાવાત્તતસમ્બન્ધાનુભાવેનૈદ જન્માન્તરે
પુનસ્તથા મતનેન મુક્તિર્ભવતિ । તથાપિ 'અન્યન્તામિતિવેશ-
શ્રેત્સસાગેન મતે'દિતિ વાક્યોક્તિન્યાયો ચાવક एव । તદા સમ્બન્ધો ન
જ્ઞાન एवेति ज्ञेयम् । तद्विच्छाया बलिष्ठत्वात् ।

જેને સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન ન હોય તેની રી ૧૨૧ ।
જેને મેરા અને પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન દોષ નહિ, તેમની તો પ્રલ
ક્રિયા ૧૨૧ મેરા જન છે તેવી (આશ્ચર્યા પ્રવાહ) । મેરાથી
પ્રપ આમકિત દૂર નજ દ્યાય, અને જાનિને જ-મ લવે પડે, (મેરા
કલોકત ૬૧ નજ મને), બીજા જ-મમા સીમદાયરે કદના મેરા
પ્રકાર અને સ્વરૂપના જ્ઞાનપૂર્વક મેરા કર તોજ મુક્તિ થાય તેમા
પણ (નિમ સ નિ કા ૨૧૪) જો મમાતમા વધરે અભિ
તિવેશ (પ્રવેશ) થાય તો તેની મુક્તિ પણ થતી નથી ત્યારે જ્ઞાનના
બે જીવોએ બાબતુ ૬ આપણો સ નમ પ્રભુ સાથે થોજ નથી
કામજુ ? પ્રભુ જ-કા મળતી ?

यस्तु तत्कुलप्रतिष्ठापितस्वरूपस्य तदुत्तमार्गमर्षादया सर्व-
भावन सर्वदा यावज्जीव सेवा चेत् कुर्यात् तदा तादृशस्यापि स्वाधि-

૧ સ્વરૂપમેવગર્હાવામાર્ગે સેવાપણાજી ફલ મોપલભવત દાત મર્ષયન્તિ ।

૨ મેરા અને સ્વરૂપજ્ઞાન ન થાટે માત્રપ્રદાયિક ગ્રન્થો વાચો જે
સોકે સ્વાપ્રદાયિક ગ્રન્થોમા વધુવેના સ્વરૂપજ્ઞાન અને મેરાપ્રકાર
તથા મેદર-ક છે, તેમજ આ દાખલો વાચી મેદર-કારી દૂર કર-
વીજ થો છે

કારાનુસારેણ દેહાન્તે પૂર્વોક્તપ્રકારેણ સેવાફલં ભવત્યીત્યત્ર ન
 કિંચિદનુપપન્નમ્ ।

જેને સેવાપ્રકાર અને લાગવત્સ્વરૂપનું જ્ઞાન છે તેવા
 હાથના વૈષ્ણવો જે હાથના આચાર્યોએ પધરાવેલા સ્વરૂપમાં સર્વ-
 આપથી દંભેશો ઉપનયન^૧ સેવા કરે તો તેવાને અધિકારાનુમાર
 દેહાન્તે શ્રીમદાચાર્યકૃપાથી સેવાક્રમમાં કહેલાં દેહ મળે એમાં
 નવાઈ નથી. જે લોકો લાગવતાર્થોપયોગી સામ્પ્રદાયિક ક્રાંધીનું
 અપસોહન કરે છે તે પણ સેવાનિઃ જાણવા.

કિંચ મજનં હિ બાહ્યાભ્યન્તરભેદેન દ્વિવિધમ્ । 'સેવાયાં વા
 કયાયાં વે'તિ વાચ્યાત્ । एतद्भजनमान्तरं मुख्यमिति निबन्धवाक्याच्च ।
 સંવકસાધનસમ્પત્ત્યભાવે' શ્રીભાગવતાર્પવિચારરૂપમાન્તરમેવ મજનં
 નિરુપધિસર્વભાવેન યાવન્જીવં ચેત્કુર્યાત્ તદા તસ્યાપિ સ્વાધિકારાનુ-
 સારેણ જન્માન્તરાવ્યવધાનં સેવાફલં ભવતીતિ નિર્વિવાદમ્ । અતઃ
 एतद्भजनस्य मुख्यत्वात् । सेवायां ज्ञानमावश्यकमिति ज्ञेयम् ।

લજન એ પ્રકારનું છે--બાહ્ય અને આભ્યન્તર. સેવામાં
 અથવા કથામાં જેનની આપક્રિત છે. તેમનો નાશ નથી, એવું શ્રી-
 મદાગ્રંથનું વચનામૃત છે (નિ. કા. ૨૩૦ પ્રકાર) આન્તર
 ભજન મુખ્ય છે એવું આપખીએજ નિબંધમાજ કહ્યું છે. જે સેવ-
 કને, સેવા કરનારને-સેવામાં ઉપયોગી સાધન મળેતિ ના દોષ તો

૧ હાથના વૈષ્ણવો સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન વગર જે સેવા કરી
 રહ્યા છે તેમણે આ સંજો પ્ધાનમાં ગણવા કે જોગી ક્રાંધી થવા

શ્રીભાગવતાર્થનો વિચાર યાત્રાજીવન મુંઝી ઉપાધિ-રહિત મરં
ભાવથી કરે તો તેને પણ અધિકાનનુમાર્ગ બીજો જન્મ લીધા વગર
મા જન્મમાજ મેવાદિવગ કહેવા કલ મળે છે, એ જ્ઞાન નિર્વિવાદ
કે મારે શ્રીભાગવતાર્થનું અવલોકન કરવું એજ મુખ્ય-
આત્મ ભજન હોવાથી સેવામાં જ્ઞાનની ખાસ જરૂર છે,
અમ (મેવાનિહોએ) જાણવું

યન્તુ મ્યમાર્ગીયસેવામ્બરૂપજ્ઞાનાભાવાન્ માર્ગરીત્યા શ્રદ્ધયા
યથા કથચ્છિત્ સ્વરૂપમેવાં જેન્ કરંતીતિ તત્સંમયા કેવલમીતિ-
કત્વા 'હોમકાર્યો ચેદ્ ભજેત્કૃષ્ણ' મિતિ ન્યાયસ્ય જ્ઞાતશક્તદા
સર્વથા સંક્લિષ્ટો ભવતિ, તદા મજનત્યાગ । 'ક્લિષ્ટોઽપિ ચેદ્ભજેત્-
કૃષ્ણ' મિતિ વાચ્યોક્તન્યાયેન ક્લેશેઽપિ ચેદ્ભજનં કુર્યાન્, ચેદિતિ
પદમેતાદશમ્ય દુર્લભત્વમુચ્યત, તદા મરુરૂપયા લોકનાશો મજનૌપધિવ-
પદાર્થેષુ લૌકિકમાવનાશ દ્વિતિ યાવત્, તદા જન્માન્તરે શુદ્ધમત્તનં
કૃતાર્થો મરિપ્યતીતિ જ્ઞેયમ્ ।

જે હોડો સેવા અને સ્વરૂપના જ્ઞાન વગર કેવલ શ્રદ્ધા-
થીજ મેવા કરી રહ્યા છે તેમની દશા—મેવાનું જ્ઞાન ન હોય.
અરૂપનું જ્ઞાન ન હોય, પરંતુ માર્ગની રીતથી પ્રદાપીજ જગતેમ
અરૂપમેવા કરી ન્વા છે તે માત્ર નો કેવલ લૌકિકી મેવા કહેવાય
છે, આધિદેહિકી મેવા નજ થાય 'જેમ મમારી મંગાના આગકન-
શીકાગુને ભાગે તો દુખીજ થાય,' તેમ મેવા-અરૂપના જ્ઞાન વગરનો
દુખીજ થાય. ભજન પણ છૂટી જાય છે. (ધણા હોડો સેવા ન
મનવાને ત્રીધે અરૂપ ગુરને ઘેર પાછું પધનાવી દે છે તેનું કારણ

હો નપટ સમગ્રસે > રૂપસાન વિના પ્રજુખા યથાર્થ આર્તિ ન
 થાય તો પ્રમુ મેસાજન નજ આપે.) પરંતુ દુઃખી થયા હતા
 પણ તે ભજન કરે તો મુક્ત થાય. એ શ્રીમદાચાર્યના વચનામૃત
 અનુમારુ દુઃખમા પણ ભગવદ્ભજન કર્યા કરે તો મોટાઓની
 કૃપાથી લોક નાશ થાય, એટલે ભગનોપયોગી પદાર્થોમા લોકક
 પ્રુદ્ધિ ફર થાય. ત્યારે ભક્તિ જન્મમાં (આ જન્મમા નહિ,) શુદ્ધ
 ભજન વડે કૃપાર્થ યશે એમ ભજનું.

અત્રેવં વિમેદો જ્ઞેયઃ । શ્રીમત્પ્રમુચરણપ્રાદુર્ભાવસાલે સ્વરૂપ-
 વલ્લેનૈવ સેવાયા આધિદૈવિત્વાદેહાન્તે સ્વાધિકારાનુસાંગે નિત્ય-
 લીલાપ્રવેશ ણ્વેતિ સિદ્ધાન્ત* । કદાન્નોતનસાલે માર્ગમયાંદયા તથા
 જ્ઞાનમૂર્ત્ત્વક સેવાકરુણેઽપિ હદ્વેગાદિ પ્રતિવન્ધકસ્યાવશ્યભાવિન્યેન
 સેવાયા નાધિદૈવિકત્વ ભવતિ । આ એવ સેવાકરુણ્યં શ્રીમદાચાર્ય-
 ચરણરુક્તમ્ ' તદા સેવાઽનાધિદૈવિતીન્યુક્ત ભવતિ' ઇતિ । પરંતુ
 માર્ગમયાંદયા વાન્વિષ્ઠત્વાદાભ્યાત્મિકી સેવા ભવેન્ ।

શ્રીમદાચાર્યચરણ અને આધુનિક સમય—અને આ
 પ્રભાતિ જે મમજવો શ્રીમદાપ્રબુદ્ધતા પ્રાકટ્ય સમયે તો શ્રીમદા-
 ચાર્યચરણના સ્વરૂપમાં વડે જે ભક્તોની મેરા આધિદૈવિકી એટલે

વેળા ન આવે > રૂપસાન મેગ્યા વિના કોઈ મેવા કળા ભાગ-
 પદાર્થનુંદક મેથાનું જોધન અમુ કળા અર્થથા હિરૂટ છે.
 મેને આજ જન્મ સેવાય મને; મેવા અજાની મેવા કળા
 દુર્ખાલ થય છે એમ મારે આપ છે

પગ ૩૫ આપનાડી ચક્રને દેહાનતે સ્વાધિકારાનુમાર નિત્યનીયા-
 પતેન અપરચયજ થતો હાયમા (શ્રીમદ્દાપ્રબુજ નિત્યલીલામાં
 બિરુદો છે) -ત્યારે- માર્ગની મર્યાદા વડે એટલે જાણ્યમાન થાવ
 ગુરુ પામેથી અવગણ પદ્મનીને અવગણના, મેવાપ્રકારના, મેવાન્યા
 પાત્રીમાં મેવા કર્યા હતા પણ ઉદ્દેગ-પ્રતિનિધ-ભોગથી આટલો
 આવી પડવાથી મેવા આધિદેવિથી થતી નથી. મેવાકવ મન્યમાં
 શ્રીમદ્દાપ્રબુજને આજ્ઞા કરી છે એ કવની પ્રાપ્તિ ન થાય તો
 ભગવાનની તે કરદાનની હચા નથી ત્યાર મેવા પણ આધિદેવિથી
 નથી થતી, અર્થાત્ ઉદ્દેગ એ પણ પ્રતિનિધ છે. જે ઉદ્દેગ થાય તો
 મનમાજ થાય એ ગિરદ માન્ય થાય. આવું ઉદ્દેગવાળું મન પ્રભુનાં
 લીન નજ થાય. તેથી સેવા આધિદેવિથી નજ થાય, પન્નુ શ્રી-
 મદ્દાપ્રબુજની માર્ગમર્યાદાજ એવી બળવાળી છે કે-મેવાને આપ્ત-
 તિમકી ને બનાવે છે. (શ્રી મદ્દાપ્રબુજની પ્રાદેશ-અવદ્ય વત
 આધિદેવિથી નો નજ થાય.)

• તત્રાડિ ' જનદેહાવમાને તુ કૃતાર્થઃ મ્યાન્ન સંશયઃ । ઇતિ
 નિશ્ચિત્ય મનસા કૃષ્ણં પરિચેત્ સદા ' (નિ. મ. નિ. કારિકા
 ૨૩૨) ઇતિ નિન્યોક્તમનોનિશ્ચયેન સંવેદા મેવા ચેદ્ધવેત્તદા
 દેહાન્તેડનુગ્રહવલેન માધ્યોક્તપ્રકારેણાલૌકિકં દેહે જાતં ' પન્સ્પરં
 ત્વદ્ગુણવાદસીદ્ધીયૂષનિર્યાપિતદેહધર્મા ' ઇતિ ન્યાયેન તાદશ-
 મમાજે અર્હર્નિશં તદ્ગુણાનુવાદેનામન્યક્ષરદ્વહાત્મવત્ત્વજ્ઞાનેન
 ' ઉપાધિનાશો વિજ્ઞાને ' અનુભવે સમ્પન્ને પુરુષોક્તમાધિર્ભાવયોગ્યતાયાં
 જ્ઞાતાયાં તત્ર તદાધિર્ભાવો ભવતિ । તદા ' આત્માનન્દસમુદ્ભવં

કૃષ્ણમેવ વિચિન્તયે'તિવાક્યોક્તપ્રકારણ તદ્વાવનયા સ્નેહવૃદ્ધો
 જાતાયા સર્વા અપિ પ્રેમાવસ્થા મવન્તિ । તતસ્તાદ્વિના સ્થાતુમશ-
 ક્ત્યાઽતિશયિતતાપોદયે જાતે 'વાર્શ્મનસિ' इत्यादि (४-२-१)
 સૂત્રોક્તપ્રકારેણ વાગાદિલદાનન્તરસાક્ષાત્મગતપ્રવંશ । તતન્તદિચ્છા-
 નુસારેણ તાદૃશસેવૌપચિક્વદેહપ્રાપ્ત્યા સાક્ષાત્તસ્લીલાવલોકનતદ્રસા-
 નુમવાટિક મવતીતિ સેવાફલપ્રાપ્તૌ ક્રમો જ્ઞેય इति दिक् ॥
 ત્યારે આધુનિકોને ફલ શી રીતે મળે ?
 આ વિશ્વમા વધારે ૧૩૫૫૮૪૩ (નિ ૨૩)

પત્તદેશમસાને તુ કૃતાર્થે ન્યાન્ન સશય ।
 રૂતિ નિશ્ચિત્ય મનસા કૃષ્ણ પરિચેત્ સદા ॥

ભાસ્ય — જેમ તેમ કંની ભગવાન । મતોપમા ભગવાન
 પ્રગમ દોર તો કંઈ પણ મિદ્ધ ન થાય એ હેતુથી ભગવત્પ્રગમ-
 ના ઉપમા દર્શાવે છે જેમ ભાગવતમા કષોત અને પિંગવાના
 દષ્ટાન્તથી જેવા વેરાગ્ય દર્શાવ્યો છે તેવા વેરાગ્ય સંપાદન કરવો
 મારું અપેક્ષાઓ ત્યજવી, કામ્ય કે નો સ્વપેક્ષા છે તે અમમર્થ છે
 મારે મર્થ અપેક્ષા ત્યજ પ્રભુમાજ મૂન—માધનાપેક્ષાજનક અને
 રૂપેક્ષામૂન—મનો-જ ભગવાનમા જોડતુ અને કંઈ પણ મામ-
 નની પ્રાપ્તિ ન થનાથી જહિ મેનામા વિકન-નાપાસ-ધયેના ચિત્તને
 વિચારને પણ પાછુ ભગવાનમાજ ચિત્ કરતુ, અને પિતા માતા
 જેમ પુત્રુ ગારન નહિજ કરે, દિતજ કરે છે તેમ ભગવાન પણ
 દિતજ મને, એના દદ રિચામપૂર્વક જહિમુખતા ન થાય તેમ
 મેના મરે તે આ દેહાવમાને જાણ ॥ અનુમદ-મનોથી બાળોમત

પ્રકારે અનૌકિં દેહ મપાદા થતા ભગવદીસો સાથે પગપગ ભગવદ-
 મુખાનુસારથી અમૃતનુ પાન કરતા દેધર્મને કાનિત કરતા
 ભક્તોની નાક નમવદીસોમા અર્ધનિશ ભગવદ્ગુણ-મા । આતા
 મ ના ગાતનામા ગાદો જલ્લા મકે નૃતન પ્રકટ થાય છે, અંતે આ
 નાનથી અરિચારા હિપાનિ રૂપ થતા પ્રભુ-ગાંધી અનુભવ
 થાય છે આ અનુભવથીજ શ્રીપુરોષોત્તમ પ્રકર ગાતાની તે ભાનમા
 યોગ્યતા આવે છે અંતે પ્રભુનો આનિર્ભાવ થયે કરના નમયે
 ગાતાનું સમુદ્રય તીર્થજનુજ નિત । થાય ન મ ભાવભાન ।
 (નિર્ધનકાગેન) પ્રકાર વડે રનજદિ થાય કર, આમનિ
 થાય કર, અમર થાય કર । દુકામા કહીએ તા પ્રમતિ મન
 નાથાઓ આ જનમા પ્રકટે છે)

કલતની ધસન થયા પછીની સ્થિતિ—આ જ નવે
 પ્રનુ નિના જા પશુ ને । નજ પડ ન નનિક પ્રાભુવલ્લભ । દા
 જતા પગ નજ નદી જ ન્યારે રિ નો અતિરમ તાપ પ્રકટે ભરે
 નાદમતસિદ્ધેનોકેત ના રામાલિભ તથ થરા જાવ સાક્ષાદ્
 ભગવદ્પ્રવેશ થાય છે પુ । તે સમયે હિ જનુમા નવે મેત્રોપોગી
 દેહ પ્રમ થાય છે અંતે તે જ્ઞાકકેહ દાત માક્ષાત્ તે તે તીનાનુ
 અવનાકન અને તે ત તીલાનમો અનુભવાદિ ન કર આ પ્રમાણે
 મેનાકનની પ્રાપ્તિમા કમ જામવા અર્થે શીમદાપ્રભુજના
 રખતમા શ્રી દામજી ॥ પ્રમેશ દતથીજ ના પમા માનુભવ થનો
 દાક્ષમા આપ નિત્યનીતમા રિગલે છે તેથી માર્ગમયાદના બદ્ધથી
 ભાન । કમગ મેનાનની પ્રાપ્તિ થાય કર તે પ્રમાણે નરપદુ
 નાતમ્બ જળુડ

સરરાશ (૧) શીમદા ભવના ન કરત મમયે શીમદાપદુર-
 નાપ્રમેશ ભથી નવપમા પશુનો સક્ષાત્ અનુભવ થનો (૨) દાલ ॥

વૈષ્ણવોને જો તેવો સાક્ષાત્ અનુભવ મેળવવો હોય તો સ્વરૂપજ્ઞાન અને સેવાપ્રકારજ્ઞાન મેળવવો. (સેવા અને સ્વરૂપજ્ઞાન માટે સામગ્રીયિક ગ્રન્થો વાચવા જોઈએ.) (૩) જો પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન ન હોય તેની સેવા ઉત્તમ ન થાય, અને ભજન છૂટી જાય, દુઃખી થાય. (૪) જો ભોક્ષા ભાગ્યવાર્થ વિચાર કરવામાં ચોતાનો સમય ગાળે છે તે મુખ્ય સેવાનિષ્ઠ છે. (૫) જો દાસના વૈષ્ણવોએ સાક્ષાદ્ અનુભવ મેળવવો હોય તો પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખી શરણાગતિ કરવું. (૬) આ વિશ્વાસથી ક્રમશઃ હૃદયમાં પ્રભુનો આદિર્ભાવ થશે.

૨૮. અન્તરજ્ઞવહિરજ્ઞપ્રપञ્ચવિવેકઃ ॥

અથાન્તરજ્ઞવહિરજ્ઞલીલાશ્રયયોઃ પ્રપञ્ચયોર્ભેદો નિરુપ્યતે ।
તથાન્તરજ્ઞલીલા પુરુષોત્તમરૂપેણ, इतरा नीवान्तर्यामिरूपाम्याम् ।
तत्र तयोराद्यः केवलानन्दमयः, अपरस्तु जडजीवात्मकस्तिरोहिता-
नन्दरूपः । तथा पुरुषोत्तमसमवाधिकारणकोऽक्षरसमवादिकारण-
कश्च । अविकृतो विकृतश्च । विकारश्च मायया कृतः । तथा माया
सम्बन्ध रहितस्तत्सम्बन्धी च । तथा नित्योऽनित्यश्च । पूर्वस्य विकृत-
रूपेणापि नित्यत्वं, तस्या अपि स्वरूपात्मकत्वात् । भगवानेव
तथा भवति न तु माया । तथा अपरस्य विकृतत्वं माययैव । अत
एव ब्रह्मविद्वां निरन्तमायानां तथा ब्रह्मत्वेन प्रतीतिः । प्रकृते तु

મતદોષાણા રીતારૂપેણેવ પ્રતીતિ તમ્યેવ વસ્તવત્વાત્ । અતઃ એવ
 શ્રુતય પ્રસન્નાદ મગતો મદનામપ્રદર્શિતમસ્ત્રીગતિરિટરૂપ
 મવિદોષણ દૃષ્ટવત્પ । અતઃ એવ મૃદ્ધામનપુગણે, 'નાનારનમદોન્મત
 નત્ર ગાપીરુદ્ધવકમ્' ઇત્યાદિ । અન્યન્ન, પૂર્વ પ્રકગનન્દ, પગસ્તિ-
 રોહિતાનન્દ । તથાચ રમાન્મકો, અપેગે નીમ । નત્રાપિ મપના-
 નન્દવિપયાનન્દાન્યા વિશેષ ।

ઉપક્રમ-પ્રથમ તે પ્રકારના અન્ન-મનીનામન પ્રાપ્ત
 ગતે નિદિ-મનીનામન પ્રાપ્ત આ મનો પ્રાપ્ત ॥ પ્રથમે તા
 ને આંતરો એજ નિત્ય તપનનો ઉદ્દેશ ૬ આન્ન મપ્રપન્ન
 ગાક રથો નિત્ય પ્રભુ ભક્ત ॥ હૃદયગી અમ પાગમા પ્રભ
 થકા ત્યાજ આનન્દવિષયીના ૭ આ તામ ગીલા નિત્યનીના
 ૮ કેનુ નિત્યનીવાવાદ રિજેઝમા યથાર્થ વર્ણન ૩ તેમજ શ્રી-
 પુરોત્તમગણે પુષ્ટિપ્રત્યક્ષમાદમા ૯ અન્તરગ પુષ્ટિપુષ્ટિ નિત્ય
 ૧૦ અન્તરગ પુષ્ટિપુષ્ટિ મયાર્થીજ પ્રકટ થમ ૬ અન્તરગ પુષ્ટિ-
 પુષ્ટિને દ્વન પાણ મુગાયાવીજ પ્રભુ અરે ૬, મયેનાયજ ન્યા મુષ્ટિ
 ગાથે પ્રકટ કરી છે । રજેઝ મરજરા નિત્યલોભા-અન્તરગ મુષ્ટિનો
 રજો થો ૧૬ તેમજ 'મનિગ્ધુરિત' પ થા ભગવત્પ્રિભાવ ભક્તો ॥
 ભાવ ઉત્તર આધાર ગમે , ભાવો ભાવ કાગાધુન ૭
 ભક્તના હૃદયમા મુગા-અત્ક્રમ પ્રભુ રજે છે, ત્યાજ લીના ૮
 તથા ભ ને ખાન્ન લીન પ્રપન્નમા ૯ અતઃ ૬ એ આ જગદ-
 પ પ્રથમ મતા ૧૧ લાજ , એજ આ લખનનુ ગ્વાન્દમ ૭
 દિ મતા તા ભાવે જગત્પ્રે ભગવાન ૧૨ ફે, અન
 તેનુ નિ પાણ મુષ્ટિપ્રે વે ૧૩ તાગા ગોદે ૧૪ ૭ રજે ઉત્તમનુ

તે તન્મ આ લખની જોડે

અથારણ-ઉભય પ્રપચનું તારતર્ય અતરમ લીલા શી
 પુર સાતમ-સ્વરૂપે કે, ત્યારે હિરમ લોના પ્રપચ જીવ અને અન્તર-
 ચામી રૂપે છે આપ અન્તર-ગ લીના કેવળ આનંદમય છે, ત્યારે
 બીજી મહત્ત્વનાત્મક હોઈ તિરાહિતાનન્દ છે આલમ શ્રીપુરપોતમ
 મગનાથી છે ત્યારે બીજામા અક્ષર સમનાથી છે પટેલો અનિવૃત્ત
 , ત્યાર બીજો વિકલ-નિવૃત્ત છે નિવર માયાકૃત છે, માટે
 આલમે માના સમય નથી બીજાને માયાનો સમય છે પૂર્વ
 અવકૃત અન નિત્ય છે ૧-૫ લગનાનુ તે અન્તર-ગ લીલારૂપ
 પ્રકટ થયા છે માયાથી તે લીલા પ થયા એવું નહિ, માટે અન્ત
 ર-ગ લીલાશ્રય પ્રપચ અરૂપાત્મક છે, અવિકૃત છે અદિત્ય
 લીલાશ્રય પ્રપચ જે વિમ્બાળો લાગે છે તે માયાથીજ એમ વિકૃત
 લાગે છે ન હોતું માયા કુ થયા અખ- ગુદ પ્રદાન છે
 નિગ્તમાયાનામા અલગી જો અલરૂપે આ અલરૂપ લીલાશ્રય
 પ્રપચો અનવાવે છે ૧-૫ ગ લીલાશ્રય પ્રપચનો તે નિર્દોષદષ્ટિ
 નામા લગનાદીએને લીલાશ્રય અનુભવ થાય છે, અને તેજ યોગ્ય
 છે કા જ્ય શ્રુતિઓએ પ્રગત થયેન લગના પાસેથી જ્યારે વર
 દાન મેળુ ત્યાર વદનાર્થ પ્રસિદ્ધ સકલ લીલા વિશિષ્ટ ભગવ
 ત્વપ્રપત્ત દર્શાવ્યથા નિત્યનીનાર્તિક દેખી રકયા નાના
 નારા માધ્યી ઉન્મત્ત ગોપીકે મગે જોનાનુ બહુવામન પુરાણે
 નર્મુ યુ કે આલ પ્રપચમા પ્રગટાનન્દ છે અપરમા તિરાહિતાનન્દ
 કે આલ ગ્નાત્મક છે, બીજો નીરસ છે લગનાનન્દ આલ લીના
 પ્રપચમા બ બીજામા વિપયા નન્દ હોનાથી મુક્ત આનન્દ છે

નનુ રવ મતિ વિલક્ષણયોરપિ જનયોર્નિત્યત્વમવિશિષ્ટમુખ્ય-

આપિ, કિંતિ, આધિર્ભાવિતિરોભાવાધ્યાંકો વિશેષઃ ઇતિ ચેદ્ ઉચ્યતે ।

શંકા—આ બંને જાતના પ્રપંચ વિવક્ષ્ય છે, તથાપિ ઉભય પ્રપંચમા નિત્યત્વ મમાન રહ્યું છે. તે આધિર્ભાવ તિરોભાવથી ઉભયનાં કંઈ પણ તારતમ્ય નજર રહ્યું

આધિર્ભાવિતિરોભાવયોસ્તુલ્યત્વેપિ કારણવૈલક્ષણ્યાત્ તદ્દિ-
લક્ષણત્વમ્ । કારણં ચ તદ્દિરક્ષે તસ્મિન્ ભગવદ્દિચ્છા, તન્નાપિ
મૂલેચ્છા, તથૈવ તત્ર તૌ । અન્તરક્ષે તુ મચ્છેચ્છા, તન્નાપ્યન્તરદ્વાણાં
તૈષામ્ । અતઃ એવં 'યદ્યદ્ ધિયા ત ડહ્માય વિભાવયન્તિ તત્તદ્ધૃ-
પ્રણયસે સદનુગ્રહાયેત્યાદિવચાંસિ । અતઃ એવં 'કમ્યાશ્ચિન્તનનાયન્ત્યા'
હત્યત્ર સકલ્લીલાનાં પ્રાદુર્ભાવઃ । યુસ્તં ચૈતત્ । રીલાપ્રપચ્યસ્ય
મક્તહૃદયમ્થિનમ્ય આન્તરમ્ય તદ્માવનાત્રીનાધિર્ભાવત્ત્વમિનિ
સર્વમનવજમ્ ।

સમાધાન—આધિર્ભાવ તિરોભાવ મમાન હોય તે પણ કારણ
વિલક્ષણનાથી એ ઉભય પ્રપંચમા વિલક્ષણતા આવી છે. અદિરંગ
સદ્દિમા કારણ ભગવાનની રમણેચ્છા છે ભગવાનની જગદ્દેવે આધિ-
ર્ભાવ થવાની ઇચ્છા થતા અનેક છત્રે વ્યુત્પન્ન પામ્યા, એટલે તેમા
ભગવાનની મ્યેચ્છાજ કાગ્યુ ને. અન્તરંગ પ્રપંચમા ભક્તની ઇચ્છા
કાગ્યુ છે માટેજ અન્તરંગ ભક્તોએ ગાયુ છે કે 'ભક્તો જે જે
સ્વરૂપની નિભાવના બુદ્ધિથી કરે છે તે તે સ્વરૂપને આપ ભક્તો
ઉપર અનુગ્રહ કરવાને ધારણુ કરે છે.' 'કોઈ પૂજના જન્મ અને
કોઈ કૃપા જન્મ' વિગેરે ભાગવતના વર્ણવેલી મર્વ લીલાનો આ

પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. અને એજ મોઝ મે, કાલુ કે લીલાપ્રપંચનું
રચાન ભગવાનનું હેદય છે. ભક્ત જેવી રીતે ભાવના કરે તે પ્રમાણે
લીલાનો આધિભાવ થાયજ. તેથી અનંતરંગ લીલા પ્રપંચ સર્વથા
ભક્તનેચ્છાધીન અને ભક્તેચ્છાકારણીય છે, એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ થયું.

આચાર્યચરણામ્બોજયુગલૈકપ્રસાદતઃ ।

પ્રપદ્યોસ્તુ મોદ્ધવ્યં વૈષ્ણવ્યં સ્વરૂપયોઃ ॥૧॥

શ્રીહરિચરણવિરચિનોન્તરક્ષ્ણહિરક્ષ્ણીલાશ્રયયોઃ પ્રપદ્યો-

વિવેકઃ મમાસઃ ॥

શ્રી આચાર્યચરણ શ્રી વૈષ્ણવોપીશ પ્રભુના મરણક્રમણ યુગ-
લની કૃપાધીન આ અનંતરંગ પ્રપંચ અને જલિરંગ પ્રપંચનું રચયથી
તારતમ્ય જાણવું.

૨૯. ભાવસાધકવાધકનિરૂપણમ્ ॥

યદા વૈરાગ્યં સ્યાદ વિષયજસુરે દુઃસ્વસદ્દો

યદા વા સત્સદ્ગો હૃદયગતવૈષાપહરણઃ ॥

ગદૈવાચાર્યાણાં ચરણયુગલે ભાવવિમલં

મનઃ મ્યાસર્થેન વ્રજનિપદામ્બોજમનનમ્ ॥૨॥

(ભાવાર્થઃ) પરમકૃપાળુ શ્રીહરિચરણ કબિજાગતા છવેના

કલ્યાણ માટે સ્થેના માર્ગ જતાવે છે. જે ૩ ભક્તિ કૃત્તારોએ
 બહુ જીવો જોવાય છે, તથાપિ તે દરેક જીવોને પ્રભુસાક્ષાત્કાર
 અગર મર્ચાતમવાદ થતા માટે મોટો નિહાળ થવાનું અનુમાન કરી
 શકાય છે ભક્તિ કરતા પરવા ભક્તિતા બાધ કૃત્તારો વગર
 પહેલા ઓળખવો જોઈએ ત્યામુધી ભક્તિમા વિદ્ય કૃત્તારો
 તરવોને ઓળખી શકાય નહિ, અને ઉપાધ્ય રેવામા આવે તો તે
 ઉપાધ્યે સાધને બદલે બાધ કૃત્તારો નીરડે કે. તેજ પ્રસંગ મમ-
 નવરા માટે પરમનન્દનીય શ્રીહરિમયપ્રભુ આ નાનકડા મન્દમા
 મગોટ રીતે ઉત્તરોત્તમ પ્રભુભાવ પ્રાપ્ત કરતા મારેના માધનોની
 આગ્ય કરે છે. જીવો જ્યોતમા ત્રીકિક મુખ મેટમે વિવમુખની
 મોગી માનમા પ્રવળ રીતે તત્તજ કહે છે તે પણ નિત્ય મુખમા
 જ્ઞાનમા તો નર્મજ કેવળ મની લીધેજ મુખ હોય મને જ્યાર
 જીવ પોતે ગાથા અને મમાગમા આમકલ હાથ, એમને તો તેનું
 માનેલું-ધાતુ મુખ પા. આસારિકજ નામ સમાગમા મિથ્યા મુખ
 મિથ્યા કહું તેમજ નહિ પરિણમે તે ૨ માનું મુખ. દુખ-
 રૂપેજ નીવડે છે દાખમા તરીકે જીવ પોતે જી પુત્ર, ધન વિગેરે
 વિવર સુખના સાધનોમા બધાય છે. એટલે ને જી પુત્ર વિગેરેનું
 સુખ તો ક્ષણિક અને ચોનાજ કામ પગલું દોડને પરિણમે તો
 દુખજ આપનાર હોય છે તેથી તેવા સુખમા ત્યામુધી ગામિયા
 થા અના ૨ ન થાય ત્યામુધી, જીવ પોતે શ્રીહરિની ભક્તિ કરી
 શકેના નથી પરમકૃપાળુ નીમદાચાર્યઅગ્રે પમ્ આજ આપા કરી
 છે કે “ વૈરાગ્ય પરિતોષ ચ ” વૈરાગ્ય અને મપૂર્ણ મર્તાય પાલ-
 નાગ જીવને ખરેખર અત્યૌકિક મુખ મળે છે તેજ આજ્ઞાને યદ
 કરીને અત્રે શ્રીહરિરામચન્દ્ર પલ પ્રથમ તો વૈરાગ્ય પામતા માટે
 મોગી ભળમજ કહે છે જીવને મમાના નરજ મજોમા ત્યામુધી

વૈરાગ્ય ન થાય ત્યાંથી શ્રીદરિયા આશક્તિ યતીજ નથી; કારણ
 કે વિષયોના પાલનથી પરિણામમાં મમ, ક્રોધ, મોહ વિગેરે દરેક
 : મુદ્રા વધતા જાય છે અને કામાકાંત યા ક્રોધાકાંત શરીર થાય
 એટલે હૃદયમાં પ્રભુનું ચિરાગત્વ યતુંજ નથી. શ્રીમદાચાર્યચરણે
 પણ આજ્ઞા કરી છે. " વિષયમાત્રદેહાન્તો નવેશઃ સર્વથા દરેઃ " ।
 જ્યાંથી શરીરમાં લૌકિક વિષયોનું સામાન્ય આગ્રહ હોય ત્યાં-
 સુધી પ્રભુ સર્વથા તેજ શરીરવાળા ભક્તના અંતઃકરણમાં પધાર-
 તાજ નથી, એટલા માટે અહીં શ્રીતરિંગય પ્રભુ આજ્ઞા કરે છે કે
 હૃદયપરિણામી વિષય સુખમાં ત્યારે વૈરાગ્ય થાય ત્યારેજ સાક્ષાત્
 સર્વેશ્વર પ્રભુના ચરણાગર્વિન્દ્રી ભક્તિ થઈ શકે છે; તેમ આમળ
 માયના આપ આજ્ઞા કરે છે કે દેવના વૈરાગ્યથી પણ ભક્તિ ન
 થઈ શકે, માથે સત્પુરુષોનો મમ પણ જોઈએ. હમેશા જીવ તો
 ગ્વભાવથી દુષ્ટ હોઈ મોટી મોટી વામનાઓ અને દોષોનું ધ્યાન
 કરીને જોઈ તે દરેક વામનાઓ અને હૃદયના દોષો દૂર કર-
 વાનું માન્ય એટલું છે કે જેને જાણેમાં મત્તમે તત્ત્વે વખાણ-
 વામાં આવીને છે, મત્તમેથી જીવના, હૃદયના, દરેક પગિન્દા,
 મુખગતા, (પાગકાની નિન્દા કરવી, જન્મ આવે તેમ બકવાદ કરવો)
 વિગેરે દોષો દૂર થાય ૬. શ્રીભાગવતમાં પણ આવીજ આજ્ઞા આપ-
 વામાં આવી છે કે " સત્સંગેન હિ દૈતેજઃ " મત્તમે કરવાથી આમુર
 દૈત્ય જેવાઓનો ઉદ્ધાર થયો છે શ્રીમદાચાર્યચરણે પણ ભક્તિ-
 ર્મિત્તીમાં " અત્ત સ્થેયે હસ્તિયને તદોયે સદ્ સત્પરઃ " (ભગવતીય
 ભક્તોની માથે ભગવન્મંદિરમાં રહી મદુદેશ પ્રદણ કરવો.) આવી
 રીતે આજ્ઞા કરી છે. આમળ જતા શ્રીતરિંગયપ્રભુ આજ્ઞા કરે છે
 કે વૈરાગ્ય અને મમંજ થયા પછી પણ શ્રીમદાચાર્યચરણે, મા શુદ્ધ
 મન થવાની ખામ આગમ્યના ૭. કારણ કે જીવ માં જે માન

દાય તથાપિ સાવના હોય જ કન્ના ન ગાનુ દય તો પ્રા
 ૧ મન તેટના માટે ગાયર્મીના ચન્દનરિદમા નદ રિધામ-
 પૂર્વે માન ગાનુ નેદરે, મહે પ યજ્ઞ પૂર્વ પુતોતમ પ્રભુ
 અને ગાયદુષ્ટ આ ૧ ૨૩ વચ્ચે ગાયના કન્ના પ્રાં તત્ત
 નદવ હોય હ જો ૨ ને જોડી ગો ૧ ૥ તત્ત પણ આ પ્રીતુ
 તો નથીજ, ત પણ શ્રીભગવાનની હ-જા ૧ વનાવના શ્રીમત-
 ગાયર્મગુણ ૮ અન્ન હસી મતાની પાત નથી કે હા પોતેજ
 મધિજ શ્રીદગિને ઓળખી રાકે 'સ્વદમેશ્વરનામન વ ધર્મ પુરુષાત્મ'
 પુતોતમ ગણુ પોતે પોતાના ગ્રાપન જલજી મ . ગાન્ય ૧ ૨ તેને
 ઓળખી રાકે નહીં, આવી રીતે શ્રીભગવદ્ ગીતા પણ મેટા નવર્યા
 મહુને મરમોષિ છે તો પછી અર્દો પણ શ્રીવદનાત્મક શ્રીમદ્ગાપ્રભુ
 મિનાય પૂર્વ પુતોતમના ગ્રાપને ઓળખ ૧ ૨ કે ઓળખાના
 ગાં છે નહીં તેથી જગામુખી જીવન કાગ ગાયર્મ ૧ ૨ ચન્દા
 નરિદમા ગુલજાપૂવદ મિત્ર નામે નહીં ત્ય મુખી પ્રભુમાતાકે
 યત્રો તે ગાનના મનોગ્ય ગુ ય મળાય એના મા ભમર ૧ લેનાય
 ૧ મામગ અને ૧ ગાયર્મચન્દનના, આ ગાય વગુ પ્રામ થ ૧
 પત્રીજ શ્રી મગપતિ શ્રી, જય ૨ પ્રમ ૧ ગગમી જાતિ મિત્ર
 થયા મહે ૨

હોય પ્રીતુ મોમ શ્રીમત ૧ ૧ મા યત ૧ ૧ મા ૧ ૧ પ્રી
 રીતે ધામ ૨. તે આગા કન્ના માટે શ્રીદગિનાય પ્રમ દિતી ૧
 મોદ મહે છે

ગદા ચિન્ના નિતે વચ્ચિ મનત દર્શનકરને
 ગદા વા હ્યાર્નિર્મતિ ચરણસ્પર્શક જે ॥

યન તા સન્તાપઃ પ્રભતિ પરીરમ્ભજિષ્ઠો
તદેવ સ્વાત્કૃષ્ણવ્યસનજનિમાવોભગવતિ ॥૨॥

(ભાવાર્થઃ) જીવને લોકસુખ માટેની અને સ્ત્રી પુત્ર પરિવારની ચિન્તા મોટા પ્રમાણમાં હાથ ઝેળ્યા આશ્ચર્ય ન હોય; પરંતુ સાક્ષાત્ શીર્ષારના દર્શન કર્યા માટે ચિન્તા મોટી ચિન્તા માથે ઉતારવા શરૂ કરી હોય, તે ચિન્તા પણ પ્રભુપ્રાપ્તિ માટેની હોયથી અત્યંત દુઃખમાં આનંદ રંગતું માન કરનારી હોય છે. ફક્ત વિયોગાનંદ અને સયોગાનંદ આમ બે વિકાસ અવસ્થા છે. શીર્ષારનો માક્ષા-ત્કાર થાય અને તે દર્શનથી જે આનંદ થાય છે, તે સયોગાનંદ પ્રભુનો વિયોગ થાય અને તાપથી અત્યંત કઠણ એકદમ વિલયનની જગ્યા જે આનંદાનુભવ થાય તે વિયોગાનંદ કહેવાય છે. હવે જીવ તેો અગમ્ય જન્મોથી પ્રભુના આગમી ભુતો થયો છે, અને તે તે જન્મોમાં લૌકિક સુખાદિનો અનુભવ કરતો રહ્યો છે. પરંતુ તે અનંત કાળના પ્રભુવિયોગથી જે તાપકેસ થયાં જોઈએ તે ન થવાથી જીવ દુઃખમાંથી જન્મ્યો છે. તેવા સયોગમાં ઉપગમી નોકમાં જણાવેલ શીર્ષારના અગમ્યકમળમાં સદાચ ચવાથી જીવને પોતાની સ્થિતિ અને મત તંત્ર સમજાય છે, અને તેમ થતા પ્રભુના નામાત્મે માટે જીવને ત્યારે અત્યંત ચિન્તા થાય છે ત્યારે શીર્ષારના વ્યવસ્થાત્મેક ભાવન બીજા રોપાય છે; તેમ જીવ પોતે વ્યભાવથી વિયોગનાવાળો દુઃખમાંથી હોય છે તે દુઃખર અને વિયોગનાવાળો દુઃખમાં આશ્ચર્ય શીર્ષારના પ્રભુના અગમ્ય મિયામ કાષ્ટક નથી. પ્રભુના અગમ્યકમળથી હૃદયનાં દરેક પાપ અને દોષ નિવૃત્ત થાય છે. દોષ નિવૃત્ત થતા માક્ષાત્ શીર્ષાર પ્રભુને વિનમ્રતા વાચક હૃદય નિવૃત્ત થાય છે. તેથી શીર્ષારના અગમ્ય-

સ્પર્શ કરવા માટે જ્યારે હૃદયમાં પ્રેરણા અપવતામાં પડેલી થતી હોય ત્યારે પ્રભુમુખની ભાવની ગિરિદશા થાય છે. આમજીવનમાં શ્રીહરિગણ પ્રભુ આજ્ઞા કરે છે; પ્રભુદર્શન-ચિન્તા અને ચરણ-સ્પર્શ માટે હૃદયપીડા થાય ત્યારે જીવને પોતાના દેહના ધર્મની પગલાં મેલેલી નથી; અને આમજીવનના અમનનો નય બોધાય મિદ્ધ થાય છે. તે એવી રીતે કે સ્વપ્નના અનુભવ કરનાર અંશરૂપી જીવો જ્યારે પ્રભુના સ્વરૂપનું અને પોતાની ગિરિતિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યારે તે મન પ્રકારે શ્રીહરિને જાણવા આધારરૂપ પ્રધાન કરે છે, જા ચર્દાઃ સ ત મજેન્ (જે જેમના લાખનો દેહ તે તેમને આનુભવે હ-ભવે હ.) તે સુતિ અનુમાર જીવે પ્રભુ રિતા ગદ્દી મકવાને અનર્થ થતા નથી; કામ્ય કે શ્રીમદ્ ભાગવતમાં દક્ષ યુગ-પાતમિત્ર યાસાં યેન વિનાડમન્ " શ્રી ગોપીજનોનો મુદ્ધ બદમતી ભાગ વર્ણવતા જાણાવ્યું છે કે મી ગોપીજનોને પ્રભુ નિવાસનું એક ક્ષણ માત્ર પણ સંકોચે યુગ જેવું લાગતું હતું તેથી શ્રીપ્રભુને બેઠવા માટે જ્યારે હૃદયમાં મેહોસ મન્દાપ થાય ત્યારેજ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુમાજ એક વ્યસન ઉત્પન્ન કરનારો ભાવ મિદ્ધ થાય છે; એટલે આપો વ્યસનાત્મક ભાવ થવામાં શ્રી હરિગણપ્રભુએ ઉપરજણાં વેશાં પ્રભુ કાંજો બતાવ્યા છે. તે મિત્રાપ જીવ કૃતાર્થ થઈ નાકનો નથી ૨.

यदा मातापयो वसति हृदये दैव्यमहितः

प्रतिष्ठ वा लोके यदि न हृदि रोषेत विहिता ॥

यदा वाङ्मयैर्दुःख भवति पुस्त्यैर्नैव कुषिषां

तदा कृष्णे भावो भवति सुस्नेहेत्स्नपतી ॥૩॥

આ જગતમાં જીવને બ્યાસુધી અભિમાન હોય છે ત્યાસુધી ચિત્તની નિર્મલતા ચત્તી નથી કેવળ અભિમાનના ત્યાગથી પણ કામ સંવાનું નથી; દીનતાપૂર્વક અભિમાનનો ત્યાગ કરવામાં આવે ત્યારેજ હૃદયને શાંતિ મળે છે. તેમ લોકમાં સ્કેલી 'હું' રાગ હું, હું બ્રાહ્મણ હું, હું સંપત્તિવાળો હું' વિગેરે અનેક પ્રકારની પ્રતિષ્ઠાની ધમ્મજાજરા પણ હૃદયમાં ન રહે અને ખરામ બુદ્ધિવાળા પુરષો પોતાના અભાવ પ્રમાણે કંદે વચનોથી નિન્દા અગર ચિત્તના ઉદ્દેશને કરે તો પણ જ્યારે અત કરણમાં થોડું સરખું પણ કુખ માનવામાં ન આવે ત્યારેજ મજના અધિપતિ સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુના ચરણારવિંદમાં ભક્તિનો ઉત્તમ ભાવ સિદ્ધ થાય છે, અને ત્યારેજ, ક્યારે પણ નાશ ન પામે એવું કાયમનું સુખ જીવે મળે છે; કારણ કે પ્રભુ તો પોતે મર્થ સુખના સમૂહરૂપ છે, સાત્ત્વમાં આનન્દમય અરૂપ શ્રીહરિનું જ વર્ણવેલું, આનન્દમય હોય તેજ આનન્દાનુભવ કરાવી શકે તે અબોધિક ગુહ્ય નિત્ય અક્ષય આનન્દને મેળવવા માટે તો દૈન્યપૂર્વક અભિમાનનો ત્યાગ અને ભોક્તી પ્રતિષ્ઠાનો ત્યાગ, આ બંને ત્યાગ ખામ કારણ માટે વર્ણવેલા છે. ૩.

यदा यत्नः स्वीयो प्रवृत्ति विफलत्वं हि सकलं
यदा वा धर्मादि स्फुरति विहितोऽपि ह्यविहित ॥
यदा विद्या स्वीया वदति नदने नातिवृष्या
तदा वमंत्यागे भवति शरणे निश्चलमति ॥४॥

સરખુમાર્ગમાં મતિમાં કોઈ જાનના ક્યને ઉદ્દેશીને અંચલતા હોય તો સરણ સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. તે માટે આપશ્રી ચોથા શ્લોકનો આરભ કરતા બુદ્ધિની અપગતા દૂર કરવાનું માધન

જાણવે છે:

બોકમા ધના પ્રમાણના પ્રયામે કરાયા આવે છે પરંતુ તે
 દરેક પ્રયામે નોંધે લુપ્ત નુષ્ણને માટે જ આપેલા હોય છે તેથી
 જ્યારે બોધ મુખ માટેનો દરેક પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય તથા જાણના
 જાણવેના ધર્મોનું જો કે માગી ગેને પળના માટે વિધિ દર્શાવે
 છે, તો પણ પ્રભુમાજ એક આશ્રય ને રૂળ ગણનાના તટલ અંતે
 તો શાસ્ત્રોક્ત ધર્મ વિગેરે પણ યાદ આવના નથી, અને હેવટે
 ઉત્તરોત્તર ગિદ્યા પણ કોઈ જાતની શક્તિ આપનાની ન થાય
 અર્થાત્ વિદ્યા તો જ્ઞાને વધારનારી છે અને મમા તે જ કરનારી
 છે, તો પણ અનન્ય પ્રગતિ ભક્તને તેની વિદ્યા યજ્ઞ તાજ આપ
 નાની થતી નથી, કાગળ કે ગિદ્યા જે તે પગ પરંપરાની વિદ્યાના
 અધનને જ નિરૂપ કરનારી છે, કસળ પ્રભુશ્રવણ સંવત્સમા તેમજ
 ગામઘર ન હોવાથી વિદ્યા તેના ગુરુ પુરુષાર્થથી જ અંતે કરી
 શકતી નથી આથી ગેને લોકમિદ પ્રયામ, રાજ્યમા વખુલેના મર્મ,
 અને વિદ્યા આ ગણ સાહિત્યની પણ પન્વા નાજ્યા મિવાય પ્રભુ-
 ભક્ત તો નાજ અનન્ય ભાવથી જ દરેક ધર્મનો ત્યાગ કરી હૃદયના
 નજીમાજ ચોલાની શુદ્ધિને સ્થિર કરે છે ૪

મદા મર્તે સ્પર્તિભંતિ મિલિતૈ સ્વાર્પણવિદે-

મંદા વાન્ધ્યેયોગો ન ભવતિ હરેશ્વાર્પિતાધયા ॥

મદા વા વિશ્વાસ સમુદયનિ માર્ગે મુગ્ધિપો-

મદા માનમ્યૈર્વ ભવતિ ન વિહન્તેન સત્તમ્ ॥૫॥

જ્યારે મર્મ ન પને દરજ કરનારા થાતજ ભગવાનમા પના-
 મળ થયેના ભક્તો પના સ નગ કરા એકલા ધર્મને પોને

કરેલા શ્રીહરિને નિવેદનને જૂવતા નથી. એટલે શ્રીહરિને દરેક વસ્તુ
 અર્પણ કરેલી હોયને કાંઈપણ લોકના દુઃખને યા સુખને ધારતા
 નથી અને ત્યારે પ્રજુમાજ કેમ જુદીને પરાવેલી હોવાથી અન્ય
 પ્રાદ્યપણ પુત્રો યા દેવતાની માથે આધારણ પણ સમજાવતા
 નથી તેમ દરેક જીવનો ઉદ્ધાર કરનારા પ્રજુના પુષ્ટિમાર્ગમાં અડગ
 વિશ્વાસ કાયમનો ગ્રહે છે. મોટા ભાગે દુઃખો અને કલેસો વખતે
 પામ્ય ત્યારે પ્રજુનો વિશ્વાસ હાડાતો નથી. ત્યારે તેના ભક્તોનો ભાર
 પ્રજુના કાયમ માટે જિજ્ઞાસુ ગ્રહે છે. આવ પણ પ્રજુની નિષ્કામ ભક્તિ
 આપવા માટે તેમ અર્ચનભાવપૂર્વક તેના ભક્તો પ્રજુનો એક જ આશ્રય
 ગમીને ક્યારે પણ દાગિને પાળતા નથી. અને કેવળ પ્રજુના અધી-
 શ્ટિક રમેશના ભોખા થઈને અનોદિક આનન્દમાં નિમગ્ન થાય છે. ૫

यदा लोके बुद्धिर्भवति भवभोताऽति दिव्यि
 यदा काचिल्ली वसति हृदये रोषनरा ॥
 यदा तूष्णीम्भागे नयनयुगसङ्कोचसहितः
 तदा तिष्ठेद् बुद्धिर्भवति हृदाऽलौकिकफला ॥६॥

જ્યારે સંસારમાં નિષ્કાયાથી બુદ્ધિ સંગ્રામના ભવથી અત્યંત
 દાત પડી જાય છે, એટલે લોકના રજો દુઃખ પરિભ્રામી (પરીજામમાં
 દુઃખ આપનારા) હોવાથી ભક્તો તેના રજો મેળવવા ઉત્સાહ ગમના
 નથી. તેમ હૃદયમાં પ્રજુની અધિકૃત શીમામાંથી કાંઈપણ એક
 શાંતિનું નિષ્કામ ગદન મળું તેમ કે જેનાથી અંસાગની વિરમ્બિ થાય
 અને પ્રજુમાં નિરંતર આમકિન થતી રહે. તેમ જગતમાં મુખ અને
 દુઃખ આપનારી ધમ્મી વ્યક્તિઓ હોય છે, તેમજ તેના ભક્તો તે
 તમામ માટે પામીને મોનજ પામી રહે છે મુખ મળે તે પ્રદ-

હિત થતા નથી અને જ મળનાથી હિંદી થતા નથી અથવા
સંસારના મગ્નન્ધમા પોતાના નેત્રોનેજ બંધ રાખીને જે છે તેવા
ભક્તોની પ્રુદ્ધિ તે વખતે ન જ મળનામાંજ એ પિતાનાથી થ ને
ગદ છે અને તેને પ્રભુના આક્ષાતરે રૂપી અનોકિ પ્રાપ્તો લાભ
લઈ રહે છે

યન્ન વિત્ત ચિત્ત સ્મરતિ સતત લૈકિયફલ
યદા ના દેશાદિભવતિ મિનિયુક્ત પરકૃતો ॥
યદા સજ્જામાવો મજનપથસમ્પ્રાપ્તમતા
તદા કૃષ્ણે ભાવ કવં ભવતિ વિનિષ્કેન્દ્રિયધિયામૂ ॥૭॥

જ્યાર નામના પિતા ગમનામાં આવે અને અત્મગતો ત્યાગ
કરનામાં આવે ત્યારે પ્રભુમાં જાન થતો નથી એ નિહ કરના માટે
આપણી જાનમાંથી કંઈક વસ્તુનું વર્ગન કરે છે

ચિત્ત પ્રભુનું અમરણ કરના માટેજ છે તે ત્યારે પ્રભુનું રમર
ઠારીને નિત્ય લોકનાજ ફળનું અમરણ કરવામાં રામય, તેમ પ્રભુ
મેના કરના માટેજ સર્જાયતો દેહ ત્યારે પાનમાં તેના સાધનામાંજ
તત્પર રહે તેમ અત્યુરોનો અગ કરનામાં ન આવે, તે પછી
પ્રભુમાં જાન રૂપી ગતિ થાય છે તેથી લોકના રતનો ત્યાગ કરીને
શ્રીહરિની ભક્તિમાંજ ન જ મળનામાં આવે, અને દેહ પણ શ્રી-
હરિની સેવામાં લેકવામાં આવે, તેમ અત્યુરોનો નિરતર અગ કર
વામાં આવે, કાળના રૂ અત્યુરો પ્રભુની ભક્તિનો માર્ગ દર્શાવનાર
તેમ છે અને પ્રભુના માર્ગને પ્રાપ્ત કરનાર હોય છે તેવા અત્યુર-
વોનો અગ ઘણો અનુકૂળ થાય છે એમના સાત ચન્દ્રિયો અને પ્રુદ્ધિ
પ્રભુમાં ગમનાજ હોવાને ભક્તિભાવ મદાને માટે રહે છે

यदा रागाभावो हरिपदसरोजोऽपि भवता
 यदा वा समो विषयसुखरागो हि सुदृढः ॥
 यदा वा मोक्षयोग प्रभवति गुणानां च गृणो
 तदा भार स्वल्पः परिगलितहेतुर्नपतौ ॥८॥

જ્ય નદી એના દુ ખને દગના પ્રભુના મ ભાવિદમા
 નોદ હોય નહિ અને લોકમા પુછ ફવવાના પુત્ર સ્ત્રી વિગેરેમા
 આયત નૈદ હોય, તમ વ્યાધી સાગ વિનાના આ રાસાગમા
 દન્દિયોના કુદ સુખ માટે દતાપૂર્વકે દ-ન ગેતી હાય અને
 મર્મ મનાપને દરનારા પ્રભુના ગુણમા દેરનામા મધપણ જાતો
 પ્રયાસ કરવામા ન આવે, ત્ય સુધી માક્ષાવ મળના અધિપતિ
 ગામૃણ ગગનામા ઉરમે તમ જાત થતો નથી કાન્ધ કે પ્રભુમા
 જાત એવા નમરોના હાતો જોષએ કે જમતના પદાર્થો ॥ ગગના
 ના ફળો ॥ આના મળકે પણ મળી ॥ જોષએ જો મમારિ
 સુખ ॥ આના નન્દ મ થે લાવ કરવામા આવે તો તે આરા
 તમે ન થતા જન્મ મન્મના મક્કમાજ પડે છે, અને દ-ન મારે પણ
 અક્ષય સુખન પામતો ॥ આ તેના કાન્ધમર પ્રભુ ॥૧૧ મન્મમા
 નન્દ આ મગગમા ૧ ॥ ન્ય મર્યાધી લક્ષિતભાર મિદ થાય છે. ૮.

यदा वासो देशे हरिनिमुखो वैवस्वतो

यदा गोकामक्षिर्भवनं न निरक्षिप्त मनसा ॥

यदा ઋણશ્રિતે ન વિશતિ વદાન્નિન્નિગુણે-

મનસા વા વસ્માદ ભવતિ નદ દેતોગ્નિ નૃણામ્ ॥૧૨॥

પ્રભુના મધવામા સગ દેસની પત જામ આવપદના કે
 તે દેસ પળ પળથી વિમુખ થએલા છતો ॥ નિમમ્મનો ન દેતો

જોઈએ દુઃખી વિધુષ થએના જીવો જોમા ગરેતા હોય તે દેશમાં
 વાસ કરાધી ભક્તિ મિદ્ધ થતી નથી ચોકની આમકિતનો ત્યાગ
 કરીને પણ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરાવું કરવું છે અને તે વૈરાગ્ય પણ
 કેવળ વચનથી ન હોવું જોઈએ મનથીજ દરેક વસ્તુના દુઃખની
 ઈન્દ્રિય ન ગાખતી તેજ ખરેખર વૈરાગ્ય છે શ્રીમદ્ ભગવત્ગીતામાં
 શ્રીમદ્વાણે આ તા કરેલી છે કે ઈન્દ્રિયોના મનમ કરીને પણ મનથી
 ઈન્દ્રિયોના સિંધોના પાન કરામા આવે તો તેવા આચાર્ય કર-
 નાર જીવે તો મિથ્યાચાર્ય બનેલા છે. તેથી વૈરાગ્ય પૈશ્વ મનની
 શાન્તિપૂર્વકે હોવું જોઈએ અને ક્યારે પણ જો ચિત્ત પ્રભુના શુભમાં
 આકર્ષાઈને પ્રભુમાં પ્રવેશ ન કરે તો પછી આ ચોકમાં પ્રભુભાવ કેવી
 રીતે થઈ શકે ? મારે પ્રભુના શુભમાં નત. ચિત્ત આકર્ષાઈને પ્રવેશ
 કરે ત્યારે પ્રભુમાં આધીભાવ મિદ્ધ થતા અન્ય કોઈય ! માધનની
 પરના રહેતી નથી ઉપક્રમ કરતા શ્રીદસરાયચરણ જીવે સંજોધીને
 આત્મા દરેક છે કે હે શ્રવ ! તું ચોનેજ કહું કે જો મનથી વૈરાગ્ય
 અને પ્રભુમાં ચિત્તનો પ્રવેશ ન થાય તો પછી પ્રભુભાવ કી રીતે
 ગિયો રહી શકે ? અર્થાત્ જગીશ્વર અને ચાલીથી કરેન વૈરાગ્ય અને
 ભક્તિ ત્યાગેજ મળવ થાય છે કે, જ્યારે મનની કિતમ આવડ્યા અને
 પ્રભુ જગમણતા થાય એટલા મારે દરેક શ્રવેએ પેતાના મનને શુદ્ધ
 કરીને પ્રભુમાં જમાવવું અને દરેક ભોખી વસ્તુઓમાં મગ કરતો નહીં

૩૦. શ્રીકૃષ્ણશબ્દાર્થનિરૂપણમ્ ।

સ્વાચાર્યકૃપયા કૃષ્ણશબ્દાર્થો વિનિરૂપ્યતે ।

‘ રસો વૈ મ ’ ઇતિ શ્રુત્યા રસાત્મા સ નિરૂપિતઃ ॥૧॥

આપણા આચાર્ય શ્રીમદ્વૃષભાચાર્યજીની કૃપાએ કરી ‘ કૃષ્ણ ’ શબ્દનો અર્થ રહેવામાં આવે છે ‘ રસો વૈ સ. ’-‘ પ્રભુ રમડપ છે, એ હિપનિપ-વાક્ય પ્રમાણે ભગવાન રમડપ રહેવામાં આવ્યા છે. ૧.

‘ કૃષિર્ભૂવાચકઃ શબ્દ ’ ઇતિ શ્રુત્યન્તરેણ ચ ।

મદાનન્દો હિ ભગવાન્ સ્ફુટં કૃષ્ણો નિરૂપિતઃ ॥૨॥

‘ કૃષિર્ભૂવાચકઃ શબ્દો યદ્ય નિર્જિતિવાચકઃ ’-કૃષ્ણ શબ્દમાં કૃષ્ ધાતુનો અર્થ મળે અને જ નો અર્થ આનન્દ થાય છે; ‘ એ એક બીજા હિપનિપ-વાક્ય પ્રમાણે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણમન્દગને -પદ ગીતે મત્ અને આનન્દરૂપ રહેવામાં આવ્યા છે. ૨.

સત્તા તથાનન્દ ઇતિ વિવૃત નૈવ કુત્રચિન્ ।

દત્યુક્તમમ્મદાનાર્થેરતો વિવરણે મતિઃ ॥૩॥

કૃષ્ણ શબ્દમાં કૃષ્ નો અર્થ સત્તા અને જ નો અર્થ આનન્દ થાય છે, એ હકીકત કોઈએ ક્યારે વિગતગથી સમજાવી નથી; માટેજ શ્રીમદાપ્રભુજીએ શ્રીસુખોદિનીજમાં એ વિષય વિવરણ કર્યું છે. (જા ૧૦-૮-૧૪ વગેરે જગદે નિપરના સુખોદિનીજ) એ માટેજ એ અર્થનો વગરે ખુલાસો કરવા શ્રીમદાપ્રભુજી તત્પર થયા. ૩.

ન મેઝેદ્દ જીવમ્ય નચાપિ તદુદીન્તિમ્ ।
 'કવેમા' સ્ત્રિય ' ઇતિ શ્લોકેઽવગત્યાનાયમંથયાન્ ॥૪॥
 વદામિ કૃષ્ણશબ્દાર્થં વસ્તુનોઽશ્નુવદામિ હિ ।
 દુઃસ્વાસ્થ્યસુખયોઃ શ્રુત્યોરેવ હિ મામને ॥૫॥

આપણે મામાન્ય જોવા દેવાને શબ્દે ગીમગાથામંથરણે (તેમજ શ્રીગુણકથા) બતાવેલી દહીકન મમતી ન રહિયે, એટલે 'કવેમા સ્ત્રિય' (મા. ૧૦-૪૬-૬૦) એ શ્લોક ઉપરના શ્રીગુણોધિતી-જનો આગળ ગીમદ્વયભાષીય પ્રભુના આશ્રયે ફરી મમતી બની જુલ શબ્દનો અર્થ બતાવું છું. ખરે જોતા આશ્રયધીમે (અને તેજ શ્લોક ઉપર ત્યાં શ્રીગુણકથા) કેટલુંક વિવેચન કર્યું છે, તેનોજ આલી સાર કહી જાઉં છું- 'સ્તો વં સઃ' અને 'કૃષ્ણ-વાચક' એ જે ઉપાનિષદ્ વાક્ય એકજ દહીકન કહે છે. ૪-૫.

રમવતાં રમરતાં દદિ મમ્ભવતિ સ્વત ।
 મગવદ્રમવન્યમ્તુ સ્વામિન્યો નાત્ર સંશયઃ ॥૬॥
 મનસ્તદ્ગુદયે સત્તા કૃષિગઢાન્નિન્નગને ।
 રમાનન્દશ્ચ તત્રેવ જસંગૈવ મોહ્યતે ॥૭॥

જેઓ મનિક દેવ છે, તેઓને મનિકતા હવેમા પેતાની મેળેજ કિલ્લ થાય છે. જે ગોપીજનો દના, તે પ્રભુરિપયક મગધનાયતા દના; એમ ક્ષો મંદય નથી એટલે ગીતોપીજનોના હ-યમા કૃષ્ણ ગજદથી ભયવદ-રવરગની મતા (દેવાપણું) કહેવામા આવેલી છે પ્રભુ હવેમા જિનાજતા દેવાથી એજ રીતે જકાગધી રમતમક આનન્દ રૂહેયો જાગી રાકા છે ૧-૯.

અતઃ ક્રુષ્ણઃ સદાનન્દઃ સામિનીહ્યશ્ચિત્ત. 1
 મત્તા મગવતો વાચ્યા નિત્યા ત્રૈકાલિકો યતઃ ॥૮॥
 આનન્દશ્ચ તથોપાધિરસ્તિ નિત્ય એવ હિ 1
 અતો હિ મ્યાગિભાવાત્મા પ્રમુવાંચ્યઃ શ્રુતેમતઃ ॥૯॥

એટલેજ મત્તા અને આનન્દેય પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર શ્રીમેધી-
 જનોના હૃદયના બિન્દુ રૂપે છે. પ્રભુની મત્તા (પ્રભુનું અતિતર)
 નણે કાળમા રહેતી નિત્ય છે. તે રીતે કાષ્ઠપણુ જાગની ઉપાધિ-
 વિનાનો આનન્દ પણ નિત્યજ છે. એટલેજ ઉપનિષદાયે જ્યે
 વર્જન કરેલું છે, એવા તે આધિભાવાત્મક પ્રભુ છે ૮-૯.

મરતોડ્વ્યાહ તદ્વૃષ્ણ સ્થાગિભાવો રસ સ્મૃતઃ 1
 સ ભાવ પ્રવૃત્તે વાચ્યો યશોદોત્સહ્ચલિત ॥૧૦॥
 અતો હિ પદમ તત્તમેતદંત્ર નિરુપિતમ્ 1
 'જાનીત પરમં તત્ત્વમિતિ મત્પ્રમુખિમુંદા ॥૧૧॥

નાટ્યશાસ્ત્રકાં જાગનામાર્ગે પદ્મ અનૂં સ્વરૂપ રોજ કરૂં છે.
 નાટ્યશાસ્ત્રમાં જે આથી બાવ તે રમ એમ કહેવામા આવે છે.
 (શુદ્ધાગમનો આધીભાવ 'રતિ' છે, તે જે 'રતિ' તેજ શુદ્ધાર-
 નમ) એ જે સ્થાપીભાવ એ શ્રીમેધીજનોના પ્રસન્નમાં શ્રીપરોદા-
 ણના ખેળામાં લાડ પામેલા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર છે. એટલેજ
 મારા પ્રભુ શ્રી ગુમાસ્ત્રજીએ આજુબાજુનો અનન્દમા 'શ્રીદશોદ જના
 ખેળામાં લાડ પામેલા તેજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રેય પરમે તરવને જાણે.
 એમ કહી એજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રેય પરમ તરવ છે, એમ ખતાવ્યું
 છે. ૧૦-૧૧.

તત્ત્વં હિ સ્વલ્લો ભાવઃ સ્થાયી સ પરમો મતઃ ।

અનો વેદાન્તમાપ્યાન્તે પશ્યન્તન્નિરુપિતમ્ ॥૧૨॥

વેદાન્ત ભાગ્ય શ્રીઆલ્લાખનાઃ આત્મા ' જાનીત પરમ તત્ત્વં ' એમ શ્રીમુક્તાઈટ્યં નિરૂપ્ય છે, તેનું કારણ પણ એજ છે કે સમગ્ર ૧૨મ એવો સ્થાયીભાવ (એ ૩૫ શ્રીકૃષ્ણચંડી) એજ ૧૨મ તત્ત્વ છે. ૧૨.

યત્ત શ્રામમિકાં ભાવો લ્યયમેવ હિ દૃઢયત્તં ।

ઞ્નદ્વાલેન યમવાનાર્ચિર્મતો વિરાજત્તં ॥૧૩॥

મેકે મૌઢી પ્રથમ ચનામે જે ભાવ તે આજ સ્તિ૩૫ ભાવ છે. આ સ્તિ૩૫ ભાવની માથે પ્રકટ થયેલા પ્રભુ ગિરિજા સ્થા છે. (સ્તિ=પ્રેમ એ વિના ભાવજ સ્વચવી મકે નહીં.) ૧૩.

સ ભાવઃ કાર્થતન્ત્ર 'યશોદાયાઃ સુતોદ્ભવમ્' ।

ઈતિ પથે તદ્વિશિષ્ટઃ સ્થાયિમાત્રો નિવચ્યતે ॥૧૪॥

' યમગૌદાઈઓ પુત્રી ઉત્પત્તિ થઈ, તે વાળ મામળાને આનંદમા આવેલા આપ્તોદ્ભવે પત્તાદિકથી પોતાના આત્માને સુગાર મળ્યા ' (આ. ૧૦-૫-૭) આ સ્લોકમા તેજ ભાવ કહેવામા આપ્યો છે; તે જે આનંદ, તેનાથી સુગર એવો જે ભાવ, તેજ અર્થ સ્થાયીભાવ છે; (અને તેજ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચંડી.) ૧૪.

યમાલ્મ્યામિજ્ઞાનાં હિ ભાવાનામિદ ચૌદ્ધવઃ ।

સ ઇવ સ્થાયિમાર્ગેન્મૌ મૂઢભાવો નિરુપ્યતે ॥૧૫॥

જેના આસ્વાદને આ જગતમાં બીજા સર્વભોજી ઉત્પત્તિ છે, તેજ સ્વાધીભાવ એ સ્વાધીભાવ મૂલ ભાવ છે; (એ મુક્ત છે.) ૧૫.

તદ્વક્રુસ્તદુત્પન્નઃ કામાત્મા હૃદિદૈવતમ્ ।
તદગતો યો રસઃ પ્રોક્તસ્તદેતત્ત્રિતયં પુનઃ ॥૧૬॥
મિલિતં કૃષ્ણશબ્દાર્થો માવાત્મા મન્મયો રસઃ ।
તલ્લક્ષણાત્સ શુદ્ધારઃ સાકારઃ શ્રુતિબોધિતઃ ॥૧૭॥

આ મૂલ સ્વાધીભાવનો જે અસ્કર, તે એક; તેમાંથી ઉત્પન્ન થનારો આધિદૈવિક કામ એ બીજો; અને એ આધિદૈવિક કામમાં રહેલો જે રસ એ ત્રીજો; આ ત્રણે એક રૂપ ચતાં સાક્ષાત્ મન્મથ-રૂપ ભાગાત્મક શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રશ્ચ રસરસપર કૃષ્ણ રાખના અર્થરૂપે રહેલા છે. આવા પ્રકારનો એ ત્રણે રૂપ શુદ્ધારસ કે જે 'રમો વે સઃ' અને 'કૃષ્ણમૂળચક્રઃ કાન્દો જય નિર્વૃત્તિચક્રઃ' એ વેદવાક્યોમાં બતાવવામાં આવેલો છે, તે આનન્દાકાર સ્પૃહ યાવ છે. ૧૬-૧૭.

માયેનાન્તઃસ્થિતૈર્નૈવ પોષ્યતેઽન્તર્ગતો રસઃ ।
અતો હિ સ્વામિનીમાવૈ રસાત્મપરિપોષણમ્ ॥૧૮॥

હૃદયમાં રહેલા ભાવ વડે કરીનેજ હૃદયમાં રહેલા રમને પુષ્ટિ મળે છે; એટલેજ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રશ્ચના હૃદયમાં બિરાજતાં શ્રીસ્વામિનીશ્ચ શોભાપીતનો, તેઓના ભાવે કરી રસાત્મા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રશ્ચનો પ્રકાશ છે. ૧૮.

इयमेव हरेर्लीला सर्वगूढा निरूप्यते ।
यदन्तःस्थितरूपेण मावैर्विक्रीडनं हृदि ॥१९॥

તદ્વિશિષ્ટ પ્રમુ કૃષ્ણશબ્દાર્થે પરિભાષ્યતામ્ ॥૧૨૩॥

આજ દક્ષિણવાનની મર્યાદાએ જોખા જેની પીનારુ વર્ગને
કેરનામા આપુ છે, આ નીના એમણે હૃદયમાં પ્રિયગતિ પ્રમુના
કપની માથે લાવેથી એનારુ આરા પ્રમુની આપતા પીના-
એથી મુક્ત એવા જે થીપ્રમુ, તે કૃષ્ણ શબ્દનો અર્થ કે, તેના
આપના કાગ ૧૮૩

ઠવાકિયાવદ્વામ મદ્વાચિ સત્તત્ત્વ મિથમ્ ॥૨૦॥

પ્રમુનાશતુ મચિતે સ્વામિનીભાવમાવનમ્ ॥૨૦૩॥

મારી વાણીમાં હમેળને માટે મિથમ્ થાં રૂરેજ આવા પ્રકા-
ના અર્થના જોખુ પ્રમુ। 'કૃષ્ણ એ નામ મારા હૃદયમાં પ્રી-
એપીજ/નેના હૃદયમાં આવની જાનનાનો પાના કાગ ૨૦૩

યદ્યપ્યયોગ્યતૈવાન્તિ મચિ તત્કલમાગ્ને ॥૨૧॥

તથાપિ નિશ્ચયશ્ચિતે નામમાહાત્મ્યદર્શનાત્ ॥૨૧૩॥

આના પ્રમુના કેસાત્મક જાગા। આના હૃદયમાં પ્રકાશ થાય
તેના પ્રકાશની મારામાં જોખવા હા નહીં તથાપિ પ્રમુના નામમાં
નહતા હાવાથી અને તે મારી વાણીમાં પ્રિયગતિ હૃદયમાં આના
પિતામાં નિશ્ચય છે કે તે કેવલ શક્ય છે ૦૧૩

યત્સ્તન્તિ મૃત નામ કૃષ્ણચન્દ્રાનનાનનાત્ ॥૨૨॥

આપિદેવિવમિત્યેવ દોષદૂરીકૃતિસમ્ ॥

મગોમ્મગોમ્મનામિદિકારણ તસ્વત સદા ॥૨૨॥

મને ૦૬ ૬મ-૨૦૧૧ મુખારવિન્દના મનતાડ લાગનાન ૬૧-
 વલ્લભાચાર્યના મુખમાથી નીકળેલુ 'કૃષ્ણ' એ નામ આધિદેવિકળ
 છે અને તેઓને દૂર કરવાને સમર્થ તેમજ સદૈવ આપોઆપ, યોગ્ય
 ન હોય તેવાઓમા યોગ્યતા મિદ્ધ કરાગા કાગ્નુરૂપે રહેયું છે.
 ૨૨-૨૩

इति विज्ञाय तन्नाम ग्राह्य मसनया सदा ।
 मनमा भावनीयोंऽर्थं श्रीमदाचार्यसश्रितै ॥२४॥

આ પ્રમાણે શ્રીમદ્વાચાર્ય શ્રીમહાપ્રભુજીને શરણે આવેના જીવોએ
 ખરાખરા સમગ્રી હમેશા જીભથી 'કૃષ્ણ' એ નામ લેવું અને મનથી
 એના પાછે રત્નરૂપના સકુળ અર્થરૂપે રહેવા અર્થનો વિચાર
 કરવો ૨૪

૩૧. શ્રીમત્પ્રભોઃ સર્વાન્તરત્વનિરૂપણમ્ ॥

प्रपद्यो भगवत्कार्यस्तथा नित्यस्तदात्मक ॥
 सर्ववैदान्तवेद्यो हि तदन्त स्थितरक्षक ॥१॥
 कस्थ सच्चिदानन्दोऽन्यतो व्यक्तसमाश्रय ॥
 पुन्योत्तमरूपाघिनलोकम्मम्य चामनम् ॥२॥

પ્રપન્ન (જગત) પ્રભુના કાર્યરૂપ છે, તેમજ નિત્ય છે અને
 ભગવદ્દર્શક છે મહત્ત્વેદાન્તગ્રાસ્ત્રથી અલગતા વાચક, વળી તે જગત

તમા રૂઢી રાજ્ય કરનાર. હૃદય, સચિવદાન-રૂપ, અન્યકત હતા
અંગના આશ્રયરૂપ અને પુરોજન, સ્વરૂપના ચરણરૂપ આ આશર
બાદન મપર્ય આધારરૂપના છે. ૧-૭.

તદન્ત.સ્થો લોકવેદપ્રથિતઃ પુરુષોત્તમ ॥
સરમાત્મનયો પ્રોક્તઃ શૃંગાર મર્વસમ્પત. ॥૩॥
મ વિધા સદ્ભવિરહ્યામિન્યેવ પ્રત્યોયતે ॥૩૩॥

લોક અને વેદના પ્રમદ એવા પુરુષોત્તમ તે આદર આત્મા
રૂપેના છે. આત્મા રૂપે કહેવામાં આવેલો, બધાને માન્ય કરેલો.
શૃંગારરૂપ મધ્યોગ અને વિષયોગ એ બંને બે પ્રકારનો છે, તેમ
પણ છે. ૩૩.

સયોગાત્મા યયાનન્દદાકારઃ શ્રુતિનિરૂપિતઃ ॥૪॥
સર્વદીપ્તિસામગ્રીમહિતો વક્તૃતંયુતઃ ॥
તદન્ત.સ્થો વિયોગાત્મા મન્ત્રન્યશ્ચ નથાવિધ ॥૫॥

વેદના નિરૂપવામાં આવેલો બધી કીર્તિઓ વગેરેની સામગ્રીથી
મુક્ત અને બધો સાથે રૂપેલો મધ્યોગાત્મક શૃંગાર જેમ આન-
ન્દાકાર છે, તેમ તેમાં રૂપેલો વિષયોગાત્મક શૃંગાર પણ તેવોજ
આનન્દાકાર જાયલો. ૪

તથા યા કાચિદેવામ્નિ સામગ્રી માપિ તાદૃશી ॥
તદ્ભવાનુભવોઽપ્યત્રેન્દ્રિયૈરપિ તથાવિધૈઃ ॥૬॥

તે વિષયોગાત્મક શૃંગારની જે કાંઈ સામગ્રી છે. તે પણ,

આનંદાત્મક તે દૂર ગા - હપનો અનુભવ પણ તેના ૩ કારની
આનંદાત્મક હન્દિયોથીજ ૬.

ભાવાત્મકત્વાદ્રુપસ્ય તમ્ય સેરાપિ માનસી ॥

તત્સયોગોઽપિ ભાવેન લીલાભિર્વિરહાત્મન ॥૭૥

૩૫ ભારાત્મક હોવાથી તે ૩૫ની સેરા પણ માનસી (ભાવા-
ત્મક) નિરહાત્માના તે ૩૫નો અધ્યેય પણ ભાવે કરી લીનાઓ
૫૩ ૬ ૭

મર્વાન્તર ચૈતદેવ રૂપ સદ્ધિર્વિમુધ્યતામ્ ॥

શ્રીમદાચાર્યચરણે શ્રુતિસાગ પ્રકાશિતમ્ ॥૮॥

૧૫૫ ॥ હૃદયમાં રૂટે ૧ પણ આજ આનંદાત્મક ૨૨૨૫ છે,
એમ મળજનોયે બાળ્યુ એજ અવ૩૫ શ્રીમદાચાર્યચરણે શ્રુતિ
થોના માન૩૫ે પ્રમિદ્ધ કમ્ છે ૮

તદર્થ વ્રહ્મસમ્બન્ધો માત્ર સંવાધિકારકૃત્ ॥

ભાવેન માત્રસેવાયા ભાવરૂપસ્ય મત્પ્રમો ॥૯॥

ય મર્વાન્તર્ગદ્ભાવ સ્થાયી કૃષ્ણો નિરૂપિત ॥

તત્પ્રાપ્તિર્માનસપ્રાપ્તિર્નાન્યદિત્યેષ નિશ્ચય ॥૧૦॥

તેને માટેજ બ્રહ્મસમ્બન્ધ છે ભાર એ સેરામાં અધિકાર કરા
૫ ૥૨ છે, ભાવ૩૫ એના મારા પ્રભુની ભાવે કરી ભારાત્મક સેરામાં
૮ ૫૫માં રૂટેનો ગૂઢધ્યાયી ભાવાત્મક કૃષ્ણ નિરૂપવામાં આવેન
જે, તેજ પ્રભુની પ્રાપ્તિ એન્સે ભાવની પ્રાપ્તિ, બીજી કાંઈજ નહી,
એમ નિશ્ચય ૩ ૮-૧૦

૩૨. શ્રીમત્પ્રભોઃ પ્રાદુર્ભાવપ્રકારનિરૂપણમ્ ॥

સ્વાત્મિકસ્વરૂપસ્ય પ્રાદુર્ભાવ કથમ્ભવેત્ ।

હૃદયે વા સ્વરૂપે વા તદગ્ર વિનિરૂપ્યતે ॥૧॥

આત્મના હૃદયમાં ગાયત્રી તેા મુરચે પડગાયી આપેના પનુના
ગાયત્રીમાં આત્મના ગાયત્રી પદ્ય ગાયત્રી પ્રણુ ગી કુચ્છનન-પ્રકટ પ્રકટ
મે થાય, તે પાત આદી દૃષ્ટિમાં આવે છે ૨

અનુરાગમ્તુ સદનસ્તાસામેવેતિ નિશ્ચય ।

માતમાત્રિ તથામાવાન્મુચિતશ્ચોત્તમં પુન ॥૨॥

એ વનુ નાદી છે ને શ્રી ગોપીજનોનો ને પ્રેમ ને તે મદન
દને નયારે પ્રણુ શ્રી નયનપદ્મને ત્યા પ્રાકટપદ્ય ત્યારે ને
પ્રેમ પદ્ય પ્રકટ થયો, તે જન્મોત્થાનના પદ્યમાં મુખનાયો
છે ૨

કામિનોનામન્યથૈવ કથમ્ભવોત્તર ।

દદાનુરાગોડ્યધુના ન પૈતૈર્મર્વથા ॥૩॥

જો એ પ્રેમ સદન ન હોય તે આ પ્રમુખે (અથવા હૃદય-
દન ને રચને પાડે સ્વીકારના-હૃદયમાં) ગોપીજનોને આવે પ્રેમ
કેની રીતે પ્રકટ થઈ શકે ? જો પ્રેમ ત્યા જોવામાં આવે તે પદ્ય
આપારે (અનન્યારક્ષામાં હૃદયમાં) કાઈ રીતે મુખની શકે
નથી ૩

अवतारदत्तानावात्स्वरूपेऽपि न स्मृतः ।

अनुरागसमुत्पत्तेः पूर्वमित्येष निश्चयः ॥४॥

આત્માને પ્રભુની અવતાર-રૂપે નથી, તેથી પ્રભુ તરફના અનુરાગ-પ્રેમની ઉત્પત્તિ રૂપા ધોલા સ્વરૂપને વિશે પણ તેવો પ્રેમ સંભવી ન શકે; આ વસ્તુ તદ્દન નિશ્ચિત છે. ૪.

અતઃ શ્રવણમાત્રેકરાગ એવાવશિષ્યતે ॥૪૬॥

પ્રભુની અત્યાગ્રહણ ન હોવાને કારણે તેમજ મેળાપનોત્તમી માટે આપણામાં મદન પ્રેમ ન હોવાને કારણે તેવા પ્રેમને મેળ-વવા કાંઈ પણ સાધનદ્વય હોય તો તે માત્ર પ્રભુનાં નામ અને નામોને જાણવાનો શાસ્ત્રોત્તર અવશ્યજ છે. એ અવશ્યરૂપ માત્ર એકજ સાધનથી મેળવી મકાસ તેવો પ્રેમ કદત બાકી રહે છે. ૪૬.

અતઃ એવોક્તમાચાર્યઃ શાસ્ત્રદ્વારેવ મોચકઃ ॥૫॥

અહીકૃતેઃ શાસ્ત્રરતૌ કારણત્વં હિ ગમ્યતે ॥

ઉક્તં ચ મત્તિહંસંપિ તદ્વર્જિત્વં વિવક્ષણમ્ ॥૬॥

પ્રભુ આત્માને શાસ્ત્રો મારફત એટલે કે શાસ્ત્રોમાં ઉપદેશવામાં આવેલી દલીલોનો અવશ્યકદ્વારા ભક્તોના હિતાર કરે છે, એ પ્રમાણે શ્રીગદામયુક્યે આત્મા કરી છે. શાસ્ત્રોમાં પ્રેમ થાય, તેનાં ને કાંઈ પણ કારણ હોય તો તે પ્રભુએ આપણો અડ્ડીકાર કર્યો છે, તે છે. સાચો આપણો અડ્ડીકાર થયો છે, તેની નિરાશીજ એ સમજી કે આપણને ભગવત-શાસ્ત્રોમાં પ્રેમ થાય. ભક્તિદસમાં શ્રીયુક્તિ-પદ્યે ભક્તને પ્રભુને મેળવવાની રીત બતાવે છે, ત્યાં ' પ્રભુ

એજ અર્થ, ' એરી ભ ની રિયતિ ૬૮ રિલલ્લા ૪૧ ની ૭
તવો દકોત્ત ખનારનામા આરો ૬

તસ્માન્નુનો હિ મગ્ધાન્ યત્તિ સાધયતિ ધ્રુવમ્ ।

અઙ્ગીકૃતાનામધુના સર્વયેતિ વિનિશ્ચય ॥૭૫॥

મારે જેમના રંગુ યથુ છે એનો ભગ્નિમગ્ધા મીકાર થો
રે, નેરા જેવો આ કાનમા જેમના અવગ મગ્ધા આ યુ ડે-જે
પ્રજુની લીલાએના અવગ મગ્ધા આ યુ ડે, તે પ્રજા નિયર
એરી ભગ્નિ સિદ્ધ કરી આરો ૭ જેમ નિશા યાપ છે ૭

અઙ્ગીકૃતિ ફલમુક્તા શરમાગતિર્નો ભવેત્ ॥૭૬॥

પ્રજુને આરો ૭૫ ની ૭ કર્યા કે નહીં એ મગ્ધા થશે
કે નહીં તે ત્યારેજ નહીં નીત મરી સમાપ પ્રજુને ૭૭ જે જરાના
ક્રિયા કરનામા આવે ૭૬

તેક મ્થાપ્ય મ્થસેવાયામિતિ સન્નિવિન્નિતોઽપિ હિ ॥૮૧॥

યદૈવ શરણ યાયાત્તદા સેવકતા ભવેત્ ।

મનીયત્વ સેવયૈવ માનસ્યૈવાન્તર પ્રયો ॥૮૨॥

ભગ્ન આ નોકમા પોનારો છે એવામા પ્રજુના મગ્ધાની રથા-
પના કરે અથવા પ્રજુના મિન્ત ૭૭ તેમ કરતા બ્યારે પ્રજો
૭ જે ૭૪ ભગ્ન ત્યારે નેને મેલપણુ પ્રાપ્ત થાય આમ મરવાઈ
તો માત્ર મેલપણુજ પ્રાપ્ત થાય તરીયપણુ-મ સુ ભગ્નદીયપણુ તો
૬૭ રૂલે કે તે ભગ્નદીયપણુ પ્રમી માનગી મેલ પોજ પ્રાપ્ત મરી
સમાપ કે ૮

આ પ્રકારે એક સગળું તો અને એક ભગવદીયદશા, એમ
બે સ્થિતિ કહેવામા આવી છે. આનો તદાવત અતાવતા શ્રી હાર-
ગપજ આનો કરે ને કે-

શરણે ચાત્મમસ્ત્વે વૈલક્ષણ્યમિયન્મનમ્ ।

“મમ સર્વં હિ મગવાન” “શ્રદ્ધ ભગવતઃ પુનઃ” ॥૧૦॥

શગળદશા અને સાચી ભગવદીયદશામા આટલો તદાવત છે કે
'શગળદશામા માકે' ને કંઈ છે, તે પ્રચુર છે; 'ત્યારે ભગવદીય
દશામા 'માઈ' કંઈ' છે નહીં; 'પ્રખતોજ' છે' ૧૦.

મન્ન્યાસરૂપશરણ પૃથગેવ નિરૂપિતમ્ ।

તત્ર ત્યાગાત્મકત્વેન મમતાયા નિવૃત્તિઃ ॥૧૧॥

શરણે ચ નદીયત્વેઽયહન્તાવિનિવૃત્તિઃ ॥૧૨॥

ગરણના બે પ્રકારમા એક સર્વત્યાગપરંકતો ને સન્ન્યાસ
કરનામા આવે છે, તેનાથી મમતાનો વિનાશ કરનામા આવે છે. એ
શગળ ગદી' ને અડગીકૃતિહેતુકે સરણ કહેવામાં આવ્યું છે,
તેનાથી જુદાજ પ્રકારનું છે. અદી'ના આ સગળમા તેમજ ભગ-
વદીયપણામા અદન્તાનું નિવારણ કુવાનું છે. સન્ન્યાસકે સરણમા
ફનારી કેક પદાર્થમાથી મારાપણું ફરે કુવાનું હોય છે ત્યારે
આ શગળ અને ભગવદીયપણામા "ફપણું" ફરે કરનાનું છે
પેનામા દીનતા નથી જાણતી; આમાં દીનતા રૂઢેલી છે. ૧૧૩.

તત્માદેવં તદોથાનાં સમ્બન્ધાનાં ચ સર્વશઃ ॥૧૨॥

જાતમાવાહુરાણાં ચ તાપસ્તેશયુતામપિ ।

મહાપુરુષમુક્ત શ્રવણાન્નાયતે સ્ત્રિ ॥૧૨॥

નેમી કમને આ પ્રમાણે મારે બાળ્યથી પ્રભુ મધે જેમને
મનમન્ય મધ ચૂકો છે, જેઓને પશુવિનાશક બાવના મારુકુ ફટકા
છે અને જેઓને પ્રભુના વિન્હે કમી તાપ ઉત્તમ થયે છે, તેમ
ભગવદીયોને મહાપુરુષના મુખ ચક્રી પ્રભુના ચુલ્લાનસના શ્રદ્ધાથી
મધિ પ્રકટ થાય છે (પ્રેમના મળમા સ્થિ રહેતો છે, જ્યાં
સુધી સ્થિ હિતન ન થાય ત્યાંસુધી પ્રેમ મધ સંકેત નહી, તે પછી
આમકિન અને અચ્યતન નવ નદરની તા આજાયે કયા રાખી
મનમ ૧ મારેજ શ્રમ જડનુ ૬ અને તે મહાપુરુષ-પદમ મહા
નુભાવ ભક્તિ-આચાર્યા-મુરઓના ઉપદેશમુતના પાનથીજ મિલ
ધર્મ મકે પ્રભુના સ્થિ મારનામ જે મહાપુરુષ હોય શકે
અમાનુભરી કથા મનુકુ કમવે પલ તેમ મન્ય અમના-માયા
નદ મનો અનુભવની આમીને અંગે જગતે અનભવ ન કમવે શકે
એક મુર જગતની આરથકેના મધી છે, તે આ બિપન્થી મળ
આજે) ૧૩

કાવ્યશ્રવણલોકે સ માર પત્તવ્યથ ૧

કોમત્વાઠિરુપત્વાદ દ્વિતાભાવત પરમ ॥૧૪॥

તતસ્તત્સેનાચ્છાન્નપણા જ્ઞાયતે દ્વિ ૧

સ પદ કલિકારૂપો માવસ્ત્ર નિરૂપિત ॥૧૫॥

માવસ્ત્રાન્નપણા શ્રમ જકે કમને તે મા જોય સૌકિ નમ
સામ્યે મા માનના અનુકરો ફૂટે છે, નેજ પ્રમાણે પ્રભુવિનાશક બાવના
પદ પ્રભુવિનાશક અધોના શ્રદ્ધાથી અનુકરો ફૂટે છે, નમાર્યા બાવના
સ્થિ થાય મારે ૬ આ બાર પ્રથમનો કોમન, જુનાજ અપવાગે

તેમજ દર નથી હોતા; તેમ જાણ પણ પ્રજાની સેવા કરતા કરતા
 અને શાસ્ત્રની ચાતોને પચાવતા પચાવતા તેણે લાવતી કચી દર
 થતી ગાય છે. આવા પ્રકારની જે લાવવિપયક જાણી રહે, તેજ લાવ.
 (આ ભાગની સંકલ્પાતની દગા છે.) ૧૪-૧૫.

મ માયસ્તાપસમ્બન્ધાદ વિચિત્રો હૃદયે મવેત્ ।
 કમલં સ્ફુટતિ પ્રાયઃ સૂર્યસમ્બન્ધનો યથા ॥ ૧૬॥

જેની કલ્પના પણ ન કરી રાહાય તેવો તે આવ પ્રજાના વિરહે
 ઉમંગ થયેલા તાપ-જિઆટને લીધે હૃદયમાં જ્વલત થાય છે.; પરંતુ
 કમલની રીધનિ જોશે તો તમને માલુમ પડશે કે અત્યંત ઉમંગેવા
 સૂર્યના મગ્ન-જે એટલે જોઈએ થવાની માથેજ કમલ ખીલવા
 માટે છે ૧૬.

નતો દિગ્ગનિશં તમ્ય વામના હૃદયે યદિ ।
 તદા રમઃ મમપ્રોડપિ પ્રાદુર્ભૂતો હરિર્હૃદિ ॥ ૧૭॥

તે પછી એટલે હૃદયમાં પ્રાદુર્ભૂત આવનો અફર રહેવા
 પછી અર્ચનથી હૃદયમાં તે ભાવનીજ વામના રચા કરે તો મમમ
 પ્રોડપ પ્રજાનું પ્રાકટ્ય હૃદયમાં થાય. (પણ માત્ર પણ ચૂક્યા વિના
 પ્રજાગિજ્જન થયું જોઈએ, તોજ આ ગિજ્જિતના અનુભવની અમા-
 વના રાક્ય અને.) ૧૭

પ્રપચામ્યગૈમ્નમ્ય સર્વદાનુભવઃ પલમ્ ।
 ગાન્ધાર્દનં માથયૈર લોકતેઃ પ્રદર્શનૈઃ ॥ ૧૮॥

અપ ગ-અગાદિયં વિ-મરણ ચાય તોઝ તે અપ પ્રમુનો
 ગરૂપ અનુભવ સદૈવ રહી ગરૂ. લોક અને વેદમાં નિરૂપાયેલા મહામ
 કર્મેણાં મોહાત્મક ક્રોધેના બે જગાયે એટ રહી ગયો તો આ પ્રકટ
 થયેના બાવ ૫૭ અગાજ આવી ગય ૧૮

एष रसात्मन प्रादुर्भावो ह्येदि निरूपित ।

अथ परं तस्य मूर्तौ प्रादुर्भावो निरूप्यते ॥१९॥

આ પ્રભાવે હૃદયના આત્મક પ્રમુનો પ્રાદુર્ભાવ રહી રીને
 થાય છે, તે જનાવયામાં આ-પૂં, હવે ને આત્મા પ્રમુનો ૫૭૫મા
 પ્રાદુર્ભાવ રી રીને થાય છે, ને મનાવયામાં આવે છે. ૧૬

मूर्तिर्हि भगवान् ज्ञानमार्गेत्या निरूपिता ।

तस्यां हि भगवद्बुद्धौ श्यायिभावो भवेद्विह ॥२०॥

|| श्यायिभावस्वरूप तु मयतिभगवानवयम् ।

|| प्रसङ्गेषु तथा भानभावन च पटादिषु ॥२१॥

જ્ઞાનમાર્ગની રીને મૂર્તિ એ ભગવાન છે. એમ કહેવામાં
 આ-પૂં છે તે મૂર્તિ ' એજ ભગવાન છે, ' એવી જુદી બધારે
 થાય. ત્યાં રમ્ભો મૂળ સ્થિતિમાં રહેલો નિરૂપ આવી આવ મયા
 પામે રથમાં આવ શ ? ' આ પ્રમુ ભાગ આમી છે, ' તેની
 ભાવના કરવામાં આવે. તેજ આવી આવ. (નેમ થાય ૫૫૭૦૪
 નિ-પ્રેમની રાકયના છે.) ૨૦-૨૧.

स्थिरमूर्तौ तथा सर्वं तदन्नभान्यते पुनः ।

गतौ भावस्वरूपस्य तदन्नस्थितिमच्यते ॥२२॥

મૂર્તિ-રૂપ તો ચિત્ત રૂહિ છે તેમા પ્રભુના મરં અગ્ની
 બાના સ્વામા ગાયે છે લાગળ એનું નમઃ જેમા અગ્નિ
 રિશે પ્રભુના મરં અગ્નીની ચિત્તિ જોવામા આવે છે. (સામાન્ય
 અગ્નિ દેખાતીજ પર્યાયમક મૂર્તિમા એ લાવે કરીનેજ પ્રભુની
 સાક્ષાત્કાર કરવામા આવે છે. લાવ ન હોય તો તે કથન
નથી) ૨૦

અન ઇમેતમાચાર્યે મુદ્રપ તત્રન મ્થિનમ્ ।
 તત્ર ચ ચિત્તરતા તત્ર સ્વાયિભાવવિભાવનમ્ ॥૨૩॥

• શ્રી મહાપ્રભુજીએ આ માટેજ તત્ત્વાર્થદીપનિબન્ધના સર્વ-
 નિર્ણય પ્રકરણમા મૂર્તિ પદ્યગવતાના પ્રમદ્ગમા 'જે રૂપની આપણે
 બાનાની કાર્ય છે, તે રૂપ આપણે પદ્યગવેલા અરૂપમા આવી
 રૂહ છે; ' એવા પ્રમાણની આજ્ઞા કરી છે. એ અરૂપમા પ્રભુના
 પ્રત્યેક અગ્નીની ચિત્તિ ત્યારજ અગ્નીની રાહ કે બ્યાર પ્રભુ તન્ની
 અભિષેક-રૂપ આપી લાગતી અનન ભાવના કરવામા આવી
 હામ ૨૩

एव भगवन् प्रादुर्भावो हृदि विभाव्यताम् ।
 श्रीमदानार्यचरणशरणैस्मन्जनै मदा ॥ ૨૪ ॥

જગત્ જે પ્રમાણે જાત રાગા આપ્યું છે, તેજ પ્રમાણે મી
 માર્ગ મીરુદ્ધામીજ પ્રભુને રા જે ગયેલા ભગવદીયોયે આ-
 ભક્ત પ્રભુ મીરુદ્ધામીજ પ્રાકટ્યની લાગના હૃદયમા દગેરાં
 કરી ૨૪.

તથા નિઃસાધનજનાદ્વારઃ । સ ચ તત્રૈવ સમ્પવતિ, વસુદેવાદીનાં તપ-
કરણાદિના ભવાન્તે સસાધનત્વાત્ । ઉમયેષામપ્યુદ્ધારવિપયત્વેપિ
નિ સાધનાનાં પ્રભુપરત્વેનામ્યર્હિતત્વાત્ પ્રથમ તત્ર લીલાકરણમ્ ।

એનાં ઉત્તર આ પ્રમાણે છે, નન્દગાયત્રીને ત્યાં પણ પ્રભુનો
પ્રદુર્ભાવ થયો કે; અને એમાં નિ સાધનજનોનો ઉદ્ધાર કરવો, એ
વચન રૂઢેયું છે. આપા પ્રકારનો નિઃસાધનજનોનો ઉદ્ધાર કરના
માટેના પ્રાદુર્ભાવનો સમગ્ર તો નન્દગાયત્રીને ત્યાં છે. વસુદેવ-
દેવકીયે તો ખીજા ભવમાં તો પછે સાધન કરેલાજ હતા, એટલે
ત્યાં પ્રભુનો પ્રાદુર્ભાવ નથી. સાધનવાળા કે નિસાધન એ બન્નેનો
ઉદ્ધાર કરનાનો તો કેજ, પણ જે નિસાધન દોષ છે, તેઓ માત્ર
પ્રભુમાત્ર આશ્રય કરી રૂઢેલા દોષ છે, તેથી તેઓનીજ મોક્ષના
દાય કે; માટે તેમાં નિસાધન હોવા-વચનનોતે ત્યાં પ્રભુએ
પ્રથમ બીજા કરી

નન્દગાયત્રીરૂપેણ તદુપપત્તૌ કિમર્યમત્ર પ્રાદુર્ભાવોક્તિરિતિ ચેત ? ।

અહીં પ્રશ્ન થાય કે-પ્રભુ તો માત્ર અહીં આવ્યા છે, એજ
મોક્ષ છે, તો પછી 'પ્રભુનો અહીં નન્દગાયત્રીને ત્યાં પ્રાદુર્ભાવ
થયો,' તેમ છતાં માટે રૂઢેલા આવી છે ?

વદામગ્નિચ્ચેન તત્ર પ્રાદુર્ભાવાત્ તયૈવ રીત્યા લીલાકૃતિઃ
સમ્પવત્, તેન રૂપેણ । પ્રકૃતે હુ સા ન ઘટે, નન્દાદીનાં વૈશ્ય-
ત્વેન શત્રિયપુલોત્પન્નસ્ય પ્રભોર્વિવાહાદિસમ્પન્વાયોગ્યત્વાત્ । ઉદ્ધાર-
શ્રેણેષામપ્યાવશ્યકઃ, સ્વત્ત્વનિગ્ધાવરસાર્થકત્વાય નિ સાધનજનોદ-

ધનિહેતુપ્રાપ્તચક્રાત્ । જા જ્ય સુમતીના મનસ્પ્રતિતત્ત્વવિદુષાં
તથા વચનાનિ ।

શ્રી વસુદેવજીને ત્યાં તો વડા મનાસાને દો જે પ્રાકટ્ય થયા;
તેમી ત્યાં જે પીનાઓ કંઠાની નાથ, ને તો વડા મનાસા વગેરે ॥
દ્વિત્રિયોગિન દ્વિમાજ. તે આરી નંદા પછી વગેરે તો પૈત્ય દત્ત,
એટલે દ્વિત્રિયના કુલમાં ઉત્તર થયેના પ્રભુ ત્યાં વિવાદ વગેરે સમય
નથ આપે, તે યોગ્ય નથાય અને આ નંદા પછી વગેરે મળજોનો
ઉદ્ધાર તો કંઠાનોજ દત્ત; કમર પ્રભુએ સુતિયોને સીવાનો જાગમર
દર વડાનું જ્ઞાન આપેલ દત્ત, તે નાથક કંઠાનું દત્ત અને
નિરાપમા પ્રભુનું પ્રાકટ્ય નિ નામનજનોનો ઉદ્ધાર કંઠાને મટે થાય
છે, તે બતાવવાનું હતું, આ દાખોજ પ્રભુના દાસોના તત્ત્વને જા-
ણત, શ્રી શકેવજી વગેરેના * શ્રીનંદાજીને ત્યાં પુત્ર ઉત્તર
થયો, * એ વગેરે સમજા કલ્યાણ (એક નંદા પછી વગેરેના
તો તેજ જમાય દત્ત — એમનું જેમ જાતે તીર્થકેવજીએ
નેવું હતું.)

નનુ પ્રાકટ્ય દિ પ્રલોભ્યાપ્રમાણે, તત્ત્વમય “માત્રા સહ
જાત” રુપુક્તિર્નિવૈદ્ય ? ।

અત્રી પ્રજા થાય નંદાયા જ્યાં ખમી જાય, ત્યાંજ ત્યા
પ્રભુનું પ્રાકટ્ય જમાય તો પડી આરી * પ્રભુ મળ્યામાં
આથે પ્રજા થયા, * એમ જે કંદામ આપે છે, ને કેમ
મળવાથી રહે !

મન્યમ્ । પુષ્પોદ્ભવપ્રાકટ્ય કિદ્ધિશા, મન્યરુપજ્ઞાપનાર્થમ્ ।

લીલાર્થ ચ । યત્ર હિ સ્વરૂપજ્ઞાપનં તત્ર તદ્વપસારણેન તથા, તસ્માસ્ત-
 દ્વિરોધિત્વાન્ । લીલાર્થપ્રાકટ્યે તુ માયાસાહિત્યેનૈવ સા સિધ્ધતિ,
 અન્યથા તદનાવે સ્વરૂપજ્ઞાનાત્ર લયાત્ સા ન સિધ્ધેત । इदमेव
 જ્ઞાપયિતું તત્સાહિત્યેન પ્રાદુર્ભાવ ઉક્તઃ । અત એવ સામ્પ્રતં સ્વજ્ઞાનં
 સમ્પ્રાદનીયમિતિ વસુદેવદ્વારા તદ્વપસારણમ્ । તત્ર ગતાયાઃ કંસ-
 જ્ઞાપનાદિશ્વકાર્યકરણોક્તરં પુનસ્તત્રૈવ ગમનમ્, લીલામ્બલસમીકર-
 ãाय । अन्यथा “गच्छ देवो” त्यादिवाक्यान्वयनुपपन्नानि स्युः ।
 પરન્તુ તત્સ્યતિર્વ્રજે દેવતારૂપેણ, ન ભગિનીત્વેન । “અર્ચિષ્યન્તિ-
 ન્નુન્યામ્ના” મિતિવાચ્યાત્ । અપ્રે ચાતદૈવ ફલપ્રસરણે શુકઃ
 કથયિષ્યન્તિ લીલોપયોગિતામ્, “યોગમાયામુપાશ્રિત” ઇત્યને ।

એનો ખુલાસો એ છે કે-પ્રભુ યોગમાયાની સાથે પ્રકટ થયા,
 એ દેખીકેત સાચી છે. પુરપોતમ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય એ પ્રકારનું હોય
 છે: (૧) સ્વરૂપનો ઓધ કરવા માટે અને (૨) લીલા માટે. જ્યા
 સ્વરૂપજ્ઞાન કરાવાનું હોય છે, ત્યા યોગમાયાને દૂર કરી કરાવવામા
 આવે છે, કેમકે જો યોગમાયાને દૂર કરવામા ન આવે તો સ્વરૂપ-
 જ્ઞાન થઈ શકે નહીં. લીલાને માટે જ્યાં પ્રાકટ્ય છે, ત્યા તો
 યોગમાયાની અધેજ પ્રભુનું પ્રાકટ્ય થાય છે; જો યોગ-
 માયાની હાજરી ન હોય તો પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થઈ જવાને
 લીધે અને જ્ઞાનથી તો અક્ષર બ્રહ્મા લયાત્મક મોક્ષ થઈ જવાથી
 લીલા સિદ્ધ થઈ શકે નહીં. એ રહસ્ય જણાવવા માટેજ “પ્રભુનો
 નન્દગાયત્રીને ત્યા યોગમાયા સાથે પ્રાદુર્ભાવ થયો છે, ” એમ શંકે-
 વામાં આવ્યું છે; અને એ કારણેજ અત્યારે પોતાના સ્વરૂપજ્ઞાનનો

પરિચય પ્રજા ભૂમિમાં ડગરાનાં દોવાથી યેજમાણને વચુટે ૧૮૫૨
 મથુગ મોઢની આપી ત્યાં અને પ્રજના પ્રાકટ્ય થયાની વાત વગેરેથી
 વાક્ય કરી એ કાપ પતાની પાછું યોગમાયાન નજમિમાં પ્રભુની
 થીકાઓ માટે સ્થના તૈયાર કરવાને જવાબ છે એમ ન હેય તો
 પ્રભુએ યોગમાયાને વજમા જવાની આજ્ઞા કરી ત્યાજ દૂહેવાનું
 કહેલું, તે ખોટું દરે યોગમાયાની વજમા સ્થિતિ રૂઢવાની તે દેવતા
 તરીકે, નહીં પ્રભુની જાહેન તરીકે, એ હે દેવી વજમા તને
 મનાયો પૂજ્યો, એટલું પ્રભુએ તેને વચન આપેલું એમ નહીં
 પણ આગળ કલ્પક્રમમાં ચીજુદેવશ યોગમાયા લીલામાં ઉપરોગી
 છે, તેના આશયથી 'પ્રભુએ યોગમાયાનો આશય કયો' એમ પૂછે
 વાના છે. (ના. ૧૦-૭૬-૧)

નનુ પ્રયો રમામ્મન. સાલધનાનાવે કથ પ્રાકટ્યસમ્ભવ
 ઈતિ ચેન્ ? ।

અહીં શરૂકા થાય > 'પ્રભુ નો રમકા ૬,' મસનો આનિ-
 ભાન આનમ્મન જિહા ન અધ તને અને નાની' તો કેલ્લ આન
 મ્મન નથી, નો પ્રભુન પ્રાકટ્ય થયું. એ વાત કેરી મીને
 અગમ્ય શકે ?

વાસુદેવવૃહ્મ્ય ગુદમત્વાત્મકમ્યાત્ર પ્રકટિતમ્ય તતમ્યા-
 નિયમ્વાન્ ।

ધીન રૂડો, અહીં નાનમ્મન છે, નાન નરવ-૧૩૫ વાનુટે
 વૃહ નારી પ્રકટ મથાજ છે અને તે આનમ્મન કે

નનુ વાસુદેવમ્યૈવાત્ર પ્રાકટ્યે કિ માનમિતિ ચેન્ ? ।

પાડ, અહીં વાસુદેવ બ્રહ્મ પ્રકટ થયેલ છે, એમ જે તમે કહો
હો. તેના પ્રમાણ શું ?

તત્ત્વ “તત્વાત્મનો વાસુદેવ” એટલે સર્વમિત્યાહારાત્ તથાષન-
મયતે । વસુદેવસ્ય ક્વચિન્નાતઃ, મયુરાયમેવ ત્રિશુદ્ધસત્ત્વાધિષ્ઠાનેન
પ્રાદુર્ભાવાત્ । જ્યે તુ પ્રશુન્ન એવ, પ્રકૃતં તુ તત્વાત્મનો વાસુદેવ એવ,
પ્રશુન્નઃ । નંશમન્વન્નિત્વાથાવાદિતિ સર્વં સુસ્થમ્ ।

મર્ગોચાપેક્ષયે નન્દરાયજીને કહેશું છે કે-આ તમારો પુત્ર
વાસુદેવ છે, એ દુષ્ટીકલ લીપરથી સમગ્રી સકાલ છે કે વસુદેવજીથી
પ્રકટ થયેલા હતા. મયુરાથી ત્રિશુદ્ધ મત્ત્વના આશયે પ્રશુન્ન પ્રાક-
ટ્ય થયેલું. આમળ જતા પ્રશુન્ન-બ્રહ્મનું કાર્ત્ત્વ પણ અહીં પ્રજ્ઞા
તો સંસ્થિત્યક દોષપણ સમ્બન્ધ ન હોવાને લીધે ‘આ તમારો પુત્ર
વાસુદેવ છે, પ્રશુન્ન નહીં,’ એવો આશય મર્ગોચાપેક્ષ્યો દત્તો.

અશેષઃ સંશયદટેઘો જન્મને શેષશાયિનઃ ।

જુમયત્ર નિનાન્તાર્યકૃપયોક્ત્યા મદીયયા ॥૧૥

શ્રી વસુદેવજીને ત્યાં તેમજ શ્રી નન્દરાયજીનાં ત્યાં શેષશાયી
પ્રજુનો જે જન્મ મરો, તેના વિષે જે કાંઈ સંશય થાય, તે મર્યાદા
મામત્રાચાર્યવત્ શ્રીમદ્વલ્લભાધીશ્વર પ્રજુની કૃપા વડે આ મારા વચ્ચે
૬૦ કાળે. ૧.

३४. प्रभुप्रादुर्भावविचारः ॥

(अनुसूक्ति श्री श्रीमन्नारायण द्वावली)

अथ पुरोत्तमप्रादुर्भावविषये सुप्रोपिनीताय सशयशमनाय
मिद्विम्बपानेन निरूप्यते ।

(प्रभुप्रादुर्भाव - या ?)

इदं पुरोत्तमप्रादुर्भाव विस्मयानोदिनी यथाज्ञे मध्य
इति श्रीमन्नारायण द्वावली ।

‘ रसो वै स ’ इत्यादिश्रुत रमात्मा भगवान् श्रुतिसिद्ध ।
रसश्च दृष्टार एव, तच्छायासिद्ध । ‘ दृष्टा ’ एव सर्वे रसा । न
नान्यमिदं नान् । ‘ शृम भावात्कुरो गद जा म्नु तद्गता रस ।
भ्यु दृष्टारमवतिना रमा हाम्याङ्गं यतीनि भरताचारोपि यत्न-
धैवाह ।

प्रभुप्रादुर्भाव मयि भगवान् श्रुतिना य, जय-
इति श्रीमन्नारायण द्वावली । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मयि श्रीमन्नारायण द्वावली । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मिद्विम्बपानेन निरूप्यते । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मयि श्रीमन्नारायण द्वावली । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मिद्विम्बपानेन निरूप्यते । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मयि श्रीमन्नारायण द्वावली । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मिद्विम्बपानेन निरूप्यते । नत ते नृमा ज इति । नत ते
मयि श्रीमन्नारायण द्वावली । नत ते नृमा ज इति । नत ते

સોપિ * તસ્ય પ્રિયમેવ શિરઃ, મોદો દક્ષિણ પક્ષઃ, પ્રમોદ
 ઉત્તરઃ પક્ષઃ, આનન્દ આત્મા બ્રહ્મ પુચ્છે પ્રતિષ્ઠેતિ શ્રુતેઃ સાકાર
 આનન્દમાત્રરૂપાદનુસોદરાદિરાનન્દમયઃ । સ એવ * કો જ્ઞેવાન્યાત્,
 કઃ પ્રાણ્યાત્, યદેશ આગ્રહ આનન્દો ન સ્યાદિતિ શ્રુતેરાનન્દઃ ।
 આનન્દાનન્દમયયોરેક્ય તુ સિત્તારસતતપ્રતિમયોરિવ વેશ્યમ્ । અતઃ
 એક શ્રુતૌ સ એવ રસાત્મા શબ્દદૃષ્ટ્યેનાપિ જ્યવત્સિયતે । સ્વરૂપતઃ
 દેહેયેપિ રસપિબ્ધયોરિત મેદેનાનુમયઃ । ઇતાવાન્ પરં વિશેષો યદમહિઃ
 પ્રકટં સ્વપ્નમ્મયમહિમાનન્દમદશચ્છેનોચ્યતે, ધર્મિમાર્ગ કેવલમાવ-
 ન્દમાનન્દશબ્દેનેતિ । અતઃ ઇવ પ્રમુચરણેષ્વણુમીનવિવરણે સુધાસ્વરૂપ-
 નિરુપણપ્રસ્તાવેઽધિરિતે 'આનન્દ એવ સા પ્રકટે'તિ । તત્સ્યાઃ ભાવા-
 ત્મકમગત્સ્વરૂપાવાન્ । સ એતદુમયશબ્દપ્રતિપાદ્યો ભગવદ્ગાત્રે
 પુરુષોત્તમ ઇત્યુચ્યતે । 'ચન્માત્સરમતીતોદરમિતિ યાવપાત્, ' યો
 મામેતમમંમુદ * રૂપિતિત્યાચ્ચ ।

એ રૂપિતિત્યાચ્ચ પાળ આશ્રુતિત્યાચ્ચે ચર્ચા છે. તેથી વિચાર
 કરીએ, 'તેનું પ્રિયમ શિર છે. મોદ દક્ષિણ પક્ષ છે, પ્રમોદ
 ઉત્તર પક્ષ છે, આનન્દ આત્મા છે. બ્રહ્મ પુચ્છે પ્રતિષ્ઠા છે. આ
 શ્રુતિ રૂપિતિ રૂપિતિ પરિણામ આપે છે કે રૂપિતિ રસ આકાર અને
 આનન્દમાત્રરૂપાદનુસોદરાદિ એટલે મારું અવયવ આનન્દમય છે.
 તેનું રૂપિતિ એવ કોણ પ્રાણ દે કોણ ન શકાય છે. આશ્ચર્ય
 આનન્દ ન હોય તો ? ' આ શ્રુતિ આનન્દ વર્ણવી રહી છે.
 આનન્દ અને આનન્દરૂપની ચિન્તાએ (ચાકરમાં) અને તેની પૂત-

લીની માટે એકનાજ જાણી; માટે શ્રુતિના તે જ સ્વાત્મકરૂપે
 આનન્દ આનન્દમય શબ્દથી વર્ણવાય છે. સ્વરૂપથી આનન્દ અને
 આનન્દમય એકજ છે, તે પણ રમ અને રમના જોડાતી માકક
 ભેદનો અનુભવ થાય છે. પરંતુ આટલો વિશેષ છે, કે પ્રગટરૂપ
 રમધર્મનિહિત સ્વરૂપને આનન્દમય શબ્દ વડે કહેવાય છે: ધર્મિમા ।
 સ્વય ભાવાત્મક સ્વરૂપને આનન્દ શબ્દથી કહીએ છીએ આજ
 હેતુથી શ્રીમદાપ્રભુએ વેલુગીતના નિમિષ્ણુમા સુધાસ્વરૂપ દર્શાવતા
 કહ્યું કે 'તે સુધાજ આનન્દરૂપ છે' તે સુધા ભાવાત્મક ભગવત્સ્વરૂપજ
 હોવાથી આનન્દરૂપજ છે, આપ્રમાણે સુગાગજ આ આનન્દ અને
 આનન્દમય શબ્દથી કહેવાતા શ્રીપુત્રોત્તમનામથીજ ભગવત્સ્વાત્મમા
 કહેવાય છે માટેજ ગીતામા 'અદ્યતી હું ઉત્તમ હું' અને 'તે
 મને મામાન્ત્ય મનુષ્યવત્ મગજે તે મૂં છે, ' ધૃત્યાદિ પાકથો લખ-
 વામા આવે છે.

तस्य च मूर्तभूतस्य प्राकट्ये अनुप्रवृत्तेर्भूता स्वच्छेद कार-
 णम् । 'प्रादुरास वन्दगट् युवयोः कर्मदित्तया' 'योगमायां समा-
 विशदिति वास्यात् । प्रयोजनं तु प्राकट्यस्य स्त्रीनामि. पूर्वनिष्ठा-
 परित्याजनसूक्ष्मनुगृहीतेषु भक्तियोगविधानमेव । 'तथा परमहंसाना'-
 मिति पुष्टयंगीकृतयावचनान् । अन्येषा नदशमल्लवेशादिस्त्रिपाणां
 तत्रैव तत्कार्यायै ब्रह्मादिप्रार्थनोत्तराविर्भवेच्छया प्रादुर्भावः । कृष्णा-
 वतार. पूर्ण इति सर्वोक्तेनात्र प्रादुर्भाव उच्यते । तत्तत्कारिण्यणि चात्र
 अवतार एव स्पष्टोभविष्यान्ति । एतदेवोक्तमाचार्यैः ' एव मति
 सर्वेषां चिन्ताणामभिव्यक्तो भवती'त्यनेन । तन्निर्वाह्य चात्रे राजम-

प्राज्ञोपक्रमे 'प्रद्युम्नरूपो भगवान् वसुदेवहिताय हीति । उक्तो
 ब्रह्मप्राप्तये भूभारहृतये 'द्रक्ष्यामि गां द्यां च तवानुकम्पिता' -
 मितिवाक्यात् धर्मरक्षाद्यर्थं च व्यूहचतुष्टयविशिष्टस्य वैकुण्ठस्थपुरो-
 क्षमस्य प्रादुर्भावः । भूभारहरणादिकं तु तत्तद्व्यूहद्वारा तत्कार्यमेव ।
 अत एव तेषां निरोधहेतुत्वम् । निरोधस्य मूलरूपलीलात्वेन तत्ता-
 त्कार्यत्वात् । तस्यैव च पुनर्व्रह्मादिप्रार्थनया यादवकुलं माययोपसंहृत्य
 वैकुण्ठगमनम् । पुरुषोत्तमस्तु 'वशे कुर्वन्ति मां भक्त्ये'ति वाक्या-
 द्भक्तिमोत्राधीन इति भक्तैः सह लीलां कुर्वन् लीलास्थाने एव विरा-
 जते । साक्षात्कारस्तु तदा नावतारकाष्णीभूतसामान्येच्छया, किन्तु
 भक्त्यैव । 'भक्त्या त्यजन्यया शक्य' इतिवाक्येनावतारसामयि-
 कदर्शनमभ्येष्ट्यनन्तरभक्त्यैव दर्शनहेतुवन्निरूपणम् । अत एव
 शुकोपि सर्वान्ते 'जयति जननिरास' इतिश्लोकेन सकललीला-
 सहितस्य सर्वोत्कर्षेण वर्तमानत्वमुपदिष्टवान् । अन्यथा लीलाकरणा-
 नन्तरं भगवानिदानीं क्वास्त इति संशय उद्दिष्टात् । प्रभासीयकया
 तु व्यामोहिकैव । 'विद्धि मायामनोमय' मितिवाक्यात् ।

ते भूधरवक्ष्यन्ते प्रकट यवानुं क्षारण्य ?-भक्त स्वश्रवणे प्रकट
 यवानुं क्षारण्य अनुग्रह करवाणी धर्याज छे. (जेम कडेयामा
 जगय भाव नथी) 'यज्जान आपवागां रान्न जेवो दु' (भगवान्)
 तमने जेने मनोय पक्षं कणा प्रकटयो धुं. योगमायाने आना
 हरी ते भागे गाटे रमयानी जग्या तैवाट करे. हरे भूधरवक्ष्य
 भजुने प्रकट यवानुं क्षारण्य ज्यष्ट भमज्युं ते आपीयाथी जेना पर

કૃપા સ્વર્ગ છે તેવા ભક્તની પ્રપંચાભક્તિરૂપી પૂરનિદા દૂર કરી
 ભક્તિયોગનું વિધાન કરવાને માટેજ પ્રભુ પધાર્યા, 'નિર્મલ આત્મા-
 વાલા પરમદમ્ભ મુનિઓને ભક્તિયોગનું વિધાન કરવાને આપ
 પધાર્યા હો તો અમે કેવી રીતે સ્ત્રીઓ જાણીએ ? એવું પ્રથમના
 આદેશમાં અધ્યાયમાં કહ્યું છે. આ વચન પુષ્ટિમાં અંગીકૃત કુંતી-
 જીનું કહેવું છે. આ મુલસ્વરૂપવિના બીજા નેમના અંગ કક્ષા
 આવેશાદિ ઉપનો તો ત્યજ તે ને કાર્ય કરવાને અક્ષાદિની પ્રાર્થના
 પછી આવિર્ભાવ થવાની ઇચ્છાથી પ્રાદુર્ભાવ થયો અને જો કૃષ્ણ-
 વતાર છે, તે તો પૂર્ણગતાજ છે માટે નેમનો અર્વાંગ પ્રાદુર્ભાવ કહે-
 વામ છે નેમના તે તે અગ્નિ આગવ મવાગ્માં સ્પષ્ટ થશે સ્ત્રી-
 મદાપ્રભુજી પણ 'સર્વ ચરિત્રનો આક્ષાત્રકો આ સ્વરૂપમાજ થાય
 ને,' એવી આત્મા કરે છે. જુઓને આગવ રાજ્ય પ્રકરણના આગ-
 ભમાં પણ 'પ્રભુમંત્ર ભગવાન જ વસ્તુતેવજીનું દિવ કરવા પધાર્યા
 છે,' એવું વર્ણન છે. 'અમે આપના સુંદર વજ્રવ્યવહારિ સુકત પાદથી
 અકિત થયેલ કૃપાપાત્ર પૃત્તિને અને સ્વર્ગને જોઈશું,' એ અમારાં
 આદેશભાવ્ય છે,' આ અક્ષાની બીજીથી જાણાઈવા મર્મોદિત ગદ્યા
 કરવાને આદેશદમ્ભિત પેકુલરથી પુરોત્તમનો ગાદી પ્રદુર્ભાવ છે.
 જુલાગદ્યાદિ તે તે વ્યવહાર તે કરવાનું છે; માટે તે પણ ભગ-
 વતકાર્ય છે ભગવતકાર્ય હોવાથીજ તે તે પૂતનામાગ્યાદિ નીના
 નિરોધ કરનારી રહ; અને તેના વ્યવહારે પણ નિરોધના કારણકે
 કદીએ તો ખોટું નથી. નિરોધ મૂલરૂપની લીલારૂપ હોવાથી તે તે
 વ્યવહારી નીવા દાગ નિરોધ કરે છે અને આ નિરોધનિરૂપ પ્રભુ
 અક્ષાદિની પ્રાર્થનાથી યાદ્ય ઉપનો અંદાજ કરી વૈદ્યકમાં પધાર્યા.
 પુરોત્તમ તો 'મને ભક્તિથી વશ કરે છે' કક્ષાદિ વાદ્યોથી ભક્તિ
 માગેજ આધીન છે; માટે ભક્તો માથે બીજા કરતા સ્ત્રીવાચના-

માળ નિગટે ૫ મા પ્રશ્નો મહાત્માકે તે તે નખતે પણ (ચા-
 તાગત-ચા રખતે પણ અન્તા સમયની સામાન્ય ધ્યક્ષથી થતો ન
 હતા ૧૩ તુ પ્રાચીન ગામા ખજ ભક્તિથીજ સાક્ષાત્કાર થતો
 હતો ' ભગવાન ભક્તિથીજ પ્રાપ્ત થાય છે ' એ ગીતાનાકથ સાક્ષી
 પૂર છે, માટે તે વાત જૂનવી ન ભેદ એ કે ' અવતા મમયના
 શંકા વખતે પણ (મૂનરૂપ) પ્રત્યક્ષ દર્શન અનન્ય ભક્તિથીજ
 થતુ હતુ મહત્તરુએ પણ સકાલીવાસદિત (મૂનરૂપ) ભગવાન
 તે જ મર્થે ૧૩ મે ' જગતિ જનનિવાસ લોભા વર્ણુના છે
 હીના મના મહી ભગવાન દાનમાં કયા છે ૨ એવો સશય ન
 થના ૧૩ ૨૪ ૫ પ્રભાસીય કયા તા વ્યાખ્યાસિકા છે, એટલે
 આશુરો મોના મના મહે છે ' ને તુ માયામય ભજ ' ધ્યાદિ
 વામોથી તેને અધિક મગાવેની કે

તત્ર ચાટવવશમવન્ધાર્થ પ્રશ્નો દેવક્યામુત્પન્ન ઉત્તઃ ।
 ' દેવક્યા વિષ્ણુરપિષ્ઠા'મિત્યનેન । મગવતાપ્યુક્ત 'દેવક્યા
 પુત્રતા શુભ ' રત્યાદિ યોગમાયાજ્ઞાપન સમયે । ' ન હિ સાક્ષાત્
 પુરપોત્તમ પુત્રો ભવતિ, વિશુદ્ધસત્ત્વમધિષ્ઠાયૈવ તસ્ય પ્રાદુર્ભાવાત્ ।
 ગર્ભમ્થિતિસ્તુ પ્રત્ નાદોત । અત ણ્વ ' દેવકીનન્મવાદ ' રિતિ વિશે
 ણ ભગવતિ શુવનોત્તમ્ । શ્રીમદુદ્ધવૈરવિ શ્રીનન્દાદિમા સમારિતયે
 સ્વરૂપજ્ઞાનમુષ્ણિશદ્ધિરનિતિ ' ન માતા ન પિતે'ત્યાદિ । ધર્મરક્ષા-
 રૂપદેવક્યામ્જ્ઞાયાનિરુદ્ધ ઉત્પન્ન, 'મનામ્યાસન્ પ્રસન્નાનો'ત્યારમ્ય
 'નાયમાન્ડન'ત્યન્નેનોત્ત । સદ્ધર્મણોપિ સાત્ત્વિકવરુપાદિદ્રાત્તરૂપેણ
 મતિન્દ્રાગિવિ ણ મ્મત્ત્વમેમલ્લિન્ડિયાનિત્તિદ્વાન મુત્તિદાયક,

સવપ્રલયકર્તૃત્વાદવિશ્વાપ્રલયકૃત્. ભગવત્પ્રયત્નિકોપંથા પ્રાદુર્ભૂત,
 ' નિશોધે નમ ઉદ્ભૂત જાયમાનં જનાર્દન ' इत्यनेनोक्तः । अत एव
 ब्रजे तस्य गमन गर्भसंकर्षणात् । भगवत्प्रयत्निकोपायास्तत्रैव पूर्ण-
 त्वात् । अतः पूतनादिमारणरूपमविद्यातदभ्यामनिवर्तनं तेन रूपेण
 कृतमिति ज्ञायते । मुक्तिदानं तु वासुदेवादेव । ' आविरासी '—
 दिव्यनेन सर्वतमसहितः पुरुषोत्तम प्रादुर्भूत उक्तः । अत एव
 ' तमद्भुत ' मित्यादिना तथा रूपमग्रे वर्णितम् । पुरुषोत्तमप्रादुर्भावा-
 भावे केन ते प्रधानांशे तथा रूपाभावादेतद्वर्णनमनुपपन्न म्यात्

વ્યુદ્ધવિચાર—પાદ્યવંશમા પુત્રાણે નમધે નમ્યાઃ માટે
 પ્રયુક્તમ્-પૂહ માટેવશમા ઉત્પન્ન થયા, 'વિષ્ણુશિખા' એવડીમા પુત્ર-
 ર્ણે પ્રકટયાં ઇત્યાદિ વાગ્યોયો એ વાત સિદ્ધ છે બ્રહ્માને પણ
 કહ્યું = 'હું જોમગાણે' । હું દેવડીના પુત્ર'રે પ્રકટીય' એ આનમા
 નાખડું = આશાત્ પુરુષોત્તમ પુત્ર થતા નથી એ દેવ વિશુદ્ધ નાત
 (વાસુદેવ) તું આધિપાત્ર (જાવા-ધ્યાન) કરનાર પ્રકટ થય
 છે. અને ગર્ભાંશિયતિ, તે પ્રથમથી' છે, માટે' પ્રકટીય' દેવડીજમ
 વાદ' એવ' વિદેષ- બ્રહ્માના પાત્રે છે મંદિરવંશ' પ । શી-
 નંદાદિના મનનુ અમાધ્યાન કરવાને કહ્યું કે ' આ નામકને મતા
 નથી, તેમ પિતા નથી' અનિરુદ્ધવ્યુદ્ધ—પ્રમ' માટે' કાવ'
 કેવા ઉત્પન્ન થયા છે, અને તે વાત મનાસ્કમન પસન્નાતિ' ત્યાંથી
 મારવી 'જાતમાને જનાર્દન' ત્યા સુધીમા જાણનાં છે. મકર્ષણ
 પણ આત્મિક કેપમા આધિપાતાએ જવનાથી વિદ્ય છે; ન નર-
 વ્યકત્યમદિત પ્રકટ થયા કે, આવિષ્ય નિહતિ ડાન એકાને માપે

છે. સર્વો પ્રસવ કરવા એ સમર્થ છે તો અધિવાનો પ્રવચ કરે તેમાં
 શી નવાઈ ? ભગવાનનું પ્રિય કરવાને તે પ્રકટ થયા છે, આ વાત
 ' નિર્ગમે તમ હસ્તે જનાદેવ ' આ શ્લોકથી જણાવવામાં આવી
 છે. આ અંકર્ષણ વ્યૂહ દેવકીકૃતા મર્મને જેથી માયાએ વ્રજમાં
 કમલ કેદિભિજ્ઞના હુરમા પધગવ્યા. નેથી તો વ્રજમાં ગયો; કારણ
 ' ને ભગવાનનું પ્રિય કરવા પ્રકટયા દત્તા. અને તે પ્રિય, વ્રજમાં
 પધારે તોજ થાય. માટે પતનામાનુષ્ય અધિષ્ઠા અને તેના અધ્યા-
 નને હુર કરવાનું કામ આજ અડધે કયું, એ જણાય છે. મુક્તિ-
 માન નો વાશુદેવ વ્યૂહ કરે છે. ' જાલિતામિત ' એ શ્લોકથી
 મર્મધર્મવાળા પુન્ન્યોત્તમનો જ પ્રાદુર્ભાવ વર્ણવે છે; અને ' તમદ્ભુતમ્ '
 એ શ્લોકથી આજ મર્મ ધર્મવાળા પ્રભુનું વર્ણન કરેલું છે. તે
 દેવસ પ્રદ્યુમ્નમ્ અત્ર પ્રકટયા છે અને પ્રાપ્ત્યોત્તમનો પ્રાદુર્ભાવ
 અત્ર થયોજ નથી એમ કહીએ તો ' તમદ્ભુતમ્ ' શ્લોકમાં તે
 વ્યાસદેવનું વર્ણન કર્યું છે, તે સંભવે નહિ પ્રભુનાંશમાં અર્ધ
 રા. કોગજ નહિ અને તે વર્ણન સંભવે પણ નહિ.

તત્ર સંકર્ષણે સાત્ત્વિકકલ્પાધિષ્ઠાત્વાસુદેવાનુશયનં ચેતિ શમ્યા-
 ત્વંદેવ દામ્યકરણાદ્વતત્ત્વેન મક્તેદિવ કદાચિન્મૂલમૂતાવેશ રમ્યા-
 વેશચરિત્રમપ્યગ્રામ્નીતિ જ્ઞેયમ્ । અત્ર એવ રમ્યાન્નરહીના સંદ-
 નિશ્ચન્નં નિરૂપિતમ્, મૂલરૂપાવેશાત્; પન્નુ કદાચિદેવાવેશઃ,
 અન્યથા સાન્યસંભવેન ' હ્રેઃ પ્રિયચિકીર્ષ્યે'તિવાક્યસૂચિતાન્તરક્ત-
 મતત્ત્વમનુષ્યન્નં સ્માત્ । આવેશાન્તુ મગવૈવ. ' અહો ઝ.મી'ત્યાદિ-
 વાતૈસ્તસ્મિન્ સ્વાસાધારણધર્મનિરૂપણાદ્વચ્ચીયતે । છત્રેન મક્તેદ્વા-
 વિશ્વ યેન રૂપેણ ચરિત્ર ક્ષોતિ, નદપિ રૂપગ્રામ્નીતિ જ્ઞેયમ્ ।

સુતના નાનકડા કમવર્ધા જેમણે જદમી ગ્રામ કરી જા. જેવું દેવકી-
પુત્રપે સ્ત્રીગ્રામિનીજનુ વગન મળિલે નહિ. શુ પગમ આમ મુતિ-
કપા ન્યામિનીજ અન્યથા કહે? (આમ વાક્ય તે પ્રમાણુર પનાવ.)
માટે વસુવેજના શુદ્ધા પલુ તે મમ્પે મવડપ પ્રબુને આરિર્ભાવ
માનવો જોમ્પએ આરિર્ભાવના કાગલુ તે જે છે એક વસુવેજ
અને દેવકીજને નિન્દ વડે અગિયાઃ વર્ષ પર-ત આવીયાનું ભાવન
કગાનુ અને ખીજુ ધર્મવિરિષ્ટ જે સગપ પ્રકટ થયું છે તેના
પોતામા ધર્મિરકપમા અન્તર્ભાવ કયા સમુદેવ દેખીજને પ્રથમ જે
ધર્મવિરિષ્ટ મવડપનું દર્શન કરા-યું વગદાન મમ્પનું મવડપનુ ભાર
કગાવરા, તે જ આ ભગવનુ જેવું મમ્પનવા આ ધર્મવિરિષ્ટ
ન્યાયનું ને ન કગવરા મરન હતી

अथ नन्दगृहे वामुदेवः, वामुदेवोऽग्रेवारिभूत इति स्थलद्वये विमार्गने । वामुदेवत्वरूपस्य वसुदेवगृहे तदानीमभिप्रेतलीलायां चित्राभावात् प्रादुर्भावं, प्रदोषनाभावान् । तन्प्रयोजनं तु माक्षान्मुक्तिदानान्न तन्प्रयोजनं पश्याम । अत एव 'पात्रान्तुपूता पञ्चापस्ये' त्यादि-वचनानि सगच्छन्ते । अने तु मायास्तद्धिनः पुरषोत्तम प्रादुर्भूत इति पूतनादिमुक्तिदानाय वामुदेवोऽभिप्रेत नन्दगृहे तद्ग्रादुर्भावो वाच्यः । ततो मायादृतपुरषोत्तमो वासुदेवाधिष्ठानमिति मन्वते । वामुदेवस्य विगुह्यमत्वात्मकत्वेन तदधिष्ठाननोपपद्यते । अत एव सुरेश्वरकृष्ण-वर्णप्रभृतीनामप्यत्र पुष्टिलोलास्वरूपदर्शनम्, अन्यथा धनतनूनामेव तद्दर्शनं म्यात् । अतो वामुदेवोऽग्रादुर्भावो न दुक्त्या स्थापितः । अत एव सिद्धान्त इति वचनम् । ननु तथापि नन्दगृहे वामुदेवोऽभिप्रेतः

किं प्रमाणमिति चेत्, धराक्षोणदशाया ब्रह्मप्राप्तवरसार्वकत्वान्यधो-
 पपत्तिरेव । अन्यथा पुरुषोत्तमस्य वरणानुकूलस्वेच्छामात्रप्राप्यत्वात्
 तद्वैयर्थ्यमेव स्यात् । अत एव तत्र शुक्ले ' पुत्रीभूतं ननादत्त ' इत्यु-
 क्तम् । पुत्रत्वमवतं तु न साक्षात्पुरुषोत्तमे घटने । तत्र भावस्यैव
 सर्वरूपत्वात् । अत एव ' न माता न पिता ' इत्याद्युद्धवाम्यानि
 समच्छन्ते । भगवान् भावात्मा इति भक्तजनभाषितं तत्र सर्वमेवो-
 पपद्यत इति नानुपपत्तिरद्वादनीया । एतदेव श्रीभागवते ' यद्यद्विया
 त उरुगाय विभावयन्ति तत्तद्वपुः प्रणयसे सदनुग्रहाय ' इत्यनेनाभिहि-
 तम् । श्रीमदाचार्यवर्यैरपि ' नन्दत्वात्मन उत्पन्न ' इत्यग्रात्मनः
 पराशाङ्गतातः पुत्र इति नन्दस्य बुद्धिरेव वर्णिता ।

नन्दरायणने येन वासुदेवव्यूह- आ वा न ये स्थले हेः
 अथ ने ' नन्दरायणे वासुदेव ' अने ' वासुदेवोत्रैव आविर्भूतः ' आ ने
 वाचोर्थी विमारी सभाय छे. वासुदेवव्यूहनी तीया वसुदेवने येन
 ने वपने उपरागी न इती तेथी वसुदेवने येन वासुदेव व्यूहनुं
 प्राकटय गथी. आक्षान्मुक्तिदान करनार वासुदे (तु) प्रयोगन वसु-
 देवने त्याग नव दोष; अने ' वार्यास्तु पूता पदमापुरत्य ' इत्यादि
 वाक्पानी त्यागेन संजाति भये छे. वज्रभा ने आध्यात्मिक पुत्रो-
 त्तमने आविर्भाव छे. वज्रभा पूतना विजेने मुक्तिनुं दान कर-
 नाने वासुदेव व्यूहनी जउर छे; तेथी वासुदेव व्यूह नन्दरायणने
 त्याग प्रकटय जेन कुदेनुं. दवे भाग्यायी पीडापेशा पूतनासमने
 वासुदेव नेमनुं अधिष्ठान छे जेना मगजवा. वासुदेव विशुद्ध मर्या-
 त्मक दोषाधी अधिष्ठान गम्भ मंलये छे. आ न इत्याधी नन्द

મપહાય તિષ્ઠતિ । વસ્તુતસ્તુ 'પ્રકાશાવસ્થાવા તેજસ્વા'દિતિ
 ન્યાયેન શક્તિશક્તિમતોર્મદ એવેતિ કહેતેન સ્થિતિસમ્ભાવના ।
 માયાયા શક્તિત્વ તુ 'શ્રિયા પુણ્યે'તિ વાસ્તવેન નિશ્ચયતે । અતઃ
 ઉપોક્તમાચાર્યેર્નિવર્ણં 'માયા વૃષ્ણમ્વે'તિ । એતદભિસન્ધાયેવોક્ત
 માયયૈવ રૂપાન્તર'મિતિ । માયાનિરૂપણેનૈવ તમ્યોત્પત્તિર્નિરૂપિતેતિ ।

નન્દગણ્યજ્ઞે ધેર પુરુષોત્તમ પ્રકટ્ય—નન્દગણ્યજ્ઞે ધેર
 પુરુષોત્તમના પ્રકટ્યમા પ્રમાણ યોગમાયા કે માયાના પ્રાદુર્ભાવથી
 ભગવાનના પ્રાદુર્ભાવ મિદ્ધ થાય છે માયા ભગવાનવગણ્ય છે.
 આ નન્દ પ્રકટ થયે તો આવગણ્યગણ ભગવાન પણ પ્રકટ થાય,
 નહિ, તે માયા મનુ આવગણ્ય થાય ? માયાની ભગવાનથી જુદી
 સ્થિતિ તો મનવેજ નહિ, માયા એ મુનરૂપ શક્તિ છે. મન પણ
 શક્તિ શક્તિમાનુને છોડી રહી શકે નહિ આ હમીડત 'પ્રચલતપ
 વદરા તેજસ્વા' એ સૂત્રમા મિદ્ધ કરી છે, 'સ્વર્ગ' અને સુપ્તો
 પ્રકાશ એકજ છે, તેમ શક્તિ અને શક્તિમાન એકજ છે. જો અજ્ઞે
 કોય નો અનિરૂપ માયા શક્તિમાન ભગવાનને છોડી કયા મિથિતિ
 કે ? માયા શક્તિ છે, એવું 'ધિયા પુણ્ય' મોકમા વર્ણવેલું છે.
 તેમા 'માયમ ચ કિયેવિત્તમ્' મામામ્ સેધયેલા બુદ્ધિ છે, તેથી માયા
 શક્તિ , એનું રાજામિદ્ધજ છે માટેજ 'માયમ એવ સ્વાન્તરમ્'
 ભગવાન માયાથી રૂપાન્તર થામા. આવી રીતે માયાનિરૂપણથીજ
 ભગવાનનો આરિર્ભાવ બદી નન્દગણ્યજ્ઞે ધેર મિદ્ધ થયો; અર્થાત્
 નન્દગણ્યજ્ઞે ત્યા માયાનું નિરૂપણ કયું, માયાના પ્રકટનું વર્ણન
 કયું, આ માયાથી પુરુષોત્તમ આવગણ્યગણ થઈ રહે છે, જો આવ
 ગણ્ય માયા પ્રકટે તેજ આવગણ્યગણ થના ભગવાન પણ બદી

७१ (१६), श्री ह. वि. ३० पृष्ठ ३०

अनर्थं नन्दगृहे मायानिरूपणेन तत्प्रोदुर्भावनिरूपणेन तस्य
 क्षेत्रपुरोत्तमस्य तया विप्रमाणस्य तदुपस्था उत्पत्तिनिरूपितेति ।
 अत एव पश्यतदुत्पत्तिज्ञानाभावात् सर्वेषाम्, तत्रस्थानामेव तद-
 ज्ञानम् । अत एव सर्वेभ्योऽत्मवकरणम् । सावरण प्रादुर्भावं
 स्वस्य केवलसात्मकत्वोपनाय । रसस्य गुप्तताया एव रसत्वसाध-
 त्वान् । आ एवाविर्भूतेषु रूपेण तद्रूपपीनाम्बरमज्ञात् । तया च
 वात्स्यायन 'गुप्तो हि रसो रसनामापद्यते' इति ।

तथैव (मायानुं आकाशं होतृषी) श्रीमद्भगवद्गीता १०.३०
 उत्पत्तिरिति यद्यपि, अेषु गान्धारेण न च यद्यपि जगत्सामान्यतया
 गान्धारेण होतृषी तो ते कश्चिन्मनोनेन यद्यपि, ने च यद्यपि
 न च मन्त्रोन्मोनेन उत्पत्तिरिति यद्यपि जगत्सामान्यतया
 नन्दे यद्यपि उत्पत्तिरिति यद्यपि जगत्सामान्यतया
 यद्यपि न च यद्यपि उत्पत्तिरिति यद्यपि जगत्सामान्यतया
 गुप्तता जगत्सामान्यतया उत्पत्तिरिति यद्यपि जगत्सामान्यतया
 पीनाम्बरमज्ञात् यद्यपि वात्स्यायन इति १०.३० जगत्सामान्यतया
 'गुप्तो हि रसो रसनामापद्यते' इति ।

स चालम्बनविभावद्वयमेवेनोपपत्त्यविभागे लीलागद्यौ
 श्रुतीनामभिमतानां च रूपस्य सयोगरममनुभवावतु तत्र च पोषणेन
 फलविरहस्य च तदुत्पत्तिरिति नन्दगृहे वृषभानुगृहे च प्रादुर्भूत । अन्यथा
 तत्रे सावित्रीनामुपपत्तिरिति मयोगरमानुभवो न स्यात् । मृते तदना-

વિભાગાત્ । સંયોગરસાતુમ્ । નન્તરમાત્રી સ્વતન્ત્રવિરહરસાનુભવઃ ન
 ભવેત્ । દ્વિતીયાલમ્બનાવિભાવે ત્વાવરણે વિગ્રહ એવાનન્દમયઃ । સિતા-
 રસમ્થ તન્નૂર્તિરિવ । મૂર્તીમૂતે રસત્વસ્યાસ્ફૂર્તે । યથા મગવતો રસા-
 ત્મકસ્ય માયયા સંવંધનસામલ્યંરૂપયા રૂપાન્તરમન્યદ્રૂપમનન્તમૂર્તિ-
 ત્વાન્, તતુ પ્રદર્શનમાત્રમ્, તથા મુસ્યસ્વામિન્યા અપિ દ્વિતીયાલમ્બન-
 વિભાવત્વેન રમાત્મિકાયા અનન્તરૂપત્વાદ્રૂપાન્તરસ્ય સંયોગસિદ્ધયેડપ્રા-
 પ્તતાવિલસામગ્રીમહિતસ્ય પ્રાદુર્ભાવં ઈતિ નાનુપપન્નિ કાચિત્ ।

વૃષભાનુના ધરમાં પ્રાદુર્ભાવ--૬૫૭ જણાવેલા રસને
 ગાગરમન અને રિભાગ એમ જે પ્રકારે પ્રગટ કરી લીધાસુદિમા
 શ્રુતિરૂપા અને અમિદુભાગને કૃપાથી સંયોગ રસને અનુભવ કરાવ-
 વાળે, તેના પોષક પડે કેવળ રિદ્ધસનુંજ દાન કરવાને નન્દરાય-
 ળનાધરમા અને વૃષભાનુના ધરમા કાકુગ્જ પ્રકટ થયા, જે આલ-
 નન રિભાગપે પ્રકટ થયા ન હોત તો શ્રુતિરૂપા અને અમિદુભારોને
 મયોગગમનો અનુભવ નજ થાત મૂયમા તે પ્રકટ થયું નથી.
 સંયોગગમનો જે અનુભવ ન થાય તો મયોગગમનો અનુભવ થયા
 પછી થતા રવર્નન વિન્દગમાનુભવ પણ નજ થાય ખીજા આપ-
 રમનના આરિભાગમા તો માયાના આરગણમા મીઅંગમ આનન્દ-
 મા ૩ મારકના રમની જેમ મુર્તિ મનાવમા આવે તેમ આર-
 ગણની નન્દર ગમાતક રિદ્ધર આનન્દમય છે. બ્યારે ગમાગ
 ભગવાન શ્રુતિરૂપા થઈ ગય ત્યાર રમપણું રપણ માફમ ન પડે,
 જેમ ગમાતક ભગવાન મર્ ભવનગમયરૂપ માયાપડે અનેક રૂપ
 થાય છે, અત્યાર હોવાથી બીજું રૂપજ ધારણ કરે છે, માયાથી
 બનાવની ૩ દેખાવ કરના નથી, પરંતુ તેને રૂપજ ધારણ કરે છે,

તેરી રીતે મુખ્ય સંનિર્માણ પણ બીજા આધ્યમન વિચારપ
 દેરાથી આત્મક છે તે આત્મક સાચી છે અનન્ય રીતે
 બુદ્ધિ ધારણ કરી શકે છે એ ઉપાન્ત થઈ શકે સાચી છે ॥
 મોડા મિલિયો ખોળે અગાધ માર્ગ માન્યગ્રીમલિન પ્રદર્શિત થયો
 કે તેમા જગત અમલગિન મુક્તિ નથી, અરોગ નથી

અનન્યતા વપુદેવેન માયાનયા નિર્ગવિષ્ઠાનમ્ય રસમ્ય દર્શનમયુ-
 પવનમિત્યુરપતિ પગમ્ના। તસુદેવમ્ય તદ્વિષ્ઠાનમ્ય તત્ત સત્તવાન્।
 માયા તુ ગ્રીયાયા રસવોપાયેતરાજાનાય ન મયમ્પ્રાયા ધ્યામ્યન્તિ।

માટે રહેલો માયાનો મુદ્ધુ। તમારા ત્યાં માયા શાન નહિ
 થોલ અનુ ર્ગન નહિ થાય એવી રીતે મારી નહિ, કે જે
 મારાને નહિ ગયા પણ નહિમા જે રહેલું નહિજાન છે મા। તો
 લીનામા અનુ પેર। કરાન આ બીજી રીતનું આ ન થયો
 દેવાનું માર કરાને મારાથ નહિ મારે

નતુ માયાયામ્પ્ર ગમ્યા ત્રાપિ તગરણીયરૂપાનરસસ-
 પ્રમત્ત મ્તિ રેન્ ન।

માટે-માયા ત્યા મુદ્ધુ। મ તેથી ત્યા રીતે આ અરુ-
 પ તમાર તુ અરેર રીતે એ

તત્ર માયાયા ગમનમાત્રમ્, રવિચરણામિવ નારિભાવ। અત
 વમરુરાદુદ્ધીયામ્બરગમનાનન્નરણોપયોગિત્વેન પ્રતે અત તત્ર-
 મ્પિતિ। 'ગચ્છદેવિ વ્રજ મદ્રે' 'અષિવ્યન્તિ મનુષ્યામ્વા'મિત્યા
 મિથગદ્વચનાન્। અત અત ફલપ્રવરણે 'યાગમાયામુપાધિન'.

આનાત્મકરણ છે, તે પણ તે ગોપીગતો જ્યારે થાનન્દરાચરણે જે
 મહાં ત્યાં ભવવર્ણનાનન્તર ત્યાં નન્દરાચરણ—આચ્ચ દત્ત,
 અને તે ' ગોપીઓ અભયી દર્શ પામી ' કલ્યાણીથી ગળવેયું છે;
 અર્થાત્ નન્દરાચરણ પૂર્વ અધિદાન તરિકે વાસુદેવ, પછીથી તેના
 આના પછીથી એવે જ્યારે તે વાસુદેવ વ્યક્ત દાગદામ પધાર્યા
 ત્યારે આ મુખ્યવરણ અધિગત ગહિન થયું, ત્યાં નન્દરાચરણના હૃદય
 ગમ્યા રહેલું જાણાત્મક રૂપ પણ આવી પહોંચ્યું આ જન્મે રૂપ
 મંદાન્ત (એક) થઈ ગયા, તેનો અધિ ૧૦ પ્રમાણે પ્રત્યા પામ્ય જાને
 અનુભવ થયો ૭.

અત્ર વાસુદેવાવિભાગાવાં વાક્યકં તર્કમાદુ અન્યથેતિ વાસુ-
 દેવાનાવિભાવે કેવળ માયા વાસુદેવમભિજ્ઞા. તથા જનિત સ્તન્ય ભગ-
 વાન્ પુરુષોત્તમ શુદ્ધપદાર્થાભાવાત્ કથં પિત્રેદિત્યર્થ । અગ્રાય-
 માશય । પુરુષોત્તમસ્ય તુ સાક્ષાન્જનનાનારાજ સ્તન્યોત્પત્તિનિમિત્તતા ।
 માયાયાન્તુ ' યદોદાયા નન્દપત્ન્યા ભવિષ્યતીતિ વાક્યાન્જનનમર્ત્તાતિ
 સ્તન્યોત્પત્તિરેતુત્વાત્ । તત્ર વાસુદેવાનાવિભાવે કેવળમાયાજનિતસ્તન્યે
 ભોગમાત્રમાવકમ્ય લૌકિકસ્નેહમમ્ભવમ્ય શુદ્ધિરેતુત્વાભાવાદન્ન મિથ્ય-
 ચાલકશુદ્ધિરંમલૌકિકમમોક્તા શ્રીમત્તેન ભગવાન્ ન પિત્રેન,
 નાક્ષીકુર્યાદિતિ । એતેન ભગવતો ભોગાભાવેનાલૌકિકેન સમર્પિતમ્ય
 ભક્તાર્યમેવ તેષુ કૃપયા ન મ્માર્યમપીતિ નિરૂપિત ભવતિ ।

વાસુદેવવૃદ્ધ નન્દરાચરણે ત્યાં પ્રકટ થયો-એ પાત કરી
 ગયા. જે આ પ્રકટ ન માનીએ તો એવ માણતોજ વાસુદેવ
 રહિત જન્મ થયો કદવાય તે માણના જાણ દવાથી જે યજ્ઞ-

શાંતને નતનદુઃખ થાય તે ભગવાન કમ પીએ ? તે દુઃખ શુદ્ધ પદાર્થ
 નથી, 'નન્દપત્ની યશોદાજીમાં હું જન્મીશ' એ વચનથી માયાનો
 તો જન્મ મગ્નભાવ છે, કારણ કે તેનાથીજ યશોદાજીને નતન
 (ધાનસ) થયું છે. જો વાસુદેવ વ્યૂહરો નન્દગાયજીને ત્યાં આવિર્ભાવ
 ન મળીએ તો કેવલ માયાજનિત મત્સ્ય ભોગ માત્ર સિદ્ધ કરનાર
 દેવાથી નૈમિત્તિક એ જ ઉત્પન્ન થાય, શક્તિ થાય નહિ, અને શક્તિના
 આભાવે આનન્દ ધ્વિન ગાલકની શક્તિને માટે અનીકિક મમભોક્તા
 ભગવાન પા. કરે નહિ, અગીકાર નજ કરે આ પ્રમગથી ભન
 નાનને ભોગ પી અપેક્ષા નહિ હોવાથી અનીકિક દેવાથી ભગવાન
 વામન હાથ કૃપા કરીને ભક્તના મમપિતનો અગીકાર કરે છે, નહિ
 કે ભોગ ભોગના, એ પણ સ્વયન થઈ ગયું.

કિંચ. નિ સાધનત્વં તુ મનમ્યાનામ્, દંવકીવસુરેનાદિયત્ તપ-
 વરણાદ્યભાવાન્ । શ્રુતિરૂપાણા કુમારિકાણા તન્નુગનાનામન્યેષા
 નાર્થે પ્રસુરેવ સ્વોચ્ચમેન પ્રાદુર્ભૂત ઇતિ તાસુ તદીયેષુ ચ સર્વથા મન્ત-
 વ્યત્ । અતઃ જ્ઞેવોક્તમમ્પત્સ્વામિચરણે શ્રીભાગવતવિદ્યુતિરિવિવિદ્યા
 ' નિ માયનફલાત્માય પ્રાદુર્ભૂતોઽન્નિ ગોકુલે । અતો વય દિ નિશ્ચિના
 જાતા મયેવ એવ હિ' ઇતિ ।

નિ સાધન ભક્તિ માટેજ પ્રાકટ્ય—ભગવાન । નિ સાધન
 ભક્તો માટે પ્રકટ થયે છે નન્દગાય ભક્તો નિ સાધન હતા. દેવપ્રી
 વસુદેવજીએ પૂર્વજન્મમાં તપ નાદિ કર્યું, તે તો મગ્નપા. થયા
 આ મગ્નનોએ જેવું તપસ્યકિ કરે કર્યું નથી શ્રુતિપા અને
 દેવપ્રીએના તેમજ તેમને અનુમરનાગ અન્યને માટેજ પ્રત્યુ

स्वेदमधीज्ज ते ज्ञेयं, ज्ञेयं भा अने ज्ञेयं भा नरं भा अष्ट यथा,
 ज्ञेयं भा नरं; अथात्र नि माधन ज्ञेयं भा अष्ट यथा, ज्ञेयं भा नरं
 ज्ञेयं भा अथात्र ज्ञेयं भा अष्ट यथा, ज्ञेयं भा नरं
 ज्ञेयं भा अथात्र ज्ञेयं भा अष्ट यथा, ज्ञेयं भा नरं

नि माधनकलात्माय प्रादुर्भूतोस्ति गोदुले ।

अतो वयं हि निश्चिन्ता जाता स्वप्न एव हि ।

नि माधनकलात्मा अष्ट यथा अष्ट यथा अष्ट यथा, गोदुले
 अतो वयं हि निश्चिन्ता जाता स्वप्न एव हि

ननु 'पुरुषोत्तमस्तु नन्दनृदे एव मत्तया सह जातः' इत्युक्तं:
 महैव भगवताष्टम्यामेव तद्विभक्तिं ज्ञेयं नरस्या च सा ज्ञातव्यमिद-
 मर्थोऽनुपपत्त इति चेत्, उच्यते । मायाया जनेन पारिकर्षेण (स्वतः
 भक्ति, ननु भगवता सह । अत एव तृतीयया प्राधान्यमुक्तम् ।
 भगवत् एव नन्दनृदेष्टव्यमिति भावः । सा तु पुरुषस्या वसदेवेनो
 नयनानन्तरं जातेश्चाशयेन नरं च सा ज्ञातव्यम् । अत एव
 पुरुषोत्तमादिकं तु शुद्धवर्णमिव जानमिष्युक्तम् । तस्यां पुरुषभूताया-
 मेव भगवद्दर्शनम् । तदनन्तरमेव चोत्सव ज्ञेयं नानुपपत्तिः काचित् ।
 त्रिष्व, भगवद्रोणयोग्यविष्टानभूतयोः स्वामिनोऽस्तगम्योऽस्तगम्य-
 त्मकयोः श्रीनन्दयशोदयोरावेष्टानं केनाप्येतेनात्र न संशयितं न
 सेवकपुत्रीभिरिति दिक् ।

अथात्र नन्दगीजेष्ट आष्टय- गीष्ट- ज्ञेयं भा नरं भा अष्ट यथा

નન્દરામજીને ઘેર પ્રકટયા, તો માયા અને પુરુષોત્તમનો પ્રાકટય-સમય
 એકજ થયો, આગ છતાં 'નવમીમા માયાનો જન્મ છે' એવું વહે
 છે તે સંભવે ? આનો ઉત્તર એકજ છે: માયાનું જન્મવું એ તો
 ભગવાનથી જિજ્ઞાસ્ય ત્યારેજ સંભવે, ભગવાનની સાથે નહિ.
 ભગવાનનો જન્મ નથી, પણ પ્રાકટય છે, એવું પાછળ કહી મયા
 કીએ; મારેજ 'માયાની સાથે' કહી માયાનો પ્રાદુર્ભાવ નહિ, પણ
 ભગવાનનોજ પ્રાદુર્ભાવ કહ્યો, ભગવાનજ તેનાથી આવરજુવાળા થયો
 અદ્વિતીના દિને આદિર્ભાવ થયા છે; માયા તો જુદીજ (ભગવતપ્રાકટય
 પછી) વસુદેવજી લેવા આવ્યા પછી જન્મી, એ આશ્વ.મીજ નવ-
 મીમા માયાનો જન્મ વર્ણવ્યો પુત્રોત્સવાદિક શુદ્ધ નવમીમાંજ
 મયાનો દેવ પણ એજ છે. તે ન્યારે જુદી પડી ત્યારેજ ભગવાનનું
 દર્શન થયું, આવરજુ દર માય ત્યારેજ દર્શન થાય.) અને દર્શન
 પાત્રીજ ઉત્સવ થાય; મારેજ પુત્રોત્સવ નવમીમાં થયો, એ સયુક્તિ-
 સિદ્ધ છે અને ધર્મદ્રીજીના પદ અધિકાનરૂપ સ્ત્રીવાચિનીજના
 હૃદયમા જિજ્ઞાસમાન ભાવાત્મક શ્રીનન્દયજોદાજનો પણ અતી આવેશ
 છે. મં:ભાવાત્મક શ્રીનન્દયજોદાજનો પણ ભાવાત્મક ભગવાનના
 પ્રાદુર્ભાવ સમયે તેમાં આવેશ થયો છે; એટલે કોઈ પણ અંશે
 આશ્રિત નિદાનોએ મંસય ન કરવો.

इति श्रीब्रह्मभार्यकृष्णामात्रादम्बनः ।

हरिदासश्चकोस्मं विनारं दिवृतौ मुदा ॥१॥

तेनाचार्याः प्रसीदन्ते म्यामिनो विदुल्लेखराः ।

त्वामिन्यः स्वामिसंयुक्तास्तथा तदनुवर्तिनः ॥२॥

इति श्रीवल्लभार्थवयंश्रीविक्रलचरणेणुसामिलाषदासानुदासश्री-
हरिदासविरचितः प्रभुप्रादुर्भावविचारः समाप्तः ।

इति श्रीवल्लभार्थवयंश्रीपाना आश्रये यथा ।

हरिदासो कथो आनो विचार निवृत्ति मदी ॥१॥

प्रभु नथ हो भारी श्रीमद्वल्लभ विद्वत् ।

दयाभिनी-दयाभि भाये ते तदनुसारीओ तथा ॥२॥

श्रीमद्वल्लभार्थवयंश्री श्रीमद्विद्वत्पदमरेणुनी आसिद्धायायासा
दासानुदास श्रीहरिदास श्रित 'प्रभुप्रादुर्भाव विचार' समाप्त यथा

३५. श्रीहरिरायविरचितप्रभुप्राकट्यविचारः ॥

“पुरुषोत्तमस्तु नन्दगृह एव मायया सह जात” इत्यत्रेदं
विचार्यते, “नन्दस्त्वात्मन उत्पले” “वसुदेवगृहे साक्षा”दिति-
वाक्याभ्यामुभयत्र पूर्णस्यैव प्रादुर्भावो वाच्यः, स चैककाल एव,
पूर्णपुरुषोत्तमाविर्भावस्यैकत्वात्, “अथ सर्वगुणोपेत” इतिवाक्यात्,
अत एव मुहूर्तानन्तरं मायाननं, आधिदैविकलीलाकालस्य तदा-
विर्भावानाधारत्वात् ।

श्री पुरुषोत्तम तो श्रीनन्दरायणनी वृद्धभांज मायानी

સાથે પ્રકટ થયા”

આ વાક્ય વિચારાય છે. “આત્મજનુ” પ્રાકટ્ય યથુ” ત્યારે
 શ્રીનન્દરાયજી” અને “શ્રીવસુદેવજીના” ગૃહમાં સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમ પ્રકટ
 થયા” આ જાને વાક્યથી જાને રચણે પુરુષોત્તમનોજ પ્રાદુર્ભાવ પદવો,
 અને તે પ્રાદુર્ભાવ એકજ કાલે યથો છે, કેમકે પુરુષોત્તમનો આવિર્ભાવ
 એકજ છે અને તે આવિર્ભાવ અમરે “સર્વ” શુભ્યુક્ત પરમશોભન
 કાલનો પણ પ્રાદુર્ભાવ થયો” એમ વાક્ય છે. આથીજ એક મુદર્ત
 પછી માયાનું જન્મ થયું, કેમકે આધિદૈવિક લીલાકાલ કાંઈ માયાના
 આવિર્ભાવનો આધાર નથી.

एवं सति वसुदेवगृहे प्रादुर्भावोक्तं दर्शनमिव नन्दगृहे वृत्तो न
 दर्शनज्ञातमित्याशङ्कयामाहुः ‘पुरुषोत्तम’स्त्विति, नन्दगृहे वसना-
 धृतमहामणिवन्मायावृत एव जातः, तत्र मायाकार्यस्य तवार्नो-
 स्वादर्शनस्य सत्त्वात्, तदानीमेव दर्शने-निरावृतदर्शने-तत्रैव ज्ञानो-
 दये लय एव स्यात्, तथा चामिमलीलानुपपत्तिः । अत एव न
 वसुदेवदेवकयोस्त्रि नन्दयशोदयोः स्तुतिः । सावृतदर्शनात्तत्कृतनिद्रया
 च ज्ञानाभावोपि । वसुदेवगृहे तु पूर्वतपस्यादिकलरूपत्वमाविर्भावस्य
 बोधयितुं ज्ञानसम्पादनरूपं कार्यमस्तीति न मायया सह किन्तु
 व्यूहेन सहितो ज्ञानः ।

જો આમ છે તો શ્રીવસુદેવજીના ગૃહમાં શ્રીપુરુષોત્તમના પ્રાદુ-
 ભાવ પછી દર્શન થયું તેજ પ્રમાણે શ્રીનન્દગૃહમાં શ્રીપુરુષોત્તમનું
 દર્શન કેમ ન થયું ? આ સંશ્લેષના અભાધાનાથે શ્રીમદાપ્રમુદ
 શીખુગોપાલજીમાં આગા કરે છે “શ્રીપુરુષોત્તમ તો શ્રીનન્દગૃહમાં

શ્રુતિમાં માત્રાની નાથે પ્રકટ થયા, વળતરી વીરતાએના મહા-
 શાસ્ત્રી જેમ આચારી વીરતાએના પુરુષોત્તમ પ્રકટ થયા, કેમકે ત્યા
 તે સમયે નિજ અદર્શન રૂપ માયા કાર્ય છે જે તેજ સમયે માયાથી
 ન વીરતાએ ॥ પ્રમુ આશ્ચર્ય દર્શનનું દાઢ કહે તો શીત-પ્રાદિને જ ગો-
 દામ થયા તે મરિનો લયન થઈ જાય અને તેમ થાય તો અગ્નિમ
 મર્ત સંસાર વડે નહિ. આશીશ શ્રીસ્તુતિ રંગીસ્તુ શ્રીનન્દમયોદ્યા
 હ્રમ્ય જાગૃત્વુતિ પાડી નથી શ્રીનન્દમયોદ્યાને આચાર્યશુક્ર
 દર્શન મનાથી આચાર્ય નિદાએ કરીને મેળને સ્થાન પછુ થયુ નથી.
 શ્રીવશુદેવના શ્રુતિના તો શ્રી શુદેવજીએ કરતા તપના ૧૪૨૫ ભ ૧૨
 ત્યાદર્શન છે જેમ જણાવનું ૬, સ્થાનમ્પ્રાદનમ્પ્ર મર્ત ત્યા દર્શન
 , તેથી માયાની આથે પ્રકટ ન થતા વ્યવહારી રીતે પ્રકટ થયા,
 કેમકે માદામ્પ્રાદન સમ્પ્રાદનમ્પ્ર કાચ વ્યવહારુ છે.

માહાત્મ્યજ્ઞાનમ્પ્રાદનસ્ય કિ પ્રમાણમિતિ ચેત્ “તમદ્ભુત”-
 મિત્યાદિના તથેવ તદ્દર્શનનિરૂપણાત્ ।

શ્રીનન્દેશ્ચ નયક્ષ વ્યવહારિત પ્રકટ થયામ્પ્ર કુ પ્રમાણ ?
 “તે અનન્દ” પ્રત્યક્ષ કોલકમા વ્યવહારિત ત મદર્શનનું નિરૂ-
 પા ૨૧૧

નનુપ્રાચુન્નરૂપેણેવ તન્નાનિર્માલ્પ્વેતિચંન્ન, “આત્તિવેશાશમાગેને”-
 નિરાસ્યવિરોધાત્, અંગાના માગેન સ્વય પુરુષોત્તમ આત્તિવેશેતિ
 તદર્થાત્ । વસુદેવમૃદ્ધે “વિવિદિતોસિ મવાનિ”ત્યાદિગત્યાનિ તુ ૧૫૬એવ
 વિસ્પષેરન્ । પ્રાચુન્નવ્યૂદ્ધેન સ્વમ્ય તદ્દર્શસમ્બન્ધિતવ ન ત્વાવિર્ભાવ

अन एव वसुदेवदेवयोन्मादशामाधारणधर्मनिशिष्टदर्शनापि पत्रम्-
बुद्धिः ।

[illegible]

ननु मायासाहित्ये प्रादुर्भावनुपपत्तिः तदुपसारणमप्यत्र तत्त्वा-
दिनिवेदनं, "तदुद्भूत"मित्यत्र धर्माणां तस्या अपि प्रादुर्भावन्येन
सहभावेनैव तत्तरुणात्, धर्माणां माहात्म्यज्ञानमिव तत्कार्यमदर्शन-
मिति तदा तत्तत्तदन्वयमेव, अनाविर्भूताया कार्यानापादकत्वात्। अत
एव "स्यन्तु यशोदायां नन्दपत्न्या भविष्यतीति वाक्यं स्रष्टुं,
अन्यथा भगवदनाहित्ये तस्यास्मात् जननानुपपत्तेः। नहि भगवता-
र्थाभावे मा भवितुमर्हति, 'तत्पञ्चमानये'ति आगात्।

માવાગદિન બનના પદ્ધતિ છે તેમ પણ સ્પષ્ટ ન કરેલી. "તમામ
મુજબ" એટલા જેમ પાયાના મિત્રોના કથા છે તેમજ મ પના

પર પ્રાદુર્ભાવ કરીને તે માયાની સાથેજ નિજ પ્રાદુર્ભાવ કર્યા છે, ધર્મનું કાર્ય જેમ માનાત્માનાન કે તેમ ભગવદ્દર્શન માયાનું કાર્ય છે. તેથી તે અમલે માયાઅમલ ભગવદ્દર્શનથી થશે એ. આપણે ભૂતમાયા નિજાત્માને મર્યાદા કરી નહિ, આથી જ તું તો કીલ્બકારી થાયજાવડા પ્રકટ થઈશ' એમ ભગવાદેશની સમજાતિ બાધ છે, એ વચ્ચે ભગવદ્દેશિત એક માયાનું ત્યા પાડાયલું ધમતું નથી કાન. બધા ભગવાદિનિર્ભર હોય ત્યા નહીં માયા પ્રકટ થઈ શકેજ નહિ માતા 'મિત્રદેવાન છે ઇલાહી શક્ય બની પ્રમાણ છે.

નતુ "નમસ્વા સા જાતે ત્યજાગ્રિમાન્ધ્યોનુપવન્ન કિતિ ચેન્ના, પૂર્વે ભગવદ્દર્શનમાયામયે સા સ્થિતાપિ ન મેઢેનાસિત્, સદ્ભાવાત્ । તેમજ ભગવદ્દર્શનમમયો તત્તત્તવાન્ત ગામોદાર્ય પાશ્વ સત્તાશાન્દિકા જાલેતીરમેવ તમ્યા જનન શક્તિરૂપાયા ધર્મરૂપેણ નિર્ભય સ્વદાય-કર્તૃત્વ । નત ણ્વામે "તયા દો"તિવાદ્યેન ત્વાગૈનિન્વણ, તન્ન સર્વેવા સ્વાયે નિપ્રત્યુદ્ભવદર્શનમનસિદ્ધિ, પશ્યાન્ કમલ્યામોદાય ધયનનસ્વાય તમ્યા નયનમ્ ।

ભગવાન્ ગાણીને દીલે પ્રકટ થયા નહીં "માયા નદમી વિષે પ્રકટ થઈ" એમ અગ્રિમ મીત્રોપદિધી અન્યથા વિશેષ પ્રાપ્ત થશે એમ શક્ય પણ ન કરી, પૂર્વે ભગવદ્દર્શનથી ભગવાન્ માયા ઉપરિચિત્ત દર્શી, ચન્તુ તેો માત્ર મર્યાદા દેશે, ભગવાન્થી બિન્ન માયા ન કરી તે પછી ભગવાનના સમયે ત્યા ગેરિજા છે બ્યામોદાર્ય માયા ભગવાનથી વિષય થઈ આજ માયાનું જન્મ, નાશ અને મિત્ર માયા ધર્મરૂપે જરૂર છે એવું પ્રમાણ છે

યથું આથીજ 'તે માયાએ દૂત' વાક્યમાં માયાકર્તૃયું' નિરૂપણ
 થયું છે. ત્યાં માયાથી સર્વને નિદ્રા પ્રાપ્ત થઈ અને તેથી ભગવદ્-
 ગમન નિઃપ્રત્યક્ષ-નિર્વિનન-સિદ્ધ થયું. પછી કંસના વ્યાગોદ માટે
 લય ઉત્પન્ન કરવા માટે ત્રગણી માયા નયન થયું.

• એવં સતિ પુરુષોત્તમાવિર્ભાવોર્ધરાત્રસમાપ્તૌ સત્યામષ્ટમ્યામેવો-
 ભયત્ર । નન્દગૃહે ઉત્સવસ્તુ તાવત્કાલે "જાતં પરમિ"તિવાક્યાન્
 સામાન્યજ્ઞાનમત્ત્વેવિ નિશેષદર્શનામાવાન્ તસ્યાં ગતાયામેવ । તત
 આગમનાદિકં મુહૂર્તમાત્રેણ સિદ્ધિગતિ તદુત્તરમેવ જાતા પૃથગાવિર્ભૂતા ।
 એન એવં વસુદેવપ્રવક્તૃયોગ્યાપિ, મગ્નહમ્ભૂતાવાસ્તુ ગ્રહીતુમશક્ત્યાત્ ।

આ પ્રકારે પુરુષોત્તમાવિર્ભાવ બને રથે અર્ધ ગતિ ગગને
 આગમીન્તિ થયો, શ્રીનન્દાલયમાં નન્દમહોત્સવ તો માયાના મધુરા-
 ગમન પછીજ, એમ "જાતં પરમિ" વાક્યથી જણાય છે. કારક
 જન્મ્યું એમ સામાન્ય જ્ઞાન હતું; તથાપિ વિશેષ દર્શનનો આભાવ
 હતો, તેથી માયાના ગમન પછીજ શ્રીનન્દાલયમાં નન્દમહોત્સવ તો
 થયો. ત્યાંથી આગમનાદિકે તો મુહૂર્ત માત્રમાંજ સિદ્ધ થયું, તેથી
 આગમનાનન્તરજ માયાનું જન્મ અર્થાત્ પૃથક આવિર્ભાવ, અને
 તેથી માયા ગીયગુદેગજી પ્રદબ્ધ્યોગ્ય પણ થઈ, કારણકે ભગવત્પ્રદ-
 બૂત માયાનું તો પ્રદબ્ધજ અસંકય છે.

પુરુષોત્તમાવિર્ભાવદિને ત્વષ્ટ્યેવ, સાપિ શુદ્ધા સત્યસંયુતા,
 અર્ધરાત્રસમયોત્તરમુત્તરપર્યન્તે સત્યાઃ શુદ્ધત્વાત્ । તસ્યામેવ પ્રાદુર્ભાવો
 ન સપ્તમોયુતાયામિતિ પ્રાદુર્ભાવોત્પવત્રાદિદર્શનનામષ્ટમ્યાં સત્સમોર્ધે
 સતિ નન્દપ્રાદુર્ભાવનિત્રામાવાદન્યવાતૃનિર્દોષ એવં ।

કુરુપોત્તમાર્થકાંચ દિવસ તો અણનોજ અને તે પણ શુદ્ધ
 અર્થાત્ નામની મારાગ રાંન, નરહુ કે અર્થગત્યયોત્ત મહર્ત
 પર્યન્ત અણનો શુદ્ધ છે. આ શુદ્ધ અણનીમાત્ર ભગવતપ્રાદુર્ભાવ છે,
 મમમીયુક્ત અણનીમા પ્રાદુર્ભાવ નથી. સમમી-વેધયુક્ત અણનીમા
 તે પ્રાદુર્ભાવોન્મયવત્તાદિ કરે છે, તેમને અન્યથાદૃષ્ટિનો દોષ લાગે
 ને, કારણ કે તે મમમે પ્રાદુર્ભાવ નિશ્ચિત નથી.

નતુ एवं नक्षत्रमपि रोहिणीमञ्ज स्मित तदा तत्रेति कृत्स्ना-
 वेदस्तस्मिन्नपि दोषायेति चेन्न, “दक्षैर्नाजनि जन्मक्ष”મિતિવાક્યાત
 રોહિણોનક્ષત્રમદ્વિધ્યામમિન્નત્તન્યાઞ્ચ કૃત્તિકાવિદ્યમેવ દુરથ, તાદૃશ દ્વ
 પ્રાવુમાંવાત્સ્મિન્નયગ્રિથે વ્રતોત્તમાન્કરણસ્યાદોષત્વાત્ । તસ્માત્
 શુદ્ધાણ્મીનિયિરેત જન્મદિનન્યાઞ્ચૈષ્ણવૈરપોષ્યા ।

ત્યારે તો તે મમમે નહિની નક્ષત્ર હેતુ નથી કૃત્તિકા વેધ પણ
 દોષરૂપ મળાગે એમ નક્ષત્ર ન ક-11 “દક્ષૈર્નાજનિ જન્મક્ષ” વાક્યથી
 અણનીમા અને આમમ નવમીમા ઉભય નિયિમા રોહિણી-મલત્ર
 દુરથ છે, અર્થાત્ કૃત્તિકાવિદ્ય છે. ભગવતપ્રાદુર્ભાવ તાદૃશ કૃત્તિકા-
 વિદ્ય કૃત્તિકાનીમા દોષથી કૃત્તિકાપેષમા નવોત્તમાદિ કન્ય મા દોષ
 નથી, માત્ર શુદ્ધાણ્મીનિદિત્ત જન્મદિન નાતાથી નક્ષત્ર-નિમર ન
 કરના દેવદ મલ્લાણ્મીજ વૈષ્ણવોએ કરે પરી

નતુ तिथिक्षये शुद्धादम्यनावे कापोष्णेति चेदाविभांवात्स्वाधा-
 रत्वेन तदनुकूलत्वात्तव्येरोपोष્યા न सप्तमीगन्धयुताદम्यनि । अत
 एव “विहाय नवमी”त्यादिवाक्यानि । अनुकूलत्वान्नवायेव ‘केतला’

જયન્તિવ્રત તો પુષ્ટિમાર્ગીઓએ સર્વથા કર્તવ્યજ છે. જનમાં
 ઇથીવ્રત પણ મર્યાદામાર્ગીયજ ગણાયે, આ શુકનો પણ અવગર
 નથી. નિજ પ્રભુનો પ્રાદુર્ભાવ દિવ્ય છે તેથી તે દિવસે નિજ હૃદ-
 યમાં વા અપર્યાદમાં ભગવત્પ્રકાશનો પ્રાદુર્ભાવ થશે એમ આશાએ
 પુષ્ટિમાર્ગીએ લેકા પણ લૌકિક સર્વ ભોગનું વિમર્જન કરે છે,
 લૌકિક ભોગ તો ભગવત્પ્રાદુર્ભાવમાં સદૈવ બાધક છે, અશુદ્ધ હૃદ-
 યમાં ભગવત્પ્રાદુર્ભાવજ થતો નથી. એટલેજ વિશેષ છે કે જાણીતા
 તે વ્રત કર્ત્રીએ દિવિધ છે, તેથી વ્રતભેદ કે નિર્ણયભેદ નથી;
 અન્યથા પુષ્ટિમાર્ગીએ અધર્મો થાય પુષ્ટિમાર્ગમાં પણ પ્રથમથીજ
 ત્યાગ નથી, માન્ય કે માનદરાયજ અને ઉદ્દગજ પ્રભૂતિએ સર્વધર્મો-
 ચ્છેડ્યું છે, પરંતુ કેવલ ધર્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ ત્યાગ;
 અર્થજ શ્રીમાનિતીઓ-ગોપીજનોનો-પણ હૃદયમાંજ 'સન્નયગ'
 'જા સન્નયગે' જત્યાદિ વાક્યથી ભોક્ષેદ ત્યાગ કરતો છે.

કિન્તુ, પુષ્ટિમાર્ગે ધર્મવિરુદ્ધધર્મત્યાગો, નતુ તદનુકૂલન્યાગ,
 અન્યથા સત્તદશાધ્યાયે વર્ણવેલને લીલોપયોગિત્વેન વ્રજે સર્વધર્મનિરુ-
 પણમાચાર્યેન જ્ઞતં સ્યાત્.

કિન્તુ, પુષ્ટિમાર્ગમાં પણ ધર્મવિરુદ્ધ ને ધર્મ હોય તેવા
 ધર્મનો ત્યાગ છે, પરંતુ ધર્મવૃક્ષે ધર્મનો ત્યાગ નથી, જો અનુ-
 કૂલ ધર્મનો પણ ત્યાગ હોય તો સત્તમાધ્યાયમાં વર્ણવેલું વર્ણન
 કરતાં લીલોપયોગિત્વે કરીને વ્રજમાં સર્વ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું છે,
 ને શ્રીમદ્વાચનારૂપ ન કર્યું.

અન્યન્ન શુદ્ધપુષ્ટિમાર્ગો હિ પ્રાવચ્યદશાધ્યાયે સમ્પદનિ,
 માક્ષાનપ્રમેયાનુમાર્ગ પ્રમાણપરિત્યાગાત્. નહિ અપ્રાપ્તે પ્રમેયે

યથો તેથી નવમીના મધ્યાહ્નસમયપર્યંતજ ઉપોયજ્ય મદૈવ પ્રાપ્ત
 થાય અને જન્માષ્ટમીને દિને તો બોત્તજ પ્રાપ્ત થાય; અને તેમ
 થાય તો સંજ્ઞા ધૃતિવચનનો વિરોધ પ્રાપ્ત થાય નિબંધમા
 “અન્યન્યપિ તયા કુર્વાત” નું વ્યાખ્યાન કરીને “ઉત્તમો યત્ર વેદે”
 ઇત્યાદિયા ઉત્સવનિમિત્તક નતાદિકે તો કેવલ નૃસિંહજયન્તીમાજ
 અને વામનજયન્તીમાજ કહેયું છે, નૃસિંહ અને વામન ભગવ
 ત્મજયન્તી હોવાથી શીશુજયન્તી ઉત્પાદ થાય છે તેથી, તે ઉભય
 અવસ્થા ભાગવતસહ હોવાથી અનુકૂળ છે તેથી, ઉત્તમમાં ઉપોયજ્ય
 અર્થ છે તેથી, ભગવાદેવે હેતુત્વે કરીને તે જ જયન્તીમાં ઉત્સવ
 પર્યંતજ ઉપેયજ્ય નિકે યજુઃ, અડોગા નહિ આજ હેતુથી નિબ
 ન્ધમાં વામનજયન્તીના ઉત્સવવચન-પ્રસંગમાં “નૃસિંહજયન્તીવ્રત
 ઉત્સવ હોય તો” ઇત્યાદિ ક્ષિક્ષિયાથી ઉત્સવની કૃતાકૃતતાથીજ તદ્દશ
 મનન પાત્ર કૃત કૃતાવ રૂપક કયું ?

નતુ જન્માષ્ટમીવ્રતમપિ મર્યાદામાર્ગીયમેવંતિ ચેન્ન, સ્વપ્રમુપ્રાદુ-
 માંવદિનત્વેન તસ્મિન્ સ્વદેવે સ્વરૂપાદૌ પ્રાદુમાંવાશયા પુષ્ટિમાર્ગીય-
 રપિ લૌકિકસર્વમોગવિવર્ગનાત્ । લૌકિકમોગસ્તુ ચાવજ પ્રાદુમાંવે,
 અશુદ્ધે હૃદિ તદનાવિમાંવાત્ । એતાવાન્ વિગ્રેષ-યસ્દેવ વ્રત વર્ત-
 મેદેન દ્વિવિધ ધ્રુવણાદિવ્રત, ન તુ વ્રતમેદો નિર્ણયમેદશ્ચ । અન્યથા
 પુષ્ટિમાર્ગીશમધર્મત્વ સ્માત્ । ન હિ પુષ્ટિમાર્ગે પ્રથમ એવ ત્યાગો
 નન્દાદાભિરદ્વાદિપિશ્ચ સર્વધર્મવ્રતનાત્, વિન્તુ ધર્મિણિ કેવલે પ્રાપ્તો
 અત એવ સ્વામિનીનામપિ ફલદશાયામેવ “સન્ત્યજ્ય” “વાસ્તદદ્ધત”
 ઇતિવાક્યામ્યા લેકવેદત્યાગ ઉક્ત ।

હોય પરંતુ ભક્તિમાર્ગીય હિતિ સોકસદ્ગ્રાહિકા નથી. “વૈધવત્વ દિ સત્કર્મ”-રૂપવત્વ મદજ છે-એ વાક્ય અત્ર પ્રમાણ છે.

ન ચ નિવન્ધ એવ “પૂજામાર્ગે ઉત્સવયાત્રાસરિતા પૂજા કર્તવ્યા”-ઇત્યુપસંહારાત્ત પુષ્ટિમાર્ગીયત્વં જ્ઞાતોદેરિતિ વાચ્યં, અજ્ઞતયા પૂજાયુક્તે માર્ગે ભક્તિમાર્ગે હિતિ તદ્દર્શાત્. અન્યથા આદિમો ભક્તિ-માર્ગમુપક્રમ્યાન્ન મર્વયા નિરૂપણાદુપક્રમોપસંહારવિરોધઃ સ્પાત્.

નિગ્રન્થમા “પૂજામાર્ગમા ઉત્પવચાન્ન સદિત પૂજા કર્તવી” એમ ઉપસંહારથી પ્રતિ પુષ્ટિમાર્ગીય નથી એમ પણ સૂક્ષ્મ ન કરી, “અદ્ભુત દેવાગી પૂજાયુક્ત ભક્તિમાર્ગમા” એમ અર્થ છે. અન્યથા આરંભમાં ભક્તિમાર્ગનો ઉપક્રમ કરીને ગતિ મર્વયા નિરૂપણ કરીને પુનઃ પૂજામાર્ગથી ઉપસંહાર કરે તો ઉપક્રમોપસંહાર-વિરોધ પ્રતિ પ્રાપ્ત.

કિંચ ન હોત પૂજામાર્ગો નિરૂપ્યતે તત્કલસ્ય સાર્વભૌમાર-નિરૂપણાદ્વિભૂતિરૂપાણામુપાસ્યત્વેનાનિરૂપણાચ્ચ. કિન્તુ પૂજામાર્ગ-મજ્જત્વેન નિરૂપ્યતે હિતિ ‘પૂજામાર્ગે’-ઇતિ પદસ્ય મદુક્તં વ્યાસ્યાનમેવે-નિર્ગિત્ત્વં.

કિંચ, અત્ર ‘પૂજામાર્ગ’ નિરૂપ્યતે નથી, કારણ કે પૂજા-દર્શન સાર્વભૌમાદિતું અને ઉપાસ્યત્વે વિશ્રુતિરૂપ દેવતાઓનું નિરૂપણ નથી, પરંતુ ભક્તિમાર્ગના અજ્ઞતયોગ પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ છે, તેથી આ “પૂજામાર્ગ” શબ્દનો અર્થ એ કહેવો “પૂજાયુક્તભક્તિ-માર્ગ” જ થાય છે, આ દિગ્મા.

દેવ પુન્ય ભક્તિમાર્ગીય કૃતિ લોકસંપ્રદાયિકા નથી. 'દેવગર્ભ દિ
સમ્રાજ્ય' - રૂપ વત્ત મદ્ય છે - એ વાક્ય અત્ર પ્રમાણ છે

ન ચ નિવન્ધ એવ " પૂજામાર્ગે ઉત્સવયાનાસરિતા પૂજા
કૃતિયા" હત્યુપસહારાજ પુષ્ટિમાર્ગીયત્વ ગ્રન્થોદેરિતિ વાચ્ય, અહતયા
પૂજાયુક્તે માર્ગે ભક્તિમાર્ગે કૃતિ તદર્થાત્ । અન્યથા આદિમો ભક્તિ-
માર્ગમુપક્રમ્યાત્ર મર્વયા નિરૂપણાદુપક્રમોપસહારવિરોધ સ્યાત્ ।

નિગન્ધમા "પૂજામાર્ગમા ઉત્તમયા ના સદિત પુણ કંઠી" એમ
ઉપસહારાથી ના કિ પુષ્ટિમાર્ગીય નથી એમ પણ રૂપ કા ન કંઠી,
"અર્થ તાસામી પૂજાયુક્ત ભક્તિમાર્ગમા" એમ અર્થ છે, અન્યથા
માર્ગમા ભક્તિમાર્ગનો ઉપક્રમ કરીને આ માર્ગ નિરૂપણ
કરીને પૂજા પૂજામાર્ગથી ઉપસહાર કરે તો ઉપક્રમોપસહાર-વિરોધ
મર્મ મર્મ

કિન્તુ ન હાં પૂજામાર્ગો નિરૂપ્યતે તત્પ્રભવ્ય સાંભવૌમાર્ગ-
નિરૂપણાદ્ભૂતિનિરૂપણામુપાસ્યત્વેનાનિરૂપણાચ્ચ । કિન્તુ પૂજામાર્ગ-
મર્મત્વેન નિરૂપ્યત કૃતિ 'પૂજામાર્ગે' કૃતિ પદમ્ય મદુક્ત વ્યાખ્યાનમેવે-
નિરૂપિત ॥

કિન્તુ, ના પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ નથી, કિન્તુ પૂજા
દેવ માર્ગોગાદિતું અને ઉપાસ્યત્વે વિશ્વનિરૂપ દેવતાઓનું નિરૂપણ
નથી, પુન્ય ભક્તિમાર્ગના અર્થમાં પૂજામાર્ગનું નિરૂપણ છે,
તેથી આ "પૂજામાર્ગ" શબ્દનો અર્થ એ કહેવો "પૂજાયુક્તભક્તિ
માર્ગ" ના થાય, આ દિગ્મા

પ્રભુમાં પોતામાં જ આ રસોનો બેદ-પ્રકાર હેજ નહીં; તેમજ રસશાસ્ત્રના બાલકાગેયે તેવો કોઈ બેદ કલો પણ નથી. કેરીમાં અખણક એકરસ રહેલો છે; તેમ છતાં બહારનો અને અન્દરનો એમ બે રસનો બેદ દેખાય છે. દાખલા તરીકે કેરીમાંથી જે રસ બહાર કાઢવામાં આવ્યો હોય છે, તેવો કેરીની છાલના અન્દરના ભાગમાં નથી હોતો (કેરીમાં રસનો બેદ નથી; પરંતુ રસનો ખરો આસ્વાદ કેરીને ઘેળી ગયે બહાર કાઢવા પછી આવી શકે છે. બાકીનાં એ કેરીમાં ને કેરીમાં હોય ત્યાં સુધી તે સાચા સ્વાદનો અર્થાત્ રસ નથી, તેજ પ્રમાણે રસાત્મક પ્રભુ અને તેમના અધ્યાત્મમાં બહાર કરતો રસ એનો બેદ દેખાય છે. આ અધરરસ મુખ્ય છે, એનો રસાત્મક પ્રભુ સાથે અભેદ કેવી રીતે બંધ બેસતો થાય, તે અહીં પૂર્વપક્ષે જે) ૨-૩.

वस्तुतस्तभयोरैक्यं तारतम्यं न वर्तते ।

तथात्राप्याद्यरसतत्तारतम्यं विबुध्यताम् ॥૪॥

કેરીનાં આ બંને પ્રકારનાં રસમાં એકતા પણ રહેલી છે, અને તદ્વાવન બેદ-તાત્તમ્ય બાવ પણ રહેલો છે. તેજ રીતે આ અધરરસનો આવે અત્મક પ્રભુથી તદ્વાવન બાવલો.

ऐक्यं च सर्वंगा तस्मादभेदे मुख्यनोच्यते ।

आनन्दसारभूतत्वमत एव प्रभृदितम् ॥૫॥

દરેક રીતે એ બંને પ્રકારનાં રસમાં એકતા તો રહેલી જ છે અને તેથી જ અભેદ મુખ્ય રહેલો છે, એમ રહેવામાં આવ્યું છે. આ વસ્તુનો ખ્યાલ રાખીને જ અધરરસને સીમદાપ્રભુએ આનન્દનો આનંદ કલો છે. ૫.

અતઃ ઇત્થં સ્વામિનોનામાન્તેષ્ટસ્તિ તદ્દાદરઃ ।

અતઃ પૃથાવિકારોઽપિ તતઃ ઇત્થં પ્રવેશતઃ ॥૬૫॥

તે અધરૂપ આનન્દો સારથી હોવાને કારણે જ પ્રાગિર્નિયો-
ગોપીજનોને પ્રભુના આનંદમાં ને અધરૂપ તરફ મુખ્ય આદર
રહેલો છે આ કારણે જ ને ગોપીજનોને આનંદમાં આધાર
પણ રહેલો છે ૬

તેષુદ્ધારા વિયોગે તુ ગીવને તત ઇત્થં ૬૬ ।

ઇત્થં મુદ્ધવત્ત્વનિર્વારસ્તદ્રમે સ્વચીયતામ્ ॥૭૦॥

इति सर्वांशोऽयमुच्चाधिदग्धस्य विनिर्मुक्तस्य ॥૭૧॥

પ્રભુનો નિઠક ભાગ છતાં પ્રભુ હૃદય રહી જાંઘણો નાદ કરે
તેને લીધે ને ગોપીજનોનાં જાન દહી રહેલાં હતાં, તે જણ બંધા-
માંથી પ્રભુના અધરૂપના આસ્વાદનો અનુભવ ગોપીજનોને
મળ્યાજ કરતો, તેને લીધેજ આમ ભાવાને લીધેજ અધરૂપે રસ
એ મુખ્ય છે, એમ જણાવ્યું. આ લીપરથી મમગી મકારો કે જે
મુધા-અમમમમ રમ્મો મર્મન આમ્રાદ ન બધ મકાર તેજ મર્મ-
એક છે. ૭૧

द्विवार्षिकः कुमारोऽत्र मन्तव्योऽस्मत्प्रभुः सदा ॥૮॥

सर्वां तदीयसामग्रीं यन्मयैव तद्याविष्ठा ।

अतो हि जनकायां अप्युक्ता गोप्सुमारिवाः ॥૯॥

‘एवं विहरि’ इत्यत्र प्रभुमिश्र निरूपितम् ॥૧૦॥

આ લીલામાં આ પાત્ર પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રને માત્ર એ વર્ષના
કુમારનું સદા માનવાના છે. પ્રભુના એવ મારે રૂઢેથી ને કાઈ
નામથી તે પણ એ વર્ષના કુમારને મારે હોય, તેવીજ માનનાની
છે આ વસ્તુનેજ યથાવમા ગાંધીને પ્રતી ધમ્મી કુમારી ને
ગોપગણિકાઓ દત્તા. તેઓને પણ 'ગોપગણિકાઓ' કહેવામાં
આવી છે આ દેવીસ્ત્રી શ્રીમદભાગવત-દશમ સ્કન્ધ અધ્યાય ૧૧
માના છેદા ગોપીમાં 'एव विन्दे. कौमारे' એ ગોપીમાં પ્રભુની
કુમારવરધાનીજ મર્વ લીલાઓ દત્તી, તેના ખુનાસો ત્યા શ્રીગદા-
પ્રભુજીએ સુગોધિનીજીમાં આપ્યો છે ૮ ૬૩.

कुमारी च कुमारश्च तत्र एवामयम्प्रभु ॥१०॥

‘ब्राम्हणोऽपि क्षत्रियोऽपि’त्यादिव्याहृतिस्कारिणः ।

तासु चास्मत्स्वामિभिस्तु सर्वां लीला निरूपिताः ॥११॥

મજામજિમાં કુમારી-વરધે અને કુમાર-વરધે આપ પ્રભુ
પોનેજ થયા દત્તા. તેમ મ્થળે (ખા ૧૦-૧૧-૪૮) સુગોધિનીજીમાં
શ્રીઆગામી ગોપી પ્રભુની મમમ લીલાઓ કુમાર-વરધે કરી દત્તી.
ખાદાખુ પણ થાય, કનિય પણ થાય; મમમ રમને એકત્ર
રૂઢેયોજ હાથ 'તેઢિતેમા રસીકારી નિયે-પ્રભુને મર્વાંદા પ્રતિમન્ધ
કુમારની નથી' મજાની લીલાઓમાં ત્યામ્મીમાં કુમારવરધાની જરૂર
દત્તી ત્યામ્મી તેઅપ્પયા મજા, પડી જરૂર નહોતાં ત્યામ કયો ૧૧

तादृशोऽनितस्तामर्थ्यं हरे, कामः स्वरूपत ।

कामाश्रये वयोपेक्षा न तु माक्षान्स्वरूपके ॥१२॥

તેવા પ્રકારના વરધપમા પ્રભુનું મમમ મામમ્મ આવી મ્થુ

૧. તે નિઃશ્વર હા કામના કિમ્તિ છે દને જો કામનો આશય
 કામના આવે નો પ્રભુની વચ કામી છે, તે કામનાની જગ
 જગના; જ્યાં મહાત્મ્યપ્રાપ્તિનોજ મનાતો તેજ તા જ્યાં કામ-
 નાની જગત્તો નથી ૧૩.

તસ્ય રૂપ તુ મન્નજ્યમેમગ્રાહ્યમ્ ॥૧૨૩॥

આ પ્રકાર તે પ્રભુના અવસ્થાનો તે અગ્રાહ્ય છે. આનંદિક
 ૧૬. તેમ વિગત કહે. ૧૦૩

સ્વામિનાલો યજ્ઞોમાયા આત્મ્યં ચ મુનોદ્યત્ ॥૧૨૪॥

પદ્યે જ્ઞાન ન તુ પ્રોક્ત તત્ત્વરૂપ તજારિત્ ॥

સ્વામિનીત્વગમ્ય રૂપમેવિધ મત્ ॥૧૨૫॥

જ્યોત્સ્નાના દેવતા ન અપનાડીથી સ્થાપી વાત દેવો, જોયી
 કરીનેજ જેમ દેવકીયા પ્રભુનું આમટલ થય ત્યજે દેવકીકર્યે સ્તુતિ
 કરી અને જ્ઞાનદશાનો અનુભવ કર્યો, તેથી અનુભવ પુણ્યજ
 માન્યતા શ્રીયમોદ્યત્ને ન થયો તેથી નેમ ૭ સ્વેકગત સ્તુતિ ન કરી
 જન્મનભયન પ્રભુનું અગ્રાહ્ય વ્યવસ્થાકર્ય દત્ત. શ્રીસ્વામિ-
 નીકર્યો-જોષી-જોનાના લેખમાં પ્રભુનું ૨૪૩૫ આત્મ પ્રકાશ ૬૨. ૨૪.

‘વર્ણજ્ઞને’સ્વાદિમિસદ્વિહિંગ નિરુપેતા ॥

અપ્રાપ્તિયા મયાં પૂર્વરૂપે વિરુગયામ્ ॥૧૨૬॥

પદ નિજપ્રપો રૂપ વિજ્ઞેયં પ્રમુખાત્રિ ॥૧૨૭॥

‘વર્ણજ્ઞના’ (બા ૧૦) આ વર્ણ પ્રમુખનાં પ્રભુની જાત પ્રીતિ-

એનું નિરૂપણ કરવામાં આયું કે પ્રભુની વય ત્રેતી સગમ
કયા એ પણ કુમારવધામાળ સમજાવી છે. આવાજ પ્રકારનું
અવરૂપ શીતલપ્રભુજીને લગ્ન આવી રહેલા જીવોને બાલુકા. ૧૫૩

૩૭. અષ્ટાક્ષરમન્ત્રાર્થઃ ॥

શ્રીગોપીજનસહમાય નમઃ । ‘શ્રીકૃષ્ણ’ શરણં મમેત્યષ્ટાક્ષરો
મન્ત્રઃ । અમ્ય બ્દાસ્ત્યા-શ્રીકૃષ્ણો યુગલસ્-રૂપો મમ શરણમાશ્રયો
ભૂતાન્ । સર્વાશ્રયેષુ દેહદારભોગપુત્રપાતૃપિતૃભગિનીકુટુમ્બગૃહવિત્તપશુ-
પ્રાનદેગેષુ શિશિલેષુ મૃમતૃષ્ણાવદ્દશ્યમાનેષુ તદાશ્રય આનન્દરૂપો
નિત્યઃ પરમાત્મપ્રદો મમ ભાતુ ।

‘શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ’ એ અષ્ટાક્ષર મન્ત્ર છે. જાનો અર્થ
એ છે કે-‘નીરાધાર અને શ્રીકૃષ્ણમન્ત્ર એ યુગલ અવરૂપવાળા
શ્રીકૃષ્ણમન્ત્ર મારો આશ્રય થાય.’ દેહ, સ્ત્રી, ભોગ, પુત્ર, માતા,
પિતા, બહેન, કુટુંબ, ઘર, પૈસો, દોરલંખર, ગામ, દેશ એ બધા
આશ્રયો હોવા અને ઝાંઝવાના જળ જેવા નકામા દેખાતા તેવાથી
માન શ્રીકૃષ્ણમન્ત્રનો આનન્દપ, નિત્ય અને પરમાત્માના દર્શન
નામ કરાવનારો આશ્રય મને થાય.

સન્મદ્વ્યા નાશયા ચત્ત્યા ચાનન્દ્યરૂપા ।
નિરન્મોઽનાશ્રયસ્તીવ્રન્તદાશ્રયો મવેદધ્રુવમ્ ॥૧॥

म नरैः ॥ १ ॥ अथ प्रभु विहाय जीव्य उक्तं न ह्य तपि
 अथ नरग जीव्य अथवा पात्रेऽपि, इत्येव दाय्य मय्य
 ॥ १ ॥ अथ विहाय ॥ मरी नरजीव्य जीव्य उक्तं तपि मये मय्य
 मरी नरजीव्य पात्रेऽपि उक्तं तपि मये मय्य ॥

'अथ सर्वदा दाम्ये इति जन्म न मय' इति पदवृत्तम् ।
 इति नारदमुनिवृत्ति ॥

॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥

(परमेश्वर प्रभु जीव्य उक्तं तपि मये मय्य ॥ १ ॥)

मदा सर्वसमाधान भवतो यो ज्ञेयः ॥

करिष्यति स प्यासद्वैहिक पालकिकम् ॥ १ ॥

॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥ अथ ॥ ॥ १ ॥

अथ्याश्रयो न कतव्य मया वाचस्पतिम् ॥

मय्येवैवात्मभावश्च कर्तव्य सर्वथा मया ॥ १ ॥

प्रभु विहाय जीव्य मय्येवैवात्मभावश्च कर्तव्य सर्वथा मया ॥ १ ॥

मदा सर्वसमाधान भवतो यो ज्ञेयः ॥

करिष्यति स प्यासद्वैहिक पालकिकम् ॥ १ ॥

કાળ વગેરેના દોષોને દૂર કરનારા સર્વાત્મા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ-
ચન્દ્રજીની સેવા કરવી. તે પ્રજુજના જે ભકતો હોય તેઓની તરફ
નિર્દોષતાવે માનની વાગળી રાખી રહેવું. ૩.

ભગવત્યેવ સનતં સ્થાપનીયં મનઃ સ્વયમ્ ।
કાલોડયં કઠિનોડપિ શ્રીકૃષ્ણમક્તાન્ન વાપ્સતે ॥૪॥

પ્રભુમાંજ જાતે હમેશા મનને સ્થાપવું. આ કાળ કંઈક છે,
કઠા જેવો શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના ભકતો છે, તેને કાંઈપણ અડચણ તે
કાળ કંઈ એ તેમ નથી. ૪.

૩૮. ગથાર્થઃ ॥

(વિવૃત્તિઃ—) સહસ્રાણિ અપરિમિતાનિ ચે પરિવત્સરાસ્તૈર્મિતઃ
કાલસ્તૈન જાતઃ કૃષ્ણવિયોગસ્તૈન જાતામ્યાં તાપક્લેશામ્યામાનન્દ-
તિરોમાઃ આનન્દરહિતોડહં જાતઃ । આનન્દાર્થ દેહેન્દ્રિયપ્રાણાન્તઃ
કરણાનિ તદ્ધર્માશ્રિતિ । દેહઃ પાંચમૌતિકઃ ૧, ઇન્દ્રિયાણિ દશ ૧૦,
પ્રાણા દશ ૧૦, અન્તઃકરણાનિ મનોબુદ્ધિચિત્તાહંકારાસ્તૈષાં ધર્માન્,
દેહસ્થ ચક્ષુરન્, ઇન્દ્રિયાણાં ચા યા પ્રવૃત્તિઃ, અન્તઃકરણાનાં ચા યા
પ્રવૃત્તિઃ, ને ધર્માન્તાન્, તદુક્તં— “બ્રહ્મસમ્બન્ધકરણાસ્તૈર્વેષાં દેહ-

છે. એનો અર્થ—હૈ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર ! હું આપનો દામ છું. આપની
વચન છે કે જે આપને સંતોષે આવેલો ત્યારે તેને આપ અમલ
અર્થે તે તે અભાગ આપ માગના કરે

૩૯. પુષ્ટિમાર્ગીયધ્યાનપ્રકારવિવેચનમ્ ॥

અથ જવસમયે પુષ્ટિમાર્ગીયધ્યાનપ્રકારો વિવિચયતે ।
હવે જવ કરતી વેળાએ પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોને જે પ્રકારે
ધ્યાન કરના હ, તેનો પ્રમુખ રૂઢિગત આવે :-

પ્રથમાચાર્યવર્ણાન્ શ્રોતૃશ્ચાન્ નિપ્રયોગરસાત્મકનાપદ્ધતાન્
ધ્યાનના નમસ્કુર્વાન્ ।

શ્રીમદેસા પ્રભુના નિપ્રયોગ એ અર્થ-સાધના શીખના
માર્ગવર્તી શ્રીમદ્વિષ્ણુભાષીય પ્રભુનું ધ્યાન કરી આપશ્રીને નમન
કરું

સત શ્રીમત્પ્રભુજાન્ શુદ્ધપુષ્ટિમાર્ગીયમર્તાન્મહારાત્મક-
સ્ત્રીમાતૃસ્વાન્ શ્રોતૃશ્ચાન્ ધ્યાત્વા નમસ્કુર્વાન્ ।

તે પત્ની માતૃ પુષ્ટિમાર્ગી મર્તાન્મહારાત્મક સ્ત્રીનું બાલના
અર્થસાધના શ્રીમાતૃ પ્રભુજાન્ મહાર્હિવન થઈ શ્રીમાતૃનું ધ્યાન
કરી આપશ્રીને નમન કરું

ततो मन्त्रोपदेष्टारमर्षयः शब्दसंज्ञां यथादृष्टमनुस्मृत्य नमस्तुवांती

त्याश्चाह नृपे आप्तुने अथर्षं मननो उपदेष्ट कथं दोष
तेषां गुरुरेवता न प्रभाषे आप्तुने हर्षेन हर्षां दोष ते प्रभाषे
अर्षेभ्यः तेजोधीनां अभ्यस्य कथं नमनं कथं.

ततो मन्त्रमष्टाक्षरं मार्षकं त्रिचार्यांशोत्तरशतं मपेत् ।

५ प्रो अष्टाक्षरं मन्त्रो अर्षं इति त्रिचार ५०८ ॥३॥
८१५ ५३५

“श्री, ८१ सखिदानन्दो गतो ज्ञान पत्र ५० ।

गुदा स्त्रीभाषभावात्मा स्वामिनीहृदयस्थिता ॥१॥

स्वाधिभावात्मिका सर्वांगीरूपरसार्थम् ।

रासलीलापरो नित्यो भाषभावात्मिका पर ॥२॥

स्वामिनीवृन्दमध्यस्थस्नदेवममगनक ।

जीवत्तत्त्वधीनश्च तस्य सर्वात्मभावः ॥३॥

लोकेष्वप्रमिदश्च पुण्योत्तमनामक ।

सख्योगे गविनायुक्त मख्योगात्मा तदात्मक ॥४॥

एकत्वं सर्वतदि प्रतिष्ठ शब्द मन ।

निष्माधनस्तन्मनसा तदेवाप्रभावनम् ॥५॥

इति मन्त्राग्नेमिनि विप्रयोगस्थानम् ॥

“સન્નિધાનંદરૂપ, મૂલ, પ્રભ, પરથી પળ પળ, શ્રીમૂલભાગાત્મક,
 શ્રીવામિનીજના હૃદયમા ગિરાજતા, રચાયીઆવરૂપ, સમગ્ર કીલા-
 ઝોડપી રણવાળા, દમેશા ગમલાલામાં પગાયલ, પરમ ભાગાત્મક,
 શ્રીગોપીજનોના સમદ વચ્ચે રહેલા, તેઓમાંજ મૂળ, હવેની
 • માફક શ્રીગોપીજનોને અધીન રહેલા, છતાં મર્વન ગિરાજ રહેલા,
 પુત્રોત્તમ નામ હં જોનું એવા, મર્યોગ સમયે ગધિકાજથી પુકન,
 સરયોગે ગમડપ, ગધિકામય, એકડપ બને સર્વના હૃદયમા જોગલે
 પ્રવેશ કર્યો છે, તેવા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રમારે આશરો છે નિઝાધન
 • એવા હવે તે શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજનાજ આગતની મનપૂર્વક પ્રાર્થના
 કરવી,” આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી; આ પ્રમાણે વિપ્રયોગ સ્વરૂપની
 ભાવના કરવા.

અથ પદ્માક્ષર ચાદ્દો પ્રગૌ શ્રુજારસંયોગાત્મકે સર્વાત્મભાવેન
 દાસ્યં તદુપયોગિ તથા દેહાદૌ નિરન્તરભાવનાં પ્રાર્થયેત્ ।

તે પછી “કૃષ્ણ તવાસ્મિ” એ પગ્યાક્ષર મન્ત્રમા બનાવ્યા
 મુજબ શુદ્ધાત્મક પ્રભુને વિશે મર્વાત્મભાવપૂર્વક દામભાવ
 પ્રભુને ઉપયોગી થાય તેવા પ્રકારે દેહ વગેરેમા નિરન્તર ભાવના રૂહે,
 તેવી પ્રાર્થના કરવી.

તન્ન પ્રથમં શ્રીકૃષ્ણપદ્મપ્રયોગસ્ય પ્રાકટ્યસામયિકશોભામિદ્યજ્ઞ-
 કત્વાદ્ ભાવનાપુરઃસ્થિતં યુગલસ્વરૂપં, અદ્યપોદ્દશચતુર્વિંશતિસસ્વી-
 મખંડલમધ્યે નવરસમયં ચતુર્વિંશતિરમણાત્મકં શ્રીકૃષ્ણં વિધાય પાવ-
 નયા દેહેન્દ્રિયાદિકમપ્યન્તઃ પ્રવેશ્ય તત્રૈવ સર્વદા નિરુદ્ધીભૂય દાસ્યં
 પ્રાર્થનીયમિતિ ચોધાય (? ચોદ્યમ્) ॥

પ્રભુના પ્રાકટ્ય નો સમયે થઈ તે સમયે જો સોભા તે
 'શ્રીકૃષ્ણ' એ શબ્દમાં રૂઢી દોવાથી હૃદયમાં કોવી માનસિક
 ભાવનાયે હૃદય સમક્ષ રહેવા યુગલ સ્વરૂપ, ચોરીમ સખીયોના
 મળના વચ્ચે કાચશાસ્ત્રમાં રહેતા નવ ગમરૂપ ચોરીમ ગમખડપે
 રૂઢીયા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજનું ગરૂપ ભાની, ભાનાયોજ દેહ, ધનિયા
 દિક પળ તેજ ગવ-પગા બાવા; તેજ સ્વરૂપમાં સદા નિરોધ કરી
 દામધર્મની પ્રાથના કરવી, એમ જાણવું

તથા ચ સિદ્ધમેતન્ શ્રોમદાચાર્યોનાં હૃદય વિપ્રયોગાત્મક
 સ્થાયિભાવયુત સર્વલોલાત્મક (તસ્મિન્) શ્રીકૃષ્ણપદાર્થ યુગલસ્વરૂપે
 વિમાન્ય, તસ્ય મુખ્યલોચા રાસરૂપા, તાં વિમાન્ય, તદગતગોપિકા-
 યુગલનતર્ગત તદ્મુજાચ્છાદિતં તદેકનિરદ્ધ પ્રમુ સ્વામિનં સ્વામિની-
 સ્વરૂપં ચ તથાદિથ માવયેત્ । એવમેકત્વારમપિ નામત્વે મુખ્યફલ-
 સિદ્ધિ । અન્યથા આવૃત્તિરિતિ બોદ્યવ્યમ્ ।

તે ડિપ-થી આ વાતુ ગિદ્ધ થાય છે અને તે જો છે તે શ્રીમદા-
 ચાર્ય-સિત્તં વિપ્રયોગાત્મક, સ્થાયિભાવયુત, મર્તીનાસમન્વિત એટલું
 જો હૃદય, તેમાં યુગલ-સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ રૂઢીના અથની ભાગા કરી,
 તે પ્રભુની જો મુખ્ય ગમરીયા, તેની ભાના કરી તે નામનીલાને
 વિશે મિગજતા, બળમે ગોપીજનો વચ્ચે રૂઢીયા, તે ગોપીજનોના
 બાદથી પોટાયેલા, તે ગોપીજનોમાં જેમનું ચિત્ત પડેવાયેલું છે,
 તેવા સ્વામી-પ્રમુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજનું અને તેવાજ પ્રકારે શ્રીગ્વામિ-
 નીજનું જો સ્વરૂપ તેની ભાના કરવા આ પ્રમાણે એકવાર પશુ
 નામરૂપ કરના મુખ્ય રૂચની ગિદ્ધ છે; આમ મુખ્ય ૪૧ ન મને

તો નામજ્ઞપની આદતિયો કરવી-અનેક વાર જય કરવો, એમ
આ બેપરથી સમજૂ-

નનુ સાક્ષાદ્સરીત્યા મમવદનુમ્બંડપિ સર્વાત્મમાલેન દાસ્યેઽધિક-
નિરૂપણં કથમુપપચતે, इति चेत् तत्रायं मावः ।

વાડે સાક્ષાત્ રસસાસ્ત્રનીજ રીતિ પ્રમાણે પ્રભુનો અનુભવ
થઈ શકતો હોય, છતાં સર્વત્રભલાવપૂર્વક દાસ્યધર્મના અવલમ્બન માટે
જાર આપવામાં આવે છે, તે કેથી રીતે થોડી ફેરવાય? એના ઉત્ત-
રમાં ફેરવામાં આવે છે કે-દાસ્યમા વિશેષતા હોવાનાં કારણુ આ છે:

મગવાન્ સ્વામિનીસહિત एव पूर्णरसात्मकः, तस्यालम्बनविभाव-
द्वयसम्योगनिष्पन्नत्वात् । तथा च दास्ये उभयसहिते सेवया पूर्ण-
रसानुभवो भवतीति नानुपपत्तिः काचित् ।

રસ એ એક પ્રકારના આલમ્બન વિભાવનો સંયોગ થવાન
મિલ્લ થઈ શકે છે, તેથીજ જ્યારે સ્વામિનીજ સાથે મિત્રાજ્ઞતા હોય,
ત્યારેજ પ્રભુ પૂર્ણ રસાત્મક હોય છે; અને આમ જાન્યે ૨૫૩૫
સાથે મિત્રાજ્ઞતા હોય. ત્યારે દાસ્યપૂર્વક સેવા કરવાથી પૂર્ણરસનો
અનુભવ થાય છે; એટલેજ દાસ્યની મહત્તા ફેરફારી છે, તેમાં કાંઈ
અયોગ્યપણું નથી.

अष्टाक्षरमन्त्रस्तस्याष्टोत्तरशतं जपः । ततः पञ्चाक्षरो मन्त्र-
स्तस्य चतुर्विंशोत्तरशतत्रयं जपः । ततो नवरसमयभावनाध्यानं कार्यम् ॥
इति श्रीहरिरायेण महद्द्विलोकनपरेण कृतं समर्पणमन्त्रविवरणम् ॥

“શ્રીકૃષ્ણઃ શરણં મમ” એ અષ્ટાક્ષરમન્ત્રનો એકસો આઠ વાર

પગ્ન્યાક્ષ-મન્ત્રના 'હ્રં' આપનો છૂં, એમાં તે દા-ચગ્ગ વાળ
 ઝડૂટ થાય છે. આ દાગ્ધલાપ સર્વાત્મલાપની સિદ્ધિમાં સાધન તરીકે
 નથી; પરંતુ એ પગ્ન્યાક્ષર મન્ત્રના જપે કરી 'હ્રં' પ્રભુનો છૂં
 એવી મતલ લાપના કરવાને કારણે દીનતા સિદ્ધ થાય છે. (દીનતા
 પ્રભુના મન્ત્રોપ માટે કારણ છે, તેથીજ) પ્રભુ એવા દીન ભક્તને
 કૃપાદાગ સર્વાત્મલાપની મિદ્ધિ વગી આપે છે ૨-૩.

અષ્ટાક્ષર તથા મન્ત્ર જગ્ય શરણસિદ્ધયે ।

શરણમ્યં યતઃ કૃષ્ણ સ્યત સર્ગાત્મનોદ્ધરેત્ ॥૪॥

આશ્રયની સિદ્ધિને માટે તેજ પ્રભાણે "શ્રી કૃષ્ણ શરણ. મમ"
 એ અષ્ટાક્ષર મન્ત્રનો જપ કરવો; કૃમકે શ્રી કૃષ્ણમન્ત્રજ શરણે આવી
 રૂટેલા ઝનનો પોતેજ ખન હૃદયે ઉદ્ધાર કરે છે ૪.

ઉદ્ધારોઽપ્યત્ર મન્તવ્ય સ્વરૂપાવંશસાવક ।

ફલાન્તરણપેક્ષમ્ય કિ વેય પ્રમુણાપિ હિ ॥૫॥

નિરૂપના આવેશની મિદ્ધિ કરનારો ભક્તનો આ ઉદ્ધાર છે
 આજ ભક્તને બીજા કોઈપણ જ્ઞાની નમા અપેક્ષાજ નથી, તમા પ્રભુ
 બીજુ આપેય પણ શ ? ૫

તત્ર સ્વસ્વામિરૂપમ્ય માવનારીતિરચ્યતે ।

યતો માવનયા માવ સિદ્ધચેન્નાન્યેન વેનચિન્ ॥૬॥

હવે આના પ્રકારના દાગ્ધધર્મ આપણા ગ્યામાં શ્રીકૃષ્ણમન્ત્ર-
 જ્ઞાના રૂદ્ધપની લાગના કેરી રીતે કરી, તેનો પ્રકાર રહેતામા આવે

છે, કેમકે સર્વોગનાર મન બાબનાથીજ સિદ્ધ થાય, બીજા કશાથી
પણ નહીં. (શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધયે પણ વિગ્રહ-રક્ષણમાં આજ્ઞા કરી છે
કે, "ભાવો આવનયા સિદ્ધ સાધન નાન્યદિપ્યતે-ભાર માત્ર બાવનાથીજ
સિદ્ધ થાય કે; બીજા કશા માધ્યમ બા. સિદ્ધ કરવા માટે નથી) ૧.

सर्वदोषफल रास्त्यीलामागै विभावयेत् ।

तस्यामेव हि लोलयां सर्वभावादिदका यत् ॥७॥

અમમ લીલાઓના ફળરૂપ ગમનીરાનો ઓળા પ્રથમ વિચાર
કરે, કેમકે તેજ બીજામાં અસર્વોગનાર રૂપેનો છે ૧.

‘रास्त्योदोलामागै’ इत्यत्र स्वाभिनाम हि ।

फलप्रकरणत्वं च तदोलोविनिरूपणात् ॥८॥

આ કાન્દેજ શ્રી મદ્દામ્રબુદ્ધનું 'સમથીરે-તાત્પર્ય' શ્રી રાગ-
બીજાજ સમગ્ર લીલાઓના તાત્પર્યરૂપ એમણે સ્વીકારી કે, તેજ
વિગ્રહાણ શ્રીગુમારદયે આપ્યું છે. શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધના ગમનીરાવાળો
જે ભાગ, તેમાં તે યમ ૪૧૩૫ બીજાજ વિષયના રોડાથી તે બામને
શ્રીમદ્દામ્રબુદ્ધયે કથપ્રકરણ વિદેશ્ય છે ૮

तत्र मूलं मूढतमं यमुनापुलिनात्मकम् ।

तच्चानिदुर्गवत्सर्वगम्यं हृदि विभावयेत् ॥९॥

આ બાબનામાં અત્યન્ત મૂઢ એક કાંઈથી ન રચી શકાય
તેજુ જમર કિલ્લા એક એક ગમથીસનું અગ-અગલો શ્રીયમુના-
દના કાદા લીરે બાવેજુ છે, તેરી બાબના કરી ૯.

પરિતો યમુનાતરિં તતો વૃન્દાવનં તથા ।
 તતો ભૂમિ. સાપિ દૂદા વાયુના પન્ ચાલનાત ॥૧૦॥
 અલૌકિકમનશ્ચન્દ્રપ્રકાશપવલીકૃતા ।
 યમુનોર્મિથિરતદન્તશીતલ સ્પર્સં તથા ॥૧૧॥

મીધમુનાજના તીર્થની આગપાસ અને પછી વૃન્દાવનની ગારે
 જાણુ છોયો રુદ્રજના ચક્ષુની ભાવના કરવી. ત્યાર પછી ત્યાની
 મુટ ભૂમિની ભાવના કરવી, તેમા વાયુ પડે દગી પાંડાઓ દાસતાં
 દોષ; ત્યાં અલૌકિક મનરૂપી ચન્દ્રના પ્રકારથી ઉજ્જવલ થયેલી
 દોષ; વળી તે ચક્ષુ યમુનાજની તહેરોથી મરસ અને અત્યન્ત શીતલ
 દોષ. તેવી ભાવના કરવી ૧૦-૧૧.

પતાદશે તુ પુલિનં ત્રિભદ્રલલિતં હરિમ્ ।
 દર્શિદિવ્યશિરાંભૂષં સરોજસદૃશાનનમ્ ॥૧૨॥

ચન્દ્રલારક્તનયનમલકાવૃતપાલકમ્ ।
 શ્રુતિયુગ્મલસુચ્છ્રીમન્મકરાકૃતિકુण्डलम् ॥૧૩॥

દિવ્યાક્ષરામલલિતં સર્વાંભરણભૂષિતમ્ ।
 પીતામ્બરાવૃત શ્રીમદ્દનમાલાવિરાજિતમ્ ॥૧૪॥

રસાસક્તં ગોપિકૈઃપ્રાનુરક્તં ગોપિકાવૃતમ્ ।
 રાસમण्डलमध्यस्थं ગોપિકાયુગ્મમધ્યગમ્ ॥૧૫॥

શ્રુતિરૂપાગ્નિપુત્રાત્મરૂપગોપીમુનાવૃતમ્ ।
 નૃત્યતં શાસ્ત્રતિથાપિ રસોદ્રેકેણ ચ સ્વતઃ ॥૧૬॥

तृतीयधुत्पार्थीवरसक्रोडापरं क्वचित् ।
 जयक्रीडास्त कापि मद्विह्वललोचनम् ॥१७॥
 गोपिकासु च संसक्त विरक्तं सर्वग्रयतः ।
 एतादृशे प्रभु श्रीमदाचार्यहृदयस्थितम् ॥१८॥
 भावात्मनेन रूपेण सामग्रीमहितं तथा ।
 रसात्मकस्याविष्टान रसनमृदयं यतः ॥१९॥
 तथैव हृदयाविष्टं लोलयां प्रतिगोपिकाः ।
 हृदयादेव तत्तापवद्भक्तु बहिरुद्गतः ॥२०॥
 लोकवेदप्रसिद्धम्वर्माक्ष्ण्टाय क्रियावृत्तिः ।
 भक्त्यान्परोक्षे तु मृताविवेति निश्चयः ॥२१॥
 अनुभूतिर्भावकतां भावरूपेण सर्वथा ।
 अन्येषामन्यरूपेण ततः साधारणी मतिः ॥२२॥
 स्वरूपे च तथा मृतां नहि भाववतां क्वचित् ।
 एवममृत हरिं ध्यायेदनिदीनेन चेतसा ॥२३॥

आचार्य प्रह्लादाचार्य श्रीधुनाचार्य कदाचित् श्रीगोपीधुना मुकुट-
 पाणा, कमलमभान मुखाणा, अपण अने अरुके शतं नेत्राणा,
 रेगयी वेगवेगा कषावभेदेषाणा, एवमेव कान्तिपिपर मुखासित भ-
 क्त्या आकाशना कुण्डलवाणा, दिव्य ज्योतिषा तोषकुशेला पनेरेधी सुन्दर,
 ममत्र अमर्त्यरेधी शङ्खजारेणा, पीनाभगन्था पीटणायेला, सुन्दर
 वनभाषायां गोपी गदिया, रेग्या आभक्तिवणा, मात्र गो.प.गो.

તરફ અનુગમવાળા, ગોપિકાઓ ઘે-મેળા, રાત્રીમાં ॥ ગધ્ય
 ભાગમાં રહેવા, બન્ને ગોપીજનો વચ્ચે જિગલોના, શ્રુતિરૂપ-અમિયુરૂપ
 ગોપીજનો ॥ ભુજગોથી ગાય ગરેલા, ગાય સ્વભાવ રહેલી ગીતે નૃત્ય
 કરતા, વળી ટાંકેના ગગનો હોરક થાને કાતો તૃતીયપુરુષાર્થને
 લેગતા ગગની કીડામાં પનાયજ, મેઘકવા જનકોમાં આનન્દ વેતા,
 મદ્યો નિર્મલ નેત્રનાળા, ગોપિકાઓ આમંજિતવાળા હતા મન
 કાર્યોમાં વિનાશનાળા અને મન આમંજીની સુકત, આના પ્રકાશના
 નિર્મળાનિન પ્રભુ મીઠામયન્દ્રજ તે શ્રીમદાચાર્યવય શ્રીમદ્વલ્લભા
 ગીતા પ્રભુના હૃદયમાં જિગલવ દોષ, તેવે પ્રકારે આરાતમક રસપે
 ભાવના કરવી, (શ્રીમદાચાર્યજના હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાનું કા-જી જોડે) અવાળૂ ડૂબું જે હૃદય તેજ રમાતમક પ્રભુનું
 આધાર-ધ્યાન થઈ રહે પ્રભુ પ્રત્યેક ગોપીજન સાથે લીલામાં જિગજી
 રહે ॥ છે, તેના ગાયપમાં હૃદયમાં પધાર્યો છે, તેની ભાવના કરવી.
 પ્રભુના નિરહને લીધે અત્યન્ત તાપકલેશ થાય છે, ત્યારે, પ્રભુ
 હૃદયમાંથી બહાર પધારે છે, મારેજ હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાની છે શ્રીમદ્વાપ્રભુજ પ્રભુનું લાક અને વેદના પ્રમિદ્ધ એવું
 નિજ સ્વરૂપ છે; તેનેજ આધાર-ધ્યાન બનાવવાને પ્રભુ પોતાની
 લીલાઓ દર્શાવી ગયા છે. અવતાગદશા ન હોય, ત્યારે પ્રભુ
 મર્તિ-ગાયપમાં ગદીને લીલાનો અનુભવ કરાવે છે તેમાં પ્રભુના કપનો
 ભાવુરને જે અનુભવ થાય છે, તે ભાવરૂપેજ થાય છે જે મુદ્ધિ
 સામાન્ય હોય તે તેવાઓને બીજે બીજે રૂપે દર્શાવે આપે જે ખરા
 ભાવિકો છે, તેને ગાયપમાં તેમજ શ્રુતિમાં સામાન્ય મુદ્ધિ હાતીજ
 નથી ક્રિપા બનાવ્યા પમાએના ગાયપે રહેવા પ્રભુનું અતિ દીન
 મિત્ર વડે ધ્યાન ધર્યું ૩૩-૩

तृतीयपुरपार्थिवसकोडापर कवित् ।
 जन्महीडात्त वापि मदविह्वललोचनम् ॥७॥
 गोषिकासु च ससक्त विरक्त सर्वमयत ।
 एतादृश प्रभु श्रीमदाचार्यहृदयम्यतम् ॥८॥
 मावात्मनेन रूपेण सामग्रीमदिति तथा ।
 रसात्मरम्भाविष्ठान रत्नव्यूहय यत ॥९॥
 तथैव हृदयाकिष्ट लोलाया प्रतिगोपिता ।
 हृदयादेव तत्तावद्वशात्तु बहिरङ्ग त ॥१०॥
 लोववेदप्रसिद्धग्वर्माप्लवाय क्रियावृत्तिः ।
 अवतान्पगोक्षे तु मृतावेवेति निश्चय ॥११॥
 अनुभूतिभाववता मानरूपेण सर्वथा ।
 अन्येषामन्यरूपेण तत साधारणो भवि ॥१२॥
 स्वरूपे च तथा मूर्तौ नहि भावना कश्चित् ।
 पद्मभूत हरिं ध्यायेदनिदीनेन चेतसा ॥१३॥

आवा प्रकाशना श्रीवसुनाशना दादा ११२ मे-पीछना मुकुट
 ५ गी, कमलममान मुभरणा, अथवा अन्ये २५३ सता नेत्ररागा,
 देवाधी धेगयेवा कषानप्रदेशाणा, जन्मे कान पिप मुकामित म
 मना आकाशना कुप जय गा वि ५ अथ तेमकुलेख पगेरेधी सुन्दर,
 ममथ जलदेवी शलुगारसा, पीताममथी रीगणासेवा, सुन्दर
 ५।भासाथा मोली जेवा, ममथ आभक्तिपणा, ममथ जेप मने।

તરફ અનુગમવાળા એપિઝ એથી ઘેરાયેલા, તરફગતના મધ્ય
 ભાગમાં રહેલા, બન્ને એપીજનો વચ્ચે નિગમના, શ્રુતિરૂપ-અમિયુરરૂપ
 એપીજનો ની જુગ-એથી ગાય બેલા. ગાનમાં કહેલી ગીતે નૃપ
 કૃતા વળી મારકના ગાનો હોઈ જાયને કારણે તૃતીયપુરુષાર્થને
 સંગતા ગસની કીડમાં પનમણ, મોઢકના જનકોમાં આનન્દ લેતા,
 મધ્યો નિર્દુન નેનનાળા, ગોપકાએમાં આનકિતવાળા છતાં સર્વ
 કાર્યોના વિગમનાળા અને મર્મ મામગીથી વુક્ત આના પ્રકાન્ના,
 નિમજ્જનનિન પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણનન્દ્રજ તે શ્રીમદ્વાચાર્યવય શ્રીમદ્વલ્લભા
 જીશ પ્રભુના હૃદયમાં મિગમત હોય, તેવે પકારે ભાનાત્મક રંગ્યે
 ભાનાની કન્વી, (શ્રીમદ્વાચાર્યજીના હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કવ્યાત્ કાન્મ એક) જગમળ જેવું જે હૃદય નેજ ગમાત્મ પ્રભુનું
 આધાર-માન મળ રંગ પ્રભુ પ્રત્યેક એપીજન સાથે લીનામાં નિગમ
 રહે ના છે, તેના ગરૂપમાં હૃદયમાં પધાર્યો છે, તેથી ભાવના કન્વી.
 પ્રભુના નિગમને વીધે અત્યન્ત તાપકલેગ થાય છે, ત્યારે, પ્રભુ
 હૃદયમાંથી બહાર પધારે છે, મારેજ હૃદયમાં રહેલા પ્રભુની ભાવના
 કરવાની છે શ્રીમદ્વાચાર્યજી પ્રભુનું લાક અને વેદમાં પ્રમિદ્ધ એવું
 નિજ રવરૂપ છે, તેનેજ આધાર-માન બનાવીને પ્રભુ પોતાની
 લીલાઓ દર્શાવી ન્તા છે અવતાવદશા ન હોય, ત્યારે પ્રભુ
 મૂર્તિ-ગરૂપમાં ગદીને લીવાનો અનુભવ કરાવે છે. તેમાં પ્રભુના રૂપનો
 ભાવકોને જે અનુભવ થાય છે, તે ભાવરૂપેજ થાય છે જેને મુદ્ધિ
 મામાન્ય હોય તો તેવાઓને બીજે બીજે રૂપે દર્શન આપે જે ખરા
 ભાવિત છે, તેન ગરૂપમાં તેમજ મૂર્તિમાં મામાન્ય મુદ્ધિ દર્શાવજ
 નથી જિવત જન્મવ્યા ગમાવે ન ગરૂપે રહેના પ્રભુનું અતિ દીન
 ચિત્ત વડે જ્ઞાન ધગ્યુ ગગ-ગ

તત મેત્સ્યતિ સર્વાત્મનાવો ભવતિ ન સ્વતઃ ।
પુષ્ટિમાર્ગે સાધનં ચ ફલં ચાપિ મનો હિ સ્ત ॥૨૪॥

આ પ્રકાર ભાવના કરવાના આવે ત્યારે સર્વાત્મનાવ મિદ્ધ
ધામ. એ સર્વાત્મનાવ ભક્તિને આવા પ્રકારના ધ્યાન વિના કાર્ધ
આપોઆપ થતો નથી પુષ્ટિમાર્ગમાં આ સર્વાત્મનાવ એજ માધન
આને એજ દેખે છે. ૨૮.

एतत्सर्वं निनाचार्यकृष्णालम्बितात्मनाम् ।
भवेदतस्मिन्दीयानां विधेयं केवलाश्रयः ॥२५॥

આ બધું આપણા આચાર્યવર્ણ શ્રીમદ્વક્ત્રાધીજ પ્રભુની દૃષ્ટિ
પડે કરીને નેમનો આત્મા મનાય થયો છે, તેના ભજનદીયોને પ્રાપ્ત
થાય. મોટેજ ફક્ત પ્રભુનો આશ્રય ગણવો. ૨૫.

૪૧. સ્વમાર્ગશરણદ્વયનિર્ણયઃ ।

यथा हि शरणं यातैर्विधेया भावना हृदि ।
स्वाचार्यकृष्णामात्रदत्ताત્માत्र निरूप्यते ॥२॥

જે પ્રભાણે મગ્ધે મથેલા ક્રોધે હૃદયમાં ભાવના કરવાની છે,
તેનું નિરૂપણ આપણા આચાર્યવર્ણ શ્રીમદ્વક્ત્રાધીજ પ્રભુની દૃષ્ટિનાજ
બધ પડે રહી કરવામાં આવે છે ૧

એ પ્રકારના શરણુ: ૧. સિદ્ધ શરણુ

શરણં દ્વિવિધં પ્રોક્તં સિદ્ધસાધનભેદતઃ ।

ત્યાગાત્યાગવિભેદેન પ્રથમે ત્યાગ ઇત્યર્થે ॥૨॥

સિદ્ધ શરણુ અને સાધન શરણુ એવા બેદે શરણુ એ ભાતનું કહેવામાં આવ્યું છે; તેમાં એક ત્યાગદશામાં રહી કરવાનું અને બીજાનું આત્યાગદશામાં કરવાનું. આમ બેદેનું ને સિદ્ધ શરણુ છે, તેમાં ત્યાગ બધું છે. ૨.

‘સર્વવર્માન્પરિત્યજ્યે’ત્યત્ર ત્યાગનિરૂપણાત્ ।

‘ન્યાસાદેશે’તિ પદ્યેન તત્કાલ્પર્ય નિરૂપિતમ્ ॥૩॥

કેમકે શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં “સર્વં ધર્મેનો ત્યાગ કરી તું મારે શરણે આવ,” એવું ને શરણુ છે, તેમાં ત્યાગનું નિરૂપણ છે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં આ ત્યાગકર્મનું તાત્પર્ય ‘ન્યાસાદેશે’ એ શબ્દથી શરૂ થતા સુપ્રસિદ્ધ શ્લોકમાં બતાવ્યું છે. (૫: શ્રીરમાનાથજીએ “ન્યાસાદેશે” એ શ્લોક પર ચૂજરાતી બાબમાં વિવેચન બતાવ્યું છે, તે આવી વાંચવું.); ૩.

સ एवात्र च सन्यासः सर्वत्यागात्मको मतः ।

सर्वोत्तमे प्रभोर्नाम तादृगेव विगजते ॥૪॥

“વિરહાનુભવૈકાર્યસર્વત્યાગોપદેશકઃ ॥૪૩॥

તેજ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં ઉપદેશવામાં આવેલો સન્યાસ મત ધર્મેના ત્યાગપૂર્વકનો રહેવાનો છે. આ વગુનો ખ્યાલ રાખી-

નેવર યીજુસાઈન આનંદના આનંદપ્રભુનું “પ્રભુ ॥
 વિગ્દનો અનુચિત કાલનાને મારેજ મરિધોનો ત્યાગ કરવાનો
 ઉપદેશ આપનાર” એક નમ આપ્યું છે. ૪૬.

યત્ર જ્ઞાનગુણાન્ના સ્વાસ્થ્યદેહોરપિ મ્લતઃ ॥૨॥

સ્વામ, શરીરશાપિ ન તાયાં મોગ્નાદિમિ ।

ગોત્રિકા વૈઙ્યા કાપિ ચમાં ભાગવા અપિ ॥૬॥

ત્યજ્યન્તો, યત્ર ન જરમન્વદ્યનુભૂતિત્વ ।

અનો દુઃખતા પ્રોક્તા પ્રેમ્ણા સિંચતિ નાન્દગતા ॥૭॥

આ ઉપર મેલિના તમામત્મક વાઙ્મિનાર્થે નિદ શરૂઆતક
 મન્નામમ્મ યાન, ગુણ વગેરે તેમજ રીતની અનુચિતના કાનુનો
 પણ ખોતા ॥ મેરે ત્યાગ કરવાનો છે, બે જન વગેરેથી દેહનું રક્ષણ
 કરવાનું નથી; આમા લૌકિક અને વૈશ્વિક તેમજ ભાગવન ધર્મોનો
 પણ મધયા ત્યાગ કરવાનો છે; કેમકે તે કરવાના અરે તેથી પણ
 કેમ કસની નો અગેશ નથીજ; મારેજ આ નિદ શરૂ થાય માર્ગ
 બહુજ દુર્લભ કહેવામા આવે છે. આ ગાય કેમ પ્રેમર્થક
 મિદ થાય ૫ ૫-૭.

વૃક્ષકાન્ધમાર્ગોપકૃત્વમિદમેવ હિ ।

બુદ્ધિપૂર્વકત્ત્યામં વિગ્દાનુચાર્થના ॥૮॥

શ્રીમદ્વાયનુનું શ્રીચંદ્રાંશુવે શ્રીમંતોનમ મોનમા “મદાપ્ર
 બદ્ધ જીવન જીવના દુઃખ માર્ગનો ઉપદેશ કરનાર,” નેક નામ

કહ્યું છે, ને આ મિદ્દ શરણુ માર્ગનો ઉપદેશ શીમદાપ્રભુજીએ કર્યો છે. તે માટે શુદ્ધિપૂર્વક આવા પ્રકારનો શીમીનાજીમાં કહેલો ત્યાગ કરવામાં આવે નો પ્રભુના વિન્દનો અનુભવ થઈ શકે. ૮.

અગ્રે તુ તમ્યાવ્યસ્પૂર્તિઃ સ્વાફૂર્તિર્વિરહેણ ચ ।

एवं हि सिद्धशरणं त्यागेन विनिरूपितम् ॥૨॥

આગળ જતાં વિરહનું પણ ભાન રહેતું નથી; અને અત્યંત વિરહ વડે કરીને પોતાનું પણ ભાન રહેતું નથી. આ પ્રમાણે ત્યાગ-વાળું “મિદ્દ મઃશ્વ” નિરૂપણમાં આવ્યું. ૯.

૨. સાધન શરણુ

અત્યાગેન ચ મમ્પ્રોક્તં સાધ્યમક્તિપ્રમિદયે ।

कलौ भक्त्यादिमार्गणां दुःसाध्यत्वाद्यपि स्वतः ॥૧॥

स्वसाधनेन संસिद्धिः, शरणादुत्કિલं भवेत् ।,

‘विवेकधैर्यमक्त्यादिरहितस्ये’ति रूपणात् ॥૨॥

સાધ્ય એવી ભક્તિ મિદ્દ કરવા માટે જેમાં ત્યાગ કરવાનો નથી, તેનું આ શરણુ છે. શીમદાપ્રભુજીએ વિવેકધૈર્યમક્તિમાં આગ કરી છે કે-“આ કળિયુગમાં ભક્તિ વગરે માર્ગો અત્યંત મુશ્કેલીથી માધી શકાય નેવા છે, તેથી મને તેટલા સાધન કરવામાં આવે તોયે ભક્તિ સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી એવો કરીને શીમદાપ્રભુજીએ શીમદાપ્રભુજીમાં જતાનું છે. ને પ્રમાણે વિવેક-ધૈર્ય-ભક્તિ વગરે કશું પણ

એવો રચત-ચ દેવડપ અને સાધનરૂપ એમ બે પ્રકારનો આશ્રમ
વિપદેશ્યો. આમાં જે બીજો સાધનરૂપ આશ્રમ છે. તેમાં વિવેક-ધૈર્ય-
ભક્તિ વગેરે મધ્યે મળતા પ્રભુના પ્રેમ મિદ્ધ કરાવે ૧૩-૧૫.

• પ્રથમે ભાવના કાર્યા શરણે સ્વાત્મરૂપિણઃ ।
યતો હિ ભગવાન્ કૃષ્ણો વિરહાત્મા ચ સાકૃતિઃ ॥૧૬॥
દેહેન્દ્રિયાન્ત કળ્પાદિષુ તિષ્ઠતિ રસકઃ ॥૧૬૩॥

ખંડો જે રૂપરૂપ આશ્રમ છે. તેમાં પોતાના આત્મરૂપ પ્રભુ
શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની ભાવના કરવી; કેમકે વિન્દરૂપ સાકાર એવા છ
ચન્દ્રધર્મના ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર રસરૂપે દેહ, દન્દ્રિય, અંતઃ-
કર્મ વગેરેમાં બિગાળ રહેવા છે. ૧૬૩

તતઃ ભાવયેત્કૃષ્ણં દેહજીવેન્દ્રિયાત્મકમ્ ॥૧૭॥
અતઃ એવ વિયોગસ્થાનુભૂતૌ જીવન મવેત્ ॥૧૭૩॥

ત્યારબાદ દેહ-રૂપ અને દન્દ્રિયરૂપ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની
ભાવના કરવી; એ ભાવનાથીજ પ્રભુના વિરહનો અનુભવ વધતો
મળા રૂપના દર્શી રહે ૧૭૩.

અયમેવ ચ સન્યાસ. શ્વતન્ત્ય શરણં તથા ॥૧૮॥
સર્વન્યામેન મનનં વિયોગાનુભવાન્મકઃ ॥૧૮૩॥

આજ મારે લોકિક-વૈદિક-દૈવિક ધર્મોના ત્યાગથી સતત પ્રભુના
વિયોગનો અનુભવ કરાવનાર મરજીરૂપ અનન્ત મન્યામ ૧૮૩

ત્રિતોને કરતે તુ મ્યાવેતદ્દહાત્મિક મમ ॥૧૨॥

તનેકદારણ, તેપા રક્ષકશ્ચ પ્રવર્તેત્ ।

નિવર્તેત્થ મમવાન . નિપ્રયત્નમ્નતો ભવેન્ ॥૨૦॥

ખીખ પકાગેા જે માખનરૂપ આપ્ય છે, તેમા હવે આ
માઃ રેદિક તે પ્રભુને સન્નેજ છે, તેવા ખયાન રહેશે છે આપા
ભક્તોનું રક્ષણ કરનાર, પદ્ધતિમા નાખનાર અને પ્રતિમાથી
ગ્રંથમા નિરૂપિમા મુકનારા ભગવાન ને; તેથી ભક્તે નિપ્રયત્ન-
ખીખ નેપ્રયત્ન ભૌતિક યગેરે કાપેમા પ્રથમ જિનાન થકુ ૧૬-૧૦ =

इति विज्ञाय शरणद्वयं जीव सदाश्रित ।

निष्पाधનો निनाचार्यनाश्रितः मिद्विमाप्नुयात् ॥૨૧॥

આ પ્રમાણે જિદ્દ અને માખનરૂપ, જેમા જાને પ્રકારતા
મગ્ધ-આપ્યને મારી રીતે સમગ્રી પ્રભુને આપ્ય રતન મળી,
નિષ્પાધાત્રી, થીમદાપ્રભુજીને મગ્ધે રહે એટલે હવે મર્
મિદ્ધિ જેમરામા જાન્યાળી થાય ૨૧

૪૨. સ્વમાર્ગીયસન્ન્યાસવૈલક્ષણનિરૂપણમ્ ॥

પુષ્ટિમાર્ગીયસન્ન્યાસઃ સ્વબુદ્ધચાત્રાયંસંપ્રયાત્ ।

નિરૂપ્યતે યદ્વિજ્ઞાનાદ્ માસતેઽનધિકારિતા ॥૧॥

શ્રોતદ્વારમાર્ગગમ્ય શ્રીયત્તમાપ્નોય પ્રમુખે આપને ૩૨ી માર્ગી
બુદ્ધિ પંડાએ છે તે પ્રમાણે પુષ્ટિમાર્ગીય સન્ન્યાસનું અહીં નિરૂપણ
કરવામા આવે છે; જેને પૂર્વપૂર્વ રીતે અનુયાયી એ ઉચ્ચ કોટિના
પુષ્ટિમાર્ગીય સન્ન્યાસમાં આપણે અધિકાર નથી, એમ ૨૫૯
શ્લોકમાં છે. ૧.

૧. અર્થાદામાર્ગીય સન્ન્યાસ

મયાંદામાર્ગસન્ન્યાસે વૈતામ્યમધિકારકૃત્ ।

ઉદ્દામુચ્ચ પરં તત્ર સ્વાન્મરક્ષા વિધોયન્ ॥૨॥

અર્થાદામાર્ગીય સન્ન્યાસમાં વૈતામ્ય એ અધિકાર અર્પનાઈ છે;
પરંતુ આ નોકમાં કે પ. નોકમાં મરન તેમાં આત્માનું રક્ષણ
કરવાનું કામ છે. ૨.

શ્રયણં મનનં ચાપિ નિદિગ્ધાસનમુચ્યતે ।

નૈઃક્રત્રાદશ્યિતિશ્ચાપિ ચૈતમોઽસ્વાસ્થ્યસારણમ્ ॥૩॥

મનપ્રમાદમિદ્વચર્થમરુદ્ધમુચ્યતે ।

વિસાદન ચ વપુષો રક્ષાતે તત્ર રૂપ્યતે ॥૪॥

વેદાન્નશ્રયણં ચાપિ કૃષ્ણમાતાન્મયચોરુત્મ્ ।

મંતાન્દુઃસ્વનાટૃત્યૈ સ્વાન્મમૌઘ્યપતિદ્યયે ॥૫॥

જે પ્રમાણે રાગીને ખાના ૫૦ રૂચિ થાય તે ખાતન ખેતીકે તેની
મમક્ષુ તૈયાર કરવામાં આવે કે, તે પ્રમાણે ગ્રેમ ૥૬ ડગલ ૧૧૦
માનુભાવ ભાનને ૬૨ ૬૬ તેમજ શ્રુત-પુત્ર-દાત્ર ગ્રેમમાં વિગત કરાવી
પ્રભુ પ્રેમાત્મ બાવળી જદિ કરે છે પ્રમુખાના ચરેના ગમ-રેખને
સીધે જોને પ્રભુમાં ગ્રેમ ચરેના છે, તેવો શકત દરેક રીતે મર્દ
દુનવી પદાથેના ત્યાગ કરે છે ૧૨-૧૩

અતોઽપિકારમેદોઽસ્તિ તન્નગાસાદ્ય મવંશ ।

વિશ્વ નાન્યત્રા મરક્ષા શતિવ સાન્વલ્લિન્ ॥૧૪॥

મળે તે ગવદ્વાયાર્ગે ૧ ગ્રેમથી આ પુષ્ટિમાર્ગે ૫ મોમ ૥
દરેક રીતે અધિકારનો ભેદ છે વિગેમમાં મર્માત્માર્ગે ૫ મુન્યામમાં
જેમ આમ-ક્ષા કરવાની હોય છે, તેમ આ પુષ્ટિમાર્ગે ૫ મોક્ષમાં
આમ-ક્ષા નથી, ૫૨-૫૩ જેવી રીતે મરજા અમર રૂપના જે, તેજ
રીતે આ ૧૪ પુષ્ટિમાર્ગે સમ્યમીના હે વમા પ્રમાણ રૂપે ૧, ૨,
એટલે આમ-ક્ષાનો પ્રશ્ન બિનનો નથી (સૌંદર્ય દષ્ટિએ આમ
ગયા હે વમા રૂપના પ્રભુ બીડી નિરે છે) ૧૪

યથા તિરોહિતં વહો મસ્મતા નૈવ, કાઠતા ।

તથાત્રૈવત્તિગેભાવેઽન્યથામનો ભવેતિ ॥૧૫॥

શ્રવણાદિનિષેધોઽય સ્વાસ્થ્યસમ્પાદનાત્પુન ।

એત્રૈવાવસ્થિતિશ્ચ નિરોષસ્થાનનો યથા ॥૧૬॥

વ્રતસ્યાનામગમન મયુરાયા સ્વગોકુલાત્ ।

અન્યસ્તનમત્રાપિ પન્થોગદિદર્શનાત્ ॥૧૭॥

લોકમાર્ગી અને જોડી જમ પત્રી જાણી રાખજ રૂં,
 તેજ પ્રમાણે હૃદયમાથી પ્રભુનો વિરોધાવર્ધન જમ તો ભક્તપણુ
 કયા રહ્યું? મયાં ભાગ્યે મોક્ષમા અનણુ, માન, ધ્યાન કણુ છે ત્યારે
 આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષમા તેનો નિગેધ કહ્યો છે (નિગેધ ઉત્તમાધિ
 • કાર-એ પુષ્ટિમાર્ગીય મન્યામ-મા જે, એ વાતુ નખૂનાની જોધયે,
 એમ નહીં તર આમા-ય અવિકારી રૂંજીતો ભગવદીયતાની કલાયે
 રાગના શક્તિમાન થઈ નજ રહે) ગરીર મુખાકારી સારી રૂંક તે
 જાનક કોઈ એકાન્ત યજમા ન જતા પ્રભુમન્દિરમા કાયમ એકજ
 યજે રૂંકનારું હોય છે શ્રીરાજનો મયુગમા જઈ શકે તેમ હતા,
 પન્નુ નિગેધધ્યાન એના નજમાથી-પોતાના જોડકમાથી તંઓયે
 જનાનું પસંદ ન કર્યું. (જે ધ્યાનમા ગૂંડી પૂરો નિગેધ માધી
 મકાય, ભાગ્ય મહેર મિતિ કરાની જે, એ આ કથનને આગય
 જે) આ પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસમા પૃથ્વીપર્યટન પણ છે, પન્નુ મયાં-
 નામાર્ગીય પૃથ્વી-પર્યટન કરતા આ ભુવન છે આવી તો પ્રભુના મગજ
 વગલ તેમજ પ્રભુની બીયા એના દર્શન માટેજ યાચાદિ જે ૧૫-૧૭.

નિગેધમામ્યજનક તમ તન્નિવ્રતમુચ્યતે ॥૧૭૩॥

નિગેધ શક્તિ મેળાવાને માટે નર્મોમાર્ગીય મન્યામમા જે
 પૃથ્વી-પર્યટન જે, તે જુગ પ્રકાશ જે ૧૭૩

નાત્ર વિક્ષાટન દેહરશાયે કાર્યમિપ્યતે ॥૧૮॥

વિરહદેહપાતાયમત્ર સર્વ સમુદ્યમ ॥૧૮૧॥

દેહશ્ચાને માટે વિક્ષાટન કરાની વાતજ અત્રી નથી; આ
 પુષ્ટિમાર્ગીય સન્યાસમા પ્રભુની નિદને લીધે રહિનાજ ભાગ

માટે સર્વ તૈયારી છે (તાપક્રેત્ર એજ માધ્યમો છે, બિદ્વાદન તો દેહની રક્ષા કરે; એમ છતાં તાપક્રેત્રના અનુભવની મર્યાદા નાથે ન રહે ૧૮૩.

નાત્ર માહાત્મ્યબોધાય વૈદાન્તશ્રવણં મતમ્ ॥૧૯॥

જ્ઞાનમ્ય બાધકત્વોક્તે' સ્વાસ્થ્યદેહુનયાપિ ચ ॥૧૯૩॥

જ્ઞાન એ તાપક્રેત્રાદિમા બાધક છે, જ્યાં એ તો શરીરના રક્ષણનો બોધ કરે છે; માટેજ પ્રજુના માહાત્મ્યજ્ઞાન માટે આ પુષ્ટિ-માર્ગીય સંન્યાસમા વૈદાન્તશાસ્ત્રના શ્રવણની આવશ્યકતા જણાવવામા આવી નથી. ૧૯૩

સંન્યાસધર્માઃ કેઽપ્યત્ર ન સન્તીત્યેષ નિશ્ચયઃ ॥૨૦॥

‘સર્વધર્માન્પરિત્યજ્યે’ત્યેતદ્વચ્ચનતો દુરે ॥૨૦૩॥

મર્યાદાધર્મની ભાક્ષક આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા ખામ નિષિદ્ધ કોઈ ધર્મો નથીજ; કેમકે શ્રીકૃષ્ણઅન્દ્રજ્યે શ્રીમહાભગવદ્ગીતામા આજ્ઞા કરી છે-“હિ અર્જુન ! મર્યાદાઓનો ત્યાગ કરી તું મારે શરણે આવ” (પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસની આ ઉચ્ચ ક્ષાદિ છે. તેવા સંન્યાસીને પ્રજુના શરણે મિત્રાય કામ્યાણ્ય ધર્મની અપેક્ષા નથી; એટલજ નહીં, દુન્નિયોના ધર્મોની પણ તેને આવશ્યકતા નથી.) ૨૦૩.

અન્ધમાત્રનિવૃત્ત્યર્થમત્ર વેપન્તશ્યાવિધઃ ॥૨૧॥

મર્યાદા પ્રકારના માસાંગિક બન્ધો દળી જાય એ ખાતર મર્યાદા માર્ગીય સંન્યાસમા છે, તેની જાતનો નિષિદ્ધ વેપ આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા પણ છે (શ્રીદન્વિગમજી કામ્યાવજ્ઞોના ધ્યાનને)

વેપારી વાત કરે છે કે કોઈ અન્ય પ્રકારના વેપારી, એ વાત નહીં
 રજૂ કરતી નથી માત્ર આ લિસ્ટથી એટલું જ જ્ઞાત થાય છે કે
 શ્રીહરિગમડના સમયમા પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસીઓ માટે હીન મધ્યમ
 અધિકારીઓથી નેઓ જુ. જાણીએ આવે તે ખાતર કોઈ વિનિષ્ઠ
 પ્રકારનો વેપ હોય સમ્ભવ છે કે આ વેપ માત્ર ધોતી જોડ શોજ
 હોઈ શકે) ૨૧

મોક્ષેષામના નાસ્તિ દરેરપિ ચ વાઙ્મનમ્ ।

તત્ર વાઙ્મનસદ્ભાવો, નાત્ર કૃષ્ણોઽપિ વાઙ્મન ॥૨૨॥

આ પુષ્ટિમાર્ગીય મોક્ષમા મોક્ષનોથે દર્શન નથી, અરે લગિ
 જાગવાન મળે, તેની પણ ઇન્કાર નથી તે મર્થાદામાર્ગીય સંન્યાસમા
 અનેક વાધો નડવાનો સમ્ભવ છે, જ્યારે આ પુષ્ટિમાર્ગીય
 સંન્યાસને ખુબ પ્રભુ પણ બંધ દરનાં યથ શકતા નથી ૨૨.

તત્ર પ્રણવદ્ધ્યાનમત્ર કલ્પશૈરુપાનમ્ ।

તત્ર કૃષ્ણે પ્રવેશોઽસ્તિ, પ્રકૃતે કૃષ્ણવેશનમ્ ॥૨૩॥

તે મર્થાદામાર્ગીય સંન્યાસમા ઈશ્વરના દરમા ખ્યાન કરનાર
 હોય કે, જ્યારે આની આ પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસમા માત્ર પ્રભુના
 ચિત્ત થઈ તત્ત્વકરેણાજ નિચાર કરનારો હોય છે ત્યાં જ્યાં
 માર્ગીય સંન્યાસીને શ્રીકૃષ્ણગદ્ગદા પ્રવેશ છે, જ્યારે પુષ્ટિમાર્ગીય
 સંન્યાસીના હૃદયમા ખુબ પ્રભુ આવી ખવેશ કરી નહેતા કે ૨૩

તત્ર નિષ્વામનાહીલાનુમવોઽનન્તરોઽસ્તિ ।

તત્ર વિજ્ઞાય વૈજ્ઞાન્ય ન્યાસગોર્વિપરીતતામ્ ॥૨૪॥

દુર્લભત્વ ચાત્રગત્યાર્ત સાર વિભાવયેન્ ॥૨૪૩॥

તે જ્ઞાતમાર્ગીય સુખા ॥ ૨૪૩ ॥ તર્કી મ ૧ ૨૧૪ ૧૧ ૨૫
 મોક્ષ પત્રી જ્યારે પ્રભુને તના હૃદય કૃપા કરી નીનાનો અનુભવ
 કરાવનારો હોય છે ત્યારે તેના અને પ્રભુ પોતામાંથી જ હાર માની
 તેો લીનાનો અનુભવ માવે છે જ્યાં અહીં આ વિદ્યાર્થીય
 સંન્યાસની ઝટિમાં તા હસ્ત ૧ હૃદય ૧૭ મમત્ર લીનાનો અનુભવ
 થાય છે આ પ્રમાણે જન નમા ॥ ૨૪૩ ॥ સંન્યાસમાં રૂઢી વિગિત્તા
 તેમજ જીનગપજૂ બરે મત્ર મમત્રી અને આ પુરિમાર્ગીય મન યામ
 મટલા હૃદય છે તનો અનુભવ કરી ૧ ખાતો વિધા નમારો આરિ
 મત્ર છે તે ॥ વિચાર મરવા ૨૪૩

ત્યાગમાત્ર પ્રકુર્વૈત જન સર્વાસિદ્ધિરમ્ ॥૨૪૪॥

ગપદ્ધસ્ફુર્નિરશિતો વિદ્યાધ્યાન્યસન માતમ્ ૧

યાવત્પ્રપદ્ય સ્ફુરતિ તાસ્મૈવાધિસરિતા ॥૨૪૫॥

મન અધિ ૧ પ્રાપ્ત મરવા ૧૧ ૧૧ જાતમાજી મકન ૧ તુરો
 ત્યાગ કરવો તમા પજૂ આ જાત માં જાત ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 મુર્તિ તે ॥ વિના ૧૭ થઈ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 મુર્તિ જાત આ જાતના પદાર્થ ૧ મુર્તિ રૂઢી તામુધો મટી ૧
 આ પુરિમાર્ગીય સંન્યાસમાં અધિમત્ર મગતા નથી ૧ ૧-૨૧

અન સ પુરિમાર્ગીય સિદ્ધો ત્રવનનુ રિ ૧

તયા ન પ્રાપ્તચાર્યેત્તન્યત્રામ્યપ્ત્યામ્યતા ॥૨૪૬॥

એ ઉચ્ચ પ્રકારનો પુષ્ટિમાર્ગીય સંન્યાસ ગ્રાપીગ્નોત્તર સિદ્ધ હોતો; તે ઉપરાંત શ્રીમદ્દાપ્તબુદ્ધ શ્રીમદ્દલ્લભાધીશ્વર પ્રત્યુમાં સિદ્ધ હોતો. બાકીના જે બીજાઓ એમાં તો સ્પષ્ટ અનધિકાર કહેવો છે. ૨૭

અયોગ્યમિચ્છન્મનુજ પતતિ સ્વફલાદપિ ।

તસ્માત્સ્વયોગ્યતાં જ્ઞાત્વા વર્તવ્યઃ સ્વાન્મનોરથઃ ॥૨૮॥

પોતાનો અધિકાર ન હોય તેવું કંઈક થાય તો મનુષ્ય પોતાના અધિકાર પ્રમાણે જે કંઈ મળવાનું હોય, તેનાથી પણ બાંધ થાય છે. તેથી કરીને પોતાની હાથકાતનો વિચાર કરી પછી આગળ પગલું ભરવું. ૨૮.

સ્વેયં તયૈવ વા રોન્મા મનુજૈર્ભામ્યરાશિભિઃ ।

તન્નામ નૈવ ધર્તવ્યમપગ્નઘાદિતિ સ્થિતિઃ ॥૨૯॥

આમવા તો નગીભગ્ન એવા શુભોયે પોતાને જે માર્ગની રીત મળી હોય, તે રીતેજ આગળ પુષ્ટિમાર્ગીય ઉચ્ચ કોટિના સંન્યાસનું નામ લેવાય અપગ્ન થાય, એ બધે અધિકાર વિના તેવું નામ પણ ન લેવું એવું મને થાય છે. ૨૯.

૪૩. જન્મવૈફલ્યનિરૂપણાષ્ટકમ્ ।

નાશ્રિતો વહ્નમાપીદો ન વ દ્વષ મુવોષિની ।

નાઽઽરાંપિ રાધિકાનાથો વૃથા તન્જન્મ મૂનઞ્ચે ॥૧॥

(અનુવાદક-શાસ્ત્રીજી જયેન્દ્રરામ હરજીવન જોશી)

શબ્દાર્થ—જેઓએ શ્રીલક્ષ્મીધીશ્વરનો આશ્રય કર્યો નથી શ્રીમુખોદિનીજી જેવા નથી, અર્થાત્ શ્રીમુખોદિનીજીના કથામૃતનું પાન કરી શ્રીભાગવતના નરનાને જાણ્યું નથી, અને ગાધિકાનાથ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીનું જેઓએ આરાધન કર્યું નથી અર્થાત્ મંત્ર કરી નથી તેઓનો જન્મ પૃથ્વીમા નિષ્ફળ છે. ૧.

વિવેચન—ચોગશીવક્ષ યોનિમાં ભ્રમણ કરના કરતા અને શીર્ષકે કૃપા કરીને જીને મનુષ્યદેહરૂપી નૌકા મમારમમુદ્ર તરવા માટે અર્પણ કરે છે નૌકા મળવા છતાં પણ જે તે સમાવના ન. આવડે તો નમ્રદ્રમા રૂપી જળ ૬ માટે શ્રીમામનના એકાદશ ઝકધમા ભગવાને ઉદ્ધવજીને કહ્યું ‘હે કે—“ગુહર્ણધારમ્” ગુરુ એ નાદેહ નૌકાના ગણાવનાર છે. અન્યેવ વેદમા કહ્યું છે કે “ભાતાર્ય-જાન્ પૃથ્વો વેદ” એ ચાવનો આશ્રય કરનાર પુરુષ જાણી ગઈ છે. માટે ગુરુના મન લક્ષણયુક્ત એવા શ્રીમદવક્ત્રમાગાર્યજી મદાપ્રમ-જનો આશ્રય કર્યાશીજ એ ન-દેહનૌકા મમુદ્રપાત પામી રાકે છે. તેમજ શ્રીલક્ષ્મીધીશ્વર એ વાળીના પતિ દ્વાવાયો મધ્યાર્થ નામદના-મવતના રહસ્યને પણ તેઓજ જાણે છે. અન્યેવ તે રહસ્યના શ્રી મુખોદિનીજીજી જે જાણનાં શ્રીગણિકાપતિ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની સેવા કરવા આજ્ઞા કરે છે. માટેજ શ્રીર્ષકનિયજી આજ્ઞા કરે છે કે ને નીચલમાધીશ્વરનો જેણે આશ્રય કર્યો નથી, શ્રીમુખોદિનીજી જેણે જેવા નથી, અને ગાધિકાનાથ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીનું જેણે આરાધન કર્યું નથી, તેનો જન્મ આ પૃથ્વી ઉપર નહીંઓ કે. ૧.

न गृहीतं हेर्नाम नान्माद्यग्निरमर्षितम् ।

न कृष्णसेवा दिविना कृथा तज्जन्म मृनरे ॥२॥

સમસ્ય—જેઓએ મનુષ્યજન્મ ધારણ કરી શીલ્પિ-નું નામ પ્રદણ કર્યું નથી, આત્મા, પુત્ર, કન્યા, કન્ય, કુટુંબાદિક સર્વ પ્રજનું છે એમ માની જેઓએ આત્મનિવેદન કર્યું નથી, તેમજ આત્મનિવેદન કરી ભગવાનના કરવાનો લાભ મેળવો શ્રીકૃષ્ણની સેવા કરી નથી, તેઓનો જન્મ આ જૂતળમાં નિર્ણય છે ૨.

વિવેચન—જગવહીસા મધ્યપાતની અભિજ્ઞાપાપજાઓએ પ્રતિ-ક્ષેત્રે ભગવાનને સેવુંજ નેમજો, કાચું કે—“જગવજ મમા પાત દર કરવાની જેટલી ઝંકિત છે તેટલું પાપ પાતકી મનુષ્ય કરી શકેનો નથી”, માટે શીલ્પિગણમરણ આજ્ઞા કરે છે કે જેમણે શ્રીકૃષ્ણનું નામ પ્રદણ કર્યું નથી તેમનો જન્મ આ જૂતળમાં થયા છે. તેમજ આ જગત પ્રજાએ ઉત્પન્ન કરેલું હોવાથી જગતના જગ પાતકી શીલ્પિ-રિષિ છે તથાપિ હવે અવિષ્ણોપાધિને કીર્ધિ તેમજ અદ્વૈતામના મળે છે, તે ગિર્યા છે, જુઓ મીમામસાના અવિરાતને કીર્ધિ મનમગ-વાળો તમ્બુ પમમાં પૃથ્વી આપ્તની પ્રતિજ્ઞા અત્ત કન્યા જાણીયું છે તે મમથે તેની જો વિધ્યાવલીએ અષ્ટ કર્મ છે કે—જે પ્રજો આ જગત તમેએ કીડા કન્યા માટે ઉત્પન્ન કર્યું છે તેથી તેના પાત માત્રીક નમો હોવા જગ જેઓ પોતાની માત્રી જાણે છે તે દુષ્ટપ્રવિભાજો છે, માટે હવની જેમ અદ્વૈતામના મહત્ત્વ છે તે દેહ, સ્ત્રી, પુત્ર, કન્યા, જૂદ, કુટુંબાદિક હે પ્રજો ! આગ નથી પણ આપના હે એવી રીતે મુગમદા પ્રતિજ્ઞાદાગ પ્રજાને આત્મનિવેદન કરી અદ્વૈતામનાનો ત્યાગ કરી ભગવત્પ્રેમનો અધિકાર મેળવો દામ્બદાત્મી “યોયદંશ મ તં મજેત” એ સુલલુમારે જગ પ્રજાને અંશ દેવામાં આવી પ્રજાની મેવા કરવી એ તેનો સ્વધર્મ છે માટે તે

રવધમરૂપ સેના ન જરવારનો જન્મ આ જૂતગ ઉપર નિષ્પન્ન છે
એમ આ શ્લોકમા શ્રીહરિગાયક જણાવે છે ૨

ન લીલાચિતન નૈવ દીનતા વિરહાદ્ધરે ।

નવા કૃષ્ણાશ્રય પૂર્ણા વૃથા તજ્જન્મ મૂતલે ॥૩॥

શબ્દાર્થ-જેએએ જમાતમ્ શ્રીપૂર્ણપ્રેમાત્મની લીલાઓનું
ચિતન મધુ નથી શ્રીહરિને મગસા ॥ આર્તથી વિમર્યાગામિથી તમ
ચક્ષુ જેએનાગા દીનાતા અડી નથી, અથવા શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનો દહ
આશ્રય જેએન નથી નમ ॥ જન્મ આ પૃથ્વીમા નિષ્પન્ન છે ॥૩॥

વિવેચન-ભગવદ્ભક્તોએ હમેશા ભગવત્લીલાઓનું ચિતન
કરવું જોઈએ કે જેથી ચિત્તવૃત્તિનો ભગવાનના નિરોધ મિલ્લ થાય,
અને તે લીલાઓનું ચિતન કરતા કરતા પ્રભુને મગસાની આત્મ
પૂર્વક હૃદયમા જ્યારે વિરહામિ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે વિન્દ્યા મંદારના
ભગવદ્દર્શનમા અતગમ્યરૂપદોનો નાશ પામતા દીના પ્રવૃત્ત થાય છે
અને તે દીનતાથીજ પ્રભુ પ્રકટ થાય છે નમજ આત્મક રક્ષી જેમ
મેષ ઉપર વિશ્વાસ મને છે તો તે મેવ જ હોવા છતાં પગ પાનીમા
વૃષ્ટિ પડી તેની આશા પૂર્ણ કરે, કાગળ આપે તો અન્ય
વિશ્વાસ મેવ ઉપર છે, આત્મ પાતી ॥ જગ વિ ॥ અન્ય જગ ॥
રતીકાર કરવું નથી, તો ભક્ત પ્રભુની અવન્ય ભક્તિ કરી અન્યાશ
મના ત્યાગપૂર્વક પૂર્ણ રીતે ભગવન શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રનોજ આશ્રય કરે
તો પ્રભુ તે ભક્તોના મોગ્ધ અવસ્થા દર્શ કરેજ, એમા ૧૪
આશ્રય ૧૪, માટેજ શ્રીહરિગાયક ગ આજ્ઞા કરે છે ૨ લીલાઓનું
જેને ચિતન નથી, ભગવાનને મગસાનો હૃદયમ વિ ૨ ૧થી, વિ

હાસિથી દી હતા પ્રાપ્ત જેઓને યર્જ નથી, તેમજ નહિ ૨. ૪૬ ॥ ૫૩
આમ નથી, તેઓનો જન્મ આ પૃથ્વીમાં વિષ્ણુ ૭ ॥ ૩ ॥

ન નીતા વાર્તાયા ઋષ્યા માવલો નૈ સેવિતા ।

• નેન ગોવિન્દગુણા મીતા દૃશ્યા તઝન્મ મૃતલે ॥૭॥

મત્સ્ય-જેઓનો ભગવત્સંગથી રત્ના રહે વિશેષ નથી
કર્તા નથી, સાધુપુત્રોનું અર્થાત્ ભગવન્મય જીવન વ્યતીત કરનાર
• ભગવદીયોનું જેમણે સેવન યુજ નથી, શીંગણાંદ ભગવાનના
શુષોનું મા । જેઓએ નથી ચુ તેમનો જન્મ આ ભૂતગા
ન ગો ૭ ॥ ૮ ॥

વિવેચના-જે ભગાદીયો ॥ ૭ ॥ ગા પાર્શ્વપુરોચિત મીટા ન
મિગજન હાથ જેમના મુખનાથી સમાવતાપથી તમ થયેનાઓની
તૃપ્તિ શાન્ત કરા ॥ ભગવત્ ૭ ૩ મૃતલે ઓ અપક વડનો હાથ
તેમ ભગાદીયોનો મ સમ આ તેમની પગિયર્થ કરાવી મળુનો
ગનના । સાચ છે જેમી શ્રીભગિનોરચના તેમ ભાવદીયોના મત્સ્ય-
ગમા મગાદાર્તાથી વિશેષ નીત કરા અને તેમની પગિયર્થ
કર ॥ તેમ જોસિ મુખના કરા આના મે ૩ પગનું હાથના
મગામ ભગવદીયોનો સત્કમ કરા અને પનિર્ગા કરા પટે ॥
શ્રીભગિ મત્સ્ય-વિચિત 'દુઃસર્જવિજ્ઞાન' નામો અથ વાચી
માર્ગથી જાણ કરાગ ના ૨ નવરાત્રી નાર ૨૬૩ જેણે નદિ
તો સનમ થયેતો ભગવદ્ધર્મ પમ નાત પામે ॥ માટે માવલન
મદ મ મગામ વિવેકનનુ અન્ય કરી સ્ત્રી, પુત્ર દુકલ દ્રવ્યકિ
મળુ મા ૧ નવનામનાનો ત્યાગ કરી જેમણે મત્પુરોનું મેવન

કયું નથી અને ગોવિન્દગુણગાન કયું નથી તેમનો જન્મ આ
 જુતગા ઉપર નિષ્ફળ છે વળી શ્રીકૃષ્ણ જ્યારે વનમાં પધાર્યા
 હતા ત્યારે પ્રજાજનોને આજ્ઞા કરી હતી કે જુઓ વૃક્ષો પણ જાન
 છે કેમકે તેમને તમા આપણે અતિથિ આવેલા છીએ, એમ સમજી તે
 મ્હો પણ પાનથી પુષ્પોથી, ફૂલથી ઓ કાટાદિકથી પણ તેમજ
 છાયા વગેરેથી આપણો સત્કાર કરી કેવા પરાક્રમ કરી ગયા છે ?
 માટે તેમનો ધન્ય છે આ જમનાદાતાનુમા શ્રીદશિરામચરણ સાધુ-
 સેવન એમને અતિથિમત્તમ અને પરાપકાર કરના સુચન કરી
 તેમ નહિ કે ॥૨નો જન્મ વિગ્ન જન્મ વે કે. ॥૪॥

न कृष्णरूपसौन्दर्ये मनो नैव विरागिता ।

न तु मगपरित्यागो वृथा तन्मन्म भूतले ॥५॥

ગન્ધાર્થ-જેઓનું મન પ્રપચ્છિત્તનિર્લેક શ્રીકૃષ્ણમન્દના
 મનદર મરૂપ સૌન્દર્યમાં આસક્ત મનુ નથી તેમજ દુષ્ટ પુન્યાને
 મગ ચારે તરથી જેમણે ત્યાગ કર્યો નથી તેમનો જન્મ આ
 જુતગમાં નિષ્ફળ છે ॥૫॥

વિવેચન-૧૫૧થે જ્યારે સ્થિત્તિનૈર્વર્તને નિદાણાએ ડીએ ત્યારે
 તે સ્થિતિની મોહતા જોઇ જેમ જમર કમળમાં લમ્પ મતી જમ
 નમાં પડી નાશ પામે કે તેવી રીતે આપણે પણ ને મોહ પદા-
 થામાં આમકેત મતી આપણે નાશ કરી મનુષ્યજન્મ વૃથા ગુમા
 રીએ છીએ, માટે આપણે રિચાર કેવો લેએ કે આપણે જેમાં
 મોહ પામી મનુષ્યજન્મ ગુમારીએ ડીએ ને મોહક પદાર્થો આપ્યા
 મ્યાથી ? ‘एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म’ ‘જગદી ન રમતે, સ દ્વિતીય-
 મંછત્ ‘तद्देहावानाम’ પ્રથમ ‘એકે બ્રહ્મજ દેહુ, એકના રમણ

યાપ નહિ તેથી તે ક્ષણે બીજી કાજ કરી, ત્યારે તે મદ્ય વચ
 દરૂપે થયા. એમ વેદ નિરૂપણ કરે છે, ત્યારે વિચાર કરવો જોઈએ
 કે—જે પ્રભુભાષી આ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય ઉત્પન્ન થયું છે તે પ્રભુ કેના
 મૌનદર્શનિધાન હતો ? એમ વિચાર કરનાથી જાણ્યો કે તેઓ
 કૌટુંબિક દર્શનાવલોકન સૌન્દર્યના ભાગરૂઢ, આ સૃષ્ટિના મોહકપદાર્થો
 તેમના આમર શુભ છે માટે સમાગમકિત તથા પૈતૃત્વપૂર્વક મન
 ને કૌટુંબિક દર્શનાવલોકન શ્રીકૃષ્ણ-વદના પરીવાર જોઈએ, તેમજ સમ
 જયુ જોઈએ કે જગતના કામદોષાદિઓ અત્યંત અને સ્ત્રીપુ-
 નાદિક કુટુંબીઓએ પ્રભાવની ભોગે છે, તેમજ અનેક પ્રકારના
 ભાગવદ્ભાવ વેળાને પ્રભાવના વચ્ચે (રમો) થયે છે, તેઓના
 દુઃખનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ત્યારે ભગવતપ્રાપ્તિ થાય છે
 માટે શ્રીદગ્ધિયથરણ આચાર કરે હ કે—પૈતૃત્વપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણરૂપ
 મૌનદર્શના જોવાનું કામ પરીવાર નહિ તેમજ દુઃખનો ભોગો પડિ-
 ત્યાગ કરો નથી તેઓનો જન્મ આ જૂતા ઉપર નહાએ છે ॥૫॥

ન ભવિષ્યં પુષ્ટિમાર્ગીયા ન નિ સાધનતા હૃદિ ।

ન વિમ્મનિ પ્રવનસ્ય કથા તત્ત્વનમ ભૂતલે ॥૬॥

રૂપદર્શન—જેમનામાં પુષ્ટિમાર્ગી (નિશુભ) ભક્તિ નથી,
 હૃદયમાં નિ સાધનતા એટલે મારી સાધનોથી સહનપણ નથી, જગ
 વની વિમ્મનિ નથી તમનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નહાએ હ ॥ ૬ ॥

વિવેચન—ભક્તિના નોક ૧૫૦ ॥ બેઠે છે ૫૦૦૦ તે
 ભક્તિમાં નિશુભભક્તિ મોજ ઉત્તમ કે જુઓ નજમકોએ તમામ
 પ્રકાર ૧૧ ૪૨૦ જોને તથા ૬૪ ૨૫૫ પ્રભુનીજ નિષ્કામભક્તિ કરી
 હતી, પ્રભુ ૧૫૦ ॥ થયા શ્રીદગ્ધિ તેમને વીકેકમાં જોયા

કર્મ નથી અને ગોવિન્દશુભ્યાન કર્યું નથી તેમનો જન્મ આ
 જીવન હિપર નિષ્ફળ છે વળી શ્રીશકુન્તલ જમારે વનમાં પધાર્યા
 હતા ત્યારે ધનુષકળેને આગા કરી હતી કે જુઓ વૃક્ષો પણ જાન
 છે કેમકે તેમને તમા આપણે અતિથિ આવેના છીએ, એમ સાગજ ને
 ઝાલો પણ પડ્યો. પુષ્પોથી, ફૂલોથી અને કાઠાદિકથી પણ તેમજ
 જાયા વગેરેથી આપણો સત્કાર કરી કેવા પરાપકાર કરી ગયા છે ?
 માટે તેમને ધન્ય છે આ ભગવાદશાસ્ત્રમાં શ્રીકૃષિપ્રાચીન સાધુ
 ભેંચન એમને અતિથિમત્તમ અને પરાપકાર કરના સૂચન કરી
 તમ નહિ કરાવેનો જન્મ વિષમ જન્મ વે કે. ૧૪ ॥

ન કૃષ્ણહૃદયસોઽર્યે મનો નૈવ વિરાગિતા ।

ન દુઃસગપરિત્યાગો વૃથા તન્નમ્મ મૃતલે ॥૧॥

મનુદાર્ય-એઓનુ મ । પ્રાગરિમ્મનિર્લક મીકુમ્મન્ડના
 મ ૧૬૩ ૨૩૫ સૌન્દર્ય આમકલ જન્મ નથી, તેમજ દુષ્ટ પુન્યાને
 મગ આરે તરફથી જેમણે ત્યામ કર્યા નથી તેમનો જન્મ આ
 જીવનમાં નિષ્ફળ છે ॥૫॥

વિવેક ૧-આપણે જ્યારે સુખિનૌન્યને નિહાળીએ તોએ ત્યારે
 તે સુષ્ટિની મોહતા જોઈ જેમ જમત મમતા વાધ મની જમ
 મા પરી નાશ પામે છે તેવી રીતે આપણે પણ ને મોહક પદા-
 થોમાં આમકલ મની આપણે નાશ કરી મનુષ્યજન્મ વૃથા શુભા-
 રીએ છીએ, માટે આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે-આપણે જેમાં
 મોહ પામી મનુષ્યજન્મ શુભારીએ તોએ તે મોહક પદાર્થો આપણા
 મ્પ્રાપ્તી ? ‘‘સ્વમેકદ્વિતીય મ્મક ‘‘જાકી ન રમતે, ન દ્વિતીય
 મં કરે ‘‘મ હતાકિનામ પ્રથમ ‘‘એક સદાજ દત્ત, એકના મમ્મ

થાય નહિ તેથી તે શ્રદ્ધે બીજા ॥ ઇચ્છા કરી, ત્યારે તે શ્રદ્ધા જગ
 દર્શને થયા, ” એમ વેદ નિરૂપણ કરે છે, ત્યારે વિચાર કરવો જોઈએ
 કે—જે પ્રજામાંથી આ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય ઉત્પન્ન થયું છે તે પ્રજા કેવા
 મૌન્દર્યનિધાન હશે ? એમ વિચાર કરનાથી જણાશે કે તેઓ
 કેટલેક દર્પણાવણ સૌન્દર્યના લાગર છે, આ સૃષ્ટિના ગોદકપદાર્થો
 તેમના આગળ તુચ્છ છે. માટે સમાગમકિતિયજ્ઞ વૈગવ્યપૂર્વક મન
 ને કેટલેક દર્પણાવણ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રમા પરાયણ જોઈએ, તેમજ સમ
 જયુ જોઈએ કે જગતમા કામક્રોધાદિઓ અતગના અને સ્ત્રીકુ-
 તાદિક કુટુંબીઓએ જહાગના ચોરા છે, તેમજ અનેક પ્રકારના
 ભાગવદ્વાજ વેરાધાની ગદાગના વચો (રંગ) પાલ છે, તેઓના
 દુઃખગનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ત્યારે ભગવતપ્રાપ્તિ થાય છે.
 માટે શ્રીકૃષ્ણગાયધરજી આજ્ઞા કરે છે કે—વૈગવ્યપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણરૂપ
 મૌન્દર્યમા જેઓનું મન પરાયણ ના તેમજ દુઃખગનો જેમણે પતિ-
 ત્યાગ કર્યો નથી તેઓનો જન્મ આ ભૂતળ ઉપર નહીં છે ॥૫॥

ન મન્તિઃ પુદ્ગિમાર્ગીયા ન નિ સાધનતા હૃદિ ।

ન વિમ્મન્તિ પ્રપન્મય વચા તત્તન્મ ભૂતલે ॥૬॥

૭ માર્ગ—જેમનામા પુદ્ગિમાર્ગીય (નિયંત્ર) ભક્તિ નથી,
 હૃદયમા નિ સાધનતા એટલે માર્ગ આધનોથી ગતિપણુ નથી, જગ-
 ત્વી નિમ્મન્તિ નથી તેમનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નહીં છે ॥૬॥

વિવેચન—ભક્તિના અનેક પ્રકારના બેદ કે પગનુ ને
 ભક્તિમા નિયંત્રભક્તિ એજ ઉત્તમ કે જુઓ જગતનોએ નમામ
 પ્રકાર ॥ ૬૨૭ મોને ત્યજ દધ કરા પ્રજુનીજ નિષકામચાલિ કરી
 દત્તી, પમુન મર્ગ થયા શ્રીકૃષ્ણે તેમને ભૈરવમા જોડાયા

અનેક પ્રકારે ઉપદેશ આપ્યા, પણ તેઓએ પોતાનો નિશ્ચય ન ત્યજ્યો, પ્રભુએ તેમને રસાનંદનું દાન કર્યું, ત્યારે તેઓ મનાવિટ થયા ત્યાં પ્રભુ તિરોબાર પામ્યા, ત્યારે વ્રજભક્તોએ તમામ રક્ષો પાછુ, પ્રભુની શોધ કરી, પ્રભુ સાધનગણની ન મળ્યા, છેડે સાધનગણ ત્યજી હૃદયથી નિઃસાધન બની કેવળ ગુણગ્રામ કરવા માડ્યું, પ્રપંચને જૂની ગયા, ત્યારે કોટિકંદર્પસાવણ જગતના નન્દનનંદન પાછાશ્રી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્ર પ્રકટ થયા, માટે શ્રીહર્નિયત્ર આજ્ઞા કરે છે કે પશ્ચિમાર્ગીયભક્તિન નમના હૃદયમા નથી, હૃદયમા અર્ધ સાધનને ત્યાગ કરી નિઃસાધનતા પ્રકટ થઇ નથી, તેમજ પ્રપંચ (જગત) ની જોએને વિષ્ણુને નથી મળે તેઓનો જન્મ પૃથ્વી ઉપર નકામો છે. ૧૧૬.૧

ન વર્મરતા નૈવ વર્મમાર્ગે મનોગતિ ।

ન ભક્તિર્દાનવૈરાગ્યે ધૃત્યા તત્તજન્મ મૂળં ॥૭૧॥

અર્થ—જોએને ધર્મમા તત્પરતા નથી, ધર્મમાર્ગમા મન ની ગતિ નથી, ભક્તિ, જ્ઞાન કે વૈરાગ્ય જેમનામા નથી તેઓનો જન્મ આ પૃથ્વીમા નિર્જન છે ॥૭૧॥

વિવેચન—“જો શ્વેતઃ સ તં મગેત્” એ જોએ નશ્વ હોય તેઓ પોતાના અંશની અર્થાત્ જેમ પુત્રે પિતાની સેવા કરી તત્તજન્મમાં જન્મ આરો આસી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રની મળા કરવી ન જોઇએ, જે શ્રુતપ્રમાણ શીમદાપ્રભુ શીમહવલ્લભાચાર્યચંદ્રે “ચતુષ્સોડી”ના પ્રથમ સ્લોકમા આજ્ઞા કરી છે કે—“દેવેના મર્યામગારપૂર્વક વ્રજ પિપતિ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રને મેરવા, જવનો એજ ધર્મ છે નન્ય દેશમા કે કાળમા જવનો બીજો ધર્મજ નથી” તત્તજન્મમાં માદેવ વ્રજમા

પણ આવી કરે છે કે જેઓને સેવારૂપ નિર્ગમ્ય તત્વગતિ નથી,
ધર્મમાર્ગમા જેના મનની ગતિ નથી, સ્ત્રી, પુત્ર, દુષ્ટ, કુટુંબમા
પ્રેમ છે તેથી અધિક પ્રવૃત્તિ ઓદ નથી, પ્રભુના આદર્શનું અનુસર-
દિદાન માન નથી તેમજ જગતની આસક્તિ છૂટી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત
મહા ભગવદામૃત પ્રાપ્ત થઈ નથી ત્યારથી તેમનો જન્મ આ
પૃથ્વીમા નિષ્ક્રમ્ય છે ૭

ન નિત્વામિરરૂપરિતાપો ન ભારના ।

ન દૈન્ય પરમ વ્યય વૃથા તત્ત્વમ્ ભૂતલે ॥૮॥

અર્થ—જેઓને પોતાના માર્ગ કે શીકૃષ્ટચન્દ્રના નિયોગથી
પરિતાપ (અતિ) થયો નથી, તેમજ મનવાની જાનના એવલે
આતુન્તા પ્રાપ્ત થઈ નથી, સર્વ સાધનોના અભિચાર પૂર્વક પણ
સરૂપ દીનતા જેઓનો પ્રાપ્ત કરી નથી તેમનો જન્મ આ ભૂતલમા
નિષ્ક્રમ્ય છે ૮

નિર્વેણ—જાનદોષ મરુકય વગર ઉત્તિપતેથી જન્માત
છ કે જેમ અગિમથી તણ્યા ની જે છે તેમ પ્રવૃત્તિથી છવો વ્યુત્પન્ન
છુ થયા છે તેથી તે ભગવદસ છે, પરંતુ તેમણે ઔચ્છર્યધર્મો
અનુસરી નિર્ગમ્ય માર્ગથી જીવે દીન દુષ્ટી થઈ જન્મજન્મ
અનુભવ જોવામા મારે છે, તથાપિ ને જીવે પોતાના અન્ય
માલીક માદન્તે મારાનો નિદા તાપ કે જાવના દત્તી નથી
તેમ જીવદામૃત શીકૃષ્ટીમાં આવી કરે છે કે—“દૈન્યવૃત્તા-
વચાપામ્” છે પ્રભો આપને મનુષ્ય કુળનું સામાન્ય દૈન્ય છે,
તે દૈન્ય પણ નથી, મોટે શીકૃષ્ટિમણ આજા કરે છે કે પોતાના
આમોના વિદ્વદો તાપ જાવના કે દૈન્ય જેમનામ નથી તેમનો
જન્મ આ પૃથ્વીમા નકામો છે ૮.

४४. दुसंगविज्ञानप्रकारनिरूपणम् । ॐ

(અનન્ત ૧૮૧-૭૧ શ્રીઅનિઝદ્વાચાર્યજી મહારાજ)

अथ धीवहाभाचार्यकृपया स्फुटितं हृदि ।

स्वीयानामभ्रमायाय किञ्चिदत्र निरूप्यत ॥१॥

અથ શ્રીમદ વલ્લભાચાર્ય- ૧૧ કૃપાથી જે મર્મ હે તમા
પ્રતીત થયું હો ત દરાશ્રિત જેની પ્રાપ્તિ દૂર થવા માટે આ
મથકા વિપણ્ય મગમા વ્યાપે ૬૧

વિવેચન—અથકનો શ્રી િયજ્ઞના હૃદયમા ૭ વિવારો
શ્રીમ વલ્લભાચાર્યની કૃતિએ ૭/૨૧ અ યા તે ભક્ત જોના ૫ પા
૮ ને મટે આ અથમા ૧ ૫ ૫ થા છે

नैवासुरविभागेन द्वा जीवा प्रशार्तिता ।

बधमोक्ष-यवस्थापि गीतायामेव रूपिता ॥२॥

[illegible]

વિચેયન પ્રતિ આ રમ્ભિયા ^૧સી આરે । મુરી મે ^૨મ ।
 ૧ ॥ જવા ૧૧૧૧૧૧ આ ૧૧ ૮ લેન્નો ભગ્નત્વગય । કે ત રી

છ ડેરા રકા ॥ મગ નમજો લલલે લો મે મે ૧૧
 વરાનો ના રધુ અથા ॥ અગ્ય ૬ મુટે આ અથને ભમના
 ઉપયોગમા આવે એવુ દુગજ વિાનુ રિગાન એ ગાયર ૧૫ નામ
 આપવાગ આ ય ૬

હવે છે, અને જેઓ તસરપરાયણુ તે આસુરી છો છે. આ
 હવેનું વર્ણન ગીતાના ૧૬ મા અધ્યાયમા મળિયું છે. આ
 આત્મુ છે. ત્યા કહેવામા આવ્યું છે કે આસુરી હવે પ્રજ્ઞા અને
 નિષ્ઠિતિ કેને કહે છે તે જાણના નથી. તેઓ આ વચ્ચે અસત્ય,
 અપ્રતિષ્ઠિત અને અનીચર કહે છે. દેવી મંપતિવાળા હવે અભય,
 મત્વમંદુદ્ધિ આદિ ૨૬ લક્ષણોવાળા હોય છે. દેવી હવે
 મોક્ષના અધિકારી છે, અને આત્મી હવે નંધ (પારંપાર જન્મ
 મરણ) ને પામે છે.

જાન જનને દેવી હવે તો મન હજુ છે અને માનક આ-
 યામા આસુરી હવેનો સંગ તેને અત્યંત દાનિકારક છે. ૨.

મૂલમ્-દૈવેષ્વપિ ચ નીરંપુ યદગીરુરણં પુનઃ ।

મક્તિમાર્ગે ત દ્વાત્ર પ્રાપ્ત્યન્નિ પુરુષોત્તમમ્ ॥૩૥॥

અર્થ—દેવી હવેમા પણ જેઓનો જગજાને ભક્તિમાર્ગમા
 અંગીકાર કર્યો છે તેજ હવે આ પ્રપચમા શ્રીપુણેશ્વરને પ્રાપ્ત
 કર્યો છે.

વિવેચન—દેવી હવેમાથી મુખ્યકરે ભક્તિમાર્ગ દ્વારે જા-
 નવિકે ગતિ હોય છે, દેવતાને કર્મમાર્ગ દ્વારે અને મુદ્દાકને
 જાનમાર્ગ દ્વારે જગજાવિકે ગતિ હોય છે. જેઓને ભક્તિમાર્ગ
 દ્વારે સ્વમાર્ગિક પ્રીતિ હોય તેઓને જગજાને ભક્તિમાર્ગમા અંગી-
 કાર કર્યો છે એમ મનજવું, અને તેઓજ માન આ જગજા
 આવામા પુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી મકે છે. જેઓને કર્મમાર્ગ
 દ્વારે પ્રીતિ હોય તેઓ કર્મજનિત ક્ષેત્ર ભેગવી પછી જગજામા

આવાગમનને પામે છે. જેઓને જ્ઞાનમાર્ગ ઉપર પ્રીતિ હોય તેઓ ધણુ જન્મને આપે (જૂનાં જન્મનાં સંસ્કૃત જાનવાન્માં પ્રવચતે । ગી. ૭-૧૯) પ્રભુમા અને દિવ્ય જ્ઞાન પુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. અને પ્રભુને વિશે અને ઉપજ ન રાય તો તેઓનો અક્ષરમા લય થાય છે.

અન્ય રથજે શ્રીહરિગાયત્રી ભજનના લક્ષણ નીચે પ્રમાણે કહે છે:

અનન્યમજનાસ્તુષ્ટા. કામલોભવિવર્જિતાઃ ।

નિરપેક્ષા કિરક્તાશ્ચ સર્વમૂર્તિરિતે રતાઃ ॥

ગિતા ૧૧-૨૨

અર્થ-અનન્ય ભક્તિ ક-વાચળો, અતોષવાળો, કમ અને કોભ મરિત, નિરપેક્ષ (જેને કોઈ વસ્તુની અભિપ્રાય ન હોય તે) વિષ્ણુ, અને સર્વ પ્રાણીમાત્રના સ્વિતમા પ્રીતિવાળો હોય તેને અનન્ય જાળનો ૩.

મૃદમ્-તત્રાપિ મેદો વિજેયો મયાંતાપુષ્ટિમેદતઃ ।

માર્ગે ફલંડપિ વિજેયો મત્તિમોક્ષવિમેદત ॥૪॥

અર્થ-ભક્તિમાત્રમા પણ મયાંતા અને પુષ્ટિ એમ જે પ્રકારનો ભેદ છે, અને ક્યમા પણ ભક્તિ (અત્યંત વિભાવ) અને મેમ જે જે પ્રકારનો ભેદ છે એમ જાણવું.

વિવેચન--ભક્તિ જે પ્રકારની છે, માર્ગાદિક અને પૌષ્ટિક. જે ભક્તિમા શાસ્ત્રીય નિયમોનું આધિક્ય અને મેદનું મીઠુપણ હોય તે માર્ગાદિક ભક્તિ કહેવાય છે. જે ભક્તિમા મેદનું આધિક્ય અને શાસ્ત્રીય નિયમોનું મીઠુપણ હોય તે પૌષ્ટિક ભક્તિ કહેવાય

છે મયાદામાર્ગીય ભક્ત મોક્ષને મારેજ ભાગી જર છે, તથી તે બ્રહ્મિનુ ૬૨ મોક્ષ થાય ૭ પુષ્ટિમાર્ગીય ભાગી પ્રભુની પ્રાપ્તિને મારેજ ભાગી કરે ૭ તથી તે બ્રહ્મિનુ ૨૧ ભગવત્પ્રસિદ્ધિ કે પુષ્ટિમાર્ગીય ૮૦ ગજિયો કીયત થયેલ ભગવાનનો લીધે કામની મલાન ૧૧ દોતી નથી તેથી કરીને તે મોક્ષની ધ્યાન રતી નથી પૌષ્ટિક ભાગી વિસાધન છે અને માયાદિ ભાગી સસાધન કે પુષ્ટિમાર્ગીય સેગત ૬૧ પ્રભુની સેવા અને ભાગીનુ ૬૧ પ્રભુની ભાગીત ૬, અને તે થડે તેને પ્રભુને આપીમાં થાય કે ૪

गूढम्-भक्तावगतिव्युत्पन्नं दैवानामपि सर्वथा ।

कामनिष्कामभेदेन स्वर्गमोक्षौ न सशय ॥५॥

અર્થ--શાન્તિમાર્ગમાં જે કલેશો મળીને વધી તે કારણે
પરમ મહાત્મા મને નિન્દામના બેઠ વડે વર્ષ જ્યારે મોખ(વી અર્થ)
માન છે, એમાં માફ મેં કરી

[illegible]

मूलम्-विज्ञेय वरण भक्तौ तद्वर्गित्वैकशायंत ।

तर्गित्व च विज्ञेय भक्त्यर्थप्रवृत्तिः ॥२॥

અર્થ—માન ભગવાનજી જેનો અર્થ છે એ કાર્ય ઉપરથી ભક્તિમા વરણ થયું છે એમ જાણવું જેની ભજનમા પ્રવૃત્તિ થાય તેને ભગવાનજી એક પ્રયોજન ક' એમ માનવું

વિવેચન—ગ્રામ્યેષુ માણુએ (મુકુટ વડનાર, મેની વગેરે કારીગરો) ભગવાનને મારજ કાર્ય કરતા હોય એમ જાણાય છે, પણ ધણો વખત તેઓ પોતાના પેટને અર્થે કાર્ય કરતા માન પડ છે, જોકે તેમને ભગવાનજી મુખ્ય પ્રયોજનરૂપ હોતા નથી, એવા માટે કહેવામા આવે છે કે જેઓને મત્ર ભગવાન અથવા ભગવતપ્રાપ્તિ એજ મુખ્ય પ્રયોજન છે અને જેઓ એ પ્રયોજન સિદ્ધ કરવાને તમામ કાર્યો કરે છે તેઓનું ભક્તિમા વળણ થયું છે એમ જાણવું. જેથીક વખત કાર્ય હપગથી કરેતું અનુમાન પોતું પડ છે, માટે કહેવામા આવે છે કે ભજનાનદમા પ્રવૃત્તિ થાય ત્યારજ ભગવાન જેજ મુખ્ય અર્થ કે એમ માનવું

મૂલમ્—તત્રાદૌ શરણ મચ્છેન્મહાપુરપયોગત ।

મહાપુરપયોરોશ્યે તક્ષિઠૈરપિ સ્વૈન્ત ॥૭૧॥

અર્થ—ભજનાર્થે પ્રવૃત્તિ ॥ નિપરમા મહાપુરુષદ્વાગ ભગવાનને શરણે જયુ, અને તેના મહાપુરુષના આવાવે ભગવાનમા જે નિરા મળતા હોય તેમના દ્વાગ ભગવાનને શરણે જયું

વિવેચન—આ શ્લોકો ઉત્તમર્થ શ્રી મહાપ્રભુજીએ ગ્યેના નિબધના મર્ નિર્ણય પ્રકરણના નીચેના શ્લોકને મળતો આવતો હોય એમ જાણાય છે

तदभावे स्वयं चापि मृतिं कृत्वा हो कश्चित् ।
परिचर्यां समं कुर्यात्तद्रूपं तत्र च स्थितम् ॥

अर्थ—छिपे कुर्या अुरो गतावे पोते कोठ ठे ॥१॥ अग
भक्ति उरीने सदा कुर्यासेना कुर्या भू ते भक्तिभा अगदुप
२२३ ३

छिपे अगना ने शरी जालु २५५ छे ते २२३ ॥ मण-
धमा श्रीकृष्णभक्तान् गोपाद ना दहे छ २-

सर्वेनान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ॥

अर्थ—ममं धमो पन्थिग कुरो मारे सरो य.
श्रीमान्नामं भदाप्रभुं अ सल्लु वल्लु विवेकधै (अप
मधमा नीने भरो २३ ३ -

रेहिं पारलोफ न रुन्ध्या शरणं हरि ।
दुःस्वप्नानां तथा पापे भये कामार्थे प्रणे ॥१॥
भक्तग्रे भक्त्यभां भक्त्यातिव्रमे वृत्ते ॥
भक्त्ये वा मुक्त्ये वा मय्या शरणं हरि ।
अहंकारकृतं चैव पोष्यपोषणरक्षणं ।
पोष्यानिव्रमणं चैव तथान्ननाम्यतिव्रमे ॥२॥
अनैविज्जनमिदं मय्ये शरणं हरि ।
एव निने मया माय वाचा न पन्विर्त्तयित् ॥३॥

અર્થ--આ લોક અને પરલોક સંગ્રહી સર્વ કાર્યોમાં સર્વ પ્રકારે ભગવાન માટે સરખા થાઓ. તેમજ દુષ્કર્મો નિવૃત્તિ થવામાં તથા પાપમાં, ભગમાં, મન-કામનાદિ પર્ણ થવામાં, જાકનના દ્રોહમાં, લક્ષિતના અભાવમાં, તેમજ લક્ષ્યોએ પોતાનો તિરસ્કાર કર્યો તેમાં, તેમજ પોતાથી નાદિ જતી શકે કે જાતી શકે એવા દામમાં, સર્વ રીતે પ્રભુ માટે સરખા થાઓ. અદ્વૈત દ્રવ્યમાં આઓ હોય તેમાં, પોપણુ કંઠા યોગ્ય (શ્રીપુત્રાદિક)ના પોપણુ અને રક્ષણમાં, તથા પોપણુને કે દિશ્યોએ પોતાનો અપગ્રહ કર્યો હોય તેમાં, મન અત્યૈકિક થાય તેમાં, એ સ્વચ્છમાં શ્રીદરિ માર્ગ મરજ થાઓ, એથી રીતે પોતાના મનમાં નિરંતર વિચાર રાખીશ; અને વાતથી પંજુ એવુંજ નિરંતર ઉચ્ચારણ કર્યો કરવું. ૭.

મૂલમ્-તત્ત્વ આશ્રયસંનિદ્ધૌ સંજ્ઞાયં મ્યસમર્પણમ્ ।

મમર્પણે જીતેદ્દેહતત્ત્વચરણામપિ ॥૮॥

બ્રહ્મસંજ્ઞાવતઃ કૃષ્ણમાક્ષાત્સંજ્ઞાવયોગ્યતા ।

તત્ત્વત્સંજ્ઞા મ્વીગમર્મ્યવિનિયોગતઃ ॥૯॥

ગૃહીતપરમાનંદનિધિઃ કૃષ્ણોઽક્ષયઃ કાતઃ ।

શાત્તુ માત્રધાનિર્મલે ત્રિષેયં મગવગ્જનૈઃ ॥૧૦॥

અર્થ--એથી રીતે સંગ્રહે ગયા પછી આશ્રયની ગિહિને મારે એવા અર્થે પોતાનું મર્મરેવ ભગવાનને અર્પણ કરવું એવ, દેહ અને તેઓના નામકવાળા પદ્ધતોનું અમર્ષણ થતા બ્રહ્મ મર્મરેવો આક્ષાત્ર મ્વીકૃષ્ણની સાથેના મર્મરેવો યોગ્યતા આત થાય છે. પછી તે સેવા વડે પોતાના મર્મરેવો ભગવાનને જિયે નિર્નિગમ થવાથી

સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણરૂપ અક્ષય પરમાનંદનિધિનો પ્રાપ્તિ થાય છે અને એ નિધિ (ખમ્ભના)ની પ્રાપ્તિ યથેચ્છી (તે સમયથી રાખવા) ભાગવત-જનોએ સાગ્રમાનતા ધારણ કરવી. ૧૦.

ધિવેચન--પૂર્વે કહેવામાં આવ્યું કે જીવસૃષ્ટિના બે ભાગ છે, ૧ દેવી, ૨ આશુરી. તેમાં આશુરી અને તે ભગવાનપ્રાપ્તિ કરવાને માટે અયોગ્યજ છે. દેવી જીવો કેટલાક કર્મમાર્ગે કેટલાક જ્ઞાનમાર્ગે જાને કેટલાક ભક્તિમાર્ગે ચાલે છે. કર્મમાર્ગે જાતનારાઓમાંથી જેઓ સકામ કર્મ કરે છે તેઓને માત્ર સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેઓ નિષ્કામ કર્મ કરે છે તેઓને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. જ્ઞાન-માર્ગે જાતનારાઓમાંથી જેઓ ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિ રહિત હોય છે તેઓને અક્ષરની પ્રાપ્તિ થાય છે, પણ જેઓ ભક્તિવાન છે તેઓને પુરુષોત્તમ શાક્ટાન્ત્રી પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભક્તિમાર્ગે જાતનારાઓ જેનું ભગવાને અંગીકરણ કર્યું હોય તેજ શ્રીપુરુષોત્તમની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે. ભગવાને તેમનો ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે કે નહિ એ જાણવાને માટેજ માત્ર એટલુંજ જોવું જોઈએ કે તેને ભજનમાં પ્રીતિ છે કે નહિ, તેનું સ્વયં કાર્ય ભગવાનની પ્રમજ્જના મંપાદન કરવી એ છે કે નહિ ? જો એ બે વાનાં હોય તો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે એમ જાણવું.

દરે જેનો ભગવાને ભક્તિમાર્ગમાં અંગીકાર કર્યો છે તેણે ભગવાનની પ્રાપ્તિને માટે શું કરવું તે જાણે છે. તેણે સર્વ મંપાદન પૂર્વક ભગવાનની સેવા કરવી. સમર્પણ કરવાથી પોતાનો અને પોતાની સાથે જોડાયેલાં પ્રાણી અને પદાર્થોનો ભગવાનની સાથે સંબંધ થાય છે, અને તેમ યથાગતી જ્ઞાન અને તેની સાથે જોડાયેલાં

હોય અને જેઓ લગ્ન કરનારી એકમા ઇચ્છાથી હોય તેઓને ચોર
ગણતરી આપતા નથી, પણ જેઓ લગ્નનાથી પ્રિયુષ દેવ તેમને
ચોર ગણતરી આપે છે, તેથીજ દિશાપત્રમાં કહ્યું છે કે મત
સદેવ એકવાર સોલિસાસિલ જર્જરે એટલા આટે ટીકે એ આસ કા
મોખના-થી ન લગ્નનોએ કે તો એવે ૧૦

૨૪૨-આતરા તાદ્યોમગ્યાદિચમારદગમ્તુ નં ।

યતો વદિર્મુનં ચિત્ત સંજાયા પ્રાપ્તોન્નહિ ॥૧૩॥

ચિત્તિર્ચિંકસાધ્યા તિ સંજા નાપિ ન નિષ્પતિ ।

તદગ્ગવેડિલિ છર્થ પુરપાર્યદિકિયાન ॥૧૪॥

અર્થ—અદના ચોર કામ ચોરનાદિ કે તે (ધનને લગના
નથી ૧૦) જેણે ચિત્તને દરે જે ને કામથી નિત્ત કરિશું પણ શને
મે ૨૧ મેં ૧૦ નથી

ચિત્તમાંથી કામથીજ એક રિત્ત થઈ ને (જે પુત્ર પામે
ચિત્તમાંથી કામ નથી તેનાથી) ને કામને ચાલે એક રિત્ત થઈ
રહતી નથી અને એકને અમલે (પુત્રપાર્ય) મય ચાલતી નેદિક
પ્રત્યક્ષિકે ૨૧ ને ૨૨ છે, કામને નેકા એક મુખ્ય પુત્રપાર્ય ૨,

ચિત્તચન—૮૫૦ થયે ૧ એક ૨૨૪ થયે ૨૦૦૦ ને ૨૫૦ ને.
સિદ્ધાત મુકતારથીજ કહ્યું કે કે પેત્રસાધ્યકે પેત્ર, લગ્ન કરનાર નિત્ત
પુત્રપાર્ય ૨૪ તેમજ એક કહે છે. એ કિયત્તી ૧૫૯ કામ થઈ
૧ થી કામને નિત્તચન થયે ૫૫૦ થઈ, કે એકને અમલે ૫૫૦
કે અમલે મુખ્ય, કે અમલે લોગ થઈ ૧૫૦, એક નેકા છે, એક
મુખ્ય નેકા થઈ ૫૫૦ થઈ એક અમલે નિત્તને પેત્ર પુત્રપાર્ય

એનેજ સેવા કરે છે લગનાનમા ચિત્ત પરાયણુ રાખ્યા સિવાય
 સેવા અબધી જે જે કોઈ કર્યામા આવે તેથી સેવા રિદ થતી
 ાથી, પણ માત્ર ભગવાન ચિત્ત ગાનાથી સેવા રિદ થાય જે
 શ્રીરામજી નાન કરાવત, તેમને અબુલ્લખાના તેમને ભોગ
 ધરાવતા વગેરે ક્રિયાઓ લગનાનમાજ ચિત્ત યુથાસેતુ જે એને
 માટે આધનરૂપ છે તે સાધો ॥ ૬૪૩૫ તો લગનાનમા ચિત્ત
 રાખતુ એજ છે

૨૧ ચ ગ્યતે શ્રી રંગિન ૭ ૨ ૨

મૂલમ્—મત્તિમાગાયતાડ ત્યે વિયામાત્ર હિ કર્મવત્ ।
 તત્રાડપિ ન મન મ્યૈર્યં વિદેષાઽવહારત ॥

નિ ૭૨-૨

અર્થ—મતિમાગીયતાએ અમાર હોતો મરં ક્રિયા કર્મ
 સમા ૬ છે આ તમા બંધપા થી ઉત્તર થતા નિદેષને નીચે
 મારી ગિય ના દોતી નથી

મેનામા ચિત્ત ગાખાથીજ ભગરૂવાર પ્રાપ્ત થઈ ૨૨ જે
 ગાન્ય ગીતે થઈ શકતો ાથી, માગેજ મેનાને મુખ્ય પુત્રાર્થક ૬
 ફેની જે

યોગશાસ્ત્રમા જેને નિત્યકૃતિરિદ્ય ૬ છે તેજાજ પ્રમાણે
 મેવાડ ૬ નિરેધ છે પણ તેમા મનના રિપથ ભગવન દાસથી અને
 તેમના પ્રયે પ્રેમ દોવાથી તે (મેવારૂપ નિરેધ) યોગશાસ્ત્રના નિરેધ
 કરતા વધારે ઉત્તમ પ્રમાણ છે માટે પ્રભુમાજ નિરને પગવતુ
 એજ મુખ્ય છે

યાય છે, સાચે તેમા અનિનલાદિ દાના પ્રવેશ કર છે તેમજ ચિત્તને મન,
 બુદ્ધિ, અને આદિકાગનો મનધ થયો ન હોય ત્યામુધી તે અદિ
 કારી અને જા ન હોય કે, ચિત્તને મનનો મનધ થતા મદ્ય
 નિસ્પને લીધે તેમા કામાદિ ઉત્પત્તિ થાય છે, બુદ્ધિનો મનધ
 થતા વોગ્દન મૂલન વગેરે ગામ થાય કે મા, બુદ્ધિ અને આદિકા-
 નના લક્ષણ ચિત્તની સાથે એક અર્થ જવાથી ચિત્ત પણ મનીન
 રેખાય

વિત્તર્જિતમાધ્યાદિ તે નથી નિતપનુ પ્રદબુ વરુ કે તે
 એવા અભિપ્રાયથી ન જાનત, મનુષ્ય, અને આરિકારી ચિત્તથીજ
 એવા મિદ્ધ થઈ શકે, જ્યાં મનના કામાદિ રમે જાન થાય
 જ ત્યારે નિતતા ધર્મો તિરોદ્ધત થઈ નહીં, તે નગુધી મેના થઈ
 શકતી નથી એટલા માટેજ અન્ય અથવા થીદગિયજ કહે કે:-

તદ્વાપ્તનાંદિયાણિ ત્રિયગ્ગા લૌકિકી મતિ ॥

પ્રતિદાવ મ્તયોદ્દેગો મોગોઽવગ્રવ લૌકિક ॥૨૨૯॥

અર્થ--હનિય, નિત્ય, લોકિક બુદ્ધિ, પ્રતિનિધ, તથા ઉદ્દેગ
 તથા લૌકિક ભોગ એ માર માનગી સેનાના આચક છે ૧૩-૧૪

મૂળમ્--અતો વિવેક ત્રેયાદિશસ્ત્રયુક્તૈસ્તથા પુન ।

આતરાસ્તે નિરામાયાં વાહ્યાસં તુ યથાક્રમમ્ ॥૧૬॥

સેનાકારણતદ્વોષપરિત્યાગાદિસાધનૈ ।

ચક્ષુસ્તુ તતોઽપ્યેષ દુષ્ટ ઇત્યેવચુચ્યતામ્ ॥૧૬॥

અર્થ--એના માટે વિવેક-ત્રેયાદિ શસ્ત્રયુક્ત ભગવાદ્ભક્તોએ

૧. પા.વર એ અંદરના અને મહારના ચોરોને મથકને દૂર કરવા. સેવાનું કારણ ચિત્ત છે, તેનો ધિવેદથી સંધ કરી અંદરના ચોર દૂર કરવા અને વેપારી કટુ જ ઉપગતી મજતાના સામ વગેરે સાધનોથી બદાગના ચોરોને દૂર કરવ; એ બંને જોડે કરના વચક થયાં કુદ છે એમ જણવું.

અંદરના ચોર કામાદિ છે બદાગના ચોરો કુટુંબીજનો છે. પ્રથમ કામાદિ ચોરોને વિદે અને પેલાંદિ માથેનો ગડે દૂર દંડાનું કારણ આપે છે.

૨. બમવાન મર્ગ વગુ પોતાની મેથે કંગે, તેથી એમને અમુક વગુલી કામોને મટે કે અમુક વગુ દૂર કરવાને માટે પ્રાર્થના કરવાની જ. નથી બમવાન મર્ગ વગુ કરવાને મમથ છે, પ્રભુને આર્થન થવાની જાણનાથી અભિમાનનો સ્થાન કરે, અને આપદ અને મર્ગ આદિ કાચોમા મારવા દાંનો સમ કરે એ વગેરે વિવેકના બદાગ છે.

ગાનિ, આધિ અને ઉપાધિ એ ત્રણે પ્રકારના કુખો મગના નુધી સર્વ પ્રકારે મદન કરવા કુટુંબીજનો. આ પદ, વગેરે તરફથી ગાનિ (આગમનો) વગેરે કરવામાં આરે તે મદન કરવું, પ્રતિ-ગેને પાલોદનાના વિષય તરફ એવાની અટકાવવા કાચાથી, વાળીથી અને મગામે મર્ગ પ્રકારે યતન કરવો. એ મર્ગ વિવેક બદાગે છે.

વિવેક અને ચેરના ૨૫ દશાશ અકરગનોએ તે આધનો વડે પ્રથમ અંદરના ચોર કામ, ગોજ વગેરેને દૂર કરવા, અને પછી બદાગના ચોરોને પણ દૂર કરવા કુટુંબીદિ ચોરોને દૂર કરવા પરિભાગાદિ માથેનો પણ વાપરવે આપ નથી. એ કરવાથી જ વિવેકો વિવેક ૨૫ થેવા મિદ થઈ મટે છે ૧૫-૧૬.

એ રીતે અદરના અને બદાગના ચોરનું અને તેમને દૂર કરવાના સાધનોનું વર્ણન કરી, વચક (ધર્મને દોષ કરનારા ધર્મ હન, પાખંડી), જેની મળુના બદગના એ નમા ચાપ છે, તેનું અને તેને દૂર કરવાના સાધનોનું એક ૧૬ માના ઉત્તરાર્ધથી શ્લોક ૩૮ સુધીના અર્ગુન કગાગા આવે છે કામાદિ અનના ચોર અને કુટુંબાદિ બદાગના ચોર કરના વચકને વધારે દુષ્ટ જણાવવામા આવે છે, તેના કારણે હવે પછી જણાવવામા આવશે.

મૂલમ્—યતન્તદાકૃતિચ્છેદા રજાચાન્ન ચ માદૃશમ્ ।

વિનય શાતતાવેશ શમ્વચ્ચાત્રિનિદિત ॥૧૭॥

એવાઘમ્બિલ તુલ્ય મગદ્ધર્મવાનભિ' ।

તતો જ્ઞાનામાવતોઽપિ સર્વથા નાશન મનમ્ ॥૧૮॥

અર્થ—(વચક અદરના અને બદાગના ચોર કરતા વધારે દુષ્ટ છે) અને તેના આકૃતિ, ચેષ્ટા, આચાર, વાચણ, વિનય, શાન્તાનો આવેશ (દિખાવ) અને શખ ચક્રાદિ નિદનેનું ધાગ્ય કરવાપણું ભગવદ્ધર્મ પ્રમાણે ચાલનારાના જેવાજ હોય છે, તે કામબુદ્ધી એવા વચક નિષેની માહિતી ન હોય તો મર્મ પ્રકારે નાગ ચાપ કે

વિવેચન—ફેહની અંતર રહેનારા ચોર કામ ચોમાદિ અને ફેહની બદારના ચોર કુટુંબાદિને દૂર કરવાનો ઓધ ગાખ્યા પછી વચક, હન, પાખંડીનો મગ ન કરાનો ઓધ આપવામા આવે છે. જેટલે દરજે કામ લોભાદિ અને કુટુંબાદિનો મગ દુઃસ્વગ છે અને તે દૂર કરવાને ચોગ્ય છે તે કરતા ધર્મહનનો મગ વધારે દુઃસ્વગ અને દૂર કરવા ચોગ્ય ગણેલો છે. કામાદિ ચોરની તો પગીલા થઈ શકે છે પણ વચકની તો પગીલા પખુ થઈ શકતી નથી, કમકે તેના

અંગોની ચૈષ્ટા (ખડુ પિનપથી જ્યાં થીકપણ કરવા, પંજે લાગવું, ભગ-
વન્નામ સાથળી ધણે આનંદ પ્રદર્શિત કરવા વગેરે) ન્યા જેવો
આચાર પ્રવર્તતો હોય ત્યાં તેથી અધિક થળે, જાણ્યું વિનય (નમ્રતા,
સાન્તતાનો દેખાવ, અને માણા નિરૂક, જાણ વગેરે ચિદ્વન ધારણ કરવાં
એ સંપૂર્ણ એ સાચા ભક્તના જોડુંજ સખે છે. તે બોલે છે :-

મેં કોને હું, અત્યંત તુચ્છ જીવ હું, દોષકો મર્યો હું, મેરેમેં કછુ
ધર્મ નહિ હૈ, મેં કહુ જાનું નહિ હું, કેવલ મહેનકે અનુમ્મહસૂં મોં
• દો અક્ષર મેરે મુન્દમેં આવેં હૈ સો યથામતિમેં બોલેં હું.

(શ્રીગુણિયાર્મપ્રકાશ)

નામ આમો એટલીજ હેલ છે કે તેનું ચિત લાગ્યાનગ્ય હોતું નથી
પણ કામ, ભોળ અને ગ્વાર્ધમા દોષ છે આમ વેળા ધારણ કરવાથી
એને બીજા વેળાએ મોટો વેળાધારી એને વિશ્વાસ કરી ભગવદ-
ર્ષિત મન મોખે, અથવા ભક્ત તરીકે એને સાઈં માઈં આવાપીવાનું
મળે, અને અનેક પ્રકારના બીજા ભોગ પ્રાપ્ત થાય, એ પ્રકારની
કમ્પા હોય છે. જે પોતે ભગવાનમાં ચિત ગળ્યાવણી નથી તે
બીજાને બહિર્મુખ કરે છે અને એ કારણથી એ ભક્તજનોનો
નામ કમ વળે નીતે છે. ૧૮.

મૂલમ્-દુર્વટં તસ્ય વિજ્ઞાનં દર્વજા મક્તમાશ્રય. ।

અતઃપ્રવ ન કર્તવ્યો વિશ્વામો જ્ઞાવિનાન્તિઃ ॥૧૨॥

અર્થ—ભગવાન મરખા જેમવાળા વંચકના સ્વરૂપનું જ્ઞાન
સર્વથા અશક્ય છે, માટે વિચાર કયાં વિના દ્રાણો વિશ્વાસ
કરવો નહિ.

વિવેન । અમતના મનમાં વેગ થવો કરનરનું અર્થ ૧૫૫
 નામ । આમ છે ઘણા કામ સુધી બારીબારી એવી કૃતિઓનો
 વિદ્યાર કામમાં આવે તોજ એનું ખરું અર્થ જાણનામાં આવે
 ૧૬ ના । અપાદન કરના પહેલાં કામ વખત માટેવ મનુષ્ય તેની
 સો તને લીધે ભક્તિમાર્ગથી વિમુખ થઈ નય ઠ નામે તો
 વિચાર કરા મર ગેવા ધર્મગોળો વિશ્વામ મ્મે ૧૦૧ નથી
 શાસ્ત્રા મતમ ૥ મહિમાની ધી ૧૨૫ મા કરે ૭. ૫૫ ૦૥
 અધ્યુગમા સગ કે ૦ ૥ લાયક માતા ભમો અધ્યયિત ૧૫ આવે ૭
 ૦૮ના માટે ઉત્તમ માર્ગ નો ૭ ૭ કલિધર્મ પ્રયોગે અને
 અગત્યની મુર્તિ મનમાં વાળ કરી અગત્યનોજ મગ મખલો ૧૦

મૂર્ત્ત્-તૃતીયત્વશ્રમાર્મિમા વિશ્વાસો સમવોષત ।

અસ્ત્યપિ ચ સદ્વાત્વતન મત્તિમાગત ॥૦ ૦॥

અથ—અગત્યમન ૦ ૦૦૧ કામી અમથી તેનો વિશ્વાસ
 કરવાથી સમવોષને લીધે અમત્ત । વિશે સંભાવ થવાથી ભક્તિમા
 ગમાથી વિમુખ થવાય ૭

૧૫૫૧-૬૫ મામ મના ૦૧૧૧૧૧ી અગી આકૃતિમાં જે ફગાર્
 જઈ કોઈ તો વિશ્વામ મ્મે ૧૦૦ સગ મ્મે ૧૦૧ ન ખરો ભાગ ન
 હોવાથી એ મગથી કોઈ લાભ થનો નથી ૫૫૫ કોમે કોમે મગ
 કરના મનુષ્ય નો ૬૫ ૥ જેવેજ થાય ૭ અગી ભક્તિમાર્ગથી
 ખરી ના ૭ મનુષ્ય અગી મનુષ્ય ૧૧ વચ્ચેના ૦૧૬૬૨મા દબ
 ૦૧૦૦ મગને કારે સાગ પગિશ્રુમ આશુ નથી તો ૭૧ અને
 ૬૫૦ ૧૧ વચ્ચેના સમધમા કામ, કોન લોભ, દલ વગેરેનું પગિ-
 ભાગ માર ન આવે મે ૦ ૧૧૦૦ ૭ ૦

અ પ્રમાણે દલીલો અને બન્ને અર્થનો સાર ન કરવાનો જોઈ.
આથી હવે થીકનિસાણ આચાર્યની પદવી ધારણ કરનાર પુરોનો
તરી રીતે અને મને દુઃખને વિશ્વ મ ક વો તે મ્હે છે

• મૃત્યુ-અત્યંતે સમાચાર્યુરોરણિ ચ પોષ્ટમ ।

કૃષ્ણસેવાત્ વીરજેતવાર્થે નિઃશ્વરે । - ૧૥

અર્થ-એવના મારે શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યજીએ જુલ્મવપરવં વ
પ્રભાત પદ પડે નિધેશ જે મરે છે તે સુરોરિયે પણ જોઈ
શે ૫ છે

[૧૩-૧૫-૨૩ મ ગર્ભાગ્રે ૬] ૧૦

કૃષ્ણસેવત્ વીરય ટમાન્નિત નમ્ ।

શ્રીમાનવતત્ત્વજ્ઞ મપેન્નિજ્ઞાતુરાત્મગત્ ॥

અર્થ-શ્રીકૃષ્ણજી મેવામા તત્ત્વ દર્શક દાવ દિન માગના
શામલ ॥ તરારી જાળાગા ગુનો નિપાતુ પુ જોએ આ મ્થા અવા
જોટોએ એ ગુરુ નહે તે પ્રમણે મીરનિરી નેમ નથી

[૧૫-૨૦-૨૧ નિપાત ૨૨૦]

જે ભગવાનના તરારી વાજે છે નો ને મીરનિરી તેમા ॥
તત્ત્વ ૮ તે મરેજ રહે થવ

મુખમા આગવતન તરારી જાળાગા મારામા આત્મ ૬
ઉપર ઉપરથી વન જાગના જાજાના આરે છે કે આગવમા નિર્મિ
દાસિક દુઃખો અને અદ્ભુત જાજાઓનું વર્ણન મારે છે મોજ
શ્રીમદ્ભાગવતનું તત્ત્વ નથી, પણ મૃગદુઃખ ન નો વર્ણનનું

હું, તેને જાકિનસાબ તરીકે વાગી કે સમજી શકે તેજ ભાગવતના તત્ત્વને જાણે છે એમ કહેવાય. માનવાના પુનઃકે તરીકે જે ભાગવતને જાણે તે ભાગવતના તત્ત્વને જાણે નથી એમ કહી વગર ચાલે નહિ.

ભાગવતમાં મહાવેલી કથાઓ જાકિનસાબના મૃદુ તત્ત્વોનું વર્ણન કરે છે.

સર્ગ, વિમર્ગ, ન્યાય, પેશ, પતિ, મદમ, જાકિત, નિરોધ અને મુક્તિ એ નવ લીલા યુક્ત પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ જાણવું એ ભાગવતના ૩ જાથી ૧૧ મા અંક સુધીનું લાભ છે. એ જાણવાની ઇચ્છા રાખનાર કેવી યોગ્યતાવાળો જોઈએ એ પહેલા રકથમા કહેવામાં આવ્યું છે. અને બીજા રકથમા તેવો અધિકાર પ્રાપ્ત કરવાના સાધનનું જાણ કરવામાં આવ્યું છે. ત્રીજા રકથમા આશ્રયનો જોધ કરવામાં આવ્યો છે.

પૃથુગાંભએ જાણીને આવી વડે પૃથ્વીને ગપાટ અને કૃષ્ણદ્રુપ, કરી એ કથા ભગવતપરાયણ રાજ ગાંભની કેવી રીતે મુખ્યવસ્થા રાખી શકે છે તે જાણે છે.

અધિકારનું જળ વધના તે પૂતનાનું કૃષ્ણ ધ્યાન કરે છે, અને ત્યારે તે જાકિનપથે ચડનાર જાણક જાણે નાશ કરવા મરત થાય છે ત્યારે ભગવાન જાકિનપથે ચડનારનું રક્ષણ કરવા તે પૂતનાના પ્રાણને રહે છે, અને જાણક જાણે પથમા માત્ર તેનો મધ રહે છે. તે મધ, ભગવતપ્રતિ ગતિ કરનાર જીવ ભગવતૃપાથી ભગવદ્દેવગથી, દૂર કરી શકે છે, એ પૂતનાની કથાનું રહસ્ય છે.

ભગવાનને યોગનાર રક્ષા કરવાની અશક્તિ રાખનાર જીવે

બોલિકે પાસે આ દેહપાલમાંની નાતિ મની લઈ પ્રભુગજ
પ્રીતિ જોવી એ વસંદગુણીનાં પાત્રમાં છે

જ્યારે ભગવાન મન અનતારી પુત્ર માણક રેહ ધારણ કરી
હીમા કમ્તા દોષ છે ત્યારે જોમતી મુચે ગમે ન પ્રવેશીવ

- ઘસાયો એમ ના મેં દશગ્રા અપરનાગ તા પાપન્યા હજી થા। ૬
અન્નાગ દસમા સળધની પૂર્ણ બક્ષિ ક જ્ઞાન છે ૦૪૦ થા। ૭
- જરુર દર સળધજ પૂરી પાડે છે એ મન જે અતુલો ભગવો
દયલા નને તેજોની અગ્નિ વદ ગઈ એ વાન ચિહ્ન કર ?
- શ્વાખામ એજ ધેતુક છે કાવી। ૫૫ મ્યો એતુ રિ। મો ધનિમે
મ્યો ૭૫ નિરા ૮ ગતા અન્નાગ રી । રી નથી પ । મીયુ
૨ ૫૫મ ૧૧ ૩૨માની છે

એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ભાગવતમા મર્યાદાથી દૂર કથાનું પાઠ
મહેશા છે એ તરત જો મુન ભા છે નજર મુન ભા વિલગ ભવ
મા : આપી પકે છે રૂ

मूलम्-नन्वेनस्य परिज्ञानं कथं भवति सवथा ।

ज्ञानो ज्ञानि परित्याग कर्तुं प्रोऽप्य मत्वा भवन् ॥२२॥

ગાથા-૧૭ રા. ૧ કરે એક [૧૧૫૫] મા. નારે તુ
હમ થાય ? તારા માય લોક સત્યુ નથી એ ॥ ત્યામ થા રા. ૨૨

मूत्रम्-मवेच चोरविज्ञान शास्त्रतो वमर्शनात् ।

नहि वन्कविज्ञान साम्यतो भवजने ॥२३॥

અર્થ—હવેના બદામના અને અમના ચોખુ રાત તે।

હોં કિંકે પદાર્થો અને દેહાધ્યાત્મતાથી પ્રતિ પાત્રી હાઇ પ્રમુખાન્ય
પ્રીતિ ભેગવી, એ વસ્તુકાણુ લીવાનું તાત્પર્ય છે.

- અર્થારે ભગવાન ૨૧-આ તારી પુત્ર પાત્રક દેહ ધારણ કરી
લીલા કરતા હોય છે, ત્યારે એમની મધે ગમે તે પ્રકારે સંબધ
• ધરાયો એમના સંબધમાં આવનારના પાપનો નાશ થાય છે.
અવતાર દસામાં સંબધની પૂર્વે ભક્તિ કે જ્ઞાનની વગર નથી. એ
જરૂર દસ સંબધજ પૂરી પાડે છે. એ મળ્યો એમને ભગવાને
હાલમાં અને તેઓની મહત્ત્વ સદા ગઈ એ વાત મિલ કરે ને.
• દેહાધ્યાત્મ એજ ધેનુક છે કાલીય નામ અને એનું વિષ એ ઇન્દ્રિયો
અને એના વિષયો છે એવા અવતારની કથાની નથી, પણ ત્રીપુ-
ગોળાની કથાની છે.

એ પ્રમાણે શ્રીમદ્ભાગવતમાં મહામેલી કરેક કથાનું અર્થ
રહસ્ય છે. એ તરફ જો મુઠ્ઠા જાણે છે તેજ મુઠ્ઠા ભક્તિગામીનું
જ્ઞાન આપી શકે છે ૨૧.

મૂળમૂ-નન્વેગમ્ય પરિજ્ઞાનં કયં મવતિ સર્વથા ।

જ્ઞાને મનિ પરિત્યાગ કર્તવ્યોઽમ્ય સત્તાં મવંત્ ॥૨૧॥

અર્થ—જોઈ નહીં કરે તે જોયું [નન્વેગમ્ય] મર્થ પ્રકારે જ્ઞાન
દેમ થાય ? જ્ઞાન થાય તોજ મહુગેશી એના ત્યાગ થકી શકે ૨૨.

મૂળમૂ-મવેષ જોરવિજ્ઞાનં શાસ્ત્રનો વર્મદર્શનાત્ ।

નદિ વેનકવિજ્ઞાનં સામ્યનો મગરજ્ઞનીઃ ॥૨૨॥

અર્થ—ઉપર કરેલા બદાના અને અંદાના જોરનું જ્ઞાન તો

સાક્ષી (કર્તવ્યથી), ધર્મદર્શનથી થઈ શકે છે, પણ વંચક પુર-
પમા ભગવન્જનના જેવા આવ્યગ્ય દોષથી તેનું જ્ઞાન યથા,
મરુતું નથી.

વિવેચન—ભીરના ચોર કામ લોભાદિ ચિત્તને દરે છે. તેથી
તેમનું જ્ઞાન યાચ છે. આપ જુદેવાળાના અધર્મથી એકઠા કરવા
ધનને કુટુંબજનો, લગ્ન, શાદ, કમની લગાઈ, નાચારંગ વગેરે
પ્રમંગે લેઈ લેતો છે, તેથી કુટુંબકથી ચોર પણ જાણવામાં આવે
ઈ, પણ વંચકના ગદાગનાં ચિહ્નો લખના જેવા દોષ છે તેથી
તેનું જ્ઞાન કદ યથા શક્યું નથી. ૨૩.

મૂલ્મ-ન કોપિ તાદૃશો ધર્મો વૈશ્વજ્યાવશોવકઃ ।

મૃગાળામિત્ર સાધૂનાં મૃગયોરિત્ર ગાયત્રે ॥૨૪॥

અર્થ—જેમ મૃગને પાર્શ્વીનું ગાયત્ર મરુતુરુપોનું ગાયત્ર
ભણવાને માટે કાઈ પણ અસધારણ ચિ ન નથી, તેમજ વંચકનું
જ્ઞાન થવામાં પણ કોઈ પણ વ્યવર્તક ધર્મ (તમની જાણી રકામ
એવું ચિહ્ન) નથી.

વિવેચન—આ શ્લોકથી પાર્શ્વી અને વંચકનો મુકાબલો કર-
વામાં આવે છે. પાર્શ્વી મૃગને પોતાના ગાયત્રથી મોહિત દરી પડી
બાણ વડે મારી નાખે છે, તેમ વંચક મનુષ્ય પણ પોતાના વેદ,
ત્રિપદા અને બાવથી ભક્તજનને મોહ પમાડી તેનું ચિત્ત અને નિત
દરી લેઈ તેને કાકિતમાર્ગથી ખસેડી દે છે.

નત્યપુત્રપુત્રું ગાયત્ર કયું છે અને પાર્શ્વીનું ગાયત્ર કયું છે એ
વાતની જેમ મૃગને ખબર પડતી નથી, તેમ બોળા દિવના ભક્ત-

નર્મનો તાવો લડતા કાણુ છે અને વંચક કાણુ છે તેનો '૫' ૧૨
ખંડની નથી. ૨૮.

મૂલ્ય-અતોપિ નિનિદાશ્ચિયં વંચકં તુ પ્રતીયતે ।

પ્રદર્શનાર્થસ્વતસ્તુ વંષાદેરિદ્ધિ સર્વેષા ॥૨૧॥

અર્થ-—ક્રમદે મત્પુરુષ ક્રમતા વેષ દેખાડવામા વંચકનુ આધિક્ય છે. મત્પુરુષોમા વળતે આચરણુ થોડા દેખામ છે, પણ વચક તેા ધાન્ય આગાંજોનો આખામ દેખાડે છે.

વિવેચન-—મત્પુરુષને કાઠને દમનને ઈંગને ન દેખાથી એ નાઇ પ્રકારનો દોષ કમ્તો નથી, પણ વંચકને ખીજનો દમનનો પ્રગટા હોવાથી તે તમામ જનનો દોષ અને હાઈ મળે છે. એ હાઈ અને દોષથી અંગત જઇ બોળા દિગ્ગા લક્ષણનો દર્શાવજાય છે. ૨૫.

મૂલ્ય-મૂલસલાસતો જ્ઞેય ક્વિચેત્તજ ચુન્નવતે ।

સંસર્ગે બુદ્ધિનાથં તુ મૌહાન્ન લાનસંભવઃ ॥૨૬॥

અર્થ-—ધનમા નિચય ક્રમથી થતકને નથી કંચે (એમ કહેવામા આવે તેા) એ પણ મોઢ નથી, કેમકે મોઢ વડે મંમર્થ થવાથી બુદ્ધિનો નાશ થાય છે, [તેથી] તેનું જાન થવાનો મંભાવ નથી.

વિવેચન-—મર્થ એમ કહે કે વંચકની મર્થ થોડો વખત એક ધરમા ગ્રહેવાથી તેની પરીક્ષા થઈ શકે. જો તે પણ ગણવતું નથી, કેમકે વંચકના દોષથી એક વખત અંગત મર્થથી બુદ્ધિનો નાશ થાય છે, તે કારણથી તેના આચરણમા કાદ દૂધ બોવામાં આવતું

ખોગે થોથ કરીને લાજા જાગને દમે ડ. તે નાર કે છુટારાની
માથક લોકડી કે ખીચા દર્શવા મળે નથી, પણ ખોડી પી હથિ-
ચાપી મારે કે ૨૬.

• મૂલમ્-છલ્લુર્જિનાશાય ન વત તમ્ય સાવનમ્ ।

અજ્ઞાત સર્વશ્ચ રિતો જ્ઞાતો નૈવરિ ગમ્ ॥૩૦॥

અર્થ—ખીના નાના ઠરાવો મળે ૧ દેવ ગાદન તેનું
જા નથી પણ તરી નિપુણ છે જ્યાંનું તેનું અવગત ન જાણ્યું
ત્યાં ત્યાંનું તે મારે છે (રાત્રિ-દિવા એ કે) તે જાણ્યા પછી
તે તે જાણે કરી રહે નથી

નિવેદન—અતઃ રજ્યગણ ચાત્રી જીતને ચાત્રો નથી
પત્ર છત્ર-દિ-(અતઃ મકાનના અને રજ્ય) થી જીતના મારે જા
નુધી તેનું ખાત્ર મળે ૧ જગમળ ન જાણ્યું ત્યાં ત્યાં જીતી જો
જીતને જીતના કે જે કે પા જ્યાં એવું ખાત્ર રજ્ય સમાના
મળે ત્યાં જાણે કે તારે તે જાણે કરે નથી ૩૦.

મૂલમ્-જ્ઞાન દશકય તમ્યેતિ ન નિન્ના કર્મચર ।

ઈતિ ચેત્તત્ત સિદ્ધાત ઉપાય પરિકીર્ત્યેતે ॥૩૧॥

અર્થ—તેજ જ્ઞાન તે સર્વ પ્રમતે અશક્ય કે, તેથી તે જા
ત્યાં જાણે કેત્ર મારે નીચી શકાત એમ નથી, એમ જો મળે
પણ જાણુ દેખે તે, આપણા મિદાનમાં જે ઉપાય છે તે કહી
જાણવામાં આવે કે

નિવેદન—આના મકાનના અને રજ્ય એ તેની વચ્ચે
તેજ જાણુ મારે આપણા મિદાનમાં મકાનના જે રજ્યમાં

વિક્રમ સક્ષીએ કહ્યું છે તે વચકમા છે કે નહિ એ માતની તમામીજ
કરનાથી નવકે પાનથી શકાય છે રા

मृगम्-भगवद्भक्तसाम्येऽपि तत्साधारणो गुणः ।

निर्णयेश्वरमेतन्मिमांसकवादि वचक ॥३७॥

अनामगति एवासौ सगे लगति सर्वथा ।

प्रार्थिता भगवन्ना हृषयति वधवन ॥३३॥

અથ ભગવત ॥ સરખા ગા રંગો આભાસ છન પળ
ભગવદ્ભક્તોનો અનધાતુ ગુરુ જે નિષેત્વ કે તે ને ॥ મા
દોતો નથી, અને તે હિ હોવાથીજ તેો રવ્ય અમશ મલો
રવ્ય રંગ પોતા પોજ સાથેજ રાત્રે કે અને ભગવદ્ભક્તો તે
ત્રપણ પ્રકારે પ્રાર્થના કરવાથીજ ૫ ॥ ૬ ૬

નિરેશન—વચકા પ્રિયાર્થી પાઠ દેવુ નથી ને તો ગ્રાથી
 દોષ કે માત્રો ભક્ત નિગ્રાથી દોષ છે નિગ્રાથી મનુષ્ય વગર
 મોનાવે કાષ્ઠની પાસે જતો નથી, પણ વચક દરકે છ બહારો બીજની
 પાસે જાય છે અને તેના આગમ પોતાની જગ પાથરે છે ભક્ત
 જનને ગ્રાથી ન હોવાથી તે નિગ્રેષ (કાળપન પ્રવૃત્તિ નાનય
 વગરનો) નદે છે વચકથી માત્રા ભક્તને એ જાણી મદદાને મુખ્ય
 ચિન્ન નિગ્રેષતાજ છે ૩૨-૩૩

૪૪૩ને જાગરાનું શીલું માધ । મહેસાણા આવે ૨

मूलम्-स द्रुमेव विजाय सज्जत स्मार्थमोहित ।

दीयेषु भगवद्भक्तान्तरैकप्रसात्का ॥३४॥

અર્થ—વચક દ્રવ્યને બાણીને પોતાના સ્વાર્થથી મોઢ પાતી તેના આમકત થાય છે, પણ ભાગવદ્વાક્યો દીન બળને વિને પોતાના સ્વાર્થ વિના તેના અર્થ માટેજ પ્રસન્ન થાય છે.

• વિવેચન—વચકે અર્થો દોવાથી દ્રવ્યજ્ઞાનનીજ કંટે લાગે છે, આમજા બધાથી દગમની પ્રાપ્તિ થવાનો મંબવ હોય ત્યાજ પોતાનો મન કરે છે, પણ ભક્તજન તો સ્વાર્થ સંકેત દોવાથી દીન અને મરીજ મનુષ્યોના હિપ અર્થ વિના કૃપા કરે છે. ૩૪.

મૂલમ્—ચાલયત્યયમુન્માર્ગ માયાચાટુકર્તુક્તિમિ ।

તે તુ માર્ગે ચાલયન્તિ વનોમિ કટુકૌર્પર્ય ॥૩૫॥

અર્થ—વચક કપટ યુક્ત મધુર વાન્યથી ખેડા માર્ગના ચલાવે છે, અને સત્પુરુષો તો કટુ ઔપધૃય વાક્યથી મન્માર્ગમા ગનાવે છે

વિવેચન—વચકની વાણી મધુર હોય છે. ને શ્રીકૃ વાણીથી મ માને પ્રમમ કરે છે. માથો ભક્ત કડવા વગવ કહેવાની જરૂર પડે ત્યા કહેવાને અવકાનો નથી, અને તેમ કરીને આમાને તે મન્માર્ગે ચલાવે છે. સામો ક્ષારી ખેટિ માર્ગે ગડે તો માક જોમ વચક ધાડે છે, તેથી એ શ્રીકૃ વાણી જોતી આમાને ખેટિ રસે જગ્યાને હિતજન આપે છે, પણ કડવા વાચ્ય કહી સન્માર્ગે ચલાવે નથી એટલા માટે રિસાપનમા કવું છે :-

સંમૃતિગ્રેરક્તો વાપિ તત્સંગો હૃદયસંગમ ॥૮॥

વિક સક્ષણો કલ્પા છ તે વચકમા કે નહિ એ સાતરી તમનીજ
કરનાથી વ રક પારખી શકાય ૭ ૨૧

મૂઠમૂ—મગવદ્વત્તસામ્યેઽપિ તત્સાધારણો ગુણ ।

નિરપશ્વમનર્મિમ્મસ્ટભાવાદિ વચ્ચ ॥૨૨॥

અનાસરિતિ પવાસો સમે લગતિ સવગા ।

પ્રાર્ગિતા મગવદ્વત્ત રૂપયતે વધવન ॥૨૩॥

આથ ભગવ મન્ત ॥ સ ખ ગ મ ગ ૧૦ ॥ આવાસ છન પખ
ભગવદ્મકનો ॥ અનધ ૨ ૫ ગ ૨ નિ પે ૧૨ ૭ તે તે ॥મા
દાતો ૧થી અને ૧ ॥૧ હોવાથીજ નો ૧૨ અમુક સવો
૧૨૬ ૧૨૭ ૧૦૧ ૧૦૨ સાથેજ છો ૭ અને ભગવદ્મકનો તે
૧૦૧૭ ૧૨૭ે ૧૦૧ ॥ ૭૦૧થીજ કૃષ્ણકરે ૭

વિવેચન—વચકમા પ્રિયાથી પ ૧ ૨૦ નથી ને તે વચાથી
૧૦૧ ૭ અના ભક્ત નિગાથી દોષ ૭ નિગાથી મનુષ્ય વગર
મોનાવે કાછની પાસે જતો નથી પણ વચક દરકે છ બાદો દીક્ષની
પાસે જાય છે અને તેના આગળ પોતાની જાણ પાથરે છે ભક્ત
જનને રસાર્થ ન હોવાથી તે નિગોષ (૨) પણ ક્રમ ૭ ૧૦૧
વગરનો) રહે છે વચકથી આવા ભક્તને ૧૦૧થી કાઢતો મુખ્ય
ચિન્ન પ્રિયતાજ છે ૩૨ ૩૩

૧૨ ને જાણનાં રીણુ આપે ॥ મહેવાગ ૧ આપ

મૂઠમૂ—સ દ્રવ્યમવ વિજ્ઞેય સન્નત સ્વાર્થમોહિત ।

દીપુ મગવદ્વત્તાન્તર્થૈકપ્રસાન્કા ॥૨૪॥

અર્થ—વચક દ્રવ્યને જાણીને પોતાના સ્વાર્થથી મોઢ પામી તેમા આસક્ત થાય છે, પણ જીવવદ્વતો દીન જનને વિષે પોતાના સ્વાર્થ વિના તેના અર્થ આદેજ પ્રયત્ન થાય છે.

• વિવેચન—વચક સ્વાર્થી હોવાથી દ્રવ્યના લીજ રૂંદે ધારે છે. ગાયવા જ્યાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થવાનો મંત્રાય હોય ત્યાજ પોતાનો પાત્ર કરે છે, પણ જાકતજન તો સ્વાર્થ રહિત હોવાથી દીન અને મરીજ મનુષ્યોના ઉપર અર્થ વિના કૃપા કરે છે. ૩૪.

મૂલમ્—ચાલયત્યયમુન્યાર્ગ માયાચાટુકસુર્તિમિ ।

તે તુ માર્ગે ચાલયન્તિ સ્વર્તિમિઃ કન્ટુકૌપધે ॥૩૫॥

અર્થ—વચક કેવલ પુકા મધુજ વાગાથી ખેડતા માર્ગના સલાધે છે, અને સપુરથી તો કહુ ઔપધરપ વાગપથી મન્માર્ગમા મવાધે છે.

વિવેચન—વચકની વાણી મધુજ હોય છે. તે મીઠી વાણીથી મ માને પ્રયત્ન કરે છે. સાચો જાકત કેડવા વચન કહેવાની જરૂર પડે ત્યા કહેવાને અમ્મકાનો નથી, અને તેમ કરીને સામાને લે મન્માર્ગે ચડાય છે. મામો ધણી ખેડે માર્ગ મડે તો માડ' એમ વચક ધારે છે, તેથી એ મીઠા વાક્યો ખોથી મામાને ખેડે રરતે જાણને ઉતેજન આપે છે, પણ કેડવા વાચ્ય કેદી મન્માર્ગે ચડાવતો નથી એડવા માટે નિઃશાપનમા કન્ટુ છે કે—

સંસ્મૃતિપ્રેરકો વાપિ તત્સંગો દુષ્ટમંગમ ॥૩૬॥

અર્થ—અથવા અહીં તો મમતાત્મેક નિષ્કામતા આમંત્રિત કરવાની જે પ્રેરણા કરે તેનો સંગ દુષ્ટ સંગ બનવો ૫.

મૂઢમ્—एव विजाय यु- यैव वैश्रण्य हि वचने ।

तत्संग तत्र सद्भाव तन्माहा-म्य परित्यजेत् ॥૩૬॥

અર્થ—એ પ્રકારે મત્પુરુષ અને વચ્ચેનું દૈશાન્ય દુષ્ટીના સંગને વચકના મગનો, તેને વિશે અલ્પ અને, અને તેના માટે તમનો ત્યાગ કરવો.

વિરેચ ૧--ઉપર નેના રચના ॥ મગનો ત્યાગ કરવો મગ કરવો હાય તો માત્ર સાતુ પુરનાર નવો સાતુ પુનઃ તેજ ને મદુપ્રભા કાન્ય નિહત ક્રીતિનો યોગ કરે અને જે નિર્મલ તથા માનવિક નાય ૬.

મૂઢમ્ અન્યથા માર્ગનિષ્ઠોઽપિ વિનાશં પાપ્નુયાન્નર' ।

અતઃ एवास्मदाचार्यैરક્તં સ્વીયકૃપાતુનિ । ૩૭॥

પાપટપ્રચુરે લોકે કૃષ્ણ એવ ગતિર્મમ ।

અન્યત્રાપ્યુક્તમેવ હિ શિક્ષાપદ્ધેતુ સર્વથા ॥૩૮॥

અર્થ—ઉપર કહ્યા માર્ગને નિવરણનો ત્યાગ કરવાના ન આવે તો માર્ગનિષ્ઠ પુરુષ પણ વિનાશ પામે છે. એટલા મટે આશ્રિત જનને વિશે કૃપા રાખનાર આપણા આચાર્યશ્રીએ કહ્યું છે કે લોકમાં પાપકનો પ્રચાર થવાથી શીકૃષ્ણ એજ મારી ગતિ છે, અને એજ પ્રકારે અન્ય મથકે શિક્ષાપદ્ધતિને વિશે મેં પણ મથાપેલું કર્યું છે.

વિનેયન—શ્રીમદાચાર્ય શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ કરે છે કે જે
મામા ખગ ધર્મને ગરવે પાખંડ ધર્મ વધી પડેલા કે એ દાસ્ય
શ્રીકૃષ્ણ એજ માત્રે ચિતિ થાયા. વિનયના વળ આનાય શ્રી
ગણે કે.

અનુના તુ કર્તો સર્વે શિક્ષાચારતત્ત્વના ।

સ્વા-પ્રવાર્તિત્ત્વાતોનાસ્તયાઽઽનામપરાદ્મુખા ॥૨૧૦॥

ક્રિયમાણે તથાઽચાર વિધિનીં પ્રકૃતિને !

વિદિપ્તમન્મોહના ત્વોપન્નપરાદ્મુખાઃ ॥૨૧૧॥

ચાત્યપ્રાયા સ્વતો હુદ્માન્નચ વર્મ કથં ભવેન ।

પૃથ્વિઃ સંપશ્યન્ ધર્મસ્તં દુર્ભવન્ન કરો ॥૨૧૨॥

અર્થ—આ ગણના મારી (૧૧૧) મનરિન્દ - નામના દેનામા
તત્ત્વ થયા છે અપ્રમાણ રીતે ગનાવેથી ક્રિયા ગદિન છે તેઓ
ને ક્રિયામાં કરે છે તે વિધિની કરે છે. તેઓ વિદિપ્ત મનપ્રા
ઓ બાહ્યતામાં કે અને હવ અને હવ થના વિધિને આધીન
કે માત્રે જાને તેઓ ચતોપવીત મગેશ્વર ગદિન છે અને જાને કુદ
છે. હવે મારી શ્રી નીને ચાત્ર કે પારો દિગ્-કાન્ન-દાસ-કર્તા મર્મ
અને મર્મ) શુદ્ધ દોષ તે ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય

મે ૭ પદાર્થે આ સિમુચા શુદ્ધ મળ્યા મુનેલ છે એટ
વાત માટે શીદેનામુદિદિપ્ત આ ગણે છે કે.

શુદ્ધવાત પ્રપ્તો જ્ઞાત્યો ન નાર્થ પ્રયોજ્યમ્ ।

અર્થ—નુદ બાતન પ્રબુમા ચાપન કનુ જોઈએ, ૫૫૬ની
માફક ચતુનાઈ બતાવનાનુ કાઈ પ્રયોગન નથી ૫૭-૨૮.

મૂલમ્—પ્રાગલ્ભિકામ્તેષ્વપિ ચેત્સ્યુરેક્ષ્વોચિતા તદા ।
एव विज्ञाय सतत म्येवं वै साववर्निम ॥૩૯॥

મરાપરે કત્રામસ્તૈ સસગપરિશાષ્વૈ ।
વાહ્યયાપારગ્ગર્તૈર્ભગવડભાવમાયુકૈ ॥૪૦॥

દૈન્યમાત્રપરિશ્રાતૈસદ્રાગપરગ્નૈ ।
શ્રીકૃષ્ણર્શનાદ્યાનર્નનાચાત્રિનાશ્રિતૈ ॥૪૧॥

અર્થ—અને ભગવદ્ભક્તો પશુ બાતો ડાહી જે પ્રાદેશ
હોય તો તેમની પશુ ઉપેક્ષા કરી (ચિત) આ પ્રમાણે બાતો
મેવામા તરપર ભગવદ્ભક્તો ભક્ત ન, અભક્તો જે રૂપ, બાત
વિષયોના વ્યાપાર ગદિત ભગવદ્ભક્તો રૂપ બાત ૥૭ મા
દૈન્ય વડે સાધાથી વિગમ પામેના અસત્યાય રહિત શ્રીકૃષ્ણના
આવિર્ભાવની આમદશાથીજ પીત, અને શીખાઆર્થચંદ્રોનો
આશ્રય ગાખનાર પુરુષોએ નિત્ય વિગત સાધન પછે ગિયન કરી

વિવેચન—પ્રાદેશુ નમઃ પુષ્ટિપ્રાદયમા । પ્રથમા આધ્યુ
છે તેમા મ્હું છે કે પ્રાદેશ રહેના છુવો આશુરી કે તેઓ
ધર્મમા પ્રવૃત્તિ અને અર્થથી નિવૃત્તિને બાતુના નથી એટલે ધર્મમા
પ્રવૃત્ત થતુ, અને અધર્મથી નિવૃત્ત થતુ ત તેઓ બાતુતા નથી
તે કારણથી તેઓમા પાનિત્વા આચાર મગ રોનુ નથી

પ્રથમ તમા અજેલા છાત્રો સમ કરવો થોડા નહીં. લાતળ-
નોએ એવા કવોળી સોખત જાણ્ય તજવી જોઈએ, એટલુંજ નહિ
પણ ને પૂર્વે સાકિ માર્ગમા હોય તે પાછળથી અવાકમા બળી
મયેલો હોય તો તેનો અંત પણ તજવા થોડય છે.

દીનતા બાળ્યા બાદના અને મમતાનો નાશ થાય છે માટે
અમ સ્થિતે શીદગિયજી કહે છે કે વક્તિમાર્ગમા ને માધનેથી
ફેન્ચ સારી ગીતે મિદ થાય તે માધનો પ્રહણ કરવા થોડય છે,
અને જોયો રાગનો નાશ થાય તે સારી રિસાધી છે એમ બાણુ.
(શિક્ષાપત્ર ૩૩-૧૫) જ્યો શીઆગાયજી મળાપણુએ મુળોવિતી-
છમા કરેલું છે -

મક્તાનાં દૈન્યમેવૈકં દ્વિતોષણમાત્રમ્ ।

બાળોને શીદરિને પ્રગણ કરવાનું મુખ્ય માધન દીનતાજ છે ૩૬-૧૧.

યમ્ય દેવે પદ્ય મત્તિનર્ગમા દેરે તથા મુતો ।

તમ્યેઁ વધિતા દ્વર્ષા પ્રકાશન્તે મત્તમ્મન. ॥

કેનાપિ ન નિરુદ્ધોઽહં નિતાનાર્થકૃપાશ્ચનાત્ ।

ચન્મન્ય મયન્માગેન વિપુતં મ્પુરિતં દ્વિતિ ॥૧॥

આગે, એ મને કરી જે હમેશા નિજાન વિનાનો છે, તેને જેમ
 આગેને દુષ્ટ ઘોડા તથા નથી રહેતા, તેમ હૃદયો તથા નથી રહેતી.”
 (ક્ર. ૨-૩-૩ થી ૫)-આ હૃદયોની ઘોડાઓને લે કાળુમા ન
 ગળવાના આવે તો શરીરોપી રચને બેઠો થાળી દિયે અને મર્વ
 નાગ થઈ બાળ પ્રમુખ બાકીને તો આ હૃદયોપી ઘોડાઓને
 આગી રીતે કાળુમા ગળવાના છે; કેમકે જગપણુ ચિત્ત ચંચિત થતા
 ભગવાનના પ્રનિગ્ન ઉપત્ત થાય છે. ૧.

૨. કામનાં કાર્ય

તેનં ભા કૃત્વા જગત્ ૧: ૧૮ ૨: ૩ —

નિવથાવેન્દેતુત્વાદિશ્વેષોત્પત્તિવાગ્મનુ ।
 રજોગુણમમુત્પત્તો રજઃપ્રભેષકો મુન્ન ॥૨॥
 બ્રહ્માવેશવિરોધી ચ સદ્બુદ્ધેર્વાંધકો માઃ ।
 સત્ત્વ મનાશકઃ સર્વપ્રાવૃતામન્તિમાષકઃ ॥૩॥

કામ નિવથા ૨-૧૦ થી ૨-૧૨ થી રહેતો છે. ભગવાન
 ગીતામાં આજ્ઞા કરે છે કે “હૃદયોત્પાદન કરતા પુણ્યને મર્વ
 ઉપત્ત થાય છે; મર્વથી કામ ઉત્પત્ત થાય છે; કામથી કોષ ઉપત્ત
 થાય છે, કોષથી કુર્વ બાકીનાં ભાગ પ્રમાણ છે. એ પ્રેમથી મુનિમાં
 બન્ધિ થાય છે; મુનિમાં બન્ધિ થઈ કૃત્વે રમે પુરિનાશ અને
 પુરિનો નાગ એટલે મર્વના” (મ. ગી. ૨-૧૨ થી ૧૩) કામ
 આગેના ભવાનક છે; તે અનેક જાતના વિષેષ-ગાથ કરાયા એ

નિવૃત્તિ દેખ, ત્યાં શી નવાઈ ? લાગતો મીનાડા કામ નો
કોઈની કિંમતિ મનેનુમાયો કે જે છે પ્રભુ આજ્ઞા કા છે કે—

“—આ કામ, આ દોષ એ મનેનુમાયો ઉપન થયેલા કે.
એ મોગ આકર્ષક, મદાપ પા છે; જેને તુ દુઃખન જાળ જે પ્રમાણે
ધુમાડાયો આતિ દુઃખ જાય છે, જે પ્રમાણે અગ્રીમો મળાયો જરાઈ
જાય છે, જે પ્રમાણે એજરો મળા દુઃખ જાય છે, તે પ્રમાણે
કામથી ગા જગત જાયેલ કે દે અભુતન ! દુઃખથી જેની પતિ
થઈ શકે તેમ એ જાનાના નિત્યેરી કામથી આતિ જાનને ગમી
દાધ કે મનિયો મન અને મુદ્ધિ એ ગા કામનૂ મૂલ્યકાં ક
આ મનનેરી ગી કામ જાનને / કીને જાસતમાને મોદ પમાડે છે;
તેથી આગમમાન તુ, છે જાગતુનોત્પન્ન મનિયોને નિપમમા
ગમી જાન અને વિનાશ મનાગ પ પી મમનો વિનાશ
‘ગી તાપ’ (ગ. મી ૩ ૭૭ થી ૪૧) તમથી મુદ્ધિ મનેનુમાયો
જાતી મેલાથી કુકર્મો કરેલા ત ૫ ૭૪ મેચક જાય કે કે અને
અથેથી તેને પમિત મરન કમ્બો પડે છે, તે કુનિસારી નાજરથી
નિતરી જાય કે, મોદ તેનું મનન કનૂ નથી. આનું નામ તે
મેય પડે મનેનુમાયો પડેરી મીમદાપ્રશુત અજ્ઞા દરે છે કે ‘વિત્તથી
તે મેય મેલા દેલવાજાઓને દરિનો આવેશ મનેનુમાયો નથી’ (મ નિ
) જેને મુદ્ધિનો વિનાશ થઈ ચૂકો કે, તેને મે મેચક મેચક
મેનો વિત્તકાં કનાથી લોમ ૭ આરી મિચિતિમા પાપો કમ્બ, એ
મેને મદન છે એ પાપોથી અને નાજરો ધોમક જાય છે જેમ
જેમ વિત્તને અધીન થતા જાયે, તેમ તેમ મેલામા વધકે અને
વધારે આગમિ થતી જાય તે—

ચિત્તાશુદ્ધિનિદાનત્વાત્ ચિદુત્પન્ન ન વાષકઃ ।

મહિમાયંમહાદ્વેષા વૈરાગ્યાભાવસાધનાત્ ॥૪॥

સવંત્રાપરિતોષશ્ચાનંન લોપસમુદયવાત્ ।

યથાકથચિત્તામુચ્યેન્દ્રિયવૈમુદ્યકારકઃ ॥૫॥

કામની એકેડો માટેજુ' ચિત્ત એક છે. ત્યાં ત્યાં કામનો મગ્ગ થયો, ત્યાં ત્યાં પુરિનાશના પત્તરજુ' થઇ ચૂક્યાજુ' સમજો; એટલે ચિત્તને મલિન થતા વચ્ચે નથી લાગતી. ત્યાં ચિત્ત મલિન થઇ ચૂક્યું, ત્યાં જ્ઞાન ટકી કયાથી શકે? ઉપનિષદમાં કહ્યું છે કે- "એ આત્માની છે, જેનું મન ડેકાળે નથી, એ અદ્વિતીય છે, તે મન-પદને પ્રાપ્ત કરી શકે નથી; તે મંત્રાદમાં ગેથા જાય છે." (કે. ૧-૩-૭), ત્યાં જ્ઞાન નથી, ત્યાં પ્રભુનો આજ્ઞા કયાથી? ભગવાન પીનાલગા જાનનું લક્ષણ આપનાં આજ્ઞા કરે છે કે- "આમાનીપાત્રુ", અદ્વિતીયજુ', અદ્વિતીય જ્ઞાન, આદ્ય, આગાધ્ય, પચિત્તા, ત્રિત્તા, અત્તા-કાલુ પત્ર કાલુ, વિષયોમાં વેગામ, નિર્વિભાગિન, બન્ધ બાળ-પદપણુ અને ગેથ વિશે કુખાકી દેશનો પાડવાર વિચાર, આ-મુન લુટ વગેરેમાં અત્તામદ્ધિ અને અત્તામપણુ, કાલુ ૪ અનિષ્ટ પાથોની પ્રાપ્તિમાં લગેશા ચિત્ત, અદ્વિતીયજુ', આગામ અનન્ય ગેથ વડે અનન્ય જ્ઞાન, એકાન્ત પ્રેરણા રૂડેજાનું, ત્યાં મનુષ્યનો અમદ રૂડેજો લેાય ત્યાં આગીનિ x x x x x આ જ્ઞાનદશામાં વૈરાગ્ય એ મુખ્ય વસ્તુ રૂડેજી છે, કામ લે થ ત્યાં પેનાજ દકીજ શકે નથી. ત્યાં કુખલી પદાર્થોમાંથી રાગ ઉત્પન્ન નથી, ત્યાં અનન્ય ભગવાનજીવિત સમી શકાય કયાથી? એજ જાટે કામને

ભકિતમાર્ગનો મહાન રત્ન મ્હો છે મધ્યમ પદાર્થ તન્દ્ર દન્દ્રિયન
 ખેચાળ થર કે તગતજ તે લેરા દિશ યાય છે એક બગીચામા
 ગવા, વમન્ત હવુ ખીલી નહી ઈ, આમપાસ વનન્પતિ નના મને
 સજી મનોદન થઈ રહી છે, ત્યાજતા ક્રોધના ઉદ્ગમને જોઈ આખો
 અને નાક બન્ને તે બાજુ ખેચાય ન, મોને ને જોયાજ કરાવ
 મો સુવાજ મનાવ ને ના નાજ મા યયા છે મો કા
 મુવાનુ મન યાય, ગાનુ નામ તે લોભ દવે ગનવાગિન પલ
 થાજ ન મળે અને ન મળે એ મનાનિક ન, કમકે વવૂ અને રધૂ
 મેગનવાપણુ એ હવે રસભાસિક જેટુ છે, મોને ગમન્તો
 રહેવાનો હીનાજાનો ગમય છે, હીકગાટો મારી નીચવા , મોટા
 મહેરાની બજારમા રીનો યાગને મારે માધમગીમ, મ ક મોગત
 મન અને સગમોની હત જે ત્યાજ ન પછ મા રનમાય એને
 એ વરણ લીધી, ખાધી યા પીધી ને જગા માનિ અનુભવામ પળ
 પાટો ઠીકજાટો તો મારજ ઈ, એટલે લે બીજવા લે રીજવા,
 આમ અસન્તો રવાજ છે, પલુ ને પ્રથમથી સરમ ગખ્યો હેય,
 દન્દ્રિયોને તે મોહક પદાર્થો તરફ ખેચાવા ન દીધી હોય તો અમ-
 ન્તોને કાંઈ કારણુ છે ? આજ લોકકે ત કની આમતિ જીને
 પ્રભુ તરફથી વાળી વિશે છે, બહિર્મુખ બનાવે ક ચિત્ત ચિત્ત
 બનવા લોકિક મોહક પદાર્થો તરફ આમકિન વધતીજ નય છે
 એટલે અપમ દન્દ્રિયથી ઘોડ એ પોતાના વિચરણી ગોચરોમા કરના
 પ્રવ નમીન બને છે, ને તેજ પશ્ચિમ સમાજ ૪-૫

કામરી સાથે બાજ ૨ કુશાયનેજ છે એમને પલુ ટાગવો
 સુરેક છે, ત્યા ખે બિપર વિજય મેગનવો મુરેક રામ તેમા ર

આશ્ચર્ય ? મનને દૂષિત કરે ॥૨॥ એ જ તેજ સ્વરૂપ બતાવે ॥
શ્રીકૃષ્ણ ૧૫૭ વિ' શ્રી ૦ ૩

કામલોશૌ દરિયાસિપ્રનિબન્ધમવંતો ।

• ૫ મુહુર્ય ન શક્નોતિ મન્તુ કૃષ્ણાન્તિક જન ॥૬॥

સસારમોહહેતુત્વાન્ મનોદ્રવણસાધનમ્ ।

અતઃ સુખવિરોધી ચ યત સા માનમી મતા ॥૭॥

• ૫૫૭ ૩૦૧ ૧૧ જલે એ કાંઈ દેવ માન નથી માન અને
કેમ પણ તેના જે મધુર ૫૫૭ ૪ તે ॥ જિહ્વા વિજય ન ગ્રેહન
વ મા આવે તા સગી પ્રશાન્તિ થા શ જ ન ૧૧ જાણ્યકામ દ્રશ્યને
પોતાનો પુત્ર નચિકેતા યમને આપી દીધે નચિકેતા યમની પામે
જ્યા ત્યા યમસાજે તે વે ૫૫૧ ॥ માયસાન કહુ તેમા- આ મરતુ
લાભ એ જે માટે મળી ક તેમ નથી પૂત્ર યમ થકે તમા
નથી તે અર્થ મગો નુ જ્ઞેન ॥૧૬ માત્ર ગય અંતે મો ॥ મરિત
ન ॥ પ્ર ૧૧ નોએ મનજો મેમની નથી ૫૫ (૫૬-૧-૧-૨૪)'
કેમી ત્યો ૧૧૧૨ માત્ર કહુ નિવરતા ॥ એ જાન ૧ આરો
૫-૨૦ ૨૧ ૧-૧ માત્ર વેદી ગા ૨૦ ૧ તમાગ મો ॥ એ
તમાગ ત્યજ અંતે મીતો ॥ ૧૦ કાંઈ ૧૦ (૫૬ ૧-૧-૨૬) ઉપનિ
ષો વિધિ મ જ્યાંથી કૃદ ૧ મનુષ્ય પુત્રે પ્રતુષી ૫ ૧૨ મન
૧ નગ ક મો ૧ માત્રુરે હે તેએ તેમ મરી સિન્ધુ એમ કુવ ॥
૫૫ મા કમાથ હ જે ધીરુ કુરો હ તે કુવ એવા એ અમત
તરને તારને નથી અપુત્રપત્નિને ક-ના નથી (૫૬ ૨-૧-૨) આ
ધીરુ પુત્રે ત્રાત્પૂર્વક કાચાદિ પોતેને વધારી અગ્નિ-ન મનુષ્યમિત્ર

અધિકારી થાય છે. આ કામોદ્ધાર સકલ્પમાં દસાઈ જવાથી મન
 દૂષિત થઈ જાય છે, જેને પંડિતોએ હવે મંસારમાં ક્રમાગ્રેજ રૂઢે
 છે. ઉત્તમોત્તમ માનની એવા મિદ્ધ કરવામાં મહિન મન મમર્થ
 થઈ શકતૂં નથી. આમ આ કામ સેવામાં જગજર આશ્ચર્ય લિખી
 કરનારો છે. શીમદામબુદ્ધિએ સેવાત્વમાં સેવાના વાસુ પ્રતિબંધમાં
 લોકિક ભોજને મળ્યાં છે એ લૌકિક ભોગ તેજ કાનપ્રતિ; તેને
 ભાગ કર્યેજ સેવા મિદ્ધ થઈ ગઈ. :-૭.

“જાન્યે આધર્મો માનુષ કદી જોશ નથી મકનો, તેજ રીતે
 કામથી આધર્મો થયેલા પાપ કર્મ જેમ મકનોજ નથી.” એ મુખ-
 મિદ્ધ વાત છે. આવા અન્ધ માણુને પ્રભુમામ્બુધ્ધિકારક કાઈ પાગ
 કયાંથી મેળે? તે ખતાવનાં કંદગ્રમાં આવે છે કે-

નિગોધમ્ય મહાન્નુસ્યસ્ફૂર્તિકમો યતઃ ।

ગુણગાનમપ્નોઽપિ ન રોચન્તે ગુણા યતઃ ॥૮॥

વૈરાગ્યમાધર્યઃ સર્વૈ કામિનસ્તે કથં પ્રિયાઃ ।

અન ઇત હિ વ્દ્યન્તે ગુણશ્રવણૈર્ગિણઃ ॥૯॥

શીમદામબુદ્ધિએ નિરામયક્ષાન્મ નિરાધર્મી મિદ્ધિ માટે જે ઉપાયો
 દર્શાવ્યા છે, તેમાં યુનુષ્કર્મને પાવુ એક માધન બન્યાં છે. દરે
 હવે કામથી પરજન થઈ ગઈ છે, તેવા મનુષ્યને પ્રભુવાન સ્થિર
 રહી શકતૂં નથી; કામપ્રતિની લાલચમાં લૌકિક પદાર્થોમાં તેને
 રિષ જેવાઈ જાય છે; તે પ્રભુના યુનેર્ માન કરી ક્યાંથી શમે ?
 ને શોધ થઈમાં હોય તો કદી પતિને જમ્પ નેવા દેતી નથી; તેજ
 પ્રમાણે એકજ મનુષ્યમાં એકી માથે કામ અને પ્રભુના મુલોન.

ગાન ઉ'ગાપાત મચાવી મૂકે છે, સોકવ દૂર થય તો હરી દામ
 જેમાય તેજ રીને કામનો ત્યાગ થાય તોજ જીવને સ્થિરતા પ્રાપ્ત
 થય પ્રચુના ગુણો છે, તે તો મંગાગ્યા વૈગમ્ય હિપનવનાગ છે.
 સંગાગમકિન દૂર કગવનાગ છે, વ્યારે કામીને તો સરાગ્યા એ
 ગમે ? અગ્નિર ચિત્તવાળા કામીએને ભગદ્ગુણુઅવલ કહાપિ અમત
 નથી એક ધ્યાનમાં એક અમર્ય એકજ પદાર્થ નહી રહે. મનગી
 ધ્યાન પર કામ એકો, ત્યા બીજું કાંઈ કળા જેમી રહે ? ૮-૯.
 કામ અનેક અનર્થ-પગાપરનો ઉત્પન્ન કગવનારો છે, તેની
 ભાનાનકતાનૂ વણુન કમના દુરેવામાં આને છે.—

ક્રોધઃ મનાયંકુળાહોમ પ્રાપ્ત્યાપિ શામ્યતિ ।
 ધૂનહોમે વહિરિ કામો મોગેને વર્ધેને ॥૧૦॥
 કામેન નાશિતમતિ પ્રતિપદ્ધે પ્રવર્તેને ।
 અગમ્યાગમને જાણે તથૈવામધ્યમસ્થે ॥૧૧॥
 યા ઉત્પદ્યતે ક્રોધો મદ્દદ્રોહમમુદ્મહઃ ।
 દ્યોમેઽપિ જાયતે તન્માન્ મ ચાર્થવિપયો મવંતુ ॥૧૨॥
 સોઽર્થે પચ્છદશાનર્મમૂલ ના પ્રાપ્તંતે ॥૧૨૩॥

કામ નર્વ અનર્થોનું મૂળ છે. ક્રોધ પદ્ય પદ્ય ગેળા પી
 ઈ-છા પદ્ય. તે ન મગી એટલે નગન ગુરુએ ચટે છે; એટલે તે ને
 વતનો લોભ થાય છે; પદ્ય ક્રોધ અને લોભ તે તે પદ્ય પ્રમ થક
 જવાળી હી ગાય છે; પરન્તુ આ કામ દન્દિયોપમેરનની નો નેનથી

અધિકારી થાય તે આ કામોદિના મહત્ત્વમાં ક્યારે જરાથી મન
 દૂષિત થઈ જાય કે, જેને પગિણાએ હર મમાગમાં ક્યારેજ રૂદ્ધ
 છે. ઉત્તમોત્તમ આવી મેરા મિદ્ધ કરાગ્યા મનિન મન મમથ
 થઈ શકતૂ જ નથી આ મ આ કામ સેનામાં જન્મગ આગમ્યુ ડીની
 કરનારો > શ્રીમદ્વાગુણે આગમ્યમા મેગના નામ પ્રતિજ્ઞામાં
 લૌકિક ભોમને મળ્યા તે છે એ લૌકિક ભોમ તેજ કામપૂર્તિ, તેને
 નામ કહેજ સેરા મિદ્ધ થઈ ન - ૭

“અમથી આ રંગો આ મ કદી જોઈ નથી રંગો, તેજ રીતે
 નમથી આપો ઘેરના પગ મજ ને) મકેનોજ નથી,” એ મુખ
 મિદ્ધ નન ૬ આના અન્ધ માણ રો પ્રનમામ્મખ્યકાગ કાઈ પગ
 મથી મને ? તે જાતાના કદમાં આરે કે >

નિગોષમ્ય મહાન્નુરુદ્ધમ્મર્ફનિક્કરો યત ।

ગુણમાનસપનોઽપિ ન રોગન્તે ગુણા યત ॥૮॥

વૈરાગ્યરાષ્ટ્રા સર્વે કામિનમ્ને કય પ્રિયા ।

તત્ત્વ હિ દ્વયન્તે ગુણશ્રવણૈર્નિ ॥૯॥

માનવપ્રભુને વિનાશવશમાં વિતેલી મિદ્ધિ માટે જે ઉણો
 રંગો થા કે, નામ મુનવર્ણનો પગ મોક માધા જનન છે દત્તે
 હૃદય કામથી પંચજન થઈ મથું જ, તેણ મનુ પદ પભુવાન થિગ
 રકી રામજ નથી, કામપૂર્તિની સાથમાં લૌકિક પદાર્થોમાં તેજ
 નિ એ આજી જાય > તે પ્રભુના મુજોન ગાન કરી ક્યાથી શરે ?
 જે શોકમ ચરમા દોષ તો કદી પતિને જન્મ વેના રેલી નથી, તેજ
 પ્રમાણે એકજ મનુષ્યમાં એમી આથે કામ અને પાનુ મુજોન

ગાન ઉદ્ધાપાત મચાવી મૂકે છે; સોકષ દૂર થય તો દરી હામ
 બેગાય તેજ ગીતે કામનો ત્યાગ થાય તોજ છવને સ્થિરતા પ્રાપ્ત
 થાય પ્રભુના ગુણો છે, તે તો મગ્ધાગ્ધા વૈરાગ્ય હોપજાનારા છે.
 સંસારગતિત દૂર કઠાવનારા છે; ત્યારે કામીને તો સંસારગા ઓગ
 મગ્ધે ? અગ્ધિર ચિત્તવાળા કામીયોને ભગવદ્ગુણપ્રવણ કદાપિ ગમતું
 નથી. એકે ધ્યાનમાં એકે અમયે એકજ પદાર્થ ન્હી રહે. મનગા
 ધ્યાન પડે કામ બેઠો, ત્યા બીજું કાંઈ થયે મેંથી ગડે ? ૮-૯.
 કામ અનેકે અનર્થ-પગમ્પરાને ઉત્પન્ન કઠાવનારો છે, તેની
 ભયાનકતાનું વર્ણન કંના દ્રુદવામા આવે છે.—

ક્રોધઃ સ્વાયંકલ્પાહોભ પ્રાપ્ત્યાપિ શામ્યતિ ।
 ઘૃનહોમે વહિર્તિ વામો મોમેને વર્ષતે ॥૧૦॥
 વામેન નાશિનમતિઃ પ્રતિપિદ્ધે પ્રવર્તતે ।
 અગમ્યાગમને નાચે તથેવામસ્વમસુણે ॥૧૧॥
 યા ઉત્પન્નતે ક્રોધો મહદ્દ્રોહમમુદ્ભવઃ ।
 ભેમેઽપિ જાયતે તસ્માન્ સ ચાર્થવિપયો મયેન્ ॥૧૨॥
 સોઽયઃ પદ્મદશાનર્થમૃલે નત્ર પ્રવર્તતે ॥૧૩॥

કામ નર્થ અનર્થોનું મળ છે. ક્રોધ પાવુ ન તુ મેળવાની
 ધૃમ્જ પદ. તે ન મળી એટલે તરત ગુસ્સો ચડે છે; એટલે તે મેળ
 વવાનો લોભ થાય છે; પાવુ ક્રોધ અને લોભ તે તે વતુ પ્રત થક
 જવાથી ફગી ભાય છે; પરન્તુ આ કામ-હન્ધિયોપમેનની નો નેનથી

વાનની વાત છે મર્યાદિત જન આનંદ તથા સુધા મનોપ્રભાવન
 મજાત્તી કરી પશુ તેનું વૃત્તિ થી નથી તનાજ રખાથી આ
 વકા ની ડેકે

“ ન જાતુ કામ કામાનામુપમાગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણાવ મવ મૃગ ણ્વામિવત ॥ (ભા ૬-૮૧-૧૪)

મગ વિનાશનું નિબોધી શાન થયો તથા વિમા ધીના
 હોમ કરનામા આવે અને અગિ જેમ વધુ અને વધુ પ્રદીપ્ત થયો
 વાય છે તમ ભ મોડે ગને ગોર રહેતો જાય છે બાજાન
 એવો નિશાનો મળત મદદા ત્રિશાળીયો પણ બહુ પાપમ
 તોમ ધ ની દિષ્ટે છે ગામ્ત્રમરો નો અપદ્ધ ગાના કો છે
 તેમ તમા મા તેન કે દી રીગાથે ૧૧૮ મેવુ (ભા -૧૮-૨૫)
 મે નો ૨૪ છે કે-“વિવેકવ્રજના મવત વિનિપાત જાતમુન (મનુ ૧)
 શમા કેશુ ૧૨૨, એવો જાતિય રજા થી તો તમા મોના પ ની
 મ્યા મ્યા આ ૧૮ ની થાય છે તમાજા આ તુ નથી આ ૧૮
 ન તમ અધ ૧૮ થાય છે ગામ મમ જેવા મારથી જીના
 આ મગ્નએનો ભાગુ દ્રાહ હિતાન થય છે ૧૮ ગિગમે પ
 પગ ગુપ્તસાની લાગ ૧૮ જગન થય છે વગ મમ મે અધ મા ૧
 ૧૨૫ છે ૧૮ મૂવી નાગ દેય લાસ્ટી અને સ્ત્રીયા વીદગાઇ વા
 પગ ન ૧ ખનામ થમા ૧૮ થી ૧૮ થઈ જાય એવે દાણે
 નીસાને પ્રમ ૧ ગાળાને માટે નાગા ૧૮ નમ તરે જો ૧૮
 જવા ભાગુ મરો કાગમા ૧૨૨ દનુ પડે છે (અન્યારે વર્તમાન
 પોતે ગાગના ૧૮ ને આ વાત અગત ૧૮ ૧૮ નેમ નથી) કામી

યોને અર્થપ્રાપ્તિ થઈ એટલે ભયકર પન્દર અથો ૥ પ્રતિષ્ઠા થાય છે.
 ધનિક કામી હુન્ધુકારીના અનર્થોનું વર્ણન શ્રીલામણ મહાત્મ્યમા
 છે. " તે ગ્નાન-ગૌરવીન, ધાર્મિક-કામીન, અભયમ
 શક, કોધી, ખગમ લેકાની મંત્રિતાઓ, ખૂન કરી ભોજન
 હુન્નારો, યોન, જધાને પીડા કરનારો, પારકાના વગના કનિયા
 વગાડનારો, નાના બચ્ચાઓને માની નાખનારો, હિસક, ગરીબો
 અને આધ્યાત્મિકોને પીડા કરનારો, ચાપડાલો રાત્રે રૂદ્ધતે, હમેશા
 હાથમા કામચો રાખનારો અને વેસ્થાગી, ગામ પન્દર દુર્ગુણો
 હુન્ધુકારીના ગણાવવામા આવ્યા છે. પન્દર અનર્થો ગામમા નીચે
 મુજબ ગણાવ્યા છે - બહેન હિસાનુ દમન વામ જોષ સ્વયં મદ.
 મેદો વેસ્થાગી સર્વર્ષા વસ્ત્રાનિ ચ ॥ - ૧ યોગી, ૨. દિમા,
 ૩. જૂઠું ગોલપુ, ૪ દમન, ૫ કામ, ૬ કો, ૭ ગરીબ, ૮ મદ,
 ૯ ભેદ, ૧૦. વે, ૧૧ અવિશ્વાસ, ૧૨. દાપી, ૧૩ સુન્દ, ૧૪.
 દૂન, ૧૫ મદ આ પન્દર અર્થ પ્રમિદ છે

૩ કામનાં પરાક્રમ

કામની ભયકરતા વર્ણવતા કૃત્તિમા આરે -

કામેનૈવ હિ કાર્પણ્ય કામિનીષુ સત્ત્વ મતમ્ ।
 પ્રાર્થયન્તિ યત્કતુચ્છા પ્રવેશ્ય વટને કરમ્ ॥૧૩૩॥
 પ્રિયતત્રસુતો રાજા બ્રહ્મઃ કામેન સન્ફલાત્ ।
 આનીષો વિષયાવેશાદુર્વશીલોઽપિ ॥૧૪૩॥

કામનું જગ એટલું બધું જળજી છે કે મહાન પુરુષો,
 પન્દર કામીઓ, જળજી યોગી-મદાત્માઓ આમાન્ય હવડી રેવી

સ્ત્રીને પામે કામપૂર્તિની રીતની કન્યા માટે છે. વાયુ પાદડા અને
 પાળીયાથી ચોનાના છત્રો ન્યવદાન ચપાનાગ રિશ્માગિ અને
 પાળીયા મદપિયો સ્ત્રીઓ પાછળ યેના થા પોનાના દર્બાર
 નાના તપના રક્ષોને એક કાણુમાનગા ગુમારી નેના ડે ગા
 આત્મીયનો પ્રસૂત્ર સ્ત્રીનહ માત્રના પગથમ મકન્ધા હીના અમ્મ
 યમા આવે છે ગાયન્ધુ મનુથી ગાળપાયા ઉત્પન્ન થયેલા મોના
 પુત્ર પ્રિયતમ નાનાનો નાનાની ને મોનો પુત્ર દેનો એક વાર
 નિનુષો પ્રાપ્ત કરી ને હન્ધાને કરી દિવાનયમા અન્નાહની તપ
 પૂર્વક વ્યાગધના કરવા લાગ્યો. પ્રદાન્યે તેની પરીક્ષા કરવાને
 માટે પૂર્વચિત્તિનામની અમરસને મેદની તેના નપુન્ને મુકાગ કાન
 ગાવના નાનાને જગ ગાથ પોની નેના તરર દષ્ટિ કરી અને ત
 તેમા અમાન ગયો નેના સ્ત્રી તેના આવે રિનામ કન્યાએ, નર નર
 પુત્ર ઉત્પન્ન થા વ્યથા નેરે તેને મન્નેર ન થરો પુત્રો થયા
 માદ પૂર્વચિત્તિ પાડી પ્રદાન પામે નાની ગાળને અમુજ
 ત નેદ થા દમેગા પુત્રચિત્તિજ્ઞ ખાત ધર્યા વાગ્યો અને તમ્મય
 થઈ અમ્મના વાકને પામે પિટ્ટ ક મ્મો - ૭ ૧૨-૧૪૬

નાનાની નેના કવિનાર કામે નહ માત્ર મ્મો દુજ નદ્રો,
 નદા તમર્થ અપિયો અને રિનાના નેના પાળ નપિત થઈ
 ગયા નેના કે—

વાગેન રક્ષણો કૈત્યોપાગ્ને દેન્ના મત ।

નિવૃત્તસ્પન્થાનિયમ પત્નોપાર્થનમોહિત ॥૧૬૫॥

વામેન વ ડિત ક્રાળયુવનીન્થાવિન ।

કામેન નારદઃ પશ્ચિપુત્રાનમનષત્મકત્વત્ ।

મર્માપાવાય હરિણા દત્તઃ ક્રમો મહાશનઃ ॥૧૭॥

કરુણપુત્રાપિ, પિપ્પલ અને નારદ આ ગણેય ક.મદેના મમા-
તામા આવાયા. કરુણ પુત્રાપિને મારે એવી કથા છે કે એકવાર
ગોકર્ણના આરે દિલિને સ્ક્રુ || વેળાએ પતિ માથે સજ્જન્ય કરવાની
છમ્મા થઈ. પતિ તે સમયે અગ્નિશાળામાં અગ્નિનું મજન કરી
ફેડેલા. તેની પાસે જઈ તેણે વીનતી કરી. પાનીની વીનતી ન થઈ-
સરા ખાતર તેણે તેને થોળી જવાનું કહ્યું. પણ નિર્ભય પત્નીએ
પતિનું વજ્ર એવી ગણ્યું અને પરિણામે દિગ્વિષકશિપુ અને દિવ-
પગાલ જેવા ભયાનક પુત્રોની ઉત્પત્તિ થઈ, (ભા.૬-૧૪મો અધ્યાય)
શિવજીના પિપ્પલમા એવી કથા છે કે જમ્બિમધનમા મોદિની રૂપરૂપે
પ્રભુએ દેત્રેણે મોદમા નાખી દેવાને અમરપાન કરાવ્યા, (ભા.-૮-
૧૨ મો અધ્યાય). આ વાત બધારે શિવજીએ સાંભળી ત્યારે મોદિની
રૂપરૂપ જોવાની છમ્મા થઈ, એટલે ત્યાં પ્રભુ ગિગલના હતા ત્યાં
હમાજ સાથે પધાર્થ અને પ્રભુને વીનતી કરી કે-‘જેવાથી દેત્રેણે
આથે મોદ કર્યા, તે રૂપરૂપના અમો દર્શન કરવા આઆ ક્રિયે,
તો દર્શન કરાવો.’ પ્રભુએ ત્યાંજ અનુચ્છેન થઈ જડ્ગમમા મોદિની
રૂપરૂપ પ્રકટ કર્યું. જામવાન શિવ ને મોદિની-રૂપરૂપની મોદક
મીઠાવી મુન્ય થઈ તેને પકડવા દોડ્યા; પકડી બેઠી પકમ; પગ્નુ
મોદની-રૂપરૂપ પ્રભુ જટકી ગયા. કામર્ષી અનન્ય મુન્ય થઈ મયેસા
પ્રતી દોડવા લાગ્યા. એ પકડી પ્રભુએ પ્રકટ થઈ તેમનો મોદ જાતાયો.
નારદજીની તો આત્માપાથે શવરૂકર દસ પ્રગમ્નારના સમગ્રાય

જે. કામદાસિ ખાતર નારદજીને સ્ત્રીરૂપ ધામજી કમ્પણ થઈ નેને
પરિણામે સ્ત્રીરૂપ નારદે ૬૦ પુત્રોને જન્મ આપ્યો. કામદેવને આમ
મહાનમા મહાન પુરુષોને પણ મડપ કરનારો પ્રભુએ બનાવ્યો છે, તે
મહાન પુરુષોનો ગર્વ હિતારના ખાતર ૧૫-૧૭.

કામેન ભરતસ્યાપિ હરિણસ્વ ધમાન્તરે ।

પુરુષ્ણનોઽપિ કામેન સ્ત્રીયોનિમુપલઢ્ઢવાન્ ॥૧૮॥

કામેન વંદગર્ભોઽપિ સ્વમુતાયાં તથાકરોત્ ।

તેનૈવ રારણો વુઢિ રમાયામન્યથાકરોત્ ॥૧૯॥

કામદેવજીના પુત્ર બનત રામ વાનપ્રધાનનો આગમ કરી
વનમા રહેતા હતા તેઓએ પ્રભુપદ આજ જન્મમા પ્રાપ્ત થઈ હોત;
પરન્તુ એક દિવસ એરો બનાવ બન્યો કે ત્યાંજે બગતજી ગ્લાન
કર્ગ નિલનિયમથી પરવારી પ્રાણવન ઉચ્ચારણ કરતા પેઢા હતા,
તેવામા સામે કાઢેથી વાધની બીકથી ટુકેલી એક અમીનો ગર્ભ
નહીમા પડતો અને તજ્જાનો તેમણે બેયો. તેમણે જાણ્યાને પાણી-
માથી ડાઘથી લઈ તેડું પુત્ર માફક પાલન કર્યું. તેમા તેમને અસા-
મકિત થઈ ગઈ અને યોગાદિ કર્મો કરવાને બદલે મૃગખંડ્યાના
પાલનપોષણમાજ નેમનો સમય બધીન થયા લાગ્યો એમ કરતા
મૃગમા ને મૃગમા આસક્તિનવાળા તેમને મૃત્યુ આપ્યું. અસામકિતને
હીધે બીજા બચમાં તે મૃગ તરીકે જન્મ્યા. રાંસારમાં મૃગ
બંધ્યા તરફના પુત્રવત પ્રેમત્ર પણ આવું પગિણામ આપ્યું. પુત્ર
ગ્લાન ગામ સ્ત્રીયોનિને પામ્યો થીમદ્ભાગવત-અતુર્યંક-ધમા જીવના
૩૫૬ તરીકે આપેસો ગામ પુરુષન વરનોથી જ્યાંજે પરાબન થઈ

ગયો ત્યાં મરનો તેને કદી તનક જમીરી મયા નિન્દથી વ્યગ્ર થવેના
 એવો તે પોતાની સ્ત્રીને આજી કયા લાગ્યો; તે સ્વતઃ ધ્યાન
 કરતા વિદર્ભનાજના મદલના ઉત્તમ સ્ત્રીરૂપ થઈ ગયા. તેને મનપ
 ૧૭૭ પાડ્યું પડ્યો; (આખર ૧૮ મો) બ્રહ્માણ્યે પેતાની પુત્રીમા
 મના કરી, મરીન્ધાદિ પુત્રોપે પિતાને સમગ્ર મા અને બ્રહ્માણ્યે
 પ્રાયશ્ચિત્ત ગાટે આત્મ પોતાના દેહનો ત્યાગ કર્યો, (મા ૧-૧-૨૮
 થી ૩૩) ગણપતી કથા મુખદિ છે હજોત્તમ એ દ્વિતીય પદ બે
 તેના નિપદ ત ૫ એઆથ તો સર્વ નાશ કરે કે, તો પડી સમગ્ર
 બ્રહ્મણ્યો એઆથ તો શી દશ થાય ? ૧૮-૧૯

૪ બલિભાગ અને કામ

કરો અનેકને પતિત કરી નાખ્યા કે તે ડાપર મનાવામા
 આખર બલિભાગીય બોલે તે એનાથી બલિ કરતા નાનકડો
 છે, તેણે દેહના આખરથી કહેવામા અને કે —

एव हि बहसं नष्ट। कामेनैव हि सारव ।
 भक्तिमार्गे निरोधस्तु तत्र कामकृतो महान् ॥ ૭ ॥
 कामिन फलरान्छात शरण नैव सि यति ।
 सापेक्षस्य तु सर्वत्र दुर्लभ हि समर्पणम् ॥ ૮ ॥
 तदभावे तदीयत्वं सर्वत्रैव हि दुर्लभम् ॥ ૯ ॥

ડાપર ગણવેના એ ઉત્તમના બીજા અનેક પદ્ય મારદોના
 પ્રતાપે સર્વનામ પામી ચૂક્યા છે નિષ્કામ જેમ સમર્પે મુક્તિ-
 મેના પણ હજોત્તમ વર્ણના તપ પલખાવમા કામન પ્રતાપે ધોવાઈ

-સાક્ષિ પ્રમાણે અમિતોનાદિ વ્યવર્થન આચરણ, પરંપરા-
 માંથી તત્ત્વ નિહતિ અને ઇન્દ્રિય-રૂપી ચેત્ત્વ ઊપર નિશ્ચયન, આ
 નામ વસ્તુનો કોઈપણ રીતે પ્રકાશ મળ્યોત્તમા ત્યાં કંઈવાનો નથી.
 શ્રીદગ્ધિયજ્ઞ તો ત્યામ્ધોની આજ્ઞા કરે છે કે-કૌતુકને માટે કે
 ધર્મને ખાતર પણ એ વ્રજેગા સિધિવત્તાનો પ્રમુખ હોયો થાય .
 તોપણ કોઈપણ રીતે ને તોમા તેણે પામી શિવિવતા થવા દેવાની
 નહીં. શ્રીમદ્વાપ્તુજ્ઞે 'સ્વર્ગમોચન' ને નોંધેલા પ્રકાશના ક્રીડાઈ-
 નમન ખાતર પણ ના નામના સિધિવતા ન લાવવાની આજ્ઞા કરી
 છે. શ્રીદગ્ધિયજ્ઞ તેજ આગળનો સાચી જાતુક અને ધર્મ માત્ર
 પ્રયોગે છે. શ્રીમદ્વાપ્તુજ્ઞનો આશય દર્શનવિષયક ગણવાની જાણ
 તમા મૌથી વધુ છે. ૨૨૬ થી કાનિકાના પ્રકાશના ગણપતી ખાતર
 કરે છે તે-પરોપકારને માટે પણ ઇન્દ્રિયપ્રિયનો ન્યાય થવાનો
 મર્યાદા રહે; ને વગરે મર્યાદા સામન્ય ધર્મનો ત્યાં કંઈવા પડે
 નો કંઈવા પોષમાનાદિ ધર્મો અમરત્તેરામા અધકારક હોય તો તેનો
 નામજ કંઈવા' ગ્રંથનો શ્રીદગ્ધિયજ્ઞનો કૌતુક અને ધર્મ રાજક
 પ્રયોગવાનો આશય પણ હવે મુદ્દ થયો. હવે મુખ્ય ને કાંઈ
 માધવાના છે, તે વિવેક, ધર્મ અને આશ્રય છે; અન્તિમ
 આશ્રયની નિદિ માટે વિવેક, અને ધર્મ છે. શ્રીમદ્વાપ્તુ
 જ્ઞને વિવેકધર્મોગ્રંથમા ધર્મની નિદિમા 'કાયા-વર્ણ' અને મનાથી
 ગર્વમા ઇન્દ્રિયના કાર્યો, ઇન્દ્રિયના નિષ્ઠો તરફના ને જે'આજ્ઞા તેનો
 ત્યાં કંઈવાની ત્યાં કદી છે (વિ પ ૮) કૌતુક ખાતર પણ
 જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષય તન્દ્ર જે'આશ્રય, પરોપકારાદિ ધર્મો
 ખાતર પણ જેનાથી ઇન્દ્રિયો તેના વિષયો તન્દ્ર ધમકાય. તેનાથી
 મર્વનામ થયેલી પૂરી સંજ્ઞાવના છે; માટે કોઈપણ પ્રમુખમા
 ઇન્દ્રિયો જોડોનો કાળ મેળવે, નથી. ૨૪-૨૬

દિન્દિયનિઘ્નનો નામ વિવેક અને ચિત્તો નામ કરનાર છે. 'મધુ મધુ' પોતાની દેવતા કરી. એ 'સ્વિક' (વિ. પે. ૧) અને 'મરણપર્વ' નામો પ્રકારના દુઃખો સહન કર્યા, તે 'મૈર્ય' (વિ. પે. ૧) આ જાને વસ્તુ કમીથી મિલે થઈ શકે નહીં; ત્યાં આપણી સહયોગ કરી ? તેનો જવાબ આપના કહે છે કે—

આશ્રયસ્તુ કથં સિદ્ધ્યન્મનોવિશેષસમ્ભવાન્ ।
 મક્તિમાર્ગોઽપિ મૂલત્વાત્યાગમ્ય નહિ સિદ્ધયતિ ॥૨૭॥
 વ્યાપકો કૃષ્ણયોગઃ સર્વથા ત્વાન્તરે મતઃ ।
 પરન્તુમયથા ત્યાગો મૂલમત્ર ચ સંશયઃ ॥૨૮॥
 યામે સતિ કથે ત્યાગ. કારણમ્ પ્રસિદ્ધયતિ ॥૨૯॥

સ્થિર ચિત્ત વિના આશ્રય સિદ્ધ થાય નહીં. ગીતાદામણીએ વિવેકચેતીશ્રવણ સતત કરજીઆવના કરવાની આજ્ઞા કરી છે. 'પ્રાપ્તે સેવેત નિર્મલઃ' (વિ. પે. ૧૫) ગ્રંથપદ્યુ જાતની મનના વિના ને મને તેનાથી મનને જાતી લેવો. "વ્યાપકચિત્તાર્થાભિ કુર્માદુષ્ણ-વ્યાપ્તિરિ (વિ. પે. ૧૬) કૃત્ય અને અવગ-લૈકિક પેદિક કરો કરે મારા ભગવાન શ્રવણ રાખી કરે જાણ." કામ ચિત્તને કોણના નામે છે. તમે ચિત્ત બે વ્યક્ત હોય તો ભગવાનશ્રવણ મનન ચિન્તન મન શકે નહીં; અને મનન ચિન્તન ન થાય એટલે ભગવાનશ્રવણ સિદ્ધ થાય નહીં. દિન્દિયોના કાર્યોનો મનના ત્યાગ, પૂર્વ સમ્પન્ન, એજ મક્તિમાર્ગમાં મુખ્ય વસ્તુ છે; એ વિના શક્તિમાર્ગ સિદ્ધ થઈ શકે નહીં. બુદ્ધબુદ્ધ આમકાર્યોને હોઈથી ભક્તિમાર્ગમાં ક્રમપ્રાપ્ત મ

પ્રકારે છે, ત્યાં શ્રીહરિગાયત્રય વિષયભાગ ॥ જે વિભાગ કરે છે એક બાલ, બીજો આન્તર દેહ, ઇન્દ્રિયાદિ બાહ્યોપકરણથી તે માલ વિષયભાગ કહેવાય અને આન્ત કરણભાષી તેની વામના પણ કાઢી નાખરા તે આન્તર ભાગ કહેવાય તેવો કમળી કબોળાદિ ગયેરાને આ બન્ને કથાથી સિદ્ધ થાય ? ભક્તિમાર્ગમાં તે પ્રભુને પ્રાર્થના કરવાનું પણ નથી પ્રભુએ જવું જ દારી મૂક્યું છે, તેજ પ્રમાણે થાય છે, મહા ભાગારી ક્રિયે તે પાપ જે પ્રભુનું ધારેનું તેજ થરાનું-તમા પ્રભુ તરફ તેથી જુકાની તજરે નેસપણુ થાય છે, તેથી આરિધામ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી ઇન્દ્રિયોના કારોનો ભાગજ જે ભક્તિમાર્ગમાં ઇષ્ટ છે, તે કથાથી સિદ્ધ થાય ? વિવેક અને ધર્મને આન્તે સિદ્ધ કરાશે આશ્ચર્ય કામી પાસેથી હાથ લાગી દબને છઠ્ઠી જગ છે ૪૭-૨૮૩

૬. ઉપસાહાર

આત્મા સ્વધીમા મામની અચક્રન્તા, ભક્તિમાર્ગમાં ઇન્દ્રિય નિમદનો આત્મા, ઇન્દ્રિયોના કારોનો ભાગ અને કામોને વિવેક-ધર્મની અસકલતા બનાવરાખા આવી આ કામથી અચરાનો નિમાધ ૧ છત્રને છેવટમાનો ડેર ઉપાય બનાવના શ્રીહરિગાયત્ર આજા કરે ૪૬

તસ્માદ્વિચાર્ય તત્ત્વ દુરતિનમણ સ્વત ॥૨૯॥

શરણીકરણીય શ્રીનિમાચાર્યપદામ્બુજમ્ ।

માધવનામમાવેગિ મ્વનઝાલિન્સાધનમ્ ॥૩૦॥

તત્ત્વ એવ ન નિમ્ત્તોગે દોષપોષયુતામનામ્ ।

નાન્યા ગતિર્ગામુન્નેશમનનાનન્તકાક્ષિણામ્ ॥૩૧॥

- કામરૂ ૩૫૨૫ અર્થ જાયુગ છે, તેના ઉપર વિજય મેળવે
 અર્થ મુરદેન છે તેને નરી જરા ગરે ૫૨૫ ૨૨ ૧૦૪ શ્રેષ્ઠ
 શ્રેષ્ઠ સોધન છે શ્રીમદ્વાલ્મીકી આજ્ઞા કર છે ૩ 'વલ્લી રત્નચદિસાર્ગ
 દિ દુ સાધ્ય ર્થિ મે મતિ (રિ ધે ૧૭) માટે મત એવે ■ ૩—
- કનિયુગમા ભગિત વગેરે માર્ગો દુ ખથી સાધી શકાય તેમ છે ' માટેજ આપણીએ બધાને દિતમારક એવા મત જાગરદાશ્રમ-સાતત રાજ્યની ભાવનાને આદેશ કર્યો છે અગ્નિ ને રીને ગાધ્ય છે ૧ મર્લાગમુર્તક શગ્નુમાધના અને ૨ અત્યામપુનક રગ્નુ
 - સાધના આમાન પદ્મ રગ્નુ એ મિદ્ધ રાજ્ય અને જીવન સાધન રગ્નુ છે તમાગામક સિદ્ધ રાજ્યમા મોજબ વગેરેથી સરીંગના રક્ષ- જની પનાયે નથી કાવની હેતી આ અર્થ ઉત્પદ દર્યાની નાન છે અર્થ દુઃશામતા આ કનિયુગમા આની રૂદેવી છે રિને, મેર્, ભગિત વિનાના, કનિયુગમા જૂલી મધેલા જરો માટે જીવ સાધન રાજ્ય છે આ જીભ શગ્નુમા દે પ્રતિક મધવાનો અસ રૂદેનો દાય છે તેને સતત જાગરદાશ્રમની જાવણ કરાની છે તે ભાવના ઉત્તમ મુરદાસ ટકાવી-સ્મિતારી શકાય છે આ કાયે ભગિતમા મેના પદ્માચાર્ય જગસન મેવ જાગાચાર્યના આશ્રયથી મિદ્ધ થાય છે પ્રદ્યાયે ગર્ભાવન શાકુપ્તચંદ્રની મુલિમા કર છે ૩—

સ્વયં સમુક્તિયં મુદુક્ત્ય ચમન્ ભવાર્ણવ ધીમમપ્રસોદ્ધા ।

મધવગ્નામ્બોરદ્નાવમત્રે તૈ નિધાય વાક્તા સન્નુદ્ધો ભગન્ ॥

(ભા ૧૦-૨-૩૧)

હે પ્રભો ! તે ધર્મિન મુદ્ધ-ધર્મવાળા મદનુભાનો આવેન્ત દુનગ એવા આ જમાનક જાસ્યમને જાતેજ લગી આપના અગ-

જ્યારે વિનયથી નાચને અહીં મંકી ગયા છે; કારણ કે આપ મત્પુરનો નરક મદાન કૃપાનાથી છો.” માટેજ લોકો ઉત્તમ પ્રકારના ગુરુના આશ્રય કરે છે. એટલે કે તેમા પ્રભુનો અનુગ્રહજ નિયમક-છે. કેમકે “એ જીવને પ્રભુનો અનુગ્રહ ન હાય તો આ માર્ગમા સર્વ કં અશક્ય છે.” (નિ. સર્વ. નિ ૨૨૬) નિરોધ લક્ષણમા પ્રીતિમા પ્રભુ જીવે પ્રભુમા હૃદય નિગ્રહ કરનાના ઉપાય જનાતમા છે-“પ્રભુના ધર્મોના સામર્યથી નિયયોમા તિથિ રેગના ગાજવું. પ્રભુના ગુણોને કરી નુબદ અર્ધ થતા કયાય પણ આમાર્ગ-ક અનનાઓની અસર ન થવાની. મત્પુરદોષ વિનાના મધ, મમારમા આગકિત ગાખ્યા સિવાય પ્રભુના ગુણોનું સદૈવ ગાન કરવું. ખાનસી રીતિયે પ્રભુના અવશ્યનું મદા ખાન કરવું. (નિ. લ ૧૫-૧૭) અને તે બધું એક ગુરુના આશ્રયપરક. આના ગુરુની પ્રતિમા આજ્ઞાકાયની નથી, યન્નુ છેક ઉપનિષદકાળથી ગાલી આવે છે. મ્વેનાંચનર ઉપનિષદના અન્ને ૨૫૯ શ્લોકમા આજ્ઞા છે કે—

“યમ્ય દેવે પરા મત્તિર્યથા દેવં તયા ગુર્મી ।

તસ્મૈનં કર્મિતા લ્લર્થાઃ પ્રકાશન્તે મહાત્મન ॥

એને દેવે પરા ભક્તિ. દેવગી ગુરુમા ગી,

અર્થો તેમા મહાત્માને આ ક્ષણ ગુટ થાય છે.”

૬૬. નિષ્કામલીલા ॥

(અનુવાદક-વસંતરામ હરિદૃષ્ટ શાસ્ત્રી)

- શીમહસામનના ૨૬ મા અધ્યાયમાં કથાપ્રારંભ એવો છે કે,
- ‘સરદનાણી પૂલિયાની ગતે રમણેચ્છાથી ભગવાન ગોયમાવનો આયથ કરીને પાખા પધાર્યા, અને ત્યાં વેણુનાદ કર્યો વેણુનાદના ખંડુ નગથી આકર્ષિતને ભગસ્વરૂપાનંદની અભિવાધાગળા મજબૂતને ત્યાં પધાર્યા. કમળ નો પ્રભએ તેમને સ્વિષ્ટ વાળીથી પ્રેર્યું પમાડ્યા.
 - ભગવાનનું તેણું ખેદજનક અપણુ માલવીને પ્રથમ તો તેમને કું કંવું એની સમજ પડી નહિ પછી સ્થિત કરીને પ્રણી કરા પ્રકાશી વાળીનો પ્રનુચ્છ દગ પ્રકારે ભાષીને કેવો અગાનંદનું માન આગાની વિનિત કરી, તે વિનિત સ્વીકારીને આત્મારામ પણ પ્રણુ તેમની સાથે રમ્યા.”

અંગથ વિચારમાં ઉપમેત્રી છે પ્રાચેત વિચારમાં સંસય પણ નિષ્કેયક દહ પટે તેમ હોવાથી શીલરિસવચ્છ તેખના પ્રાગભમા પ્રકૃત વિચારો અનુકૂલ સંસય વર્ણવે છે એ મસમ એટલો અધો અદાભાવિક છે કે આ બીનાનું મવલ કે પાન કમતાં ઉત્પન્ન થાયજ.

નન્વજ ભગવત કામલીલા નિરૂપ્યતે । સાનુવપન્વા । કામવ્ય
પ્રાકૃતશરીરાવાસ્તવનિયમેન ભગવતિ વાદ્દાનદ્વત્વાપાતાન્ ॥

અર્થ

શીમહેવદ આ કથપ્રકરણમાં ભગવાનની કામલીલાનું નિરૂપણ કરે છે. તે અર્થ ઉપપન્ન-અધ્યેયની-ચર્ચ પછી નથી, કારણ કે કામ પ્રાકૃત શરીરના આધારે રહે છે, અર્થે પ્રતિધા ઉત્પન્ન થયેલ પંચમહાગુણના સ્તી-મજ તે કામ વમે છે, હવે તેવો કામ

ભગવાનના રહે છે એમ માનશે તો ભગવાનનું શરીર પણ લૌકિક મનાયજ નહિ, કેમકે તેમનું શ્રીચક્ર માત્ર આનંદમયજ છે, એમાં ચ્યૂલશરીર અને સૂક્ષ્મશરીર એવા બે બેદ નથી, એટલુજ નહિ, પરંતુ લોકમાં જેમ જીવ અને શરીર જુદા જુદા છે, તેમ ભગવાનનું શરીર અને ભગવાન જુદા એવા પણ બેદ નથીજ, તો પ્રભુના એ દિ ષ શ્રીચક્રમાં પચમહાગુનના પૂતલાઓમાં રહેનારી જામ મ ગ્રી ગાય ?

અલૌકિક શરીરમાં કામ કેમ ન માનવો ?

હવેના અશ્વમેધો નિગમ કરતા ટ્રાઇ એકદેશી જાખાવે છે કે-‘કામ લૌકિક રંગીમાંજ રહે છે, ભગવાનના લો તે નહ તો ભગવાનનું શરીર લૌકિક જની જાય એમ માનવાને કાષ્ટ કાષ્ટ નથી, કેમકે ‘કામ લૌકિક શરીરનેજ આધારે રહે છે’ એવો નિયમ મળ નથી. એવો નિયમ માનીએ તો પ્રભુનું સર્ગી લૌકિક હિ. કામ જેમ લૌકિક સનીમાં વસે છે, તેમ અર્નકિકમાં પણ તે વર કરે તો શ’ ?

પ્રુખ્ય સશયન આ સમાધાન સંતોષકારક નથી, એમ સશયર્ગી જાવે કે

न च नाय नियम । मोक्षदशायामाघिदैविकदेहवतो जीव-
स्यापि ‘यथा सव प्रलीयन्त’ इति श्रुत्या तन्निवृत्तिध्वणात् ‘सोऽ-
श्नुते सर्वान्’ इति पणवति प्रविष्टाना तेन सह स्वरूपात्मकतदनुभव
एव । अन्यथान्तर्गृह्यताना गोपीना काम प्रतिबन्धको नोच्येत ॥

અલૌકિક શરીરમાં કામ નજ મનાય

જ્યારે જીવની મોક્ષદશા ચાલુ છે, ત્યારે તેનો દેહ આધિદેવિક થઈ જાય છે, લૌકિક દેહ નિવૃત્ત થતા અનૌકિક જની જાય છે તે વેનાએ જીવને પણ કામ રહેતો નથી, એમ શ્રુતિ-વેદ કહે છે. 'વદા સર્વ પ્રસીયન્તે' 'જ્યારે સર્વનો પ્રાપ્ત થઈ જાય છે,' અર્થાત્ મોક્ષદશામાં જીવનો અનૌકિક દેહ થવા પછી લૌકિક દેહ ઉન્નિવાદિનો અને તેના આધારથી રહેલા કામાદિનો સમ થઈ જાય, ત્યારે જીવના અનૌકિક શરીરમાં કામ નથી રહેતો, તો હવે ભગવાનના દિવ્ય શ્રાવણમાં તેની યિચિત્ત મ્મ માની શકાય ?

શ મોકોના ઉચ્ચ સામે એકદેશી કરીને પોતાની યુક્તિ દર્શાવે ?

વેદ અલૌકિક શરીરમાં પણ કામ હોવાનું કહ્યુંલે છે.

વેદ કહે છે કે- 'અનૌકિક દેહ ધારનાને ૭૧ ૨૫૭ ૫૭. માત્રા સાથે મર્ત-અનૌક-કામોનું અરન કો છે' આ વેદના મતમાં અનૌકિક શરીરમાં જીવના મોક્ષ કામના અનુભવે છે એમ જણાવે છે તો અનૌકિક શરીરમાં, કામના હોય તો તેનો મોક્ષ જીવ કરી શકે અને શ્રુતિ તેમ કહે પણ કેમ ? ત્યારે અનૌકિક શરીરમાં પણ કામ તો હોય

એકદેશીનું આ સ્મારણ રચિકા વાચનું નથી એમ સમજાવે છે.

એ શ્રુતિમાં કામસાબદનો અર્થ વિલક્ષણ છે.

આપાદન-અલૌકિક-શરીરમાં પણ કામ જોઈ શકાય તેમ દર્શાવતું મારે જે શ્રુતિ અવશ્યમાં આવી છે, તે શ્રુતિમાં કામસાબદનો અર્થ

લોકમા અનુભવાતો 'કુટ્ટ કામ' એવો નથી થતો પણ કામ એટલે જાગૃત્વરૂપાત્મક જે કામ તેનો અનુભવ તે સ્થિતિ દેહવાન બને છે એ લૌકિક કામની તો નિષ્ણતિ થઈ જાય છે એમ શ્રુતિ કહે છે, કરીને તેજ લૌકિક કામનો અનુભવ અલૌકિક દેહ ધર્યા પછી, તે પણ આનંદમય પ્રભુ સાથે જ કરે એમ માનવું તદ્દન અયોગ્ય ગણાય. પ્રત્યક્ષ રીતે-અગત્યથી બિજ નહિ પણ તદ્દન આનંદમય જે કામ તેનો ભોગ અલૌકિક દેહવાન જોઈ શકે છે, એ માનવું વેદમુખ્ય છે. વળી જો પ્રભુ સાથે પણ લૌકિક કામનો ભોગ થાય છે, એમ જો માનશો તો મદ્દાન વિગ્રહ આવશે. ને વિગ્રહ આ પ્રકારે દેખાવે

અમીન ગમગમો કેવલ મનોદક્ષ વૈભવનાનંત મલખ કમી પછી મનેગુણ અલ્પગુણ અને તમોશુભ એવા તમે શુષ્કોના મિમિસાવધી નવ પ્રકારના અને નિશુભ મમીને ૧૦ પ્રકારના વજ્રજાનો પ્રભુ અનિધાનમા પધર્મો, તેમાના દેહાક વજ્રસુંદરીઓ દાવના અધનામા આવી પડ્યા, પુર્વ તો ભક્તિમાવ દનો, છતા દાલના પ્રતિ અધધી અધાદને ભજનાનંદનો ગાનભવ કર્યા વિના ભગવત્સાધુભવ-રૂપ મોહને પ્રાપ્ત થયા, અર્થાત્ ભજનાનંદરૂપ ઉત્તમ રક્ષ નહિ ગળતાં માધુર્યરૂપ મધ્યમ રૂપ નેઓને મળ્યું. આ પ્રમંગને અનુમ-ગતે શ્રીગુરુદેવજી શ્રુ કહે જે, અને તેનું હાઈ શીવસમાજિએ કેવું પ્રમટ કહેવું છે, તે મમજવા માટે મમ જ્યોત્ અને તે ઉપરના શીસુભેદિનીજી અગ હનગવામા આવે છે —

અન્તર્ગૃહગતાઃ કાશ્ચિદ્ ગોપ્યોઽસ્ત્વત્રિનિર્ગમા ।
 કૃષ્ણ તદમાવનાયુક્તા દધ્યુર્મોન્નિલોચના ॥

ધોસુરાધિની-દેવાત્મા કાશ્ચિદ્ મૃદમધ્યે સ્થિતા મોવધાર્યા
 વાતુર્યાનમિક્ષા અપ્રોદા પતિસહિતા પતિમિશ્વ સરણિતા અલ્લઘવિ-
 નિર્ગમા જાતા । તત્ પ્રતિવન્ધનિવૃત્ત્યર્થં કૃષ્ણમેવ ધ્યાતવત્ય પર
 તદ્વાવનાયુક્તા ધગવાન્ આર સ્વયમભિસારિવા ર્જન । અન્યથા
 પ્રતિવન્ધો ન સ્યાત્ । તાદૃશ્યોઽપિ મીલિતજોદ્વના સુદ્યો અગત્ય
 વધ્યુ ધ્યાતવત્ય । તત્તો મુક્ત જાતા ।

અર્થ — દેવતાત્મી દેવલીકે કે આજ નહી, અને ગુરુ
 પ્રોદ પુત્ર હિમગી-નદિ હોવાથી નવુ-તારી અગત્ય નહી
 પતિ રાથે હાસથી પતિથીજ રક્ષા ન કરી જેવવાયાજો. અર્થ
 । તદ્વાવનાયુક્તા પેટે પ્રભુના દર્શન મેળવતી તીવ્ર આશિરવાદના
 પ્રજ્ઞા ગિક્ષી ગી નદિ લાગ્યજી પ્રભુમિષનમા આવી પડેમા
 પ્રતિવધો તોડી નાખવાને મીઠુપણુ આન ધર્મ, પરતુ આન તો
 તેજ દતો તે એકે ભગવાન્ આર હ અને અમે અભિસારવાનો
 છીએ તેથીજ તેમને પ્રભુને મલવામા પ્રતિવધ ન-યો. નદિ તો
 પ્રતિવધ આજ નદિ તેજ દત્તા તાપણુ નયનો મીઠીને ભગવાન્
 તુજ આન ધર્મ તેથી મેક્ષી તો જામ્યા

ઉપ ના વચનોનુ મનન કરતા જણાવિતા નદિ નદે કે
 લીકિક કાગ તો પ્રતિવધ નાખનારો છે જે જોષભાર્યોની પ્રભુ
 પ્રતિ ના-પ્રતિ-પ્રતિ દતી, તે તે પ્રભુને માણત મથી નાજ
 નદિ હવે અલીકિક દેહ ધરીને પણ લેકિક કાગ જો પ્રભુના નામે
 તો અજાનના અનુભવથી તો દુઃખ ગદે ને। ભર પશુ નાશ
 નતો નથી. એવા રમેજ પ્રભુના ન લીકિક દેહાગમ લીકિક

કામ જાનન, એ મોક્ષ પામેતો છતાં પ્રભુ માથે લૌકિક મામતો
ભોગ કે છે એમ માનના, ઉપગના સિદ્ધાંત માથે વિરોધ પ્રાપ્ત થશે
માટે તે મનનું ચોક્કસ નથી

સકાકાગ ॥ ઉપગ્રન્થ પ્રયત્ન કરીએ એકદેશી આપે ટે—

અલૌકિક દેહમા અલૌકિક કામ

૧૦ ॥ દિવ્ય એમ સાચા જાનમવાતો કામ માત્રી સત્તા
ઉપના વિજ્ઞાન અત્રી પડના-અન્તર્બીજેન માર્ગ તે વિજ્ઞાન
ધાને અનુદાનવા સહ સમય એમ છે પ્રભુના દિવ્ય નિદા ॥ પાકૃત
કામ છે એમ ન માતા જમાકૃત-અલૌકિક-કામ છે એમ માનવ
લૌકિક કામ કરીએ આધારે રત્ન અને અલૌકિક કામ અલૌકિક
કારીને આધારે રહે એમ માત્રી સત્તા કોઈ પણ પદ્ધતિના વિજ્ઞાન
ખીજ રહે ॥ દિવ્ય સાધનાઓને લૌકિક કામ સુદિ દત્તી તેથી તેમનો
પ્રતિપદ્ધિ થશે, અલૌકિક દાત તો નજર થાત એવો આ અધ્યયન
જે સિદ્ધાંત ઉપદેશામસો, તેનો ચોક્કસ પદ્ધતિ ગાથ નિદિ થાત અને
પામેન્ત અમલ મમી જશે

એકદેશીનું આ સમાધાન પણ સકાકાગને રમ્યુ નદિ, તેથી
એકદેશીના કથનનો પુનઃ જન્મ આપે ?

न चापहृतविग्रहोऽपाहृत स इति वाच्यम् । स्वस्वपातिरित्यस्य
तथाविधस्य तस्याप्रमिद्धे । न चैवमपि वक्तुं शक्यं नाम्नेव स इति ।
तदनुकूलवियाया नस्वादित्याशङ्क्य नमान्धते विद्या मर्यापीति—

પ્રભુશ્રી ભિન્ન અલૌકિક કામ કેજ કયા ?

‘અલૌકિક કામ’ જે દોષ ને તે પ્રભુ ॥ દિવ્ય વિમલમા

માનવો ફીક મધ પડ્યો, પણ આલૌકિક કામ કયા છે ? પ્રભુના દિવ્ય વ્યવસ્થા જુનો કેદ દિવ્ય કામ પ્રગિદ્ધ કયા છે ? જો કામ પ્રગિદ્ધ હોય તો મનુષ્યનો કેદનું પન્દાર થઇ શકે છે, પણ તેવો કામજ પ્રગિદ્ધ નથી એટલે નિરપાય.

એકદેશી દવે કાલક કટાક્ષથી કહે છે—

પ્રભુમાં કામ છેજ નહિ, એમ માનો.

પ્રભુમાં કામ છે એમ માનતા આટલા બધા તર્કો હાંકે છે, અને તેને તોડવાને અનેક પ્રયાસો કર્યા પડે છે એમજ માની લો કે પ્રભુના દિવ્ય કેદના કામજ નથી. લૌકિક કામ માનતા વિગેધ આવે જાને, આલૌકિક કામ માનતા સંગ્રહ થાય અને તેવો કામ છે એવું જાણેજ નહિ, તો પતી કામ માનવો ગામટે ?

એકદેશીનું છે 'પુ' સમાધાન તો અનુકરણી દૂર છે એમ કમળના સુકાકા પટે છે કે—

કામ તો પ્રભુમાં હોવાજ બોલે.

જગજાનના લેલ પણ કામજ નથી એમ માનવું તદ્દન શૂન્ય બરેખું ■ દેગડે કામગ્રહન, કામની અસ્તિત્વથી જે કાંઈ થાય છે તે, ક્રિયાઓ તો આદિ જોવામાં આવે છે. કામ હોય તેજ ક્રિયાઓ, કામથીન ક્રિયાઓ, કથાપ તે ન હોય તેક્રિયા પણ નજર હોય. ક્રિયાઓ—એકાદી તો નેથી વળ્યાય છે, કામ તો થાય છે, તો તે એકાદીનું મૂલ કામ પ્રભુમાં કેમ ન હોય જોઈએ ? જો તે લૌકિક માનીએ છીએ તો જમ વિગેધ જોગ થાય છે અને અનીકે માનવા જના તેવો કામ કાઈ કેકાળે વળવેલો જાણ્યો નથી એવી રીતે

બાને બાજુએથી પાડ્યા મપડાયા જેવું થતા શ્રી ૧ ભાગિ
 ઉપર છે કે—

શ્રીકારિકા—ત્રિયા સર્વાપિ સૈવાત્ પર કામો ન વિચિતે ।

તાસા કામસ્ય સમ્પૂર્તિર્નિષ્કામેનેતિ નાસ્તથા ॥

ભગવતો 'રસો વૈ સ' એતિ શ્રુત્વાન્સાત્મચારાત્ત્ર ભગવતિ ત્રિયા
 સર્વાપિ મૈવ । યા રમશાગ્રે રત્નાર્ચિર્નિહંતુત્વેન પ્રમિદા નૃત્યદ્વાદિ
 રૂપા । રસસ્ય ચ મ્વત્રિયાભિયત્તસ્યૈવ દ્રવ્યત્વાદ્ ભગવાનપિ સ્વ
 રૂપ પ્રકલ્પિતુ સ્વસ્ય રસાત્મતા ચ નોષયિત્વમેવ ભીત્ય કોગતીતિ
 ત્રિયાપિ તથેવ ગર્થ ।

અનુવાદ—આ વિનાશ ક્રિયા પણ રસ, અને તે રસ
 શાસ્ત્રમાં નબળેની છે તેની તેજ છે પણ તેમ નથી પ્રજાસુકી
 જોના કામની પ્રતિ પણ નિષ્કામથીજ કરી છે, એક નબળામાં
 અનોકિક દેહમાંનીજ છે

તાત્પર્ય—માટે પણ ત્રિયાગ્રે ૧ નબળા કૃત્તા પહેલા શ્રુતિ
 અને યુક્તિથી હક થયેલો સિદ્ધાંત હકથાત્ત્વે એ જોએ શ્રુતિ—
 વેદ કહે છે કે, અક્ષરબ્રહ્મથી પણ પરબ્રહ્મ, સદાનંદ, ગુણાતીત,
 અગુણુમ્તા પૂર્ણ પુરુષોત્તમ રમાત્મક છે સર્વવસ્તુ તેજ પ્રજા
 છે ભગવાન જીવ મર્ત્ય વસ્તુવસ્તુ છે એથી અગાધ અમ ॥
 આત્મિકમાં કાવચ માની નૃસિંહ દિ ક્રિયા એ ભગવાનમાં
 હોય તેમાં આશ્ચર્ય નુ ? નવમ પણ મનમ મન્ય પોતાની
 રમણના પ્રકાર મારે થય ? જ્યારે તે ને રંગી પ્રકાર કરનારી

કિયાઓ પોતે કરે ત્યારે. જ્યારે સમગ્રકિયાથી અણુ કમ છે, સ્વચ્છ
તેનું 'ખર્ચ' અવધ જીવી નીકરે છે અર્થાત્ જ્યારે 'કિયા' વડે તેનું
અવધ આપેઆપ છે, ત્યારેજ તે પોતાનું સ્વચ્છ આગેજ રીતે પ્રદ
કરે છે, એટલા માટેજ સમગ્ર પોતાનું સ્વચ્છ જાળાવવા માટે
• તેને તે આના પ્રકટ અધ્યાસ તેનું જ નૃચનધાદિ કિયાઓ કરે,
અને પોતાની અવધતા પ્રકટ દર્શાવે છે એથીજ મુદમા પ્રીયદા
પ્રદા આજ્ઞા કરે છે કે 'દામની'ના કિયા તો અવધમા વર્જ
વેની છે નહીં જ

૧ અમર સંગીત દુષ્ટાત્મનું છે મમીત નામના વર્ણવેલા
નગીનનું અવધ સંદર્શી જણાવતા પ્રધાપણ આનંદ અંગે નથી,
અર્થાત્ "એમ જાન્યાર અને ચૈત્ર આવે નહિ અને આગેદગા તીન
નિરા અને આગેદગા ગંગા નિષ" ગાથે તે માન્ય ગમ દર્શ
વાળું એમ જણાવતી તથા એમ મોહનથી અંગીતમા નરેવા
માનદ અનુભવાનો નથી એ તો જ્યારે ઉચ્ચકાનો ખમ મુદા
નનો અમય હોય, પ્રભુ અમલ મિત્રાંગેના લેખ, પાંખો આવી નહો
તા, પ્રધાપણથી કિયા અવધમાપણે આત-શરીનના અવધ તી
મળા હોય, અમા નાની દહીમાથી મુગા મહેતી નહીં હોય,
તે વેદાએ શરૂ થી, તાનક (નજી) વગેરે પ્રાચીન વાદ્યોના અવધ
મુદર સંગ માથે મેઢે દરિ સપે સમ વગેરે પ્રીઅદગાઓએ ના નીર્નનો
ને નાગે મગમા અસય તેજ નેના આનંદ અનુભવ, ગમ
પણ પોતાના આર્થિક નિયમા પ્રકટ થાય તેવી રીત અ
શાસ્ત્રના સહિદ જાનથી તેનો અનુભવ અંગે નથી, પણ તેમા
દર્શકી કિયા એથીજ અમલ મુદર નહીં અવધ સ્વચ્છ

अत एवोक्त श्रीमहाचाय पञ्चमाध्याये 'रसात्मन्तु य काम'
इत्यादि । रसात्मक इ यनेन स्वस्वस्वात्मक उक्त । स तु गूढ एव
स्त्रीभावत्वादिति तद्वद्वोक्तार्थमेव नृत्यवन्धादिप्राक्कथमित्यर्थ ।

इहाम्भ २ ना ४ २ भा अध्यायभा ११२३३ धीध्व ७ १० ३

श्रीकारिका-रसात्मन्तु य काम सोऽत्यन्त गूढ एव हि ।

११ शास्त्र प्रवृत्त हि तृतीय भारत तथा ॥३॥

अतोऽत्र भगवाञ्च नृय मरितवास्मना ।

सवाङ्गेषु च यो लीन स चया व्यक्तना वनेन ॥३॥

चल वायुश्च सामग्री श्रमात् शीताच्च जायते ।

३ त्रैलोक्य प्रम-माग्निदैविकमुत्तमम् ॥४॥

कामाख्य सुसुहृद् कृष्णा भुङ्क्ते न जायते ॥

अश्वत्थार्थ — भा ३ ॥ ११ (११११ भाष्यी त्रिभुवन ३
१०५५ नाति ५ तु) अत्यन्त शुभ ॥ (११११ भाष्यी १
३) तो ३६०५ भाष्य ३६०५ ॥ ११११ भाष्यी ११११
नृतीय-भाष्य ॥ ११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११
११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११

११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११
११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११

११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११ भाष्यी ११११

લાકાને તૃપ્ત કરાવ્યું. મર્ચ ફુલ મંગા ને મુખ છે, ને જેવી રીતે
પ્રકટ થાય તેવી રીતે આગે તૃપ્ત કર્યું અને લક્ષ્મીને નમ્યા-ગા.
અગતી જલ્દ અને જીનથી વામુડપ ગાગરી થાય છે. આ લોકના
પ્રકટ થયેલું હિતમ અને આધૃત્વિક કામરૂપ મુખ નો દુષ્કાર
•લોગને ને ના-પ નહિ.

एतदेव चोक्तं 'वृन्दादन समीत्यम्याभासविवृतौ प्रभुमिगपि
'लीलैव परिचायिके'ति । तत्तद्रमात्मकस्य स्वरूपस्य सा सा लीलैव
परिचयसम्पादिकेत्यर्थः । सर्वतिषदमखिलतद्वत्त्वेन लोकवैलक्षण्याय ।
नहि लोके त्वच्चिदपि सकलक्रियाजन्यमुपलभ्यते । अपिशब्द सरस-
तासिद्धये उत्कृष्टापहृष्टममनतत्सत्त्वोपवनाय । एतत्कारोऽयैतदन्य-
तदमत्त्वज्ञापनाय । अंशतोऽप्यन्यक्रियामत्त्वे रमान्मकता न भ्यात् ।

કે - જુનર્તકીયુક્તો દૃત્યયિગ્રેયો ચમ, સ્વસ્થાભિજ્ઞિર્જસાદિતિ । રમગ્રાધુ-
ર્ભાર્થમેવ દુઃખ, રમે ક્રોડા લીલા દસ્ય । 'નામનામી જેમા ૧૫મે ।
હાય તેનું નામ ગમ, ગમ્યા જેની ગમની અભિવ્યક્તિ થય તે
ગમ ગમના પ્રાદુર્ભાવ માટેજ નૃત્ય છ. ગમમા જે પ્રભાવી ક્રોડા
લોવા- ગમલોવા. આ ક્રોડાથી ક્રોડાક 'ગમગીયા' શબ્દ 'ગમ્ય
લીલા' હિપગી થયેલા માને છે, તેમાંની એક પ્રકારની વાનિત્ય છે
ગમ ગમગમનું.

જામ ગગડ. પુ.
 ૬ ગર્વ મજોઆગ મગધાં, ગગડ. લોચના મારે મો
 મીએ પામવાગજીત કન અ ૧ ગગડ.

एव सति भगवतो या सावित्रीलां म्मा सर्वाणि तत्तदमा मरु स्वम्बल
 पाविर्भावायेति मन्तव्यम् । अन्यथा पुम्पोत्तमस्य प्राकृतानुकरण
 चायेत । वस्तुनस्तु न तत् प्राकृतानुकरण म्मिन्नु तद्रूपस्य विशिष्ट
 रूपमेव तत्तत्पर्यम् ।

વાળી શ્રીમ પ્રભુવગ્ણ વૃન્દાવન સતી એના વિભુમા એમજ
 આના કે જે ગાપ હો છે કે પશ્ચિમ કનરાની નો તીનાજ
 । જે ગણુ મરુસરૂષ છે એ અને પ્રમગ્ના હાવથી તેને મ્મતુ
 મ્મપ આગખાનારી તે મ્મગનો પશ્ચિમ કનરાની તેની તેની
 હીન એજ હાઈ શકે તરી તેની નીચએથી તે તે મ્મપ મ્મપનો
 પરિચર થઈ સે માટે શીયુમાઈ ની નીચ પશ્ચિમ મ્મગની
 જે ઉકિત આતીન મ્મગ છે

તેના આરોની કામિમા શ્રીગાપન એમ કુલમે છે ,
 આ હીન મા મિના પશુ મરુ છે આ હેમનો મરુ એક મ
 ત્મનુ મ્મમ ધાન કરે છે ભમનના નધો કિયાએ છે એમ
 મરુ કિયાઓ ન આધાર એ સમગ્ર છે, ગમ્ય મા નથી
 કોકમા મ્મ પળ મ્મમે સર્વમો કિત્તવ કરનારી મરુ કિયા કે વિ
 દિતિય નાદિ ધાર મ્મમા કોઈ એક રમે, તો તાના કા નીછ
 હમે, પગુ મરુ કિયાઓ ન આવા નો માન મ્મમમ્મમ્મમ છે
 આ તાતરજ એ કિયાઓ ની આ ને કિયાઓ જેમા કે એવા
 મ્મેગ શ્રીમે કુનેકુની લોમ્મી વિવક્ષાપુના પનાવે મ્મમમાર્ષિ મ્મ
 પગુ એના માટે થો નવનો જે મ્મમમના ની મિદિ માટે મરુ
 કિયા પળ મ્મમમ કે એમ મિદિ થા માટે કિદિ આરે અપદ

સર્વ ક્રિયાઓ આન છે, એમ જાણવા માટેના અર્થિદાતા યજ્ઞના
 યોગ્યો છે. તેમજ ત્વ શબ્દ પણ નિઃશ્વ લાભપર્તુ યોગ્ય
 કરે છે. જે ક્રિયા રમને પ્રકટ ન કરી શકતી હોય, જે લીલા
 પ્રભુનું સ્વરૂપ જાણતી ન હોય તેવી અન્ય ક્રિયાઓ, રમાલાગ
 જેરી નાખનારી ક્રિયાઓ તે પ્રભુમાં નથીજ, એમ જ્ઞ ૨૦૬ કહે
 છે. અર્થાત્ આ હિષ્ટથી જેમ નિશ્ચય કરેલા કે પ્રભુની જે કામ
 લીલા છે તે ખપી લીલા તે તે સ્વાત્મક સ્વરૂપના અધિભૂત માટેજ
 છે જેથી રમાત્મક સ્વરૂપ દીપે નહિ તેવી લીલા તે પ્રભુમાં હોજ
 નહિ. એનાં કોડીએ કોડી લીલા પેનાના અનેક સ્ત્રી પશિપુર્વ
 સ્વરૂપનેજ પ્રકટ કરનારી હોય છે. જો એમ ન હોય તો પ્રભુ
 પૂર્વપૂર્વોત્તમ, કોટિ જગદાના નામક પ્રાકૃત જનોત્તું અનુકરણ દા
 માટે શ્રે ? કાચુ કે તે અનુકરણ કાલક મૂડ સ્વ સમાધેશો હશે,
 અને લીલિતનુ પણ અનુકરણ કરવાથી માત્ર સ્વસ્વરૂપ પ્રકટ થતું
 હશે; માટેજ પ્રભુ લીલિકને અનુકરણી લીલાઓ કરે છે. પ્રભુ જે
 લીલિકનું અનુકરણ કરે છે, પોતે લોકના જેવી લીલાઓ કરે છે તેથી
 લોકનું અનુકરણ પ્રભુએ કહ્યું જેમ ગાયત્રીને ભાસે છે, પણ તે
 ગાયત્રિક નથી. ગાયત્રિક તો એજ છે કે, જગત્પાત્ર કાલ લીલિ-
 કનું અનુકરણ કરતાજ નથી, પરંતુ તે તે રમને જાણવાનાર
 સ્વરૂપ પ્રકટ કરનારી લીલા કરે છે. લોકનું અનુકરણ પ્રભુએ
 કરવાથી પ્રભુમાં લીલિક જુદા પ્રવેશે છે, માટે પ્રભુ લીલિકને અનુ-
 કરનાજ નથી, અને તેમની લીલામાં લોકને અનુકરણની ભયા
 જાનિત શય લાં ગેમજ અનુકરણ કે જે વિલક્ષણ સ્ત્રી પુત્ર
 સ્વરૂપને તેનું છે, પોતાની સમયપતા જણાવવા માટે પ્રકટ થાય
 છે, નહિ કે લોકનું અનુકરણ કરનાર, એ પ્રિદાત સ્વભાવ મળવે

नन्वेवावधितयास्त्वे भगवतो लोके मा कामतत्समानाधिकरणा
 शोभेय्यापि याममिच्छौ पूर्यंच नृपणा इव इत्याहुः परं काम इति ।
 मन्तु ता एव जियास्मयापि न दोषः । अज्यदातासाय । नहि भग-
 वत्स्वरूपे आनन्दमात्रेऽन्यत्रस्ति निश्चितं, स्वस्वरूपमेव भक्तभावनमु-
 पज्य तदा तदा भवतीति सिद्धान्तस्य 'विनाशुदाद न च तन्मनोदित'-
 मित्याय निरुक्त्यात् । न्यामैक्याविहितं 'आह च तन्मात्र'मिति ॥

નેષ્ટાઓ જોઈએ. તેવી રીતે પ્રભુમા ક્રિયા ઉત્પન્ન થવી નથી.
 પહેલાં જન્માનુષ્ટુ છે કે જન્મવાનું તે આનંદરૂપ છે. જન્મવાનું જુદું
 અને તેમનો દેહ જુદો એવી લોકાન્ત વ્યવસ્થા લા નથી પ્રવર્તે
 શીશ્વ મજ આનંદરૂપ છે. આ આનંદ સિવાય અન્ય કંઈ નહિ તો
 પછી ત્યાં કામનો પ્રવેશ ક્યાથી થવાનો ? અને તેવી ક્રિયાઓ
 જન્મવાની ક્યાથી ? જન્મવા એટલે સિદ્ધાન્ત પ્રકટ કરવામાં આવે
 છે કે અકાળની જાવના પ્રમાણે પ્રભુ વ્યવસ્થા પ્રકટ કરે છે જન્મવા
 હેતુમાં જેવા અમામક માનવી જાવના થઈ ગયેલી છે, તેમજ
 વ્યવસ્થા પ્રભુ થાય છે. તેમજ માં પાનું એમજ રહેલું છે. જેમ અમક
 આનંદ અને જલાર સેધવ જુદાથી પરિપૂર્ણ છે તેમ પ્રભુ આનંદની
 પૂર્ણ છે. એમના શીદ્ધાન્તે ક્રિયાતિ વ્યવસ્થા જુદા નથી, પણ વ્યવ
 પાત્રક આનંદમયજ છે. વેદ વગેરે એમના વિશાગ હોવાથી તે
 નિઃશ્વાસરૂપ ક્રિયાઓ પણ તેજ વ્યવસ્થામાંથી યાગ છે. મર્વાદારવ્યવસ્થા
 પ્રભુ હોવાથી ઉદ્ધિમાદિક કલ્પનાથી શ્રુતિનો વિરોધ આવતોજ નથી
 આવે. મિદ્ધાન્ત વેદવ્યાસજીએ કહ્યો છે

૧. જેમ કોઈ શરીરમાં પ્રેત પડેલો હોય અને તે શરીરમાં
 જેવી ત્રિવિધ ક્રિયાઓ જોવામાં આવે છે, તેમ કામનો પ્રવેશ થયે
 પછી શરીરના સિદ્ધાન્તો જન્મવા લાયક છે, અને નથી નથી ક્રિયાઓ
 જન્મવા લાયક છે.

* વિશ્વાનુવાદ ન જ સમ્મનીવિર્ત એ પાઠના.

૨. જાદુ જ સમ્માન એ પ્રકરણમાં ૩ ના અધ્યાયના બીજા
 પાદમાં

ननु कथमन्यत् तर्हीनानामित्याशङ्क्य तदुपायमिति
 कामोऽत्र न विद्यत इति । लोके तद्धेतुत्वेनाभिमत कामोऽत्र न
 विद्यते । प्रभास्य तद्रूपत्वात् । 'साक्षान्मन्मथमन्मथ' इति वाक्यात्
 नहि भगवतो विग्रहे काण । विग्रह काम इति तु सुवचम् । एतन्
 हेत्वमावनाजन्यतया तत्क्रियाणां नित्यत्वमलौकिकं च स्वरूपात्मकत्वं
 न समर्थितम् । एवमिष्टलीलाकरणेऽपि भगवता निष्कामत्वमप्राकृतं
 नोक्तम् । अत्र एव कामाभावादेव न लौकिककामुक्त्वत् सापभता
 भगवतः प्रकृतं मानम् ॥

દેહમાં કામ પેસે છે, તેમ અચવાનું જોઈએ કામ નથી, પરંતુ
 અમલત્વરૂપજ કામ છે, એમ તો સારી પેઠે કહી શકાય. હવે
 જુદો, તેનો દેહ જુદો અને તેમાં પેસનાર કામ પણ વિષ, એટલે
 તેમાં કિંમત ઉત્પન્ન થવામાં કામ કારણ થઈ પડે. પણ અચવાનું
 જુદા નહિ, અચવાનું સગીર પણ અચવાનું જોઈએ નહિ અને
 કામ પણ દુષ્ટ ન દોષને અમલત્વરૂપ જોઈએ, તે દવે ત્યાં કામો
 તેથી કિંમતો ઉત્પન્ન કરી કેમ થવાય ? તેમજ અચવાનું કામો
 કામવાનું કેમ કહેવાય ? એથીજ માં અમોઘમ દેવાયો, જોગો
 લેશ પણ ન મર્યાદો કિંમતો પડુ મી અચવાનું છે, નિયંત્ર,
 અનૈતિક છે, વધારે તે, શું પણ અચવાનું છે, એમ સિદ્ધ થયું,
 તેમજ એવી અનેક પ્રકારની વીલા કરવામાં પણ પ્રભુની વિશાળતા
 અને વિશાળતા તેનીજ અખંડજ પ્રમાણ છે

અચવાનું તેવો તુલ્ય કામ નહિ હોવાથીજ ભૌતિક કારણો
 પેઠે અચવાનું માન્યો અપેક્ષા પણ નથી, પરંતુ શીલકું માન્ય છે.
 ભૌતિક કામો કીમતો થાડે તથા છે, અર્થાત્ અનુ અધીકિક કામવાનું
 કામ જતા રાજિયા અમલત્વ, વગેરે. મનોદર શરદ્ગુણમાં પેસના
 થાડે આવેલાં મનુષ્યોએને મેરજ જવાનો શિષ્ટેશ કરે છે ! અને
 તેમની થોડી પણ અપેક્ષા કેમકારણ વિના પોતે માનસીમાંજ
 મિત્તે છે !

ગોતંગોવિન્દ્યાણતપ્રકારેણ ભૌતિકીય રાજિયુ ગ્મણે માર્ગશય
 જ તદ્વસ્તુરુપસ્ય તથાશ્વધોષનાથ ભૌતિકીયે જિ ભૌતિકીયવનોદ્યમ્,
 ન તુ ભૌતિકીયસ્ય । ભૌતિકીય ગ્મણેગગશન । દ્વિતીય કામિના

દૈન્ય'મિત્યત્ર તથા નિરૂપણાત્ । લોકનાં તુ મહારાજલીલાનુસરણે
બાલાનાં તદ્ભિમાન ઇવ સરસતાભિમાનમાત્રમિતિ નિર્ગર્વઃ ।

ગીતગોવિંદમા કલ્પા પ્રમાણે લૌકિક રાજિયાં રમણ કરતા
પ્રભુએ જે અપેક્ષા જનાવેલી છે, તે અથવા એમજ એમજતું કે તે
ગામરવરૂપ તેવું કાંઈક વિવક્ષણુ છે. જેમ કે ગીતગોવિંદના કર્તા જય-
દેવજી તે ગામરૂપ કહે છે —

વિકિરતિ મુદ્ધુ શ્વાસાનાજાઃ પુરો મુદ્ધુરોક્તે
પ્રવિશતિ મુદ્ધુઃ કુઞ્જં ગુઞ્જન્મુદ્ધુબંધુ તામ્પતિ ॥
સ્વચયતિ મુદ્ધુઃ શય્યાં વયાંકુલં મુદ્ધુરોક્તે
મદનકદનકઞ્ચન્ત કાન્તે પ્રિયમ્નવ વર્તને ॥

ગીતગોવિંદ, સ. ૧

‘લૌકિક લૌકિક’ એમ કહેતામા આવે છે, પરંતુ તેના આવાર્થ
મા લેવાનો છે એ કાંઈ બાણતું નથી. લૌકિક એટલે લોકમા કહે-
વાતું હોય તે, નહિ કે લોકમા જે મિદ્ધ છે તે લોકિક, લોકમજ
સિદ્ધ હોય તે તો પ્રભુમા હોયજ નહિ, પરંતુ લોકમા જે કાંઈ
કહેવાતું હોય અને તેથી લૌકિક ઠરી ગયેતું હોય, તેવું લૌકિક
પ્રભુમા કાંઈ જા. જેમ કે ગગાન લૌકિક કહેવાય છે, પણ તે
લોકમા મિદ્ધ નથી, કેમકે લોકમાં રસજ નથી. લોકમા ગમ સિદ્ધ
હોયતો તે પ્રભુમા ગણાય નહિ. જેમલોકમા સરીર પંચમહાભૂતનુ મિદ્ધ
છે, પણ તે પ્રભુમા મનાય નહિ. પણ આનંદતું સરીર લોકવેદમા
કહેવાય છે, પણ લોકમા નથી, તો તેથી દેહ પ્રભુમા મનાય પણ

છે. મોકલા રસ નથી, પણ કહેવાય તો છે, તો એ રસ માત્ર પ્રભુના દોષ, એણે તે રમરૂપ દોષજ એકા આશ્ચર્ય શું ?

મજમંડળ વડે છે કે—

“ રમે તયા ચાત્મરત આત્મારામોઽવ્યસ્થિત. ।

કામિનાં દર્શનં દૈન્યં સ્ત્રીणां चैव दुरात्मताम् ॥

फलप्रकरण.

અક્ષરાર્થ—‘આત્મરમણ કન્યાએ, અખરિત, આત્મારામ એવા ભગવાન કામીઓની દીનતા અને સ્ત્રીઓનું દુઃખમાપણું દર્શાવતા તેની માથે અને અતગ્રાજિટાએ ની માથે રમ્યા હતા.’

આ મોકલા શ્રીમદ્દાપ્રભુજી આપણા હૃદયે છે કે—

કામિનસ્તયેવમેવ દીના મયન્તિ, ‘કામાર્તાં हि प्रवृत्तिवृण्णा’
इति तेषामनुकरणं करोति । अन्यथा तेषां निरोधो न म्यात् । प्रयो-
जनान्तरमप्यस्तीत्याहुः स्त्रीणामिनि । स्त्रीणां च दुरात्मता प्रदाशता ।
न तासां कश्चिदशक्तिरस्ति नापि सौकुमार्यम् । किन्तु बद्धीकृते पुरुषे
दौष्ट्यमेव कुर्वन्ति । शाल्यावृक्षाणां हृदयान्धेनानि । अत्र
उभयबोधनार्थं रमे ।

લોકજ પ્રભુની સ્ત્રીધાન અનુકરણ કરે છે.

આમાં પૈકિ કામીઓ દીન છે, એમની દરેક દષ્ટાન્તર છે,
અને કામિદામ કહે છે—‘કામાર્તા પ્રગ્ને પ્રાનિએ કૃપા દોષ છે’

મનુ એટલા મારેજ એનું અનુકરણ કરે છે, અને નિગ્રહ કરે છે
 સ્ત્રીઓની પણ તેવીજ દુષ્ટતા જતાવે છે, આ ઉપરથી એકોક્ષ
 સાર લેવાનો કે જે દાર્ઢ લેકમા રમ દહવાય છે, તે લોકમા સિદ્ધ
 નથી, માન નસનો આલાસ દેખાય છે એટલું જ. ૨૧ થી પંચપૂર્ણ
 તો માન સદાનંદ પ્રવુજ છે, છતાં લોકમા રસનું અભિમાન નેહું
 હોય તો આટલા પૂરવુજ છે જેમ સાધારણ બાળકો ૨૧૬૨ અર્થ
 ગમતી વેળાએ ઝાઝ રાજા બને છે, કાંઈ પ્રવાન બને છે, માર્ગ
 મિયાદનો વેગ બળવે છે, તેમા રાજા બનેનો પેલે રાજા તાવાનો
 કાકો ગણે છે અને રાજવીનાનું અનુકરણ-દુકમ કરના જોઈ કર
 એ, તેમજ લોકો પણ તે વિતાકના નાયક એજ પ્રભતી નમગ્ય
 લીલાનું અનુકરણ કરીને પોતાને રમમા હુમાનુજ થયાનું માની મેએ
 છે. ૫૦૫૫ તમનું તે માનવું જાનમના દણતની પેરે ઉપદાસપાત્ર
 તેમજ એક દિનિએ દાનનું કે મારું જમતું તે આત્મક મનમથ
 મનમથ નદનનની લીલાનું અનુકરણ કરે છે, પણ કાંઈ લોકિક
 ક્રિયાનું અનુકરણ કરતા નથી, ૫૦૫૬ મમગ્ય લીલા કરીને લોકિક
 કામીઓની દીનતા તેમ નેરી સ્ત્રીઓની દુષ્ટતાજ જણાવે છે, અને
 તેઓની તેમાથી આમકિત જીવી જાય, તેમજ તેમનું સરસપણું
 અભિમાન કમી થાય, મારેજ રસમય ૨૧૬૫ પ્રકટ કરે છે, જેજ
 નિદાનનો શિરોમણિપ્ર મહામિહાંત ૬

મનુ મક્તાના તુ કામસત્ત્વેન સ્વામત્વ પ્રાકૃતત્વ ચ દુષ્પરિત્ત-
 મિતિ તત્સમ્બન્ધેન યગવતો ત્રીલાયાશ્ચ તથાત્વ સ્થિયેદિત્યાશદ્વયાદુ
 તાસા કામસ્યેતિ । તાસા સ્વામિનીના ય કામઃ સોઽપિ સ્વરૂપાત્મક
 ઇવ, ન બૌદ્ધિક । યતો નિર્વાક્યેનાધેયતાસમ્બન્ધેન કામામાવદતા

સમ્યક્ સર્વવાર્થેન તસ્ય વૃત્તિરિતિ । પ્રતિમાયાં સ્વરૂપસ્થિત્યા તત્ત્વમિવ
 તાસ્યપિ સ્વરૂપાત્મકકામસ્થિત્યા તદ્રૂપત્વમિતિ તાઃ સ્વામિન્યોઽપિ
 તથા ભગવાનિવાપ્રાકૃતવિગ્રહા નિષ્કામાશ્ચેતિ તથાભૂતાસુ રમણાનાં-
 જ્ઞાતોઽપિ હીલાયાઃ સ્વરૂપમ્ય ચ પ્રાકૃતત્વશ્ચેત્યર્થઃ । અતઃ એવ દ્વય-
 જ્ઞેત્ર સર્વત્ર તથાવિધાન્યેવ તાસાં વર્ત્તાસિ 'સન્ત્યજ્ય સર્વવિપયા'
 નિત્યાદિ । નહિ કામિન્ય એવ દદન્તિ । ન દા ભગવતોઽન્યઃ સર્વથા
 નિરપેક્ષો ભવતિ । દ્વિતીયાધ્યાયોપસાપેક્ષતા તુ ભગવત્ સ્તોત્રગ્રસ-
 'પ્રાવશ્યેન તદ્દર્શનિમાનપેતિ ચાવઃ ॥૧૧॥

સંશયોપસાપન

ભગવાનનાં કામ નથી, એ તો શિદ્ધાંત દેવ થયો, પણ બંધનોના
 તો કામ હોવાની ભક્તો તો સકામ અને પ્રાકૃતજ રહેવાના, તે માટે
 પ્રેક્ષણ ઉપાય ચાલી ને તેમ નથી. બંધનોની સકામતા અને પ્રાકૃ-
 તના માટે કંઈ પણ જગાવ થઈ શકે તેમ નથી. ભક્તો મકામ
 અને લૌકિક નરેશ તો ભગવાનનાં પણ સકામ અને લૌકિક કંઈ
 જવાની, કેમકે તેના ભક્તો આંતરિક મુખ્ય મંત્રમાં જરાવે છે.

સંશયનિરાસ

આ શંકાનો પરિહાર કરવાનું નિમિત્તનું આજે એવું મોક્ષમાર્ગ છે.
 છે. તે મુક્તિપ્રાપ્તિનો કામ પણ ભગવાનનાં કામ છે. આમ-
 નાં કામ લૌકિક નથી મુક્તિપ્રાપ્તિના કામની પૃતિ નિષ્કામતા
 કની છે. કામના આધાર વિનાના આત્મભાવથી કરી છે, જેનાને
 મર્ત્યમાય પ્રભુમ જ આવેને મર્ત્યમાય કહેવાય એ મર્ત્યમાયમાં

૪ મ નવી ન્દો તેના કામથી મદિત મનનવાસ્વદ કામની પૂર્તિ
 થઈ ગયે છે તાત્પર્ય કે, જેમ નાણાંદિની પ્રતિમામાં મૂર્તિમાં અમ-
 વત્યરૂપની ગિયતે ચસાથી મૂર્તિ ભગવદ્રૂપ થઈ જાય છે, તેમ આ
 પાતમમ, મામાત્ર પ્રભુકાદામ તે જગજગેના રહસ્યો હાવામાં
 ૧૮ સીમાંતે ૧૪ ભગવદ્રૂપ થઈ ગયેના અમલમાં એથીજ નાગિ
 નીઓ પાદ અનામની પહે અધીકૃત દેહવળ તથા નિષ્કામ થઈ
 ગયેના નેત્રથી તેમની આંખે અમવાથી દેગ પણ દેહ લીવામાં અને
 અપમા સારના નથી, તેજ નીવાની વિચિત્ર અપાક અમનાઈ
 ને ૬, મે ૧૦૧૪ મે આ લીલામાં પ્રાકૃતનની પદા પાવતી
 નહિ એમાં ખીજા પણ અનેક કાંઠે છ મજબૂતો લોકો વેલ
 ના મી માધ્યાને પ્રજના અનિધિમાં અન્યા ત્યારે પહેલા પ્રભુને
 નેમને અતુરીયાં ભરે ૧૧ મનો પડે અસવાડમાં નાપા, પણ એમને
 બીકેક મામનો ગઈ મનો પણ નહિ હોવાથી ભાષિતમય ઉપ
 આધાર મળીને પ્રભુને પ્રત્યુત્તર આપે ૧, તેમાં પહેલાજ ૧૨ શ્લોકમાં
 પોતા ૧૧ હુકમો મર્મ ભાવ પ્રકાશે

૧. મામની સારવા વિન કા લે આ સોપાન પૂરું
 ૧૬ મ મમજતા કામ નો ન્દો કહી અકામાં પડનાં થઈ
 નેત્રી થી પનુ વિવાના નામમાં ૧૪ મા માનના મારના મનુ-
 નાઈજનાજ ન્દોમાં કહુને નેન વિનના ચક્રને અભિમુખતા
 અમતમમ નામના મોટા ભાગેક ખાડામાં પડી નામ ૬, અને તેજ
 અંત કમળ પત્થર મનીને પરતીવ સુજને ઉપરેશી પળ તેના
 અમળમાં નેત્ર નથી, એટલે તેમને ખાડામાંથી બહાર એની
 દા ૧૧ કોઈ મળત નથી

મૈત્ર વિમોહનિ મવાન્ ગદિતુ વૃત્તમં ।
 મંત્ર્યજ્ય મર્મવિષયામ્ત્ર પાદમૂલમ્ ॥
 પ્રાપ્તા મજમ્ય દુરઘ્રહ મા ત્યનાન્માન્ ।
 કેવો યથામ્પિત્તયો મજનં મુમુક્ષુ ॥૧॥

તાત્પર્ય—“નિમો । આપ કુ ભાવણ કુતું આગને
 થોળ્ય તથી. આપે મગર્મ ડા, તેથીજ આપ કુતું ગોવો ૧, આગ
 હાવ તો આપું નિહું ભાવણ કુતું નીલ આપ પુત્ર ૧ । નજ
 કુતું તો ૭ । ૫૨ તેની ગાયે અમાન તંબધ મો ૨ નજ કુ ૧
 હોમ વા ન હોમ, તે વાળવાની અમારે જીત ની કે ૨ અમે તો
 મર્મ વિષયોનો ત્યાજ કરીને આપની પાને આવેતાં જીએ દવે
 જે માર્ગે જવાનું ઠાકી દીકું, જે દિગ્ ભાગી જોવાનું માર્ગ
 થઈ પડ્યું તો નાથ જાગ મોકલો ને પું મોળ્ય, ૨ જે દિગ્
 હાથ પુત્ર મર્મો મો > ડીકાં મ જીનિત કે ૨ મમે અગને જી
 મ નીને ૫૭ મધી આ આ પ્રેમશ્ય સન્દિગ્ધ તા વિમોહનો-મામનામ
 બીજ સાથે ત્યાજ કરીને મે મે ન મું હેન તો આપના
 અલારવિન્ને પ્રાપ્ત કેમ કરી પડે ૨ મર્મ વિષયો-સૈકે વિમો
 ત્યાજે છું કે લાલેજ આપના નજમનની પ્રાપ્તિ થાય કે, ને પ્રાપ્તિ
 અગને યથા કે. તેથી વિષયોની તમના દવે અમાન હૃદય
 નથી એમ અમે માનીએ છીએ આપે પુછ્યું કે અદિ આત્માનું
 શબ્દ જાગતો, તો અમે જાગતીએ છીએ કે બમે અમને ભલો
 નથી જાગતા મે આપનો એક પ્રકારો દુઝાદ કે જીનેને જનું
 કુતું મમે જ, પણ અજાદમજન કુતું નથી મમતું, તેમ આ ને
 પપ્ત મય છે > મું ૨ જેમ જ માર્ગજન ન કુતું આપ

નન્વેમપિ બન્નગનામલૌકિકકામવત્ત્વે કિં પ્રમાણ્ય ? મમત્તઃ પરમ-
કૃપાલોરન્યથાકર્તુમપિ સમર્થત્વેન તદર્થં પ્રાકૃતવિદ્યેઃ કામં ન સ્વીકૃત્ય
પ્રાકૃતમપિ તદ્વાચં ત પૂર્યેદિત્યાશ્ચગ્રાહ્ય કામેનેતિ—

કામેનાધેયરૂપેણ સ્વરૂપમિન્નેન પૂરિત પ્રાકૃતઃ કામઃ સંમારં
પુત્રપૌત્રાદિસંપત્ત્યા વિદ્યેદાદન્તાદમ્ભતાત્મકં જનયેન્ન તુ તદ્ભાવમ્ ।
'ન જાતુ કામઃ કામાના'મિતિ યાચયાત્ । કામાભાવેન કામસ્થાધેયરૂપા-
ભાવો યત્ર તાદૃશેન સ્વરૂપેણ પૂર્ણસ્તુ કામો નિઃકામ અધેયકામરહિતઃ
સ્વરૂપાત્મક એવ સ્યાત્ । અત એવ તાદૃશકામવર્ના યથાયથા ભગવતો
વિદ્યેપલીલા તથા તથા દૃશ્યતેજ્યન્તનિરપેક્ષતૈર્ । યનો મગવનોઽપ્યગ્રે
નિરપેક્ષા જાતાઃ સ્વતન્ત્રમયત્યેવ સ્થિતાઃ । યદિ લૌકિક એવ કામઃ મ્યા-
ત્તદા નૈવ મ્યાદિતિ સ્વરૂપાત્મકકામમત્ત્ય એવૈતા ઇતિ સ્તવંમનવદ્મના ॥૨॥

ઉત્થાનક

ભગવાનના અપ્રાકૃત કેદમાં તેા અનેક પ્રમાણો મળે છે, તેમ
તે ગર્ભગનાઓના અપ્રાકૃત શરીર અને અધારિક કામના પ્રમાણ
ય ? તેમાં કાદ પ્રમાણ હોય તેા તેમ માનવું મંગ્ય બરેલું ન
મળ્યામ, પરંતુ પ્રમાણ વિના તેા નિન્નતા ગણાધને વિશ્વામપાન
મળ્યામે નહિ.

૧૩ી ભગવાન પરમકૃપા છે. જનુમવતું અન્યથાવતું મમર્થ
છે, તેા ભક્તોના પ્રાકૃત કેદ અને બૌદ્ધિક કામનો સ્વીકાર કરાને
પણ ભક્તોના બૌદ્ધિક કામને કેમ ન પૂરે ? પ્રભુ મર્થ કાપ કરવાને
મમર્થ છે.

આ નંકાનું નિવારણ કરવા માટે શ્રીમદ્દાખ્યુ અન્ય કારિકા
યોગ છે—

શ્રીસારિના-સામેન પ્રતિત્ત્વ કામ સમારં ગનયેત્ સ્ફુટમ્ ।

કામામાલેન પૂર્ણસ્તુતિશ્ચામ મ્યાન્ન મદાય ॥૨॥

તાત્પર્ય—પ્રાકૃત દેહના આધારથી રહેતો, અમરત્વપ્રાપ્તિ
સિના નેના કામથી નો પ્રાકૃત કામ પૂર્ણ કરવામાં આવે, ત્યજિત
એવા લૌકિક કામનો આશ્રય કરે, અને તેજ કામથી ભક્તોના
લૌકિક કામને પૂરે નો તેમ કરવાથી જેમ લોકમાં પગિયામ આવે
છે, તેમ અહિં પણ આવે. લોકનું અનમરત્વ પ્રભુ કરે તો મસા
રજ ઉદ્ભવે છુત્તોપ્રાદિ મંપતિ ગળે વગરે, અને તેથી વિદ્યેય
અર્થનામમાત્રક સસાગજ જન્મ પડે તે મમાનો અભાવનો નજ
રહે મમારે વધારે વગરે તો અમરત્વ હાનિ થાય કહ્યું છે કે—

ન જાતુ કામ કામાનામુપભોગેન શામ્યતિ ।

સ્ત્રિષા ક્રાળશર્મ્મેવ મય સ્વામિવર્ધતે ॥

અર્થ—જેમ કી દોમસથી આ રીતે ને રીતેજ નાપ
છે, તેમ કામ ॥ ક્રાળશર્મ્મ કામ કરી શકે થત નથીજ નાપ
વધારે ને રીતે વધે છે

હવે મનજો ૩ જો પ્રભુને પણ પ્રાકૃત દેહ અને પ્રાકૃત કામ

૧ કવિ પુવસીદાસ પણ કહે છે કે—જાન નાયલી અનુગમ
નમ જડ, સાગ દુરાસા છને; છુને ન કામ અસિ પુવગી કહે,
'તિલ્ય ભોગ અદ છુત ને'

હોત અને ભક્તોને પણ તેમજ હોત તો પુત્રપીત્રાદિ સંસારજ દેવતા
 થાત. તેવું થયલું કાંઈ પણ હેકાણે શ્રીભાગવતમાં કે અન્ય પુરા-
 નોમાં જણવ્યું નથી, માટેજ ભક્તોનો કામ અને ભગવાનનો કામ
 એકથી વિવક્ષ્ય છે. એમ મિત્ર થય. વિના ગદેનું નથી.

ભગવાને આમજ ભક્તોનો કામ પ્રાકૃત કામથી નથી પૂરો,
 પરંતુ કામના અભાવથી તે કામ પૂરો છે. કામનો જેમાં અભાવ
 છે, એવું જે આપનું મનમથમ-મથ અગ્રપ તદુપ કામ તેમાં પૂરો
 છે. તેમ થવાથી કદાચિત્ ભક્તોના લોકિકે કામ હોય તો પણ તે
 ભાગવતગ્રંથ થકા જાય. આ મુદમતાથી જોના જણાવે તે
 ત્વક્ષપાત્રકે કામવાન માયે જેમ જેમ ભગવાને નિર્ગેય લીધાઓ કરી
 છે, તેમ તેમ અત્યંત નિરોધનાજ દૃષ્ટિગોચર થય છે, વધારે તે
 જાં પણ ભગવાનની આગત પણ નિરોધજ થકા થયાં, આન રતન
 ભક્તિ પડેજ ગયાં જો તેમનો કામ લોકિકે હોય તો એવી રીતે
 તેઓ નિરોધ થાયજ નહિ, માટે સ્વ-પાત્રકે કામજ પ્રજનુદરી-
 જોમા છે, અને તે ભગવાનગ્રંથ હોયથી તેમનો દેહ પણ પંચમહા-
 બુતનો નથી પણ ભગવાન છે, કિંમત છે, એ મિત્ર થયું.

નન્નંત્રં ભગવતો ભક્તજ્ઞાનાં ન તિષ્ઠામત્વે રમણાગ્રમણંદા મન્યેન।
 કામવતોમેવ તવા ભાવનિરુપણાદિત્યાગર્કશાદ્ઃ અનો મ કાર્પણિ-

યતો ભગવાનેવ કામ. સ્વસ્વરૂપમેવ વિસ્તરૂપેણ કામરૂપેણ
 સાવિમંત્ર્ય ભક્તેષુ ન સ્વસ્વરૂપે પ્રતિષ્ઠાપ્ય પ્રસાદરૂપશક્તિપ્રવેગેન
 શ્રીમાવં દ્વંવા સ્વસ્વરૂપસ્ય નતન્મસ્વન્નિસ્વંવિભાગસ્વં પાન્મિકાદિઃ

સદ્ રખત ફલ્યતો રસમર્યાદા નિષ્કામત્વાન્-મોક્ષફલાપિ સા ન મન-
ત્યર્થઃ । અત્ એતદ્વિતાવિતિ યતો નેયં કામલીલાઽપિ તુ સ્વરૂપાનન્દ-
દામલીલા અત્ એતદ્વિત્ત્વેન વેદાન્નશ્રવણેનૈવ લોક- માધારણોઽપિ
નિષ્કામ એ સર્વથા સંપ્રવર્ગેણ ભવેન્ ॥૩૥

ઉત્થાનિકા

કા ૨ પ્રમાણે તો ભગવાન પદ, નિષ્કામ અને ભક્તો પાત્ર
નિષ્કામ નિદ્ધ થયા બાળે નિષ્કામ થાય તો રમણે આધિકાર પાત્ર
ન થવો જોઈએ. અન્યાન્યની મર્યાદા પણ પુરી જતાની, કેમકે કામ
વિના અન્ય ઉત્પત્તિ કોઈપણ અશાસ્ત્રમા વર્ણવી જ નથી કામના
આધાર સ્વીકૃત્યમાત્ર અપ્રાકટ્ય મિદ્ધ છે

આ મહાનુ નિવાગન નૃતીય કાગિમા મીવત્ત્વાશિ કૃતે ને-

શ્રોવારિકા-અતો ન તપિ મર્યાદા મના મોક્ષફલાપિચ ।

અત્ એતદ્વિતા લોકો નિષ્કામ. મર્યાદા ભવેન્ ॥૩૥

તાત્પર્ય-૨૦૧ જાની મર્યાદા ભગ્ન થતી નથી. ભગવાન
અને ભક્ત લોકિક કામથી રહિત છે, લોકિક કામનું ૪૫ મંત્ર
છે અને અદિ તો, કેવ મોક્ષરૂપ છે, હતા પાત્ર અન્યાન્યની મર્યાદા
અન્યાન્ય રહે છે, અને અન્ય ઉત્પત્તિ પણ અવિન માય છે,
અને ભગવાનની રસમર્યાદા-રસાભેદતા-પ્રત્યક્ષ કરી જ કામ છે.
એમા જ કામનું એ છે કે લોકોની પેટે અદિ કામ જૂદો નથી,
એ તો પહેલા વારવાર પ્રતિષ્ઠાન દેખી જ છે, માટે કામ કિમ
નથી, પણ ભગવાનજ કામ પ્રમુ પોતાનું જ અરૂપ કામાભ-
અને અરૂપ મુદ્ધ દેહરૂપ પ્રકટ કરીને ભક્તોમા ને અરૂપને

આપીને, તેમાં પોતાનો અનુકૂલ ગ્રામે છે, તેના પ્રવેશથી ભાકોમાં
અધીકારિક સ્ત્રીભાવ પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું તે પગમૂલાત્મક સ્ત્રીભાવનું
દાન પણ ને ગમન થકે પ્રબળ કરે છે. જે પ્રમાણે સ્ત્રીભાવનું દાન
કરીને, ભાકોને-શ્રીવળમુંદરીઓને સ્વરૂપ કરીને તેની સાથે ગો
છે. માટે ગમની પણ હિપસિ ગમનિગમનિનો સુંદર પ્રવાહ આવિ-
નિષ્ઠા આણુ મહે છે, અને ગમગમની કુદ પામુ મર્મદા ભગ્ન થવી
નથી. પુત્રગૌતમિક ગંદગરૂપ રૂપ નહિ છતાં મોક્ષરૂપ જલ પરિ-
પાપમાં છે, એ ગાળુ વિલસાવના સ્મૃતિમાં ગાળવી.

આ દામણીલા નથી. પણ સ્વરૂપાનંદ દાનલીલા છે

આ લીલા દામણીલા મહેવાય છે, ચોકના મળેમાં કામલીલા
કહેવાય છે, પડંતુ વગુતઃ કામલીલા નથી. ભાકોને પ્રભુ સ્વરૂપ-
નંદનું દાન છે, માટે તેનું મુખ્ય નામ સ્વરૂપાનંદદાનલીલા છે
એમ નિર્ધારિતું. એજ કામલી આ લીલાના અપભ્રંશી વેદાનના
અપભ્રંશી પેંડે સાધા-છે, ચોક પણ અર્થ પ્રદાને નિષ્કામન થાય છે.

નન્વેવમપ્રાકૃતતત્ત્વમન્દિષુષાં કાલ્યાદિશ્રવણ કૃત્ત્વજ્ઞાનરૂપેડપિ
કામોદ્યોષ એવ મ્યાદિન્યાશક્યાદુઃ મગવધરિતમિતિ-

ગતઃ સર્વમેવ મગવતઃ પન્મકાષ્ઠાપન્નમ્ ચરિતમનો નિત્વામ
શ્યંતે કથયંતે । પમોર્નિક્ષમતાવાઃ પૂર્વ પ્રતિષાગ્નિગ્વાન્ નરિ મગરાન્
પન્મકાષ્ઠાપન્નઃ શરીરં ગૃહ્ણામિ ન વા કામ ન વા નન્વેદ્યામ્ । યનો
જ્ઞાનિનોડપિ તત્ત્વજન્તિ । તસ્માત્તસ્ય મગવત્ચરિતં ચેત્તદા નિત્વામ-
મેવંતિ માત્રાગ્ણાનામપિ જ્ઞાનમન્મરોદેત્તન્નરૂપે કામોદ્યોષસંમાસનાં

પ્રત્યુતા પ્રાકૃતત્વનિષ્કામત્વાદિજ્ઞાનં ચ તત્સ્વરૂપે લીલાયાં ચ સેત્સ્ય-
તીત્યર્થઃ । અતઃ એવ શુકોઽપિ પ્રવૃત્ત પરિત્યજ્ય જ્ઞાનનિષ્ઠાં પ્રાહ ચ
કામં 'હૃદ્રોગ'મિતિ પ્રકરણાન્તે સ્ફુટમેવ વાક્યમિતિ સર્વમનવદ્યમ્ ॥૪॥

ઉપસંહાર ૨

સંજય ઉઠે છે કે જે લોકો ઉપર પ્રભાજે આ લીલાની દિવ્યતા
સમજી શકતા ન હોય તે લોકોને તો કાવ્યો-શૃંગારનાં કાવ્યો-સાહ-
લ્યાધી જેમ કામનો ઉદ્ભોધ થાય, લૌકિક કામ જાગે, તેમ આ
લીલાના પ્રવણ્ણથી પણ તેજ પરિણામ આવે

શ્રીકારિકા-મગવચ્ચરિતં સર્વં યતો નિષ્કામમીયંતે ।

અતઃ કામસ્ય નોદ્બોધઃ તતઃ શુકવચઃ સ્ફુટમ્ ॥૪॥

આ મંદયનો પરિહાર અન્તિમ શ્લોકમાં મહાપ્રભુ કહે છે—

તાત્પર્ય—પરમકાષ્ટાપન્ન ભગવાનનું સર્વ ચરિત્ર નિષ્કામજ
હોય છે. તે ચરિત્ર જાન્યનું હોય તો સકામ કહેવાય પરંતુ તે
અભિસ જ્ઞાતાના નિયંતાનું છે, માટે જ નિષ્કામ કહેવાય છે.
ભગવાન તો આપ્તકામ છે, એમ લૌકિકકામ નથી, એમ પહેલાં
પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છેજ, ને તેમના ચરિત્રમાં કામ ક્યાંથી
આવવાનો ? ભગવાન તો પરમકાષ્ટાપન પુર્ણ પુરોષોત્તમ પરબ્રહ્મ
છે, તે કાંઈ પ્રાકૃત દેહ પણ ધરતા નથી કે નથી સ્વીકારતા કામને
અને તેની ચેષ્ટાઓને. કેમકે જાની પુરષો પણ લૌકિક દેહને કામને
'અને કામની ચેષ્ટાઓને ત્યજે છે તો ભગવાન નેને ગ્રીહાં એ તો

કેમજ મનાય ? એથી ભગવાનનું ચરિત્ર તો કામના લેશ પણ
 રપરાંથી રહિત જ હોવું જોઈએ, એમ માધારણ માણસો પણ જો
 વિચાર કરે તો તે મુશ્કેલ જ એમ છે, તો હવે આ ચરિત્રના અવ-
 બધા કામનો હૃદયોદય થવાનો સંભવ જ ક્યાં છે ? પરંતુ તેના
 અવલુચ્છા તો ભગવાનની દિવ્યતા અને નિષ્કામતાનું લાન ચાપ છે,
 એટલા માટે જ શુકદેવજી જેવા શુભમુક્ત માની પુરુષ પણ માનમાં
 રહેલી પોતાની નિષ્ઠા ત્યજીને ભગવાનની આ રસાત્મક દિવ્ય ક્ષીમાનું
 વળું ન કરવા તૈયાર થયા, અને હૃદયે એમજ ઉપરેશ છે કે—

વિક્રોદિતં વ્રજગુભિન્દિં ચ વિષ્ણોઃ

શ્રદ્ધાન્વિતોઽનુ કૃણુયાદય વર્ણયેષઃ ॥

મક્તિ પરાં ભગવતિ પ્રતિલમ્ય કામં

હૃદયગમાશ્વપહિનાત્પચિરેણ ધોરઃ ॥

ફલપ્રકરણે.

તાત્પર્ય—વ્રજવધુગણ સાથે ભગવાને કરેલી નિઃઃ કીર્તિ
 ચરિત્ર જે ભક્ત અશ્વાયુક્ત થાને મારી ખેરે વળું ન કરાવું તેમ તે
 સામયે, અથવા તો તેને પોતેજ વળું ને તો ભક્તિ પ્રાપ્ત કરે. આમ
 વળું દિનો પણ નિમમ નથી આજણ શત્રિય ગમે તે હો. તે ભગવાનના
 ભક્તિ, તે પણ હિન્દુષ્ટ ભક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. ને ભક્તિ હૃદયમાં
 નિયત થવા પછી હૃદયનો બચાંકર વ્યાપ્તિ, હૃદયનું દર્દ, એવો જે
 કામ તેને, તાકાત દુર કરે જો જે કામ પહેલા હૃદયમાં પેગીને વાગે.

વાર અમણે નાખતો, ઉનમ તલુનો વાકાવ માધ કરો, તેને તે ભક્તિ ત્યાંથી દુર કો છે, તે માન આ ચરિત્રના ચરણથી જ ત્યાંપડી પડેલાની વચના વડે ક્રોધ વેલાએ બે કામ કિતમ થય તે તેને જાણાને રક્તિમાન આગ છે. ચોડી જ વારમાં તેને જાણી નકે છે, માટે આ અગ્નિ અભિપ્રાય માથે સંભાળવું, તેનાં ઉંડાં દેહની માથે આગળવું.

મીઠુંકરેગણના સપમાધ્યાયીના આ છેડનાં વચનાથી રજા થાય છે કે ભગવદ્વચન સાગળવાળી તેના અભિપ્રાય ભગવાની કામનો ઉદ્દેશ્ય થવોતો દુરસ્થોપરંતુ હૃદયને કોઈ ખાનાં એ જલની કીડો, મદાભર્મકર દોગડપ, દુર ચામ જાય છે, ક્રોધ પણ વખતે ત્યાં આગ મેજાની સકતો નથી.

અ. પ્રમાણે રૂઢીબંધેની અમાલિનવેલાએ શ્રીહરિઃપ્રમદમ આતા નકે છે કે—

ધ્રીમદાશ્વાયંકાસેન હરિદાસેન રૂપિતઃ ।

મયં વ્યાચાર્યવાત્માનાં મ પ્રદેવ પ્રમાણતુ ॥૧॥

૪૭. *વહિમુલ્કત્વનિરૂપણમ્ ॥

(અનુવાદ - વમતરામ હરિદાસ શાસ્ત્રી.)

ધને ગૃહે યદામૃતા સંજા સમ્ભવન્તિ હિ ।
 લાભપૂજાર્થેયતનાશ્ચ તગ સ્યાત્ કુપિતો હરિ ॥૧॥
 ભક્તિમાર્ગે પરિત્યજ્ય શિશ્નોન્નરુદ્ધોદયમા ।
 આમુરાવેશિનો નાસાન્નદ્રોહાય ચ્ચેદ્દર ॥૨॥
 અહઙ્કારેણ પુર્વન્તિ યથા મહત્તિજનમ્ ।
 નિજા અપિ તદા કૃષ્ણ કુપ્યતિ મ્વજનપ્રિય ॥૩॥
 યદા મહત્વુ ગેદમૃનામ્સ્યન્તિ મુલ્ગા ગતિમ્ ।
 તદા તુ તામુલ્મ્યામી જૌધમેતિ ન સશય ॥૪॥
 અન્નિવૃપ્યતા હિ સર્વેન ન દાપિ સુપન્થ્યેતિ ।
 ન વા નિજાચાર્યેનિષ્ઠા ન વા દૈન્ય દ્વે પરમ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ

મામા અને વ-મા જ ત્યારે મંત્રો આમજ થકે ભપ, મામા
 અને પૂજાર્થ માટેના પ્રયત્નો કેરે ત્યારે શ્રી-કૃષ્ણે છે. સેરમની

* પ્ર-મે-મા પ-પ-થી ચિનિયુક્ત થતા ત્રિનિગમ્ અને
 ત્રિનિગમ પત્રે આદ્યોત્તમે એ પ્રયો અસ્ય મ્વનન ૧-૨. યો ૫ છે

વાર અડચણો નાખતો, હિમ વસ્તુનો તકાત શાધ કરતો. તેને
 તે બકિન ત્યાંથી દુર કંટે છે, તે માન આ ચરિતના શ્રવાણી જ
 ત્યાંથી પહેલાની વચના વડે કાઢ વેલાએ જો કામ હિતનમ થય
 તો તેને દળાવવાને રહિતમાન માગે. થોડી જ વારમાં તેને દશાવી
 ને છે. મારે આ ગરિન અભિપ્રાય માથે મંજાળવું. તેનાં ઉંડા
 મદનની માથે મંજાળવું.

શીઝકેવણના રૂસપંગાધ્યાયીનાં આ હેતુવા વચનથી રજા
 માય હેતુ અમરવચન સાંજાળવાથી તેનો અભિપ્રાય જાણવાથી
 હામનો ઉદ્દેશ્ય થવોતો દુરસ્તોગરતુ હૃદયને દોરી જાનાર જો જલની
 દીટો, મહાબલકર રાગરૂપ, દુર માન જાગ છે, કોઈ પણ વળને ત્યાં
 ધ્યાન ગેળવી સકે નથી.

અ. મગાળે ર.દીર્ઘ સેજાની અમરવચનવેલાએ શીઝરિનાયમજા
 આતા ને છે કે—

શ્રીમદ્વાચાંદાસેન હરિદાસેન રૂપિતઃ ।

મન્યઃ જ્ઞાનાર્થવાગ્માનાં મ પદેષ પ્રમારુતુ ॥૧॥

૪૭. અવહિમુખત્વનિરૂપણમ્ ॥

(અનુ. ૧૧૬૩ - વસતરામ હરિદ્વિષ્ણુ શાસ્ત્રી.)

ધને ગૃહે યદામૃતા સંજ્ઞા સમ્ભવન્તિ હિ ।
 લાવણ્યાર્ધયત્નાશ્ચ તા સ્યાત્ કુપિતો હરિ ॥૧॥
 મક્તિમાર્ગ પરિત્યજ્ય શિશ્રોન્નરુદ્ધતોદ્યમા ।
 આમુરાર્ધેશિનો નાસાસ્તંગેન્ય અવેદ્ય ॥૨॥
 અદ્ભુતેણ નુવંન્તિ યથા મહત્તિક્રમમ્ ।
 નિતા અપિ તદા કૃષ્ણ નુપ્યતિ સ્વજનપ્રિય ॥૩॥
 યદા મરત્કુલોદ્ભૂતાસ્ત્યજન્તિ નુલ્લા ગતિમ્ ।
 તદા તુ તત્કુલમ્યામી ક્રોધમેતિ ન સશય ॥૪॥
 અન્વિપ્યતા હિ સર્વં ન હાપિ સુપશન્નિતિ ।
 ન વા નિતાચાર્યનિષ્ઠા ન વા દૈન્ય દ્વે પરમ્ ॥૫॥

ભાષા

મામા અને ધૃત્તિ ના ત્યારે મેરી આમકા યદ્વા નામ, મામા
 અને પૂજારી માટેના પ્રયત્નો કરે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ કોપે છે. મેરીની

અ પ્રયત્નોના પ-પાથી વિનિયુક્ત થતા શિશિનામયજા અને
 સાંસારી વગેરે આદિઓએ આ પ્રથા અસમ્ભવન કરવા એ પ છે

ગુસ્સા, ભગતીયોના મુખથી પ્રકટ થયેના વાક્યોને લેશ પણ મંત્ર
 યુક્ત થયા વિના અનુમત્ત, તે પ્રભાણેજ ગાયત્રી તત્ત્વપર થતું
 એવો પ્રથમ દામધર્મ કયે કેટલાં અગ્નિતત્ત્વ ધરાવે છે ? પ્રભુથી પૃથક
 પાત્રોમાં રહવી આશક્તિનો સંપૂર્ણ ભાગ કરવો, પ્રભુમેતામાજ
 પ્રવણ થતું એનું વૈરાગ્ય કયા હૃદયને સોભાવે છે ? દાસનો ધર્મ
 છે કે, સ્વામીની સ્તુતિથી જ મન મળે, તેમાં મનોષ માની લેવો
 પણ તેવો મનોષ કયા દાસના હૃદયે છે ? મન ગયે નહિ
 જ્યારે કાંઈ નથી, છતાં પણ કહી જો કે પ્રભુ પ્રસન્ન થતા નથી,
 પ્રભુ ગણી રહેતા નથી, તો એ નદાનન્દન પ્રભુ કેમ પ્રમત્ત થાય ?
 એ પ્રમત્ત થાય તેવું શું છે ? કાંઈ નથી માગતા દ્રવ્ય કે નથી
 માગતા માધનો માન એટલુંજ કહે છે કે તમે દામધર્મનું
 પતિપાન કરના છો તેટલું પણ તમારે થવું નથી ભારે માફમાં
 મન મન મને કે

૪૮. વહિર્મુસ્યસ્વનિવૃત્તિઃ ॥

(અનુવાક-વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી)

નિજાચાર્યપદામ્બોજ સ્થાપ્યતા સતત દ્વિદિ ।

તત્ત્વ તદોચાના સકલ સિદ્ધિમેતિદિ ॥૧॥

ભાવાર્થ.

વહિર્મુખ કેવી રીતે થવાય છે, એનો ખ્યાલ આપીને ૬૫
 વહિર્મુખતાથી મનનો માર્ગ શ્રીકૃષ્ણચરણ જતાવે છે અહિર્મુખ

ઠાથી યાનુ હોય હૃદયવમન રહજ પશુ બાક માનના દોષ
 મિત્ર પ્રભુ પ્રસન્ન રૂપા હોય તો આપણા આચાર્યશ્રીકમનને
 હૃદયમાં આપો આપણા ગમે ના હોયોનું રહન રીતે પ્રભુ
 મધ્ય મન ધૂન ગાર-મનુષ્ય બધી દેનાર આપ । ૧૨ શ્રીમદાચર
 ૮ ॥ ૪૨૦ મનને હૃદયમાં પધારો અને તે પ્રથમ તે થઈ ગયું
 તો પછી બીજું કદ કવાનું રહેતું નથી જે તૃતીય કે તતેના
 શ્રીમદાચર્યશ્રી ૮ ॥ ૬૨ મનુષ્યથી મન મિત્ર થાય શ્રીમદ
 કાંઈ ગવના ૭ ૨ ૧૫ તા થી મનિ દસા મહાદેવ ૭ ૭
 શ્રીમદાચર્યનો ભગ મનુષ્યો અ ૮ ગયાથય જોના મ
 શ્રીમદાચર્ય ૬૨ ૧૫ તા ૭ ૭ ૧૫ તા થી મનિ દસા મહાદેવ ૭ ૭

મહા સત્તામય મન વિષયો નાસના રુદિન્ ।

મનદત્તો વૈ શુદ્ધિ મસદ્ગાઠ ગ્રહાન્વિ ॥૨॥

મન રૂપો ના મનુષ્યના ૮ રૂપો મન રૂપ અનુપર રો ૮
 થય જોરી ॥૫ ॥ ની નકે મનુષ્યો અનુપર રો રૂપનાગ જે
 અસપુર્યા ॥ સમાગમ કદારિ ન કવો મનુષ્યના મનથી પ્રભુ
 બદ્ધિ થય ૧૬ રૂપ પુર્યા ॥ ન રૂપો મનુષ્ય અસામા થય કે
 પશુન તો શ્રીમદાચર્યના તનિ રાખરી જોઈ મુખ્ય કનવ
 છે હતા ત કાનવવધા ન્યૂન થય ૧૧ શ્રીમદાચર્ય ૧૫ ની નાકા
 પ્રમાણે તાદરશ ભગવદીયા મથે મ ૧ રૂપો ૭૨ તાદરશ ભગ
 વદીનાના મનથી જે ભગવદીના ૫ મ પ્રે પ્રભુ પ્રમ
 થય કે બીજાના હાથ ત ૮ બીજાવ છે રૂપ ૨૧ હૃદયનેજ
 મ ૧૧ થ અરૂદ્ધ હૃદયને રો હૃદયને મનુષ્ય ત ॥૧૧ મનથી
 ૧૧૧૧૧ નુ વિદો પાન ૧ ૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧ ૧૧૧૧૧ ૧ ૧

કરવાથી તેથીજ બુદ્ધિ થય છે. તેઓ માત્ર દિગ્બોધર પગપણ
 દોવાથી તેઓ સમાગમ ને એક જનદટ્પ (?) નિવડે ? એજ કે
 આપણે પણ તેવાજ પ્રપંચાનકત બની જઈએ. ૨.

અમન્તમ્તુ વિજ્ઞાનીયા મતિમન્તો નિજા અપિ ।

સન્તો હરૌ નિયુતા ઉદાસીનામ્નદાશ્રિતાઃ ॥૩॥

અમત્ પુરુષો વિજ્ઞાનીયા છે. તેઓ આશ્રય ભક્ષણના સપુરુષોને
 પણ ડોલાવી દે છે. તે આશ્રયોનો હિસાબ શો ? સહપુરુષો નિજ-
 પ્રભુના છે, બુદ્ધિમાન છે, તેઓ પ્રભુના પ્રીતિ પગવનાગ છે, તેપણ
 તેઓ જો વિજ્ઞાતીય-જીવી જાનના ખસ પુરુષોના સમાગમમાં આવી
 જાય તો અવન્ય તેઓ પ્રભુપ્રેમથી, પ્રભુપ્રેમથી છિદ્રાસીન બની જાય.
 મિંદના મદયામથી વિખુટું પડેયું મિંદનું જડ્યું જિવાળવાના ટોળામાં
 ભળીને જેમ પોતાનું અવરૂપ બની જાય છે. તેમ માગ મમાગમનો
 પામ જમદી એમનો નથી પરંતુ અરાગ દુઃખજની અમત્ તો મોટા
 મોટાઓને પણ જલદીમાં થઈ જાય છે, માટે તેથી આવધાન
 રહેયું ૩.

સ્વમાર્ગીય પરો ચર્મો હરિમંત્રા નિન્નતરમ ।

ફલરૂપતયા જ્ઞાત્વા વિષેયા મન આદિભિ ॥૪॥

સ્વમાર્ગનો-માગદાપ્રભુએ દેવસંદિ કૃપા પરમ અનુગ્રહ કરીને
 પ્રવેદ કરવા માર્ગનો મુખ્ય ધર્મ પ્રભુપ્રેમજ છે. તે પણ નિર્દનર કર્યા
 કરેલી. શરઆતમાં તતુજન અને વિતલ એવા, દ્રવ્યથી જન દેહથી
 નિર્દનર કરેલી એ એવાજ પામ રૂપ છે, એમ જાનવું. દેહ
 નિમય રાખવો કે, આ એવા મિત્રાય બીજું શક કૃતમ રૂપ છે

નદિ મોક્ષ વિ પણુ છુ-૧ છ, એ સેવા કરતી ગિનિમા જે અમ
 આનંદ ગ્રામ થાય છે, તેવો અન્યત્ર નથી, માટે નેજ સ્થિતિમા રહેતું
 એજ પદ્મ રક્ષક છે તે સેવા મન વગેરેથી કાઢી, માનસિક સેવા
 કરી મન વગેરે સર્વ રૂઢિચુસ્ત અને દેહ વગેરે પરિકર
 સેવાપોગી બનાવવા પ્રભુની સેવા ગિા તેનો ધીજે દેખાવો વિનિ-
 યોગ ન થાય તેની ખામ અભાવ ગમી તનુ ન વિરાગ મેલા
 કરતા કરના માનથી સેવા જે પરમ રૂપ છે, તે મિદ્ધ થાય કે
 મહેથી અને સેવા વેળાએ સેવાપોગી પદાયેનો સંકાત અનુભવ
 નથી થતો ગાનથી સેવા મિદ્ધ થતા દષ્ટિજ બદલઈ જાય છે,
 પ્રભુને પધગારના મિદ્ધામનમા કે માદીમા બીનિ પદાયો દષ્ટિગ-
 ન થતા નથી, પરંતુ તે થરે ચામાત્ર શીખ્યો છતા હિંમતના
 દર્શન થાય છે એવી ગીતે મર્તે અમલ લગ ગાના અસૌમિ-
 અનુભવી અધિક ૧૧ મે ૧૬ મે ૧૪

મદાનુસહિતિ વાર્યા નિોક્તનક્રુનેગપિ ।

મદ્વિ સદ સત રૂઢિ રક્ષાન્ત હૃદય વિગેન્ ॥૧૫॥

શ્રીમદ્વા ૧૭૭ ૧ આત્માનુ ૧૨ બગવદ્ગીરે ૧ મથે મ । મર્ત ।
 નિવેદનનુ અનુસવા । કરતુ, એ આત્મા આપે નવરત્ન મથમા કરી
 છે એના કોઈ નિરુદ્ધ બગવદ્ગીરેનો સુભાષે મગીને અમાગમ થઈ
 જાય તો તેમની સાથે નિગત નિવેદનનુ રમણ કૃતુ પોતાનુ
 કહેવાનુ નિર્દેશ દુતસીદ્ધ લઈને, શ્રીમદ્મિરરૂપનાજ કૃપાજનથી
 પ્રભુને અપાંદુ કરેતું છે, અને તેનો વિનિયોગ પ્રભુમાજ થવો જોઈએ
 તેમજ આથી સેવનો બધાપો નાનો મ । નબે નેમ નર્તુ જોઈએ

વગેરે અનુસંધાન નિવેદિતાત્મા ભગવદીયોના સમાગમથીજ રહે છે,
માટે તેવાઓ સાથે નિરંતર નિવેદનનું સ્મરણ કરવું તેમ કરવાથી
તેજ ક્ષણે, તેજ પળે માક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ હૃદયમાં જિગમ્મે છે. ૫.

શ્રીભાગવતમાવાચ્યં શ્રવણં કીર્તનં તથા ।
સ્મરણં વા સદા કાર્યં વારિમુંગ્ગનિવૃત્તયે ॥૬॥

વળી વારિમુંગ્ગના ટાળા માટે એવાજ ભગવત્સેવાપગમન
ભગવદીયોનાજ સુખાગવિંદથી શ્રીમદ્ભાગવતનો ભાવાર્થ શ્રવણ
કરવો. દશાવીલાચિરિષ્ટ પ્રભુની નિમ વૃત્તન લીલાસનો અનુભવ
તેજા ભગવદીયોના હૃદયમાં પ્રકટે યમેવી વાણીથીજ થાય છે. ભગ-
વદ્દીક્ષાનો રાક્ષાત્કાર કરીને ગાયલા અષ્ટગુણાદિ મદ્દાનુભાવીઓના
રમગમ પદોનું કીર્તન કરવું. અને અત્યંત કુણી શ્રીમદ્ભાગવતોક્ત
ભગવદ્દીક્ષા અને કીર્તન કરેલી પરમ ભગવદીયોની વાણીનું અદ-
ર્શ સ્મરણ કરવું. બદ્ધિમુંગ્ગનાની નિવૃત્તિ એથીજ થાય છે. આ
મિવાય બદ્ધિમુંગ્ગનાથી ભગવાનો બીજો ઉપાય એકે નથી. ૬.

૪૯. ॥ ભગવત્પ્રકૃતિવર્ણનમ્ ॥

શ્રીયશોદોત્સક્કલાલિતઃ કુમારવ્યાઃ શ્રીકૃષ્ણ પ્તાદશો રસસ્વ
દિતિ જ્ઞાન્વા સેવા કર્તવ્યા । સેવા તુ મ્વામિનો યત્સમયે પદપેશન્ને

तदेव समर्पणायम् । यथच्छा तथा त्रियत तदा सिद्धिभवत् । एतन्द्धान
 जीवाना मृतो दुर्लभतर तथापि श्रीमदाचार्यप्रकर्णितमेवारोतिमवलोक्य
 मनसि भगवत्प्रीतिर्भावंनीया । तत्र प्रथमप्रभुर्दयापूर्ण । सर्वथा भक्त
 दुःखं ज्ञायते । अन्यन्ननिकम्पस्य । लोभ्यातिरिक्त किमपि न ज्ञायते ।
 स्वजनमात्रेषु परिचित । अन्यत्किमपि न ज्ञायते । क्षणेपि सन्तोष
 प्राप्नोति । क्रोरं स्थिरीभूतो न भवति । सम्बन्धिवाक्य परिपालयति ।
 पद्मोदारोम्नि । किमपि दातु न विचारयति । तस्य सर्वत्रात्मत्वम् ।
 स्वजनपक्षपातपूर्ण । लोलासुनिमग्न । शोकप्रस्तब्धदयता दूरीगच्छति ।
 “शाकप्रस्त जन्म हृद्वा कृष्णो गच्छति सन्वर”मिति वचनात् । भजन्नु
 सत्ता निरुद्ध । यथा बालः कापि परिचितो न भवति तद्धिना भक्षण
 न क्रियते रुदन कुरते तथा भक्तिमार्गायै स्वजनं परिचिनोमि ।
 अन्यत्किमपि न ज्ञायते । अङ्गीकृतजीवाना भर्मायकामाना विवात
 कृत्वा स्वस्वरूपदान दत्त्वा स्वस्मिन् प्रीतिमुत्पादयति । यथा बालक
 स्नेहं दृष्ट्वा उत्सङ्गे ममाग्रानि हाम्य करानि क्रीदति एव कृष्णोपि
 विज्ञेय ॥

७५४३ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३
 ७५४३ १५ श्रीमदाचार्यप्रकाशेन ७ भा. १५ = श्री १. १. ७५४३

વિષય:—પ્રશ્ન દર્શાવે છે. સારંચા વાલતદ્વ, અને જાણે છે
 અન્યનિઃકટમમ્ છે. લીલાતિરિક્ત કાંઈ પણ જાણતા નથી, ત્રમ-
 જનમાત્રમાજ પાત્રિયિન છે અન્ય કાંઈ પણ જાણતા નથી. સમ્યક્-
 ત્રમાજ સન્નુષ્ટ થાય છે. કોષ રિયર યતેજ નથી. સમ્યક્નીના
 જાકમનું પરિપાસન કરે છે. પરમ ઉદાર છે, કાંઈ પણ દાન કરવામા
 વિચાર કરતા નથી મર્ષત્ર લેમન ઉત્તમત્વ સ્વજન પ્રતિ પશ્ચાત-
 પૂર્વ છે. સીસામા નિમમ્ છે. શાકમગ્ત હૃદયથી ફરે છે, કારણ
 'શાકમગ્ત જનને' જોઈના બાકીનું ફરજ જાય છે' ઇલાદિ વચન છે
 આમજનનામા મદા નિન્દા છે. જેમ બાલક જેનાથી પરિચિત હોય
 એના વિના બાલક કરતો નથી નન કરે છે તેમ થીકૃષ્ણ બકિન
 માર્ગિય રવજનોથીજ પાત્રિય છે, અન્ય કાંઈ જાણતા નથી
 આગીકૃત જીવોના ધર્મ અર્થ અને કામ ફરે કરી અન્યરવજન
 કરીને અન્યનમા પ્રીતિ ઉપજા કરે છે.

ઉપમંદાર—જેમ બાલક ગોદ જોઈને ઉત્સુકમા આવે છે,
 દારપ કરે છે, કોડા કરે છે, આ પ્રકારે કૃષ્ણપ્રકૃતિ જાણવી.

૫૦. કથાશ્રવણવાધકનિર્ણય: ॥

મીવે હિ ત્રિવિધા શક્તિરવિદ્યામાસ્તુ વર્તેતે ।
 કાર્યત્રયાય મનતં તિદ્રાચિન્તનંદ્રવાજના ॥૧॥

અવિદ્યાના નાણુ ઝાપ મિદ્ધ કંવાને માટે નિદ્રા, ચિન્તા અને
ઈન્દ્રિયલક્ષતા એવી ત્રણ પ્રકારની અવિદ્યાની પ્રક્રિયો જીવ વિશે
કમેળા રહેલી છે. ૧.

સકલેન્દ્રિયગ્રસ્તીનાં નિદ્રા ચેતસિ યો લયઃ ।

તત્ર ચિત્તેન સૂન્યન્તે પદાર્થાઃ સ્વાપ્નિકા પરા ॥૨॥

નિતગા ઇન્દ્રિયોની ગંધી જુલિયોનો લય થઈ જવો, તેનાં
નામ નિદ્રા, આ નિદ્રામાં ખીજી સ્વપ્ન મરમન્ધી પદાર્થો ચિત્તરૂપે
ઉત્પન્ન થાય છે. ૨.

માત્રાતૃત્તિનિરોવાત્મા સ ણ્વ સ્વાપ લચ્યતં ।

મનમાઽપિ લય પ્રાપ્તે સુષુપ્તિગિતિ ચોચ્યતં ॥૩॥

આમ જ્ઞાતી વલિયોનાં જોમાં રોક્ષાણુ થઈ મધૂ છે, તેની
ચિત્તિને સ્વાપ કહેવામાં આવે છે. પ્રાપ્ત એવા પુરુષમાં મનનાં પાણુ
વિસી । થઈ જવું, તેને સુષુપ્તિ કહેવામાં આવે છે. ૩.

આનંદાનુભવમ્તત્ર પ્રત્યક્ષિજ્ઞાનચોષિતઃ ॥૪॥

આ સુષુપ્તિમાં સત્ત્વજ્ઞાને લીધે જાગ્રત થયેલો આનંદનો
અનુભવ રહેલો છે. ૪.

અજ્ઞાનહેતુર્નિદ્રા સ્થાપિન્નાન્યત્તાનકાગ્ણમ્ ॥૫॥

નિદ્રા એ અજ્ઞાનના કારણરૂપે રહેલી છે, જ્યારે જુદા
મજાનાં જ્ઞાન થવાને કારણે ચિન્તા રહેલી છે. ૫.

અન્યથાજ્ઞાનહેતુસ્તુ પ્રોક્તા તદ્વેન્દ્રિયજાગ્રતા ॥૬॥

જેનાથી બિનટાજ પ્રકાર :- અવશ્ય જ્ઞાન થાય, તેનું નામ તે
 ઇન્દ્રિયતા ૩, (જેની ૩ છીપમા ઉપાત્તી ચાલે) ૪૩.

અજ્ઞાનમન્યવિજ્ઞાનમન્યવાજ્ઞાનમેવ ચ ॥૧॥

વાયંનયમવિજ્ઞાયા જીવ એવેતિ નિશ્ચય ॥૧૩॥

જાગાન, બીજાનું જ્ઞાન અને બિનટા પ્રકારનું જ્ઞાન, આ ત્રણ
 જીવને વિશે અવિજ્ઞાના કારણ છે, એમ નિશ્ચય લાગ્યો. ૫૩

તત્ત્વ કૃષ્ણકથાલીલાગુણરૂપવિવોધકૃત્ ॥૧૬॥

અજ્ઞાનહેતુતો નિદ્રા શક્તિ સ્યાદવિરોધિની ॥૧૬॥

નિદ્રા એ માન જાનો. અજ્ઞાન, જેટલું કરતી હોવાથી જે
 તેથી શ્રીકૃષ્ણઅનુજીની કથા કીના, ગુણ અને રૂપનો વિશેષ બોધ
 (નિદ્રા ॥ એજાનરી ૧) રૂહતો હોય તો તેની નિદ્રા કાંઈ બાધક ન
 થતી મહામ ૬૩

યથા પ્રત્યર્થિતમ્પ્રાપ્તૌ વાધાયોત્તિષ્ઠતે રિપુ ॥૭૦॥

તથા નિદ્રા કથાયાસ્તુ વાધાયોત્તિષ્ઠતે ક્ષણાત્ ।

અતઃ કૃષ્ણકથાશ્રોતા નિદ્રાન્તે જાયતે નર ॥૮॥

જે પ્રમાણે શત્રુ માર્ગમાં પ્રાપ્ત થતા તેના શત્રુ તેને અડચણ
 કવાને ખડા થાય છે, તે પ્રમાણે નિદ્રા શત્રુ માત્ર માટે કથાના
 બાધ કવા ખડી થાય છે નિદ્રા પૂરી થઈ જતા મનુષ્ય પ્રભુના
 કથાનું શ્રવણ કરનારો થાય છે ૭-૮

यथा निद्रानिवृत्तिस्तु लोक कर्तेशेन चिन्तया ।

तथा संसारसन्तप्यश्रवणे कृष्णचिन्तया ॥९॥

अन परीक्षिच्छुक्वयोर्न सामृद्ध बाधिका क्वचिन् ॥९३॥

લૌકિક કાર્યોની ગિયતિમા માણુએને કાંઈ કસેગ થયા હોય કે
કાંઈ ચિન્તા થઈ હોય તો તેથી નિદ્રા બિડી જાય છે. તેજ પ્રમાણે
મંસારથી અન્તમ થયેના જીવને અરજીને સમયે પ્રભુવિષયક વિચાર
આવતા નિદ્રા બિડી જાય કે આથીજ જાગનારના ઉપદેશ અને
શ્રવણ વખતે અનુક્રમે શીશુકદેવજી અને ગણ પત્રિકાતને (માન
દિવ્ય પર્યાન્ત) નિદ્રા ક્યાય પણ આડઅણુ કરનારી થઈ નહીં હૈ

હૃદાનીન્તનલોકાના ન સસારોઽસ્તિ દુ સ્વજૃત્ ॥૧૦॥

કૃષ્ણચિન્તાપિ નૈવાસ્તિ તતો નિદ્રા હિ માધતે ॥૧૦૩॥

અત્યાગના મનુષ્યોને સમાર પણ મર્ધ દુઃખ કરનારો નથી, કે
તેઓને પ્રભુ વિષયક કાંઈ વિચાર પણ હાનો નથી. એથી કરીનેજ
નિદ્રા અડઅણુરૂપ થઈને પડી કે ૧૦૩

તયા વિમોહિતા કૃષ્ણકથામાકર્ણવન્તિ હિ ॥૧૧॥

અન ણ્વ ન વિજ્ઞાન જાયતે સર્વનો હરે ॥

તત સસારસંસક્તા ભ્રમન્ત્યાભૂતસમ્પૃઢવમ્ ॥૧૨॥

એ નિદ્રાથી મુગ્ધ થયેલા મનુષ્યો પ્રભુની કથાનું શ્રવણ કરી
રૂઢેના છે. તેથી કરીને તેઓને પ્રભુવિષયક મર્વદેશી વિશેષ જ્ઞાન

૫૧ સત્સંગનિર્ણય. ॥

(અન. ૧૬૬ — વસતરામ દરિદ્રેષ્ટુ ગાન્ધી)

કૃપાપીપૂરવાનાર શ્રીદાનિયપ્રભુએ અગીકૃત કૃપા ઉપર દયા
પિત્તાગ્નિ સાપ્રદારિક નિનૂદ મેલે છે. અથવા એ અન જાણના
નિરૂપણ કરનાર નોકે અર્થે પ્રકટ કર્યા છે, એ અનુભવીઓને
નિર્ભય. ૨ અન્ના સુધીગત નેઓત્રોળ લગભગ મનામે. નાના
મેળા અન્નો પ્રકટ થઈ ગયા છે, પશુ આ નિદ્રા ગાત્રિક તન
વધાર દષ્ટિ કરનારા આવે છે ત્યાં જલ્દાયા વિના નર્મી નેતુ કે
મનિદ્વિમા આવેન આદિત ॥ માત્ર એકવર્ણ ભાગ્ય છે તેઓ
શ્રી ૧૩ થોળો પશ્ચિમ કરારવા અને તે ૧૧ પ્રમતી કરવા એ કાર્ય
અનુભવ્યની સીમાથી દુર છે એવું તે રિતે મીનજ ઉચિત
માનીને નેઓના વચનામૃતન પાન જમરદીયો કરે એટલી નિનતિ
કરે ॥

યદા ત્વ તુ પ્રત્ન સર્વત્રૈવ ચ તિન્નતિ ।

અત એવ પ્રયત્નેન લમ્બતે સ્તનનાદિના ॥૧॥

પ્રયત્ને તારતમ્ય ચ દૃશ્યતે ભૂમિમેષ્ઠ ।

કચિચ્છીઘ પ્રકટાને ક્વચિત્ કાલેન મૂર્તિના ॥૨॥

યત્નેન કૂપવાપ્યાદિનઙ્ગાદિપુ લમ્બ્યં ।

કચિતુ યન્નવિરહેપ્યસ્તિ નગ્રાદિપુ મ્બન ॥૩॥

હમયત્રાપિ યસ્ત્યક્તા સર્વં તત્રૈવ નિષ્ઠાન્તિ ।

તમ્ય તત્સુલભ તત્ર કૂપે કચિત્ ધમોઽપિ હિ ॥૪॥

વગેરેમાથી જન્મ મની શકે છે પણ ડેકાણે તો મહંત નિનાજ
 ઝવત જલ મની રહે છે, જેમ કે નદી વગેરેમા પુષ અને વાવ
 વગેરેમા પ્રયત્ન-વધાએ મહેનત છે તમાવ વગેરેમા યત્ન- થોડો શ્રમ
 ૧, તે બન્ને ડાંડીને જે નિતર નદી વગેરેની મગીપમાજ રહે
 તેને વિના શ્રમે જન થશે અને ઘણુંજ સુખ થઇ પડે દુવામાથી
 જન્મ પ્રાપ્ત કરવામા મહંક શ્રમ પણ છે, પરંતુ નદી વગેરેમાથી તો
 પશ્ચિમ નિનાજ ઝવત જલપાન યકે શન છે જે પુરેશ શુદ્ધ વિગે
 રના ત્યાજ કરીને શ્રમ વિના જલ પ્રાપ્ત કરી રહે તેમા કશમા નથી
 નદતા તેઓના ઉપયાગમા ઘટાડમા બહુ જન્મ આવે છે, તે
 પણ શ્રમ વિનાજ, જે કે તે જલ નદી વગેરેમાથી વાનવામા આવ્યું
 કે પરંતુ તે યોગ-ગુદ પાવમા હોય તોજ તે અપમા આવે છે
 એથી મંગળ જનને ઉપયોગ મિદ્ધ થય ૧ ૧-૬૩

तथा ब्रह्म व्यापकत्वात्सर्वत्रैव हि तिष्ठति ॥७॥

ज्ञानिना तत् प्रयत्नेन प्रकटीभवति स्वत ।

सुदेशे च तथा काले सत्यादावलयत्नत ॥८॥

अन्यथा नूयसा काले धमेणाविर्भवेत् पुन ॥८१॥

જ્ઞાનાર્થ—તેનીજ રીતે બ્રહ્મ પણ વ્યાપક હોવાથી નહે ડેકાણે
 રહે છે જેમ જલ મની થયે છે, તેમ બ્રહ્મ પણ સર્વત્ર વ્યાપક છે
 ધણે પ્રયામ કરવાથી જેમ જન પ્રગટ થાય કે, તેમ ધણે યત્ન
 કર્યો પછી જ્ઞાનીઓ મગજ તે બ્રહ્મ ઝવત પ્રકટ થાય છે, કહિન
 અને પોત્તી પૂરીના અમાણુમા વધતો ઝોડો પશ્ચિમ જન્મને માટે
 કરવો પડે છે, તેમજ બ્રહ્મને માટે પણ સારા દેશ અને સત્યયુગ

વગેરે સારો મમય હોય તો થોડો પ્રમામ રહેવો પડે છે, અને દેરા-
કામ મારા ન હોય તો થોડો કામ વીતે છે અને શ્રમ પણ થયોજ
વધે છે, ત્યાં પછીજ તે ક્ષત પ્રકટ થતુ જણાય છે ૭-૮૩

મક્ષાના સ્વેચ્છયા દૃષ્ટો દશોદાદિષુ તદગત ॥૯॥

તતો માવેનાનયન ન પ્રયત્નોઽન્નિ કચ્ચન ।

તત્રાપિ ચૈત્યત્તગૃહાસ્તંપા તિષ્ઠતિ સ્પષ્ટિભૌ ॥૧૦॥

ભાનાર્થ — કૃપ વગેરેના જાતની પેટે જાતીઓને પ્રભુ અત્યત
પ્રયત્નથી મળે છે, એમ મિદ્ધ થયું હવે ભકતોને માટે નદી જાળવવ
વે-પ્રાપ્તિજ શ્રી યજ્ઞોદ્ધાન વગેરે મુજગલાઓમા પ્રાપ્ત થાય છે, એમ
તિષ્ઠતુ કહે છે જેમ નદીનું જળ સ્વતઃ છે, તેમ ભકતોના ઉદ્ધાર
માટે પ્રભુ પોતાનીજ દુઃપ્રાપ્તિ શ્રી યજ્ઞોદ્ધાન વગેરેમા ભારપે પ્રાપ્ત
ભાંડ પામે છે. તે પ્રકટ થયેમા પ્રભુને હૃદયમા અથવા બહાર પધગા-
વવા ને પણ ભાવથીજ, તેમા કાંઈ પ્રયત્નની જરૂર નથી જેમ
નદીનું જળ ભેગામા ફેરા વગેરે બીજા જગાથેના જેટલે પરિશ્રમ
નથી, તેમજ નિજનદદાનર્થ પ્રકટ થયેમા પ્રભુને ભાવથીજ હૃદયમા
અથવા બહાર પધગાવના થોડો પણ પરિશ્રમ સાગ્રને નથી. તેમા પણ
જે ભોગે મૃદનો લાગ કરીને નદીની સમાંપમા વસે છે, તેએ ને જેમ જલ
રુમાપ્ય છે, તેમ જેઓ મૃદાદિકનો લાગ કરીને આ વાવત થકને
નદમા છે, તેઓ ॥ તેા એ આવરમા પ્રભુ મરણ નાશકરૂં છે ૬-૧૦

જ્ઞાનિના ત્યાગકર્ત્રેન દુઃખમ્ભો વર્હિતિ ।

અનો ધ્યાનાદિના કર્મિન્ દમ્યતય ન સિદ્ધતે ॥૧૧॥

મક્તાના માવચ્છેણ ચહિરન્તથ તિ ઠતિ ।

અતો ન તેષા વ્યાનાઞ્ચિમ કશ્ચપેક્ષિત ॥૧૫॥

ભાગ્યાર્થ — મહા મર્ત્ય પાપક છે એમ માનીને જાતી સોડો
ઓ. માથના રીને તો પ્રમ કરે, પરંતુ વ્યાપક વ્યાનાથી
પ્રમતેના હૃદયમા પધારે જ, પણ જરા પધાન્તા નથી હૃદયમા તો
આક્ષીરપે વિનજતાનું દેશથી જાતી ને ને જ, અમુ દરબો પતો
નથી અર્થતઃ જ્ઞાનધામુદિથી બહુ અગાધ ને તેમને નથી, મન
તે ને જાતી થઈ ગયેના છે બન્નેના પ્રભુ તે જાણે પદાર્થો ભાવ
તે આ ને માત્ર મળે નિજે છે, એટલે બન્નેને પણ જ્ઞાન
ધારે કશા ને પાપ નથી ૧૦

અવ્યક્તભાવના યે તુ જ્ઞાનિનમ્ને તુ દુર્ગા ।

તેષા ચેત્ કશ્ચિદાગત્ય પાપયેત્ પ્રાપ્યતે તદા ॥૧૬॥

અનન્તેષામન્યનોવાધીનતા સર્વદૈવ હિ ।

ભાગ્યાર્થ — આપક ને હૃદયમા દેશા પાડેને જાણખના
અથકતની જાણના જે જાતીએ કહે છે, તે દુર્ગનામ છે, અર્થાત્
સમીપમા નેના સુપ્રાધિ નદીજળને લાગેને દૂર નેનામ છે તેમને
મોઢ જલ લઈ જઈને પથ તોજ નેએ જય પ્રાપ્ત કરી શકે, નદિ
તો નદિ અવ્યક્ત ક્વચિત્તમવ્ય, અવ્યક્ત હિ તત્તિરુત્ત ક્યાદિ લગવદ્યા
મ્યાનુમાન અથકત ને જાણનાશખાએને દુર્ગા પ્રાપ્ત થાય છે, મોઢ
તેમને જ્ઞાન આપનાર મયેતાજ તેઓ દેશાએ આને એ કાગણથી
તેઓ નિરતર જીજ હવેને આધીન જનીને દેશા દેશ છે ૧૦૩

ગૃહસ્થિતાસ્તુ ચે ભક્તાસ્તેષાં સાન્નિધ્યદૂષણાત્ ॥૧૪॥
 પતો હરિયેષુ તિષ્ઠેદ્યોગ્યેષુ સ્વનનંપુ હિ ।
 તત્સાન્નિધ્યે સદા કૃષ્ણઃ સ્વોપભોગાય માયતે ॥૧૫॥
 કૃષ્ણાશયૈર્દુઃસ્થિત્વં તૃપયેવ તૃપાક્તામ્ ।
 અન્યયાન્ત સગ્ર યેષુ પુર્ણ કૃષ્ણો વિરાજન્તે ॥૧૬॥
 શુભૈઃ સેવાંદિભિન્નેષા સનાં સતતસત્તિષૌ ।
 સ્વોપભોગાય કૃષ્ણઃ સ્યાત્તદાસ્યવિવરોદ્ગતઃ ॥૧૭॥

ભાવાર્થ:—શુદ્ધ ભાગ કરીને નદીના મખીપમા ગિધતિ કરવાથી
 જેમ જલ મુખજ છે, તેમ શુદ્ધાદિના ભાગ કરનાસ્તા મખીપમાજ
 પ્રભુ મિનાજે છે, એમ નિઝપણ કયું હવે જોએ શુદ્ધમાં રહે છે
 તેઓને ઉપરજે છે. શુદ્ધમાં રહેનાગ ભક્તોને સન્નિધિમા-મખીપમા
 રહેનાનાઓના રાય જલદી વગરે છે; તેથી તેઓએ જેમાં પ્રભુ ગદેના
 હોય, જેમના ને ભાં મિરિવરધરણુ અગ્રના હોય તેવા યોગ્ય રવ-
 નોમાં, પેતાના જનોમા ગદેવું. એવા ભગવદીય સ્વજનોમા રહેવા
 પ્રભુનો ઉપભોગ, અર્થાત્ પ્રભુના અવરપાશુતનું પાન એ ભગવદીયોના
 મનિધનમા ગદેવાથી નિરંતર કરી ચકાસ છે. જેમ શુદ્ધ પટાદિક
 પાત્રોમા કરી ગમેયું જલ પેતાના ઉપભોગમા આવે છે, તેમ
 ભગવદીયોમા મિનાજતા પ્રભુનો રવપાનદ તેમના મખીપમા રહેવાથી
 પ્રાપ્ત થય છે. શુદ્ધમાં એની રીતે નિષ્પત્ત કરના કુખ પ્રાપ્ત થાય તે
 પણ પ્રભુની અકાચીજ, જેમ દુધના એને દુધથી કુખ થય છે;
 તેમ પ્રભુની ભગન જેને જાણી છે, તેને કુખ પ્રાપ્ત થય છે, તે

પ્રભુ ક્યારે મળે એની આરાધી થાય છે, આ સમય ક્યારે પ્રાપ્ત થાય છે કે ત્યારે શૃંગમા ઉપર જણાવેના ભગવદીય સ્વરૂપનો ન મળે ત્યારે, જેમકે શૃંગમા જન્મ ન મેલ્ય અને તૃપ્તિ તો લાગી હોય અને પછી જેમ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ ભગવદસ્વરૂપાનંદનું પાન કરવાને આ તબક્કા રહ્યો હોય અને પ્રભુના સંકષ્પામૃતનું પાન કરાવી શક એવા યોગ્ય વ્યવસ્થા ન મળે ત્યારે શૃંગમા મિથિતિ કરના આવી રીતે દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે ખીજો માર્ગ પ્રભુ ઉપદેશ છે, આવું દુઃખ અનુભવી રક્તતા ન હોય તેઓએ ભગવદીયોની સેવા કરવી ભગવદીયો કેના હોવા જોઈએ ? ભગવદીયો એવા હોવા જોઈએ કે જેઓમા પૂર્ણ પુરોષોત્તમ સદાનંદ પ્રભુ બિગાજતા હોય, તેવા ભગવદીયોના મમીપમા નિરતર જોવાથી અને એના વચ્ચે ગળોથી તે ભગવદીયોના મુખાગ્રિદમા પ્રકટ થતા પ્રભુના આ પાન દોને અનુભવ કરી રમણ તેવા ભગવદીયોના મુખમાથી પવિત્ર શુદ્ધિ આથી જેમ ક્ષીતલ જમજ નિરતર ઝાડી કરે છે, અને તૂનાતૂરોની તૃપ્તિને, તાપથી તરેલાઓના તાપને શુદ્ધિ છે, તેમજ ભગવદસ્વરૂપામૃતનો અખંડ ઝગ તે ભગવદીયોના મુખમાથી નિમરે છે અને પ્રભુને મળવા હજીનારાઓના મનોરથો પૂર્ણ કરે છે

तस्माद्भक्तियुग्मभक्तिसाधकैस्तु गृहम्यते ।

तादृक्नसङ्गसमवर्तै सदा स्येय ततो हरि ॥૧૮॥

भवन्त्येवानुभूतस्तु नान्यथा सर्वथा भवन् ।

જ્ઞાનાર્થ — ઉપર કહેના કાગ્જેથી ભક્તિથી યુક્ત અને ભક્તિના માધ્યમએ શૃંગમા ગદીને તેવા ભગવદીયોનાજ સમમા મદા રહેવું એવા માર્ગમા પ્રવેશ કરેલા ભગવદીયોએ અને સેવા મિદ્ધ કરનારો

ઈન્છા રાખનારાઓએ ઉપર જણાવેલા ચક્ષુભાવી ભગવદીયોનેજ
સત્સંગ કરવો; નિન્તર તેમની પરિચય કરતા કરતાં તેમનીજ પાસે
રહેવું. એમ કરવાથી પ્રભુનો અનુભવ થાય છે, અન્યથા કોઈ
પણ ઉપાય કરવાથી ભગવદનુભવ તો નજ થાય.

મક્તિમાર્ગપરિત્યાગં ભાવેન વિરહાત્મકમ્ ॥૧૯॥

કૃત્વા યેડંશ્ચિતાસ્તેષાં જીવદેહેન્દ્રિયાદિષુ ।

અવિષ્ટો મગવાનેવ ભાવેન વિરહાત્મકઃ ॥૨૦॥

કૌશલત્તચ્છરીરાદિ પ્રતિમેવ હરિઃ સ્વયમ્ ।

અતસ્તે મગવત્પાસ્તેષાં સક્ષો હ્યપેક્ષિતઃ ॥૨૧॥

ભાષાર્થ:—ફર જનારા જાનીઓને એ દોષ પ્રાપ્ત થતો હતો
કે તેઓને કોઈ આપીને જગ પીરણથી જગ અર્થાત કોઈ આપીને
તેને સત્ય જ્ઞાન આપે તોજ તેઓનું કરમાણ થાય, માટે તેઓ
ખીન જીવેને આધીન બને છે. આજ દોષ ભક્તિમાર્ગમાં પ્રાપ્ત થાય
છે, કેમકે તેમાં પણ સત્પુરુષોના સંગનો ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે
અને ગત્યંગ વિના કોઈ પણ ઉપાયથી ભક્તિ મિદ્ધ થતી નથી,
એમ ભાર રહ્યો કહેવામાં આવ્યું છે, તારે સત્પુરુષો-ભગવદીયો પણ
જીવરૂપ હોવાથી તેઓનો મંગ કરવાની અત્યંત આવશ્યકતા હોવાથી
ભક્તિમાર્ગીયને પણ ખીન જીવેને આધીન બનવાનો પ્રશ્ન આવ્યો;
આ મંડપને મનમાં ધરીને તેનું મમાધન કરે છે ૩:—

ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ લેન રા ભગવદીયો ભગવદ્દર્શન છે.
ભક્તિમાર્ગીય સંન્યાસ જાવશે ત્યારે રક્ષણ છે. તે વિરહાત્મક છે.

જા નાચ રમણ પ્રઘ્ન કામિ કાલિ મહા મુખા એ ૧૧ પ્રકરણોક્ત સન્ધ્યામ,
 પ્રભુના મહા વિપ્રયે મનો અર્ણવ અનુભવ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ભક્તિમાર્ગીય
 સન્ધ્યાસ મધો કહેવાય તેવો સન્ધ્યાસ દ્રુતોમરીને જેઓ ગદેના છે,
 તેઓના છાંદેહ, ઇન્દ્રિય વગેરેમા આક્ષાત્ વિગદવદનાનકરૂપ લાવનડે
 પ્રભુ પ્રવેશ કરે છે પ્રભુ રંગરૂપ હોનાથી સુમર પશુ સયોગ વિર્ધ
 યોગરૂપ દિદલાતક, ૧ હોનાથી આત્મક પ્રભુ ભક્તના દેહન્દ્રિયા-
 દિમા પ્રવેશ છે ભક્તના શરીર વગેરે તો તનારની આન જેવામ
 છે જેમ પ્રભુ સાક્ષાત્ પ્રતિભામા સદૃષ મૂર્તિમા પ્રવેશ કરે છે અને
 તે સ્વરૂપ અનુભવાય છે તેમજ વિગદાતક પ્રભુ વધારે દેહેન્દ્રિ-
 યાદિકમા પ્રવેશ કરે છે, ત્યારે ભક્તો ભગવદુપ મધ જાય છે, માટે
 તેઓના સજ તો અનુભવ કરે વો અને તેમના આશ્રપથી છાંને
 આપી ૧ માનો દોષ નથી

इति श्रीबल्लभाचार्यकृष्णामात्राभिकाक्षिणा ।

हृदिवासेन विहितो मुद्रा सत्सगनिर्णय ॥२२॥

શ્રીમદ્ભાષીય ૧૦ ૧ કૃષ્ણમાત્રની અભિનાતા ધરણનાગ શ્રીકરિ
 દામ પ્રભુનર્થે આ સત્તમ નિર્ણય આનંદનડે રચે છે શ્રીકૃષ્ણ
 પેળમસ્તુ

૧ આ વિષે વધારે જાણના ૧૦ હ્રસ્વ ગણનારાઓએ શ્રીમદ્
 ભાષ્યનો કૃષ્ણાધ્યાય રાખવો

૫૨ ગર્વાં સ્વરૂપવર્ણનમ્ ॥

લસચ્ચલત્પુચ્છગુચ્છા ધૃતકર્ણાં મુલોપરિ ।

ઉત્તુગતીક્ષ્ણશૃંગાગ્રા ગાવો દર્શિવપયાઃ કટા ॥૧॥

સુન્દર ચાસના પુચ્છના ગુચ્છાગ્રા, ગ્રોહા ઉપર જેવે કાન
દલા પાંચ પાં છે અને ઉચ્ચા અભિયાણા શીંગાના અક્ષમાગ
જેને છે તેવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧.

ત્રતનામમુત્રાભોજ વશ્યત્ય. મ્મિતસુંદરમ્ ॥

નિમોત્પરયો નેત્રાણિ ગાવો દર્શિવપયા કટા ॥૨॥

ગરુડસાથી સુંદર એવું જે મળત થયું મુખ કમલ, તેનું
દર્શન કરતી અને આંખોને ખીટી જતી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે
થશે ? ૨.

શૃષ્વમ્વો વેણુગાનાનિ દૃષ્યયથેતનાપરમ્ ।

સ્તદ્યંત્યો ઈદિ ગોષીર્શા ગાવો દર્શિવપયા કટા ॥૩॥

વેણના માનોને મળતી, જાન બૂલી જવાય તેમો આનન્દ
પામતી અને કીર્તિપીઠનો હૃદયમાં રહ્યો કરતી એવી ગાયોના
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩

મચ્છયશ્વરણામોર્ગપિદ્માર્ગજ વાનનમ્ ।

અશ્વપાતૃણીર ગાવો દર્શિવપયા કટા ॥૪॥

શીમજેશ્વર અજીકમલના કિન્દના સમગ્ર સમગ્ર વનમાં જતી
જે જતી વનમાં પામ અગતી તે પોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૪

અર્જુનયત્યો નામાનિ પતિગીતાનિ વેણુના ।

દનદણ્ઠાધંકવલા ગાવો દદ્ધિષયા કદા ॥૬॥

વેણુ વડે ગાગી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજના જગાયેલા નામોનું શ્રવણ
પ્રતી આં દોતે અર્ધા કડોળા આસનાળી ગાયોના દર્શન મને
કયારે થશે ? ૫

વિસ્મયત્યઃ સ્વનાત્યાઠિ ભાવયત્ય સ્વયોગ્યનામ્ ।

સ્થાપયત્ય સ્વસન્ઘ ગાવો દદ્ધિષયા કદા ॥૬॥

ચોતાની જાતિ રિગેરેને બૂલી જતી ચોતાની ચોગ્યતાનો
નયના ક તી અને ચોત ના સમ્બન્ધને પ્રસિદ્ધ કરતી ગાયો ॥ દર્શન
મને કયારે થશે ? ૬

ઉત્તમયત્ય શ્રવણે સ્થગયત્યો ગતિ સ્વકામ્ ।

પિઠાત્યો વેણુપીયૂષ ગાવો દદ્ધિષયા કદા ॥૭॥

કાનાને ઉઠ્યા રાખતી ચોતા ॥ ગતિને રેખા દેતી અને
વેણુમાથી ઝગ્ગા અમૃતનૂ પા ॥ કરતી ગાયોના દર્શન મને કયારે
થશે ? ૭

અરત્યશ્વેતસાસક્તા ગોવર્ધનગિરેસ્તૃણમ્ ।

ધાવત્યો વેણુનાહતા ગાવો દદ્ધિષયા કદા ॥૮॥

ચિત્રપૂર્વક પ્રભુમા સમ્પદ એરી ગિરિનાજ શ્રીગોવર્ધન પર્વતના
ધામને અરતી અને વેણુનાદ વડે બોલાવાતા દોડી જતી ગાયોના
દર્શન મને કયારે થશે ? ૮

वेष्टयत्यो विशेषेण सदा तर्ता गोकुलविषम ।

चेष्टयत्योऽतिवात्सल्याद्गावो दृग्विषया कदा ॥९॥

સદૈવ આર્તિવાળી વિશેષે કરી શ્રીગોકુલાધીસને ચારે માન્ય
૧રી વળતી અને અત્યંત વાત્સલ્યથી એટલા કરતી ગાયોના દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૬

નિતનાયકગમનસમાર્જિતનિજાનના ।

ગણયત્યો ન દુઃસ્વાનિ ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૧૦॥

પોતાના રનામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના કરકમલથી જેના મુખે
પરખાળનામા આવ્યા છે તેવી અને પોતાના દુઃખોને ન અણકારતી
એવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૦

પ્રતિહસ્તયુગપ્રાસદૂવાદલમુસ્વાવપુ ।

મજ્જયતો રસામોઘૌ ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૧૧॥

પોતાના રનામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રજીના બન્ને કરકમલથી જે ॥
મોઢામા ધ્રોવક આવી મળી છે તેવી અને રસના સાગરમા પોતાના
ફેલે તે તરંગોળ કરતી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૧

વિશંત્યસ્તૃણભેન વિવિન ગહ્વર મુદા ।

રક્ષિતા ગોકુલેશન ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૧૨॥

ધાસના લોભે આનન્દ પૂર્વક ગાઠ વનમા પ્રવેશ કરતી અને
શ્રીગોકુલેશ પ્રભુએ જેનું રક્ષણ કર્યું છે તેવી ગાયોના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૧૨

अलौकिकरसप्राप्तिसाधनै वर्णसंपुटे ।

मुधाधिवर्णैर्युक्ता गावो हृद्विषया कदा ॥१७॥

असौष्टिक रसने गेला त्याचा आधत्तप अने अभूतना स्थान-
१२५ येता कांनराणा गायेना दर्शन अने कपारे थरो १ १७

एवेनक्षणसदाधलीलालीना व्रजात्मना ।

वनान्निवर्तिता स्वार्थं गावो हृद्विषया कदा ॥१८॥

जेकजेक क्षण ॥ ही गावा त चीन जनेवी जेवी अने प्रजना
आत्माइय प्रजुये वनगाथी पाछी पावेसी जेवी गायेना दर्शन
अने कपारे थरो १ १८

हृग्ण्य इव नादेन दूरादतिवमागता ।

स्थिताश्चिन्थ्यतिप्राप्ता गावो हृग्ण्यया कदा ॥१९॥

नादधी हरिलीगे जेव नष्टक आवे ते प्रभु जे (वेळुना
नादधी अथवा प्रजुये करेवा गादधी) नष्टी नष्टक आवेसी अने
जने विजभा नीतराछ दूहेली दाव तेम विचर करेवी गायेना
दर्शन अने कपारे थरो १ १९

नमनूत्थाय चित्ता बलिता घृषभैरपि ।

ललिता गतिभिर्मार्गे गावो हृग्ण्यया कदा ॥२०॥

प्रभु जेवा उठ्या के पळ्या छी नीक गावया मरुती अने
मादोधी वीटसायेनी अने मार्गभा दावता खपत साप्तिवद
गायेना दर्शन अने कपारे थरो १ २०

વાદયત્ય કંઠઘટા નાદસંત્યોડ્યનૂપુરમ્ ।

આહ્વાદયત્ય સ્વપતિ ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૧॥

કપટમાં રૂઢેલી બટકીયેનો રણ ૧૨ કરતી અને પગના ઝાઝ
રેનો ઝમકારો કરતી અને તેમ કરી પોતાના સ્વામી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રને
આનન્દ આપતી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૧૧

માસયત્ય સ્વશ્રુમાણિ સુવર્ણાવરણે પુન ।

હલાત્પટ્ટિકાયુક્તા ગાવો દગ્ધિષયાઃ કદા ॥૨૨॥

વગી સોનાના ધરેપાઓથી પોતાના શીંગડાઓને પ્રકાશિત
કરતી અને માથાપગ મોઝિયાવાળી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે
થશે ? ૨૨.

હલાત્ત્વમાનેન સર્ણર્ણેના શોભિતા ।

સિંદૂરનિતમુખા ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૩॥

માથેથી લટકતી સોનાની પાદડી (એ નામના અલ્પકાગ) થી
શોભી ઉઠેલી અને મિન્દૂર બડે જેના મુખને રંગવામાં આવેલું છે
તેવી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૩

પુન સક્લદેહેષુ ગૈરિકાદિવિચિત્રિતા ।

કંકિપિચ્છશિરોમુચ્છા ગાવો દગ્ધિષયા કદા ॥૨૪॥

વગી આખા શરીર ઉપર ગેર રંગેર રંગોથી ચિત્રામણ કર-
વામાં આવ્યું છે, તેવી અને મોરપીછથી માથા ઉપરનો મુછો
ખનાવવામાં આવ્યો છે તેવી ગાયેના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૪

પ્રથિતાને રુપુજાદિમાલદિમિરલંકૃતાઃ ।

દર્શયંત્યઃ સ્વમાહાત્મ્યં ગાવો દૃગ્વિષયાઃ કદા ॥૨૧॥

૩ થેલી અનેક ફૂલ-પાંદ વગેરેની માલા-વગેરેથી સજ્જગારવામાં
, આવેલી અને પોતાના આદાત્મ્યને બતાવતી ગાયોનાં દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૨૫.

નિરુદ્ધા ગોક્તુલેદાસ્યે નિરુદ્ધા વિપિને ક્વચિત્ ।

ન વિરુદ્ધાઃ સમીચેષુ ગાવો દૃગ્વિષયાઃ કદા ॥૨૬॥

શ્રીગોકુમાધીશજ્ઞના મુખકમલમાં ગદ્યેય ચિત્રવાળી અને કાક
વાર વનમાં રોકાયે ગયેલી છતાં પોતાનાઓમાં કદાપિ વિરુદ્ધ નહીં
(મદા અનુકૂળ) એવી ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૬.

અપ્રેરુત્ય સ્વગોવિદં તૃપ્યંતં સ્વજનૈઃ સહ ।

પરાવૃત્ત્ય સમીક્ષંત્યો ગાવો દૃગ્વિષયાઃ કદા ॥૨૭॥

પોતાના ગ્રાહિયાઓ માથે નાચ કરના શ્રીગોકુલિન્દને આગળ
કરી મોડું ફેરવી પ્રજ્ઞતાં દર્શન કર્યો કરના ગાયોનાં દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૨૭.

સ્વસુરોપ્પતરજસાઽન્લંકૃતમ્યામિકુંતલા ।

સંગંધાતિશયોન્મુક્તા ગાવો દૃગ્વિષયાઃ કદા ॥૨૮॥

પોતાની અર્દાઓથી ઉટેલી રજવડે સ્વામી મીઠામંદજના
કેસ ટણગારી આપ્યા છે તેવી અને પ્રજ્ઞ સચેના ગદ્ય સમન્વયથી
ઉન્મત્ત ૨.૪ ગયેલી ગાયોનાં દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૮.

અનાતિકગતિપ્રાપ્તપ્રમોદપુત્રકાવિના ।

વિલોકિના સ્વામિનીભિર્ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૨૯॥

૧૪ની નજીક જતા ઉતાન ચોરના આનન્દથી ચોરના રાખા
અચાગા અને ગોડા ગનાઓ જેની આમ્ નિકાળી ગી ડે, તે રી,
ગાયોના દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૨૯

તદ્દર્શનમહાનદસદોહશિયિળી કૃતા ।

ત્રિસ્તુતસ્વૈષ્ટગત્યો ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૩૦॥

ગોડાગનાઓના દર્શનથી થોના મદાન અપૂર્વ આનન્દથી
હીની થઈ ગયેની અને તેથી પોતાની ગતિને ખૂતી ગયેથી ગાયો ॥
દર્શન મને ક્યારે થશે ? ૩૦

સ્વામિનીમુલ્લેખદ્રેવચ્ચકોર્યો ધૈર્યવર્જિતા ।

ન લીલાપ્રતિષ્ઠિન્યો ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૩૧॥

ગોડાગનાઓના મુખઅન્દ ત ૫ નડારીરપ, ધીરજ રિનાની
અને લીલામા પ્રતિષ્ઠા ન કંનારી એની ગાયોના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૩૧

લોગ્નિતરચિકીર્ષો સ્વપ્રમોરમે ગૃહ ગતા ।

તદગતિ ચોષયત્યો ગાવો દૃગ્વિષયા કદા ॥૩૨॥

અન્ય લીલા કરવાની ઇચ્છાના પ્રભુની શ્રેલાજ ધેર ગયેથી
અને પ્રભુ હવે પધાગે તેવું જતાતી ગયોના દર્શન મને ક્યારે
થશે ?

સમાગતનિઝપ્રેઠ્ઠદર્શનનદસપ્લુતા ।

સ્વદોહનાયામિમુખા ગાવો દ્વિવિષયા કટા ॥૩૨॥

આરી પહોંચેલા પોતા ॥ ગત ત વ્હાલા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ ત્યન્દ્રનાં
દર્શને લીધે આનન્દથી ઉભરાયેલી ઓ દોહાવાની ક્રિયા માટે
તેણે યથ રૂઢેની ગાયોના દર્શન મેં કર્યારે યશે ? ૩૩

નિયોગપાશરચિતગોપવવાવલોક્તિ ।

તૂર્ણોભૂતા સ્વદોહાય ગાવો દ્વિવિષયા કટા ॥૩૪॥

નોઝવડ ધારણ પૂતા થતના ગાયણ વેષમાળા ગોવાળ જેમની
સાથે ભેદ પૂકલા છે તેરી અને દોહાવાની ક્રિયા માટે તને ૧ શા ત
થો ઉમેની ગાયોના દર્શન મેં કર્યારે યશે ? ૩૪

વેણુનાદકૃતિસ્તરૂપગતયો નેહનોન્મુસા ।

આનદમીલનનયના ગાવો દ્વિવિષયા કટા ॥૩૫॥

વેણુનો ના થતા જેની હૃદયવચ ૧ ૧ ક્રિયા તને ગેમાધ
૨૪ ૨ તેરી દાહાની ક્રિયામાં અનુકૂળ થઈ રૂઢેની અને આનન્દ
થી આપો આપેથી છે તેથી ગાયોના દર્શન મેં કર્યારે યશે ? ૩૫

ગોઝાદમચ્ચન્નરન્નુપુરસિન્નિન્ ।

આકર્ણ્ય નિશ્ચલતરા ગાવો દ્વિવિષયા કટા ॥૩૬॥

ગોઝા ૧ ૧ આમી શ્રીકૃષ્ણ ત્યન્દ્ર ॥ મન્દમન્દ સાધવાથી મુન્દ
ગોઝા ૧ ૧ આકારને સુશ્રી આસન્દ ક્રિયા દ્વિ રૂઢેની ગાયોના
દર્શન મેં કર્યારે યશે ? ૩૬

ચનાતિકગતિપ્રાપ્તપ્રમોદપુચ્ચકાકિના ।

વિલોકિતા સ્વામિનીમિર્ગામો દુઃખિણ્યા કટા ॥૨૯॥

નજની નજીક જતા ઉત્પત્ત યથેના આનન્દથી યથેના રામા
અચાગી અને ગોપાંગનાઓ જેની માત્ર નિહાળી રહી છે, તેવી
ગાયોના દર્શન અને કથારે યથે ? ૨૯

તદ્દર્શનમહાનન્દસદોદ્દેશિયિલી કૃતા ।

વિન્મુત્તમ્બેષ્ટગનયો ગાવો દુઃખિણ્યા કટા ॥૩૦॥

ગોપાંગનાઓના દર્શનથી યથેના મહાન અપૂર્વ આનન્દથી
દીની ધર્મ ગ્રેષ્ઠી આ તેથી પોત ॥ ગતિને જૂની ગ્રેષ્ઠી ગાયો ॥
દર્શન અને કથારે યથે ? ૩૦

સ્વામિનીસુલ્લસદૈવજનોર્થો કૈર્થ્યશક્તિતા ।

ન લીલાપ્રતિબંધિન્યો ગાવો દુઃખિણ્યા કટા ॥૩૧॥

ગોપાંગનાઓના સુખાન્દ તદ્દ નગરીગપ, ધીરજ વિનાની
અને લીલામાં પ્રતિબંધ ન કરનારી એવી ગાયોના દર્શન અને
કથારે યથે ? ૩૧

લીંગતરવિકીર્ણો સ્વપ્રભોરમે ગૃહ ગતા ।

તન્નગતિ ચોષયત્યો ગાવો દુઃખિણ્યા કટા ॥૩૨॥

અન્ય સ્ત્રીના કરવાની કન્ડાશળા પ્રભુની પેલાજી ધેન ગયેલી
અને પ્રભુ હવે પધાંગે તેવું જનાવની ગયોના દર્શન અને કથારે
યથે ?

સમાગતનિઝપ્રેઠ્ઠદર્શનાનંદસંપ્લુતા ।

સ્વદોહનાયામિમુક્તા ગાવો દર્શિપયાઃ કટા ॥૩૩॥

આવી પહોચેલા પોતાના અત્યંત વ્હાલા પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના
, દર્શનને લીધે આનન્દથી ઉભરાયેલી અને દોહાવાની ક્રિયા માટે
તૈયાર થઈ રહેલી ગાયોના દર્શન અને કપારે થશે ? ૩૩.

નિર્યોગપાશરચિતગોપવંપાવલોક્તા. ।

તૂર્ણાંભૂતા. સ્વદોહાય ગાવો દર્શિપયાઃ કટા ॥૩૪॥

નોંઝવડું ધારણ કરતા થયેલા ગોવાળ વેપવાળા ગોવાળ જેમની
સાથે જોઈ રહેલા છે તેવી અને દોહાવાની ક્રિયા માટે તૈયાર રાત્રી
થઈ ઉભેલી ગાયોના દર્શન અને કપારે થશે ! ૩૪.

વેણુનાદકૃતિમ્નચ્ચગનયો દોહનોમુસાઃ ।

જાનંદમીલન્નયના ગાવો દર્શિપયાઃ કટા ॥૩૫॥

વેણુનો નાદ થતા જેની હવનચક્ષુની ક્રિયા તૈયાર દોહાઈ
રહી છે તેવી, દોહાવાની ક્રિયામાં અનુકૂળ થઈ રહેલી અને આનન્દ
થી આજો ગાયેલી છે તેવી ગાયોના દર્શન અને કપારે થશે ? ૩૫.

ગોન્દાદર્મગ્ચચ્ચરુદનૃપુરસિન્નિત્ત્વ ।

ગાકર્ણ્ય નિથલતરા ગાવો દર્શિપયાઃ કટા ॥૩૬॥

ગોકૃપના રવાથી શ્રીકૃષ્ણચન્દ્રના મન્દમન્દ ગાયવાથી મુન્દર
માંડરના ઝગઝગને આંધળી અત્યંત ચિર દબી રહેલી ગાયોના
દર્શન અને કપારે થશે ? ૩૬.

સ્વતઃ સ્વરસદાનાથ સર્વભાવૈકત્યપરા ।

દર્શન્યો ગોકુલેશસ્ય ગાવો દગ્ધિવપયા કદા ॥૩૭॥

સર્વોત્ક્રમણ્યમા એકાન્ત અને જાતેજ પોનાના દૂધ વગેરે મ્મને
દેવા શ્રીગોકુલેશાધીરાના પ્રબલભવના દર્શન કરતી ગાયોના દર્શન
મને ક્યારે થશે ? ૩૭

ગોઠે ગોપજનાક્રાંત રાગ્રૌ વાર્તેન ચેતસા ।

વિભાવયત્યસ્તા લીલા ગાવો દગ્ધિવપયા કદા ॥૩૮॥

ગોવાળાથી અગત્યક ગોકુલમા ગતિને અમથે આર્તિના ગા
ચિત્તથી પ્રભુની લીલાઓની લાવના કરતી ગાયોના દર્શન મને
ક્યારે થશે ? ૩૮.

एव मनोरथ नित्य यच्छन्तु मयि मत्प्रभो ।

प्रसन्ना गोकुलेशस्य गावो भाव स्वपालके ॥૩૯॥

આ અમાણે મારા પ્રભુ શ્રીગોકુલેશની પ્રસન્ન એવી ગાયો મને
મારા પાસકે પ્રભુમાના મનોરથરૂપ રૂહેવા લાવને સદેવ આપો. ૩૯

૫૩. કાર્પણ્યોક્તિઃ ।

(અનુવાદકઃ—ખદરીનાથ કાશીનાથ શાસ્ત્રી)

ઘાઙ્છામિ સેવનં નાથ સ્વાર્થે ન પાદયોસ્તવ ।

ન જાને તત્ર કો વાસ્તિ પ્રતિબન્ધો હ્યદટ્ટનઃ ॥૧॥

ભાવાર્થ—હે નાથ હે હૃદયેશ્વર ! આપનાં પરમ કામજી ચરણા-
રવિન્દની સેવા કરવાની ઈચ્છા રાખું છું તે પણ હે પ્રભો મારા
સૌકીક સુખની જરા પણ આશા રાખ્યા શિવાયજ સેવા માગું છું.
ગમે તેટલા અને તેવા સૌકીક સ્વાર્થો સરે પણ પરમકૃપાકુ આપ-
નાના ચરણનાં પ્રીતિ ક્યાં વગર કંઈ એવ નજ પડે, હે પ્રભો !
પારંપાર આપની સેવા માગું છું છતાંય મારો પ્રતિબન્ધ મટતો નથી.
કદાચ પૂર્વજન્મનાં પ્રારબ્ધ એવાં દરો કે શું ? હે નાથ ! આપ તો
પ્રારબ્ધને પણ મટાડનારા અને પાપોને દૂર કરનારા છો; તેથી
જીવને પ્રતિબન્ધ નજ હોય તથાપિ હું કંઈ સગજી શકતો નથી કે
શા માટે આપની સેવામાં પ્રતિબન્ધ આવે છે ? ૧.

ન જ્ઞાનં ન ચ વૈરાગ્યં નાપિ ભક્તિસ્ત્રિવિધા ।

વથ મે મનસો દાદર્યં મહેન્નિઃસાધનસ્ય હિ ॥૨॥

ભાવાર્થ—હે પ્રભો શાસ્ત્રોમા સાંભળ્યું છે કે સાધનોથી સાધ્ય
મિદ્ર થઈ શકે ॥ તે પ્રમાણે મારી પાસે તેવાં સાધનો પણ નથી
હું તો કેવળ નિઃસાધન છું જગવત્ શાસ્ત્રોમાં આજ્ઞા કરી છે કે
જ્ઞાનં કર્મ ચ મક્તિય યાન કર્મ અને ભક્તિ આ ત્રણ પ્રકારે પ્રભુ
મળે છે તેમ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં પણ આજ્ઞા કરી છે કેનહિ જ્ઞાનેન

સદ્દેશ પવિત્રમિદં વિચિત્રે રૂપેન સિવાય આ જગતમાં કોઈ પવિત્ર
 વસ્તુ નથી તો મારામા તે મુજબ જ્ઞાન પણ નથી બીજું સાધન
 શાસ્ત્રમાં વૈરાગ્ય કહેલ છે. શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે પણ વૈરાગ્યપાત્રન કરવા
 માટે ખામ આગ્રહ કરી છે. તે પ્રમાણે મારામા વૈરાગ્ય પણ નથી
 કાગળ કે લૌકિક જામકિત નાગ ન પામે ત્યાં સુધી આપનામાં,
 આસક્તિ થતી નથી નેમજ ઉત્તમ પ્રજાગ્ની અર્થાત્ શ્રેયશ્ચક્ષુ
 ભક્તિ પણ મારામા છે નહી. ઉત્તમ ભક્તિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી જીવોને
 દેશપણ અવશેષ કાર્ય રહેતું નથી. જેવી રીતે શ્રુતિશ્ચ ગોપીજનઃ
 નેત્ર્યે આપની શુદ્ધ ભાવથી ભક્તિ કરી ઉત્તમોત્તમ સેવાનું શય
 પ્રાપ્ત થયું છે; તેવી રીતે કે પ્રભો મારામા ભક્તિ તપી પણ માપન
 નથી. આવી રીતે ચોતગ્રંથો કે નાચ ! હું તો માપન રહિત થયો છું.
 આચાર્યશ્રીએ આજ્ઞા કરી છે કે જ્ઞાતશ્રી સા પરા મતા સેવાના દરેક
 પ્રકારો કરતાં માનસી એવા મર્દ શ્રેષ્ઠ છે. એટલે અન્ય મનનો
 દરેક વ્યવહાર આપશ્રીગજ હોઈ શકે. તે મુજબ જ્યારે મારાથી
 માનસી સેવા સિદ્ધ થઈ નથી તો માત્ર મન આપના ચરણકમલની
 સેવામા શી રીતે દદ અછ શકશે. આપની કૃપા મિવાય માફ સાગ-
 થ્યું ડેજ નહિ. ૨.

લૌકિકં વલેશહેતૌ મે સર્વદા મનસો ગતિઃ ।

ન વંચિ કેન દૌષેણ વર્તેત લૌકિકપ્રિયઃ ॥૩૧॥

ભાવાર્થ;—હે કૃપાનાથ જ્યાંસુધી મનનો દરેક વ્યવહાર લૌકિક
 સુખ માટે ગુંધાયશો હોય છે ત્યાંસુધી સ્વભાવદુષ્ટ જીવ ખરું સુખ
 અને ખરું દુઃખ જોઈખી શકતો નથી લોકમાં જાદુજ જ્ઞાનીકાકથી
 નેકંહું, તો કેવળ કશેરા મિવાય અન્ય દેહપણ મળતું નથી કમળ

કે જ્યાં અદત્તા અને મમતા બધાય છે ત્યાં કનેથ સિવાય કંઈ
 હોતું જ નથી. શીશાગવતમા પણ તથામસી ઘણેશ એ શિવ્યસ
 લૌકિક સુખમાં લગીપગી રહી આપની સેવાને ન કરનારા જીવો
 મારે કસેગ ગહે છે તવીજ રીતે કેવલ કલેશના કાગળ રૂપ આ
 લોકમા મારા મનની ગાંઠ નિત્ય દબાય છે હે પ્રભો ! એવું એક
 પણ દુણ જાણું નથી કે જેમા મારું મન લૌકિક સુખની ચિન્તા
 કરવાથી ખરેલું હાથ, હં ભગવાન ! એવો મારા દુષો દેષ દશે કે
 માગ ચિત્તમા દ મેર ! લૌકિક પ્રેમ અને સુખની મકાન જ ભગતી
 ગહે છે જ્યાંસુધી લોકમા પ્રીતિ હોમ ત્યાંસુધી હું આપના અનો-
 કિક ગદ્યને શી રીતે સમજી શકું. ૩

ત્યયા सर्वसमर्थेन सर्वत्राङ्गिर्लोक्यापि ।
 यदि मे नहि निस्तारल्लोकिया का गन्मिम ॥१॥

ભાવાર્થ — હે કૃપાનાથ ! આ તો જનુમ્ અર્જુનમ્ જ વધા
 જનુમ્ = હું મમર્થ હા મમે તેવું અન્ય દેવાદિકથી ન મી રકે તેવું
 મારું હોય, તો તથા આપ આપના ભક્ત મારે તે કાર્ય કરી ને છો.
 અને ઘણી વખત આપશ્રીના ભક્તજનનો ઉદાર કૃપા મારે આપે
 અમાધાગ્ય કામો કરેલા પણ છે અપના પન્મ ભાત ગોપીજનો
 તેમજ મર્ધાદના ભક્તો પ્રદુતાદ અર્જુન રિગેરના ઉદાર મારે આપે
 સમર્થ કાર્યો કરેલા હ. તો હે પ્રભો ! સર્વસમર્થ એવા આપશ્રીથી
 મારા કામ્ય નિસ્તાર થશે નહીં નો પડી તથા લોકમા પણ મારું
 નિશ્ચય કરનાર હોમજ નહીં, કાગળ કે આપને ઝોડીને દરેક જીવો અને
 દેવો પ્રાર્થત હે, અમમર્થ હે—અપૂર્ણ હે. જો આપ સર્વ મમર્થ
 પ્રભુ પોતેજ આ પ્રમળ ગનિવાળા લોકમથી ત ગવી આપની મેવામા

પ્રવેશ કરાવો તોજ બની શકે તેમ છે, અન્યથા હે પ્રાણનાથ, મારી
ગતિ આપના સિવાય છેજ નહીં ૪.

દુષ્ટતાં મ્વમ્ય જાનામિ ધર્મત્યાગ ચ સર્વથા ।

કિં કરોમિ ન યૌ કિંચિત્ સ્વાધીર્ન સેવકમ્ય મે ॥૫॥

ભાવાર્થ — હે સર્વોધાર પ્રભો, શ્રીમદાચાર્યચરણની આરા છે
કે 'જીવાઃ સ્વભાવતો કુપ્ત્ય જીવો પોતાના સ્વભાવથી દુષ્ટ છે, અર્થાત્
પોતાના ધર્મ સાથે મ્હેરા લાભનો લ્યાગ કરે છે; તે મુજબ હું
પણ લૌકિક સુખ અને ન્યાયના વધારે આગ્રહિતનાથો હોઈને
આપને વખતોવખત પરિશ્રમ આપું છું' કાગળ કે સ્વભાવ એવો હાથ
છે કે કોઈ સાધારણ વ્યક્તિથી તે કામુખા આવી શકતો નથી.
શ્રીમદ્ ભાગવતમા પણ આરા કરી છે કે સ્વભાવો દુરત્યજો નાપ
કાશીયનાગ રત્નિ કરતા કહે છે કે હે પ્રભો ! જીવોનો સ્વભાવ
એકદમ મુશ્કેલી શકતો નથી આપની કૃપા હોય તોજ સ્વભાવ
પરિવર્તન થઈ શકે, ને પ્રભાણે હે નાથ ! મારી દુષ્ટતાને દુ બરાબર
અમળું છે તેમ જીવનો ધર્મ આપની ભક્તિ કંવાનો છે તર્વદા
સર્વમાયેન મજનીયો મજાધિવઃ એ શ્રીમદાચાર્યચરણની આરા અનુમા
અમારો તો ખાસ ધર્મ આપની સેવા કરવાનો છે તે સેવા પણ
લૌકિકાસક્તિ હોનાથી જુગી જાય છે હે પ્રભો હું શું કરું મારી
મત્તાની વાત જરા પણ નથી તેમ માગ લાગાનું કશુંયે નથી
જેથી કરીને હું મારી દુષ્ટતાનો લ્યાગ કરી આપની મેવા કંવાને
તત્પર બનું. આપના કૃપામય સિવાય મારું કશું પણ સામર્થ્ય
નથી ૫.

સેવકાભાસતા યદ્યપ્યસ્તિ નાય તવાપિ તુ ।
નિજાચાર્યમલાદેવ પશ્ય મા કરુણાદૃશા ॥૬॥

ભારાથ — હ કૃપાનાથ, જો કે મારામાં આપના સેવકાના જેવો આભાસ તો છે. પણ તે આભાસથી શુ ફલ મળવાનું છે. આભાસ તો મિથ્યાર્થ પ્રતિપાન કરનારા હોય છે તેથી તે ગમે તેવો પ્રબલ આભાસ હોય તેથી પણ મારો શો અર્થ સરવાનો છે. સ્વપ્નમાં પ્રાપ્ત કરવા બોજનનું ક્ષણ મારે હાથે જ નથી જાગૃત કરાયા તે બોજન નામશેષ જ રહી જાય છે તેવીજ રીતે હ પ્રભો, સેવાનો આભાસ તો ફક્ત જાતના લોભને હેતુવા પૂરતોજ દેખાય છે હે દયાનિધાન, મારી આવી ગિચ્છિ હોવાથી આપ શ્રીમદાચાર્ય-અરજીના સંપર્કથી પણ મારા ઉપર કૃપાની દૃષ્ટિ વર્ષાવી દર્શન આપવા કૃપા કરે, કાનૂન શ્રીમદાચાર્યઅરજી આપના વદનાવતાર છે અને આપશ્રીના આગ્રહથી તે વદનસ્વરૂપ મિત્રકુલ અજાય નથી, એટલા સાથે આપને વાનરા રિત્તુ છે, ને ગાંધી ગાંધી અને બીજી છે. અર્થાત્ અમે સર્વે કૃતો આપના દમરૂપ મારો હોએ અને આપનોજ વસ છીએ અશીએ તે। કાનૂન અશી ત- કૃપા કરવીજ જોઈએ જો કે હે નાથ આપ તો રક્ષા કૃપા હોવાથી કૃપા કરે। છે પણ અમારા ત્રિગ્ગિ આવરણોથી આપની કૃપાને કુલ અંજાખી રકતો નથો મારે આપ કૃપામય દૃષ્ટિ અમારું ઉપર કરે। કે જેથી અમે આપની કૃપાને અંજાખત થઈએ ।

न चैतदुचितं नाथ त्वदीयो दैन्यमेव हि ।
(ना) प्राप्नोति सर्वतो निम्नं परिहासास्पदं तव ॥७॥

ભાવાર્થ—હે ભગવાન હે નાથ આપ નર્વ સમય અને કૃપાથી હો અને કૃપા એ આપનો અસાધારણ ધર્મ છે એટલે અમે સ્વાર્થી જીવ હોવા છતાં પણ આપ તો કૃપા દર્શિથીજ અમારો ઉદ્ધાર કરો તેમા શક હોયજ નહીં છતાં પણ હે નાથ આપનો ભક્ત થકેને ભોકમા જોત રથી તુમ્હ સ્વાર્થની ખાતર કગાય જેવો ફરતો રહે તે તો આપને પણ હીં ભાગે નહીં, મરણ આપની સમક્ષમા દૈન્ય પ્રાપ્ત કરીને આપના અવીરકિક દશનાર્થ પ્રધાન કરે નામા આવે તેજ ગગન ગચ્છાય પગુ લૌકિક તુમ્હ પુત્ર પૌત્ર પણ પગરેના મુખ પ્રાપ્ત કરના માટે જે પ્રયત્ન કરામા આવે અને તેને અમે લોકિક ઉચ્ચ સાગ દીના કાચમા આવે તે તો આપના તમીકે ઓગખાના ભક્ત રહે જગ પા ઉચિત નથી કદાચ આપનો થકેને કેવન આપનાગાજ પરાચકુ ન થતા ઉત્તમે રામ સાધન નિશ્ચય ન મેળવી શકે તો તે ઉપપ પણ આપનુ દાન્ય કરન ની ગચ્છાય ભક્ત તા ગાતા દદ આશ્રય રાખીને આપનામા ગાયણ થકેને રહે પડીનુ દરેક મર્થ આપા ઉત્તર ગાય જ

(આ પ્રભાકમા શ્રીદગિયજી જે છે, કે આપનો ભક્ત થયા પછી-એક પૈષ્ણુન બન્યા રડી જો તેનામા દીતા ન હાય તા તેમા એને કનક નથી, પણ આપોજ છે, એની પ્રકટી થવાની નથી પણ આપનીજ થવાની છે, કાણુ કે એ આપનો છે, તાતર્થ કે બીજા માર્ગમા જેમ જીવેજ મર્થ પ્રયત્નો કરના પરે જ તેમ પ્રિયમાગમા નથી એ માર્ગમા તો પ્રાપ્તને એટલુજ દદવાનુ રહે છે કે આપનો છુ. આપને રાજે છુ, આટલાથી એમામા સર્વ નિર્ગુણ ભાવના પ્રકટાવની એ અનુભવ ઉપર જાગ છે, અને શક નહીં, કેની ઉત્તમ ભાવના, ધન શ્રીદગિય પ્રભુ' । ।)

વદામિ નાથ કસ્યાગ્રે દુ સં હૃદયસમ્ભવમ્ ।
 ન પશ્યામિ ત્રિલોક્યા તુ યો મે દુ સં નિવારયેત્ ॥૮॥

ભાનાર્થ — હે નાથ, જગતનો વ્યવહાર એવો હોય છે કે
 'પોતાના અમ મા તો રનેહી સિવાય કાંઈ પણ પોતાનું દુખ ખોલી
 રકનોજ નથી તેની રીતે હું પણ માટે દુખ અન્ય કોઈ સમક્ષ
 કહું ? કારણકે હું ખો તો એક પ્રકારના હોતા નથી દરેક હું ખોમા
 હૃદયનું દુખ અસાધ્યગણ કહનાય છે તે હૃદયનું દુખ અન્ય કાંઈ પણ
 જાણી રહે તેમ નથી કદાચ કેંઈ આપનો અનુગૃહીત ભક્ત હૃદયનું
 દુખ જાણી પણ શકે તો તે દુખનું નિવારણ કેની શકે નહી
 એટલા કાંઈથી માર દુખ હવે કાંઈના મમક્ષ ગ્હી શકું તેમ
 નથી લોકમા હૃદયે-છું જેવા યજ્ઞને રૂનારા અને કહેનારા તરીકે
 ધણા માણસો અને જેવતાઓ પણ ગણે છે પણ તરો પૈકી એક
 પણ એવો નથી કે માગ હૃદયના દુખને ઓળખીને દૂર કરી શકે
 હૃદયનું દુખ તો તેજ જાણી શકે કે જે હૃદયમા નિગ્નવર વાસ કરતો
 હોય આ નિલ હૃદયમા મિરાજે છો અને હૃદયના તાપને શમાવના
 પણ આપજ શક્તિમાન હો માટે ત્રણ લાગમા પણ આપના
 સિવાય એવી એક પણ વ્યક્તિ નથી કે જે માગ દુખનું નિવારણ
 કેની શકે ૮

(દુખ નિવારણ મટે અરે, ડુંકડા ડુંકડા માટે એક સામાન્ય
 માણસની શુદ્ધાભિગિ કગતા વગને આ શ્લોકમા સંજ્ઞકે હૃદકો
 લગાવ્યો છે, જગનમા એવો કયો સર્વોચ્ચ સુખી સંજ્ઞન હયાતી
 ધનવે છે, કે જે પોતે સુખી હોઈને અન્યના દુખ કાપી શકે જેને
 આપણે આપણા દુખો દેડવા મિનતા હોઈએ છીએ, તે પણ તિરોહિ-

તાનન્દ હોશને દુખીજ દોષ છે, તેવ ઝાની વિનતી કરતી ઝેના કરતા એવુ સુખ મર્વાદા ત્રિજાવામદિત છે, જે જાને સુખ-૫ ઠ, આનંદપન જે મદાનો તમારો મિત્ર છે, અરે સદસ્મિયો કદીને તમાગ મિત્ર તનરે વે જેને ઝોળખાવે છે, તેજ ને શ્રીયરોદોતન ગનાસિત પ્રાગે નમારે દુખ ઠડો, તુ દુખ નિવાનની સમિતિ, ઝેનામા નથી : તો પછી જગત્મા કયો માણસ એવો ઠ, ૬ જે દુખ નિવાનની ગદિન ધનનો દોષ ૨ આ જનામા આગાનંદ દુખ કે જોરિદ દુખની વત નથી પણ પ્રભુદિવ્ય-વરિન પગ તાપનુજ નક છે ૨)

ત્વમેવ कण्ठा कार्या गच्छेत् गच्छेत् मयि ।

यदा स्वाम्येन मततं वर्गेमि तव मेवम ॥૨૥॥

૬ ભગવન્, આસિન્ધો, આપનેજ માગ ઉપર તો કૃપા કરવાની વડી. આપના મિત્રવ જ્યારે કોઈપણ મગ ઉપર નિવામક ના તે દહે આપને ગા વખને વિશેઃ અમયની ગદ જોવાની નજ દાયક નો આપનોજ છુ એટલે પછી આપના તરીકેજ મારો સ્વીકાર થવો જોઈએ, મમે તેવો છુ પશુકુ તો આપનોજ છુ માટે આપના શિવાય માર્મનો આશ્રય માટે સ્વખામા પણ ન હોય, ગાપા પામે અમાગ જેવા પુરૂષ બકનો તો અમખ્ય દમે પરન્તુ મારી સમક્ષ નો માગ શરણુ રૂપ દુખના નિવારણુ કરનાગ આપ એકજ હા હે પ્રભો, જમા સુધી આપ મારા ઉપર કૃપા કરો નહી, ત્યા સુધી માગચિત્તો શાંતિ ચતાની નથી, અો ચિત્તશન્તિ રિના આપનો સેવા બગાગ ગને નજ થઈ શકે અર્થાત્ આપનામા પગચણા જોજો અો

ધન્વિયોની શુદ્ધતા ત્યારેજ યદ્ય રહે જ્યારે ચિત્ત સ્વસ્થ હોય,
એટલા માટે ચિત્ત સ્વચ્છતાથીજ આપની સેવામાં આનંદ મળે છે
જો ચિત્ત સ્વસ્થ ન હોય તો અમુક વખતજ સેવા થઈ શકે, પરંતુ
કાયમની સેવામાં નિપુણતા પ્રાપ્ત થઈ શકે નહીં અને સદાને માટે
આપના વિમુખ રહેવું પડે. આપનાથી હું વિમુખ તો નહીં રહી
શકું જ્યાં આપ મારા ઉપર કૃપા કરી મારા ચિત્તની સ્વસ્થતા
કરો. હ

(આ શ્લોકમાં શ્રીકૃતિગાયક —

(જેવો તેવો હું) એમ કહીને ખોતાડી દીનતા સ્પષ્ટ રૂપે મારા
જન્મની નજા છે મહાનુભાવી શ્રીકૃતિ ગાયક જ્યારે જેવો તેવો
જણાવે છે તેનો મર્મ હોઈ શકે, કે 'પુષ્ટિભક્ત તો હમેશા
દીનતાથી ભરેલો અને પ્રભુની કૃપાથી જ પોતાનું મલનરૂપ કાર્યની
સિદ્ધિ આકારનાર હોય છે.' આ ઉપરથી ગિદ્ધ થાય છે, કે
'ચિત્તની સ્વસ્થતા માટે પુષ્ટિભક્તને કોઈ યાગમાધનની કે આન્દ્રા
પણાદિ વસ્તુની જરૂર રહેતી નથી. પ્રભુની કૃપાથીજ ચિત્તના ઉદ્દેગ
મટે પ્રભુની કૃપાથીજ હૃદયના રાગ શાન્ત થાય પ્રભુની કૃપાથીજ
પ્રભુની સેવા થાય, એજ કનકારો પુષ્ટિભક્ત હોય છે, દૈશ્યવો
કોઈ ધ્યાન આપશે કે ?)

સર્વજ્ઞે बहु कि वाक्य मया नाथ कृपानिवो ।

दिभार्यै सदृश कार्यं सेवके मय्यनुग्रह ॥૧૦॥

(ભાવાર્થ) હું સર્વજ્ઞ હાથવાન, પુનઃ પુનઃ આ બાબતમાં
આપને વિનવવા ને હીક લાગુ નથી, કારણકે વિરેષ મમનનાવાનુ

તો તેને હોઇ શકે કે જેને કોઇપણ ગાયનનું જ્ઞાન નજ દોય આપ
 તો સર્વંશ હો. અર્થાત્ દરેક સ્થળમાં જે જે થાય છે થયું છે
 અને થવાનું છે. તે મર્વને જાણનારા આપ એકજ હો. તેમ કદાચ
 કોઇ સર્વંશ જેવો હોય અને કૃપાજી ન દોય તો કોઇ પણ અર્થ
 નજ મરે, એવા યોગી લોકો અગર દેવતાઓ પણ કોઇ કેઇ દોય છે.
 કે જે જાણ કાલનું જ્ઞાન ધરાવતા હોય પરંતુ તેથી મારો અર્થતો
 સિદ્ધ થવાનોજ રાનો હોય ? મર્વંશ હોવા છતાં પણ કૃપાજી ન દોય
 તો તેનું મર્વંશપણ કાઇ કામનું નથી એટલા મારે આપતો સર્વંશ,
 પણ હો અને કૃપાના સાગર હો. જે સાગર રૂપ હોય તેમને ત્યાંથી
 કાઇ વિમુખ તો નજ જાય તો હું પણ આપ કૃપાના મમ્મડ પામે
 આપની કૃપાની માયના કરવા આપના ચરણમાં ઝુકી રહ્યો છું.
 કદાચ આપને વિચાર કરવો ઘટનો હોય તો આપ ભમે ગમે નેટસો
 વિચાર કરજો પણ આપના સેવક તરીકેના અધિકારને યાન્ય લાગે
 તેવો અનુમદ તો મારો ઉપર થવાજ જોઇએ. કારણ કે મારે
 આપના નિયામ કોઇપણ અનુમદ કરનારો નથીજ. નેમ થવાનો નથી
 એટલા મારે આપને ચારંચાર વિનવું છું કે આપના સેવક તરીકેનું
 માન મનવવું ને કેવળ આપનાજ હાથમાં છે. ૧૦

विश्वासस्तु निनाचार्यपादयोरस्ति सर्वथा ।

न जाने जायते माय दलंबः केन हेतुना ॥११॥

(ભાષાર્થ)કે કૃપા સિન્ધુ ભગવત્, આપના ચરણચિન્હમાંજ મારો
 વિશ્વાસ નહો એવી રીતે આપશ્રીને માનવાનું તો નજ દોય કારણ
 કે શ્રીમદ્વલ્લભાધીય અષ્ટકું શ્રીમુખ છે, અને આપશ્રીએ મારો

અને આપશ્રીયે મારા જેવા પામર જીવેના ઉદ્ધાર કરવા માટે
 શ્રીવાગીશ પ્રભુને આજ્ઞા કરીને આ જુલક ઉપર પધાગવ્યા છે.
 અમ અને આંગી બન્ને જિન્ન હોતાજ નથી આપ સાક્ષાત્ કૃપાતુ
 સર્વંસ પ્રભુ છે. ત્યારે અપના શ્રીમુખપર્યે માક્ષાત્ શ્રીમદાચાર્ય
 ચરણ વિરાજે છે. જેમ લોકમા શરીની જીવના પોષણ માટે અગર
 પ્રસન્નતા માટે જીવના રંગોના દરેક અંગોથી રાનીરી જીવને આન-
 ન્દાનુભવ થાય છે. તેમા પણ મુખ્ય અમ મુખ્ય છે અને મુખ દ્વારા
 ભાગમા દરેક ક્રમવધાર મિદ્ધ કરી જીવને અપ્રુટ આનન્દ મળે છે તેવી
 રીતે અલૌકિક દસામા પણ શ્રીમુખાવતાર મામદ ચાર્યચરણદ્વારાજ
 આપની પ્રમન્નતા બેળથી રક્ષાય તેમ છે. જીટલા કારણમર
 શ્રીવામધીન ચગ્ધાગવિન્દમા અને તો સર્વંસ વિશ્વામ અને તેપણ
 એકદેરી વિશ્વમજ નહીં પણ મધદેરી છે તથાત્ મેઠે બાળતમા
 આચાર્યશ્રીની આજ્ઞામા વિશ્વાસ રાખીને જ હું તો માનુસર છું
 છતાં પણ હું પ્રભો અને ખજર નથી કે આપ શા માટે હજી આપના
 આનન્દનો અનુભવ કમવવા વિસંજ કરી છો આપ ખરેખર
 કૃપાતુ તો હોજ. કૃપાણી કૃપા તો પાન અપાવતી પરવા રાખ્યા
 સિવાય પણ અજામિસ જેવાના ઉદ્ધારની માફક ચોતાના જીવોનો
 વ્ધીકાર કરેજ છે. હે પ્રભો આપ મનંસ ભો એટલે મારાથી આપની
 દન્ધાને શી રીતે જાણી શકાય / મારો માત્ર આપનામા વિશ્વાસ છે,
 એ વાત વિમલો જવાની તો નજ હોય ૧૧.

અસહાયોડસમર્થશ્ચ સેવનં મનિમચ્છત્. ।

દીનોડસ્મિ સર્વંશા નાથ વિદિત્વૈવં કુર્વાં પુર ॥૧૨॥

(ભાનાર્થઃ) હું પ્રભો ! આપ ક્યાં જોમ પારતા દો કે મને
 માદામ કરનારા કાલ લોકિકના સર્વ કંડ જિનો મર, તો તે પણ

બનવા જોગ નથી હું તો આપના ચિરાય કેમની સદાય માગતો
 નથી અને કોઈની સદાયથી મને કાઢપણ લાભ નથી કાઢણ કે
 સીકિતના સદાયમે ચોક્કસિદ્ધ કરી સાધવામા અમર્થ હોઈ મને
 આપનો સાર્થકાર અને પ્રેમતક્ષણ લાંબા રૂગ કેળવવા માટે તો
 આપની કૃપાનીજ સદાય પૂરતી છે તેમ હું તે રૂગ માધવા માટે
 પણ અમર્થ હું મારૂ સામર્થ્ય ક્રમ્ત આપના કૃપાનનો અનુમ-
 રીજોજ ગણાય તમ જના હે પ્રભો આપ હી મેના કરવામા મારી
 પ્રુદ્ધિ વીજ અન જાણ છે તેના માટેજ આપના માક્ષા
 લોકરના આનન્દની પ્રાર્થના કરું છું જ્યારે આપની સેવામા ઇન્દ્રિયો
 મન અંગે પ્રુદ્ધિ અપૂર્ણ રીતે વિવસને પામે ત્યારેજ હું આનોજગ
 કૃતાર્થ મને માનું તેમ હે નાથ હું કર્યાવથી પણ એક કર્યાવ છું
 સોજના રૂગ મેગસ્નાગ કરજાનો ઉપર જોગ સોજના અને રૂગ
 દયા ઉપજે કે તમ આપની સેવકને મેગવના માટે હું અરૂ ॥
 દીન દાસ છું હે ભગવન્ આપ મરિયતે કછ પણ મુન્વરવાનુ નજ
 હોય આપ મને એક દીન સોજ જાણીને પણ માગ ઉપર કૃપા-
 વૃષ્ટિ કરો જોનાથી મારૂ સોજસિદ્ધ આપત્ય નષ્ટ થઈ જતા હું
 અપાર આનન્દને પ્રાપ્ત કરું ૧૨

શરણસ્થસમુદ્ધાર લીનોદ્ધારપરાયણ ।

મામુદ્ધાર ત્રજાધાર સ્વમેધાસ્વાસ્થ્યહેતુભિઃ ॥૧૩॥

(ભાવાર્થ) હે ભગવન્ આપ તો આપને શગ્ધે આવેમા છો
 દુષ્ટ હોય કે સિષ્ટ હોય, મમે તેવા હોય તેવાઓનો ઉદ્ધાર કર
 નાગ છે તેમ જોમને દોષ પણ પ્રકારનુ આદાર્ય નથી અને કેવળ
 આપની ભક્તિ મેળવનામાજ નિષ્ઠા હોય ॥ તેવા છોનો ઉદ્ધાર

કરવામાં પણ આપ તો નિરંતર તૈયાર રહેલાજ છો. આપને
 શરણે આવેલા જીવો અને દૈન્યવાળા જીવોની યોગ્યતા તરફ કે
 કર્મવાચના તરફનો આપ જરા પણ વિચાર ક્યાં સિવાયજ મજેન્દ્ર
 અને પિંગલા જેવા જીવોનો પણ આપે તત્કાલ ઉદ્ધાર કર્યો છે.
 જેવી રીતે આપે તેવા લોકોનો જ્યારે ઉદ્ધાર કર્યો તેવી રીતે મારો
 પણ આપથી ઉદ્ધાર કરવા કૃપા કરો તેમાં ખીલું એકપણ ખાસ
 પ્રયોજન તો નથી સિવાય આપની સેવા શિદ્ધ કરવામાં અમારા
 હેઠ પ્રાણ ધનિયો અને તે તે દનિયો અને તે તે દનિયાદિકના
 ધર્મો વિગેરેનું સ્વાસ્થ્ય ન હોય ત્યાં મુઠ્ઠી આપની અઘોરિક સેવામાં
 સફળતા મેળવી શકાતી નથી એટલાજ કારણગર આપ મારા
 મુઠ્ઠા જીવ ઉપર આપની રાજાસારિક ઉદાસતાનો પરિચય કરાવી
 મારો ઉદ્ધાર કરવા કૃપા કરો તેવી મરી આપને વારંવાર નમ્ર
 પ્રાર્થના છે. આપ કદાચ મારા ઉપર ઉપેક્ષા કરશો. અને મારા
 અંતઃકરણની પણ ખાતરી નથી કે મારા પ્રાણોને આપના વિયોગમાં
 ટકાવી શકાશે અગર પ્રાણો પાનુ સ્વતઃ મમથ જની રહી શકે
 આમ મતા આપની સેવાનો લાભ ન મળવાથી હું અપૂર્વ કષ્ટનો
 આનુભવ શી રીતે મહન કરી શકીશ ? ૧૩.

સ્મર સ્મર સ્મર સ્વીરપક્ષપાતપરિમિદમ્ ।
 શ્રીમદાચાર્યદાસેષુ તેનૈવ નિલિલં કુરુ ॥૧૪॥

(ભાવાર્થઃ) હે કૃપાનિધાન, ભગવન આપ તો સર્વ મમથ
 છો એટલે મારે આપને નિવેદન કરવું તે તો અનુચિત મળ્યામ તો
 પણ મારી ચપક્ષતા સમાવવા આપને ફરીથી એકવાર પ્રાર્થના
 કરું છું કે આપથીના મુખારવિન્દાત્મક શ્રીમદાચાર્યસરણના

સેવકો પ્રત્યે તો આપમીનો પશુપાત આપ માદ કરો કારણ કે
 શ્રીમદ્વાયર્ચયરણના જેવા અને તેવા જેટલા અને તેટલા જ્યારે
 અને ત્યારે દરેક સેવકોમાં આવે પોતાના તરીકેનો સ્વીકાર કરેલો
 છે, તો તેમ પણ આપ મને શ્રીમદ્વાયર્ચના એક દાસ તરીકે માનીને
 પણ આપશ્રીએ તો મારો હિદ્દાર કરવાનો રહ્યો. હું તો અત્યથ,
 અને સ્વભાવ દુષ્ટ જીવ આપશ્રીની શું રિનાન કરી શકું. આપને
 મારામાં જે જે સાધનોની ન્યૂનતા જણાતી હોય. અગર જે કાંઈ
 પણ મારામાં આપશ્રીની અસીકિક કૃપા મેળવતાં અપૂર્તિ હોય તે
 દરેક વસ્તુ મેળવી આપવામાં આપ કૃપા કરો. હું તો આપનો દાસ
 છું જે મારા હિદ્દારો મારી બુદ્ધિથી આપને અર્પણ કર્યા છે તે બિન્ને
 આપને થોડા લાગે તે કરો હું દાસ છું આપ મારા મદાને માટે
 મેલ્યો છો. ૧૪.

૫૪. મદત્યાગહેતુઃ ॥

અથ ત્યાગાય સચુક્તાઃ પ્રોચ્યન્ને વિવિદા મદાઃ ।

વિધામદો ધનમદસ્તયેવ કુલ્લમો મદઃ ॥૧॥

મુદ્ગ્યા ઇતે મયા પ્રોક્તાઃ સન્ત્યાન્યાથ વિશેષનઃ ॥૨॥

સાધુ પ્રયોગમાં રહેલા એવા જુદાજુદા પ્રકારના મદો એનો
 સમગ્રીને સાગ કરવાનો છે, એ માટે અહીં કહેવામાં આવે છે.

૧. પિલાનો મદ, ૨. મનનો મદ અને ૩. કૃષીનાનો મદ, આ ત્રણ મદને હં મુખ્ય ગણું છું, તે ત્રણેયનો ખાસ કરીને લાગ કરવાનો છે. ૧૩.

યૌવનોયઃ પૌરુષજો નાલજત્વકૃતોઽપિ ચ ॥૨॥

રૂપમ્: શીલજશ્ચૈવ લોકસન્માનજોઽપિ વા ।

વ્યાવૃત્તિકૌશલયુતસ્તથા સ્વમનપોષજઃ ॥૩॥

દાતૃતાવિહિતઃ શત્રુવિદ્ઠાદપિ જાયતે ।

સાન્તાનિકમ્તથા પુત્રભાર્યાદ્યુસંતરિહ ॥૪॥

જ્ઞાનાભિમાનઃ સર્વં તથા મજ્જન્તોઽપિ હિ ।

રાજસન્માનજો નિત્યં દૃઢાનુમિતિર્જોઽપિ વા ॥૫॥

શયનાહારસજ્ઞાતો વૈરાગ્યમનિતોઽપિ ચ ।

એવંવિધા મદાસ્તેષાં નિવૃત્તિરધુનોઽપ્યતં ॥૬॥

હવે ૪. જી ૧૧નીનો મદ, ૫. પુત્રપાલનનો મદ, ૬. અમયપશ્ચાતી અસરનો વાચ્યામયજ્ઞનો મદ, ૭. રાત્રીનો મદ, ૮. મદાચાર પાલનનો મદ, ૯. 'મેઝે' તરફથી માન પામવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૦. વ્યવહારકુશલતાનો મદ, ૧૧. મનાંશ્વાયાંઓનું પોષણ કરવાની યત્નિનો મદ, ૧૨. દાનેશ્વરિતાનો મદ, ૧૩. દત્તઓનો કે કરવાની થયેલો મદ, ૧૪. માગ કે અર્જ સન્તાન દોવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૫. પુત્ર-સત્રી વગેરે પોતાને જથ્થા છે, ઝેથી થયેલો મદ, ૧૬. યાત્રી દોવાને લીધે થયેલો મદ, ૧૭. પોતે જાણ છે, એ દૃષ્ટિએ થયેલો મદ, ૧૮. રાજદરબારમા પોતાને માન મળે છે, તેથી થયેલો મદ,

૧૯ શ્રુતોમાં પોતે માન પામે છે, માટે થયેલો મદ, ૨૦ નુખસન
 વડ ને સાગ સારા આવેલો પોને ઉલોગ કરી શકે છે, તેથી
 થયેલો મદ અને ૨૧. પોતામાં એક પ્રકારનું વૈનાય રૂદેલું છે, એથી
 થયેલો મદ, આવા પ્રકારના જે આ એકવીય મદ છે, તે કેવી રીતે
 હવે કરી તેનો ઉપાય હવે અહીં બતાવનામાં આવે છે ૧-૬

વિद्यामदनिवृत्तिस्तु सुज्ञगम्यन्वनो हरे ।

वेगवेदापेक्षधने ह्यजनारो हंगमन ॥૭॥

चतुर्मुखस्तथा व्यासमन्त्राहं कैऽग्नि मन्दवी ।

इति विज्ञाय मनसा शिप्र विद्यामद त्यजेत् ॥૮॥

હિંગ પ્રકારનું જ્ઞાન ધરાવનારાઓને પ્રભુ ગમ્ય છે, એટલું
 જાણી વિદ્યામદ નિવારવાનો છે વે અને વેદના અથનો વિના
 કરવાને માટે પ્રભુનો અપના છે, વળી મહાશુ અને ભગવાન પામ
 જેવાઓ ન્યા બિરાજે છે, ત્યા અન્ય મુદ્દિવાનો દ શી વિભાતમાં,
 એમ મનથી સાગી રીતે જાણી તત્તજ વિદ્યામદનો સાગ કરવો ૭-૮

लक्ष्मीपति हरिं ज्ञात्वा तस्याश्चछलनामपि ।

बाहिर्मुखैकहेतुत्वात् सर्ववस्तुममर्पणान् ॥૯॥

લક્ષ્મીના પતિ તો માત્ર મીઠગિ સમવાનજ છે, વળી લક્ષ્મી
 મમ્યમ ડ, એ લક્ષ્મી પ્રભુ તરશથી નિગને હટાવી નદેમુંજ કરી
 વનારી છે અને આપણે આપણુ જે કાંઈ માન્યુ હવું તે તો
 પ્રભુને સમર્પી દીધું છે, એટલે આપણુ કશુંજ નથી. આરી શાવ
 નાથી ધનમદનો ત્યાગ કરવો ૯

કુલસ્યાનિયતત્ત્વેન દ્રહોન્દ્રાદિવિમોહનઃ ।

અકુલીનકિરાતાદેઃ પ્રહ્લાદાદેરબોધ્યતે ॥૧૦॥

મહત્કુલપ્રસૂતસ્યાવધાનિત્વવિશેષતઃ ।

સન્નિધેરેવ કર્તવ્યં સર્વદા સ્વવિચારણમ્ ॥૧૧॥

કુળ એ તો સંલુક વરુ છે. પ્રભુ બ્રહ્મા અને કૃષ્ણ જેવાને મોહમાં નાખી પ્રજાડે છે. તેનાથી બાકી હીન કુળના કિરાત, બીજા અને અમુર બાકક પ્રહ્લાદ જેવાનો પ્રભુ હિદાર કરે છે. ઉચ્ચ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલાંમે તો ખામ કરીને સાવધાનતા રાખી પ્રભુનું માનિધ્ય જળવાઈ રહે એ દૃષ્ટિએ પોતાની કુલીનતાનો વિચાર હંમેશાં કરવાનો છે. (કરાર અકુલીન બની જવાશે. તે કાંઈ નક્કી નથી; માટે સદા સાવધાન રહી પોતાના સ્વરૂપનો હંમેશાં વિચાર કરવાનો છે.) ૧૦-૧૧

અસ્થિરત્વાદ્યૌવનોયમસામગ્ર્યાંજ વૈસ્વમ્ ।

સંસારાવેશહેતુત્વાદ્વાચાલત્વકૃતં તથા ॥૧૨॥

જુવાની કાંઈ કાંઈમ રહેવાની નથી. એનો વિચાર કરી જુવાનીના મદનો ત્યાગ કરવો. સમુ પછી શું થશે એ જાણવાની આપ-જામાં તાકાત નથી, એમ મનઝી પુરવાનના મદનો ત્યાગ કરવો. જન્મપણે લીધે જે બટકબોલાપણું છે, તેનાથી અહંતામમતામક મંસારમાં વધુ અને વધુ લોડા ખૂંચે જવાય છે. માટે એ વાચાણ-પણનો મદ પણ છોડી દેવો. ૧૨.

પ્રાદુરત્વાદ્ગિન્યત્વાત્ પુત્રિસિત્ત્વાચ્ચ ન્વપન્મ્ ।

સગુણવાચ્છોદ્ધનાતં લોકસન્માનનં મયાત્ ॥૧૩॥

રૂપ છે, એ તો પ્રકૃતિના ગુણોથી ઘટતુ થયેલું છે, એ કાંઈ
કરી કામમ રહી રહેતું નથી, પણ એ રૂપ અનેક નિન્દા કરોના
કારણથી છે, એ દૃષ્ટિએ રૂપના મદનો ત્યાગ કરવો. મદ્યાર એ
સુષુ છે અને શુભે તો નિયુક્તતા મેળવવાની આવશ્યકતા છે, એ
દૃષ્ટિએ સદ્યાર પાલનનો મદ છે. લોકો તરફથી આપણને મદ્યાર
માન મળશે ખરું ? ક્યારે કેવા સંયોગોમા લોકો વિમુખ થઈ જશે,
એ કાંઈ નિશ્ચિત નથી, એ બધે લોકો નન્દથી માન પામવાને બીધે
મરેલા મદનો ત્યાગ કરવો ૧૩.

व्यावृत्तिकौशलवृत्तं संसारामक्तिभावनात् ।

अभ्यामपोषकत्वेन तथा स्वजनपोषणम् ॥૧૪॥

વ્યવહારે કુશળતાનો મદ સંસારમા કાર્યકુશળતાને અંગે વધુ
અને વધુ આમંત્રિત કરાવનારો છે, એ વિચારે વ્યવહારકુશળતાના
મદનો ત્યાગ કરવો. સગાં-ઢાણાનું પોષણ કરવું એ આપણી કરજ
છે, પણ તેના મદથી અવિચારે કરેલા પાત્ર આધ્યાત્મમા ચિત્ત
આસક્ત બને છે, એ વિચારે સગાં-ઢાણાઓનું પોષણ કરવાની
શક્તિના મદનો ત્યાગ કરવો. ૧૪.

दातृता हि तद्देयपदार्थान्त्वभावनात् ।

शत्रुनिग्रहर्णं ब्रह्मात्मनगदद्रોहमभवान् ॥૧૫॥

જે કાંઈ આપણે આપણું માની બેઠા છે, તે પદાર્થો તો
પ્રભુને આપેલા છે; પ્રભુને આપેલા પદાર્થો આપણાથી બંનને
આપવાની શક્તિજ દયા છે; અને જો માનતા હોયે તો એ પદાર્થો
પ્રભુના ક્યાં રજા ? વસ્તુસ્થિતિએ આપણું કશુંજ નથી ત્યાં

આપણે આપણો કિયો પદાર્થ બીજાને આપીએ છીએ ? ત્યાં દાદા-
પણું પણ કયા રહ્યું એમ વિચારી દાનેશ્વરિતાના મદનો લાગ કરવો.
આ આખું વિશ્વ બ્રહ્માત્મક છે, ત્યાં દ્રાણે કોનો નિમદ્ધ કયો ?
અને જો નિમદ્ધ કયો એમ માનવા હોય છે તો જગતની બ્રહ્માત્મકતા
ક્યા રહી ? એ દૃષ્ટિએ રડુઓને કેદ કરવાથી શકેલા મદનો લાગ
કરેના. ૧૫.

સાન્નાનિક્તે તથા ત્યાગપ્રતિબંધકતા યતઃ ।

પુત્રાદ્યનુમૈત્તેજાનં ભગવન્પ્રેમશાસનાત્ ॥૧૬॥

પોતાને પુત્ર કયા પ્રભ છે, એવું બાળ ઉત્પન્ન થવાથી જગત-
માથી જો આમકિ આપણે હારી લેવાની છે, તેમાંજ અડચણ
ઉત્પન્ન થાય છે, એટલે આપણે ભગવન્પ્રેમથી વેગળા થઈએ છીએ,
એ દૃષ્ટિએ સાગ કે ઝાગ મતાન હોવાને છોડી બીજાના મદનો
લાગ કરવો પુત્ર-સ્ત્રી વગેરે આપણને વળ છે, એવું કારણ તો એ
છે કે આખા જગત ઉપર પ્રભુના પ્રેમનું માર્ગ છે; પ્રેમોની
પરમતા પ્રભુના પ્રેમભાવનું પરિણામ છે, તે આપણે કેદ બેઠતા
જે હોશિયારીથી આપણને વશ નથી, એમ વિચારી, પુત્ર-સ્ત્રી વગેરે
પોતાને વશ છે, એથી થયેલા મદનો લાગ કરવો ૧૬.

જ્ઞાનાભિમાનર્ત્ત ગર્વભાવસ્થાનસ્વરૂપતઃ ।

દાસ્યધર્મસ્ત્વનઃ સ્વાભાવિક્ત્વાદ્મનનોદ્ભવમ્ ॥૧૭॥

કેમ જાણું જગતનો ગર્વ હોય, એજ અમાન, દવે તે એક માણસ
જાની દે.પ અને ગાંધે જાન્યો તેને ગર્વ હોય, તો ગાંધે રહુજ
ક્યા ? કેમકે પેલાથી કોઈ જગમત્તા દેદર છે, એ જાન્યું વશજ
છે; ગર્વ થવાથી તે જાણુ દહી રહ્યું નથી. મરેજ જાની દોવાને

હીધે જાગેલા મદનો ત્યાગ કરવો આપણે પ્રભુના હાથ ડિધે
એટલે પ્રભુને ભજન કે વૂ એ આપણો સ્વાભાવિક ધર્મ છે, એટલે
એમાં કશી નવાઇ આપણે ન તા નથી આ પિયારી, પોતે ભક્ત
■ એ દરિયે ઉપડેના મદનો ત્યાગ કરવો ૧૭

રાજસન્માનજા નિચ દુ સંસર્ગવિવર્ધનવાત્ ।

વૃદ્ધસમ્મનિજ સ્વચ્છાપગઢાઢ મક્કિનાશનાન્ ॥૧૮॥

નજ ગાગ્યા આપણી માન મગનુ હોય એટલે નિત્ય
ગજદગ્યા આ દોઝડી નાપણુ દિ। થાય, પરંતુ નજનતિ તો
પગમ દેન છે, એટલે દગ્યા દુનાના નમન વધનોજ નહીનો,
એનુ વિચારી, ગજદગ્યાગ્યા પોનાને માન મગે છે તેમી થયેલા
મદ હોડી દેવો જુદોમા પે તે માન પામે છે, જુદો પોતાના કાર્યને
મનમાને છે, આના વિચારે જુદો ન કે પોતાની જે કુચ્છ ખજાનવાની
દાય, તે ન જાણવાનુ જાનના સ્વચ્છાપગઢાઢ દેવના દાય છે અને
એઓના તમને જોઈતો ભક્તિભાવ નાશ પામે છે આમ પિયારી,
જુદોમા પે તે માન પામે છે, માટે થયેલા મદનો ત્યાગ કરવો ૧૮

શયતાહારજા દુષ્ટનિર્વિણ્ણેન્દ્રિયોપણાન્ ।

વૈરાગ્યનાનં ક્ષયતો જ્ઞાતિવૈરાગ્યનાશનાન્ ॥૧૯॥

દુષ્ટ મગવા અને આરા ખહોનો ઉપજોગ દુષ્ટ અને
ગજાનિકારક દુષ્ટિયોનુ પોપણુ કે તો હોવાથી અને તેવી રીતે પ્રુષ્ટ
સ્ત દુષ્ટિયો મનુષ્યનો આધ પાન કરન રી હોવાથી તેવી રીતે
ઉપજેલા મદનો ત્યાગ કરવો વૈરાગ્યને લધેનો મદ વગરિયતિયે
દિનપરદિન થમાનો જાય છે અને મિદ્ધ શુદ્ધતાગન વૈરાગ્યનો ન શ

કનારે થઈ પડે છે, એમ ન થતા પામે નો જગદ્ગુરુની
આમકિત કાયમને માટે ઉઠેલીજ રૂટે, એ ખાતર એ મદનો લાભ
કરવો ૧૯

પ્રતિકલ્પવિધાનર્થાનુપાયૈશ્ચ નિર્મતંત્રેત્ ।
ત્યજેત્સર્વાન્ સગઃ કૃષ્ણમેવાયૈ દૈન્યસિદ્ધયે ॥૨૦॥

આ મદેનું બનાવ સામનો કરી રકામ, એ ખતર જુદા
જુદા ઉપાગો પડે કરીને એ મદને ટાળી નાખવા. કૃષ્ણચન્દ્રજીની
મેરા અધિ ત દો ૧૬૪ અને દીનતા પાત્ર થય એ માટે દમેરા
એ મધાજ ૧૨૦ નો લાભ કરવો ૨૦

દૈન્યેનૈવ દેરેસ્તોષો નાન્યમાણનમિષ્યતે ।
દૈન્ય તુ વિમતઙ્મયૈવ તત્ત સર્વાન્ પરિત્યજેત્ ॥૨૧॥

હાં બમરાનને મા ૧ દૈન્ય-દીનતાનો ૨-તાજ થાય છે ૧૫૭ને
પ્રમત ૨૦૫મા દીનતા ૧૦૫૫ બંજૂ કોઈપણ સાધન નથી આ
દીનતા મા ૧ ૨૦૫મા ૩૬૪ મુ પ્રમતો મદ ન દોય, લાન
નિનિભાની હાથ, ૧૨૪ હ ૨૩ આ દીનતા બદલાય ૧૦૫૫
મટે ૨૦૫મા મદને લાભ કરવો ૨૧

૦૧ત્મસાક્ષર શિવહૃદમાનાયૈનમ્ ૧
સ્વંન સર્વથા કાર્યંતથા નિષ્પત્તમ્ ૧૧૨ ૧૧

દીનતા એજ પ્રમત ૩૦૫ ૨ એક મ ૧ મદન છે,
એ વગુ આપણા ૨૬૫ આપણે શ્રીમદ્દ મ ૧૫૨૨૦ ૧

‘મસ્તાના દૈન્યમેવૈકં કસ્તિલ્લગ્નગ્નમ્ (ગમપગમધ્યામીતો મુખે મની
જીમાં)’ બતાવી છે; આવા શ્રીમદ્દામ્રમુજ્જનો નિલ આશ્રય શ્રીમદ્દા
અમુજ્જમે જેનો સ્વીકાર કર્યો છે, તેવા ભગવદીયોયે સર્વદા સર્વ
રીતે કર્યો ૨૨.

૫૫. માર્ગશિક્ષા.

(અનુવાક-૨૧, કેશવભાષ્ય ૬-૧૨૬૨૬)

જાનીત પરમં તત્ત્વ યશોદોત્સહ્નલાલિતમ્ ।

તદન્યવિતિ ચે પ્રાહુરાસુરાંસ્તાનહો વુષા' ॥૧॥

ઉપરનો શ્લોક શ્રીમદ્દલુભામની સમાપ્તિમાં લેવાના સાંસ્કૃતિક
શ્રીયુક્તિઓ આગા કરેલો છે તેનો અર્થ એવો થાય છે. કે
પરમ તત્ત્વ શ્રીયુદોદોત્સહ્નલાલિતમ્ છે. જે એમના સિવાય
ખીમને પરમ તત્ત્વ કહે તેમને સર્વથા આશુર મમજવા, આ આશાથી
એતન્માર્ગીય યૈષ્ણવને આપ એમ જાણાવે છે કે યશોદોત્સહ્ન
લાલિતના દુષ્ઠ ખીમને કાઢ છે એમ કહે તો પરમ અપરાધ થાય.
વક્ત્રી, આપણા માર્ગમાં શીદાકુરજી આનંદમાત્રકરપાદમુખોદરાદિ
છે, લીલા વિચિષ્ટ છે, તેથી જ્યાં શીદાકુરજી બિરાજતા હોય ત્યાં
તેમની બધી લીલા સામગ્રી જાણવી.

નસિયો જગસુન્દર્ય. પુત્ર તા' શ્રુતય' વિદ્ધ એ વાક્ય બ્રહ્માએ બુદ્ધ-

સંબંધ હોવો જોઈએ. જેવી રીતે વિવાહ થયા પછી ભાવસંબંધ
 થઈને પતિસેવાનો અધિકાર સ્ત્રીને મળે છે, તેવી રીતે જીવને પણ
 ભાવસંબંધ થયા પછી સાક્ષાત્ ભગવત્સેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય
 છે, આ દેહાત્મે એક સ્વંત્ર પ્રાપ્ત થાય છે કે જીવ તો મર્વદોષનિધાન
 છે, અને આ દેહાદિ પ્રાકૃત દૃષ્ટ છે, તો કૃત્રી રીતે ભગવત્સેવા મોઝ
 થઈ શકે ? અને શ્રીકૃષ્ણ તો આપ નિર્દોષ પૂર્ણમુક્તિપ્રદ છે. આત્મ
 કિત્તર એવી રીતે વિચારવું. આ જીવને નિર્દોષ બનાવીને સેવાયોગ્ય
 કરવાનો શ્રીમદ્બ્રહ્મજ્ઞે જ્યારે વિચાર પ્રાપ્ત થયો ત્યારે તેજ
 વખતે આપ શ્રીપૂર્ણપ્રપંચના માક્ષાત્ શ્રીઆચાર્યજી મમક્ષ પ્રકટ
 થયા અને બ્રહ્મભૂત થઈ શરવાળી આત્મા આવી જો આચાર્યજી મહા-
 પ્રભુજીએ આપના દ્વારાએ સમર્પણ કરાવ્યું તો તે જીવના મધ્યમાં
 દોષની નિવૃત્તિ થાય છે અને તેથી તેને સેવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય
 છે, એમ સમજવું જેવીરીતે બ્રાહ્મજ્ઞે જળક પોતાના ધર્મનું
 આચરણ ન કરે તો તેને કૃપા મળે નહિ, નેવીરીતે વૈષ્ણવ થઈને
 પ્રભુ સેવા ન કરે તો આ માર્ગનું ફલ મળે નહિ. જે કાંઈ અવિકાર
 પ્રાપ્ત થયો હોય તે પણ તથા થઈ જાય. ભક્તિમાર્ગનો મુખ્ય ધર્મ
 એજ છે કે નિયમપૂર્વક કૃષ્ણસેવા કરવી. જેવીરીતે બ્રાહ્મજી થઈને
 મંથ્યા વન્દન ન કરે તો પ્રત્યાય આવી પડે છે, તેવીરીતે વૈષ્ણવ
 થઈને ભગવત્સેવા ન કરે તો દોષનું પાત્ર બને છે કોઈવાર વ્યાવૃત્તિ
 વિશેષ હોય તો પણ એકવાર અવશ્ય મદિરમાં જઈને થોડી પણ
 સેવા કરવી. સેવામાંથી પરવારીને બહાર નિકલીએ ત્યારે પણ એવીજ
 ભાવના ગળવી કે સર્વ કાર્ય શ્રીકૃષ્ણજીનું છે, સર્વનો ઉપયોગ
 પ્રભુસેવામાં જ થવાનો છે. એવી રીતે બાળીને શ્રીકૃષ્ણજી વિષે મન
 ગળીને મારી વ્યાવૃત્તિ કરવી. તેમ કરવાથી આત્મબાધ નથી થતો

માટેનું સમય મલતી શ્રીકૃષ્ણ. શરણ મમ એ અજ્ઞાતરંગો જ પ કમી
કરવે. શ્રીમદભાષ્ય આના કરે છે કે

તસ્માત્ સર્વાન્મના નિત્યં શ્રોકૃષ્ણ. ગર્ભે મમ
તદ્ભિરેવ મતતં સ્વેયમિત્યેવ મે યતિઃ ।

માટે અજ્ઞાતરંગ મંત્ર વારંવાર પ્રતિસબ્દ બોલના રહેવું જો ન
બોલે તો અતિગણ્ય કાલગી અમુકવેશ આવી જાય. ૧જી અમ-
ભર્પિત પદાર્થ સર્વગા ન જાણે. તે જાણાથી નિવેદન ધર્મ આપે
ભાય છે. જેની રીતે શીઘ્રકૃતને મગધુ દેવા તેવી રીતે બેવું. એ
પ્રત્યુત્તર ઉચિત છે એમ જાણીને લેવું. નહિ કે લાગણી રાખીને
કેમને બોલ સેવામાં જાય છતાં છે. શ્રી મદાપ્રભુદેવે જમન છે કે
હૃદયઃ પ્રતિચ્છેદો મંત્રો વા રક્તનુ વાયવઃ । ૧જી જેમ પતિવ્રતા સ્ત્રી
જમી સામગ્રી પતિ માટે મિલક કરીને પતિને ધરે છે, તે પછી
પતિના ઉચિત્કૃત્ય રેદનિર્બંધ કરે છે. તેમ જમી અમજવું. જો પતિ
પહેલા સ્ત્રી આમ તો તેની શુદ્ધિ જમડે અને અતિગણ્યની થાય.
તેથી રીતે ભગવાનને નહિ અર્પણ પદાર્થ બેવના ઉપાસકમાં
બેવના થઈને લે તો તેની શુદ્ધિ જમડે અને તેથી ભગવદાશય છૂટી
જાય. ૧જી દુઃસંગથી નાગજાન રહેવું. મરણ કે દુઃસંગ. અર્થાત્
ભગવદ્ભાવનો એક ક્ષણના નશ રહે છે. જેમ દુષ્ટ રૂતીના અંગથી
પતિવ્રતા સ્ત્રી પોતાનો ભાવ લાગે કે. તેમ સંગથી પતિવ્રતા થાય
તો જેમ અપ્રમત્ત થાય છે અને ભાવ પશુ કરે છે તેવી રીતે અર્થ-
પણ દુઃસંગ દેવ સામગ્રી દર્શન થાય કે, નારે શીઘ્રકૃતની મેદાના
મિત્ર રાખીને દુઃસંગ લાગે છે. દુઃસંગ કરવાથી તત્ત્વમય પ્રાપ્તિ
ન. ૧જી જમી ભગવદ્ભાવ પ્રતિજ્ઞા આવી પડે. તિત્ત્વ મિત્ર વમે,

શ્રદ્ધાસંકિત પશુ ધર્મી થાય, નાંદે જુદિમા નિશ્ચય કેવો કે ધર્મમા
 પશુ દુ સગ હોય અને માતાર પશુ હોય તો જેમ જાવિ ગામને
 જેમ શક્યાનાં સગ દતો તેમ સાધા । એવું આમતિ ન
 કવો ઉદાગીન ચત્તે ૨૫ મર્ચા નેસાપ્રિનિવ નિષયનો પતિ
 ત્યામ કરવો અને ૨ છન્નિય પ્રાણ અત કચ્છ રિત, કુડળ
 જોડે બધાનો વિનિયોગ પ્રજુલેવામા આવો જે વિનિયોગ ન કરે
 તો બદ્ધિર્મુખતા થાય, તેથી ભગવાનનું ચિન્મય અથવા સારને અન્ય
 વિનિયોગથી આવધાન એવું કલ્પિત ગમાથી આવ વિનિયોગ
 ચા વતય નો । જુ ગિતા તો ૧૪ ૩૩ની મનુષ્ય કે શીખજુ મર
 નમય છે પિમદામળનું વચનમન । કે સમયા દિ દરિ ગમન
 નો વિધિ એવો છે કે પ્રથમ દિવસે ઉપવાસ કરીને શુદ્ધ ચતુ
 પત્રી પ્રભુ મમીપમા બેઠવું ત્યાર શીખાયા ૮ રક્ષાતુલ્ય
 વિદ્યા તિથિ થાય ત્યા શીખાનપણ મતાગ ૭ ૨૫ નાગ
 અ પિત્ર એ છે શ્રીકૃષ્ણને સર્વ મમજાન મવાતુ કે તે થયા પા
 ત્વમર્ષિન ત્વજા ખાવુ નહિ અન્યાત્રા ન કરે અન્ય વિનિ
 યય થતા ન એવો ૧૦૧માને સ્નેહપૂર્વક જાગવો જે પ્રથમા
 આના ૫૧ કે તે કરીને નેના પ્રમાર જાણીને એવા કૌપી
 શીખાયા ૧૭ મહાપ્રજુજનું વચનનું છે કે સેવા કૃતિર્મુરોરાજ વાચ
 વા હરીચયા આથી ગાન્યા પર્ત તો ૫૬ ન થાય મજાત્ર મય
 સ્થિતનેજ સમર્પણ કરવા છે ત્યા શીખદાપ્રજુજ ૭૨૧૧ । અ શી
 કાગ કરે છે શીખુઆતજ પામુ જા ના કરે છે કે સારા મવ મગ
 સેવકો મગજા ગાકુજર રનજા ગાવિ રહે નીજર શ્રદાવનશિત ।
 વગી શીખાગાય ૭ મદ પ્રજુ વાકા છે કે જામાન દસમુજર
 અજમેવ વિચિત્રજા । પ્રજુનું અથ ૭૧ ને ૫૫ ૧ ૧૨૭૫

દર્શન માટેની આત્મા પાણીને કરો. આ માનમાં નિર્વિદ્યપ્રેક્ષા-
 ભાવ વિના પ્રભુને મલકું મુરોક્ષ છે, કેમકે શ્રીમદ્વાપ્તુ અમિત
 છે. આ મોર્મ પશુ તેવોજ છે. મલકતાં વૈવ્યમેશ્વર્ય એ વાક્યથી
 ૧૧ી પ્રતિદિન આટલા ક્રંધોનો અવશ્ય પાડ કરવો. શ્રીકૃષ્ણાધ્ય,
 નવરત્ન, મક્તિર્વાયની, ધીયકુનાટક, વર્ગકુટાન્ક, દુરંતેત્તમ્મલ્લમ,
 નામાવતી, શ્રીવલ્લભાશ્વ, મર્વેતમ ધીમદ્રામલતે ૧ કયાવ આટલા તે
 અવશ્ય પાડ કરવું. શ્રીકૃષ્ણાધ્ય અને વરિદ્ધાદ્ય નો ૫૧ શ્રીમદ્વાપ્તુ
 પામે કંધો. બીજા પાકો પરાશ ગદીને કરવા. અને માર્ગની રીતિને
 અનુગમીને જ્યાં રૂમ શ્રીગજાત દોમ અને નેવા રતી દોમ જ્યાં
 ૧૬ પ્રમદ સેવો. તેના કંધો જાણે ગાન્ય નયે પ્રમાદ સેવાની
 ૨૧ દગમકના ગારી પડે તે શ્રીમદ્વાપ્તુના માર્ગ રૂમનો મદાપ્ર-
 માદ મેવાર્થને લગે તે જાણક નથી, જો તો ગાન્યમન અવશ્ય
 મેવાર્થ, અગર પિત્ત કથવા આદ્યમરિત ગર્ભા ન સેવો.
 મદા ગણુપ્ત થકને ગરેષ, મુદ્ધાશ્વમયા મિત્ત દોમ તે ભગવત્સેવા
 કંધો. શ્રીકૃષ્ણ: તાજે મમ કહેવા કહેવું. અપાગંભા નિદા ગાખી.
 આત્મનિવેદનપદ્ધા દેખવને જ મંત્ર કરવો દુઃખરંગી ક્રોધા ગરેષુ
 વળી ભગવત્સેવા રિતે આદ્યભાવ ગાખવો. કંકિકામાં આદ્યભાવ ન
 ગાખવો એમ માર્ગી જામિમાર્ગના મર્મજ આદ્યભાવ કરવો કરવો
 રે. આદ્યભાવ પૌરિક રીતે કામે અવાસમિતીલ કરવો ૧૧ી શ્રીમદ્વા-
 પ્તુને મર્મ મર્મપેશુ છે એમ જાણીને તે કાર્યમ. કંધ દોમ અવશ્ય.
 તે કંધને ગાન્ય વિનિયોગ થકે એમ જાણીને કરવા ગરેષુ. આ-
 અવશ્ય શ્રીમાગ જાણ મદાપ્રભુજનો ૬૬ અ.શ્વ ગાખવો. તેથી મર્મ
 તિલ થકે એ જાણ કયાં નથી એ ૧ છે આ માર્ગમાં રિદિતિ
 ૧૨૬, ૨૭, ૨૮ આ માર્ગના અર્થ કરવો શ્રીમદ્વાપ્તુ - કુન્દાદે એમ

મૃદાસકિત પણ ધણી સાથ, માટે પુદિમા નિવસ કરવો કે ધરમા
 પણ દુઃસંગ હોય અને બાદાર પણ હોય તો જેમ જીવિ રાગને
 જેમ શુક્રાચાર્યનો સંગ હતો તેમ, સાગધાન રહેવું આમકિત ન
 કરવી. ઉદાગીન થઈને ગહેવું. સર્વથા નેવાપ્રનિદૃષ્ટિ વિષયનો પરિ-
 ભાગ કરવો અને દેહ, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ અંતઃકરણ, ચિત્ત, કુદૃષ
 વગેરે બધાનો વિનિયોગ પ્રભુએવામાં કરવો. તે વિનિયોગ ન કરે
 તો બદિમુખના થામ, તેથી ભમવાનું વિરમણ થાય. વારને અન્ય
 વિનિયોગથી આવધાન ગહેવું. કદાચિત્ત પ્રમાદથી અન્ય વિનિયોગ
 થઈ જાય તો પણ ગિંતા તો નજર કરી. કામ્ય કે શ્રીપ્રભુ મર
 મમર્થ છે શ્રીમદ્દામૃતનું વચન જન છે કે હમયો દિ હરિઃ ગમન-
 ભનો વિધિ એવો છે કે પ્રથમ દિવસે ઉપવાસ કરીને શુદ્ધ થવું.
 પછી પ્રભુ સમીપમાં બેઠવું. ત્યારે શ્રીઆચાર્યના મદામૃતમંથા-
 વિંદના નિશા સાથ. ત્યાં શ્રીઆચાર્યના મદામૃતનું ગવંડકાર
 અંગીકાર કરે છે. શ્રીકૃષ્ણને સર્વ મમર્થનું દરવાનું છે તે થયા પછી
 અન્યમર્થનું કદપણ ખાવું નહિ. અન્યથા ન કરે. અન્ય વિનિ-
 યોગ થવા ન દેવો. મંત્રામકારને સ્નેહપૂર્વક જાણવો. જે મંથના
 આજ્ઞા કરી છે, તે પૂરીને નેના પ્રકાર જાણીને એવા કરી.
 શ્રીઆચાર્યના મદામૃતનું વચન મુત છે કે સેવા કૃતિયોરાજા વાપન
 વા હરીચરણ આથી અન્યથા વર્તે તો રહ ન થાય. વ્રજલોલ મય
 રિપત્તનેજ સમર્પણ દરવાનું છે. ત્યાં શ્રીમદ્દામૃતનું જીવને અંગી
 કાર કરે છે. શ્રીગસાદાનું પણ આજ્ઞા કરે છે કે સદા મર્ત્યભગ
 હેવો ભગવન્ યોગુશ્વરઃ સ્વર્ગ્યો ને પિયુષ્ઠે સ્ત્રીયા મૃદાવનમ્બિત ।
 વળી શ્રીઆચાર્યના મદામૃતનું વાક્ય છે કે-કામાનન્દસમુદયે
 દુષ્ણમેવ ચિચિન્તયેત । પ્રભુનું આજ્ઞા કરે તે પણ શ્રીમદ્દામૃતના

દર્શન નાટ્ય - આર્તી - ખીને કરે આ માથે - તર્ક પ્રયોગ
 બાન વિના પ્રભુને મલવુ મુશ્કેલ છે, કેમકે શ્રીમદ્વાપ્તુ અભિષેક
 છે આ માથે પણ તેવોજ છે મજા વૈવેચનિક એ વાક્યથી
 પણી પ્રતિદિન આટલા ક્રોધોનો અનુભવ પાર કરવો શ્રીકૃષ્ણપ્રય,
 નવરત્ન, ભક્તિવિધિની, શ્રીદમુનાષ્ટક, શ્રીકૃષ્ણદ્વક, પુરુષોત્તમસૂત્રમ,
 નામલિપી, શ્રીવલ્મીકીય મર્વેતમ શ્રીમદ્વાપ્તુનો ૧ કાવ્ય આપના તે
 અનુભવ પા' કરે શ્રીકૃષ્ણપ્રય અને પરિવ્રજાદ્વકનો ૫૬ શ્રીમદ્વાપ્તુ
 પાસે કરવો ખીજ પાસે પરાક્ષ નીને કર્યા અને માર્ગની રીતિને
 અનુભવીને જ્યાં પ્રભુ શ્રીજીવત હોય એ સેવા કરતી હોય તેનો
 રહસ્ય જાણવો તેના કરતાં બિંદુ ગાંધી નથરે પ્રમાણ સેવાની
 મહત્વગત ગાંધી પડે તે શ્રીમદ્વાપ્તુનો ૫૬ કાવ્યનો મદદ
 મદદ ગેદીને લો તે જાણવું નહિ તો નાગભૂત અનુભવ
 ગેદી નુજ અગમ્ય પિંત અથવા અનુભવ પિંત અનુભવ ન લેવો
 ૨. નાગભૂત થઈને ગેદી, શ્રીધાશ્વમયા રિયતદોષ તે અગમ્યલેવા
 ૩. શ્રીકૃષ્ણ જાણ મમ કરેલા જેવું અમામમા નિશા મખથી
 આ મનિવેદનના સા વૈષ્ણવોને જ મમ કરેલા દુમગથી હતા મદદ
 પણી ભગવતકથાં વિષે આંધ્ર ભવ નાખવો નીકિત આંધ્ર ભવ
 નાખવો એમ મજાથી નકિતમાર્ગના મમેજ આગળ પ્રવેશ કરેલા
 જે આનંદકથાં નીકિત રીતિ માં અનાસક્તિથી કરવા રીતી મીઠા
 છતાં મવ મખપેલ છે એમ જાણીને તે કાર્યમ દ્રવ્ય થોડું અગમ્ય
 તે દ્રવ્યનો ગાંધી વિનિયોગ મમે એમ જાણીને કરવા ગેદી. મદદ
 અંદા શ્રીમાગર્થજી મદદપ્રભુજીના દ્રવ્ય નાખવો નેથી મર્વ
 તિલક મમે એ જુ કથા નુધી રખીએ ૧ છે આ માર્ગના રિતિ
 ૨ મે તે આ માર્ગના મર્વ નો શ્રીમદ્વાપ્તુ દુનગરે એમ

યોવન પ્રાપ્ત થતા સ્ત્રીને કટાક્ષાદિ કોઈને શિખવતા પડતાં નથી, તેમ
 શ્રીમદ્વાયમુચ્છી કૃપાં સ્વતઃ આ માર્ગે એની મેળેજ મમત્વરસો. આ
 માર્ગની મર્ચ વાત એમને એમજ સ્પૃગી આવશે શ્રીહાકુરજી આપ નો
 સ્વપ્રીયોનું મર્ચથા દિતજ કરશે. યથાકાલે મુમ્મે એ સ્ત્રોક્ષી મીમ-
 દાચાર્યજી એજ આજ્ઞા કરે છે. અને જ્યાં જ્યાં સાચક કરવો છે,
 તથા થોડામા જાણુવું છે તો સકલ દોષ એક ક્ષણમાજ ભગ્ન થઇ
 જશે અને મર્ચ સ્ફૂર્તિ થશે ત્યારે મમજવું કે તે માર્ગનું દક્ષ જે
 મળનાર હવું તે મલી ગયું. જેણે પુણ્યે ક્યાં દક્ષ જેના મનના
 ને વાત આવશે, બીજાને ધણે દુર્ગ્ગ માર્ગ છે. કાલ અનિકગમ
 છે, દુઃસ્વર્ગો ધણા આરી મરે છે, સત્સંગનું નામનિરાતન ન મરે,
 ત્યારે શ્રીહાકુરજી આપ નો તેવી રીતિ વિના હિદાસીન જાસે છે.
 સ્વતંત્ર છે, મનમાં આવે ને કરે, એમા યોગનું જો માર્ગનું નથી.
 જાગ્યાની વાત છે.

કેટલાક અભિપ્રાયો.

આ પુસ્તકમાં શ્રી હરિરાયજીના રતુતિ ગ્રન્થો ત્રિવા
નો-જે શિદ્ધાન્તાત્મક છે તેમાંના ઘણાખરા યાવતપ્રાપ્ય
બેકત્ર કરવામાં આવ્યા છે. સંપ્રદાયનું ખરું સ્વરૂપ શ્રીહરિ-
રાયજીના ગ્રન્થોમાં જેવું જણવાઈ રહ્યું છે તેવું ભાગ્યેજ
ખીજ ગ્રન્થોમાં હશે એમ કહેવાની ભાગ્યેજ મરૂર છે. આ
સંપ્રદાય ભાવાત્મક છે. અને તેમાં સેવ્ય પ્રભુપણ ભાવાત્મક.
આ ભાવાત્મક સ્વરૂપ કેવા પ્રકારનું હશે અને તે સ્વરૂપનો
અનુભવ ભગવદીયોને કેવી રીતે થાય તે ગંધી બાળતો
શાસ્ત્રીય રીતે સમજાવવાને શ્રીમદ્ હરિરાયજીએ કેટલાક
નાના ગ્રન્થો રચ્યા છે જેમ શ્રી હરિરાયજીના
'શિક્ષાપત્રો' 'કામાખ્યદોષ વિવરણ' તથા 'હસંગવિજ્ઞાન'
ગ્રન્થો વૈષ્ણવોને આકર્ષી રહ્યા છે તેવી રીતે આ ગ્રન્થો
પણ આકર્ષશે, એમા કાંઈપણ શંકા નથી. શ્રીહરિરાયજીના
ગ્રન્થોની સૌથી સાન્નિધ્ય છતાં પ્રાસાદિક છે. મને જણા-
વતાં ઘણો આનંદ થાય છે કે આ પુસ્તકમાં પણ ભાવાન્તર
કર્તાઓએ તેની પ્રાસાદિકતા જાળવી છે મારા
અભિપ્રાય પ્રમાણે આ તમામ મનોનું ભાવાન્તર પ્રામાણિક
છે. મને આશા છે કે વૈષ્ણવો જરૂરથી આ પુસ્તકનો

સત્કાર કરશે. નિ. લી. વિઠ્ઠલેસરી ગો. શ્રીઅનિદ્દા-
ચાર્યજીના સ્મારકમાં આ ગ્રન્થ પ્રકટ થવાનો હોઈ દરેક
વૈષ્ણવ જરૂરી ગોષ્ઠામાં ગોષ્ઠી એક પ્રત ખરીદી લેશે કે
જેથી ગ્રન્થમાળાની યોગના મુજબ ગ્રન્થ ગ્રન્થો પણ પ્રકટ
કરી શકાય.

અમદાવાદ

દેવાલાલ ગોવર્ધનદાસ શાહ
એમ એ..

જામનગર

નાગર ગાંધી

સાંપ્રદાયિક સિદ્ધાંતો અને મર્મ અમજવા માટે
શ્રીહરિચાયમહાપ્રભુની વાણી એક અદિતીય સાધન છે.
શ્રીહરિચાયજીના ઋતિ સુંદર નાના નાના માનિષિક ગ્રન્થો
અને તેનો સરસ અનુવાદ છાપવાને જે શુભારંભ થયો છે
તેનો વૈષ્ણવોએ આત્માદર કરવો ઘટે છે. સપ્રદાયમાં આ
એક આત્માવરયક અને અદિતીય કાર્ય છે. વૈષ્ણવોની
ગાનન્ય ભાવનાનું પોષણ આ ગ્રન્થથી થઈ જ સુંદર રીતે
થશે અનુવાદ સરસ છે.

વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી

अक्षिपत्र.

५४	लीटी	अक्षिप	शुद्ध
३	५	स्वपुत्र	स्वपुत्र
६	११	६०॥	६०॥
१०	१३	स्वपुत्रैव	स्वपुत्रैव
११	१६	सर्व	सर्व
२८	२५	स्वमागव-	७. स्वमागव
२६	१०	स्थापन	स्थापु
३०	६	मान्यग-	सगगग-
३०	१२	बेप्ये	बेप्ये
३०	१४	प्रवट्यमित्ये	प्रावट्यमित्ये
४१	९	पुत्रजा-	पुत्रजा-
५७	२१	नपता	नपता
५८	११	-तपु	-तपु
८४	२०	-नात्मन-	-नात्मन-
६०	१	धारक-	धारक-
१०६	४	-पुत्रिते	पुत्रिते
१११	२३	एवविषा	एवविषा
१३४	११	निगद	निगूद
१२४	१०	अभ्युप	अभ्युप
१३१	३	गकिप	अगिप-
१३६	१०	अने नेरी	अने नेरी
१४३	१३	हरी	हरी
१५१	६	कलप	कलप

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૪૧	૧૯	સવાંત	અસાંત
૪૪૩	૧	-માલદિ-	-માલદિ-
૪૪૪	૧૨	-વંધિન્યો	-વંધિન્યો-
૪૪૭	૧૬	દાટર્ય	દાટર્યે
૪૪૯	૨	કન્દેશ	વલેગલ
૪૫૪	૩	રાદસૌમસાયો	સદસૌ સસાયો
૪૫૫	૧૯	કિ	કિ
૪૬૧	૧૦	-મિતિજો-	-મિતિજો-
૪૬૬	૫	-નન્વાત્	-નાન્
૪૬૬	૨૨	શુદ્ધ-દિનપ-દિન વૈરાગ્યનો કામ કરનારો અને મિદ્ધ છુવને નાતેગત વૈરાગ્યનો નાશ—	
૪૬૯	૧૬	કન્ધારા-	કન્ધરા-
૪૭૧	૧૧	-કન્ધો	-કન્ધો વા
૪૭૩	૩	શુદ્ધ-મક્કાનાં	દિન્યમેવેકં
૪૭૩	૫	મદ્ય-	મદ્ય-

સચના—મને માત્ર એકજવાર મૂશ જોવાની સગવડ રહેલી,
તેથી અને પાછળનાં પાનાંઓના પ્રૂફ તો મળી શક્યાં ન હોવાથી
છાપખૂલો રહી જવા પામી છે; તો ભગવદીય વાચકો પ્રથમથી જાપર
મુજબ સુધારો કરી લઈ, પછીજ રૂચવાચન કરે, એવી અભ્યર્થના.

—સંપાદક—